

Francisci Guicciardini Patricii Florentini Historiarum sui temporis libri viginti

<https://hdl.handle.net/1874/424205>

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI

PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER PRIMVS.

*Act is en stuk met
in andere werk, met
geest alomte
indat dese
schryver ook
in andere veriam
staan*

TS I nonnullos viros hæc ætas tulit, qui præstanti ingenio atq; doctrina præditi, tum ad alia quæq; tum ad res gestas scribendas peridonei existimari possunt: fuerantq; & nostra & patrum nostrorum memoria aliquot populi, ac principes clari, qui magna ac laudabilia facinora gessere: ea tamen est apud plerosq; nouarum rerum negligentia, vt perpauci ad scribendam historiam sese conferant. Sunt enim quos, cum legerint aut Alexandri, aut Cæsaris, aut populi Romani facta, hæc noua ac recentiora non multum delectent. Nanq; ita se res habet, vt quæ nobis notiora & familiariora sunt, hæc in minore pretio, nescio quonâ modo habeamus. Ego verò haud abnuerim, nec regem, nec ducem, nec ciuitatem vllam ætate nostra, aut etiam auorum nostrorum extitisse rerum gestarum gloria & virtute cum ijs comparandam. Quanquam quis est ad eò imperitus rerum, qui nesciat vel eorum res, quos modò nominavi, disertorum scriptorum beneficio nonnihil illustriores atq; ampliores factas esse? Sed certè & hæc recentiora iudicio meo tanti sunt, vt eos etiâ in ætatem suam quodammodo ingratos atque iniquos putem: qui quæ contigere suo tempore, veluti leuia quædam ac notitia parum digna negligere videantur: cum ea ipsi potius verbis extollere deberent, & aut aliorum ingenijs illustrata perlegere, atq; in honore habere, aut eloquentiam hominum, vt res sui seculi ab interitu vindicare vellent, excitare. Hæc tamen si veniebant in mentem, non vsq; ad eò tamen valere, vt me à rebus nostris memoriæ mandandis deterruerint, existimantem me nulla in re honestiore ac iucundiore exerceri ingenium posse. Nanq; vt fructum taceam, qui ex historia maximus capitur: nulla profectò res est, quæ tanta cum delectatione aut scribentis aut legentis animum teneat, cum propter alia multa, tum propter temporum vicissitudines, fortunæq; varietates, quibus ea re dundat omnis. Ac nostri quidem seculi res gestas consideranti mihi, Alphonsi regis facta admirationem in primis afferre assolent: qui à remotissimis Hispaniæ oris in Italiam profectus, cum alia multa memoratu digna gessit, tum Neapolitanum regnum magnum atq; opulentum singulari virtute perdomuit. Quocirca res eius literis mandare, & quantum fuerit in me, illustrare constitui, ne tantarum rerum cognitio posteris obscura reliquatur. Quòd si pro rei magnitudine fortasse minus consequi potuero: at cæteris omnibus qui volent, eiusdem de rebus posthac scribendi facultatem præbuisse non inanis operæ, vt arbitror fuerit. Ab Neapolitano igitur bello initium factururus, eius causam atque originem primùm repetens paulò altiùs omnia aperiam.

MARTINVS Quintus pontifex maximus, is qui sacrosanctam potestatem pontificiam tyrannorum quorundam scelere prope euersam restituit, cum Florentiæ degeret, Bracij Montonij iniurijs laceffitus à Ioanna Neapolitanorum regina opem petijt. Ea verò Sfortiam Cottiniolam regiarū copiarum præfectum auxilio petenti misit: qui secundis aliquot prælijs factis, ad postremum acie victus, vt sibi decretum stipendium inuideri agnouit, quorundam opera, qui primum apud Ioannam dignitatis locum obtinebant, omnia ad suam potentiam reuocare cupientium, Ludouicum An degauensium principem, regem postea appellatum, vt ad Neapolitanū regnum capeffendū veniret, quod ad se pertinere profitebatur, per literas, ac nuntios exhortari cœpit, operam in id bellum impigrè pollicitus. Facile mouit Ludouicū, iam multo antè Neapolitanorum quorundam exulum quotidianis suasionibus eius regni cupiditate inflammatum, eius viri auctoritas: quem acceperat præter egregias belli artes, in Neapolitano regno complura oppida tenere. Lætus itaq; talibus nuntijs renuntiari Sfortiæ ius-

DE GESTIS ALPHONSI I.

2
 sit: periucunda sibi accidisse, quæ vltro obtulisset: & ob eam rem gratias agere. Bellum Neapolitanum sibi, & prius, & tùm maximè cordi esse, talem præfertim virum, ac ducem copiarum nacto. Paraturum se omni cura classem: qua Neapolim trajiciat. Simul cum ijs qui ad se venerant mittit qui de stipendio ac cæteris rebus ad bellum pertinentibus cum eo agant, actaq; ad se referant. Quibus omnibus constitutis, Sfortia extemplò coactis dissipati exercitus reliquijs Campaniam proficiscitur: finesq; regni ingressus, vt per pacatum agrum agmen duxit: nec diuini quicquam aut humani violauit, prius quàm Neapolim peruenit. Ibi demum nullo ad conspectum agminis concursu facto, ad mille ab vrbe passus, castris per otium positis, hostem se Ioannæ professus est. Tum ingens trepidatio & pauor per omnem Campanum agrum, simulq; fuga agrestium, pecorumq; in oppida munita fieri coepta. Initio eius aduentus pleriq; ciues quos Ioannæ reginæ tæderet, sese ad eum in castra contulerunt, cum his satis constaret illum pro Ludouico gerere bellum. Quorum accessu elatus Sfortia (in ijs enim erant nonnulli summo loco nati) aperè laceffere Ioannam coepit. Illa quanquam inopinati hostis aduentu, & ciuium ad eum transitione conterrita, haud segniter tamen ad vrbis defensionem intendit. Itaq; quamprimùm dispositis ad omnes portas circaq; in muris, oportunis quibusq; locis, stationibus, neq; hosti, neq; infidis ciuibus oportunitatis quicquam ad tentandas res nouas reliquit. Posthæc delectus raptim in vrbe, atq; agris fieri placuit: conuehendæq; vndiq; annonæ, ac muniendæ vrbis ratio, curaq; inita. Ioanna deinde consultante quonam modo instantibus periculis obuiam iretur, censuere omnes qui aderant, externa auxilia imploranda esse (neq; enim tam Sfortiæ conatus, quàm Ludouici aduentus metuebatur) sed primùm à Martino pontifice maximo, ad quem regni tutela pertineret, ac si ea spes falleret: ab ijs principibus, ac regibus qui se iuuare modò vellent: præcipuè ab Alphonso Aragonum rege, cuius in Sardiniam classe profecti iam tùm ingens in Italia nomen erat. Hac sententia comprobata, Ioanna confestim Antonium Carassam cognomento Malitiam, cui maxime confidebat, mittit, iubetq; nisi intra certum diem auxilium à pontifice impetret, ad Alphonsum in Sardiniam nauiget: atq; ab eo auxilium postulet: simul quæ illum regi polliceri velit, auxiliij impetrandi gratia edocet. Post hæc Franciscum Vrsinum & Ludouicum Columnam claros copiarum duces mercede conuocit: Christophoroq; Caietano accersito (hi omnes ad mille equites ducebant) Ioanni Caraciolo vrbis custodiam mandat. Hic genere clarus, virtute, & forma corporis clarior, omniũ longè princeps apud Ioannam erat. Malitia naui longa, ac biremi acceptis Pisas, atq; inde pedibus Florentiam ad pontificem profectus: qui per id tempus in ea vrbe, à Bracio pulsus, sedem suam constituerat, sese contulit. Qui cum Ioannæ discrimen docuisset, & requisito auxilio, spem modò sibi dari animaduerneret: statuit ad Alphonsum trajicere, Ioanna prius de sua profectioe certiore facta. Eius consilium confirmauit, atq; adiuuit fortuna. Erat enim fortè per id temporis Florentiæ Gartias quidam Hispanus eques, Alphonso percarus, qui cognita causa aduentus Malitiæ, cum haud dubiam auxiliij regij spem fecisset, vt ad regem continuò nauigaret, persuasit. Prægressus itaq; Plumbinum, quò naues ire iusserat (neque enim vnà cum Gartia ire voluit, ne quid eius viri comitatus suspicionis pontifici præberet) petito à pontifice comiteatu, simulatoq; Neapolim reditu, ad confirmandam auxiliij spe Ioannam ibi hominem præstolatus est: qui cum eodem paulò post tranquillo mari in altum euectus in Sardiniam traiecit. Interea Neapolitani Andegauensis factionis Ludouicum crebrò per literas, ac nuntios monere, atq; hortari, vt maturè instructa classe, quam Genuæ parabat, confestim accedere, ne cunctaretur. Futurum ei posse arduum, quod tunc facile factu haud dubium esset, si illum Alphonsus, quem reginæ auxilio venturum suspicabantur, cum classe præueniret, frustra postea amissam oportunitatem quæsiturum, fortunamq; imploraturum. Proinde si ea res sibi cordi & cure esset, maturaret: ita facto opus esse. Etiam Ludouicus Columna, & Franciscus Vrsinus, quos à Ioanna conductos dixi, Christophorusq; Caietanus cum copijs accesserant, Sfortiamq; à solitis excursionibus prohibebant, & ciues quorum fides suspecta erat, in officio continebant. Neq; enim erat quisquam qui se ducem profiteri auderet. Ludouici aduentu taciti omnes opperiebantur. Legatus ab Alphonso benignè & comiter exceptus, facta loquendi potestate, primùm de reginæ in eum vnum spe, atque animo verba fecit. Post-

Posthęc difficultates ac pericula exposuit. Ludouicum Andegauenfium ducem, illam paterno & hereditario regno exuere conari: Parare classem, qua Neapolim petat. Sfortiã, quem illa sibi in aduersis suis rebus vnicum præsidium existimauerat, sibi hostem è duce factum, castrisq; ante urbem positus, omnibus belli cladibus agros vastare. Eam verò, & si non deerant reges alij, qui opitulari ei vellent, ac possent: ab eo potius opem postulare voluisse, ob nominis eius celebritatem, ac gloriam. Proin orare, atq; obtestari, vti reginæ causam tuendam susciperet, neue pateretur eam per iniuriam regno spoliari: celeritate verò ante omnia opus esse: quando quidem & Sfortia cum ingentibus copijs vrbi imminerat, & Ludouicus cum classe breui affuturus putetur: quam Genuæ parari certum sit. Magnæ sibi laudi gloriæq; fore, si laborantem reginam, & rebus diffidentem suis, in antiquam dignitatē, statumq; restituerit. Quod vt haud grauatè onus susciperet: reginã vbi se tueri vellet, ei primũ omnium in filium adoptato, Calabriae ducatu, qui honor regionum filiorũ maximo natu haberi soleat, cum regni successione polliceri. Cum hæc dixisset, Alphonfus allata modo auxiliij spe, rem ad consilium detulit: nec fermè vllus fuit, qui id bellum suscipiendum diceret, quoniã permagnos sumptus postulare videbatur: & erãt, qui vererentur, ne, si bellum diutius trahi contingeret, Neapolitani satis constantes in bello futuri essent: quòd eam gentem consilia variare ad fortunæ mutationem solere, fama erat. Re igitur suspensa, cum adhuc incertus esset, quid ageret: legatus, quem Ludouicus ad eum miserat, triremium decẽ petendarũ gratia, quas classi, quam Genuæ parabat, adijceret: cognito Malitiæ aduentu, eiusq; causa, ad eum profectus, inquit, scire se, legatũ à Ioãna missum ab eo opẽ postulare, nec id dissimulari posse. Ceterũ existimare se haud commissurum vt nouam Ioannæ gratiã veteri Ludouici gratiæ, atq; amicitia prælaturus sit. Neq; enim sibi causam vllam esse, ob quam iusta arma suscipere aduersus Ludouicum possit, qui cum sit, præter amicitiam, affinitate coniunctus. Vocari Ludouicum à Neapolitanis ciuibus magnis obtestationibus: regnum, quod sibi legitimo iure debeat, quodque à ciuibus vltro offeratur, armis (quando aliter non liceat) vindicare. Sibi verò haud dubium esse, si quas petijt naues, Ludouico concesserit, aut certè ei aduersus non fuerit, Ludouicum sperati, atq; exoptati regni breui cõpotem fore. Deberi id certè tum veteri consanguinitati, tum amicitia: nec committendum, vt imperandi cupidine, à Ludouici amicitia discessisse videatur. Ad hæc Alphonfus, non negare se primum Ioannam ab se auxilium petere: cæterũ nihil adhuc super ea re decretum esse: cognationem, & amicitiam Ludouici, quã commemorarit sibi carã esse: eamq; magni æstimare. Præstaturum se quod Ludouicus postulabat, modo ipse à Genuensium, quibus cum bellum gerebat, societate discederet. Ludouicũ verò suam, & Genuensium amicitiam simul habere non posse: quod non sit æquum, neq; committendum, sua vt classis cum hostili classe coniungatur. Cum hoc responso dimissus legatus ad Ludouicũ regressus est. Qui cum vtiliorem sibi Genuensium amicitiam, & societate arbitraretur, in vna celeritate victoriae spem repositam ratus: omisso Alphonfi auxilio nihil ad conficiendæ classis celeritatem sibi reliquum fecit. Vicerunt igitur regem, reginæ miseræ & afflictæ fortunæ (facilè enim alliciunt animos ad misericordiam supplicis preces) quam à se auxilium implorantem aspernari, non existimabat eius esse qui regio nomine & maiestate dignus haberi vellet. Quamuis autem suorum propè omniũ contrarias sententias (vt antè dixi) animaduerneret: accersito ad se Malitia inquit, se reginæ causam tueri constituisse: nec passurũ vti illa è regno, tot annos à maioribus suis possesso eijciatur. Nec vero se ijs tam moueri præmijs (quamuis permagna sint quæ illa spondeat) quàm eius incõmodis, ac periculis præsertim cum ad se, prætermisissis cæteris regibus, certo iudicio postulatũ auxilium intelligat. missurum ad se in præsentia Raimundum Pirilionẽ, præstantem virũ cum rostratis quatuordecim, qui illi opem ferat, cõmeatusq; ex Sicilia deportari curet. Quæ cum audisset legatus, spe plenius, mittere ad Ioannã quam primum statuit, qui illam, quæ egisset, diligenter faceret certiorẽ: vt auxiliij spe allata, fortius labores, atq; incommoda belli toleraret: maximè quòd Ludouicus classem properè parare ferebatur. Quam rem cum Alphonfus comprobaret, Paschalem Ioannæ à secretis, qui illi comes datus erat, cum biremi misit, & quæ egisset omnia, quoũ tempore se affuturũ cum regia classe speraret, ad Ioannam perscripsit. Qui acceptis literis, idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, in altũ euectus est: & iam

nauigando ad oppidum, quod Ciuitatē ueterē vocant, peruenerat: portumq; ingressus,
 in terrā commeatū petendorum causa descenderat: cum fortē Ludouici classis subito
 atq; insperatō apparuit. Erant in ea classe præter onerarias sex, rostratæ duodecim, cuius
 improuiso aspectu conturbati qui in biremi erāt, relicto eo homine cuius expectandi spa-
 tium ppter hostium propinquitatē non habebant: anchorā repentē moliti, concitato re-
 morum pulsu Neapolim contenderūt. Sed nihilo magis Ioanna exijs ordine scire potuit,
 quæ Malitia cum Alphonso egisset. literæ enim omnes amissæ erāt. Id modō cognouit,
 venturā propediem, icō iam foedere, ab Alphonso classē, Paschalemq; apud Ciuitatē
 Veterē relictu, eumq; interceptū putari ab hostili classē, cuius metu quōd iam appropin-
 quauerat, eo relicto, effugissent. Quibus cognitis quamuis hostilis classis aduentus terre-
 bat, & eius hominis captiuitas grauis erat, vehementer recreati sunt. Ludouicus appulsa
 ad oppidum classe: ut audiuit de Pascale à suis destituto, hunc inuentū ad se perducī ius-
 sit, extortisq; literis: cuncta, quæ cum Alphonso acta erant, cognouit. Post hæc eo in clas-
 sem imposito, p̄sperum ventū nactus: paucis diebus Neapolim peruenit: iactisq; ante vr-
 bem anchoris, naualibusq; focijs, ac militibus in terram expositis, quos aduexerat, Sfor-
 tiam sibi obuiam in littus progressum, castra propius urbem metari iussit. Eius aduentus
 Neapolitanos variē affecit. Namq; & Andegauensibus longē aucti sunt animi, & Dyrrha-
 chinis imminuti. In has enim duas factiones Neapolitana ciuitas, atq; ad eō omne regnū
 diuisum erat. Non tamen omnino remisere animos Dyrrhachini, seq; expectatōne clas-
 sis Alphonfi solabantur. Itaq; imperata pro se quisq; impigre atq; obedienter facere, ac
 destinata munera obire atq; exequi. Alij turres ac muros armati custodire: alij urbem die
 noctuq; circumire atq; interuifere: alij tela parare ac tormenta idoneis locis disponere:
 nec facultatem tentandi aliquid per negligentiam aduersæ factioni dare. In eo autē ma-
 ximē peccatum in quo quis cessasset, existimantes, de officio certabant. At Ludouicus ho-
 stium expectatōne cognita, omnia tentanda arbitratus prius quā hostilis classis aduen-
 taret: rostratas ante urbem sæpius circumuagari iussit: moturos aliquid in vrbe Andega-
 uensis factionis homines existimans: quorum cognati & necessarij ad Sfortiam in castra
 transferant. Cæterū eius spes atq; opinio irrita cecidit. Nam etsi multi in vrbe erant, qui
 regnum ad illum depulsa Ioanna, deferri cupiebant: tamen inimicorum vis atq; diligen-
 tia omnem ijs nouandarum rerum facultatem auferebat. Certabatur quotidie leuibus
 prælijs vario euentu. Dum hæc Neapoli geruntur, Raimundus cum Malitia legato omni-
 bus ad cursum comparatis è Sardinia soluit: idoneamq; ad nauigandum tempestatē na-
 ctus in Siciliam venit. Ibi iussis aliquot onerarijs cum frumento sequi cōfestim uelis sub-
 latis Neapolim petijt. Erant in ea classe naues longæ sexdecim: ad cuius prospectum mi-
 ra quædam animorum commutatio facta est. Nam quantum Andegauenses remiserunt
 animos, classis suæ vsu prope sublato, tantum Dyrrhachini sustulerunt: tantaq; ab ijs læ-
 titiæ significatio edita est, flammis per noctem tota vrbe perlucentibus, quanta in dubijs
 rebus fieri affolet, qui auxilio diu ac multum expectato tandem potiuntur. Rostratæ ho-
 stium quæ quotidie in portu ante urbem excurrere ad concitandos ciuium animos solitæ
 erant, cōfestim sub onerarias (erant enim pauciores numero (tanquam sub tutam &
 eminentem arcem sese recepere: nec liberē nauigandi aut discurrendi (tribus præsertim
 trirēmibus Ioannæ additis) postea potestas fuit. Expositus in terram Malitia quæ egisset
 cum Alphonso non uerbis modō, uerū etiam rebus ipsis edocuit. Freta hoc auxilio Io-
 hanna & à mari omnis generis commeatus capiebat, & à terra hostium vim facile arce-
 bat. Fuit autem hic annus ab ortu Christi Dei nostri vigesimus & quadringentesimus su-
 pra millesimum. Postridie Raimundus naui egressus in magna ciuium frequentia ad regi-
 nam accessit. Qua conspecta, Bono te, inquit, animo regina esse Alphonfus iubet: cuius
 in te pietatem, atq; animum Malitia legato tuo referente satis scire potuisti. Nullum ta-
 men eius rei certius argumentum aut clarius indicium hoc vno est. Simulac enim ex le-
 gato tuo agnouit, Ludouicum hostem tuum susceptam expeditionem pertinaciter per-
 sequi ut saluti tuæ, ac dignitati consuleret, me cum hac classe quā uides ad te ire vnā cum
 legato cōfestim iussit, quam satis esse, & ad urbem tuendam, & ad commeatus inferen-
 dos in præsentia existimauit. Quōd si te haud aliter quā præsentē se tanto belli onere
 leuari posse cognouerit, sese cum reliqua classe reliquisq; copijs mox tibi affuturum pol-
 licetur,

licetur. Cuius rei si vsus venerit: sentient profectò hostes, à te haud nequicquam eius o-
 pem imploratam esse. Itaque posito metu forti facis animo, atq; Alphonsum tuis rebus
 aduersis nusquam defuturum confide: qui quantum te adiuuare possit & milite & com-
 meatu, superuacaneum dicere existimo. Nam ego (quod ad me attinet) tibi pro mea in
 regem fide regina polliceor me pro tua dignitate ac statu conseruando nullum discrimen ac laborem recusaturum. Ad hæc Ioanna: Nunquã equidem dubitauì, inquit, quin
 ab Alphonso facilè in tantis malis auxilium impetratura essem: quòd nobis eius huma-
 nitas atq; animi specimen haud inauditum erat. Idquè mihi vnum in calamitatibus meis
 solatium, ea vna spes relicta erat, cum cætera omnia desperationem quandam afferrent:
 ob eamque causam omnes difficultates ac pericula forti animo tuli. Acceperam enim
 cum ijs maioribus ortum, qui semper laudi & gloriae studuerunt. Acceperam eo patre &
 rege natum, qui consilio atq; animo cunctis etatis suæ regibus anteisset. De eius erga me
 voluntate, ex Malitia Legato multa accepi, sed nullum habeo testem certiore, quàm
 tuum cum hac classe aduentum, quo hostes ipsos conterritos videmus. Equidem dum
 sciam eum incolumem esse, nihil est quòd aut hostem metuam, aut pristinam auctorita-
 tem ac regni possessionem me recuperaturam desperem. Ego verò eius auxilium hoc plu-
 ris facio, quòd in tempore venit urgente mari terraq; hoste, & quòd te virum fama præ-
 clarum classi ducem datum esse conspicio. Hæc vbi dicta, Alphonsum in filium primùm
 adoptatum ingenti omnium assensu, per præconem in Calabriae ducem pronuntiarì iubet.
 Deinde Raimundo aureo torque regis nomine, vt fieri consuevit, ornato, ac per totam vr-
 bem in summa Dyrrhachinorum latitia circumducto arcis maritimæ quam Oui appel-
 lant, vt per Malitiam legatum pepigerat, clauis tradi imperauit. Per eos dies Auerfana
 arx, quæ amisso oppido nihilominus in fide permanerat, per prodicionem in Ludouici
 potestatem venit. Nanque Franciscus Gatula studio partium ductus eam petenti & mul-
 ta pollicenti Ludouico tradidit, quo postea oppido tanquam horreo quodam ac belli se-
 de propter situs opportunitatem vsus est. Neque enim ab Neapoli plus octo millia pas-
 suum abest: annona, atque omni frugum genere in primis abundans. Inter hæc Baptista
 Fregosus eius classis dux, qua Ludouicus Neapolim traiecerat, postquam Ludouicum
 mari nihil moliri posse animaduertit, propter hostilis classis aduentum, primò Surren-
 tum, inde Genuam abiit. Nec multò post Ludouicus, cum sæpius vim ac dolum nequic-
 quam tentasset, cum exercitu Auerfam est profectus, ratus Auerfanos facilius in fide
 contineri, & frumentum ac necessaria omnia exercitui multò commodiùs suppeditari
 posse. Inde quotidie in Neapolitanum agrum procurationibus crebris omnia circa vr-
 bem infesta faciebat. Cum hic esset rerum status, & profecta ab Alphonso classis, non fi-
 nem præsentibus malis, sed tantùm respirationem quandam attulisse videretur, maius-
 que & grauius bellum id esse appareret, quàm quòd per Præfectum confici posset: cre-
 scentibus in dies Ludouici opibus, finitimisque plerisque rerum successu ad eum con-
 fluentibus, inualesceretq; quotidie magis ciuilis seditio: quæ hoc grauior ac periculo-
 sior erat, quò hostis erat propinquior: rursus Ioannæ ac totius Dyrrhachinæ partis ani-
 mi in vnum Alphonsum conuersi sunt: nullam salutis spem aliam superesse arbitantes.
 Mitti igitur placuit ad eum legatos, qui docerent quo statu Neapolitana res esset: quam-
 que necessarium foret, si Reginae statum saluum vellet, confestim eum cum reliqua classe
 Neapolim trajcere: omnia enim quæ Ioanna sponderit Raimundo præstita. Inter
 hæc, qui Andegauensis partis erant, per crebra hostium colloquia sollicitati de proden-
 da Ludouico vrbe, Neapoli consilium ineunt. Porta erat angusta infrequenti via, ac de-
 ferta vrbis parte, ad Carbonariam (quam vocant) sita, quam, sub Sfortiæ aduentum, ce-
 mento & calce raptim obstructa, terra insuper congesta cumulauerant. Per hanc cum
 occultius intromitti hostes posse coniurati existimarent, compositis omnibus Ludouic-
 cum monent, vti quarta noctis vigilia cum Sfortia atque omnibus copijs tacito agmine
 accedat: sese refractis portæ claustris, eius copias repentè admissuros. Quo discrimine
 cognito Ioanna prope consternata, Ioannem Caraciolum cum omnibus externis copijs
 atque vrba iuuentute vrbe ac moenia obire confestim iubet: ne quid coniurati mo-
 uere auderent. Quod vt coniurati animaduertè, sua consilia patefacta arbitrati alij a-
 lios hortari cœperunt: vti correptis armis rem exequi properarent: priusquam inermes

domi comprehensi pecorum modo trucidarentur, Ioannem Caraciolum magno armato-
rum numero per urbem discurrere: ac suspicionis huius signa certa edere. Mutuis itaque
studijs accensi, clam arma capiunt, & ad infringenda portæ claustra furtim contendunt,
quod ijs erat facilius: quoniam in ijs nonnulli erant quibus negotium datum fuerat: vt
noctu vigilias in muris circumirent. Ad hanc aliquot profecti eamq; interceptis custo-
dibus refringere aggressi (nam cæteri domi armati signum expectabant) ad Ludouicum
mittunt haud procul ab vrbe præstolantem, qui moneat vt copias confestim admoueat:
ita facto opus esse. Cæterum cum iam perfollo atque eruto muro, patefactum hostibus
ingressum putarent: tigillus portæ ab interiori parte obductus equitem ingredi inhibuit.
hunc verò ne cedentes sonitus proderet, nequaquam securibus cedere audebant. Quod
hostes conspicati equis repente delapsi ingredi urbem cœpere: quorum strepitu pro-
pinqui vigilantes excitati: atque ad portam quantum vti possent, tacite progressi: vbi por-
tam patefactam sensere, repente ad arma conclamant, teneri ab hoste urbem, pluresque
iam intra muros esse. Tum trepidatio simul & pavor repente urbem inuasit: sed minor
aliquanto fuit, quòd haud omnino improuisa res erat. Ignari primò vbi nam periculum
foret, armati per urbem discurrentes, nequi motus à coniuratis fieret, quâ hostes ingres-
sos acceperunt, eò cæteruatim contendere. Primus omnium Christophorus Caietanus
vir animo & consilio clarus, cui ea pars moenium tuenda data fuerat, cum paucis suorum
ad eum locum equo prouectus conferto prælio hostilem impetum sustinuit, donec Io-
annes Caraciolus ac Ludouicus Columna cum equitatu affuere. Hi non modò ingressos
expellere, sed etiam ne alij ingrederentur summis viribus contendebant. Atrox certa-
men erat, præsertim quòd in tenebris res gerebatur nocturno tempore tumultu terro-
rem augente. Simul duplex cura Dyrrhachinorum angebat animos: vna eijsciendorum
ex vrbe hostium, altera ne coniurati per noctis occasionem sese hosti adiungerent, ter-
gaque eorum inuaderent: quorum plerique fortunæ euentum expectantes sese Dyrr-
hachinis immiscuerant. Sed in id vnum pertinaciter pugnatum, Sfortia contra maxi-
mè adnitente, ne tigni rescindendi hostibus potestas esset: ne cum equitatu liberius in
urbem irrumperent. Inter hæc Raimundus Pirilio tumultu excitatus cum quingentis na-
ualibus socijs eodem contendit. Quorum interuentu Dyrrhachini vsque adeò confirma-
ti sunt, vt hostes iam in fugam inclinantes, extemplo vrbe ac moenibus expulerint. Ob-
structa rursus porta, eaque vrbe parte fidis custodibus firmata, cæteri quiq; ad statio-
nes sibi demandatas diuertere. Post hæc de coniuratis quorum nonnulli inter hostes pu-
gnantes visi fuerant habita quaestio est: quorum plerique grauioris poenæ metu è muro
per funem dilapsi sese ad Ludouicū in castra recepere. horum bona publicata. De cæte-
ris comprehensis, tres coniurationis auctores; securi percussi: reliqui pecunia multati
sunt: atque ex eo argento multatio in ærarium relato, bellum, quod alioquin vix susti-
neri poterat, aliquandiu pertractum est. Postridie Ludouicus qui ad mille passus ab vrbe
equitatu fretus subsisterat: vt nec motum vllum in vrbe concitari, nec hostes ad pugnam
prodire animaduertit ad multam diem cum exercitu Auerfam se recepit. Crebræ dein-
de procurrationes vt consueuerant, vtrinque fiebant: nec circa urbem pacati quicquam
relinquebatur. Cæterum Dyrrhachini adeò sustulerant animos patefacta coniuratione,
depulsis vrbe hostibus, frumenti & cæterorum comæatuum importatione, vt iam ho-
stiles excursiones minasque contemnerent. Interea legati à Ioanna ad Alphonsum mis-
si in Corsicam peruenerunt. Nanq; Alphonsus per id temporis Corsos oppugnabat, Bo-
nifaciumque oppidum totius insulæ ac gentis caput castris sub urbem positis, obsidebat:
hiq; vbi potestas loquendi facta est, pluribus verbis regi differuerunt: cur Ioanna eius
ad Neapolin profectioem per necessariam existimaret. Deinde docuerunt eundem &
reginæ filium, & Calabriae ducem pronuntiatum arcemque maritimam in Raimundi ma-
nu esse. Quibus acceptis, Alphonsus non defuturum se reginæ & matri optimè de se
meritæ cum respondisset: omnibus celeriter ad nauigandum comparatis, in Siciliam
traiecit, inde, vt primùm sibi commodum foret, Neapolim petiturus. Misitque ad Ioan-
nam cum legatis qui illam de aduentu suo in Siciliam certiozem facerent, seque breui
ad illam venturum significarent. Quò ad illum profecti Antonutius Aquilanus Calabriae
Præfectus & Hieracij Terræ nouæ ac Sinopolitanus, & alij quidam eiusdem regionis
proce-

proceres cohortati sunt, postquam Calabriae dux à regina factus esset, mitteret quempiam è suis, qui eam prouinciam pulsus inde aduersarijs, tuerentur. Quorum consilio probato, Ioanna Hixeritanum regiae stirpis carissimum sibi hominem, & in quo multas & singulares animi ac corporis dotes inesse norat, cum imperio eò misit. Qui in Brutios, quos nunc cum Calabris vno nomine Calabros vocamus, cum aliquanto equitatu transgressus, coniunctis copijs cum Antonutio ac cæteris, primùm Maletum petijt: quo oppidum vi capto, & in fidem recepto, paulò post Neocastrum petens, & ipsum quoq; oppidum in regis potestatem redegit. Deinde in Gratis fluminis vallem, quod flumen ab antiquis Acheron appellatum, & Alexandri Epirotæ nece nobilitatū Consentiam influit, progressus, multa præclara facinora aduersus Franciscum Sfortiam & Crotoniatem regulum, aliosq; Andegauenſium partium edidit. Interim dum arma, dum iuuentutem, dum pecuniam & commeatus præparat, de ratione belli cogitare intentius cœpit. Iam enim cernebat animo, quanta esset eius futura belli moles. In primisq; cum animaduerneret sibi turpe ad famam fore proficiscentem se ad reginam obsidione liberandam ipsum in vrbe Neapoli obsideri: Bracium qui Sfortiæ opponeretur, mercede conducere instituit. Erant hi duo clarissimi ac præstantissimi eius tempestatis copiarum duces. Bracius quidem genere opibusq; illustrior. Cæterùm scientia rei militaris, animi magnitudo & auctoritas in vtroque propemodum pares, non solùm æmulationem inter illos accenderat, sed etiam graues inimicitias pepererant, ad eò vt non veluti hostes, sed tanquam inimici inuicem bellum gererent: alter alteri semper aduersi infestiq;. Vna re dispares erant, quod Bracius animi tantùm viribus, Sfortia non animi modò, verùm etiam corporis pollebat. Bracius enim vno latere debilitatus armis vti non poterat. His de rebus existimauit Alphonsus nullum à se copiarum ducem Ioannæ rebus vtiliorem conduci posse. Misit igitur ad eum de Ioannæ voluntate nuntios, qui de eo conducendo agerent. Qui cùm intelligeret si Ludouicus pulsa Ioanna, regno potiretur Sfortiam æmulum, postea Ludouici fauore atq; opibus subnixum: multo quàm se potentior fore: oblatam conditionem lætus accepit. Cæterùm dum profectioem parat, complures dies intercessere: cuius mortis duæ fuerunt causæ: vna quòd stipendium ad eum serius missum est: altera quòd nõ satis tuto relinqui sua existimabat. Is enim Martino pontifici infensus aliquot Romanæ ditiosis oppida armis occupauerat: quam quidem rem illi postea exitio fuisse crediderim: quasi cum superis bellum gerenti. Verebatur enim, simul ac in Campaniam cum copijs transisset: ne pontifex immisso exercitu, receptis ijs, quæ amiserat, sua insuper oppugnatum iret. Interim Alphonsus ordinandis Siciliae rebus præparandisq; quæ ad bellum gerendum opus esse videbantur, omnem curam ac studium adhibebat: frequentesq; nuntios ad Bracium vt aduentum maturaret dimittebat. Itaq; Bracius compositis domibus, oppidisq; præsidio firmatis, è Perusio tandem mouit: ac per Pelignos Sulmonem deuenit: quinquagintaq; millibus passuum vno die confectis celerius opinione omnium Capuam est profectus, frustra tendente Sfortia, qui de eius profectioe acceperat, ne in Campaniam transgrediretur. Cùmq; celeritate aduentus sui famam præuenisset, fallendorum hostium ei oportunitas data est. Nam cùm postridie equites, quos præsidij causa ad Mariæ maioris vicum Ludouicus miserat, vt solebant, haud procul à Capua excursionem fecissent, & ij qui obuiam exierant, ex composito cederent, vt persequentes in insidias illicerent, Bracius cum equitatu ex vrbe repente egressus, tantum ijs terroris iniiecit, vt primum impetum non tulerint, nec prius finem fugiendi fecerint, quàm ad vicum vnde discesserant, peruenerint. Hic verò confirmatis paulùm animis, loci fiducia consistere: ac sub templum quod in arcis modum emunitum erat sese receperunt. Insignis ea pugna pro numero equitum fuit. Quos cùm Bracius diutius præter spem resistere intueretur, exhortatus milites, eos intra muros præcipites repulit, templumq; eodem impetu præter turrim cepit, cuius expugnatio eò difficilior videbatur, quòd in eam confugerant Perusini quidam eius factionis quæ Bracio aduersa erat, quos mortis metus audientiores ad resistendum faciebat: hiq; à Bracio venia data arce excesserunt, ipso vico in Ioannæ potestatem redacto, omniq; hostium equitatu prope capto. Post hæc Bracius Capuam reuersus nullo iam obsistente, quòd equitatu superior erat: Neapolim profectus est, & quòd tam diu aduentum suum distulerat, prius prope in conspectu vrbis fuit,

quàm de eius aduentu nuntijs fides haberetur. Interea dum Bracij aduentus expectabatur, quòd multi ciuium ex coniurationis reliquijs ad Ludouicum inclinare videbantur, & pecunia in stipendium militi deerat, legati sex ad Alphonsum denuò missi fuerant oratum, ne quid amplius eorum spem desereret, si se saluos esse cuperet. Ludouicum enim vndiq; copias cogere, omniaq; ad bellum traducendum necessaria summa cura prouidere, periculum esse, ne qua noua coniuratio si diuturnior obsidio foret, in vrbe rursus excitaretur. Bracium omnibus rebus domi constitutis, mox affore: non esse humanitatis eius, quibus tantam de se expectationem præbuisset eorum ad extremum salutem negligere: Multos quotidie ciues nec infimos quidem, sed qui & genere & gratia inter ciues valeant, in hostium castra confluere, atq; ad res nouas hos sollicitare, quibus cum aliqua necessitudine iuncti sunt, quibus omnibus malis ipse vnus mederi posset. Profecto Neapoli Bracio, colloquioq; cum Ioanna habito, literæ quamprimùm ad Alphonsum de ea re datæ, vt si quid eius viri expectatio aduentum eius moraretur, quæ vulgò increbuerat opinio, omnem penitus moram rescinderet. Quod cum Alphonfus cognouisset, professionem maturare instituit. At Ludouicus post Bracij aduentum, quòd erat impar viribus, nihil temere agendum ratus, à solitis excursionibus ac populationibus suos continebat. Sed magis eum angebat Alphonfi expectatio, quem sciebat maiores quàm se vires ad alendum bellum habere, & susceptam semel expeditionem non deserturum. Quare ad Martinum pontificem qui in eum pronior quàm in Alphonsum erat, legatos mittere decreuit: ijsq; ad eum profecti hunc in modum locuti sunt: Existimamus non ignorare te, summe pontifex, Alphonsum Aragonum regem Neapoli in dies expectari: eumque sub auxilij prætextu Neapolitanum regnum inuadere conari: cuius rei haud ambigua argumenta sunt, quòd se prius à Ioanna in filium adoptari & Calabriae ducem ac successorem institui per legatos voluit: quàm è Corsica mouerit: quæ omnia illi haud repugnanter concesserit: vt ea quæ viribus diffisa metuit ne regno spoliatur, quamlibet conditionem ferre haud renuens, modò quandiu viuat regno frui, aut certè reginæ nomen retinere possit. Nec illud ignoras, Bracium acerrimum inimicum tuum ab eodem rege mercede conductum: cum multo equitatu iam in Campanum transisse, mox his oppidis bellum illaturum, quæ Ludouico portas aperuerant: cui vni cum resistere vix possit, quòd is plus valet equitatu quàm Sfortia, accedentibus nouis Alphonfi viribus quid arbitraris fore? Cedat sanè, & ab incepto desistat oportet: quod si quo fato acciderit, non debet apud te dubium esse, quin id iuris atque auctoritatis, quod pontifex Maximus eo regno habes, is breui tempore eleuaturus sit. Rex sublimi animo dominantis faciet: arbitrio pro lege vtetur: nec tributum debitum pendet: nec regni insignia, quæ tui iuris sunt, à te accipere dignabitur. Cuius exemplum sequuturi posteri pontificibus deinceps aduersi atque infesti, aut certè contumaces erunt. Quæ cum ita sint, summe pontifex, tuarum partium fuerit in id summa ope eniti, ne Ludouicus bello succumbat. Nam cum sis Christianæ reipub. dux & moderator, omni à te ratione prouidendum est, ne quid detrimenti eius regnum capiat. Bracio, haudquaquam regi comparando, tibi bellum inferente, magnam existimationis tuæ partem amisisti: quid igitur censes fore si à rege tam opulento tibi tollatur auctoritas? Quod quidem facillè tibi contigerit (vitanam falsus vates sim) si ad prouidendum his malis tardior fueris. Neque enim eas habet Ludouicus copias, quibus Alphonfi ac Ioannæ vim sustinere diutius queat. Tu verò cum per Bracij transitum in Campaniam magno belli onere leuatus sis: poteris commodè, si voles, Ludouicum adiuuare: quem adiuuans facillè amissa recuperabis. Quod ni feceris, & Ludouicus Neapolitanum regnum, & tu de pontificia maiestate atque auctoritate non parum profectò amiseris. Quod ne euenire patiaris, te per summam hanc tuam potestatem ac per omnes superos obsecramus. Facto dicendi sine, ea sibi curæ fore pontifex respondit, spemque auxilij præbuit, quod vt præstaret duæ eum potissimæ impellebant causæ: vna, quòd Bracium quem maximè oderat, vlcisci cupiebat: altera quòd Ludouicum sibi multò obtemperatiorem existimabat fore. Cum hac spe dimissi legati Ludouico certiore facto, inde ad Florentinos ac cæteras Italiae ciuitates, & ad Philippum Mariam Mediolanensem principem profecti, docuere quanto in periculo Italiae prin-

principes essent futuri, si Alphonsum regni Neapolitani compotem fieri paterentur: quod tanti regni opes vel moderatum regem, nedum imperij ac gloriae cupiditate flagrantem, ad occupandum Italiae imperium allicere atque incitare sat possent. Singulos populos ac principes ei postea parto regno, non futuros pares: cui nunc coniuncti & ad bellum consentientes illo haud dubie superiores futuri essent. Detestabile profecto cuius deberet esse, qui sit in Italia natus, Hispanos habere dominos, & opulentissimam atque amoenissimam Italiae partem pati Aragonensium prouinciam esse. Simul summis precibus orabant atque obtestabantur ut Ludouico auxilium ferrent, ac bellum id omnino ad se pertinere cogitarent: nec sinerent regem amicum in quem maxime Neapolitani regni pars consentiret, eo regno extrudi, unde maximos fructus capere consueissent. His atque huiusmodi verbis ciuitatum ac regulatorum animos concitare conati, benignis modo responsionibus relatis, ad Ludouicum rediere. Haud multo post Tartalia inter militares duces ea tempestate celebris cum equitibus mille à pontifice ad Ludouicum venit: quo equitatu auctus, hostibus propè par effectus est. At Alphonsus dignitatis suae arbitratus esse, priusquam è Sicilia solueret, legatum ad Ludouicum mittere, qui illum ab incepto reuocaret: aut si id non posset, ei bellum indiceret, quod patri opem ferre cogeretur, Ioannem Ferdinandum magno consilio virum Neapolim mittit, qui se per breui aduenturum Ioannae significet: simul qui Ludouico denuntiet, nisi è Neapolitanis finibus cum exercitu abscedat, sese auxilio reginae venturum. se quidem inuitum aduersus eum arma suscipere quocum sibi consanguinitas & amicitia sit: sed eos qui sese in suam fidem & tutelam dederint, destituere, non videri id humanitatis suae. Quod si antiqua iura repetantur, intelliget Ludouicus ad se magis quam ad eum id regnum iure pertinere, quod per Aragonum reges quibus ipse successerit, ad quos regnum id per Constantiam Manfredi Siciliae regis filiam quae Petri minoris Aragonum regis vxor fuit, ad se perueniat: Carolumque illum qui primus pulso Manfredo, regnum inuasit, nullo iusto titulo regnum tenuisse: quod ante eum Henricus imperator Rogerij primi Siciliae regis gener, regnum illud haereditarium legitimo iure tenuerit. Sed tamen quamuis haec sciret: noluisse foeminam vexare, existimantem maxime iniquum esse quae Ladislao fratri legitime successerit, hanc regno exui. Reginae obitum ab eo expectari satius fuisse, qua mortua, fortasse regnum sine certamine ad se redisset. Monere ac rogare se uti ab incepto abstinere in se regnum inducat: suamque amicitiam retinere, quam inimicitias experiri malit: quod si fecerit, perpetuam sibi cum eo gratiam atque amicitiam fore: sin aliter animatus sit, bellum paret: Cum his mandatis legatus Neapolim profectus postquam Alphonsum breui venturum Ioannae significauit: confestim ad Ludouicum accessit: cui cum regis mandata exposuisset, irritatus his multo magis Ludouicus, Alphonsum facere iniuste ait: qui ipsum eo regno expellere conetur, quod Carolo auo suo legitimo iure à pontifice maximo concessum, ab eo iuste repetatur: Non esse sibi obscurum Alphonsum non tam auxilium Ioannae ferre in animo habere, quam eius regnum occupare. Quod autem inquit possessionis antiquitatem spectari oportere, non esse ita: sed quo iure quoque titulo quis possideat. Nam quae vel iusto bello parta, vel ab eo qui dandi potestatem habeat tradita sunt, haec iniuste possideri quis arguat? Non debere Alphonsum ignorare, id regnum à pontifice Romano summo omnium consensu Carolo auo traditum olim fuisse. Ceterum illum dominandi libidine omnia humana ac diuina iura negligere. Se tamen sperare deum aequum iudicem, unde ius sit, inde victoriam daturum. Se verò neque denunciationibus belli, neque terroribus vllis susceptam expeditionem deserturum. Inter haec Ioanna de Castro Maris recipiendo cogitare coepit: quod oppidum à Ludouico tenebatur. Nimis enim propter propinquitatem Neapoli imminebat. Itaque eò Bracium mittere cum copijs statuit. Isque prima noctis vigilia cum exercitu clam hostibus profectus: ante lucem ad oppidum peruenit. Cuius inopinato atque improuiso aduentu percussis oppidanis, antequam ijs sui colligendi, aut arma capiendi, facultas daretur, irruptione facta, oppidum praeter arcem primo impetu cepit ac diripuit: nonnullos praeterea vicis circumiectos expugnauit, praeda militi concessa. Quod simul atque Ludouico renuntiatum est, Sfortiam cum equitatu atque eo delectu, quem raptim cogere potuit, eò confestim mittit, qui oppidanis auxilium ferat, & Bracium, si possit, reditu interclu-

dat. Cuius consilio Bracius per exploratores cognito, in his locis sibi haud diutius morandum ratus, quòd omnis circa ager hostilis esset, quodq; ea loca adhuc militi suo ignota: antequam Sfortia cum exercitu appareret, relicto oppido atq; ommissa arcis oppugnatione, confestim abire inde constituit. Itaq; secunda noctis vigilia instructo agmine, quasi ubiq; hostis occursurus secus mare iter faciens, Sarni fluminis hostia propinqua oppido primùm transgressus, atq; inde ad oppidum Turrim, quod alij Octaui, alij Græci Vocant à vini copia, suos incolumes Neapolim reduxit. Quare cognita Sfortia, cum nihil amplius posset proficere, in Auerfanum vnde iam mouerat, redijt.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER SECVNDVS.

DVm hæc Neapoli aguntur, Alphonsus cognito Ludouici animo, è Sicilia digressus, ad Aenariam insulam quam Isclam vocant, classem appulit, iactisq; anchoris in portu substitit. Quod postquam Ioannæ nunciatum est, Ioannem Caraciolum cum nonnullis optimatum ei obuiam quam primùm misit, qui illi de aduentu eius gratularentur: deinde gratias agerèt quòd se non deserendam in tantis laboribus existimasset, ac demum rogarèt vt ad arcem maritimam, quæ in ipsius potestate esset, cum classe proficisceretur: atq; ibi tantisper morari non grauaretur, donec quæ pro eius aduentu celebrando decreta essent, pararentur. Quæ cum accepisset Alphonsus, ad eam arcem subito concessit, ibique constitit. Mouit maximè Ioannam insigne quoddam virtutis specimen, quod & vultu & verbis rex præferre videbatur, atq; illustrium virorum comitatus. Si quidem præter milites ac nauales socios, quorum ingens erat numerus, ad mille & quingentos tum equestris ordinis viros, tum regulos partim ex Hispania, partim è Sicilia secum ad id bellum vexerat. Quæ tanta potentia conspecta, & si Ioannæ nonnihil molesta erat, quoniam eius opes eleuatura, aut certè obscuratura videbatur: tamen eidem renuntiata, ingenti eam spe atq; lætitia repleuerunt. Postridie paratis omnibus, Alphonsus cum ex arce maritima in regiã accerferetur, Neapolitanis ciuibus obuiam progressis, scaphisq; completo portu, classem expediri, exercitumq; instructa acie, in aduersum littus prodire iussit, simulacra quædam naualis terrestrisq; pugnae inuicem edentes, rem profectò dignam spectaculo. collustratoq; per hunc modum portu, puppibus ad litus conuersis, in terram sub urbem descensum est. Ad quem mox Bracius progressus, vehementer inquit, rex, optaui ex quo ad me nominis tui fama peruenit, aliquod tempus accidere quo mihi amicitia tuæ conciliandæ opportunitas aliqua daretur. Postquam verò ea mihi occasio & facultas data est: nihil profectò potius habui, quàm vt ad te confestim proficiscerer: constitutisq; quàm celerrimè fieri potuit domi rebus, in Campaniam quò me vocasti accessi: nulloq; periculo, aut labore declinato Neapolim contendi: meorumq; militum virtute hostium ferocitatem ita repressi, vt qui prius ante Neapolitana moenia quotidie excurrentes, hunc agrum incendijs ac populationibus vastabant, nunc vix intra Auerfæ moenia se tutos existiment. Ad ea paucis Alphonsus suam gratiam illum pridem consequutum ob egregiæ virtutis famam, hanc verò non parum eius in matrem merita auxisse, pro cuius salute quos labores quæ uè discrimina subierit se satis scisse, pergeret modò, maioraque præmia quàm sibi animo proponeret si belli exitus ex sententia foret, expectaret. Simul his dictis ad eam portam quæ Capuam fert ire pergit. Intranti urbem vniuersa ciuitas visendi studio ei obuiam effusa. Admirabantur autem non regalem corporis ornatum, sed in tanto ætatis flore virtutis tantam opinionem. Hac multitudine circumfusus præcun-

LIBER SECVNDVS.

bus, per singulas nobilium sessiones inter saltationes & cantus ad arcem regiam peruenit. Quò simul atque eum ingressum Ioanna accepit ad palatij limina obuiam progressa: postquam eum exosculata est: claves portarum ipsius arcis ei illico spectantibus omnibus tradi iussit. Deinde gratias inquit, ago superis, qui dedere vt te in hoc regno meo presentem præsens intueri possim: qui mihi absens decori ac saluti fuisti. Fatebor namque ingenuè me hanc urbem atq; hoc regnum quod mihi reliquum fortuna fecit, beneficio tuo possidere. Nam postquam Raimundus cum classe auxilio venit: ea meditari atque agere non destitit, quæ mihi prospera, hostibus aduersa existimaret. Nam vt cætera omittam, qua nocte coniurati Ludouico urbem prodere conati sunt, tandiu anceps certamen cum hoste intra muros fuit, quoad Raimundus eodem tumultu excitatus, cum naualibus socijs occurrit. Bracius verò primo aduentu non solum à procurrationibus solitis Sfortiam prohibuit, sed etiam Castrum Maris & alia quædam loca circumiecta vno impetu cepit. Quæ beneficia nisi maiora existimem quam possim verbis æquare ingrattissima profectò sum: vt autem me hisce auxilijs grauissimo obsidionis periculo leuasti, ita profectò aduentu tuo omnem belli motum iustulisti. Nam qua grauitate, quo consilio, atq; animi magnitudine præditus sis: ne nobis quoq; in Italia ignotum est. Hunc ego certè diem omnium qui mihi ad hoc ætatis illuxerint faustum ac felicissimum duco habeoque, quo te salutis ac dignitatis meæ defensorem acerrimum in hac vrbe mea meoque regno conspicio: cuius vel aduentu ipso ciues meos haud medio ceter recreatos, vides. Ad hæc Alphonsus maximè, inquit, regina lætor subsidium meum quem optabam rebus tuis fructum attulisse. Namque vt primùm legatus tuus ad me in Sardiniam profectus mihi labores ac discrimina tua narrauit, nihil profectò mihi potius fuit, quam vt missa classis parte te quamprimum ab obsidione vindicarem: quòd per iniquum censebam me in quem vnum salutis tuæ spem iecisses discrimina tua negligere. Postquam verò res tuas arctiores factas cognoui, prætermissa expeditione certa, vt te è tanto belli incendio eriperem contendi, quòd vt præstare possim, mihi spondet causæ tuæ equitas, quam rem multum in bello valere compertum est. Facto orationis sine, intra tecta concessit regali opulentia atq; apparatu instructa. Sub meridianum tempus postquam quieti indultum est, ad Ioannam se contulit: quæ (vniuersa ciuitate in lætitiâ effusa) intentis per mœnia custodibus ne quid ab hostibus detrimenti per dolum acciperetur, eius aduentum festiuis virginum ac nuptiarum choris celebrabat: vnaq; cum ea varijs sermonibus diem exegit. Dehinc animum ad belli curas conuertit, existimans esse dignitatis suæ aliquid se dignum aduentus sui initio gerere: ne in expectatione, quam de sese haud mediocre concitauerat, reginam & Dyrrhachinos frustra adduxisse videretur: simul ne terror hosti de se iniectus in fiduciam mox atq; in contemptum verteretur, si per segnitiam tempus tereret. Itaq; cum ei nuntiatum esset hostes ex Auerfa pabulandi causa egressos, Bracium eò cum copijs repentè misit: Sfortiam opprimi posse arbitratus, si quam primum obuiam iretur. Cæterum horum nihil Sfortiam fefellit. Namq; id veritus speculatores procul in diuersa miserat: ne qua vis incautum circumueniret atque vti palatos per agros milites colligendi spatium esset. Itaq; vt primùm Bracius ijs locis appropinquare cœpit, speculatores citatis equis, hostem adesse Sfortiæ referunt. Quo nuncio accepto, statim vt rei ac temporis ratio poscebat, pabulatores vagos dato signo coëgit: acieque vt erat instructa constitit. Bracius, vt sensit visos ab hostibus ante cursores Sfortiamq; minimè falli posse: subito transfuersis itineribus, ad Auerfam agmen vertit: eo consilio, vt illos reditu intercluderet. At Sfortia vt animaduertit nõ apparere hostem, ratus id quòd Bracius cogitauerat, se facilè Auerfa excludi posse, citato agmine, ad Auerfam iter rapit, pabulatoribus in mediam aciem coniectis. Procedenti mox nuntiatum est Bracium haud procul inde abesse: ptenusq; conspectum est agmen. Conuersus igitur ad suos Sfortia: Videtis inquit commilitones in què nos casum fortuna perduxerit: pugnandi necessitas iniecta est: festinat hostis, vt iter nostrum occupet, nec reditus patere iam videtur, nisi quem ipsi ferro aperuerimus. Quamobrè quòd animi ac roboris sæpe antehac in vobis expertus sum, id hodie in hostem oportet repræsentetis. Militum animis hac breui oratione confirmatis, iter persequitur. Bracius ordine Sfortiani agminis perspecto quo densiorem Sfortiæ aciem æquaret: quatuor acies confestim in vnam contulit, hostesq; affecutus à latere inuadit. Hi verò

receptus propinquitate freti & pugnabant simul & procedebant. Iamq; in conspectu Auersæ res gerebatur, cum clamore excitati oppidani, captis repente armis, iubente Ludouico, laborantibus suis accurrerunt. Quorum accessu audentiores factos Bracius ad moenia prosequutus, postquam nihil profici posse animaduertit, receptui cecinit, Neapolimque copias reduxit. Post hæc Bracius à Ioanna cœpit contendere, uti urbem Capuam quam ei ante aduentum in stipendij conditionibus pepigerat, traderet. Quæ haud satis tutum arbitrata tam validum oppidum tamq; oportune situm externi ducis, imperij præsertim auidi potestati committi: eius postulata indies differebat. Quod cum Bracius animaduertit eam rem per quam egrè ferens ad Alphonsum detulit. Is verò & si Ioannam haud temerè in eam suspicionem incidisse iudicabat, veritus si ea res pertinacius negaretur, ne Bracium à rebus suis abalienaret: idq; ad fidem suam pertinere arbitratus, reginæ multis verbis persuasit, Ioanne Caraciolo clam contra renitente, ut quod Bracius promiserat, præstaret. Capua vrbs peruetusta, agri fertilitate & situ nulli Campanarum secunda. Hanc ab occidente Vulturinus amnis altus atq; prærapidus alluit, duabus egregij operis è saxo quadrato turribus ponte iunctus. Ab oriente, qua ferè parte ad Neapolim spectat, manu atq; opere munitam. Eo profectus Bracius absq; controuersia eam in ditione præter arcem accepit. Cæterum arcium præfecti (nam duæ sunt, vna contra urbem, altera ad exitum pontis sita) tradere arces renuebant, nisi pecunia quæ ijs pro custodia debebatur, sibi primùm numeraretur. Iniectaq; est ob eam causam nonnullis suspicio, eam arcium præfectorum tergiuersationem à Ioanne Caraciolo ortam esse, indignante, ut dixi, eam urbem Bracius tradi. Qua de re cum certamen & altercatio orta esset, ijs persoluta Alphonso opera quæ postulabant pecunia, cum præsidio arcibus cessere. Ea ætate nihil ferè memorabile gestum est. Nanq; omne id tempus excursionibus, aut leuibus prælijs, aut comportandis in hyemem necessarijs consumptum est. Exacto verò autumno, quantuis media hyems instaret, quod anni tempus quieti militum dari solet: cum accepisset Alphonsum Acerras propter propinquitatem (neq; enim plus octo millia passuum ab Neapoli abest) ingentis rem momenti ad propulsandum bellum vexandosq; hostes esse, eò exercitum ducere instituit. Præparatis itaq; omnibus oppugnationi necessarijs, contractisq; vndiq; copijs Acerras profectus est, binisq; castris positus, urbem obsedit. Acerrani quam subito atq; improviso eius aduentu perculsi, clausis portis illico in muris apparuerunt, stationibusq; idoneis quibusq; locis dispositis, propugnaculisq; interiectis, subeuntes hostes, & scalas muro admouere conantes fortiter summouebat. Quod cum Alphonsum animaduertit, tormenta & machinas admoueri iussit, magnoq; militum labore urbem circunuallare aggressus est: factoq; vallo duplicem fossam obduxit, uti ijs omnis auxilij spes adimeretur, crebris inter vtranq; fossam turribus excitatis. Cæterum oppugnatione omnis frustra erat, oppidanis fortiter contra tendentibus. Tandem tormētis muri parte quassata, ægrè resistebant: cui tamen malo sic occurrebant, ut quantum interdiu procciderat, tantumdem munimenti ex materia noctu sufficerent. Hos autem labores eò constantius ferebant, quòd Auersæ oppido propinqui, sese à Ludouico desereri non posse confidebant. Qui eorum discrimine cognito, ne oppidum ad bellum gerendum tam opportunum amitteret, ijs auxilium ferre statuit. Quibus cum iam non aliter quam ui & armis subueniri pateretur oppidi circunuallatio, Sfortiæ imperat, uti cum omni exercitu (nisi quantum Auersæ præsidio sat esset) eò per noctem proficiscatur. Isq; confestim ad milites profectus, dissimulato itinere, ne quid hostes sentirent, corpora curari, & aliquantum quieti dari iubet, ne quid in his moræ sit, ubi facto opus fuerit: consiliumq; cum paucis primorum ordinum communicat. Paratis itaq; omnibus, tertia noctis vigilia Acerras verus composito agmine, quasi hostis in conspectu esset iter facit, & ad tria millia passuum ab oppido constitit. Quod postquam Alphonsum ex speculatoribus cognouit, confestim Ioannem Vintimillium virum fortem atq; impigrum, cum parte peditatus & equitatus ad pontem, quem Casulæ vocant, ei obuiam mittit, qui illum transitu Clanijs fluminis prohibeat. Isq; celeriter profectus reperit duas iam hostium acies cum parte peditatus occupato ponte flumen transiisse. Missisq; qui id Alphonso renuntiarent, laceessere hostes cœpit, ut si quæ posset, vel eos qui transferant trans flumen repelleret, vel transire conantes arceret. Quibus Alphonsum renuntiatis, peditatum quem egregium nauibus vexerat, statim

tim ad eum submittit, hisque aliquot equitum turmas addidit: hancque omnem manum Nicolao Picinino iam tum in re militari claro, qui in magnam postea & singularem copiarum ducem euasit, attribuit: ipse interim opera custodiri, & ne quid omnino detrimenti ab oppidanis accipi posset, obseruari præcipit. Omnibus pro tempore prouisis, relicto in castris Bracio cum parte copiarum: ipse cum ad pontem contenderet, suasisit Bracius, ut ipse potius in castris aduersus oppidanos maneret, se ad pontem ire sineret. Quod consilium cum omnibus probaretur, dimisso Bracio ipse in castris perstitit. Iamque interuentu Picinini perculsi hostes, ponte deserto, terga dare coeperant, cum interim Bracius superuenit, simulareque fugam suos præcepit ut hostes cis flumen illiciat. At Sfortia ut primum vidit temere hostes cedere, insidias veritus, ab ijs persequendis suos continuit, ac fortissimo quoque in postremo agmine collocato Auerlam iter rapit. Quod cum Bracius animaduerneret: & ipse insidiarum metu, emittere noluit qui persequerentur abeuntes. Et iam mille passus citatim Sfortia contenderat: cum Ioannes Vintimilius cum valida equitum manu pontem transgressus eum insequi coepit: nouissimosque asscutus, agmen moratus est. Quo viso Sfortia suos, ut quoad tutum possent & dimicarent, & progredierentur, exhortatus: nunc agendo, nunc impetum hostium sustinendo, cum aliquantum processisset, Ioannes receptui cecinit, ac citra pontem suos reduxit. Dum hæc ad pontem gerebantur, Xantus Acerrani præsidij præfectus rei bene gerendæ oportunitatem sibi datam arbitratus, cum subito eruptione facta, in opera impetum fecisset, haud magno negotio intra moenia ab Alphonso repulsus est. Atque ita res utrobique feliciter gesta, Acerrani Sfortiæ fuga comperta, etsi rebus suis diffidere coeperant, nihil tamen animos remiserunt. Quæ murus disiectus erat materiam atque aggerem continuè sufficiebant. Cæterum obsidio ad extremum & obsessis & obsidentibus pariter grauis erat, Italico præsertim militi, qui hac nostra tempestate sub tecto hybernare consueuerat: nec solum propter hyemis acerbitatem, sed quod tum Clanij fluminis vicinitate, tum naturali situ circumiecta regio plurimum aquosa est. Quod cum Alphonsus intelligeret, ne ibi diutius tempus tereretur, oppidum vndique summa vi nouis operibus adiectis oppugnare instituit. Dum hæc parantur, Martinus pontifex maximus Cardinales duos legatos, alterum ad Alphonsum, alterum ad Ludouicum mittit: quorum aduentu instituta oppugnatione dilata est, ac de concordia inter Alphonsum & Ludouicum per eos agi coeptum. Cumque oppidum ob eam rem obsideretur negligentius, Ludouicus se nactum opportunitatem arbitratus, qua Acerranis opem ferret: qua intermissæ custodiæ erant, plerasque in oppidum clam dimisit. Quod factum, euenit ut Acerranis iam nihil amplius oppugnationem metuentibus, Ludouicus (quod legati decreuerant) oppidum in eorum potestatem tradere abnuerit. Qua de re permotus Alphonsus, oppidum totis viribus oppugnare, ut iam constituerat, decreuit: nec legatus dissuadebat rei nouitate animaduersa: neque enim Ludouico fas esse ducebat, interim dum de compositione per legatos agebatur, in obsessam urbem præsertim intermissa oppugnatione, militem transmittere. Et quam multis à prælio abstinendum videbatur, quod cum antea oppugnatione difficilis foret, eam auxiliij accessione haud dubie difficiliorem futuram existimabant: fortunam tamen experiri constituit, quod se non impunè elusum Acerrani scirent. Accedebat alia ratio, quod obsidionem, quæ iam propè ad extremum permagno militum labore perducta erat, in æstatem extrahi nolebat: ne aut plus negocij postea haberet, aut si re infecta discederet, ea expeditio frustra à se suscepta videretur, quod existimationis suæ plurimum referre censebat. Itaque paratis omnibus, oppidum vndique oppugnari premique summa vi coeptum. Quod cum oppidani animaduernerent, ad oppidi tutelam haud segniter concurrunt ingentesque lapides atque omnifariam tela è muro in subeuntes iaciebant. Præcipua tamen ijs propugnationis cura circa muri ruinas erat: quod ab ea parte oppidum facilius superari posse videbatur. Quod Xantus cum futurum prouidisset, oppidanis per stationes dispositis ad eius loci defensionem fortissimum quemque militem collocauerat. Alphonsus sic exercitum diuiserat: Equitatus & sagittariorum magnam partem muri ruinis opposuit, ijsque Bernardum Centiliam præstantem virum præfecit. Guilielmo Montate, pars oppidi quæ ad meridiem spectat, cum parte copiarum oppugnanda est data. Equites desilire equis iussi, partim ad Bernardum partim ad Guilielmum accessere: re-

liqui cum Bracio in equis constiterunt, vt quocunq; opus esset, sine mora aduolarent. Cæteræ pedestres copix vbi expedire visum est per varia ante oppidum loca distributæ, vti vno tempore signo dato oppidani vndequaq; premerentur. Fortè ea nocte quæ antecesserat, ingens imber campos inundauerat, solumq; suapte natura aquosum adeò labefecerat, vt nec miles, nec equus vestigio posset insiltere: quæ res magno incommodo oppugnantibus cecidit. Xantus in medio pugne ardore per oppidum discurrens cum oppidanorum manu & laborantes adiuuabat, & segnius pugnantes accendebat. Maiore tamen vi ea pars oppugnabatur, quæ muro nudata erat. Sed tanta erat eorum virtus, quibus ea tuenda obtigerat, vt nulla vi munimenta superari possent. Multi in fossam ruentes grauitè sauciati pedem referre coacti sunt: nec vllum frustra telum in tantam multitudinem ab oppidanis conijci poterat. Dum acriter pugnatur, Guilielmus Moncata fossa ac vallo transmissis ad munimenta auidius progressus lapidibus penè est obrutus: cum armorum grauitas & soli lapsus vestigium non recipientis regrediendi facultatem adimeret. Blascus quoq; Passaniti comes graui vulnere accepto cum prælio excessisset, paulo post mortem obiit. Cuius viri decessu Alphonsus grauitè commotus cum maiori conatu oppidum ira percitus debellaret, ne in oppidanos plus æquo sæuiret, legatus orare eum vehementius cœpit, atq; vt prælio finem imponeret, suorumque labori ac periculo parceret. Non dubitare se inquiens, simul, atq; responsio à pontifice allata esset, quam expectabat, quin Acerrani cum bona Ludouici venia pontificis imperata facerent. Quòd si fortasse abnuerent, nullam se pro ijs veniam amplius petiturum. his verbis demollitus Alphonsus vt erat natura mitis, etsi rem eò deductam videbat, vt oppidani diutius eius vim ferre non possent, receptui cani iussit, plerisq; oppidanorum vulneratis. De Alphonsi quoq; exercitu plures sauciati: nonnulli etiam interfecti: in quibus Franciscus Panormitanus strenuus eques, qui fortiter pugnans cecidit. Post hanc pugnam complusculi dies absq; certamine exacti. id modò obseruatum, ne quid subsidij aut auxilij ab hostibus clam deferri in oppidum posset, donec à pontifice nuncius cum literis redijt. Quibus allatis quòd id pontifici placebat, Ludouicus ex oppido præsidium sine certamine euocauit, atq; in legati potestatem tradi iussit. Quo recepto, Alphonsus Bracio cum copijs in hyberna Capuam dimisso, Neapolim redijt. Haud multò post Tartalias, cuius fides Sfortiæ suspecta erat (quòd ab Alphonso equos quosdam dono acceperrat, & à Bracio diligi videbatur) permittente pontifice, vt quidam auctores sunt, à Sfortia comprehensus est, ac securi percussus. Interim cum de componenda regum controuersia ageretur, induciæ factæ. quare legatis pontificis iussa permissa. Ludouicus è Castromaris, cuius arcem adhuc tenebat, atq; ex Auersa præsidijs deductis, ea oppida in legatorum manu deposuit. Sfortiæ quoq; & suorum saluti consultum, ijsq; etiam Bracij opera in Ioannæ atq; Alphonsi gratiam, Beneuentum quod tenebat, accepta fide se recepit. Ea tempestate Aquila ciuitas in Marsis opulenta ac bellicosa quæ ad Ludouicū defecerat, Ioannæ adhuc imperio rebellis erat. Quam cum sibi ex fœdere deposceret, Bracium Ioanna simul atq; Alphonsus (neq; enim quicquam amplius à Ludouico metuebant) vt ad eam capiendam proficisceretur, permisere. Qui cum copijs profectus plerisq; circa oppidis castellisq; partim vi partim voluntate receptis, comitatibusq; interclusis, castris propius admotis urbem ipsam arctissimè obsedit. Et iam nihil propè hostile in omni regno videbatur, præter quam Matheloni: id castellum haud procul ab Aceris situm ab Otino Caraciolo tenebatur. Erant in eo pedites trecenti, qui nihil Campanis quietum aut pacatū relinquebant: ipse quidem Otinus Ioannæ infensus vel ob eam maximè causam ferebatur, quòd illa Ioannem Caraciolum sibi honore & dignitate pretulisset. Erat is quidem magna prudentia atq; elato animo: magnas etiam opes habebat. Quapropter multos & duces & populos auctoritate sua ad Ludouicū traxerat. Itaq; cum Alphonsus animaduertèret Campanū agrū ab ea parte infestari: vt eos à maleficio atq; excursionè deterreret, quicunq; ex ijs capiebantur in naues longas in remigū supplementum dari imperauit. Quo cognito, Otinus captiuos oēs qui in eius potestate veniebant, excelsis manibus, ac naso mutilato, dextroq; oculo eruto dimittebat. Atq; vt contigebat efferatū ac nefariū bellū vtrinq; geri, ita in hoc rerū statu pestilentia urbē Neapolin grauitè vexante, Ioanna atq; Alphonsus, q; vrbi præessent cū præsidio relictis, sese Castrū maris

maris receperunt. Erat autem omnis ea regio, quantum à Castromaris ad summum Mineruæ promontorium pertinet Ludouico amica: necdum enim ad Ioannæ imperium fidemq; redierat, quamuis è regno Ludouicus abscessisset. Proin ne quid inde incommodi rursus aliquando suboriri posset, statuit Alphonfus in ea loca cum classe proficisci, id tempus maximè idoneum existimans ijs populis expugnandis, quo omnis auxiliij spes ijs sublata videbatur. Ludouico enim submoto, non habebant qui eos milite aut comite iuuarent. Itaque accersita classe cum parte peditatus primùm obsidere Vicum cœpit: id enim oppidum Castromaris proximum est: eoq; haud magno labore est potitus. Quo recepto & præsidio firmato, ad Surrentum castra mouit: quod oppidum non plus quinque millibus passuum à Vico abest. Cæterùm situ atque opere multo munitius. Idq; machinis & tormentis adhibitis circumfedit. Interea Massæi, quorum oppidum Surrento propinquum est, veriti ne ad se postea duceretur exercitus, legatis missis deditionem fecerunt. Quibus rebus cognitis Amalphitani, quæ est altera pars eiusdem promontorij, absque certamine & ipsi in deditionem venerunt. Ad quindecim millia passuum id promontorium in mare protenditur, ab oriente quæ est Amalphis, & alia quædam oppida, vitis, oleæ, citri, atque omnis generis cultarum arborum & frugum ferax, fontibus præterea, situ, cœli salubritate, atque amœnitate, omnis Italiæ oræ primum celeberrimumq; . Ab altera parte quæ est Surrentum oppidum, vini suauissimi atque omnis pomorum generis copia: identidem memorabile Mineruæ promontorium appellatur, quod in eo olim templum esset Mineruæ sacrum. Huic promontorio opposita est Caprearum insula montana plurimum, in cuius pene medio surgit mons editus, vndique præruptus & præceps in mare spectans, secessu olim Tyberij Cæsaris celebris: in quo situm est oppidum eiusdem nominis munitissimum. Quod cum audisset Alphonfus sitis fiducia ab oppidanis negligentius custodiri, nocte intempesta partem classis eodem misit: hiq; nacti locum custodibus vacuum admotis scalis in murum primò pauci euasere: mox, vt tutum ac liberum ascensum cognouerunt, certatim plures eodem conscenderunt, atque oppidum (oppidanis somno sepultis) ingenti clamore sublato inuadunt. Quo casu tam subito ac tam inopinato consternati oppidani, cum arma capere conentur, hostium multitudine celeriter oppressi, armis positis præsidium admisere. Simul omnis insula sine vi repente deditionem fecit. Interea Surrentini, quos obsideri diximus, omni spe auxiliij destituti, cum eorum res in dies vehementius coartaretur, & ad obsidionem fames accederet, conditionibus quas postulabant impetratis, præsidio intromisso in deditionem venerunt. Recepto Mineruæ promontorio, quod adhuc pestilens morbus Neapolin afflictabat, Ioanna atq; Alphonfus sese Caietam recepere Artale Luna, cuius opera forti in oppugnatione Surrentina vsus fuerat, cum parte classis eius ore præsidio relicto. Tot fortibus factis prosperisq; fortunæ successibus, Alphonfus ad gloriæ incrementa natus, omnium regulatorum animos in se conuertit. Itaq; qui prius Ludouico fauerant, eius rebus desperatis fortunam sequuti, ad Ioannæ atque Alphonfi imperium redierunt. Per eos dies Alphonfus legatos ad pontificem misit qui ius successionis Ioannæ rogatu peterent: quo impetrato, celeriter reuersi sunt. Per idem quoq; tempus Sfortia ad Alphonsum salutandi gratia Caietam est profectus. Idem fecere reguli qui Ludouicum sequuti fuerant, erroris sui veniam postulantes: ijsq; omnibus venia perbenigne ab Alphonso data, quanquam Ioanna egrè ferente tam facile ijs ignosci. In id enim maximè studebat, vt sibi clementiæ atq; humanitatis famam compararet. idq; ad conciliandos sibi regulatorum atq; populorum animos vehementer conducebat. Ad hoc vsq; tempus Ioanna atq; Alphonfus de communi sententia res omnes bellicas atq; urbanas administrare: summusq; inter eos consensus omnium rerum fuit. Cæterùm communis regnorum pestis atq; perniciës, inuidia eam quæ inter eos erat, caritatem labe factare paulatim cœpit: fideq; mutua sublata, in suspiciones, atq; exinde in graues similitates ventum. huiusmodi fermè causis Auerfani Acerrani, Surrentini, Amalphites ceteriq; populi qui vel vi vel voluntate destitutis Ludouici partibus, deditionem fecerant: in Alphonfi verba iurauerant. Quod grauitè ferens atq; indignans Ioannes Caraciolus, quoniam quantum auctoritatis ad Alphonsum accesserat, tantum eius auctoritati atque opibus detractum existimabat, meditari cœpit quoniammodo dignitatem suam tueri

posset. Erat hic vir ingentis spiritus: nec ei consilium in omnia vel pacis vel belli munera deerat, nec ferre æquo animo poterat, quenquam sibi apud Ioannam auctoritate & gratia præferri. Ipse enim cunctis regni regulis non anteire modo dignitate, verum etiam imperare consueuerat: eratque omnibus maximè formidolosus. Itaque inter Ioannam & Alphonsum cœpit suspiciones & inimicitiarum causas gerere. Facile verò credidit Ioanna: muliebris namque sexus, ut natuta imbecillior ac timidior, ita ad credendum pronior est. Cumque in dies aufererent suspiciones, & vereretur Ioanna ne se in Catheloniam missa, Alphonsus sibi regnum eriperet, dissimulata causa è Caieta Prochyta profecta est, quæ insula per breuis haud procul Puteolis est sita, quasi ibi animi causa mansura. Ibi aliquot dies commorata, Puteolos petijt, ut inde Neapolim trajiceret. Quo audito Alphonsus Neapolim reuerti statuit. Iam enim pestilentia restincta erat: terrestrique itinere ire maluit, ut Capuam atque Auersam vrbes inuiseret nondum à se visas. Cumque Capuam venisset, quò magis omnem Ioannæ de se suspicionem ac metum adimeret, ad eam salutandum Puteolos profectus est. Cæterum eius profectio eam potius suspicionem auxit. Quapropter, eo Capuam reuerso, Ioanna mox Neapolim pedibus petijt. Eius maximæ celeritatis causa fuit, quòd verebatur, si Alphonsus Neapolim præueniret, ne sibi integrum non foret in arcem Capuanam (vbi constituerat) se recipere, ne uè cogeretur in arcem regiam præter suam voluntatem se conferre. Neapolim ingressæ, cum secus arcem regiam iter faceret, præfectus arcis occurrit, illique clauis obtulit: cui illa valetudinem causata, velle se aliquot dies in arce Capuana esse inquit: mox, vbi conualuisset, reuersura. Alphonsus tam repentinam eius profectioem admiratus, se præsertim incòsulto, ne quid illa noui machinaretur aduersus se veritus, confestim Neapolim profectus in arcem regiam se recepit. Tum dissimulatæ ad eam diem suspiciones ac similitates paulatim detigi cœptæ. nonnunquam tamen Alphonsus, ut suspiciones, si posset, eleuaret, & ad eam visendam ibat. Inter hæc Franciscus Darinio, quem Alphonsus Roma miserat, ad eum scribit se comperisse, vitæ eius insidias parari, eumque diem neci suæ destinatum esse, quo ad Ioannam salutandam proficisceretur. His permotus Alphonsus aduersariorum conati- bus obuiam ire instituit: & quoniam Ioannem Caraciolum eius consilij auctorem fuisse acceperat, sperabatque, eo comprehenso, omnia prosperè cessura, ut primum in regiam accederet, quò Senatus die ire consueuerat, distinere hominem constituit, nec prius dimittere, quam sibi Capuanæ arcis potestate facta, Ioanna quæ vellet efficeret. Existimauit Ioannam eo viro absente ac velut pignore fidei retento, quæ æqua forent haud repugnanter facturam quòd in eo sciebat esse omnem reginæ consiliorum summam. Itaque hunc haud multò post in regiam profectum iussit in Senatum ire, quasi magnum aliquid de regni statu consulturum, neu ipse aut quisquam è suis ex arce egrederetur, obseruari præcepit, ne Ioanna illum detineri scire posset, antequam ipse ad eam peruenisset. His compositis ad Ioannam citatim proficiscitur. Sed nihil horum Ioannam latuit. Quidam enim Bracij notarius ad Alphonsum profectus rem ad eam detulit, simulque arcem Capuanam à rege peti, eo animo, quantum coniectura consequi posset, ut eam, arce capta, in custodiam traderet. Hoc nuntio propè exanimata, quid ageret nesciebat, præsertim omnis consilij eius auctore amisso. Neque enim dabatur in re tam subita tamque insperata ullus consilij locus. Id tamen ijs qui eam circumstabant, in tanta rerum perturbatione, in primis salutare visum est, portam aduenienti claudere. Protinusque omni arce tumultu completa, alij ad alia officia, prout cuique vel ratio vel animus suppetebat, sine ordine, sine imperio, discurrebant. In tanta trepidatione cum Alphonsus medium iam pontem transgressus esset, deiecta repente cataracta exclusus est. Tum qui muros inscenderant, eum supernè lapidibus incessere cœperunt. Quod vbi animaduertit, consilia sua proditorumque abfuit quin lapidis ictu, qui in tergum equi incidit, occubuerit. Deinde ciuilem motum veritus, præsertim in viarum angustijs, in forum boarium se recepit. Is enim locus visus est maximè idoneus, quòd erat latè patenti campo, in quo magna vis hominum explicare se posset, ac si vis fieret, manu rem gerere. Erat enim ei adhuc ambiguum quonam id ciues animo laturi forent. Inter hæc Hispani Cathelani que cognito regis sui discrimine correptis armis, eò aduolauere. Consternata tanto malo ciuitas, Dyrrhachina

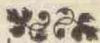
china præsertim factio (nam Andegauenfibus id lætum accidērat) nec pro eo, nec aduersus eum arma sumere audebat. Magna pars domi sedentes vrbis casum ingemiscabant leuatos se externi belli metu in domesticum atq; intestinum incidisse. Nec ignorabant id mali ex inuidia atq; ex suspicione ortum, quod complures iniuriæ extarent, quæ tam graues inimicitias inter regem & reginam parere debuissent. Pleriq; tamen officij causa, nequid plus æquo rex fortasse per iram faceret, eodem iniermes cōuenere. Hi neque saluti, neq; excidio propiorem vniquam ciuitatem vllam fuisse aiebant. Si enim ipse ac Ioanna consentirent nullam urbem vniquam feliciorē fuisse: sin verò dissentirent nullam citius perijisse. Futuram inter ipsos Dyrrhachinos seditionem, reuocatuos è Roma Ludouicum aduersarios: simulq; omne regnum belli incendio denuò conflagaturum, cum vtriq; suos exercitus suosq; duces habituri sint. In his colloquijs reliqua diei parte consumpta, cum nulli apparuissent qui vim facerent, in regiam se recepit. Postridie de reconciliatione per communes amicos agi cœptum. & Alphonsus quidem rem componi cupiebat, quod bello domestico in Hispaniam reuocabatur, vt Henricum fratrem è Ioannis Hispaniæ regis potestate liberaret. Ioanna verò ab ea re prorsus auersa, etsi simulabat placere sibi de concordia agi, continuo ad Sfortiam misit, qui cum in gratiam receptum oraret, vti sibi circumuentæ atq; oppressæ quamprimum opem ferret. Cuius consilio cognito Alphonsus, quicquid militum equitumq; habebat, extra urbem, quæ Sfortia venturus erat exire iubet, ne ex arce Capuana Ioannam educeret, aut in urbem irrumperet, naualibus socijs per varias vrbis stationes dispositis. Bernardus Centilia ijs copijs præfectus. Non ignorabat Alphonsus tutius esse consilium, copias in vrbe contineri: sed verebatur, vbi Ioannam cum Sfortia abire pateretur, ne grauius in se bellum concitaret. Cognito Sfortiæ aduentu Bernardus copias in quatuor acies diuisit, iisque singulis ad eas vias quæ ad urbem ferunt dispositis, ne libera esset hosti procuratio, transuersis tignis vallum obiecit. Ipse in primam progressus aciem, viam Acerranam, qua Sfortiam aduentare acceperat, tenuit. Qui dimicandi audior appropinquantē Sfortia, priusquam sibi satis spectatæ hostium vires essent, audacter congressus, cum impetum ferre non posset, ad secundam aciem se recepit. Hic paulum retardato hostili impetu, prælium redintegrare cœptum. Quod cum Sfortia animaduerneret, ipse cum paucis in propinquos hortos clam digressus, perfracto qui viæ imminēbat muro, subito hostibus à tergo improuisus apparuit. Illi verò perterriti, cum & à fronte & à tergo premerentur, telisq; præterea & tormentis ex arce Capuana peterentur, sese in fugam coniecerunt. Ea re conspecta, tertia acies & ipsa mox terga dedit: quos hostes persecuti propè omnes ceperunt. Quarta item acies vt suos profligatos sensit, saluti fuga consuluit: horum alij Capuam, alij in regiam arcem citatis equis sese receperunt. In eo prælio propè omnis nobilitas capta est, quæ Alphonsi officij causa sequuta fuerat, atque omne insuper militum robur. Sfortia deinde victoriam secutus, eodem impetu Capuanam arcem, ac protinus urbem ingressus, Hispanos, Siculosq; omnes expulit, eorum hospitij direptis. Post hæc de expellendo Alphonso cum Ioanna consilio habito, eaq; primùm parte præsidio firmata, quæ regiam arcem vrbi iungebat, ad Auersam obsidendam copias ducit (ex hoste amicus & dux factus) ibiq; castra ponit. At Alphonsus clade suorum cognita, cum neq; pecuniam haberet vnde novos exercitus compararet, neque classē paratam qua acceptam iniuriam vlcisceretur, præsertim inimicæ ciuitatē, angī animo cœpit. Spes reliqua erat in ea classē posita, quā Barcinone ad Corsam expeditionem cōparari sciebat, & iam instructam esse existimabat. Muniendæ arcis intentus ad frumenta conuehenda, pecuniamq; conquirendam, in Siciliam mittit: simul qui classi occurrant, si ea fortè in cursu esset, iubeantq; confestim Neapolim petere, & quinam rerum suarum status sit edoceant. Oppidani veriti, si qua classis aduentaret, ne per arcem in se imitti hostes possent, quæ arcis opposita erant loca muro obducto firmare: arcis ipsius oppugnationem haud quaquam tentare ausi, quod ea res propter naturalem situm ac munimenta adiecta, non vnus diei, sed longi temporis obsidio videbatur. Leuia tamen prælia nonnunquam ex occasione conferebantur. Cum hic esset rerum status, classis è Barcinone quindécimo die hac clade accepta profecta est: triremes decem & onerariæ sex fuere. Eius præfectus erat Ioannes Cardona vir fortis atque impiger, qui audita

modò apud Caietam rerum nouitate, & his quæ regi ceciderant, solutis continuò è portu nauibus in altum euectus est. Et primò quidem onerariæ (erat enim ventus vehemens) inter Capreas Aenariamq; inspectæ Baias patierunt, vt quinam esset rerum status diligentius explorarent: deinde triremes sequutæ. Quibus cognitis, repente Neapolim petijt: expositisque sub arcem naualibus socijs regis iussu castra posuit. Eius aduentus vt aduersarijs tristis, ita Alphonso perquam lætus fuit. Itaque acceptam iniuriam vlcisci posse confisus, castra confestim muniri, nequis in ea hostium equitatu impetus fieri posset, iussit. Locus est pro arce regia quem Corizias vocant latè patenti campo, & ob id equis maximè opportunus: hunc Neapolitani ad primum classis despectum: dispositis per moenia armatis, occupauere: quòd eum equitatu tenere posse existimabant, castrisque obequitantes hostem laceffebant. Non audebant primò regij extra munimenta prodire, vt pote maritimis rebus assueti, atque equestrium præliorum rudes: sed tantùm sagittis ac lapidibus subeuntes arcebant. Pauci tamen, quibus audacia maior erat, munimentis paulùm egressi congregari cœperunt: qui cum equitatus impetum non sustinerent, sæpiusque in castra repellerentur, Ioannes Cauus, qui inter primos ordinem ducebat, ingenti audacia, Quid est, inquit, cõmilites quòd ita patiamur nostros ab hostibus pelli? An verò vsque ad eò animus viresque nostræ, tam breui tempore consenuerunt, vt tam paucorum equitum incursum ferre nequeamus? Si nemo est, qui sequatur, vel solus in hostes ibo, neque patiar, quod in me fuerit, hoc dedecus nomini gentique nostræ impingi. Hæc vbi dicta, confestim è castris exiit, seque hostibus obijcit. Hunc primò pauci, mox plures sequuti, non solum hostes summouerunt: verum etiam toto campo præcipites in urbem compulerunt. Post hæc dolijs plerisque lapide repletis, hisque pro muro obiectis, aduersus equorum incursum, per vitem, quæ domus cuiusdam parieti ab exteriori parte adiuncta erat, quasi per scalas in muros ascensum, portaque (quam Petruciam appellant,) deiectis propugnatoribus, quos timor inuaserat, ob effusam suorum fugam eodem impetu capta continuoq; excisa trabe, patefacta est. Tum certatim è castris ad eandem portam concursum. Quæ cum præter spem repente contigissent, Alphonso naualium sociorum partem, classem incendere, præfectumq; à mari urbem adoriri imperat. Isq; cum classe celeriter profectus (nondum enim vrbs à mari moenibus cincta erat) & maior ciuium pars clamore excitato, ad portam Petruciam contenderat. Paucis frustra renitentibus facilè in terram descendit, hostesq; inde propulit. Petrus quoq; regis frater ab alia parte urbem aggredi iussus, vt à diuersis partibus vno tempore laceffiti oppidani faciliùs opprimerentur, Diui Nicolai templum aduersus arcem situm, & item turrinam quæ moli imminerebat, admotis scalis occupauit, ingressusq; urbem pauorem ac trepidationem percussis auxit. Ita quantum urbis patet ab arce regia ad Petri martyris templum, vna prope excursionem captum est. Ad hæc proximis tectis iniectus ignis reliqua deinceps ædificia extemplo corripuit, longiusq; effusus magnam urbem partem adiuuante hausit. Tum tota simul vrbe trepidari concursariq; cœptum, nocturno tumultu terrorem augente. Et alius quidem alio, vt quisq; periculo proximus erat, aut clamore excitabatur, occurrebat. Omnia passim fugientium puerorum, aut foeminarum fletibus personabant. Paulùm tamen suppressit impetum Francisci Mormini interuentus, qui cum aliquantulo equitatu inuectus, regios repulit. Quod cum Petrus regis frater animaduertet, repressa suorum fuga, pugnam redintegrauit, paruoq; certamine hostes in fugam vertit. Quibus ad cliuam vsq; pulsus, reliqua pars noctis quieti data. Fuit autem huius procellæ tanta ac tam repentina vis, vt ei resistere Ioanna nulla vi aut consilio potuerit. Prius enim irruptionem in urbem hostes fecere, quam Sfortia, quem confestim appulsa classe accersuerat, ex Auerfa veniendi spatium habuerit. Neq; enim tam subito obsidionem deferere & copias adducere potuerat. Illa tamen ad eum continuò nuncios dimittebat, & vt ad ferendam opem captæ vrbi, sibiq; prope iam obsessæ contenderet, flagitabat. His nuncijs permotus Sfortia, omissa obsidione Neapolim profectus est. Primaque luce urbem ingressus, ad Diuæ Claræ templum citato equo aduolat: iam enim prælium, quod interuentu noctis sublatum fuerat, renouari cœperat: eiusque aduentu primò hostilis impetus paulum retardatus est. Cæterum equorum usus vel nullus vel exiguus erat. Regij enim continenter perfossis intrinsecus domibus facilè equites lapidibus & omnium

lorum genere è tectis summoiebant, interiectisq; trabibus vias præcluserant. Quod cum Sfortia animaduertèret, confestim equites desilire equis iubet, pedibusq; rem gerere. Nitebatur eques claustra perfringere. Cæterùm vrgentè post munimenta multitudine, omnes conatus frustra erant. Pugnabatur eodem tempore diuersis vrbis partibus: & iam quicquid à porta ad cliuû pertinet, in Alphonsi potestate redactû erat. Itaq; Sfortia cum nihil se proficere pugnando animaduertèret, timeretq; ne quo ciuili motu à tergo exorto, reditu intercluderetur, quod pauci admodum ciues eum sequuti fuerant, paucis in pugnantium speciem relictis, ne discessus similis fugæ videretur, ad cogendam reliquam suorum manû proficisci simulauit. Regressusq; ad Capuanâ arcem Ioannam rebus suis diffidentem, atq; è periculo vt eriperetur orantem, Pomilianû vicum primò, deinde Nolam traduxit. Sfortia digresso, equites quos reliquerat paulatim cedere cœperunt. Quibus pulsis, reliqua pars vrbis præter arcem Capuanam (nemine iam resistente) vna modò excursionè capta & direpta est. Optimates ad quos incendium non peruenerat, consternati in tecta diffugerant: ibiq; abditi communem calamitatem deplorantes, vltimum patriæ casum expectabant. Cæterùm Alphonsus, etsi iustam suam iram existimabat, tamen antiquæ vrbis casum miseratus, incendijs parci iussit: vltioni satis datum arbitrat, vt aduersarij scirent sibi cum rege non ignauro rem esse. Deinde nè Sfortiæ pro arbitrio euadendi in urbem potestas esset, arcem Capuanam obsideri atq; oppugnari præcepit. Huic arci præerat Xantus de quo supra in Acerræ obsidione mentionem feci. Sed hunc multa incommoda circumstabant, materiæ inopia, qua turres murosq; contabularet: arci propinquæ domus, in quibus dispositi sagittarij propugnatores in muro consistere non sinebant: tum frumenti inopia, quod tanto præsidio vix paucis diebus sustenturû videbatur. Nanq; repentinus & improuisus casus, nec munimenta vlla, nec rem frumentariâ prouideri permiserat: itaq; agrè resistebat oppugnantibus. Cognito eius discrimine Sfortia paucis post diebus ex Nola regressus, ad mille passus ab vrbe castra posuit, vt si quâ posset, cômearus in arcem importaret. Cæterùm paucitati suorum diffusus, quod munimenta arci obiecta erant, auxilij modo spem dabat. Cum hic esset rerû status, quidam ad Sfortiâ in castra venit, spemq; Auerfæ recipiendæ præbuit. Itaq; properè castris Auerfam profectus, arcem à Iacobo Pertusio eius præfecto per proditiõem recepit: quod consilium ciuitas sequi mox coacta est. neq; enim ijs aliter facere licebat. Haud enim cum equitatu Alphonsus habebat, qui Sfortiano equitatu opponi posset. Eius vrbis amissio permagno incômodo Alphonsi rebus accessit, ob propinquum maximè aduersariorum receptum. Sfortia vrbe atq; arce præsidio firmatis, ipsoq; successu acrior factus, eum Neapolim reuertisset, in eodem, quo prius confederat, loco, castra posuit: vbi cum cerneret se frustra tempus terere, irritò incepto Auerfam redijt. Quod postquâ Xantus animaduertit, & iam non cômearus modò, sed etiam tela deesse cœpissent, sciretq; Alphonsum decreuisse totis viribus arcem oppugnare, ac desperaret (propterea quod ea minus firma esset) posse resistere, suam & sociorum salutem pactus, deditiõem fecit. Ioanna interea Auerfam concesserat, simul quo spem obsessis daret: simul quod vrbs nouandis Neapolitibus, ppter propinquitatè opportunior videbatur. Multa illam simul angebant, amissam urbem, ac patriæ casum reputantè: sed in primis Ioannis Caracoli desiderium, cuius consilio atq; opera forti & fideli in rebus summis, minimisq; utebatur. Itaq; de captiuorum cômutione agere statuit, in eas se calamitates plapfam existimans, quod eo viro caruisset. Nec renuit permutationè Alphonsus, receptisq; sine pretio Bernardo Centilia, ac Raimundo Pirilione, qui pro vno Ioanne offerbantur, cæterisq; captiuis, qui in Sfortiæ manu erant, paruo pretio redemptis, Ioannem dimisit. Post hæc Michael Coxa Ioanni Caraciolo inimicus ad Alphonsum venit, eiq; Aenariæ occupandæ spem attulit. Aenaria insula (quâ Isclam vocat) duodeviginti passuum millibus à Neapoli abest, à cõtinenti nõ plus quatuor: opulentior q̄ pro paruitate. In eius penè medio se attollit mons miræ altitudinis, qui olim (vt ferunt) ad Aetnæ similitudinè, terrificos in cœlum ignes per noctem euomere solebat: reliqua pars plurimum plana est: incolas habet piscatoriæ, ac maritimæ arti assuetos. Contra hanc insulam ad teli iactum mons est mille ferme passus in altitudinè eminens, ac tantundem circuitu ambiens, paruo ponte insulæ coniunctus ille quidem, præruptus & confragosus, atque vno tantum, & eo quidem per angusto atque

arduo calle peruius. In eius fastigio situm est oppidum totam montis planitiem occupās. Ad radices situs est viculus, vnde per obliqua & anfractus oppidum aditur. In eo spatio tres turrēs interiectæ aditum claudunt: domus oppido pro mœnibus sunt. Oppidani in duas factiones & ipsi diuisi erant: quarum altera Coxia, altera Manocia appellabatur. Coxie factionis princeps erat Michael is, quem modò nominauit. Isq; multum apud Aenarienses poterat, non modò propter clientelas, verùm etiam propter Prochyta, quam tenebat, vicinitatem. Hic regem docuit id oppidum subitò atq; improuiso aduentu opprimi posse, quòd oppidani naturali situ freti, circa oppidi custodiam negligentiores essent. pontem eum quo iunctum est insule oppidum, noctu clam occupari facillè esse: quo occupato ac rescisso, omni auxiliij spe, quam in insule accolis haberent, sublata, mari circumfessos, aut ferro, aut fame superari posse. Alphonsus homine collaudato, eiusq; opera impensius postulata, ea, quæ se quita est, nocte cum triremibus misit qui pontem occuparent: simul qui quanta foret maris altitudo ad ima rupis explorarent, vt sciret an onerariæ naues saluis carinis eousq; subire rupem possent, vt nauales socij ac milites in ipsam non incommodè exponerentur: ijq; intempesta nocte (vt iussi fuerant) profecti, non sentientibus oppidanis, pontem subitò occupauere. Alij explorato fundo ad regem quamprimum reuersi, pontem occupatum atq; intercisum, & cum onerarijs ad rupem satis tutò accedi posse renuntiarunt. His rebus cognitis, & ipse paucis consijs ad insulam profectus est, vt eadem quæ acceperat, oculis spectaret. Indeq; celeriter reuersus omnibus ad oppugnationem oppidi comparatis, insulam repetit, onerarijs quibus opera bellica vehebantur subsequi iussis. Oppidani vt pontem occupatum classemque adesse conspexerunt, aliquandiu attonitis similes confitere: receptis deinde animis, idoneis quibusque locis armatos, ac tormenta per oppidum disponere. Profectus nauibus Alphonsus, priusquam pugna signum præponeret, per præcones pronuntiarum iussit, se oppidanis potestatem facere mittendi ad se quos vellent è suis, si fortè res sine vi ac certamine componi posset. Itaque oppidani duos accepta fide ad illum miserunt, ijsque in mandatis dedere, vt tantummodo regem accederent: audita ad se referrent. Hos ad se profectos pluribus verbis ad deditiōem hortatur, ac docet non ita ijs situ confidendum esse, vt vim eius quàm benignitatem experiri malle debeant. Satis ijs exempli esse debere depulsum modò Neapoli Sfortiam, & ipsam Neapolim vi captam, quæ tanta ciuitas si suis viribus obsistere non potuit, qua tandem spe freti Aenarienses resistere se posse confidant? Non esse sibi cum regina bellum, quam pro matre haberet & coleret, sed cum ijs qui inuidia stimulatim aduersus se reginam concitauerint: nec descituros eos à regina, si secum consenserint: sed ab ijs qui priuati commodi & ambitionis causa eam à se abalienauerint, nihil se eorum viribus detracturum: tantum petere vt positis armis suum præsidium in oppidum ac arcem reciperent. Ab hoc sermone legati in oppidum regressi, cum nihil respondissent, atque hæc ad suos perlaturus dicerent, senatu coacto, quæ ab Alphonso acceperant retulere. Quæ cum Christophorus Manocius audisset, aduersæ factioni suæ homines secedere, & eos qui suaderent pro hostibus habere atq; interficere iubet. Quo terrore adacta Coxia factio, cum aduersari non auderet, & ipsi ad oppidi tutelam omissa pacis mentione coierunt. Alphonsus, cum nemo responderet, & per clamores dissonos rem aduersæ parti non placere coniectaret, frequentioresque ad defensionem oppidanos conuenisse animaduertit, experiri vim statuit. Itaque extemplo Ioannem Cardonam ad Mariæ ædem, quæ è regione oppidi sita erat, cum nauium & copiarum ducibus conuenire iubet, vna cum ijs de ratione oppugnationis consilium capturus: nam ceteri insule colæ vt pontem intercisum cognouere, haud cunctanter deditiōem fecerant. Omnibus (vti imperatum erat) eò profectis, oppidanorum primò pertinaciam detestatus, prælium sic instituit. Nauim vnã cæterarum maximam, ad eam quæ orientem spectat, quatuor reliquas ad eam rupis partem quæ in meridiem, ire præcipit. Rostratas duas maiores cum totidem minoribus ad suburbium, quod ostendi, ad imam rupem situm, oppugnandum. His ita constitutis & comprobatis, ad ea paranda quæ reliqua erant, continuo discessum. Interea oppidani ea loca, quæ minus difficulter subiri ab hostibus posse videbantur, munierunt: fœminis atq; ijs qui imbecillioris ætatis erant, procul à prælij tumultu in arcem missis: ad suburbium quoq;

quoq; turresq; interiectas, qui tuerentur missi: reliquū diei ac noctis tempus quieti datum. Vbi altera dies illuxit, propositum pugne signum, ad quod tantus hominū clamor in cœlum sublatus est, quantum vix oppidanorum aures ferre potuerunt. Tum naues ad destinata loca remulco agi cœptæ, primaq; omnium Generij nauis ad præstitutū locum puppim appulit, pontemq; in rupem exposuit. Cumq; intueretur Alphonfus Campi rotundi nauem, quod ad septentrionem mare æstuosum erat, non posse pontem in rupem sistere, tres expeditos iuuenes ad se vocat, atq; ijs mandat, vt in rupem transgressi funem, quo pons alligatus erat, ad virgulta quædam procul visa deligarent. Quo facto duo ex ijs, quibus audacia maior erat, per abrupta, atq; auia querere aditum ad oppidum cœpere: multi nanq; anfractus erant, quibus furtim ad fastigiū niti posse videbantur. Ij postquam paulum processere, in rupem adeò rectam, atq; arduam inciderunt, vt ægrè tentabundi, manibusq; murices, & virgulta circa rupem extantia amplexi, ad cacumen euaserint. Fortè tum euenerat, vt è duobus custodibus, quibus ea pars custodienda contigerat (nam quod locus ipse munitissimus erat, idcirco minus suspectus ab hoste habebatur) alter ad eum locum perrexisset, vbi Christophorus Manocius laborans pugnabat. Hoc igitur vno intercepto, & cæso, locum clam oppidanis capiunt, tacitiq; subsistunt, donec alij quidam eorum audaciam imitati, eodem conscenderunt. Interea nauales socij strenuo saltu in rupem exilientes obiectis clipeis contra lapidum ictus ad oppidum scandere contendebant. Cæterum ea vis hominum fuit simul à nauibus exire certantium, vt Generiæ, ac Cæsaraugustanæ nauium præ nimio pondere effractis pontibus complures in mare prolapsi interierint. Ex quo contigit reliquos non aliter quàm per propinquas naues exilire in rupem posse. Naui quoq; Pisanæ cum eadem fortuna accidisset, quinque ex ea enecti sunt. At qui in Campirotundi naue erant, & in cæteris quæ ad eandem partem se contulerant in terram egressi, ad oppidum per ardua, & confragosa loca enitebantur. At oppidanos natura loci adiuuabat, quod rupes adeò procliues erant, vt non emissam modò tormenta: sed etiam saxa pondere suo prolapsa grauissimè in hostes incideret. Itaq; multos audacius subeuntes vulnerabant. Quod cum Alphonfus intueretur, vt eos inde auerteret, ad suburbium oppido subiectum contendit. Oppugnabatur oppidum summa vi à mari, nec minus ab insula omni tormentorum genere adhibito. Oppidani vt videre suburbia ab hostibus peti, ad eam partem tuendam haud segniter ierāt. Quo viso Alphonfus confestim scapham ingressus, propius accessit, quò suos ad pugnandum alacriores redderet, ad animandos in prælijs milites regis conspectum multum valere non nescius. Inter hæc simul qui oppidum clam introierant, simul qui recta proximè subibāt, contempta hostium paucitate, clamores tollunt. Itaq; oppidanis ancipiti casu consternatis, cum stationes deseruissent, regia quæ pro muro erat, primò capta: deinde per oppidum discursum. Cum autem Alphonfus suburbia petens in scapham descendisset, præ multitudine conscendentium conuersa in latus scapha, ipse in mare armatus excidit: adissetq; in tanto tumultu vitæ periculum, nisi quidam nandi periti eum obluentem fluctibus confestim excepissent. Vicum deinde defensoribus vacuum nactus, nullo repugnante cepit. Et iam regij casus fama, quæ semper in peius efferri solet, plerosq; iam oppidum ingressos ad curam salutis illius reuocauerat. Quem postquam incolumem subeuntem oppidum vidère, confestim reuersi, oppidanos, arma ponere coactos, diripuerunt. Per hūc modum intra horam fermè quintam, ex quo pugnari cœptum fuerat, debellatum est oppidum. Restabat arx, in quam multi se oppidanorum salutis causa receperant, munitior quàm quæ vno impetu capi posse videretur. Stationibusq; ita circa eā dispositis, ne quæ inde eruptio fieret, reliqua diei, ac noctis pars quieti data. In eo prælio multi vtrinque desiderati sunt: plures etiam vulneribus affecti. Postridie Alphonfus cum clementia sua in victos vti statuisset, captiuos omnes liberari, ijsq; domos restitui iussit. Qua re cognita, qui in arcem confugerant, salutem pacti deditioem fecerunt. Recepta arce, eaq; præsidio firmata, Neapolim redijt, ex tam muniti naturali situ oppidi expugnatione ingens nomen, & gloriam adeptus:

DE GESTIS ALPHONSI I.
BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA-
RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-
TANI LIBER TERTIVS.

Am hyems instabat, cum literæ ad Alphonsum delatæ sunt, quibus in Hispaniam accersebatur. Nanque inter Ioannem Hispaniæ regem, ac fratres eius oborta contentio, ac discordia, eoque creuerat, ut à profectione absistere nullo modo posset. Inimicitiarum causa fuerat, quod Ioannes Henricum Alphonsi fratrem, cui Galleciæ principatus obigerat, in custodia tenebat, propterea quod Catharinam sororem sese inuito, uxorem ceperat. quæ cum existimaret non passurum fratrem, ut illi nupta esset, cui maxime cupiebat, magnis itineribus in Aragoniam clam fratre contenderat. Itaque constituit Barcinonem quamprimum trajcere, iisque conuocatis quorum consilio utebatur, profectionis suæ necessitatem pluribus verbis exposuit. Posthæc ad res ordinandas conuersus, Petrum fratrem summæ rerum præfecit, multis summa nobilitate & consilio viris, quorum consilio in rebus abministrandis uteretur, ei adhibitis. Et ut non minus armis, quam consilio partum regnum firmaret, non exiguum peditum atque equitum numerum ei attribuit: ne uel duces deessent, per quos res bellicæ, si opus foret, gererentur, Iacobum Caudolam, ac Bernardinum Cardam homines rei militaris peritissimos, mercede conductos (hi ad mille equites ducebant) apud eum reliquit, ciues ut in fide & officio permanerent, fratriq; obtemperarent, exhortatus. Imprimis verò palam professus est non esse sibi in animo reginam regno spoliare, sed tantum efficere atque eniti, ne per inuidiam atque per odium eorum, qui apud illam gratia atque opibus pollerent, ex eo regno pelleretur: quod à se fugato reginæ hoste pacatum esset, quodque sibi post reginæ mortem successionis iure deberetur: tantumq; abesse ut eam vellet regno exuere, ut nihil æquè optaret, quam ut positis certaminibus atq; inimicitijs, cum illa in gratiam rediret: simul spe celeris reditus facta, omnibusq; diligenter prouisis Caietam trajcit, eiq; Antonium Lunam cum præsidio præficit, confirmatisq; ciuium animis, cum duodecim classis abscesserat, cum subito exortus Africus naues dispulit: Ipse cum paucis rostratis summo remigum labore ac nixu, retro ad Caietæ portum delatus est. Cæterarum aliæ Pontiam, aliæ propinquas insulas tenuerunt. Post sedatam tempestatem solutis nauibus Pontiam, quo reliquam classem cursum tenuisse suspicabatur, petijt: ibi totam nactus classem (nulla enim nauis perierat) onerarias, quæ triremium cursum sequi non poterant, ad Stœchades insulas conuenire iubet. Nanq; statuerat ex itinere Massiliam oppugnare, quod Ludouicum, qui adhuc Romæ erat, cum Ioanna amicitiam renouare, nouaque belli consilia agitare acceperat. Itaq; Ioanni Cardonæ onerariarum præfecto imperat, uti ad Stœchades insulas cum nauibus proficiscatur, ibi se eum cum rostratis præstolaturum monet, si eo prior aduenerit: si inde discesserit non expectatis onerarijs, sese tamen literas arundini illigatas in demonstrata quadam insulæ parte relicturum: quibus quid à se agi vellet scire posset. Sin verò ipse prior venti beneficio præueniret cum onerarijs, uti eum ibidem anchoris iactis expectaret: neq; pronuntiaret velle se Massiliam oppugnare, ne quid de eius consilio Massilienses præsentirent. Ipse altum petens cum triremium ad easdem insulas contendebat, & iam ad Planasiam insulam peruenerat, cum iterum oborta mari tempestat classem disiecit, onerarijsq; altum tenentibus rostrata in Niceæ portum delatæ sunt. Prosperum deinde ventum nactus, ad destinatas insulas cursum contendit. Ibi cum onerarias eodem conuenire iussas, non reperisset, suspicatus eas vento iactatas Barcinonem petisse: ne Massiliæ oppugnationem differret, institutum cursum persequi decreuit: accitisq; ad se triremium ductoribus, quod ad eam diem occuluerat, consilium eis aperuit hortatus uti præsentibus animis rem susciperent, quæ ingentem ijs gloriam, prædamq; allatura esset, nec vereretur, quod onerariæ abessent: facile enim Massilienses inopinato suo aduentu opprimi posse: at certè quando res ex sententia non succederet, absq; detrimento discedi posse. Cunctis operam strenuè pollicentibus,

tibus, postridie idoneam ad nauigandum tempestatē nactus, sub quartā noctis vigiliam ad paruam admodum insulam, quæ in conspectu Massiliæ est sita, classē appulit, ibiq; agere de tota oppugnandæ vr̄bis ratione cœpit. Difficilem faciebat oppugnationem loci situs non natura modò, sed etiam opere permuniti. Nanq; Massilia à tribus fermè partibus mari alluitur, pars reliqua altis mœnibus circumdata est: quæ pars austro exposita est, hanc rupes ingens inexpugnabilem facit. Sinus introrsus recedit, qui portum efficit per angustis faucibus. Duo excelsa templà cum præaltis hinc atq; hinc turribus portum claudunt: inter quæ Syrtis quædam posita, eas faucium angustias coarctat, ad cuius extremum sita est Pharus manu facta: quæ cum altera parte, quæ altius est mare ferrea cathena iungebatur. Hac loci natura freti Massilienses conspecta classe, de cuius aduentu per quosdam Nicæenses cognouerant, regios conatus contemnere videbantur, & ob eam rem nulla ex circumiectis agris auxilia accersierant. Sed multis sæpe vr̄bibus negligentia exitio fuit. Sæpe contemptus hostis ingentem calamitatem attulit. Erat fortè in ipsius portus faucibus nauis quædam oneraria: Hanc visa regia classe, confestim mali fastigium ad turrim quamproximè appulsam nauæ religarunt, quam regij aggressi cum turremibus quatuor, cum inde vi diuellere nequirent, Alphonfus turrim ipsam à terra oppugnare primùm constituit. Huic verò turri, vt ostendi, cathena iuncta erat. itaque turrem quatuor cohortes confestim in terram desilire præcipit, ac turrim oppugnare. Nec multò post ipse cum paucis eodem profectus est. Dura erat eius turris oppugnatio, ijs qui in præsidio erant, creberrimè grandinis modò lapides, atq; omne telorū genus iniicientibus. Quod vbi Alphonfus animaduertit, exterioris circuli portæ illico faces iniicit imperat. Miraculum rei adijciunt, subito coorto imbri flammam restinctam. Cumq; iterum iniectus ignis portam denuò corripuisset: rursus imbris casu incendium obrutum. Quæ res cum esset à plerisq; in religionem versa, & ob id ab sistendum ab oppugnatione censerent, iussit Alphonfus, vt tertio ignem conijcerent, non passurum se vltius conijci affirmans, si tertio ab imbri defenderetur. Itaq; cum tertio faces iniectæ essent, confestim nullo iam obstante imbri, flammæ vis portam hausit. Quo casu qui in turri erant confertiti, regi polliciti sunt se nullā inde vim facturos, si ab ipsius turris oppugnatione absteret, ac si accideret vt vr̄be potiretur, sese in eius potestate fore. Quib⁹ auditis Alphonfus ne ibi diutius tempus tereret, satis sibi esse arbitratus, modò eos non haberet aduersos, ita se omisurū oppugnationem respondit, si propugnacula turris deijcerent. quod cum illi haud cunctanter fecissent: ad turrem regressus, Ioannem Corueriū cum turrem reiecta ad secandam cathenā cum dolabris anteire imperat. Itaq; celeriter profectus cathenam ex mari in lembos tectos extractam cadere aggreditur. Tum ex altera turri atq; ex vr̄be tormenta ac saxa in turrem coniecta. Lembi etiam pleriq; hostiles aduersus regios tela iacentes cathenæ sectionem impedire conabantur. Ceterum triremes reliquæ turrim, quoad tutò poterāt, subeuntes propugnatores sagittis incessabant, nec in muro apparere pariebantur. Inter hæc naualis quidam socius, Alphonso detulit, esse lembum quendam intra portū incustoditum, qui facile capi possit, ceterum remis inermem, quo cōprehensio atq; armato, terror iniici oppidanis possit. Quod vbi accepit, eum confestim arripit, remosq; inferri, atq; armatis hominibus cōpleri imperauit. Id cum strenuè fecissent duos oppidanorum lembos in se concitè venientes inuadunt, capiuntq; & ad quadraginta lectos viros in ijs imponunt, quibus cum portū obeuntes nauiculam quandam adorti comprehenderunt: qua capta, & armata, reliquas omnes onerarias, quæ in portu erant, cepere. Hic tantus rerum successus Alphonso spem attulit, quando ipsa cathena ferro secari non posset, vr̄bem ab ea parte cum nauibus captis, capi posse. Ingens verò certamen ad cathenā erat, contendentibus summa vi hostibus, ne claustra perirentur. Qua tandem rescissa, consultatū (nam iam prima noctis vigilia erat) vtrum reiecta in portum vno agmine irrumperent, vr̄bemq; oppugnarent, an oppugnationē in posterum diem differrent. Suadebat Ioannes Cardona vt in posterū diem certamen extraherent, nec per noctem in vr̄be maximæ parti ignota, prælia consererent, rem magni discriminis esse affirmans noctu cum oppidanis pugnare, quorum tela certiora futura essent præferentibus regijs per vr̄bem faces, quæ quidem sequentes proderent. Contrà Coruerius ne respirare territos sinerent, dum nox terrorem auget, fatius fuisse dicti-

rans portus claustra non abruptis, quàm ijs abruptis prælium differre. Futurum facile oppidanis, auxilijs extrinsecus accersitis, eos postridie ingressu vrbs prohibere. Cuius consilio approbato Alphonsus confestim triremes in portum magno impetu inuehi præcipit, atq; in molem pontes exponi. Ipse inter primos processit, contemptis ijs qui de turri pugnabant. In hoc ingressu graue saxum tormento æneo ab oppidanis excussum (mirabile dictu) cum supra eius triremem deferretur, nauali cuidam locio vmbonem modò, qui ab eius balteo pendeat, toto corpore intacto atq; illæso, diffractum abstulit. Et iam oppidani conglobati in molem concurrerant, ac ne descensio in terram fieret, contende-
bant. Eratq; difficilior hos loco pellere propter loci angustias, quòd multi simul pugnare non poterant. Quod cum Alphonsus animaduerneret, rostratas quatuor eam partem circuire iubet: expositisq; in terram militibus desuper cum clamore se ostendere, vt metu iniecto hostes inde auerteret. Quod cum illi strenuè effecissent, tantus oppidanorum pa-
uor & trepidatio cepit, ratos urbem captam esse, vt deserta statione, in fugam se coniecerint. Quibus terga dantibus, regij è nauibus certatim desilientes eos insequi atq; agere tota vrbe cœperunt. Et, quoniam multi de tectis pugnabant, proximis domibus ignis iniectus est. Qui paulatim vento adiutus, cum mox eum vicum comprehendisset (nanq; omnia propè ædificia extrinsecus contabulata erant) mutato vento in aliam vrbs regionem deferri cœpit, totamq; hausit. Posthæc non sine omnium admiratione, cum ventus in contrariam partem reflare cœpisset, totam regionem oppositam absumpsit: atque ita variante vento, nulla penè oppidi pars ab ignis violentia integra superfuit. Fugabantur intereà tota vrbe oppidani, diripiebanturq; domus, ad quas incendium non peruenerat, multiq; eorum in vijs fugientes cadebant. Fœminarum puerorumque comploratus per urbem fugitantium atq; ad portas discurrentium regionum aures complebant. Itaq; oppidani, desperata salute, exportatis quæ pro tempore potuerunt, vrbe protinus excelsere. Tum regij in omnes vrbs partes excursionem facta eam continuo in Alphonsi potestatem redegere. Vrbe capta, Alphonsus matronalis decoris haudquaquam oblitus, earum fœminarum, quæ in templa confugerant, iniuriæ parci iussit: easque spectatæ integritatis viris, ne à militibus probro afficerentur, seruandas tradidit. Quæ cum ad eum pro conseruata pudicitia magnam auri ac gemmarum vim, quas secum detulerant, misissent, ultra libertatem, & ea omnia sese ijs dare dixit, potestatemq; fecit vt ad suos mitterent qui eas ex vrbe deducerent: ijs, vt res oēs, quas ab incendio conseruauerant, exportaret, permisit. Postridie fortè duo nauales socij vestè: qua diui Ludouici corpus induebatur, & calicè, quo is in sacris vti solebat, & corpus pridie magna cura in ipso prælij ardore conquisitum, non inuenerant, ex præda ad naues deportabant. Quibus rebus à Massiliensi quodam cognitis, illico Alphonsus eos ad se perducere iussit. Et primò quidem corpus à se inuentum non negarunt: cæterum dum naues repeterent, vt socios atq; adiutores vocarent, quòd ipsi tantum onus ferre non possent, loculum intereà vbi corpus reconditum inerat, igni haustum. Quibus cum creditum esset, dimissi sunt. Alphonsus tamen nequaquam animo conqueuerat, eius inueniendi percupidus: putabat enim, id quod euenerat, corpus ipsum metu occultatum, ne ab inuentoribus aurum loculo circumpositum reddi oporteret. Itaque cum audisset gubernatorem triremis qua illi uehebantur, vnà cum ijs affuisse, hominem ad se confestim accersi imperat, & quidnam de ipso corpore factum sit percontatur: qui cum pertinaciùs affirmaret crematum esse, suspensa ad malum triremis antenna, terrore mortis iniecto, veritatem expressit, atq; vbi-
nam corpus celassent confiteri coëgit. Quod vbi agnouit, è vestigio eò profectus, corpus ipsum cum summa veneratione in rostratam, qua ipse uehebatur, deportari curauit. Hunc verò casum Massiliensis senior referebat (rem dictu miram) quendam spectatæ sanctitatis virum, iam ab inde annis quinquaginta, eo tempore Massiliensibus euenturum prædixisse. Eius diei post diem tertium omnibus urbem deserendam censentibus: quòd copiè propter bellum Hispanum iam destinatum animo, imminuendè non essent, vrbs autem præsidio multo milite opus erat, nauem ingressus urbem præsidio vacuam reliquit. Ea clade Massiliensium in Galliam perlata octingenti fermè è Burgundia equites ad Alphonsum proficiscebantur, stipendia sub eo (nam per id tempus Ioannes eorum princeps Britannia adiunctus, cum Gallia rege bellum gerebat) facturi. Cæterum, quas

quas dixi, causæ, ac belli insuper Hispani moles, ne quid amplius in his locis moraretur, cogebant, quam obrem in Hispaniam, ut constituerat, ire perrexit. Necdum multum nauigando processerat, cum subito exortus in aduersum ventus adeò mare commouit, ut dispulsis nauibus vel preciosarum rerum iacturam fieri oportuerit. Hæ tamen post longam iactationem Palmosam nulla omnino amissa, delatæ sunt. Inde paucos moratus dies dum iactatos reficeret, tranquillo ventus Barcinonem traiecit. Lætus ijs, ac maximè iucundus eius aduentus, ut diu desiderati regis, ut gloriosi victoris fuit. Iam enim ad eos, atq; adeò in omnem Hispaniam tot rerum ab eo prosperè simul & magnificè gestarum fama peruagata fuerat, quibus Cathelonicum, atq; omne Hispanum nomen non mediocriter illustratum esse animaduertebant. Itaq; quàm maximo honore potuerunt eius aduentum celebrare: nulla re prætermissa, quam ad id munus pertinere existimarent. Nec minus cæteræ Catheloniæ, atq; Aragoniæ ciuitates, ac reguli eius salutandi & congratulandi gratia Barcinonem profecti, inter se de officio certabant. Fuit autem hic annus ab aduentu eius in Italiam, tertius. Interea Ioanna ob Alphonsi discessum occasionem, ut sibi videbatur, naçta qua amissam urbem Neapolim reciperet (magnum enim militum numerum ab Alphonso transfuèctum in Hispaniam sciebat) de reuocando Ludouico, quem antè pro hoste habitum regni finibus expulerat, consilium cepit. Cumq; sciret Martinum pontificem maximum, illi amicum esse, nulliusq; opera facilius reconciliari posse, legatos ad eum misit, qui ea de re agerent. Nec fuit pontifici difficilis ea reconciliatio, Ludouico eam rem vtrò, & maximè expetente. Renouata igitur amicitia, ac foedere, Ludouicus ex hoste hospes repente factus, Auersam ad Ioannam profectus est. Ea coniunctio maximæ voluptati fuit Andegauensi factioni, quæ prius Ludouico expulso, omni prorsus spe sibi exuta videbatur recuperandæ in perpetuum dignitatis. Itaque clam inter se occulta consilia agere, atq; illius rebus, quoad tutò possent, fauere cœperunt. Multiq; etiam ad eum sese Auersam contulerunt, operam, studiumq; omne pollicentes. Cùm autem Ioanna, & Ludouicus sese Neapolim, cæterumq; regnum, priuatis viribus recuperare posse diffiderent, externa auxilia poscenda censuerunt: ea maximè, quæ mari pollerent. Ea tempestate Philippus Maria Mediolanensium princeps, cuius opes omni Italiæ formidolosæ erant, urbem Genuam, propter ciuium dissidia, tenebat, eratq; ingens eius auctoritas, terra quidem propter equestres copias, quibus abundabat, mari verò propter Genuenses, quorum in rebus maritimis magnæ opes erant. Huius itaq; amicitiam imprimis sibi petendam duxere. Nam cùm sibi classe imprimis opus esse animaduertent, eam non aliunde commodius, quàm è Genua se consequi posse intelligebant, præsertim cùm scirent Genuenses, ad veterem amicitiam, in vtrunq; pronos esse. Quod consilium cùm pontifex comprobaret, legati ad Philippum, ac deinde ad Genuenses missi, ijq; suadendo perfecere, ut bello adiuuarentur. Alphonsus per id temporis Genuensibus insensus erat, propter Corsicam à se bello petitam. Itaq; facilius in ea re Philippo obsequuti onerariarum duodecim, ac triremium quinque & viginti classem effecerunt. Huic classi Philippus Guidonem Forellum, vnum è copiarum ducibus, præesse voluit, patientibus æquiore animo Genuensibus alienigenam hominem aduersum foederis formulam classi præfectû dari, quòd eos pecunia in classis stipendium Philippus adiuuerat. In eam classem præter nauales socios, lectissimum peditatum, equitesque complures misit, qui, vbi quid terra gerendum foret, hostium impetum sustinerent. Ad decem millia hominum, qui pugnare possent, in ea classe fuisse accepimus. Dum ea paratur, Ioanna ac Ludouicus de recipienda primùm Caieta agere cœperunt, cuius rei facultatem classis beneficio sibi oblatam videbant. Erat enim ea vrbs & ad classis receptum portu tutissimo peropportuna, & propter vicinitatem ad bellum Neapoli, atq; adeò vniuerso agro Campano inferendum maximè idonea (neq; enim abest à Neapoli plus sexaginta millibus passuum) egitq; Ioanna cum Christophoro, ac Rogerio è Caietana stirpe regulis, quibus in ea vrbe magnæ clientelæ erant, propter oppida, quæ tenebant Caietæ circumiecta, ut in aduentum classis Caietanorum animos eorum, quibus amicis utebantur præpararent. Postquam verò Petrus regius frater certior factus est Genuenses pro Ioanna & Ludouico Philippi iussu classem moliri, coacto in urbem frumento, omnibusq; ad obsistendum necessarijs attentiore cura præparatis, ad Bracium misit, qui

rogaret, si Alphonfi statum saluum esse cuperet, vti Neapolim quamprimum cum exercitu contenderet. Bracius per id tempus adhuc urbem Aquilam obsidebat, statueratque non prius ab obsidione discedere, quam eam cepisset, quod intelligebat (vrbe illa ditionis suæ facta) postea in manu eius fore, cui velle Neapolitanum regnum tradere, regesque qui de regni possessione certabant, amicitiam eius magno empturos esse: quapropter irrita ad eum legatio fuit. Aduersus quem aliquanto post, ita postulante pontifice ac belli socijs, cum Sfortia à regina cum exercitu mitteretur, in transitu Aterni fluminis (quem nunc Piscariam ab oppido vicino vocant) dum periclitanti armigero opem ferre conatur, vorticibus rapidis, cum equo in profundum absorptus, nusquam postea apparuit. Nec multò post Iacobus Caudola, ac Franciscus ipsius Sfortiæ filius, adolescens iam tum magnæ expectationis, cum copijs eodem missi: cum per montana supra Aquilam venissent, ipsum Bracium per contemptum hostium patientem omnes prius copias in planum descendere, quam pugnam inciperet, acie vicerunt, eo cæso, totoque exercitu propè capto. Inter hæc Genuensium classis parata atque instructa è Genua soluit: eaque cum ad Caietæ conspectum peruenisset, ijs, qui Alphonfi partibus fauebant, magno terrore fuit: nec ob id, quod urbis munimento diffiderent: sed quòd magnam ciuium partem Ioannæ ac Ludouico affectam, rerumque nouandarum cupidam intelligebant: quorum conatus pertimescebant. Et quanquam eorum consilium Antonio Luna præfectori vrbe non obscurum erat, tamen dissimulanter id ferebat, nec punire fontes, nec expellere vrbe ausus, quòd verebatur, simul ac quæstionem de suspectis habere cœpisset, ne illorum vim sustinere posset. Appulsa igitur sub urbem classe, expositisque in terram naualibus socijs militibusque, Guido classis præfector, vti monitus fuerat, terra marique Caietanos circumfedit: multique ad eum à Ioanna equites cum Christophoro Caietano in castra accessere. Antonius, quoad potuerat, urbem munierat, dispositis per muros vigilibus, & nequid noui aduersæ partis homines moliri possent, obseruabat. quorum nullus, primo classis aduentu se ducem ad arma capienda profiteri ausus est. Itriduo post cœptam obsidionem, cum non auderent vim facere præsidij metu, terrorem iniiciunt: docent tam grauem obsidionem frustra tolerari: nam neque ab Alphonso Hispano bello occupato: neque à Petro eius fratre: cui nulla sit classis, subsidium vllum expectari posse. Stultum autem videri, vbi auxilium desperes, quod tueri nequeas, id tamen pertinaciter ob cupiditatem velle defendere. Mare à classe clausum, terra ab exercitu teneri, nec iam vllum obsessis effugium patere. urbem præterea non usque adeò munitam esse, vt tantæ classis, tanti que exercitus simul Ioannæ, ac Ludouici vim sustinere possit, quapropter suæ, & præsidij, ciuitatisque salutis consulendum: antequam hostis muros quaterere inciperet. His perterrefactus Antonius, quòd in ijs, qui amici Alphonso erant, parum opis intuebatur: cedendum necessitati ratus, consilium salubre magis, quam honestum arripit, patetisque suam, & præsidij salutem, Neapolim ad Petrum abiit, quo digresso, haud mora Caietani deditionem fecere. Vrbe Caietæ præsidio firmata, Guido tranquillum nactus mare Neapolim petijt, extraque teli iactum anchoras in portu iecit. Quod postquam Petrus animaduertit, stationibus per muros tormentisque dispositis, omnibusque cum cura effectis, quæ ad muniendam tuendamque urbem pertinebant, nequid eum falleret, circumspiciebat. Postridie haud procul à templo Mariæ Carmelitaneæ Guido copijs in terram expositis castra ponit. Leuia de hinc prælia inuicem committi cœpta. Dum autem Petri equitatus in Auerfanum excursionem facit, Remundus Anechinus, qui sub Iacobo Caudala militabat, capitur, atque ad Ludouicum perducitur. Quem cum sciret Iacobo imprimis charum esse, peridoneus ei est visus, per quem cum Iacobo de recipienda vrbe Neapoli ageret. Itaque hominem seorsum placidè affatus, quid ad Iacobum perferri velit edocet, speque, & promissis ingentibus oneratum, à se dimittit. Ille confestim ad Iacobum reuersus, remotis arbitris, ei Ludouici mandata aperit. Quæ vbi audiuit, renuntiare iussit sese in id quod peteret paratum esse, & qui id exequi posset, meditaturus: in hoc consilium aliquot dies consumpti. Neque enim absque magno discrimine, & astutantes agi posse videbatur. Erant enim apud Petrum & alij quidem præstantes copiarum duces præter Cathelanos, & Hispanos, vt ab eo cautissimè agi oporteret. Cæterum classis præsentia eius animum ad rem perficiendam confirmabat. Tum magnam ciuitatis par-

tis partem ad Ioannam inclinare animaduvertebat. Hæc quanquam ab eo occultissimè agebantur, tamen Petrum non latebant: sed veritus hominis potentiam dissimulandum existimabat. Erant enim in Iacobi manu portarum clauēs, vt periculum esset, si qua vis aduersus eum pararetur, ne vno momento propter auxiliij propinquitatem cuncta euerteret. Molliendum igitur potius, & vincendum omni officio eius animū, (si fortè à proposito reuocari posset) quàm irritandum, & quod sine suspicionis significatione fieri posset nequid noceret, præcauendum. Itaq; nec vr̄bis custodiam omittebat, nec omnes vno tempore copias in hostem educi sinebat. Sed postquam Iacobus consilia sua palàm facta cognouit: maturandum ratus: priusquàm ei vis afferretur, Ludouicum monet, vt Guidonem postero die in armis paratum esse iubeat, simul quidnam constituerit edocet. Postridie hostes instructa acie ad vr̄bē succedunt, veluti mœnia oppugnaturi. Quod cum Iacobus animaduerneret, ijs obuiam cum equitatu, & magna peditatus parte repente prodijt. Cæterum paulo post primum congressum, quasi eorum vim sustinere nõ posset, ex composito cessit: hostesq; fugientem consequuti vnà cum eo vr̄bem inuecti sunt. Hinc tumultus & trepidatio repente totam vr̄bem peruasit. Hispani, Cathelaniq; cognito dolo, vt quisq; potuit, in tanto, ac tam inopinato casu alij arcem regiam, alij aliò effusa fuga sese receperunt. Quæ cum Petrus animaduerneret cedendum fortunæ arbitratus, & ipse in arcem concessit: Hispanorumq; & Sicularum domus direptæ, et siqui comprehensi sunt, pro captiuis habiti: totaq; vr̄be cum ingenti clamore discursum est, nec quicquam præter arces superfuit, quod non vna modo excursionē captum fuerit. Qui arcem Capuanam tenebant, paulo post salutem pacti, deditiōnem fecerunt. obsidebatur arx regia. ad hæc res frumentaria deesse cœperat. Magnus enim hominum numerus in ipso tumultu captæ vr̄bis in eam confluxerat. Sed eam inopiam, vnus nauis interuentus subleuauit: quæ violentiore vento de industria expectato, pleno velo ad arcem delata: frumentum, quo erat onusta, inuitis hostibus, exposuit. Alphonſus per id tempus in habendis delectibus, contrahendisq; copijs occupatus erat. Cui postquam renuntiatum est amissa Neapoli, arcem obsideri, dignitatis suæ esse statuit, fratrem quamprimum obsidione liberare. Itaq; Artalem Lunam cum parte classis qua Barcinonem vectus fuerat, Neapolim confestim proficisci iubet: & quæ frater imperaret efficere. Isq; secunda tempestate vsus, paucis diebus Neapolim profectus est. Frumento in arcem illato (iam enim Genuensium classis abierat) & arcem famis periculo, & Petrum obsidione liberauit. Ad eius classis conspectū, Neapolitani confestim armatis mœnia compleuere stationibus oportunis quibusq; locis dispositis. At Petrus cum se ciuitatem ea classe recipere posse diffideret, omni turba inutili inde sublata, classem conscendit, ac Siciliam repetijt. Inter hæc Alphonſus cum copijs Ioannis Hispani regis fines ingressus, ei intentabat magis, quàm inferebat bellum, quo finitimis populis terrore iniecto Henricum fratrem dimitteret. Ioannes quoq; frater Nauarræ rex, qui antè Henrico non nihil aduersus fuerat, ab Alphonſo persuasus, mutato repente consilio suadere Ioanni cœpit vt fratrem abire pateretur: seq; non passurum nisi id faceret, fratrem diutius distineri. Itaq; Ioannes etsi eas parauerat copias, quibus Alphonſo obsistere se posse consideret, tamen omissis belli consilijs, dimittere Henricum statuit: Quo dimisso, pax facta est: moxque Alphonſus reductis copijs, in Aragoniæ fines redijt. Dum hæc in Hispania aguntur, Thomas Fregosus, principatu Genuæ expulsus ad Petrum mittit, qui auxilium ab eo postulet aduersus Philippi vim ac dominatum: quiq; doceat quos populos in Italia amicos, quas clientelas in vr̄be Genua, atq; in reliquis Genuensium oppidis habeat, nec dubitare se si ab eo classe adiuuaretur, fore, vt eiecto Philippi præsidio vr̄be potiat: debere illum meminisse acceptæ à Philippo grauissimæ iniuriæ: à quo & ipse ex vr̄be Neapoli expulsus fuerat, & Alphonſo fratri omnis propè spes adipiscendi regni adempta. Non placuit Petro (& si ira, atq; indignatio animum eius ad vlciscendam iniuriam stimulabant) quicquam super ea re decernere, antequam Alphonſi voluntatem cognosceret. Itaq; continuò ad eum misit, qui eius animum sciscitaretur. Quo ad se profecto, Alphonſus animo reputans nullam fermè aliam gentem sibi Neapolitanis in rebus aduersari posse, ac facilè fore, vt Thoma Genuæ principatum obtinente, ipse cum classe proficiscens, reginam, quæ promiserat, præstare compelleret: placere sibi auxilium Thomæ ferri renuntiari iussit.

Cuius voluntate cognita, Petrus sumpto comœatu, cæterisq; necessarijs in classem impositis, ad portum Pisanum cursum dirigit. Ibi Baptista & Abramus Thomæ fratres cum duabus Florentinorum rostratis eius aduentum opperiebantur. Cum hac classe quatuor & viginti naues longæ erant, Baptista & Abramo ducibus in Ligusticû sinum profectus, oppida mari vicina circumire, terroremque ingentem aduersarijs inferre cœpit: Et modo Clauarû, modò Genuæ portum, modò Sauonam petens, omnia infesta faciebat: nec nisi insigni magnitudine naues comœatus importare in oppida patiebatur. Si quando in hominum Fregosæ factionis naues incidebat, has absque detrimento atq; inuolatas dimittebat, aduersariorum verò capiebat. Quod cum inimici animaduertent, quæ potuerunt, ex amicorum delectibus præsidia in oppida suspecta, aut minus tuta confestim miserunt. Inter hæc in spem Baptista Sigestri potiundi adductus (quod oppidum à Genua triginta millibus distat) Petro persuadet, uti cum classe eò se conferat: multos amicos sibi in eo oppido esse, qui ingressum pollicerentur: horumq; principes esse Laurentium, Federicum, & filios, suæ factionis homines: quo oppido capto, reliquos illius oræ populos aut voluntate, aut metu deditorem facturos. Hæc cum dixisset, Petro consilium approbante, Sigestrum profecti sunt. Situs oppidi huiusmodi erat. Locus est æclius leniter sese à littore in montem attollens, insulæ propè modo vndiq; mari circumdatus: vna tamen litoris pars continentem attingit, non latior fermè passibus centum: vtrinque stationem habet lembis ac triremibus tutam, ipsa montis natura maris impetum coercente. Sed non vtraq; statio eadem tempestate tuta est: nanq; ciente procellas Notum, eam partem quæ Aphrico exposita est naues petunt. Rursum flante Aphrico, ad eam partem quæ ad Notum vergit, mutata statione se recipiunt: ipsorumq; ventorum impetus magnam in vtrunq; litus arenarum molem vehunt. Quæ de re etsi tellus ipsa fossione facilis est, tamen oppidum in insulam redigere difficillimum foret, atq; adeò penè nulla ut arte effici ratione uè posset. Extra hanc peninsulam in qua oppidum situm est, vicus erat nullis mœnibus circumseptus, aduersæ factionis hominibus frequentior: nanque in oppido Fregosæ factio plus poterat. Laurentius cum suis perpetuò intentus stabat, ut cum primùm classis accessisset, Baptistæ oppidum traderet. itaque ad primum eius aduentum pulsa aduersa factione Baptistam intromisit. Quo casu, qui contrariæ factionis erant, conterriti, in montes propinquos, mox Centuriam (incolæ ita appellant) amicis frequentem, qui mons inter Sigestrum & Clauarum est sese fugientes receperunt. Ea re à Genuensibus Philippo nuntiata, Nicolaum Guerrerium cum multo peditatu, equitatu pauciore (quod in montanis locis peditum vsus maior erat) confestim eò proficisci iussit. Ad sex millia hominum ij fuere. Ad hæc Genuenses onerarias quatuor ingentes, quæ mari oppidum vexarent, misere. Nicolaus primò Compianum cum exercitu profectus, quod oppidum in Apennino est situm, in agri Genuensis confinio: priusquam vltèriùs progrediretur, eius regionis peritos aliquot consuluit quâ nam sibi transendus Apenninus esset. Duo enim erant itinera, per quæ Sigestrum aditus patebat: denis fermè passuum millibus inter se distantia: vtrunque porrò difficile, ac periculosum, vnum per vallem, quam Sturlæ vocant: alterum haud procul à Varisio oppido. Cæterum id remotius ac multò minus tutum videbatur: propterea quòd in ijs locis Abramus magnam agrestium manum ex amicis comparatam habebat. Nanque Ioannem Ludouicum, ac maiorem Fliscorum partem, summæ nobilitatis viros, quorum dominata loca tenebantur, amicos atque adiutores habebat. Itaque Nicolaus astu vtendum ratus, callidum pro tempore consilium capit. Ligures complures expeditos, quibus ea regio nota erat, confestim deligit: hosq; ante lucem postridie Varisij iter ingredi præcepit: longoq; agmine, plerisque militaribus signis interiectis, quò maioris multitudinis speciem atque opinionem hostibus præberent, incedere. Qui ut erumpente luce in collibus apparuere: confestim ij, qui montem, quem Sanctam vocant, infederant, uti erat constitutum, fumo significare cœperunt. Quæ re Abramo nuntiata, extemplò cum ea manu, quam coegerat montem petijt: hostesque citato agmine persequitur. Idem Valis Sturlæ incolæ depulsum à se periculum opinati fecere: desertisque collibus, quos infederant, Varisium versus contenderunt. Ea re cognita Nicolaus præmissis leuis armaturæ hominibus, cum agrestibus plerisque, qui colles ab hoste desertos occuparent: ipse

ipse cum reliquo exercitu per vallem Sturlæ iter facit: vicisq; passim direptis, atq; incensis colles, per quos eundem erat, gradatim occupat: ne hostes à tergo vrgere possent. At ea manus, quam per Varisij iter missam demonstrauius, vt vidit Varisio motos hostes sese citatim insequi, effuso cursu per montes ferri coepit: instantibus iam à tergo hostibus sese pleriq; è subiecta rupe deiecerunt. Interea nuntiatum est Abramo hostes Sturlæ Vallem ingressos eam latè populari, atq; vastare. Et primò quidem fumus prospectus ardentium tectorum, mox foeminarum, & puerorum clamor opem poscentium auditus maiorem suorum partem ad sua defendenda reuocauit. Ipse quoque Abramus intellecto hostium dolo cum ijs omnibus, qui secum erant, cumq; equitatu, quem à Florentinis acceperat: eodem cucurrit, hostesq; iam longè progressos insequitus, vt vidit se assequi non posse, rectà Sigestrum petit, ac Nicolao, nullo iam obsistente, per Lauaniæ amnis vallem, diuersa via Clauarum profecto: ibi donec delectus imperati à Genuensibus conuenirent, consistere iussus est. Interim Baptista, & Abramus ante Sigestrum oppidum castra in littore posuerunt, fossamq; & vallum ad vtrunq; litus (nam à tergo oppidum castra in littore muniēbat) à fronte perduxerunt. Petrus cum classe ad litus stabat, alterumq; castrorum latus tuebatur. Postquā Nicolaus perfectis nauibus, ac delectibus se satis firmum, atq; instructum videt Sigestrum petere instituit. Abest autem Sigestrum à Clauaro non plus quinq; millibus passuum, cæterum iter plurimum confragosum, & præceps. In medio fermè Centuria mons est, quem paulo antè monstrauius, ab aduersarijs magno præsidio communitus. supra Sigestrum collis est: qui Saltus ab incolis dicitur: quā breuis ad oppidum descensus est. Hunc cum sciret Nicolaus per speculatores ab hostibus infessum, magnam popularium, atq; agrestium manum per superiores montes circummisit: qui deiectis inde hostibus continuo collem occuparent. Quod postquam Baptista animaduertit, confestim summissa peditatus parte, qui collem tueretur, ipse reliquas copias in aciem producit. Petrus quoq; sub eundem collem quā proximè potest classem admouet. Nicolaus composito agmine iter faciebat, cum interea, qui circummissi ab eo fuerant, è superiore parte magno impetu in hostes inuecti sunt. Quod postquam conspiciatus est, peditatum confestim summisit, qui hostes lacefferent. Ita supernè simul & à fronte impugnabantur. Non tamen vsque ad eò animos remiserunt, vt collem subito deseruerint: Sed cominus pilis, & gladijs rem gerentes fortiter aliquandiu restiterunt: multaq; vulnera & intulerunt simul, & acceperunt. E classe multi eorum manu balistis, ac tormentis feriebantur. In viarum angustijs, par vtrinq; virtus erat: sed cum fortius premerent qui de superiore loco pugnabant, cedere coacti: sensim deserto colle sese ad equites in planitiem receperunt. Occupato saltu Nicolaus celeriter in subiectos campos descendit: nanq; ante oppidum duum millium, aut eò amplius, planities patebat, traductoque omni exercitu, eoq; saltu, & circumiectis collibus infessis, ac præsidio firmatis, haud procul ab hostium castris, castra posuit. Baptista, quod equitatu inferior erat, in castra copias reduxit, præliaq; inuicem quotidie conferebantur: non tamen, vt in vniuersi certaminis fortunā deueniretur. Nicolaus equitatu præualebat, sed classe ab latere circumfusa multi suorum tum militum, tum equorum manu balistis icti cadebant. At naues tres Genua profectæ tormentis, & omni telorum genere castra infesta faciebant. In hoc rerum statu Nicolao nuntiatum est, Ioannem Ludouicum, de quo paulo antè mentionem feci, cum magna popularium manu, è Varisio per Sturlæ Vallem in auxilium Baptistæ proficisci: breuiq; supra caput ijs affuturum deiectisque, qui colles tenebant, vallis fauces occupaturū. Quapropter veritus ne reditu intercluderetur, ipse confestim cum parte equitatus, dissimulata fuga, ad eum saltum progressus: quasi venturos hostes transitu prohibiturus, reliquas copias composito agmine se sequi iussit. Cæterum qui in castris manserant: vt se desertos à duce conspexerunt, tumultuosius, ac sine ordine abeuntium vestigia sequuti sunt: postremosq; adorti in fugam coniecerunt. Horum fuga conspecta, qui antecesserant: & ipsi desertis collibus, fugere effusius coeperunt: nec vllius vi aut imperio retineri poterant. Fugientibus per saltum (is verò est mons, quem supra memorauī) classis, quæ ad radices suberat, terrorem augebat. Latera enim nuda manubalistis præbêtes multa inde vulnera accipiebant. Ad tria millia mercenariorū militū capta, reliqui sese effuso cursu Clauarū, vnde venerāt, receperunt: ijq; nauibus inue-

Cui, quòd terra tutò reuerti in Galliam Cisalpinam non poterant. Genuã traiecerunt. Sc-
 cundum hanc pugnam Petrus, ac Baptista Rapallum oppidum profecti, expositis in ter-
 ram naualibus socijs vnà cū Abramo primo impetu oppidum cepere, magna enim pars
 oppidanorum Fregosis fauebat. Ingressi deinde vallem, ad cuius exitum oppidum situm
 est insectari agrestes cœperunt: qui gregatim in colles conuenerant. Erat autem per id
 temporis Antonius Fliscus Fregosis inimicus: is igitur contracta popularium, & clien-
 tum non parua manu, præter delectos Genua ad se missos, in eam vallem descendit, ho-
 stesq; adeptus ad naues repulit. Post hæc Petrus cum classe Ligusticum sinum circumire
 rursus cœpit: multaq; detrimenta, ijs præsertim qui aduersæ factionis erant, inferebat:
 nec frumentum, aut aliud commeatum genus importari patiebatur: sed hæc mala mi-
 nus grauia ciuitati erant, quàm reliquæ prouinciæ: quoniã onerarijs quæ magnitudine
 excellabant, rostratæ nauigationem inhibere non poterât. At cætera verò oppida terre-
 stri itinere è Gallia Cisalpina, interdum mari maioribus nauibus deferebantur, sed sum-
 ptu maximo. Ex quo nauigatio, ac mercatura apud eos, qui maritimã oram incolebant,
 omnis conquieuerat: quotidieq; ad senatũ Genuensem, & ad eos quos Philippus reip.
 præfecerat, graues querelas deferebant, atq; vt eorũ calamitatibus consulere tur, preca-
 bantur. Quibus rebus cognitis Philippus, veritus ne Alphonsi bellum Genuæ rebus di-
 scrimen ob Fregosam factionem afferret, si classis eius in Ligustico sinu diuturniorẽ mo-
 ram faceret, de pace cum Alphonso agendum censuit. Missis igitur ad eum in Hispaniã
 legatis, Bonifacium Corsicæ caput, quòd pax aliter impetrari non poterat, ei se traditu-
 rum inscijs Genuensibus pactus. Cùm exoluere promissum non posset, Genuensi Sena-
 tu renitente, Veneris portum, atq; Ilicem, duo in portu Lunæ castella naturali situ muni-
 tissima, Bonifacij loco, ei tradidit: atq; ita pax conuenit, foedusq; ictum. Digrediens è
 Ligustico sinu cum classe Petrus ad Cercinam Aphrorum insulam profectus, expositis
 in terram naualibus socijs: primo impetu eam cepit ac diripuit: incolisque omnibus v-
 triusq; sexus, præter eos qui in syluis delituerunt, in seruitutem adductis, in Siciliam re-
 diit: eo videlicet consilio vt Neapolitani regni oras vexaret, atque hostes à nauigatione
 arceret. Dum hæc geruntur, Ioannes atq; Henricus Alphonsi fratres, qui post factam, quã
 dixi, pacem in pristinum statum apud Ioannem Hispaniæ regẽ restituti, cuncta rursus ad-
 ministrare, atq; agere cœperant, Aluarum Lunam, de cuius consilio Ioannes omnia ges-
 serat, donec inter illum & Alphonsum discordia vigit, quòd illos potentia æquare atq;
 eorum auctoritatem eleuare nitebatur, è medio excedere, & in oppida sua abire cœge-
 runt. Erat hic nobili quidem loco natus, cæterum propter scientiæ rei militaris opinio-
 nem summum apud regem dignitatis gradum adeptus, omnia seu belli, seu pacis mune-
 ra per se geri volebat. Eo igitur à rege distracto, & à regni negotijs in otium coniecto, Io-
 annes, atq; Henricus, vt dixi, cuncta agebant. Cæterum commune regnorum malum in-
 uidia rursus eam fidem, quæ inter eos, ac Ioannem regem renouata erat, è medio su-
 stulit. Quidam enim è regni primoribus, quibus fratrum potentia inuisa erat varijs suspi-
 tionibus iniectis denuo inter illos ac regem diffensionem pepererunt: atq; vt eorũ opes
 euerterent, Ioanni persuasere, vt Aluarum, qui iam tum alterum annum iacebat, & à spe
 recuperandæ dignitatis pristinæ longè aberat, ad capeffendas vnà secum regni curas re-
 uocaret. Qui incunctanter profectus, vt vidit se pristinam auctoritatem adeptum, Ioan-
 nis, & Henrici statum demoliri, ac labefactare cœpit, breuiq; fautorum ope, atque ope-
 ra effecit, vt utroque à regni curis amoto, de sui vnus consilio, ac voluntate (vt consueue-
 rat) cuncta rex gereret. ea verò res maximè Alphonsum mouit. Anno igitur post factam
 pacem fermè quarto: tantam iniuriam minimè ferendam diutius existimans, cùm intel-
 ligeret non posse fratres, nisi Aluari potentia imminuta, amissam dignitatem recupera-
 re, ad Ioannem scribit, velle se aliquot dies regni curis vacuos, vnà cum eo agere. Simul
 ad mille equites, lectissimam iuuentutem, quorum plerosq; è nobilitate Hispaniæ ad se
 studio partium traxerat, confestim conuocat: sub specie ludorum equestrium, quos age-
 re instituisset, cùm ad eum peruenisset, multa arma ijs certaminibus apta parari iubet.
 Eius profectio Aluaro in primis suspecta fuit: ne suo detrimento instituta esset. Quapro-
 pter minimè cessandum ratus ad artes se conuertit, quando apertè vi vti nõ poterat. Ad-
 ducto igitur in suspicionem Alphonso: quasi vellet Ioanni regnum adimere, coactis ra-
 ptim

ptim, quas potuit, regis iussu copijs, Alphonso iam regni Hispani fines ingresso cum rege obuiâ processit. Quod ubi Alphonfus agnouit, delectu raptim habito, quando consilium non succedebat, vi agendum aperte ratus, tria millia peditû equitatu addidit: progressusq; ad Aegyptâ oppidû plano, ac patenti loco castra posuit. Ea re cognita Ioannes cum Aluaro citato agmine iter facientes in colle edito, vnde Alphonfi castra conspici poterant, confedit. In hac castrorû ppinquitate quotidie magis ac magis irritabantur, vtriusq; partis animi: paruaq; prælia inuicé cõmittebantur, ijsq; Alphonfus, quod equitatu plus poterat, superior euadebat. Cæterû alijs super alios indies aduentantibus, postquam Aluaro visum est Ioannem satis instructum ad certamen esse, fortunam prælij experiri, quod ad eam diem recusauerat, statuit. Et iam vterq; exercitus conflicturus erat: cum Maria Alphonfi vxor, eademq; Ioannis soror interuenit: seq; viro, & fratri mediam obiecit: precibusq; simul, & lacrymis impia, atq; nefaria arma è manibus vtriusq; eripuit. Deinde vnâ cum pontificis maximi legato, ob eam causam in Hispaniam profecto, effecit, vt Alphonfus factis inducijs, retro in regnû concederet: Cæterû hæc indutiæ non belli finis, sed parui temporis quies fuere: Nanq; Aluarus Ioanné quotidie stimulare in Alphonfi odium nõ desinebat. Itaq; regem rursus impulit, vt contractis ingentibus copijs bellum renouaret. Quod postquã ad Alphonsum perlatû est, confestim ex delectibus ad xx. millia peditum coëgit: oppidaq; hostili regno opposita, quæ haud satis tuta videbantur, solo æquari, incolasq; cum bonis in tutiora loca transmigrare, pabula prætere, & stramenta, ne hostibus vsui essent, igne corrumpi iussit. Paratis deinde, contractisq; omnibus copijs ad regni fines processit. Ioannes equitû millibus circiter triginta, peditû quadraginta, Aragoniam ingressus inter Sertinû, & Fericiã oppida castra posuerat: Fericiãq; primû oppugnare aggressus est. oppido præsidio miserat Alphonfus cõplures viros fortes, ac strenuos Italico bello expertos: qui non tantû de muro pugnare, sed etiã extra, oppidi munimenta, p dire, & aperto Marte manus cum hoste conferere audebant: Triduo id oppidum totis viribus à Ioanne nec quicquã oppugnatû est: pari animo audaciãq; restiterû, qui Sertinû tuebantur. Alphonfus, vt Ioannem ex Aragonia abstraheret, proxima regni eius vastabat: quod ubi Ioannes agnouit decimo postquam venerat die, irritò incepto, in regnû se recepit. Cuius discessu cõperto Alphonfus quinq; peditum, tribus equitû millibus ex omni numero delectis Deciã oppidum petit: atq; illud, & Boroniã ac septem prætereã oppida, Aragoniæ finitima, intra paucos dies expugnauit. Ijsq; præsidio valido firmatis, quod per anni tempus res geri nõ potreat, in Aragoniã in hyberna copias reduxit. Ineunte Vere, ne hostis posset pro arbitrio regni sui fines penetrare, omnem vndiq; aditum firmis præsidijs sepelit: constitutisq; domi rebus: Taroné profectus est: copijs eodem couenire iussis. Nam, q; ea vrbs situ permunita, atq; opulenta erat, & in confinio hostium posita, is locus omnium cõmodissimus ei est visus, quò potissimû copiæ contraherentur. Ea re Ioanni renuntiata nõ minori & ipse cura omneis in fines suos aditus præclusit, copiasq; quas potuit, conuocauit, cõcitat in mutuã pernicië vtriusq; regis animis: nanq; ita natura cõparatum est, vt si qua inter necessarios ira intercidat, acerbiora inde odia, grauioresq; inimiciæ exoriãtur. Verû priusquam iustæ conuenirent acies, multæ excursiones, ac populationes vltro citroq; factæ, ac pleraque oppida hinc inde debellata. Inter hæc Petrus Alphonfi frater: qui iam cum classe in Catheloniam redierat, Alborcheriû, quod oppidum est in confinio Lusitaniæ situm cum magna populariû manu profectus est: vt ab ea quoque parte Ioannis regnum vexaret: erat ei summa amicitia, vetusque hospitium cum Alicantaræ Magistro: ita enim appellatur eius religionis princeps: nanque Ferdinandus rex sapientissimus filiorum adolescentiam ei viro propter grauitatem & integritatem vitæ regendam dederat: ijsq; ab eo liberaliter instituti fuerant. Qua necessitudine confusus Petrus cum ad oppidum quod ab ipso Alicantaræ magistro tenebatur, profectus esset, vt inde auxilia ad bellum accerferet, fratris filius à Ioanne Hispaniæ rege magnis pollicitationibus persuasus, adempta patruo oppidi possessione Petrum in Ioannis potestatem tradidit, quem Henricus frater cum aliter liberare non posset, nisi eo oppido Ioanni tradito, fraterna pietate victus, oppidum haud cunctanter tradidit. Isque dimissus, ad Henricum venit: atque inde ambo cum nihil aliud tutum in ea prouincia aduersus Ioannis opes

amplius haberent, ad Lusitaniæ regem, cui soror nupta erat, sese receperunt, belloq; inde renouato, Ioannis regnum multis cladibus affecerunt. Alphonsus copijs omnibus coactis, regni hostilis interiora ingressus, longè lateq; terrorem incussit. Ioannes quoq; identidem excursions multas in Aragoniam fecit. Nusquam tamen collatis signis dimicatum: præliorum fortuna varia fuit, magisq; tempus procurationibus atq; populacionibus tritum, quàm vt vno prælio bellum finiretur: sed trahendo bellum exasperatis odijs, tandem in conspectu castra posuerunt, vniuersi certaminis fortunam subituri. Cùm hic esset rerum status, nonnulli ex regni optimatibus (quibus regum discordia molesta erat) antequam prælio decernerent, reges adeunt: quantaq; hominum cædes, quanta regni vtriusq; calamitas consequutura esset: si omnibus copijs decertarent, quamq; præterea flagitiosum ad famam tanta necessitudine deuinctos reges inter se gladios stringere, docent. Iisq; & huiusmodi verbis vtrunque regem perpulere, vt ommissa pugna per legatos & communes amicos de pace ageretur. Itaque inducijs in quinquennium factis, delecti arbitri qui cognita rerum controuersia pacis condiciones dicerent, quo penitus omnis discordiæ causa tolleretur. Iisq; constitutis non prælium modo, quod haud dubiè cruentissimum futurum videbatur, sed etiam tam atrox, tamq; impium bellum sublatum est.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM
ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI
LIBER QVARTVS.

INI TO bello in Hispania, Alphonsus vt aliquid insigne pro Christiana religione ederet, aduersus Afros bellum gerere instituit. Itaq; Barcinonem profectus, sex & viginti triremium classem comparauit, hisq; onerarias nouem adiecit, quæ cõmeatus & bellica opera veherent: omnibusq; diligenter prouisis, Caralim insignem in Sardinia Hispanorum coloniã, vt inde sumpto cõmeatu Africam peteret, primùm profectus est. Cæterùm cùm iam inde discessurus esset, biremis quædã à Sicilia celerrimè ad eum nuntiatũ venit, Trupiam Brutiorũ oppidum, quod in Hispaniam proficiscens, valido præsidio firmatam reliquerat, ad Ludouicum defecisse, arcemq; in periculo esse, nisi ei confestim auxilium feratur: quod Ioannes Rota arcis præfectus deditioem pepigerit, nisi intra dies viginti ei subsidium mitteretur, ob eamq; rem maturadum esse, ne serò ac nequicquam postea opem ferret. Qui vbi hæc accepit, nihil ad nauigandi celeritatem sibi reliquum fecit. Neq; enim ignorabat, quantum detrimenti rebus suis afferret eius oppidi amissio, quod & ad classis receptũ in summa portuũ paucitate, & ad vexandam Brutiorum suorum hostium oram percommodè situm videbatur. Alluitur enim magna ex parte mari, estq; nõ tantũ situ, sed etiam opere permunitum. Et iam ad Carbonariam Sardinia promontorium secundo vento vectus peruenerat, cùm subitò atrox & turbulenta vis tempestatis coorta, classe in portum reiecta, duodecim dierum cursum morata est. Quæ quidem res impedimento fuit, quo minus Trupianæ arci in tempore subueniri potuerit. Postquam ventus desijt, pacato mari classem rursus soluit, atq; inde in Siciliam traiecit: ac vix duabus horis in Panormi portu commoratus: tamen vt sciret, an adhuc Trupiana arx suo præsidio teneretur, in Brutios celeriter cõtendit: ea verò venti vis fuit, vt ante horam vigesimam octauã in Trupia conspectum accesserit. Cæterùm idem ventus qui venientibus prosper fuerat, descensionem in terram facere volentibus, aduersus fuit: adeo enim ad littus vndas concitauerat, vt triremes pontes exponere nullo modo possent: quod quidem ipsa venti natura: & vis efficit: qui quemadmodum primo ingressu maria placat, ita ad exitum perturbat ac ciet. Isq; fortè dies erat quo arcis præfectus deditioem pactus fuerat, nisi auxilium accepisset. Qua de re Alphonsus etsi sciebat sibi

sibi cum Ludouico dimicandum esse, propterea quod arx ducentos ferme passus à mari distabat, nec ad eam nisi per medios hostes strictis gladijs euadi poterat: omnino obsessis opem ferre statuerat. Ceterum dum ad terram fertur, praefectus arcis siue obsidum metu, nam filios fidei pignus Ludouico dederat, siue quòd putarit se perfidiae nota iniri posse, nisi arcem ad praestitutam diem dederet, siue desperarit nauales socios propter maris tempestatem in terram exponi posse, educto inde praesidio, arcem Ludouico dedit, eam sibi continuo dedi visa classe deposcenti. Nanque is pertinaciter instabat, ut eam in potestatem suam redigeret: priusquam classis propius accederet. Quare cognita Alphonsus superuacuum dimicationem ratus, in Siciliam, unde venerat, ut propositam, & iam coeptam expeditionem exequeretur, rediit. Fuit autem hic annus ab ortu Christi vigesimus sextus, & quadringentesimus, supra millesimum: onerariae quatuordecim, 1426 biremesq; & speculatrici ad septuaginta classi adiectae machinarum omnis generis & com meatuum vis magna comparata: peditum, atque equitum non paruum numerus. Atque haec intra quinquaginta dies (tantus omnium ardor, & studium erat petendae Africae) effecta. Interea reguli, & copiarum duces (quemadmodum ijs mandatum fuerat) cum imperatis militibus, & com meatibus ad diem conuenere. Quibus profectis Alphonsus ad insulam Gerbin (quam veteres Lothofagitem appellabant) cursum dirigere imperat, superos precatus, ut ea expeditio sibi, suisq; bene, ac feliciter verteret. Abest autem Gerbis à continenti circiter quatuor milliapassuum, insula cultoribus frequens. Qua ad occidentem vergit, sinuata propius continenti iungitur, nec plus ferè mille passus ab ea distat: pons lapide structus insulam continenti iungit. Hic erat ante omnia occupandus, ac rescindendus aduersus Barbarorum incursum: quo Gerbini auxilij spe sublata facilius ad deditioem cogerentur. Alphonsus itaq; cum nauigans appropinquaret insulae: onerarias primò ad eum portum, supra quem turris est sita, quam à nominis conditore Valgarneriam appellant, petere iubet: quod propter Syrtes, propius pontem accedere non poterant. Deinde rostratis bifariam diuisis, aequam partem Guteriae attribuit: Cumque statuisset à duabus partibus pontem occupare, petijt ab eo Guterias, ut se ab occidente pontem adire sineret, arbitratus ab ea parte sese ad pontem antè venire, & praecipue posse. Cuius postulatio, quorsum tenderet, etsi non fallebat Alphonsum, tamen id ei facile concessit. Erat autem Guterias rei maritimae scientissimus. Itaq; Alphonsus ab oriente, Guterias ab occidente pontem petunt: Sed dum proficiscitur, vadum haud satis gnarus, multis flexibus ac reflexibus tardius iter facit. Alphonsus prior in portus conspectum venit. Nonnullae etiam nauium, quae Guteriam sequebantur, vadis implicitae cursum demoratae sunt. Ceterum cum Alphonsus propius ad pontem ferretur, triremes quaedam ex ijs, quae eum sequebantur, praecundi cupiditate cum citatius agerentur, in vadis haesere. Quod vbi conspicatus est, illico agmen antegressus oes ex ordine sequi se iubet, neue in vada ignota, & ipse incideret, speculatrici praemittit, quae fundum exploret, ac sic tuto ad pontem successit. Iecerant autem Barbari vtrinque iuxta pontem magnam lapidum vim eius classis suspicionem, ne qua naues pontem subire possent, atque in eum armatos exponere: hos igitur lapides primum exhauriendos curauit, dato quibusdam negotio, qui in mare subito sese coniecerunt. At Gerbini, qui ad primum classis conspectum ad arma conclamantes magnam iam hominum vim coegerant, ut viderunt acervos lapidum detrahi, classemque ponti puppes appellere conari, ad prohibendos descensione nostros ecurrere. Inter haec tres viri fortes contemptis hostibus pontem ingressi, tam diu Barbarorum impetum sustinere, donec purgato fundo regia triremis ad pontem perueniret: Nanque è classe & suorum studijs, clamoribusq; & manubalistis, quas Barbari maxime formidabant, adiuuabantur: Sed tanta lapidum congeries erat: ut non oes naues ponti puppes admouere possent. Itaque quando aliter non poterant, per proximas triemes, veluti per scalas, naualibus socijs expositis cum Barbaris praelium conferere coeperunt. Qui cum primo impetu fortiter resisterent, mox pluribus in pontem transgressis, cum vim ferre non possent, in fugam coniecti, plerisque vulneratis, & caesis, in insulam refugerunt. Posthaec Alphonsus continuo ea parte operibus munita, quae ad insulam vergebat, ne qua eruptio à terra fieri posset, pontem à tergo recidit. Interea Guterias ingenti labore è vadis lapsus, cum pontem versus ferretur, & illum armatis plenum prospiceret, dubitare coepit eam ne hostium copia, an regis essent.

Cæterum propius accedens, vt signa regia cognouit, arbitratus (id quod erat) pontem à rege occupatum esse, celeriter inuectus, & ipse ab altera parte nauales socios in pontem exposuit. Nocte, quæ insequuta est, Afri qui parati in armis erant (nam ob classis huius metum Bopherius Africæ rex multa hominum millia coegerat, atq; in diuersis locis disposuerat, ignarus quemnam potissimum locum Alphonfus cum classe petiturus esset) in conspectum insulæ frequentes conuenere. Bopherius verò vt cognouit per ignes in diuersis promontorijs excitatos, Alphonfi ad ipsam insulam aduentum, ad duo millia equitum auxilio confestim misit. Qui vt ponte occupato, iter ad insulam interruptum videre, haud procul inde constiterunt: ac statim nuntius cum literis à Bopherio ad Alphonsum venit, camelo, quem à velocitate Dromaden vocant, inuectus: in quibus literis scriptum erat, se mox cum copijs affore, pugnandiq; potestatem facturum: regem cum rege certare magis decere, longeq; laudabilius esse, quàm cum vnus parua insulæ cultoribus: neq; enim ex Gerbinis deuictis tantum illum gloriæ adepturum, quantum si regem prælio vicerit. Erat is quidem & animi magnitudine, & prudentia singulari: atque ob id à Barbaris vehementer colebatur. Alphonfus etsi ob terrorem Gerbinis iniectum, insulam à se capi posse confidebat, nec ignorabat quorsum à Bopherio scriptæ literæ tenderent: tamen ne detrectasse certamen videretur, abstinere insulæ oppugnatione ac præstolari eius aduentum decreuit: renuntiarique iussit oblatam sese conditionem lato animo accipere: veniret modò quamprimum, nec rem in dies traheret. Paucis post diebus Bopherius cum ingenti peditum, atq; equitum numero affuit, castrisque in conspectu hostium positus, ipse cum robore, ac flore totius exercitus in ponte confedit, ac munimento quâ hostium castra vergebant, grandes palmarum truncos hostium telis ac tormentis opposuit: quorum tanta durities erat, vt etiam tormentis resisterent. Is dies in muniendis vtrinque castris consumptus: namq; prælium in sequentem diem excomposito dilatatum fuerat, edixeratq; Alphonfus, ne quis ante eam diem munimenta transiret, aut manû cum hoste confereret: quiq; aliter fecisset, ei capitale id fore. Idq; negotij dederat Ioanni Vintimillio, atq; Eximino Corellæ, quos munimentis, quæ Bopherij castris proxima erant, præfecerat. Biremes, ac lembos sagittarijs instructos partim à pontis dextra, partim à sinistra postero die mittere statuerat: qui vtrinque hostes lacefferent, quique vno, atq; eodem tempore in terram egrederentur, & dum ipse à fronte vrgeret, a tergo hostes aggredierentur, interiectis raptum munimento è terra, quæ ex dolijs parauerat, ne qui in alterius quæ trans pontem erant castris regi suo opitulari possent. Qui ordo si seruatus esset, haud dubiè Bopherius cum ijs omnibus, qui vnâ cum eo in ponte confederant, eo die capi potuissent. Cæterum paucorum quorundam temeritas pugnam, quæ in posterum diem extracta fuerat, eo die repræsentari compulit. Namq; ij à Barbaris quibusdam munimento proximis ad singulare certamen prouocati, neglecto imperio, atq; edicto regio, per asserem interiectum transmisere: qui mox cum prouocantibus congressi, cum eos pellerent, Barbarorum plures in sese conuerterunt. Tum qui è nostris propiores erant, munimenta transgressi ad opem ijs ferendam confestim iere. Quod vbi Alphonso nuntiatum est, indignatus confestim misit, qui & cæteros transitu inhiberet, præliumq; committi non sinerent, ac transgressos reuocarent. Cæterum vtrinque iam vsq; ad eum incensi ad pugnam erant, vt nec transgressi reuocari, nec qui in castris erant vllius imperio retineri possent. Quod cum Alphonfus animaduerneret, fortunæ euentum experiari statuit: castrorum vtrorumq; munimenta quantum modo pontis patebat interruptio distabant: exercitus extra teli iactum subsistebant: atq; ad extrema munimentorum ligneæ turres, ac propugnacula excitata erant. Ab insula quoq; prospectum nequid inde detrimenti in ipso pugnae ardore caperetur. Ingentibus deinde animis vtrinque concursus: namque & ipse Bopherius leuissimam suorum manum, totumq; exercitus robur in pontem, vt dixi, traduxerat. Sed is tumultus magis quàm iustum prælium erat: nam neque acies instrui, neque copiarum distribui, nec quicquam ex disciplina & more militari seruari potuit: atrox verò, quoniam in angusto res gerebatur, certamen erat: stetitque aliquandiu vtraque immota acies. Sed minus sua damna sentiebat Pœnus, quod multitudinem abundabat, quæ continue à castris in pontem procurrebat. Quod vbi Alphonfus animaduertit, lembos quosdam, vt instituerat, circa pontem dimisit: ipse inter primos pro-

progressus tantam alacritatem suis iniecit, vt tum primùm prælium inijsse viderentur: tum hostes loco moti ad regis tabernaculum paulùm substiterunt. Nanque reges suos Barbari pro dijs habere, colereq; consueuerunt: hinc fortissimus quisquis eorum, dum acrius pro regis salute decertat, interficitur: deniq; verecundiam metu vincente, in fugam versi, toto ponte cesserunt, ipse quoq; Bopherius desperatis rebus equo repente ab equite, qui circumstabat oblato, in altera castra se recepit. In eo prælio Barbarorum multum vulnerati, complures etiam cæsi, in queis regis cognatus: signa sex regia, ac tormenta aenea duodeuiginti capta. De Alphonso quoque exercitu nonnulli quoq; viri fortes desiderati sunt: in quibus Ioannes Heredia honesto loco natus, qui pugnae initio rescissi pontis interuallum strenuo saltu transgressus, cum fortiter pugnaret, lancea iugulum traiecit: è prælio semianimis excessit. Ea victoria, etsi grata Alphonso fuit, tamen hoc minus iucunda extitit, quòd antè constitutum pugnae tempus dimicatum fuerat. Cupiebat enim collatis signis iusto prælio cum rege dimicare. Idq; sibi maiori existimationi, & gloriae ducebat fore, si ex proposito congressus ipse rex regem fudisset. Post hæc quæ breuem esse traiecitum in insulam dixi, Ioannem Calatageronè (id ei cognomen fuit) cum biremi mittit qui Barbaros equites, qui per vada cognita in insulam euadebant, cum se æstus in mare refudisset, transitu arceret. Nanq; ea loci natura erat, vt nec pedibus, nec equo insula adiri ex continenti posset, cum se ex alto æstus inuexisset: quod sexta quaque hora (quemadmodum in oceano) contingit: neq; nauibus tuta statio erat, quòd rursus decedente æstu naues in vadis desituebantur, periculumq; à terra incurrebant. Sed Ioannes mox vel prædandi cupiditate, vel commorandi tædio demandatam sibi à rege stationem deseruit. Eius discessione Barbaro nuntiata, nocte, quæ sequuta est, complures equites in insulam transmisit. Quo cognito Alphonso, etsi omnem propè spem expugnandæ insulæ abiecerat, haud tamen inchoatam obsidionem deseruit. Quinetiam cum omni exercitu, nisi quantùm castrorù præsidio sat erat, in insulam transgressus est: ibique castris positus incolas in maximùm metum, ac discrimen adduxit. Cumq; populationibus & incendijs vastare insulam statuisset, interea pacis mentio à Bopherio orta est, eaq; Punica fraude tractata: factisq; aliquot dierù inducijs copiae in pontem reductæ sunt. Redimere se velle grandi pecunia pacem simulabat, ne insulam vastaret: Sed dum in conditionibus dandis, & accipiendis tempus teritur, cômatus classi deesse cœpit: quod tempus de industria Bopherius expectabat, vt inopia cômatus cõpulsus rex abscederet. Pluresq; etiã in insulam ab eo interim furtim transmissi, vt iam oppugnatio omnis vana atq; irrita videretur. Quibus necessitatibus adductus Alphonso soluta inde classe in Sicilia redijt: paucosq; dies Messanæ cômoratus, agitare animo cœpit, quonã modo Neapolitanũ regnũ, quod amiserat, recuperare posset. Itaq; Aenariã insulam, quæ adhuc eius præsidio tenebatur, adire primùm statuit, vt reginæ erga se animum exploraret. Profectusq; agere de reconciliatione, & pace cū illa per internũtios cœpit. & Ioanna quidem simulabat sese pacẽ eius nõ aspernari. Cæterùm vt eius rei exitus docuit, ab ea re longè auersa mens erat. Iam enim multorù persuasionebus ad Ludouicũ inclinauerat. In his agendis, quod reliquũ æstatis fuit, nequicquã consumptũ: pace tamen nomine magis, q̃ re facta in Siciliam redijt, eo animo, atq; consilio, vt inde in Hispaniam remigraret, satius ducens tempori cedere, dum emolliretur reginæ durities, si fortè emolliri posset, aut si consilium immutaret, quòd varia, & mobilia sunt mulierũ ingenia: quàm concertando illius in se animũ odio exasperare. Iamq; ob eam rem naues aliquot, & milites missos fecerat: ijq; in Hispaniam abierãt. Commeatu igitur in classẽ imposito instante iam hyme Drepanum petit, inde vt primùm per maris tranquillitatẽ posset, classẽ soluturus. Cùm autem omnia ad cursum parata essent, nec aliud restaret negotij, quàm anchoras moliri (res dictũ mira ac penè incredibilis accidit) tres circiter menses tota classis in anchoris stetit, ventum modò secundum frustra expectans, vt fato quodam datum esse videretur, non esse fas ex Italia discedere, cui regnum Neapolitanum destinatum esset. Inter hæc Ludouicus eius æmulus apud Consentiam Brutiorũ oppidum febre correptus mortem obiit: quo audito Alphonso rursus in spem potiundi regni Neapolitani, quã quidem illo viuò posuissẽ videbatur, venire cœpit: obseruabatq; si qui motus in eo regno illius morte consequerentur. Nec multò post nuntiatũ est ei, Ioannam quoq; defun-

etiam esse. Qua re cognita quam ex Ludouici morte spem conceperat, vehementer confirmauit. Cæterùm hæc tam magna erant, vt vix nuntijs fides haberetur. Quis enim crederet tot adipiscendi regni oportunitates sibi tam breui spatio contigisse? Excesserat primùm è medio Ioannes Caraciolus inimicorum conspiratione noctu foedè interemptus: cuius & magnæ opes erant, & acerbissima in Alphonsum odia. Excesserat è vita Ludouicus maximam iam apud populos ac regni principes auctoritatem adeptus: quo viuo regni possessio sibi prorsus desperanda erat. Demum Ioanna decesserat, quæ vna eius votis obstare poterat. Hæc omnia reputanti sibi: longè profectò maiora videbantur, quàm vt ijs fides haberetur. Apparebat enim à superis datum esse, vt omnibus, qui obistere poterant, è medio sublatis, ipse vnus absq; controuersia Neapolitano regno potiretur. Itaq; confestim Caraffellum Caraffam, cuius opera fideli ac forti multos iam annos vsus fuerat, ad Raimundum Buillum, cui Neapolitanæ arcis, & Italicarum rerum curam mandauerat, misit, qui quorsum inclinarent ciuium ac regulatorum animi, quantum tutò posset, scrutaretur, quemq; potissimum suspicerent, cuiq; regnum destinarent. Ipse intereà tantis oportunitatibus adiutus de repetendo regno meditabatur. Re igitur ad consilium delata, fuere qui censerent intermissis rebus Italicis, sibi in Hispaniam, vt constituerat, abeundum esse: quòd ei pecunia ad bellum gerendum deesset, reparandas vires, instaurandam validiorem classem. Intereà sciri posse in quemnam regem Neapolitanorum ac regulatorum studia conuersa essent: quod prius sciri necesse esset, quàm eò arretractarent, bellum gereret. In quam sententiam liberiùs pro ingenio, petita à rege venia, cum Guterias loquutus esset, dixissetq; sese tanquam hominem haud sobrium loquutus. At ego idcirco, ne hominis temulenti sententiam sequutus videar, statui non discedere. Dimissò consilio quò magis magisq; rerum statum, & temporū animo voluebat, hoc magis in proposito permanebat, omniaq; quæ ad eam rem pertinerent, attentiori cura cogitabat. Inter hæc ex Caraffello, quem audivissimè expectabat, ad se reuerso de Neapolitanorum voluntate atq; animo quantum ille sciscitando consequi potuerat, cognouit. Quem in secretius colloquium adductum cum percontatus esset, quidnam de ea expeditione sentiret, videri sibi inquit, eam arripiendam esse fortunam, quæ sese vltro offerret: nunquam postea maiorem illi opportunitatem adipiscendi regni, quod tantis laboribus & periculis quæsiisset, fortunam allaturam. Cuius verbis haud mediocriter confirmatus (nonnullos enim regulos ad se inclinare acceperat) cum è Catina Messanam traiecisset, conciliare sibi primùm regulatorum animos instituit, & imprimis Ioannis Antonij Ursini Tarentini principis, qui vt magnitudine ditionis, ita dignitate & auctoritate inter regni optimates eminebat. Hic verò, cum olim eius fides apud Ioannam suspecta fieri cœpisset ob inimicitias quas cum Ioanne Caraciolo exercebat, à Ludouico cum exercitu fines eius ingresso, cui Iacobus Caudola præerat, propè omni agro, atq; imperio exutus fuerat: septem modò oppida tutatus, situ atq; opere munitiora, cæteris aut vi aut metu ad deditionem compulsis. Hunc itaq; Alphonsus sibi primò conciliandum, & ad sua recuperanda enixè adiuuandum existimauit. Sperabat enim si beneficio suo, quæ amiserat, recepisset, non illum modò, sed & alios nonnullos regulos, qui illum aut propinquitate aut beneuolentia contingebant, auctoritate illius & gratia in se regem absq; controuersia consensuros esse. Accedebat summa commoditas propter breuem traiectum transportandarum in Neapolitanum regnum copiarum atq; belli ab ea parte gerendi. Contracta igitur cum eo amicitia, Ioannem Vintimillium acrem & impigrum virum cum mille equitibus ad eum misit: ac paulò post Minicucium Aquilanum cum pari equitum numero, quorum opera forti quæ amiserat oppida breui recepit. Ludouico, & Ioanna mortuis, ingens rerum perturbatio in Neapolitano regno consequuta est. Res enim arbitrio multitudinis magis, quàm optimatum consilio gerebatur. Siquidem nullo conuentu principum acto, Renatum Ludouici fratrem è Gallia quamprimum accersendum in regnum decreuere. Interim verò qui summæ rerum præessent, Otinum Caracium, Georgium Alamannum, & Balthasarem Rattam (id ei cognomen erat) Andegauen-

sis factionis principes delegerunt, octingentisq; equitibus è Neapolitana iuuetute con-
 scriptis Iacobum Caudolam Tarentino principi maximè infestum, pecunia è reginæ lo-
 culis deprompta, cum duobus millibus equitum mercede conduxere, atq; ad Renatum
 legatos miserunt, qui illum ad regnū capeffendum accerferent. In hoc rerum statu dum
 expectat Alphonfus, quorum primi motus euaderent, Ioannes Antonius Martianus
 Sueffanorum dux, Franciscus Aquinianus, Christophorus Caietanus, ac Rogerius fra-
 ter ijs, qui Neapolitanam rem administrabant, infensi ad eum respicere cœperunt. Atq;
 vt eum facilius ad bellum traherent, cum scirent Capuam urbem, quæ ab aduersarijs te-
 nebatur, ingentis ad victoriam momenti esse: spe ijs oblata illam per proditionem oc-
 cupari posse, omnes in id vnū curas, & cogitationes intendere. Præerat arci intra urbem
 sitæ (nam duæ sunt) Ioannes Caramanicus Ioanni Antonio, quod is ditioni suæ subie-
 ctus erat, amicus, ac fidus, & ob eam causam ijs suspectus, per quos Neapolitana resp.
 gerebatur. Huic magnis præmijs per internuntium Ioannes Antonius suadere clam cœ-
 pit, vt sibi arcem traderet: cui ille, velle se quidem annuit: cæterum eam rem frustra ten-
 tari, nisi turres ad pontem sitæ (quæ altera arx) vno, atq; eodem tempore occuparen-
 tur: quod ciuitate inimica, cui præsidio quadringenti equites missi forent, nullus ijs pa-
 teret aditus, qui arci subsidio venturi essent: tentaturum itaq; se propediem, si fortè qui-
 dam è præsidio, quo amico utebatur, proposito præmio adduci posset, vt turres ipsas tra-
 deret. cuius rei efficiundæ nonnullam spem haberet: significaturum verò, quid agi pos-
 se confideret: postquam illius voluntatem cognouisset. Nec dicto fides abfuit: confe-
 stim enim cum amico agere, multa & magna pollicendo per hominem fidum de ea re
 cœpit: nec difficulter persuasit. petentiq; aliquot ad se viros strenuos per noctem ab ex-
 teriore parte mitti, quos in turrim per funē admitteret, quos sibi fideliores putabat, de-
 legit: seq; qua hora commodum foret, cornu significaturum monuit. Postridie cum sibi
 alterius turrium custodia proximanocte euenisset: patrandæ rei tempus arbitratus, cor-
 nu datum signum: tum qui parati erant strenui viri taciti turrim subeuntes per demissum
 ab eo funem conscendere, atq; adniti cœperunt. Sed tam difficilis erat ascensus præser-
 tim armato militi in tanta muri altitudine, vt vix tres ex omnibus in turris fastigium eua-
 serint. Hos in secretiorem partem abductos confestim occuluit, & quoniam propter so-
 ciorum paucitatem rem exequi apertè non audebat, ad dolos se conuertit. Primumque
 socios singulos, quasi aliquid operis facturos ad se vocat, comprehensosq; & loqui veti-
 tos, adiuuantibus ijs, quos intromiserat, seorsum disponit. Deniq; ijsdem artibus & ipso
 præfecto arcis intercepto Ioanni Caramanico per cornu, vt conuenerat, signum dedit.
 Ille vt intellexit arcem in amici potestate esse: latus postridie mane Citatinum (id ei no-
 men erat) præsidij vrbanæ præfectum arte capere instituit: cum quadringentis enim e-
 quitibus, præter urbanas copias, ijs dimicandum erat, qui arci auxiliū laturi forent. Adiu-
 uitq; fortuna eius consilium. Forte enim per eos dies Citatinus duos Campanos ciues è
 primoribus ciuitatis verbis altercando ad rixam progressos ipsarum turrium præfecto
 in custodiam tradiderat. Mittit igitur ad eum præfecti nomine, qui ei significet velle ci-
 ues illos, qui in custodia tenebantur, positos inimicitijs in gratiam reuerti: & ob eam rem
 petere, ne ad se venire in arcem grauaretur: hoc nuutio accepto Citatinus nihil insidia-
 rum, aut fraudis veritus, confestim ad turres profectus est. Mox verò vt primum portam
 introijt, exclusis comitibus, comprehensus, ac protinus in carcerem coniectus est. Tum
 pauor, & trepidatio ingens urbem peruasit: celeriterq; equites duce suo orbatī armis ca-
 ptis per urbem discurrere cœperunt. Postquam verò Caramanicus Citatinum interce-
 ptum comperit, haud amplius differendum ratus, cornu signum dat, quod cum Ioanne
 Antonio Martiano constituerat. Is verò haud procul cum magna popularium manu pa-
 ratus signum expectabat. Itaq; repente profectus, & per patefactam turrium portam in-
 gressus, ponte transmissio urbem inuasit: Tum equites cognito dolo perterriti, & consi-
 lij inopes per ciuium domos diffugere cœperunt. Mox verò vt cognitum est Caramani-
 cum ad Ioannem Antonium defecisse, eiq; arcem deditam, qui aduersæ factionis erant,
 domos quisq; suas trepidi petierunt. Atq; ita sine suorum cuiuspiam cæde Capua in Ioan-
 nis Antonij potestatem redacta est. Post hæc expulso aduersariorum equitatu, Ioannes
 Antonius ac socij accersendum confestim Alphonsum censuerunt. Neq; enim tantum

belli onus suis duntaxat viribus sustinere se posse confidebant: præsertim cum aduersarijs magnæ copiarum essent, hæcque aliena copia sustentarentur, quos non dubitabant ad urbem obsidendam quamprimum accessuros. Ad hæc ciuitatis partem sibi inimicam esse non ignorabant. Itaque Renaldum Aquinatem Messanam ad Alphonsum quamprimum mittunt, qui moneat uti ad paratam sibi fortunam & exoptati regni possessionem aduollet: Capuam opulentam urbem (permagnum haud dubiè momentū ad totum regnum vendicandum) in sua manu esse. Multum verò periculi moram importare, quòd aduersarij coactis copijs ad urbis obsidionem breui profecturos non ambigerent: cuius rei iam apparatus fieri sentirent: quorum auctoritas non eos modò ciues qui sibi aduersi essent, verum etiam eos quibus amicis vterentur, trahere ad se posset. Lætissimus hic nuntius Alphonso fuit: eoque per benignè accepto ac dimisso, in vna celeritate spem omnem victoriæ positam arbitratus, quò aduentus sui famam præueniret, cum septem modò triremibus, quas paratas instructasque habebat, è Messanæ portu vela facit, Petro fratre in Sicilia relicto, qui quæ bello gerendo opus forent, curaret, annonamque & commearus summitteret. Quoque suus aduentus occultior foret: ut Neapolitani metu posito segnius Capuam obsidere aggredierentur, procul à regni ora ad Pontiam insulam altum petens contendit. Atque inde extemplo Caraffellum Capuam mittit, qui Ioannem Antonium, ac socios de suo aduentu certiores faceret: nuntiaretque videri sibi hoc rerum initio eum montem occupandum esse, in quo sita Caieta est, antequàm hostes suum aduentum cognoscerent: quo capto vel voluntate, vel metu Caietam in suam potestatem venturam breui speraret. Quæ quàm commodè sita esset ad bellum Neapoli inferendum, nemini obscurum esse: duo oppida firma, & peropportuna, alterum terra, alterum mari habiturū se, si vrbe illa potiretur. Cuius potiundæ spes ei non abesset, si dum montis ipsius custodia negligeretur: illi à terra, ipse à mari improuisos noctu aggredieretur: Hoc sibi suscepti belli nimirum caput videri, & in eo rerum summam verti. Inter hæc aduersarij Capuæ defectione vehementer attoniti, quas ad eius urbis obsidionem copias mitterent summo studio parabant: atque in agris delectus habebant. Caraffellus non sine discrimine per iter haud pacatum Capuam profectus, Ioanni Antonio, ac socijs eius mandata exposuit: & in primis de occupando Caietæ monte pluribus verbis disseruit. Ad quem reguli, magna se sollicitudine subito regis aduentu leuatos esse: sibi que eam rem summæ lætitiæ, ac voluptati fuisse. Copias verò à se sine ingenti periculo è Capua educi non posse, quòd aduersæ factionis ciues, qui metu in officio continerentur, sese digressis metu soluti noui aliquid struere in se possent. Quæ ciuitas si quo sinistro fato sibi è manu elaberetur, summam inde rerum cœptarum desperationem haud dubiè consequuturam. Præstare igitur sibi videri de Capua conseruanda, quàm de Caietæ colle capiendo cogitare: quòd Capua conseruata, regni reliquū facile superari possit, propter annonæ & pabuli copiam: illa autem amissa, nullam fermè spem reliquam fore. Multa contra à Caraffello dicta, cur satius duceret regis sententiam sequi. Sed cum illi in sententia permanerēt, ne Alphonsum adire grauarentur petijt, de ea re, & de tota belli ratione vnà cum eo consilium capturi. Quod cum illi se facturos reciperent, constituta die, & loco, ad quem venturi essent, ad Alphonsum celeriter reuersus quid egerit, refert. Quibus auditis, comprobato eius consilio eundem rursus cum triremi Sinuessam, quò reguli postridie conuenturi erant mittit, qui illos suum aduentum præstolari Sinuessæ iuberet: sese eò ire decreuisse, quo sit maris tolerantior, quoque propior sit: sese proxima nocte Aenariam insulam aditurum. Cogitauit sanè (id quod euenit) regulorum animos nulla re magis, quàm humanitate, & facilitate sibi conciliari posse. Profectus igitur Caraffellus postridie manè uti conuenerat, regulos Sinuessæ reperit, præter Franciscum Aquinianum, quem mole corporis grauem urbis Capuæ custodiæ reliquerant: ijsque Alphonsum eò venturum nuntiauit: ne à Capua longius eis abeundum esset, neue mare pertimescerent. Ea regis humanitas audita in eius desiderium accensos regulos multo etiam vehementius inflammauit. Tertia ferè noctis vigilia Alphonsus per summum silentium Aenaria soluens, prima luce Sinuessæ adfuit, regulos quàm humanissimè excepit: paucisque verbis inter se habitis ad prandium inuitatos in triremem perduxit. Post epulas de re communi consultari cœptum. Ostenderunt primùm reguli quos principes aucto-

auctoritate sua in belli societatem traxissent, se tamen aduersus hostes haud satis firmos esse, quòd illi & copijs, & pecunia in belli sumptum, & re frumentaria superiores essent. Accersendum sibi videri Ioannem Antonium Vrsinum cum copijs, cuius opibus adiuti sperarent bellum à se tantisper, dum maiores copias pararet, sustineri posse: copias autem quas haberent sine summo periculo à se diuidi non posse: nec Caietæ magis quàm Capuæ à se rationem habendam esse. Quorum sententia collaudata, missurum se ad Ioannem Antonium quamprimû inquit, qui hortaretur vt cum exercitu celeriter in Campaniam proficisceretur, vel si venire ipse grauaretur, Ioannem Vintimillium, & Minicutium cum copijs mitteret: sperare se, atq; confidere pro eius viri erga se beneuolentia nullam intercessuram voluntati suæ moram. Interea omnes se vires suas terra marique contracturum, quibus susceptum bellum tueri se posse non diffideret. Hac oratione confirmati reguli, quòd sibi regis fidem vehementius ad se tuendos obstringerent, in ipsius Alphonfi verba iurauerunt. Cùm autem cogitaret Alphonfus, quemnâ è suis ad Ioannem Antonium mitteret, nec temerè idoneus quisquam occurreret, quoniam periculosum per hostes iter erat: & res præstantem, ac grauem virum postulare videbatur, Caraffellum operam suam impigrè profitentem misit: quid ve ad eum perferri vellet, edocuit. Post hæc eo Aenariam repetente reguli Capuâ reuersi sunt toto iam animo in bellum proni, intentiq;. Caraffellus simul & exploratis itineribus & mutato habitu ad Ioannem Antonium peruenit, facileq; ei persuasit, vt cum omnibus copijs Capuam proficisceretur. Duobus millibus equitum, ac prope pari numero peditum coactis, sese ipse cum Caraffello itineri repentè commisit. Profectusq; per Caudinam vallem, in quam olim Romanos Consules sub iugum missos à Samnitibus legimus, cùm accepisset Relingerium Caudolam ad eas fauces occupandas, per quas transeundum erat, accessisse, ipse per agrum Ceritanum (sic enim appellant) iter in Campanum flexit: & ad Lunatam Vulturino amne traiecto inter Cales, & oppidum Francolisium: quæ loca ab hostibus tenebantur, castris positus consedit. Relictis, qui exercitui præessent, ad Alphonsum Caietam se contulit: constitutisq; inter se, quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, Capuam profectus est. Interea enim eius copiæ, quas ad Cales relictas dixi, Capuam se receperant: quod & oppida illa egregiè munita erant, & commeatus non facîle è Capua per hostilem agrum in castra ferebantur, cisq; anem Vulturinum castra posuerant, eo consilio, vt hostes transitu fluminis, & populationibus arcerent. Aduersarij cognito prius regis aduentu, & Ioannis Antonij ad se profectio, minimè cessandum rati, Relingerium Caudolam, Antonium eius fratrem, Micheletum Cotiniolam ac Ricium, nonnullosq; alios copiarum duces, (hi ad tria millia equitum ducebant) mercede conduxerunt: hisq; ex Neapolitana iuuentute haud contemnendam manum cum multo peditum numero adiecere: atq; ad Vicum, quem Mariæ Maioris vocant, castra haud procul à Capua posuerunt. Inter vtraq; castra vix duo millia passuum intererant: leuiaque quotidie prælia ex opportunitate committebantur. In hoc rerum statu, nuntiatum est Relingerio (nam is summæ rerum præerat) Antonium Pontadereum, quem aduersarij mercede conduxerant, cum equitibus trecentis aduentare. Itaq; quòd tutius proficisceretur, ad quingentos equites repertos ei præsidio confestim misit: Quos vbi Ioannes Antonius anem transisse, ac populari agros accepit, Minicutium Aquilanum illicò eis obuiam iussit contendere. Isq; hostes nactus leui certamine magnam eorum partem cepit, reliquis fuga per agros dissipatis. At Relingerius vt per exploratores agnouit Minicutium abesse à castris, cum magna equitatus hostium parte opportunitatè sibi datam existimans qua hostium castra expugnaret, conuocatis repentè copiarum ducibus, deque suo consilio certioribus factis, confestim aciem instruit, atq; aduersus hostium castra contendit. Qua re per speculatores quamprimùm cognita, Ioannes Antonius, simulato metu, quo hostes audacius contempta paucitate castra subirent, partem copiarum intra urbem instruxit, reliquis ante castra dispositis: nec alius atque opinatus est, rei exitus fuit. Nam cùm hostes castra metu deserta rati ea alacriter inuasissent, atq; oppugnare paucis obfistentibus cœpissent, patefacta confestim vrbis porta quæ ad castra vergebat, atque equitatu reliquo peditatuque immisso, perturbati illico pedem referre cœperunt. Mox verò vt paulum sese collegere, haud segniter restiterunt. Pugnatum est diu atque acriter

ancipiti euentu. Ad postremum cum vim diutius ferre non possent (iam enim Miniculus redierat) sese in fugam coniecerunt: nec prius finem fugiendi fecerunt, quam in castra peruenerunt. Secundum hanc pugnam Relingerius Vulturum copias traducere instituit, ratus ab ea parte maiora Campanis detrimenta inferri posse, & Andegauensis factionis ciues facilius noui aliquid in vrbe molituros, sed ponte opus erat propter fluminis altitudinem ac rapiditatem, quo traduceretur exercitus. Itaque pontem ad Vulturum facere statuit, cuius efficiendi magna comoditas offerebatur. Turris erat trans Vulturum sita ad sex ferme millia passuum infra urbem Capuam, quam vallo ac fossa munitam, praesidio insuper firmauerat: praeterea & materiae copia suppetebat. Is locus ei maxime idoneus est visus in quo pontem efficeret. Itaque accersitis fabris, & magna praeterea agrestium manu, eò copias ducit: castrisque positus, pontem inchoauit, eiusque extremitate, postquam copiae flumen ducta forent, ponte ab hostibus rescisso, reditu intercluderetur, castello firmavit. Quod postquam Ioannes Antonius accepit, confestim cum exercitu ad ipsam turrim profectus est, eo consilio ut vel opus disturberet, vel si id non posset, hostem transitu prohiberet: castraque haud procul a turri in conspectu hostium metatus est. sed quò minus opus incoeptum perficeretur, efficere non potuit. Tentatum si quo modo etiam igni corrumpi posset, nauiculis tectis secundo amne aduersus pontem demissis. Caeterum hostes grauium saxorum deiectu, longurisque in summa aqua expositis, atque ad tigros quibus pons sustentabatur, deligatis, eorum conatus omnes vincebant. multisque periculo ea res fuit, nauiculis modo in hanc, modo in illam ripam, quo imperus fluminis propellebat, raptis. Turris quoque non semel modo, dum pons efficiebatur, frustra oppugnata. Namque e castris nauiculis ac lintribus inuecti hostes in eam commodè transibant. Ponte perfecto Relingerius copias Vulturum traducere conabatur. Quod cum Ioannes Antonius animaduerneret, exercitu extemplo in aciem educto, ad turrim, quoad tutò potuit, successit, hostisque euadendi facultatem sustulit. Neque enim multi una propter pontis angustias transire poterant: & qui euadebant, hostium oppositu ijs erumpendi facultas non erat, equi maxime. Erant enim castra adeò exiguo interuallo a turri separata, ut propemodum turris vallum contingeret: pediti aliquanto facilius erumpio erat. Itaque cum per singulos dies pedestria praelia confererentur, multi ex utrisque castris equites, pugnandi cupidi, omisso equis pedibus rem gererent: ex quo insignia praelia crebro edi contingebat. Melior tamen hoc uno erat Neapolitanorum conditio, quòd multos hostium sub turrim illectos, ipsi muro tecti impunè vulnerabant. In hoc rerum statu dum hi percurrere, illi resistere conantur, multi dies consumpti sunt. Dum haec ad Capuam gerebantur, Alphonsus montem Caietam imminentem, cui maxime animum adiecerat, hoc modo cepit. Ea namque vrbs sibi quoquomodo rerum initio tentanda videbatur, in eo scilicet belli cardinem verti existimanti. Eius loci natura haec est: Mons est propemodum excisus, & praeruptus undique: tribus enim ferè partibus mari alluitur, reliquam partem, quae est Caietam aditus, mons alter excelsior, ac circumquaque procliuis communit. Haec quoque pars muro cincta est: eam plurimum incolebant agrorum cultores, atque infimae sortis homines: murus interius ductus hunc montem ab vrbe diuidit. In eo turris sita erat, quam Susiniam appellabant, iuxta diui Iuliani aedem. Fortè autem turris custodia eo tempore, quo Alphonsus eò profectus est, quibusdam contigerat, qui studio partium illi affecti erant. Hi cognito regis aduentu, quem prius Aenariam venisse acceperant, confestim ad suae factionis homines misere, qui illum adesse cum classe nuntiarent, quique eos in armis paratos intra tecta iuberent esse: ne ab aduersarijs, si fortè praesentirent regis aduentum, sua consilia opprimerentur: quosdam etiam suorum discedere ad eum in classem iussere, qui omnia parata esse significaret, monerentque, ut socios nauales in terram exponeret, qui ad muros per montem ascenderet. His constitutis, cum ignem in turris fastigio excitare statuisset, quòd signum eis cum Alphonsus conuenerat, quòd sciret suis ascensum dari, fortè Gorax Pica homo contrariae factionis eò profectus, ut vigilum stationes circumiret, ad eam turrim accessit: citatisque custodibus, cum nemo responderet primum sopitos somno existimauit: post ijs saepius vocatis, cum nemo nomen daret, responderetque perplexa, atque incerta, magis subesse dolos suspicari coepit. Cumque iam minacius inclamaret, & pertinaciter eorum nomina

mina requireret, nec ij possent diutius consilium tegere, Aragoniam clara voce clamitantes eum inde lapidibus submouerunt. Inter hæc Alphonfus signum intentius expectabat. Neque enim existimabat milites suos periculo capitis temere committendos esse: neque ijs satis credendum, qui vt ascensum maturaret, hortabantur. Fortè autem Gorax in tanto periculo trepidus cum intra interiorem vrbis murum festinaret, in duos è coniuratis incidit: qui ab Alphonso reuertebantur per angustum foramen loco neglecto, atque abdito, ad turrim, quam dixi, properantes, comprehensosque illicò ad Franciscum Spinulam, & Otolinum Zoppum præsidij duces perducit: simul quæ viderit, refert: ijque mox in quæstionem dati, metu grauioris supplicij rem omnem, vti se habebat, confessi sunt. Tum milites, ac ciues, quibus confidebant, celeriter arma capere iussit: parsque vigiles in mœnibus collustrare, pars ad prohibendos ascensu hostes contendere. Caterùm id frustra fuit. Iam enim à coniuratis è turri signo dato, regionum plerique in montis fastigium euaserant, eaque turri, ac proximis turri mœnibus occupatis dilapsi intra exteriorem murum sese cum ijs, qui montem incolebant, conglobauerant. Hostibus itaque paruo certamine intra interiorem vrbis circulum repullis: Alphonfus toto monte potitus est. Oppidani perterriti, quæ ad vrbis tutelam pertinere videbatur, summo studio, & celeritate parare cœperunt: & quos aduersæ factionis homines res novas moliri posse suspicabantur, ad triginta comprehensos in custodiam tradidere. erat verò ea vrbis præter naturalem situm præsidio imprimis munita. Nam multo antè Alphonfi aduentum, & Otolinus Zoppus vnus è copiarum ducibus Philippi Mediolanensium principis, qui ab illo ad Ioannã, cum adhuc viueret, legatus mittebatur, cum illam mortuam reperisset, rogatus à Caietanis apud eos manserat: ac paulo post Franciscus Spinula genere, fama, dignitate omnium ciuitatis suæ ea tempestate longè princeps ijs auxilio venerat, quem Caietani nominatim subsidij ducem depoposcerant, ad quadringentosque sagittarios totidemque pedites, in quibus Placentinum impigrum virum, à Philippo missos, nauibus vexerat. Multoque antè sub reginæ mortem, quòd summa regni perturbatio ob principum diffidia futura videbatur, quum Caietani ad eos, qui Neapolitanæ reipublicæ præerant, legatos misissent, qui sese in eorum fide ac potestate manere velle significarent, præsidiumque postularent, Sorleonem Spinulam virum fortem cum aliquanto peditatu vti ad se mitterent, impetrarunt. quibus auxilijs confisi fortiter Alphonso resistebant. Crebræ itaque eruptiones ab ijs fiebant: quotidianaque inter se prælia in ea castrorum propinquitate conferebantur. Caietani præter veteris vrbis circulum nihil tenebant. Ad hæc Alphonfus tormentis æneis miræ magnitudinis aduectis, murum, ac tecta vrbis quatiebat: iamque ijs turribus, quæ ad castra spectabant, quassatis, oppidanos in summum discrimen adduxerat. Nanque propugnatoribus consistendi tutò in muro potestas non erat: totamque eam murorum partem defensore nudasset, nisi Genuenses (solers in tuendis vrbibus hominum genus) summa vi restitissent. Nanque pro muro diruto munimenta agere intrinsecus noctu sufficiebant: saccoque lana repletos, prominentibus tignis religatos tormentorum ictibus opponerant, quòd id tegmenti genus multis locis deprehensum erat nullo tormento aut telo perfodi posse. Sed procedente obsidione rei frumentariæ penuria omni bello, ac calamitate grauior vrgere obsessos cœpit: præsertim clauso mari. magnus nanque numerus non virorum tantum, sed etiam foeminarum, ac puerorum penè, quicquid frumenti publici, privatiq; è vicinis regionibus conuectum fuerat, atq; omne insuper pecus consumpserat. Cumq; id malum quotidie magis ingrauesceret: nec vlla reliqua salutis ratio succurreret: Franciscus omnem inutilem bello turbam, quòd in extremis rebus fieri consuevit, ex vrbis eiiciendam curauit. Miserabilis horum facies erat, macie simul, ac pallore confecti, manus ad coelum suppliciter tendentes, cum flebili voce humi procubere. Quos vbi Alphonfus conspicatus est, quamuis penè omnes in vrbem reiiciendos censerent: nec esset nescius facere se contra militarem disciplinam, quòd protraheretur obsessis in aliud quod tempus famas: magis tamen naturæ & consuetudinis suæ, quàm quid hostes de se meriti essent, rationem habere voluit: veniaq; ijs data castra adeundi, & cibo, ac potu refectis, abeundi, quòd vellent, potestatem fecit. Ea verò regis humanitas audita: incredibile est, quàm multos tum populos, tum principes adhuc incertos quid agerent vtramque

partem sequerentur, sibi conciliauerit. Neq; enim propè vlla res est, quæ magis mortalitatis animos capiat, quàm eorū, qui calamitate aliqua premuntur malis commoueri. Post aliquot dies arctioribus rebus, Franciscus omne reliquum frumentum per ciuium domos cum cura conquistum, atque in panem redactum, quò diutius sustentarentur, parcè paulatim per dies singulos viritum diuidebat. Præterea quicquid saccari (vtar enim verbo nouo & noto) in ea vrbe apud negotiatores atque opifices erat, condiri iussum, & in paruula frustra defectum identidem dispertiebat. Cæterum hæc non tam præsentis mali finem, quàm exigui modò temporis leuamen tum pollicebantur. Denique consumptis penè omnibus humanis alimentis, cum grauior fames vrgeret obsessos cœpisset, herbis ac radicibus teneris vesciebantur. Ad hæc mala accedebat, quòd quæ Genuæ gererentur pro sua salute clauso mari scire non poterant, classemque ingentem à Petro regis fratre in Sicilia contractam, mox venturam acceperant. Quibus incommodis oppressi decreuerant Franciscus atque Otolinus omni præsidio, ac plerisque ciuibus, non modò Andegauensis, verum etiam Dyrrhachinæ factionis in nauè impositis, ante hostilis classis aduentum urbem deserere. Erat tum fortè adhuc Caietæ nauis vna Genuensium ingens, ex ijs quas Franciscus cum præsidio adduxerat, à triremium vi ob magnitudinem tuta. Hanc verò, cum iam esset ad cursum parata, fortè quoddam ingens saxum è regijs castris tormento æneo excussum summa mali parte præfracta inhabilem ad nauigandum reddidit. Quæ res consilium mutare obsessos compulit, neque enim ijs materiæ copia erat, vnde malum rescicerent. Postquam autem cognouerunt Petrum cum classe aduentare, nec iam nauim ipsam à se defendi posse, nauis que ipsius iuuentutem vrbs præsidio maximè necessariam, eam æstimatam, quum de pretio domino cauissent, quàm proximè potuerunt, sub murum depresso, eo videlicet consilio, vt regis nauibus subeundi oppidi facultas adimeretur, extractum que prius malum ad eam partem quam infirmiore existimabant, pro munimento statuerunt. Maximè verò ex eo casu iudicatum est rerum humanarum euentus incertos esse, solereque plerumque mortales futurarum rerum ignoratione falsò lætari atque angi. Nanque regij deiecto nauis malo gaudebant, quòd hostibus importandorum comæntuum facultas sublata videbatur: aduersarij verò mutilatam armamentis nauim dolebant, quòd eorum nauigatio impedita esset. cæterum rei exitus utrosque iudicio deceptos docuit. Nam ni ita cecidisset, nec Caieta digresso inde præsidio Alphonso restitisset, nec post eadem nauis vndis obruta regijs nauibus muros subire conantibus impedimento extitisset, nec porrò tanta clades consequuta esset. Tot tantisque ærumnis adacti Caietani à Francisco, atque Otolino summis precibus postularunt, ne se diutius afflicti paterentur, ac si tolerabiles modò deditiois conditiones proponerentur, suæ saluti consulerent, malle se ferro quàm fame interire: nullum se periculum recusasse, quamdiu de subsidio sperauarint, & quoad superfuert aliquid, vnde vitam producerent: nunc se omni humana spe, atque ope defitutos, tot mala diutius ferre non posse. Franciscus per id temporis æger erat: nam dum paulò antè pugnaretur acrius, sagitta femur traiectus fuerat. Itaque oppidani vtrunque separatim alloquuti, demum vtriusque animum ad misericordiam flexere. Misitigitur Otolinus ad Alphonsum, qui peteret ad se mitti quempiam ex ijs, quibus fidelioribus vteretur, qui cum deditioe ageret, & nominatim Antonium Panormitam: quem poetam nō insuauem Mediolani apud Philippum in magna gratia, & dignitate cognouerat: eumque non tantum propter prudentiæ, sed multo etiam magis propter æquitatis opinionem, & quòd illum ab Alphonso apprimè diligi acceperat. Hic præter excellentiam doctrinam excellenti ingenio præditus, & carmine, & soluta oratione, quod est perrarum, propè æque valuit, in suadendo, aut dissuadendo perfacundus habitus: Iudicio quoque acerrimus, atque imprimis facetus, iacentem tempestate nostra elegiam excitauit. Eo nuntio accepto, Alphonsus tametsi confidebat oppidanos aut vi aut fame breui ad deditioem cogi posse, tamen ad humanitatem suam pertinere arbitratus quæ illi dicere vellent, non aspernari, Antonium misit. Isq; in senatum introductus audiente Otolino (nam Franciscus propter vulnus sese domi continebat) hunc in modum, cum illi pauca prædixissent, differuit. Videre vos non dubito Caietani, quonam vos discriminis fortuna, & pertinacia vestra perduxerit, ab Alphonso terra, mariq; vos non obsessos modò,

modò, verumetiam circumfessos esse nec vllum iam effugio locum patere : esse vobis rem cum rege opulentissimo, & maximo, cui non modò Sicilia, Sardinia, Baleares insula, Hispania, atque Aragonia (regna amplissima) verumetiam magna huius vberimi regni pars pareat : è quibus & immensam pecuniam, & milites in belli vsum necessarios comparare facilè possit. Videtis vt urbem premat, & muros armis circumsonet, castra vrbis coniuncta sint, vel in ipsa vrbe potius. Vnus tantù muri circulus interiectus, & is quidem adeò quassatus, & disiectus, vt ruinæ magis, quàm muri speciem præbeat : Fame vrbis gemini omnium malorum maximo, & grauissimo. Nam ceteræ quidem calamitates aliquo modo tolerari possunt : sola fames ad extremum ferri non potest. Satius est vel iniquas quascunque conditiones, & leges ab hoste accipere, quàm inedia maceratos vitam finire. Auxilia præterea nulla habetis, eaquæ desperare omnino iam potestis, cum ad hunc diem nulla venerint. Intelligit Philippus, intelligunt Genuenses Alphonso vires terra mariq; maiores esse, quàm vt ab obsidione vestra facilè depellatur. Cogitate quantas copias terra, quantas mari habeat : quantas præterea parare queat, cogitate. Nolite obsecro expectare extremum vrbis casum : nolite committere, vt videatis patriam vestram, quæ vobis debet esse carissima, ferro excindi, domos cremari, fortunas diripi, vxores, ac liberos (quod omnem exuperat calamitatem) in oculis vestris rapi, & distrahi. Sapienter nimirum quisquis ille est qui ait, aut vince, aut vincenti pare : fortis nanq; animi est, si possis, vincere : si verò non possis, potentiori obtemperare, & fortunæ tempestatiq; concedere. Alterum iam experti estis, videtis enim vos nec vincere, nec libertatem vestram tueri posse. Erit igitur prudentiæ vestræ alterum sequi, potentiori scilicet obsequi, quem profectò, si deditioem feceritis, & clementissimum, & mansuetissimum agnoscetis : alioquin de patria vestra, de fortunis, de coniugibus, de liberis, de parentibus, de libertate, de vita denique vestra (si quicquam mihi creditis) actum existimate. Ad hæc Caietani, non ignorare se in quibus difficultatibus versarentur. Sed nec fortasse eas esse quas existimaret : nec verò se prorsus de subsidio spem omnem abiicisse. Neque enim aut Philippum, aut Genuenses passuros esse vt eorum præsidium, vt tot sibi carissimi ciues & milites, vt denique reipubl. amici fideles in hostium potestatem veniant. Se tamen si ij dentur, sibi triginta dierù induciæ, quibus liceat Philippo, ac Genuensibus denuntiare qui nam sit suarum rerum status : vt nisi interim auxilium mittatur, cum bona illorum venia possint deditioem facere post eam diem sese absque controversia deditioem facturos. Cum hisce postulatis Antonius ad regem reuersus, quid Caietani vellent, retulit. Quæ cum audisset : veritus ne qua interea classis Genuæ pararetur, quam parari fama erat, inducias nullo pacto concedendas censuit. Itaque confestim renuntiare ijs Antonium iussit, aut continuò deditioem facerent, aut se ad extremum certamen compararent. Qua spe destituti Caietani, quum nihil omnino scire possent, quid nam Genuæ ageretur, iam enim Petrus è Sicilia cum reliqua classe venerat, & aliæ naues in dies aduentabant, nec famem diutius ferre poterant, rursus per Antonium ab Alphonso petierunt : vt saltè eas sibi indutias daret, quibus Philippum, ac Genuenses, tantum quo statu res eorù essent, certiores redderent. Sed quoniã maris tēpestas incerta esset, tridui haud amplius spatium, postquã nuntius Genuam peruenisset, quò Mediolanum proficisci posset : vt Philippo, & Genuensibus conscijs deditio à se fieret, requirebant, quæ vt rex sciret se præstare velle, optimatù liberos obsides polliciti sunt : sed ne id quoq; impetratù : qd'ne Alphonso concederet, duæ causæ erant : altera q̄ intelligebat eos diutius famem tolerare nō posse : altera q̄ intereà auxiliū ijs ab hostibus mitti poterat. Reuersus itaq; ad eos Antonius, negauit id ab Alphonso impetrari posse : ac nisi ex templo deditio fieret, seram postea pœnitentiam eorù fore : deditioem verò à se honestè iam fieri posse : quòd difficillima quæq; percessi, tandiu à suis auxilium ne quicquam expectassent : putare se Philippum ac Genuenses grauius laturus si quid in se ipsis crudelius confulerent, quàm si se conseruatis Caietam amitterent. His atq; huiusmodi verbis cum Otolinum atq; oppidanos ad deditioem inclinasset, petijt Antonius vt Otolinus ad regem proficisci non grauaretur : sic facilius posse de deditiois conditionibus, quæ vellent, eo petente transigi. Existimauit enim rem ipsam per mutua colloquia & melius & commodius tractari posse, seq; eo onere leuatam iri. Huic postulato ceteris omnibus assentien-

ribus, vnus Pica exurgens negauit æquum esse eum qui Philippi personam gereret, ad
 Alphonsum proficisci. Quem cum reprehenderent, non illepidè inquit Antonius, non
 esse videlicet considerandum quidnam ille diceret, morbo enim affectum (nam is ali-
 quot dies malè se habuerat) in phrenesim incidisse, atq; ideò delirare. Itaque cognita
 Senatus voluntate statuit Otolinus Francisco inconsulto ad Alphonsum se conferre:
 acceptaque in id fide regia, cum Antonio ad regem profectus, longo sermone super de-
 ditione nequicquam habito in urbem redijt. Cuius profectioem cum Francisco agrè
 ferret, maiorem ciuium partem ab eo alienauit. Post hæc inter Genuenses & Otolini co-
 hortem exorta dissensio omnem deditiois mentionem sustulit: longè enim amplior a-
 pud Caietanos Francisci quàm Otolini auctoritas erat. Quod cum Alphonsum animad-
 uerteret, constituit obsessos terra mariq; omnibus copijs oppugnare. Iam enim præter
 rostratas, ad sexdecim onerarias coëgerat. Itaque scalas & coruos, per quos in murum
 è nauibus euadi posset, cæteraq; machinamenta bellica confestim parari iussit, atq; ex-
 pediri. Ad hæcturrim ligneam mobilem, non modicæ altitudinis, quæ muros supera-
 ret (machinæ antiquæ genus) effecit: cuius consilium cum oppidani sensissent, conti-
 nuò eam partem, quæ ad mare sita erat, summa ope munierunt, eaque raptim ac certa-
 tim effecere omnia, quibus machinarum violentiam, coruorum maximè, declinari pos-
 se existimabant. Postquam paratis omnibus Alphonsum ab omni parte oppidum adoriri
 instituit, terra ita copias diuisit, ad diui Theodori templum Henricum fratrem cum par-
 te copiarum, nec procul inde Ioannem alterum fratrem cum lecta manu statuit. Ipse ad-
 uersus portam Ferream (sic enim appellabant) quæ ad castra ferebat, reliquas copias
 habuit. Petrum minimum natu fratrem, cuius virtuti confidebat, à portu classe oppugna-
 re urbem præcepit, in qua erant præter onerarias quindecim, triremes decem. Aduer-
 sus hosce apparatus Franciscus atque Otolinus tormentis variæ magnitudinis per mu-
 ros dispositis, alios regijs castris, alios classi opponunt, alios ubi plurimum periculi im-
 mineret, iubent occurrere: foeminis, imbellibusque qui supererant, negotio dato vt
 pugnantibus lapides & tela ministrarent. Signo pugnae proposito, regij pars eminus la-
 pidibus, atque omni missilium genere certare, pars moenia subire, ac scalas admouere
 contendebant. Simul lingnea turris, simul naues remulco agi coeptæ. At oppidani in
 eos, qui propius succedebant, lapidibus atque omnifariam telis coniectis, muro sca-
 las applicari non sinebant, cubitalibusque clauis qui crebri in muro ob id facti erant,
 plerosque hostium & sagittis ac minoribus tormentis ex occulto vulnerabant: nec vl-
 lum frustra telum in tantam multitudinem emittere poterant. Et primò quidem turris
 contabulata, cum rotis ad muros ageretur, terrori oppidanis fuit. Post ubi propius per-
 ducta partim tormentorum icibus, partim sua mole dissipata est, multi que in ea pugnan-
 tes cecidere: ab ea parte vehementer hostibus animus creuit. Amari quoque atrociter
 pugnabatur. Nanque naues simul atque ad teli iactum appropinquarunt, tormentis op-
 pidanos laceffere coeperunt: coruisque ad malos religatis, ingentem ijs terrorem in-
 tulere. Stabant intenti oppidani (nanque ea pars fortioribus tuenda data fuerat) cum
 longurijs & furculis in id factis, in quas si fortè corui incidissent, necessariò procumbe-
 bant. Inter hæc Alphonsum, quò magis hos à portus defensione auerteret, acrius vrgeri
 à terra imperat, alios hortando, alios nominatim appellando, præmiaque pollicendo,
 atque ad portam, quam dixi, Ferream facto impetu succedens, milites in pugnam ala-
 crioribus reddebat: multoque acrius pro se quisque ubi curabat, nitebatur. Pudor enim
 simul, atque auaritia, gloriaque militum animos longè acuebat. pugnantium clamor ad
 coelum ferebatur exhortatione, lætitia varioque affectu permixtus: & quo magis nite-
 bantur, quoque propius ad muros succedebant, eò plures, aut cadebant, aut saucieban-
 tur. Quod cum aduerteret Gartias quidam Medineus signifer regius, vir fortis, & stre-
 nuus, ligno, quod manu gerebat, in fossam urbis illato, socios, vt sequerentur, vociferas,
 cum auidius progressus scalas muro admouere contenderet, lethali vulnere accepto
 vix inde retractus est. In hoc prælij ardore naues ad oppidum succedebant, laxatis funi-
 bus coruos dimittere in muros paratæ. Primaque omnium ea naus, qua Petrus ferebatur,
 coruū muro iniicere conata est. Sed cum eius extrema nimio interuallo in murū perueni-
 re non possent, diffractis suo pondere rotarū axibus, coruoque comminuto, qui superstere-
 rant

rant in mare precipites collapsi sunt: ijq; omnes, quod armis grauati erant, ene et, præter duos Drepanitanos, qui sub aquis (dictu mirum) diloricatis thoracibus, & reliqua armatura incolumes euaserunt. Eo casu Petrus, & qui in nauibus erant, totam penè victoriae spem deposuere. Ad hæc nauis altera cum corui exponendi causa propius subiret, crebris tormentorum ictibus repulsa est, nec postea nauis vlla iniiciendi corui facultatem habuit. Namque ob rerum successum crescentibus hostium animis eam partem acerrimè tutabantur. Quæ ubi Alphonfus agnouit, suorum saluti parcendum arbitratus, receptui cani iussit: quo viso Petrus extra tormentorum iactus naues reduxit, nec post eam diem vniuersa oppugnatio tentata: sed tantum in obsidione perseueratum. Interea Genuæ cum esset auditum Caietanos obsessos, fame insuper laborare, tres onerarias ingentes, nec dum enim regia classis Caietam conuenerat, armare decreuerunt, ijsque fauentibus quibusdam ciuitatis optimatibus, Blasius Aferetus præfectus est, maxima nobilitatis, & populi parte ægrè ferente nouo homini eam præfecturam dari, quod eum honorem quasi pollui hominis nouitate existimabant. Erat is quidem humili genere ortus, cæterum vigilans, callidus, lingua celeri, & expedita animoque supra dignitatem, ac præterquam par erat honores publicos affectante. Dum hæc naues pararentur, Genuam perlatum est, plures iam naues ab Alphonso coactas Caietam conuenisse: cumque ob id ampliori classe opus esse cognoscerent, naues vndecim confestim ijs tribus adiecerunt. Cæterum optimates, qui prius vix tulerant trium nauium præfecturam ad Blasium deferri, apertè anniti cœperunt, vt eo à præfectura amoto, alter ex clara gente præfectus crearetur. Quod cum Blasius animaduertèret, mox ad artes conuersus, cum Philippo, penes quem summa rerum potestas erat, per amicos, qui apud illum poterant, vt inuitis aduersarijs sibi is honos ratus esset, perfecit. Eaque re impetrata classem maturari, cætera quæ vsui essent parari confestim curauit. Dum ea parantur, Genuenses de suis qui obsidebantur, vehementer solliciti & anxij, Benedictum Pallauicinum, qui se Alphonfi amicitiam habere profitebatur, mittere ad Alphonsum statuerunt, antequam aliquid de classis apparatu ad Alphonsum permaneret: ei que in mandatis dedere, vt ad regem se missum simularet, vt cum illo de conditionibus deditiois obsessorum ageret. Cæterum oportunitate colloquendi cum Francisco, atque Otolino data, quanta classis decreta esset doceret: hortareturque, vt eos fortiter labores tolerarent, quorum finis appropinquaret, & quæ essent regis opes terra, marique exploraret; cum ijs mandatis Benedictus Caieta profectus ad regem accepta fide se contulit, de deditiois agere, vt instituerant, cœpit: factaque potestate oppidum intrandi, vt eadem illa, quæ cum rege egerat, communicaret: quæ Genuæ pro eorum salute pararentur, edocuit: seque ob id venisse, nequid præter Philippi, & Genuensis nominis dignitatem ipsi desperato subsidio consulere. Cæterum vehementer tacito opus esse, ne rex sese ab eo elusum suspicaretur: quæ quidem res sibi perniciem esset allatura. Eius oratione Francisco, atque Otolino confirmatis ad regem reuersus non posse obsessos ad deditioem flecti respondit. Cognitis, quæ voluerat de regis copijs & classe Genuam redijt. Quibus rebus Philippo nuntiatis, qui Genuensem remp. gerebant, classem confestim expediri, frumentumque obsessis deferendum, conuehi iussere. Classe verò ita parata, atque instructa Blasius idoneam ad nauigandum tempestatem nactus, Caietam versus cõtendit. Quod postquam Alphonfus comperit, extemplo vndiq; copias accersit: ac fratribus, & cæteris primoribus conuocatis, Quousq; inquit, tandem viri fortes, Genuensium insolentiam atque iniurias patiemur? Nullum bellum suscipimus, quin continuo amicitiam ac fœdus cum hostibus nostris ineant, eosque classe ac pecunia adiuuent: nobis semper aduersi, infestique ob inuidiam scilicet & vetus in gentem nostram odium, ferre non possunt, opes nostras mari coalescere. Nam vt omittam quas prioribus Aragoniæ regibus iniurias intulerunt, quotque modis & quotiens illos bello persecuti sunt, non ne ingenti classe comparata, cui Guido Torellus præfuit, occupatis nobis bello Hispano, præsidium nostrum, cum nihil ab his hostile metueremus, ex vrbe Neapoli eiecerunt? Sed hæc quam grauias sunt, tamen aliquomodo ferri possent, si quem iniurijs modum statuisent. Cæterum genus hominum inquietum in perniciem nostram quotidie magis exardescit. Quid autem iuris in Neapolitano regno habent, in quo ne vicum quidem,

aut exiguum castellum tenent? Cur Caietam, quæ nostra est, humani iuris obliti rupto foedere occupauere? Classem quoque, si dijs placet, effecerunt, qua Caietanos ab obsidione vindicent, eaque iam instructa in cursu est, quantum accepimus: simulantesque Caietam dedi velle, Benedictum Pallauicinum nos elusum misere. Quis hæc tot & tam indigna ferat? aut quis non maximè commoueatur, & in ultionem concitetur? Nullum est animal tam imbecillum, quod non conetur illatam vim repellere: nos quibus propulsandæ iniuriæ facultas est, hostes aduersus nos proficiscentes otiosi, ac segnes expectabimus? Nulla gens tam imbellis aut tam ignaua vnquam fuit, quæ vel minima parte occupati agri certare non sustinuerit: nos pro tanti ac opulenti regni possessione, qua spoliare nos student, non depugnabimus? Quod autem pars vestrum rudis est rei maritimæ, haud equidem referre multum puto, vir fortis terrâ ne pugnet, an mari. Vtrobique vim eandem animi, atque idem robur fortibus viris esse compertum est. Romanus miles primo bello Punico, nunquam antea ingressus mare, non dubitauit cum Pœno in maritimis rebus exercitatissimo classe configere, victoriamque primo prælio adeptus est. Et nos certè longè ampliores quàm Romani naues habemus, in quibus tanquam in stabili solo dimicatur. Quod si viri estis, si eam animi magnitudinem retinetis, quam ego in vobis pluribus prælijs expertus sum: haud dubito, quin vltro obuiam hostibus eundem existimetis: nec passuri sitis, vt hunc Caietæ portum aspiciant. Onerarijs nauibus pares ijs sumus, triremibus verò etiam superiores: quarum turmis supplere naualium sociorum numerum possumus habemus lectissimam iuuentutem, florem Italiæ, ac citioris Hispaniæ, & quod plurimum in prælio valet, armis egregiè instructam. At in hostili classe magna pars semiermes, nautarum ministerijs fungentes, eminus pugnando, lapidibus, ac manubalistis valent: At si propius congressis manu balistarum vsu ademeris, nostrorum certè impetum non ferent. Quapropter censeo (viri fortes) relicto in castris idoneo præsidio ac conscensis quamprimum nauibus, aduersus capitales hostes contendamus: quos si vicerimus (quod fore speramus, dijs bene iuuantibus) tantum, ac tam difficile bellum vno die haud dubiè confecerimus. Eius consiliū cum penè omnes pugnandi cupiditate approbarent, confestim copiarum duces parari cum cohortibus suis iubet, atque in singulas naues diuidi: telaque, & arma in classem imponi, quæ temporis breuitas prouideri passa est. Ante omnia verò nequis impetus interim, dum abesset, ab obsessis fieret: valida in castris præsidia reliquit: fratribus, qui tum fraterna pietate, tum gloriæ auiditate ducti eum sequi statuerunt, parte nauium, & copiarum attributa. His constitutis classem conscendit: idem cæteri fecere: inde altum petens, te, inquit, Deus, qui cunctis rebus præes, quique ius, atque æquum colis, oro, obtestorque, vt mihi hostium meorum, qui contra foedus me armis petunt, vlciscendorum, (si iusta postulo) potestatem facias: atque vt milites hos meos, ijs deuictis, incolumes, prædaque onustos mecum reducam. Eo die nulla conspecta classis: cum postridie apparuisset: magno exultantium clamore ad eam cursum dirigi imperat. cæterum noctis interuentus mox illius conspectum abstulit. Tertio verò die cum rursus supra Pontiam insulam visa esset, tantus omnibus ardor iniectus est, vt non ad ancipitem pugnam, sed ad certa victoriæ præmia proficisci crederes. O fallaces hominum spes, & incerta rerum futurarum iudicia: nam qui sibi victoriam pollicebantur, mox ab illis, quos despexerant, victi sunt. Classibus alii quanto propioribus factis misit Alphonsus, qui specularetur, quoad tuto posset, cum nauium longa hostilium nauium ordinem, quamuis instructæ naualibus socijs forent. Proficiscenti lembus quidam occurrit, qui à Blasio classis præfecto ad regem mittebatur: qui cum procul extra teli iactum significasset, velle se colloqui, vexillo in mediam triremem translato, quod fidei pignus maritimo bello esse consuevit, accedendi propius potestatem fecit. Eo signo prospecto celeri remorū pulsu lembus ad triremem venit. in eo vehabatur tubicen quidam, qui à Blasio mittebatur, vt regi nuntiaret, se cum classe à Philippo, & Genuensibus Caietâ mitti ob eam rem modò, vt frumentum obsessis deferret: quod si importari pateretur, rediturum se continuo cum classe: nec intercessurum, quominus, si vellet, in vrbis obsidione perstaret. Interrogatus tubicen, quid nam noui apportaret: pacem se, inquit, bellumque afferre: in arbitrio Alphonsi fore, vtrum malit deligere. Cæterum monere se, atque conlulere, ne cum Genuensi classe decertent: naues enim illas egregiè instructas esse.

Itaque

Itaque petere se, vti ad regem quamprimum deducatur. Hæc vbi dicta, ad Alphonsum perductus, cum eadem nuntiaffet, res ad consilium delata est. Erant quibus quietis consilia tutiora, & meliora videbantur. Alij dimicandum censebant: nonnulli etiam per contemptum, vt mediam sententiam sequi viderentur: respondendum videri dixerunt, placere Alphonso, frumentum Caietanis tradi. Cæterum quo certo scire posset, Blasium hand amplius quippiam moliturum, quod obsidioni incommodaret, se nauium vela interim petere. Cum hoc responso tibicen remissus, & cum eo ab Alphonso nuntius, qui denuntiaret, à Genuensibus contra pacis leges fieri. His verbis Genuenses irritati continuo armis decernendum vna voce succlamarunt. Omnibus confestim ad pugnam paratis, Blasius regiam classem peti infestis proris imperat. Nunquam ferme aliàs nauali prælio tantis animis concursus est. Quippe aliud quàm vnius certaminis victoriam vtrique respiciebant, Alphonso vt suis, ac deuictis hostibus Caieta, atque omni regno Neapolitanorum potiretur: Genuenses vt vendicata sibi maris possessione regnum finibus suis propinquum in Alphonso, & Hispanæ gentis potestatem venire non sinerent. Ante pugnae initium tres hostium naues, quò regias fallerent, à reliquo agmine diuisæ altum petentes speciem fugæ præbuere. Id autem eo consilio factum, vt postquam reliquæ naues conflixissent, regias pugna implicitas à tergo circumuenirent. Quas Henricus fugere opinatus, cum insequi properaret, vetuit Alphonso, satius esse existimans parte illa virium hostibus detracta, cum tota, atque intègra classe reliquas hostium naues adoriri, omnesque vno loco vires contrahere: id quod à rei naualis disciplina non abhorrebat, reliquas hostiles naues à se prius superari posse ratus, quàm tres illæ à reliquo agmine longo interuallo distractæ opem ferre circumuentis possent. Idque sibi hoc magis persuadebat fore, quod venti prope vis ceciderat, nec habebant hostes rostratas, è quibus eæ naues remulco agi aduersus se possent. Itaque cum tota simul classe in hostes inuectus vnam ex omnibus præfecti nauem petit. Quam simulac Blasius in se venientem aspexit, flexa in gyrû naue, tanto impetu puppim eius inuasit, vt disiectis munimentis, magnaque vi lapidum, ac telorum, in creberrimæ grandinis modum, coniecta, propugnatores omnes in nauis tabulata præcipitarit. Fortè autè nauis ipsa regia, ante congressum saburra in alteram partem prolapsa, nulla vi, aut arte in tantis angustijs erigi potuerat: cuius rei causa fuerat malo onus adiectum. Nanque præter summi mali propugnaculum, alterum ad mali medium extruxerant. Ex quo contigit, vti prætoria hostilis, quæ minor erat, illi altitudine exæquaretur, faciliorque transcensus hostibus in eam foret. Tum protinus reliquæ naues, quæ cuique obuia fuit, aggrediuntur: ferreisque vncis hostilem nauem à se diuelli non sinebant: cogebantque iunctis inter se proris ex propinquo dimicare, nauibusque peruis factis, veluti in solo pugnaretur: vix vllum telum in mare decidebat. Plerique tamen viri strenui, priusquam naues inter se coirent, in hostilem nauem transilire aggressi, cum armati in mare cecidissent enecti sunt. Altitudinem nauium proræ puppesque contabulatae ac solidis tignis intextæ adaugebant: proculque spectantibus montium speciem præbebant: Regia nauis etsi primo congressu graue detrimentum acceperat, tamen naualibus socijs impigrè rem gerentibus fortiter resistebat: donec alia se à latere, alia à prora circumfuderunt. Cæterum eo maximè prælio intellectum, & iudicatum est, (quod & sæpe aliàs) inter naualem & terrestrem militem nauali prælio quid intersit. Genuensis maritimis rebus bellisque exercitatus, facile omnia nauem ac militum munia obibat. At terrestres Alphonso copie oneri magis quàm adiumento erant: cum quidem alij nausea afficerentur, alij vestigio vix insisteret, alij alios metu premeret, & insolito pugnae genere perturbarent. Adhuc qui regiae nauis malum tuebantur ab ijs, qui prætorie hostilis malo imminebant, subacti, in suos desuper tela iacere cogebantur, quorum quo certiores ictus, hoc grauius incidebant: & quanquam ubique acriter pugnabatur, summum tamen in eo certamen erat, vt regiam nauem expugnarèt, qua superata confidebāt facilem victoriam fore. Maiore itaque vi nixi in perturbatam (amisso mali propugnaculo) nauem, è prora, atque è media nauis summouere hostes: ægreque regij puppem defendebant. Alphonso & simul dimicabat, & hortabatur suos, seque ubi plurimum periculi erat, intrepidus offerebat: non tamen eadem prælij fortuna ubique erat. Iam enim ab alia parte duarum hostium naues captæ fuerant: cum interim tres illæ, quas ante pugnae initium à cæteris di-

fractas altum petisse dixi, flexo cursu regias adortæ renouato prælio ingentem terrorem ac stragem intulere. Et iam regiæ classi tela deesse cœperant, nec sagittariorum præterea is numerus, qui hostium erat. Nanq; in Genuensi classe penè omnes manubalistis uterentur, quarum arte & usu ea gens excellit. Ad hæc mala accedebat, quod regiæ nauis cum triremibus succurri, ob circumfusas hostium naues, non licebat: à quibus propter iniectas ferreas manus nulla vi dissolui poterat. Etiam vndiq; in eam transgressi hostes regem ad deditionem vrgebant. Quod cum pertinaciter abnueret, nuntiatum est ei nauim carina fatifcente aqua compleri, eamq; statim pessum ituram, nec amplius vlllo humano consilio seruari posse. Quibus periculis adactus, Philippo, quanquam absenti, dedere se dixit. Maluit enim Philippo, quam Genuensibus, quos sibi infensos sciebat esse, salutem suam committere. Tarentinus ac Sueffanus reguli, qui vnà cum rege eadem nauis uehebantur, capti. Deditione facta mox victores conclamant regiam nauim cum ipso rege captam: quæ protinus vox per omnes naues diffusa, ut hostes haud dubiè pro victoribus, regij pro victis haberentur, effecit. In eo tumultu Petrus frater, cum duabus modò onerarijs (nam cæteræ captæ fuerant) triremium beneficio, atq; interuentu notis vim hostium effugit. Pugnatum est ab hora ferè quarta ad occasum solis continenter, multis vtrinq; cæsis & vulneratis. Quo vno prælio bellum Neapolitanum haud dubiè confectum esse videbatur. Nam cum ipso rege duo eius fratres, multi reguli, equestris præterea ordinis quamplurimi capti fuerunt. Ad hæc naues propè omnes magnitudine insignes, quas ab initio belli coegerat, eodem prælio amissæ. Ea verò clades, etsi committendum non fuit, ut inexercitatus maritimis bellis miles cum exercitato dimicaret, fortunæ tamen plurimum adscribi potest: nam & subeunda necessariò dimicatio fuit, alioquin commeatus Caietanæ deferebantur, quorum importatio haud dubiè spem omnem regi auferebat Caietæ potiundæ, & temporis angustia de socijs naualibus commodè prouideri non permiserant: & viros fortes ac strenuos, quorum permagnum numerum habebat Alphonsus, & in quibus sibi satis præsidij constitutum putabat, ubiq; benè pugnatores credibile erat. Sed quis credat eam cladem tantum postea felicitatis Alphonso allaturam fuisse? Angimur miseri mortales, si quid nobis contingat aduersi, exitus rerum ignari, quos summus Deus sibi vni præuisos esse voluit, cum omnia quæ accidunt, in potiore parte accipienda sint. Si quidem ea clades, qua Alphonsus omni spe potiundi regni sibi orbatus esse videbatur, ad postremum eius victoriæ causa extitit. Cum Philippo enim, quo hoste voto se suo potiri posse sperare vix poterat, amicitiam ac fœdus contraxit, quo postea fautore & amico usus, Neapolitanum regnum adeptus est. Ea clade subito clam in castra perlata, milites, qui in castris manserant, consternati cum sarcinis abire properabant, antequam oppidani victoriam sentirent: quos Caietani eruptione facta subito adorti, castris captis & direptis, in fugam coniecerunt: magnaq; præda parca (nanq; ibi regiæ suppallectilis & principum, bona pars relicta fuerat) multi eorum capti sunt, reliquis in proxima quæq; loca per deuia & occultos tramites dilapsis. Hostes deinde cum victrici classe Caietam profecti, exposito commeatu, biduo ibidem substiterunt. Interim Blasius cum accepisset id agi à ductoribus nauium, ut se comprehenso, quod omnia facturum videbatur quæ Philippus imperaret, ac Franciscus Spinula (erat enim Genuensium Admiratus, ita imperatorem rerum maritimarum vocant) classis præfecturam arriperet, abire inde quamprimùm statuit. Hi enim cogitabant, rege Genuam misso, præter Philippi voluntatem, atq; imperium (quando is aduersaretur) Siciliam, & Sardiniam oppugnatum ire. Quocirca magis Blasius consilium suum tegeter, se Aenariam insulam oppugnatum ire velle, mox reuersurum simulauit. Ad eam nanq; insulam Petrus cum classis reliquijs se receperat. Velis itaq; in altum datis, cum ab Aenaria vix mille passibus abesset, oborta subito mari tempestas classem in diuersa pepulit: ipse ad portum, quem Herculis vocant, nonnulli ad Pontiam insulam, alij aliò, quocumq; ventis impulsit, delati sunt. Sedato mari quum omnes incolumes Pontiam cõuenissent, Blasius præter ductorum opinionem, qui Aenariam repeti, deinde Caietam credebant, Genuam cursum dirigi præcepit: prosperumq; ventum nacti paucis diebus Veneris portum in Liguriam, quod oppidum adhuc regis præsidio tenebatur, peruenere. Appropinquans oppido lembus quidam citatim obuiam venit: quo quidem à Philippo nuntius

tius inuehebatur. Philippus enim metuens ne Genuenses regem Genuam perducerent, freti quæ victoria sibi urbis imperium adimerent, hunc cum literis confestim eò miserat: classis quæ aduentum ibidem præstolari iusserat. Is nauim ingressus, remotis arbitris Blasio literas tradidit: eum quæ monuit, ne regem Genuam perduceret: neque illum Genuensium potestati permetteret: sed Sauonam, quam veteres Sabatiam appellabant, deportaret. Missurum Philippum, qui eum cum cæteris captiuis Mediolanum ad se ducerent. Quo nuntio Blasius confestim callidum pro tempore consilium capit. Nam quò reliquas omnes naues à se dimitteret prædam se partiri velle pronuntiat: atque ob eam rem omnes nauium vectores postridie manè adesse, prædamque, quam egissent de hostibus, comportare iubet. Proposito edicto nauium duces, ne eorum, quæ adepti fuerant, rationem reddere cogerentur, abeundi consilium capiunt, confestimque eo relicto vela faciunt. Ipse de industria aliquantum commoratus sublatis anchoris subsequitur, iubetque gubernatorem nauis cursum ita moderari, ut ijs, quæ præbant, nauibus ingrediendi Genuæ portum spatium esset, antequàm nauis prætoria in conspectum urbis veniret. Quibus portum ingressis, cum iam ciues nihil tale suspicantes eius ingressum læti expectarent, vniuersa ciuitate tanti regis videndi studio ad portum effusa, transmissa classe omnium expectatione frustratus est: nec vllis Genuensium iussis ab instituto cursu inhiberi potuit, quò minus regem, ut Philippus mandauerat, Sauonam deportarit. Ioannes verò regis frater alia naui vectus Genuam perductus est, ibique honestè citra libertatem habitus. Alphonsus deinde in arcem perductus, non captiui modo, aut habitu, sed veluti rex peregrè proficiscens à Francisco Barbauaria, qui tum prætor Sauonam pro Philippo obtinebat, susceptus est: nec quicquam de regis pristinæque dignitatis fastigio ab eo, quo captus est die in ea captiuitate sibi deesse præter libertatem sensit. Si quidem, uti in priore fortuna, & salutabatur, & venerabatur. Paucis post diebus Bernardinus Carda, & alij quidam copiarum duces à Philippo missi eum Mediolanum deduxere: ei quæ domus, in qua Philippi coniux habitare consueuerat, extra arcem sita, pro diuersorio data est, ibi quæ in omnium rerum copia triduum egit. Hunc deinde Philippus in arcem vocatum: in maxima principum frequentia, & celebritate (perinde hospes, & amicus venisset) eò deduci iussit. Concesserat autem Philippus in eam arcis partem, vnde transeuntem regem videns ipse à nullo videri poterat. Non ab re fuerit hoc loco de Philippi natura, ac moribus paucis dicere. Erat imprimis ingenio peracri, ac callido, in largiendo profusus, in parcendo facilis, in colloquio mitis, cultus corporis, & munditiarum omnis quæ lenocinij negligens, venandi cupidus. Cæterum quietis impatiens, ac imperitandi audax: in pace bellum, in bello pacem querebat: simulandi, ac dissimulandi egregius artifex. In milites, quam in ciues indulgentior: copiarum duces maximè extollebat. Ad hæc siue solitudinis amore, siue periculi metu, se ab omni omnium consuetudine sequestrauerat, præter quam quorundam paucorum, quos ille sibi solitudinis socios delegerat. Legatos ad se missos per suos plurimum audiebat. Quin & Sigismundum Imperatorem Romanum, Mediolanum aliquando profectum, ut inde Romam peteret, videre non sustinuit. Et tamen in tanta solitudine vitam agens omnem Italiam armis territabat, concutiebatque, ut non in scitè quidam dixerit: Philippus sedendo vincit. Postquam in arcem ventum est, in domum regali cultu axornatam deductus perliberaliter est habitus. Deinde Philippus cum eum vellet inuisere, præmisit, qui admoneret, ne quod omnino pro ijs, quæ ceciderant, deprecandi gratia verbum faceret: non place re de re tristi sermonem conferri: velle quæ ab eo existimari, se non ut captiuum, sed ut hospitem, atque amicum sua voluntate accessisse: Atque vbi ad eum profectus est, post mutuos complexus, de re venatoria sermonem iniicit: nec quicquam, nisi lætum, ac iucundum, in omni colloquio dictum, responsum ue est. Eadem quoque comitate in Henricum fratrem, ac regulos usus est. Post hæc digressus venaticas aues, & canes cætera quæ id genus, quibus regem delectari cognorat, ad eum misit. Ac ne quod omnino captiuitatis vestigium in eo relictum videretur, venandi cum vellet in septis suis sub arcem, in queis varias ferarum genera incluserat, ei potestas facta, equis quæ, & comitibus datis, nonnunquam & ipse sese illi comitem venationis exhibebat. Ioannem quoque Nauariæ regem. petente Alphonso fratre, è Genua Mediolanum adduci (quanquam Genuensibus id ægrè feren-

tibus) iussit: atque æquè liberaliter habuit. Post de amicitia, deque fœdere renouando agi cœptum. Philippus enim cognita eius singulari virtute, amicum illum, & socium habere cupiebat. Nec minus Alphonsus ad Philippi amicitiam animo aspirabat: simul vt sese in libertatem vindicaret, & vt eum fautorem Neapolitano bello postea haberet: quem rebus suis plurimum prodesse, atq; obesse posse, periculo suo cognouerat. Nec multi dies intercessere, quum fœdus hisce legibus sancitum est, vt scilicet Alphonso, fratribus, regibusq; & cæteris captiuis, quos Mediolani, quos Genuæ in potestate haberet sine pretio dimissis, societas eo iure staret vt Philippus Alphonsum, Alphonsus Philippum pace ac bello adiuuaret, atq; vt amicos eosdem, atq; inimicos vterque haberet. Deinde cum cogitaret Alphonsus repetendum regnum esse, priusquam accepta calamitate consternati populi, quos antè amicos habuerat, ad hostes deficerent: Ioannem, atq; Henricum fratres, Philippo permittente, ad comparanda noua in bellum auxilia, in Hispaniam dimisit. Tarentino, ac Suesano regulis, qui interim, dum ipse proficisceretur, renouato bello aduersarios lacefferent, abire domum iussis. Cumque ex fœderis formula Genuensium naues à Philippo postularer, quibus in Neapolitanum traiciens, ad recuperandum regnum vteretur, scripsit ad Ludouicū Crotum Philippus, quem Genuæ præfecerat, vt naues armari, atque instrui regis sumptibus quamprimum curaret. Qui cum senatu conuocato imperatas naues armari iuberet, reclamatum est ab vniuersis, rem periniquam postulari, protinusque legatos ad Philippum misere oratum, ne se cogeret pro inimico classem comparare, præsertim aduersus eos, quos semper amicos habuissent. Sed cum Philippus nihilominus in pposito persisteret, Genuam reuersi senatū docuere classem omnino parari oportere: ita Philippū iubere. Quo audito classis extemplo decreta indignantibus omnib. ac permolestè ferentibus: omnia tamen lentè, & cunctanter, vtpote ab inuitis, administrabantur. Dum ea parantur, Alphonsus sub Philippi nomine grandem pecuniæ summam in stipendium misit. Cumq; optimum factu staret: eam se ad Veneris portum prætolari: sic enim maiorem spem regulis eius amicitiam sequutis afferri posse quando eum propiorem regni finibus factum audirent, approbante eius consilium Philippo, illi haud repugnanter abeundi potestas facta. Memorabilis profectò, atque omnium scriptorum monumentis celebranda Philippi liberalitas fuit, & quæ omnium regum, populorum, ac principum, qui vnquam fuerunt, benignitatem constanti omnium iudicio antecesserit: qui duos fratres excellentissimos reges terrarum, atque eorum Henricum fratrem regio fastigio, ac dignitati proximum: tot præterea principes, tot equestris ordinis viros gratuitò dimiserit. Abeunte in Liguriam Alphonso, nonnulli clari copiarum duces comites à Philippo adhibiti: à quibus per Placentinum, deinde per Parmensem agrum Pontremulum, quod oppidum in radicibus Apennini situm est, atque inde Spediam vnde mihi origo est, emporium portu ac mercatu nobile, deductus, postridie cum lembis ad se accersitis Veneris portum mari petijt. At Genuenses ne classem pararent: captiuosq; quos reddi Philippus cogebat, dimitterent, coniuratione facta, interfecto Opicino Alzate, qui Prætor urbem Genuam obtinebat, & Ludouico atque Erasmo Triuultio qui ipsi Opicino successurus veniebat, in arcem receptis: assertore, ac duce Francisco Spinula Philippi iniurijs laceffito, sese in libertatem vendicarunt, Hispanis omnibus captiuis in custodiam retentis, & vt sese auro redimerent, coactis. Cum Siculis mitius quàm cum cæteris actum, qui propè omnes pro amicis habiti propter vetusta hospitia atque commercia, sine pretio dimissi sunt.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA-
RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-
TANI LIBER QVINTVS:

RERVM ordo postulat, vt quæ post cladem ab Alphonso mari acceptam in Neapolitano regno gesta sunt, prioribus annectam. Iacobus Caudola, cui summa rei bellicæ demandata fuerat, dum Caietam versus cum exercitu contenderet, eo consilio vt Alphonsum cum copijs à terra distineret, nec classi hostili obuiam ire pateretur: haud procul ab anne Liri certior factus victum nauali prælio Alphonsum, castraque insuper capta & direpta, quanta maxima celeritate potuit coeptum iter persequutus est. reliquiasq; exercitus fugientes nactus fudit, ac cepit, præter paucos: quibus equorum pernicitas, aut viarum anfractus saluti fuit. Inde Sueffani principis agrum ingressus, complures vicos & castella vna propè excursionem debellauit. Ipsamque Sueffam totius regionis caput, principis sui captiuitate consternatam, expugnaturus videbatur, si in obsidione permansisset. Cæterùm spe potiundæ Capuæ in tanta fortunæ mutatione obsidionem soluit, causatus se ab Otolino iussum è Sueffani reguli agro exercitum deducere. Nanque Otolinus tum solus Philippi nomine Caietam tenebat: & Sueffani, atque omnis ea regio, quò tuti essent à Iacobi iniuria, Philippi signa in moenibus erexerant. Deductis igitur inde copijs ad obsidionem Capuæ profectus, cis annem Vulturnum ad quingentos passus à Capua castra posuit, pontemque in ipso flumine aduersus castra conuectis scaphis compluribus hunc in modum fabricatus est. Scaphas prorsus in aduersum flumen spectantibus, quæ impetum annis exciperent, quantum ipsius fluminis alueus patebat, modico interuallo disposuit. Has contabulatas, & à lateribus aduersus hostium tela munitas, terra constrauit, ne transeuntibus per tabulata equis, pedum sonitus consternationem incuteret. Ponte perfecto, præsidioque valido ad eius extrema collocato, Micheletum Cotiniolam, & Antonium Pontadereum, qui se cum eo iunxerant, cum aliquanto Neapolitanæ nobilitatis equitatu trans pontem non longius à Capua mille passibus castra metari præcipit. atque ita binis castris obsidere Capuam coepit. Quod cum Ioannes Vintimilius præfectus vrbs animaduerneret, prouisis, vt potuit, omnibus, quæ ad tuendam vrbs, & ad obsidionem tolerandam valere cognosceret, in omnem rei benè gerendæ occasionem intentus stabat: prælio abstinendum propter suorum paucitatem existimans, præsertim cum ea pars ciuium, quæ regi aduersa erat rerum nouarum cupida, ob acceptam calamitatem videretur. Summa tamen Iacobo tuendi pontis cura erat, vt ijs, qui in alteris castris trans Vulturnum erant, si qua vis premeret, in ea castra transeundi libera facultas foret: simul vtrique, cum res posceret, mutuuum auxilium ferre possent. Parua tamen interdum certamina succedentibus ad portas & muros hostibus conferebantur. Multum verò adiuuit Alphonfi partes Nicolaus Datia Campanus, homo impiger, ac manu promptus, magnaque inter populares suos gratia. In hoc rerum statu Isabella Renati coniux, hortantibus his, qui Neapolitanam rempublicam gerebant, cum triremibus quatuor Neapolim petitura ex Massilia soluit. Nanque Renatus per id temporis à Ioanne Burgundiæ duce distinebatur. Is enim bello Britannico in eo prælio, quo omnis Gallia propè concidit, captus, in ipsius Ioannis potestatem venerat. is enim regijs copijs præerat. Cumque ab eo postea dimitteretur militari more, atque instituto fidem dedit, sese ad eum, cum vellet, & quo iuberet reuersurum: quamque is sibi pecuniæ summam, redemptionis nomine imponeret, cum fide soluturum. Hunc igitur, cum Ioannes sciret Neapolim proficisci statuisse, inter apparatus rerum, vt Alphonso gratificaretur, quicum sibi amicitia erat, ad sese renocauit. Qua spe legati destituti, vt Isabella interim dum ipse dimitteretur Neapolim peteret, postulauere: quam præter singularem modestiam, prudentia, & grauitate supra muliebre ingenium præditam acceperant. Cum duobus igitur paruis liberis naues in-

gressa ad urbem Caietam Primùm contendit, quam adhuc Otolinus prætor obtinebat, Et iam Philippi fides Caietanis aduersæ factionis suspecta esse cœperat. Quapropter Isabella hortatu eorum, qui regnum ad Renatum deferri cupiebant, ipsum cum præsidij parte, sub honoris prætextu, quòd eius consilio in rebus gerendis uti vellet, Neapolim traducere constituit. vrbeque ipsa nouo præsidio firmata: extemplo Neapolim profecta ingenti lætitia ab Andegauenfi factione suscepta est. Adhuc capua à Iacobo obsidebatur: nec tam citò finem ea obsidio habitura videbatur. Itaque cum essent, qui existimarent Campanos obsidionem diutius non laturos, aut seditionem propter diuersa partium studia facturos, si ipsa in castra proficisceretur, aut in loca Capuæ vicina: confestim coactis, quas potuit, ex urbana iuuentute copijs, Capuam versus profecta, ad sex millia passuum ab vrbe constitit. Cuius aduentu cognito Ioannes Vintimilius alios orando, alios terrendo, alijs præmia pollicendo omnes illius conatus irritos fecit, totamque ciuitatem partim voluntate, partim metu in officio continuit. Isabella cum præter spem & opinionem eorum, qui profectionem eius suaserant, tempus ibi nequicquam teri animaduerneret, Neapolim redijt, equitatu, quem secum adduxerat, ad Iacobum dimisso. Sed nulla res obsessos magis fatigabat, quam rei frumentariæ inopia, quæ in dies propter urbanam multitudinem, arctior fiebat. Erat in Neapolitanorum exercitu, ut supra demonstraui, Antonius Pontadereus copiaram dux, vir & consilio, & audacia singulari. Hunc Ioannes Vintimilius promissis ad eum clam nuntijs, ad transfugium sollicitabat: sperans multum hostibus illius discessu detractum iri. Qua de causa cum suspectus in castris trans Vulturum diuerteretur, à Iacobo in citeriora castra accersitus est. Profectus obiectum crimen pertinaciter negare instituit. Fuerunt, qui suaderent illum comprehendendi, atque interfici: nec sinendum vllò modo, irritatum hac quæstione hominem in vltiora castra regredi. Cæterum Iacobus seu veritus ne tumultum in castris incitaret, seu Michelettum offenderet, qui illi amicus, & socius erat, seu falsum existimavit crimen, ipsum incolumem abire passus est. Tentatum etiam à Campanis est, si fortè sublatis in muro (Suessanorum exemplo) Philippi signis obsidione leuari possent. cæterum id frustra fuit. Reuersus deinde in castra Antonius quod inchoauerat de transfugio, exequi perrexit: aliquanto liberius pactus se abiturum cum copijs, si ei tria millia aureorum exhiberentur. Quod sentientes Neapolitani, qui iisdem castris tendebant, veriti ne ereptione ex oppido facta improviso caperentur, sese in citeriora castra ad Iacobum recepere: & iam res eò perducta erat, patiente Micheletto, cui id persuaderi non poterat, ut haud amplius Antonio manus iniici, aut furor eius coerceri posset. Denique & ipse Michelettus re comperta in citeriora castra eo relicto transgressus est. Qua re animaduersa Iacobus, qui intelligebat sese parte illa virium detracta, ibi tutò consistere non posse, obsidionem soluit: Protinusque partito exercitu Michelettus in Calabros, & Brutios, ipse in Pelignos profecti sunt. Nanque eo tempore Soranus, & Laurentanus reguli, qui pro Alphonso bellum gerebant, Iacobi oppida vexabant bello. Eò igitur profectus (nanque equitatu plus poterat) hos non tantum è finibus suis pepulit, verum etiam in summum discrimen rerum suarum adduxit. Multis enim excursionibus in eorum agros factis, magnaque inde vi pecoris, atque hominum abducta vniuersam regionem illam tumultu, ac terrore inuoluit. Eadem quoque Micheletti expeditio in Brutijs fuit. Nam & Consentinos, qui à finitimis regulis infestabantur, graui bello liberauit, & regulos illos, tota prouincia pacata, in Isabellæ potestatem redegit. Inter hæc Antonius Pontadereus, accepta pecunia, uti pepigerat, è regni finibus discessit. Hæc verò ad Tarentini, ac Sueffani regulorum reditum in Neapolitano regno gesta. Quorum aduentu Petrus regius frater certior factus, Tarentini præsertim (qui tremiti Panormum, vbi Petrus erat, vectus per Messanæ fretum Apuliam petijt) Alphonsum à Philippo liberatum, quòd antea multorum ore acceperat, cum quinque nauibus longis in Liguriam, eius transportandi causa trajcere quamprimùm statuit: onerariaque frumento onusta, quod ad Veneris portum deferret, prosperum ventum nactus è Sicilia soluit. Iamque in Aenariam insulam transmiserat, cum subita venti mutatione intumescens mare sublatis in cœlum fluctibus onerariam à rostratis dispulit. Sed ea re maximè patuit, quantum fortuna in rebus humanis possit. Nanque ea tempestas, quam Petrus

Petrus detestabatur, ei multo magis profuit, quàm illa maris tràquillitas pdesse potuisset. Nam si eodem, quo vti cœperat vento, diutius vsus esset, nec Caieta tunc in eius potestatem venisset, nec tam subito oneraria in Liguriam cum frumẽto peruenisset. Si quidem & illa vehemẽtiore vento impulsã ante diem tertium ad portum Veneris quò intenderat delata est, frumentumque quo & præsidium & oppidani maximè indigebant, tutò exposuit. Et cum ipse in Caietæ sinum, qui ei in conspectu erat, procul ab vrbe cum rostratis sese recepisset, nonnulli Caietani inimicorum iniurijs pulsi clam ad eum venire: spemque fecerunt Caietam subito eius aduentu per noctem capi posse, quòd in ea vrbe multi essent, ad quos suæ iniuriæ pertinerent, quibusque præsens rerum status inuisus esset. Et quòd ab aduersarijs partim præsidio fretis, partim de hoste securis, vrbs moenia negligentius custodirentur, æquè in id operam suam vtrò polliciti sunt. Quibus collaudatis & magnis insuper promissis oneratis, Petrus tantam fortunam minimè negligendam ratus, ac ducibus iisdem vsus, sub noctem inde soluit, ac præire iussis qui rem cum suis ordirentur, ipse summo silentio molliter subsequutus est: illi statim Caietam profecti, & cum quibusdam suorum tacitè collocti, vti Petrus reciperetur facile persuaserunt. Occupata igitur repente ea vrbs parte, cuius custodia negligebatur, complures nauales socij subito per scalas intromissi sunt: captaque turri proxima, portaque patefacta, cætera multitudo vno impetu ingressa est. Quo casu quanquam attoniti aduersarij, arma tamen cepere, totius adhuc resignari. Cæterum vbi cognouerunt Petrum cum classe adesse, armis positis cessere. Quod vbi Petrus accepit, præmissis ab his qui se, vrbsque dederent ingressus, à præda & cædibus ciuium abstinere suos iussit: pulsoque aduersariorum præsidio, nouo eam ipse præsidio firmavit. Consultare deinde cœpit de instituta in Liguriam profectio. Variæ erant sententiæ. Alij eundem ei propter pestilentiam, quæ Caietam vexabat, relicto qui vrbi præesset, existimabant. Alij verò cum dicerent non se de salute sua, sed de profectioe regis & vtilitate in præsentiarum consulere, & imprimis Antonius Panormita, alium quempiam cum nauibus mittendum, sibi verò manendum, aiebant, quòd rex non eo, sed nauibus egeret. Periculum enim esse vbi is abscessisset, ne ea vrbs propter ciuium discordiam rursus in Renati potestatem rediret, quam eius præsentia tueretur. Quorum consilio probato Raimundum Pirilionem cum iisdem rostratis ad Alphonsum misit: isque secunda tempestate vsus ad Veneris portum quarto postquam soluerat die peruenit. Ibi & onerariam quæ frumentum oppidanis aduexerat, & regem Mediolano recens profectum reperit, Caietamque captam nuntiauit. Quo nuntio lætus admodum maiore rursus animo in id bellum incubuit. Moxque Caietam petiturus erat, ni moræ causam Philippus iniecisset. Per eos nanque dies Genuenses sese Philippi dominatu, vt dixi, liberauerant: cuius rei causa Philippus ad Alphonsum misit, qui rogaret vti cum rostratis quas haberet Saonæ arci (quam adhuc suo præsidio teneri acceperat) quamprimum succurreret. Quòd cum Alphonsum pro officio facere instituisset, subito in aduersum coortus ventus tantam vim procellæ concitauit, vt toto triduo è portu exire non potuerit. Interim ea arx amissa est. Quod vbi Philippus agnouit, ad Alphonsum misit, qui gratias ageret, diceretque licere sibi, cum vellet, abscedere. Itaque Alphonsum illicò ascensis nauibus, primò portum Pisanum, atque inde Caietam tranquillo mari vectus petijt. exceptus est autem eius aduentus summa lætitia, vniuersa ciuitate gratulabunda illi obuiam cum coniugibus, & liberis effusa: per paucis diebus quieti datis, de renouando bello meditari intentius cœpit. Caieta enim præter eius spem capta illi haud dubiè totius regni possessionem portendere videbatur. Contractis itaque, quas potuit, per æstatem copijs, Tarentinoque, & cæteris partis suæ regulis accersitis, ineunte hyeme Capuam est profectus, eo videlicet consilio, vt inde hostes lacefferet. Hoc belli principio rei benè gerendæ spes illi ingens affulsit: nanque ad eum veniens Ioannes Antonius Tarentinus princeps, Raimundum Nolanum regulum ex patruo natum illi conciliauit: quæ quidem res magna victoriæ causa fuit. Abest enim Nola à Neapoli non plus duodeuiginti millibus passuum, vrbs antiqua, & Annibalis cladibus celebris, & ad vexandos Neapolitanos perquam opportuna. Deinde Nuceriam in Lucanis aggressus, eam præter arcem

cum aliquot castellis circumiectis cepit. Et quoniam Nucerinæ arcis expugnatio longæ obfidionis videbatur fore, his gestis ad Alphonsum abiit: cuius copijs auctus Alphonfus, primùm Matianisium, quod oppidum ab hostibus tenebatur, exercitum ducit: idque oppugnare adortus, cum tormenta muris admouisset, vno modò iactu oppidanos adeò conterruit, vt continuò deditioem fecerint. Inde Scaphatum ducit, castellum in agri Campani confinio situm: idque in insulæ modum ambit amnis Sarnus, non tam aquarum magnitudine, quàm ortu mirabilis: siquidem nullis adauctus aquis ex Apennino iuxta Sarnum oppidum, cui nomen dedit, propè tantus oritur, quantum in mare effluit. Sex millia passuum à fonte prouectus, hanc exiguam insulam in qua arx sita est, efficit: ipse angustis coercitus ripis vno tantum ponte iungitur: nec plus dena passuum millia decurrit. Ad subitos casus incolæ sese in eam arcem recipere assolent. Itaque Alphonfus quo sibi liber pateret in Lucaniam transitus (neque enim vado transiri potest, vt hostes ab ea parte annonæ, & comætu reliquo intercluderet, Lucanosque, & Brutios infestaret, accersitis naualibus socijs eò proficiscitur, incolâsque in arcem primo impetu compellit. Hi interciso ponte præsidio freti sese primò egregiè tuebantur: Sed postquam è ponte, atque è ripa infestis se telis peti viderunt, tantæ multitudini resistere se posse diffisi, præsertim cum rei frumentariæ parua copia illis esset, admissis præsidio deditioem fecerunt. Deinde Castrum Maris infestis signis petit: quod oppidum duodeuiginti millibus passuum ab Neapoli abest: idque primo certamine, deturbatis muro propugnatoribus, præter arcem cepit. Ea verò arx in colle sita difficilem habebat oppugnationem. Cum ea res obfidionis magis, quàm oppugnationis esse videretur, machinas, & tormenta adhibuit: quibus magna muri parte discussa, oppidani, qui in eam confugerant, salutem pacti deditioem fecerunt. Posthæc Alphonfus simul quòd res prospere succedebant, simul quòd eo tempore aduersarijs copiæ non erant, quæ obsisterent, fortunam sequendam ratus, castra in Nolanium mouit: atque inde per Caudinam vallem, factis in aliquot dies cum Marino Boffa, qui eam vallem tenebat, inducijs, ad montem Sartium, ac Cepalonum, quæ castella in amicitiam eius nuper venerant, profectus est. Causa verò profectionis fuit spes illi iniecta, Troianum Ioannis Caracioli illius filium, qui magnus apud reginam fuerat, cuius in ea regione magnæ opes erant, posse in suam amicitiam suo aduentu illici: quo sibi conciliato intelligebat sibi tutum postea, & expeditum iter in Beneuentanum atque inde in Apulum agrum fore. Compluribus igitur diebus in ea re agenda frustra consumptis, relicto ad montem Tusculum Ioanne Antonio Ursino, quod per anni tempus res geri non poterat, & aliquid militum quieti dandum videbatur, eo consilio vt Capuam repeteret inde mouit. Rediens verò in Apennini transitu non parum detrimenti accepit. Brumæ tempus erat, cum subito frigoris insueta vis cœlum complexa est: tum coactis vento nubibus, ingens procella niuis effusa terram altè operuit: tantusque rigor milites inuasit, vt nec membris vt, nec arma sustinere obtorpente manu possent, atque vt multi ob id in graues morbos inciderint. Augebat frigoris sæuitiam ventus niui immixtus: qui oculos, atque ora diuerberans vix sub tentorijs militem consistere patiebatur. Hanc aëris immanitatem, veteranorum nemo Alphonso fortius tulit. Quippe ita ab adolescentia per crebras venationes, & assiduos labores obduruerat, vt nec frigus nec calorem pertimesceret. Mitigato cœlo, niuibuscque Africo solutis, per Caudinam vallem, qua venerat, composito agmine iter faciens, Areolam, quod castellum in ipsa valle situm à Martino Boffa tenebatur primo impetu arce expugnata debellauit. Nec multo post Ioannes in Apuliam in hyberna redijt. Inter hæc Isabella cum Alphonfi opes in dies crescerè animaduerneret, eumque è regni finibus viribus suis arceri posse desperaret, ad Eugenium quartum, qui tum erat pontifex maximus, legatos opem postulatam misit. Cuius laboribus permotus Ioannem Vitelescum Patriarcham Aquilegiensem, cuius libido, & auaritia, atque effrænata crudelitas humanum modum excesserat, cum tribus millibus equitum, ac pari peditum numero quæ sequuta est ætate, ad eam misit. Isque in Campanum profectus primo impetu aliquot castella vi cepit. Cumque Capuam obsidere statuisset, ad Isabellam misit, qui hortaretur, vti quas posset, vires cogeret, & ad se mitteret.

mitteret. Quæ haud morata ad octingentos equites raptim coactos in Auerfanū ire iussit, & haud pcul à Vulturno ipsum opperiri. Alphonfus per id tempus tria millia passuū à Capua castra habebat: nec eas habebat copias, quibus posset tantis aduersariorū viribus obsistere. Namq; & Ioannes Antonius Vrsinus, & alij nonnulli reguli, quos cognito patriarchæ aduentu accerserat, nondum ad se peruenerant. Cæterum cum audisset patriarcham appropinquare: cedendum interim fortunæ existimauit, donec maiores vires contraxisset. Varia erat suadentium sententia. Hispani Caietam eundem censebant, quod is locus situ munitior, & ab obsidionis periculo tutior foret: Italici Theanum potius, quod eius longior secessus desperationem quandam principibus, ac populis suarū partium esset allaturus. Plurimum enim ad nominis sui existimationem conducere, quam minimum à suis abesse. Possè illum Theani tuto permanere, quod id oppidum mœnibus, & annona firmum esset. Si quidem longius abscederet, non alia potius de causa, quam quod non haberet, ubi propius in tuto consisteret, tam suos, quam hostes, factum existimatos. Capuam quidem validam & permunitam urbem, sed parum in ea frumenti esse: seque in ea facile comœatibus intercludi posse, quod trans flumen omnia hostium incurfionibus quotidianis infesta essent. Quorum sententia comprobata, relicto, qui copijs præesset, Ioanne Vintimillio, Theanum se recepit: quo digresso, Ioannes motis inde properè castris Capuam copias reduxit. Neapolitani equites, quos ab Isabella in Auerfanū missos dixi, Sicinium, qui vicus in Auerfano est, concessere, ibi patriarchæ aduentū præstolantes. Quos cum Ioannes per exploratores cognouisset incautius in castris agere, nulloq; munimēto obducto passim vagari, eos aggredi statuit, existimans si hos fudisset, nec permitteret Patriarchæ cōiungi, eius vim facilius ferri posse. Neq; enim fusis Neapolitanis, illum ad Capuā obsidendam pfecturū, vno modo prælio, si fortuna adesset, sese obsidionis periculo liberari posse. Non abfuit fortuna consilio. Namq; è Capua profectus speculatoribus præmissis prius penè in hostiū castris conspectus est, quæ eius aduentū cognorint. Imparatosq; & inermes aggressus, non sui colligendi, nō arma capiendi, non gladios stringendi ijs facultatem reliquit: captisq; propè omnibus, sese confestim Capuā recepit. Hac clade audita patriarcha de obsidenda Capua consilium omisit, Vulturnumq; circiter sex millia passuū vado transgressus, nullo obsistente, per Caudinā vallem montē Sartii petit, idq; ex itinere oppugnare aggressus est. Quod ubi Ioannes Antonius Vrsinus, qui ad Alphonsum cum copijs proficiscebatur, agnouit, confestim ad montē Tusculum, quatuor ferè millia passuū à monte Sartio cōtendit, ibiq; castris positus auxiliij spē obsessis afferebat. Cæterum cum se imparè patriarchæ viribus sciret, sese in castris cōtinebat. Et iam Alphonfus Capuā redierat. Itaq; Ioannis Antonij ad montē Tusculum aduentu cognito Ioannē Vintimillium eò ire iussit cum parte copiarū, vt si posset, se cum eo coniungeret. Ad quē cum tutò transire nō posset, aliquāto procul inde, loco tutò positus castris constitit, vt hostibus fiduciam adimeret, & Ioanni Antonio, atq; obsessis spem daret. Patriarcha per exploratores cognito, in hostium castris custodias negligi, posseq; opprimi incautos, eo celeriter profectus est, eosq; inopinantes, ex improviso adortus primo impetu fudit: castrisq; expugnatis magnam partem, & in his Ioannem Antonium cepit, cæteri receptus propinquitate freti patriarchæ vim effugerunt. Ea clade cognita, Ioannes Vintimillius, cum nullam se obsessis opem afferre posse animaduertit, atq; in ijs locis cum summo periculo diutius immorari, confestim Capuam cum copijs se recepit: & iam Alphonfus cum parte copiarum Sulmonetam contenderat, eo videlicet consilio: vt patriarcham à montis Sartij oppugnatione auerteret: arbitratus hostem, iniecto domi metu ab amicorum vexatione deterreri posse, totamq; eam regionem tumultu ac terrore compleuerat. Quod cum patriarchæ nuntiatum esset, omissa montis Sartij obsidione iter in Campanum flexit: Varranumq;, & Præsentianū, ac Venafrum sine certamine in deditioem accepit. Inter hæc simultate quadam inter illum, ac Iacobum Caudolam, qui vnà cum eo copias iunxerat, exorta: cum ei haud satis fideret, diuiso exercitu, Iacobo in Apuliam profecto, ipse ad vicum, quem sanctum Petrum vocant, ad mille passus à Scaphato se recepit. Alphonfus cognita calamitate ad montem Fuscum accepta, magno dolore, ob amici maximè captiuitatem affectus,

prætermiffa Sulmonetæ oppugnatione, confestim Capuam regressus est. Ibi cum accepisset de diffensione inter patriarcham, & Iacobum orta, distractisq; copijs patriarcham apud Scaphatum confedisse: eius opprimendi tempus idoneum ratus, celeriter in Nolanum profectus, primò ad Cancellum, deinde sub Nolam ad mille passus substitit. Fortè eo die magna equitum manus de patriarchæ exercitu regis aduentus nescia, prædandi causa, Nolam uersus profecta in Alphonsi castra incidit: impetuq; in proximos quosque imparatos, & inopinantes facto, quosdam iam è regijs ceperant. Quo cognito Alphonsus illicò arma expediri iubet: acieq; celeriter pro tempore instructa, laborantibus suis occurrit. Cæterùm ea vis pulueris fuit, mutuo concursu excitata, vt vix armorum insignia, quæ in prælijs accommodari solent, inter dimicandum discernentur. Ad hæc æstus intolerabilis grauem armis militem exanimabat, nec reciprocare anhelitum defatigatos sinebat. Ad postremum hostes multitudine circumuenti in fugam vertuntur, quos Alphonsi equites consecrati, plerisque vulneratis, complures ceperunt: ne quisquam omnium superfuisset, nisi itinere atque æstu defatigatis militibus Alphonsus receptui cani iussisset. Hac clade nuntiata, patriarcha perterritus, cum eum locum haud satis idoneum castris putaret, nocte, quæ insequuta est, relictis præ festinatione equitibus, quos ad trecentos Neapolim miserat, inde in sancti Seuerini agros citato agmine se recepit: modicoq; spatio militibus ad quietem dato per vallem Serrinam sub montem Fusculum, transmissò monte, profectus est. Quod vbi Alphonsus agnouit, eius itinere per exploratores cognito (iam enim reliquias fusi ad montem Fusculum exercitus collegerat) cum propter locorum iniquitatem minimè persequendum illum existimaret, conuerso itinere Iferniam, ac Varranum patriarchæ metu liberata oppida sine certamine recepit. Per id quoque temporis Franciscus Pandonius Venafro oppido, quod præfectus obtinebat, sibi ab Alphonso in ditionem, vt postulabat, tradito, deditio-nem fecit. Inter hæc cum patriarcha per amicos agi coeptum: vt Ioannes Antonius Vrsinus, quem in vinculis habebat, accepta cautione dimitteretur, sibiq; eum virum beneficio obstringeret, quem si allicere in suam amicitiam posset, plurimum esset opibus suis accessurum. Non displicuit patriarchæ eius rei mentio, seque eum dimissurum sine pretio est pollicitus, modo is ad sese cum quingentis equitibus reueri vellet, pontificis stipendia facturum. Eam verò conditionem quanquã ei permolestam & grauem, (quando ita necessitas vrgebat) vt se in libertatem vindicaret accepit, ea tamen lege, vt dum is fratrem pro se mitteret, sibi domi liceret permanere. Idque eius factum Alphonsus haud iniquo animo tulit, quamuis conditionem, eius viri captiuitate, cuius amicitiam sibi fructuosam senserat, potiore ducens. Post hæc patriarcha, Alphonsi in Venafranum profectioe cognita, cum omnibus copijs Salernum petijt, eo videlicet consilio, vt illi obuiam contenderet. Quod postquam Alphonso nuntiatum est, subito in Nolanum contendit. Iam enim is sibi patriarchæ par factus Iacobi secessu videbatur. Cumque ad oppidum Sarnum peruenisset, fortè duo de patriarchæ equitatu ad eum venere, hortatique sunt, vt quempiam è suis ad patriarcham mitteret, sperare se, sibi cum illo de pace, aut certè de inducijs conuenturum, quòd eum belli fatietas cepisset. Alphonsus eam rem haud aspernam ratus, quòd graui aduersario sublato, sese hostibus superiorem intelligebat fore, quosdam è suis vnà cum ijs ad eum misit, qui de ea re illius animum explorarent. Ipse nihilo segnus coeptum iter persequutus ad vicum, quem Aquemellam vocant, cum copijs est profectus, quò maiorem pacis necessitatem patriarchæ iniiceret: simul quòd verebatur, ne equites à patriarcha fallendi animo ad se profecti essent: & ad sex millia passuum à Salerno in tumulto quodam, natura munito, castra posuit. Fortè autem eò proficiscente trecenti hostium equites, quibus præerat Paulus Alemanus è monte Tusculo Salernum ad patriarcham ibant: ijque improuiso cum in hostes incidissent, paruo negotio fusi, magnaque ex parte capti sunt. Posthæc qui Salernum ad patriarcham ierant, ad Alphonsum rediere. Hi que inducias in duos menses, si ita is vellet patriarchæ fieri placere retulerunt. Quod cum ille haud abnuisset, induciæ factæ, hac lege adiecta, vt si qua vrbs quatri-duo antequã sibi induciæ denuntiata essent, alterutri parti sese dederet, accipienti fraudi ne esset.

esset. Factis per hunc modum inducijs, Alphonfus inde in Auerfanum cum copijs redijt, & ad Iulianum vicum tria millia passuum Auerfa castris positus ibi aliquot dies egit, statueratque Puteolos petere, atque accersitis triremibus, quas tum Caietæ habebat, id oppidum oppugnare, vt inde com meatuum Neapolim importandorum facultatem adimeret. Aberat is vicus non plus decem millibus passuum à Puteolis: atque idcirco eum locum interea dum classis accederet, statius idoneum existimabat. Cæterum patriarchæ nouum consilium eum, vt sententiam immutaret, compulit. Is enim per Archiepiscopum Beneuentanum, qui tum Renati partibus fauebat, Iacobo Caudolæ reconciliatus, rursus cum eo copias iunxit iureiurando ab equitibus, ac ductoribus vtrò citroque exacto, sese commune bellum cum fide gesturos, nec iniuriam ducibus fieri passuros. Deinde quum sciret Alphonsum ad Iulianum vicum statua habere, locum haud satis tutum, opprimi posse ratus, si antequam de reconciliatione eius cum Iacobo rescisset, aduersus eum contenderet: omnis humani iuris, ac diuini oblitus, per omnes saltus, atque aditus custodes disponi iussit, qui obseruarent, ne quis nuntius ad Alphonsum iret, à quo de eius consilio certior fieri posset. Quod cum Iacobus Lagonissa, vnus è regni regulis, fide in Alphonsum, & constantia singulari cognouisset, plures ad Alphonsum confestim nuntios per varias partes dimisit. Cæterum ij omnes, excepti à custodibus, præter vnum qui per transuersos, ac deuios tramites ad regem profectus, omnem ei rem pandit. Alphonfus primùm admiratus, quòd bona fide Patriarcham secum inducias fecisse existimaret, cum se loco haud satis tuto esse cognosceret, hostesque copijs superiores esse, confestim abeundi Capuam consilium cepit, atque haud mora milites cogi, arma expediri, & impedimenta componi imperat. Sed dum hostes, qui apud Auerfam erant, auxiliij propinquitate freti ferociùs instant, atque inconsultius, eorum plerique capti. Nec dubium quin intra urbem reiecti omnes, aut capti eo die fuissent, nisi patriarcha, & Iacobus citatis equis aduolantes pauorem ac trepidationem regijs intulissent: qui cum apud Caiuanum accepissent Alphonsum à Iuliano vico iam mouisse, quanta celeritate potuere Auerfam contenderunt: hostesque partim pugna implicitos, partim abeuntes conspicati effuso cursu petierunt. Quos vt regij in sese concitè venientes conspexere, cedendum rati, omnibus prope impedimentis amissis saluti consuluerunt. Palus erat propinqua, quam Clanius exiguus amnis efficit. Hęc hybernis aucta imbribus, ita coarctauerat iter, vt facilè pauci aduersus multos locum tutarentur. Ea verò ponte perangusto transmeabilis erat. Id ab initio cum à Iuliano mouisset, prouiderat Alphonfus. Itaque præmisit qui transitum occuparent, ne ab hostibus circumueniri, & Capua intercludi possent: ob eamque rem copias diuidere necesse esset: quòd ni esset factum, ingens fortasse eo die detrimentum hostes accepissent. Nanque & vigilijs simul, & itinere fessi contempta hostium paucitate in compositi pugnam inierant. Hostes vt pontem inessum, atque occupatum videre, primosque iam longè progressos signo receptui dato Auerfam redierunt. Quod vbi Alphonfus animaduertit, placidè iter persequutus sese cum copijs Capuam recepit. Hunc exitum habuit tumultuaria ad Auerfam pugna: inde in aliquot dies ab vtrisque quies fuit. Post hæc rursus inter patriarcham ac Iacobum dissensio exorta est, hac maximè de causa: Patriarcha, quo tutum aliquem receptum in Neapolitano regno haberet, vti sibi Auerfa ab Isabella traderetur, postulabat. Iacobus verò cum intelligeret quorsum eius petitio tenderet, eum scilicet non tam pro Renato quàm pro Eugenio pontifice maximo bellum gerere, eius postulatis maximè aduersabatur. Quod cum patriarchæ permolestum accidisset, haud dissimulatis inimicijs, relicto Iacobo, ex Auerfa abiit: nec multo post & ipse Iacobus in Pelignos in oppida sua concessit. Per idem ferè tempus Tranenses ad Alphonsum legatos misere, qui deditioe facta opem implorarent: dicerentque urbem in potestate ciuium esse: Cæterum arcem ab hostibus teneri, eamque nec expugnata facilem, nec absque nauibus propter mare circumfusum obsidioni obnoxiam. Causa verò deditiois fuit, quòd vulgatum erat, patriarcham eò ire statuisse, vti à Iudæis ad Christianam legem recens profectis, qui multi in ea vrbe erant, grandem pecuniam in belli sumptum exigeret. Mouit ea legatio maximè Alphonsum, plurimū conferre rebus suis ratum, si vrbe tam opulentam potire=

tur. Itaque legatis benignè respondit: collaudatosque quòd deditioem sua voluntate fecissent, spe plenos dimisit: moxque Ioannem Caraffam cum triremibus tribus Tranium petere, & quæ ad arcis obsidionem necessaria cognosceret, cum cura gerere imperauit. At Patriarcha eius vr̄bis deditioem cognita, Andrium, quæ ciuitas in Apulia est, subito profectus, copiarum duces, ac regulos quos in fidem acceperat cum omnibus copijs eodem conuenire quamprimum iubet: quibus ad diem profectis, obsessæ arcis opem ferre statuerat. Inter hæc orta seditio, maiore ciuium ac militum parte ad Alphonsum inclinante (quòd patriarchæ impotentem superbiam, atque auaritiã ferre non poterant) cum in maximum metum, ac discrimen adduxit: nec esset temperatum cædibus, nisi Ioannes Antonius Ursinus eorum furorem interuentu suo compressisset, qui ad fidem suam id pertinere existimans, temerarijs suorum consilijs sese obiecit. Itaque postquam tumultus conquieuit, nihil mutato consilio contractisque vndique auxilijs ex Andrio mouere constituit. Ceperat eum ante suspicio, Ioannem Antonium rursus cum Alphonso sentire. Hanc autem suspicionem vel ea res maximè confirmauit: quòd Ioannes Antonius in valetudinem causatus Tranensem expeditioem detrectabat: Accepta tamen ab eo copiarum parte Tranium, quòd haud plus decem millibus passuum aberat, repente profectus, castris positis agrum circumiectum hostiliter populatus est. Interea Tranenses Paulo Pellicano auctore, eius factionis principe, quæ Alphonso vr̄bem dederat, fossam, qua arx continetur, atque vr̄bis edificijs iungitur, arci obduxerant, nequa ab obsessis eruptio in vr̄bem fieri posset: eamque fossam aggere, crebrisque turribus communicant: ob eamque causam (nisi superatis munimentis, in arcem terra euadi, atque obsessis subueniri nullo modo poterat. Cœperat Ioannis Antonij fides, vt antè dixi, patriarchæ suspecta esse: cum igitur oppugnare munimenta statuisset, & ob eam rem equis desilire equites imperasset, nec paruisset Ioannis Antonij equitatus, suspicionem confirmauit. Quòd cum intueretur Laurentius Cotiniola vir bellicis artibus clarus, minimè dubia esse affirmans, quæ de illo suspicatus esset, eum perpulit, vt deserta obsidione, Vesilium, quòd oppidum eius ditionis erat, se receperit. Ibi cum cognouisset triemes ab Alphonso mitti, quæ arcem obsiderent: veritus vbi venisset, ne sibi minus integrum foret, ex ea prouincia, cum vellet, excedere, quòd Ioannis Antonij copiæ terrestre iter occupaturæ essent, triemes autem mare clausuræ, statuit ante nauium aduentu relictis copijs, dum liceret, abscedere. Lembum igitur quendam nactus paucis conscijs, is, qui paulo antè vniuersum Neapolitanum regnum terrore compleuerat, quasi ad contrahendas maiores vires iturus, turpi fuga, intempesta nocte digressus, primò in Picenum, mox terrestri itinere ad pontificem abiit. Postridie milites, atque equites cognita patriarchæ fuga, rebus suis diffidentes, cum nec ducem, nec pecuniam haberent, vnde commeatus suppeditarent, sese ad Iacobum Caudolam contulerunt, qui Isabellæ rogatu posita simultate eodem accesserat: huic enim salutem suam credere, quam hosti maluerunt. Dura erat obsessorum conditio. Nanque Tranenses nauiculis per varia ante vr̄bem loca dispositis, nec commeatus in arcem inferri, nec militem quenquam ingredi sinebant. Inter hæc Ioannes Caraffa triremibus duabus vectus Barletam primò, mox Tranum venit. Causa longioris moræ fuit, quòd is primùm proficisci in Siciliam ab Alphonso iussus fuerat: vt inde pecuniam in stipendium Ardironi copiarum duci, qui tum Barletæ erat, deferret: cuius pecuniæ exactio ferior fuerat. Huius aduentu Tranenses vehementer confirmati sunt, quòd minimè dubitabant, arce terra marique circumseffa, præsidium ad deditioem cogi posse. Ad centum quinquaginta milites erant ijsdem triremibus inuecti. Antè omnia Ioannes collustratis munimentis, quæ ciues arcis obiecerant, cum propter latitudinem hostes nunc quinos, nunc denos erumpere, & simulata fuga regios sub arcem illicere, incautiusque sequentes à sagittarijs, qui pro arce occulti stabant, excipi animaduerteteret, iacto interiore vallo, ac fossa, crebrisque turribus per interualla excitatis, munimenta coarctauit. Hæc à terra prouisa, à mari autem naues longas, quibus aduectus fuerat, contra arcem statuit: & ne qua vis maior succedere ad arcem posset, quòd ea maris altitudo erat, vt possent non incommodè triemes arcem subire, scaphas complures preparauit. Eas verò saburra grauatas, tignis solidis inter se cõpactis, ante arcem extra teli iactum,

in anchoris tenuit: vt si qua fortè maior vis ingrueret, has continuò vñdis supprimeret. His operibus perfectis, cum animaduertisset hostes biremem in arce subductam habere, qua, furtim captata occasione, ad cōmeatus deferendos vti possent: castellum à terra aduersus arcem ædificauit, tanta altitudine, vt muros superaret: in quo castello complures milites collocati & infestabant telis obsessos, & ne biremis clam emitti posset, obstabant. Lembos præterea viginti tectos præparauerat: eosque intra opera ac munita maritima collocarat, vt si fortè triremes hostilium nauium impetū ferre non possent, interiecta munitione sagittis hostem arcerēt. Per hunc maximè modum circumfessa arx, omni telorū ac termentorū genere sine intermissione quotidie oppugnabatur. quã tamen oppugnationē fortiter ferebant. Postquam verò res frumentaria arctior fieri cœpit, nec quicquam opis sibi in patriarcha relictum esse perspexerunt: obsidionē diutius non tulere: impetratisq; triginta dierum inducijs, quibus liceret ad patriarcham mittere, qui doceret ad extremam inopiam ventum esse: dedituros se arcem pacti sunt, nisi intra eam diem auxilium afferretur. Quòd cum ad tempus nullum venisset, deditioe facta, arce excesserunt. Vix triduo post exacto, Ianus Fregosus (nanq; Isabella à Genuenibus auxilium postulabat) cum triremibus octo profectus, ad sex millia passuum à Trane peruenit. Ibi cum de arcis ipsius deditioe accepisset: retro conuerso itinere redijt.

Recepta Trani arce, & patriarchæ copijs ad Iacobum profectis, Ioannes Antonius

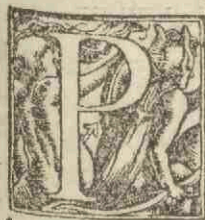
Vrsinus, cum sibi omni metu solutus videretur, ad Alphonsum, qui eum auidè expectabat, (nam Iacobus inde digressus fuerat) sese contulit.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM

ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI

LIBER SEXTVS.

ER eos dies, quibus hæc ad Trantum gesta sunt, Renatus cuius summa erat apud hostes opinio atq; expectatio, à Ioanne Burgundiæ duce dimissus, triremibusq; decem comparatis, è Massilia Neapolim profectus est. Eius verò aduentus Andegauenſis factionis animos longè sustulit. siquidem magni animi vir Britannico bello cognitus fuerat. Vt primùm venit, contrahere copias, & quæ ad bellum gerendum pertinere videbantur, parate cœpit, imprimisq; Iacobū Caudolam sibi accersendum putauit, qui per id temporis in Apulia cum copijs hybernabat. Misit igitur ad eum, qui rogaret, cum copijs ad se venire ne cunctaretur: de tota belli ratione vnà consultaturus. Quo nuntio accepto Iacobus, vt primùm potuit, eo actis copijs sese itineri cōmisit: profectusq; Neapolim, cum eo de summa belli colloquutus, primùm hortatus est, vt Scaphatū oppugnatum iret, quò tutò in Lucanos, ac Brutios transire posset: atq; inde necessaria aduehere. Cuius consilio probato confestim cum omnibus copijs Scaphatū petijt: accitisq; naualibus socijs arcem aggressus, oppidanos, qui in eam se receperant, adeo conterruit, vt deditioe facta, vix primam oppugnationē tulerint. Interim Alphonsus Renati aduentu cognito, confestim, quas potuerat, copias contraxerat. Itaq; vt primùm factus est certior Renatū ad oppugnandum Scaphatū isse, citato agmine è Capua in Nolanum cōtendit. Ibi cum accepisset arcem in potestatem hostis venisse, cœpto itinere abstinuit: reuersusq; Capuam in Pelignos ire constituit, eo consilio vt Iacobi oppida vexaret: si fortè posset solitudine domi iniecta, à Renato distrahi: constitueratq; alio quodam breuiori itinere proficisci. Cæterum Sulmonenses vrbs inter Pelignos, hoc etiã clarior, quòd ex his Naso poëta ortus est, vt per Sulmonensem agrum iter faceret peruicerunt: qui si alio itinere, quo ire instituerat, profectus esset, ipsa celeritate totam eam regionem depolari, ac vastare potuisset. At Iacobus eius itinere cōperto, de rebus suis sollicitus, cum

Renati venia, quàm maximis itineribus potuit, per Beneuentanum, & ipse in Pelignos est profectus: & ad Casam Cantinellam (id ei castello est nomen) constituit. Haud procul hinc duo colles siti sunt, inter quos angusta valle exiguus amnis excurrit: sed eorum collium alter altero eminentior est, ac multò munitior. Hunc sibi cognitum Iacobus primo aduentu occupauit: eoque multo peditatu firmato sub radicem castra posuit. Cuius aduentu cognito Alphonsus haud multo post & ipse eodem perrexit. Cumque eum collem, quem edoctus ab hominibus eius regionis peritis occupare statuerat, ab hoste captum comperisset: altero colle, què demonstrari occupato: & ipse è regione sub montem castra posuit. Amnis modò vtrosque diuidebat: aquandi ex eodem vtrisque æquè potestas erat: Ea verò castrorum propinquitas vtriusque partis animos mutuo clamore prouocantium, ac probra iactantium longè ad certamen acuebat. Inter hæc falso in castra allatum est Franciscum Sfortiam impigrum iuuenem, quem Renatus accersierat, magno cum equitatu ad Iacobum aduentare, atque haud procul inde abesse. Quo rumore permoti regulorum ac ducum pars magna, suadere Alphonso coeperant, vt priusquam eæ copiam cum Iacobo coniungerentur (quoniam is locus parum tutus esset) castra moueret: neue aut cum pluribus loco iniquo pugnare cogeretur, aut circumfessus com meatu intercluderetur. Quæ omnia cum Alphonsus circumspicere, etsi dimicare in animo erat, mutato repente consilio, castra mouit, atque in Celanum, & Albanum agrum profectus, totam regionem illam, aduentus sui fama tumultuantem, vna propè excursionem debellauit. Qua re cognita Iacobus insequi non ausus (neque enim Franciscus venerat) diuerso itinere Sulmonem contendit: ac non longè ab oppido castra posuit, arbitratus Sulmonensium discrimine Alphonsum à rerum suarum oppugnatione reuocari posse. Misitque continuò ad Renatum, qui moneret, si bellum citò finire cuperet, vt quas posset, subito contractis viribus ipse ad exercitum proficisceretur. Regium nomen (in bello præsertim quod aduersus regem gereretur) plurimum valere. Aquilanis, qui Alphonso maximè aduersi erant, ad quinque millia peditum, finitimisque commeatus imperauit: à quibus omnia impigrè, & obedienter præstita. Renatus approbato eius consilio, coacto ex templo ex urbana iuuentute, quem potuit, equitatu, Sulmonem petijt: eamque urbem oppugnare aggressus, irritò incepto abstulit. Namque & oppidi situ, & rei frumentariæ copia, tum Alphonsi exercitu Sulmonenses freti, haud segniter oppidum tutati sunt. Quod cum Renatus animaduerneret, excursionem per Sulmonensem factam, multis populationibus, & incendijs agros vastauit. Et iam Alphonsus Albano, ac Celano agro subacto ad castrum vetus peruenerat. Id aut situm est in valle, quam Subletiam appellant. Quod vbi Renatus agnouit, copijs fretus, quibus se superiorem Alphonso existimabat, ad eum misit, qui illum ad prælium oblata chirotheca militari prouocaret. Cui Alphonsus chirotheca strenuè accepta pugnam se haud abnuere respondit. Cæterum sciri oportere, vtrum Renati sententia sit singulari certamine cum eo dimicare, & vtriusque congressu bellum finire, an signis collatis, cum toto exercitu, totis viribus decertare: se in vtrumque paratum esse. Ad hæc nuntius, placere, ait, Renato, exercitum cum exercitu congregari, & vniuersi certaminis fortunam subire. Quod cum audisset, Renato renuntiare iussit, misso ad eum nuntio, non renuere se oblatam conditionem: cæterum quoniam eius sit, veteri more, qui prouocetur, diem, ac locum prælij dicere, se cum exercitu inter Acerras, & Nolam proficisci: qui campus lata planicie vtrisque idoneus ad pugnam esset futurus: ibique eum ad diem octauam præstolaturum. his Renato renuntiatis, continuò de loci optione disceptatio exorta est. Aiebat enim loci & temporis constitutionem ad prouocantem, non ad eum, qui prouocaretur, pertinere. Itaque se locum illum dicere, vbi ipse Alphonsus in præsentia castra haberet: quem iccirco optare videbatur, quoniam is locus nec situ, nec opere munitus esset: Ita re infecta nuntius ad Alphonsum redijt, qui iam in Nolanum, vt dixerat, iter arripuerat: ibi hostium aduentum ad denuntiata diem expectaturus. At Renatus ne non effecisse, quod dixerat, videretur, in eum locum, vbi Alphonsus castra habebat, exercitum traduxit. Ibi cum Alphonsum non reperisset, conuerso itinere in Pelignos reuertitur: ductoque primùm ad Castrum Vetus exercitu, non id modò castellum, verum etiam totam vallem paruo certamine subegit. Post hæc Aquilam Pelignorum caput: urbem præualidam, sibi que amicam, & fidam profectus, Iacobum Caudalam

dolam in Celanum, atq; Albanum agrum dimisit. Isque intra paucos dies, incolis vltro deditioem facientibus, amissa omnia recepit. Alphonfus vt vidit Renatum ad dictum diem non venisse, in vallem Caudinam, quæ è Marino Boffa tenebatur exercitum duxit, idoneum tempus arbitratus, dum Renatus cum copijs procul abesset, eius vallis inuadendæ. Superatis itaq; angustijs (ibi enim vallis in arctum coit) quas olim angustias, Furculas Caudinas appellabant, Romanorum ignominia nobilitas: ad Arpaiam oppidum castra posuit: nauilibus socijs, quod eos in oppugnationibus perutiles sciebat esse, à nauibus accitis. Quod cum oppidani animaduernerent, subito armati in muris apparuerunt. Et primùm quidem impetum tulere: sed mox compluribus eorum vulneratis, quum remissius pugnarent, scalæ muris admotæ sunt: deiectisq; propugnatoribus irruptio in oppidum facta: Marinoq; comprehenso, oppidani arma ponere coacti sunt. Qui præsidio arci erant, vt Marinum captum cognouere, continuò arcis deditioem fecerunt. Argentium quoq; oppidum, haud procul inde situm, Marino dedente, absq; certamine receptum. Nanq; Marinus venia à rege impetrata, confestim in id oppidum Alphonfi præsidium admisit: quo facto magnis post honoribus ab eodem affectus est, illi restitutis, quæ tenebat, finito bello oppidis. Harum rerum successu territus Casertinus regulus, cum accepisset Alphonsum statuisse in eius agrum copias ducere: præmissio nuntio, qui deditioem spem faceret, confestim ad eum profectus, sese in eius fidem dedit. Renatus per id temporis in Pelignis, ac Maris tempus terebat. Itaq; Alphonfus non differendam, quæ se tam læta offerebat, fortunam arbitratus, in Lucaniam inde profectus est, atq; ad Anglum oppidum castra posuit. Tenebat id oppidum Ioannes Zurlus: vbi cum aliquot dies, nunc agendo, nunc sollicitando ipsius Ioannis, & oppidanorum animos, frustra exegisset: ad postremum oppidanos in summam rerum omnium desperationem adduxit. Præsertim cum scirent Renatum Peligna expeditione occupatum, sibi opitulari non posse. Inter hæc Franciscus Ioannis, quem dixi, frater, qui vrbi Nuceriæ præerat: quod rebus fraternis, suisq; consuleret, ad Alphonsum misit, qui deditioem polliceretur, vbi sibi Nuceriæ vrbs imperium relinqueret. Alphonfus quod magni existimabat, vrbs tam claram in Lucanis aduersarijs eripi, postulatis eius haud cunctanter annuit: illiq; vrbs concessit. Agere deinde Franciscus cœpit de re fraterna. Cupiebat verò Alphonfus, ne ibi diutius tempus teri cogeretur, Ioannem ad deditioem adigi, cui cum præter spem obstinatius resisteret: duabus ei conditionibus propositis, videlicet vt vrbs imperio, & principatu retento, sese in Alphonfi fidem daret, aut vrbs possessione intra certam diem cederet: studio partium repente oppidum destituit: quod oppidanos desperatione correptos à belli consilij iam abhorreere intelligebat. Eo digresso, porta illico Alphonso patefacta est, præsidiumq; eius intromissum. Nuceria, atq; Anglo in fidem receptis complura castella circumiecta nulla mora deditioem fecere. His tantis rebus prosperis elatus Alphonfus ad Neapolim ipsam (belli caput) exercitum ducere instituit. Mouebant hæc regem primùm quod propè omnis iuuentus Neapolitana, Renatum in Pelignos, & Maris sequuta erat: deinde quod Renatum reditu ad vrbs intercludebat: tum quod eo tempore magnas copias nauales, ac terrestres habebat: quibus rebus in spem veniebat, sese aut vi aut deditioem, ea vrbs potiri posse. Nanq; eo tempore in Alphonfi castris ad quindecim millia hominum erant, & in Neapolitano sinu triremes decem, quæ & comæatus castris subuehebant: & minoribus nauigijs, hostibus importari quicquam non sinebant. His igitur conuocatis, quorum consilio utebatur, sententiam suam aperuit: cumq; omnes consilium eius approbassent, motis inde castris Neapolim petijt, & ad Magdalanæ templum, quod in littore est situm, ad quingentos ab vrbs passus, Petrum fratrem cum parte copiarum statuit. Ipse paulò supra eum locum cum reliquo exercitu castra posuit: ita vt inter se vtraq; castra paruo admodum interuallo distarent. Quod ea videlicet ratione effecit, vt si qua vis altera castra premeret, qui in alteris erant castris subito adesse, atq; opem ferre laborantibus possent. Neapolitani aduersæ factionis, subito & inopinato eius aduentu perculsi postquam se collegerunt, tormenta, & machinas, vbi expedire visum est, adhibuerunt: contabulatisq; mœnibus opportunis quibusq; locis vigiles disposuere. Ingens autem desperatio eorum animis obuersabatur, quod Renatus ab vrbs cum copijs procul aberat, & per occasionem aduersarios

aliquid intus miscere posse suspicabantur. Cæterum omnia circumspectantibus, res vna maxime salutaris visa est. Quatuor ingentes Genuensium naues, quæ commeatus paulo antè vexerant, fortè nondum è portu excesserant, in quibus sexcenti, aut eò plures erant. Harum ductoribus Neapolitani magnis præmijs persuasere, vt duabus veteribus nauibus incensis, reliquas quoad carinæ paterentur sub mœnia subducerent, socijsque naualibus in terram dimissis urbem defenderent. Castris communitis Alphonfus scalas, atque alia machinamenta bellica confestim parare cœpit: quibus breui perfectis cum urbem oppugnare statuisset: vti hostes ab eius partis, quæ ad castra vergebat, defensione auerteret: & pluribus, ac diuersis locis occupatos vehementius perturbaret: ad mille homines è classe in terram, sub arcem regiam, iubet descendere: atque inter arcem Montanam, & urbis mœnia confidere: templaque duo, quæ mœnibus imminebant, nequa à fronte, aut à tergo vis fieret, occupare. Dum hi proficiscuntur, cæteraque ad prælium comparantur, fortuna, quæ in humanis rebus ludere consuevit, & prosperis aduersa confundere, cuncta Alphonfi consilia vno momento euertit. Nam dum fortè Petrus eius frater paulum à castris, speculandi gratia progressus, in littore vagaretur, è Mariæ Carmelitanæ templo caput tormento ictus, repentè occubuit. Cuius interitu consternato exercitu, oppugnationis consilium omissum est. Gratosus hic apud omnes ordinis erat: homo sanè ad rem militarem natus, si animi, si corporis dotes aspicias. Si quidem ad omnia pericula subeunda impavidus: primus in acie, postremus prælio excedebat: animi magnitudini corporis robur respondebat: acer, & manu promptus, hostem semper in acie dimicans vicit. Eius mortem Alphonfus etsi grauer indoluit, non vt homo in castris, sed potius in studijs sapientiæ ab adolescentia versatus, tulit. Ad primum nanque tam atrocis casus nuncium, obortis lacrymis, quas vis humanitatis profudit, cum paulum dolori dedisset: tabernaculo egressus Magdalenæ templum, quo corpus elatum fuerat, petit: eiusque pectus disloricatis tunicis exosculatus, Frater, inquit, laborum, & gloriæ nostræ particeps æternum vale. Simul his dictis atque eo amplissimis verbis collaudato, equestris ordinis florem eo die extinctum dictitans, milites tanto casu exanimatos, eos præsertim, qui sub fratre militauerant, pluribus verbis consolatus est: ijsque omnia, quæ frater possidebat distribuit: hortatus nequid vnus viri interitu animos remitterent: sed tantum de finiendo bello cogitarent. Deinde fratris corpus loculo pice illito reconditum, in arcem maritimam quam Ovi vocant, transportari iussit: exequijs in aliud tempus dilatis: quò solutis olim belli curis regali pompa funus faceret: quas ego postea exequias vidi, vniuerso regno perdomito, magnificentissimo apparatu, ac sumptu, in vrbe Neapoli perfolui. Aliquanto post cum rursus oppugnare Neapolim pararet: ea vis imbrii aliquot diebus fuit, vt nec rem gerere, nec extra tertia prodire miles posset. Quæ res cum in religionem, ac prodigium vulgo versa esset: neque is locus idoneus hybernis putaretur: & iam multi hyemis impatientia domum abiissent, suadentibus regulis, & copiarum ducibus, trigesimo ferè, postquam venerat, die, soluta obsidione Capuam redijt. Vix triduum à destituta obsidione intercesserat, cum quædam non exigua muri pars, quæ tormentorum ictibus quassata subsisterat, nulla vi adhibita, cum ingenti fragore corruit: quo tempore si affuissent Alphonfi copiæ, fortasse is dies belli finis exitisset. Renatus receptis oppidis, quæ in Pelignis, & Marsis Alphonfus ceperat, quum Neapolim obsideri accepisset, flexo in Apuliam itinere, in Beneuentanum, vt eam Neapolim peteret, venit. Quod postquam Alphonso nuntiatum est, Ioannem Vintimillium cum ijs copijs, quæ sibi reliquæ erant (nam reguli hybernandi gratia cum copijs domum redierant) ei obuiam ad Furculas Caudinas ire iussit: qui aut eum transitu prohiberet, aut si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, fortunæ non deesset. Qua re cognita Renatus alio itinere in Nolanum descendit, atque ad hostes celeriter profectus, cum incautos offendisset, aliquot captis, eos intra mœnia compulit: moxque composito agmine Neapolim petijt. Post hæc Alphonfus id tempus, quo res geri cœli immanitate non poterat, ad præparanda in æstatem necessaria, commodum ratus, Caietam sese contulit: constitutisque omnibus, quæ bello opus esse videbantur, Capuam redijt aliquanto celerius, quòd ei spes allata fuerat, Cauianum oppidum, militis cuiusdam opera, qui in præsidio erat, occupari posse: præmissoque cum copijs

copijs Ioanne Vintimillio ipse statim subsequutus est. Vbi oppido appropinquatum est, delectos aliquot milites, noctu clam ad eam partem misit, quam miles demonstra- uerat: qui scalis muro ad motis incenderent. Ipse haud procul ab oppido cum co- pijs substitit. Profecti continuo, sentiente nemine, præter militem, quem dixi, mœ- niatranscendunt, vigilesque somno stratos obruncant. Quod ubi rex agnouit, subito cum copijs aduolans, ipso impetu, effracta porta, in oppidum irrupit. Oppidani tanto ac- tam repentino casu exanimati correptis armis cum se tueri conarentur, multitudine ho- stium oppressi: alij abiectis armis supplices ad victoris fidem, alij in arcem confuge- runt. Post hæc arx oppugnari cœpta est: sed cum ea ferro expugnari non posse vide- retur, quod vallo ac fossa munita erat & valido præsidio firmata, ad obsidionem specta- re res cœpit. Quapropter Alphonsus confestim, quas potuit, è Campano, & Sueffano copias contraxit. Si quidem hyemem frigoris magnitudo exasperauerat, nec faciliè e- rateas copias, quæ in longinquis hybernis erant, per id anni tempus cogere: deinde cir- cumuallata arce, ne nocte quidem opere intermisso, adhibitisque tormentis, pulsare muros cœpit. Oppugnabatur quotidie summa vi, magnaque muri pars paucis diebus difiecta est. Procedente verò obsidione res frumentaria deesse obsessis cœpit. Nam ple- trique oppidani, vt dixi, in arcem confugerant. Quibus incommodis victi, cum nullam sibi amplius in Renato spem sitam cernerent, quippe qui ad eam diem nullam opem ijs tulisset, salutem pacti, deditionem fecerunt. Alphonsus oppido, atque arce præsidio fir- matis, cum exercitu profectus, nulla aëris acerbitate reformidata, Pomilianum petit: idque oppidum ac septem castella circumiecta, Renato per id tempus quiescente, quod Iacobus Caudola aberat, debellauit. Reuersusque Capuam contractis properè maiori- bus copijs, mitescente iam cœlo, ne quid hostile in agro Campano à tergo relinqueret, ad pontem Coruum proficisci constituit. Cumque iter ingressus, iam ad diui Germani oppidum peruenisset, Renatus Cauianensium quorundam nuntijs persuasus, missis eò confestim equitibus quingentis ex Neapolitana iuuentute, oppidum præter arcem cœpit. Quod simulac ad Alphonsum perlatum est, mutato consilio reuerti statuit, præmissaque suorum manu: ipse maximis itineribus subsequutus est: Cumque iam primum agmen ad amnem Clanium non plus tria millia passuum à Cauiano peruenisset: territi hostes, deserto oppido, quod se tueri posse diffidebant, abiere: quo recepto, & munito, Al- phonsus, simulato ad pontem Coruum reditu, iter ad mare flexit, & sub rupem montis Draconis (ita incolæ vocant id oppidum) relicto exercitu, ipse cum paucis Caietam, breui rediturus, petijt. Interim sacerdos quidam Puteolanus magnis præmijs à Renato persuasus, simulato exilio ad hostes venit. Isque postquam dierum aliquot consuetudi- ne sibi satis fidei haberi intellexit, ad arcem maritimam profectus cum Iacobo, quem cæcatum appellabant, eodem Puteolano, arcis præfecti genero, agere de prodicione ar- cis cœpit: pretio maximo proposito, si rem ipsam exequeretur. Ille continuo simulare sese eius sermonem libenter accipere: atque in id ipsum operam pollicitus, de modo tradendæ arcis confidaturum se inquit. Cum hac spe regressus sacerdos, Renato, quid egerit remotis arbitris refert. At Iacobus eo digressus statim, vt fidelem hominem decuit, Petro arcis præfecto socero suo rem pandit: & quidnam à se super ea re agi velit per- contatur. Ille re prius communicata cum Arnaldo arcis regie præfecto, hortatur, vt quam maximè possit, simulet rem sibi cordi esse: simul, quidnam à se agi velit, edocet. Ille cognita soceri voluntate, reuerso ad se postero die sacerdoti, operam ac studium suum impensius pollicetur. Atque vt ei fidem haberet, petit, vt duos nobiles Gallos rei ordiendæ gratia ad Petrum suum socerum per redimendorum captiuorum speciem Renatus mittat, quibus cum captata occasione posthac colloqui de ea re possit: sic rem tutius multo, & tectius agi posse. Quæ cum sacerdos Renato retulisset, duobus Gallis id negotij datum: ijque ad arcem accepta fide profecti: cum Petro, vt illis mandatum fue- rat, de redimendis captiuis agere cœperunt. Seorsum verò opportunitate data, cum Ia- cobo de arcis prodicione colloquuti sunt: ingentibus eum promissis, si rem ad exitum perduceret, onerantes: reuersique ad Renatum, quid cum eo egerint referunt. Quod ubi accepit, lætus eosdem postridie ad arcem reuerti imperat, vt qua nocte, quoque tem- pore ad arcem suos proficisci velit, constituent: venturum & ipsum, quo facilius res a-

gatur. Profecti rursus Galli postquam cum Petro de captiuorum pretio denuò loquuti sunt: data ijs de industria colloquendi occasione, de tempore, atque ordine occupandæ arcis constituerunt. Quibus compositis ad Renatum regressi, quæ egissent, docuere. His cognitis Petrus Arnaldi consilio, atque hortatu per fidum nuntium Alphonso rem significat, ut cum exercitu, si ita ei videretur, propius accederet. Cæterum Alphonso quod desperabat, propter viæ longinquitatem, se in tempore adesse posse: uti, quemadmodum ijs videretur, agerent, permisit: dummodo cauerent, ne quid per dolum detrimenti caperetur. Quod postquam ijs renuntiatum est, rem exequi liberius parant: quòque minori discrimine res effici posset, Arnaldus ante constitutam diem ad quadraginta lectos ex omni præsidio arcis Regiæ viros per biremem ad Petrum misit: qui per diem inspectantibus hostibus, in longius abeuntium speciem, in mare prouecti: noctu ad arcem reuersi, biremi sub fornice abdita, arcem intrauere. Postero die Renatus ad constitutam noctu horam cum suorum plerisque sub arcem venit: eosque Gallos per quos de prodicione arcis egerat, tribus additis, qui primi omnium ingrederentur, cum duobus tubicinibus præmittit. conuenerat autem cum Iacobo, uti tubicines duo cum Gallis quinque primò introducerentur: ijque, postquam vidissent arcem in Gallorum potestate esse, tuba canerent. Iacobus in statione sua paratus adstabat, Petro socero cum omni præsidio interius abdito, ad quem profecti Galli per portulam admissi sunt. Cæterum singuli, ut primùm in arcem euadebant, à præsidarijs militibus comprehensi in vincula conijciebantur. Sequuti tubicines, ijque correpti tuba signum dare coacti sunt. Quod ubi auditum est, confestim reliqua multitudo rata arcem à suis occupatam, quum temerè ad muros cucurrisset, lapidibus, & omni missilium genere, compluribus grauius vulneratis repulsa est. Saluti plerisque fuit, quòd ad primum lapidum deiectum arcis muros quàm proximè subierunt: qui primo iactu declinato sese mox ad suos illæsi receperunt. Quæ ubi Renatus animaduertit, cognito dolo, cum suis in urbem redijt. Paucis diebus interiectis, ut sæpe contingit, ex leui causa ingès detrimentum acceptum est. Nam dum Nicolaus Fregosus, quem Genuenses cum onerarijs quatuor Renato petenti miserant, ut frumentum Neapolim veheret, fortè adhuc in portu esset, mox Brutios petiturus: quidam ex arce regia magni ponderis saxum in eius nauim tormento aneo contorsit: quo ictu, magno cum fragore, malo, & magna puppis parte perfracta, quum saxum in cubiculum, ubi fortè pecuniam numerabat, cum ingenti terrore, ac trepidatione circumstantium incidisset: ira succensus, non abiturum se inde iurauit, priusquam quinquagies saxa in eam arcem balista coniecisset. Simul his dictis, impetrata à Renato venia balistam, quæ ad ædem diui Nicolai pro arce stabat, composit: saxisque immanibus muros arcis pulsare cœpit. Elidebantur pluribus locis arcis tecta: nec minus introrsus omnia infesta erant. Plures enim, & per graues lapides vno iactu emissi, quoniam inciderent, incertum faciebant. Nec locus vllus, præter imos forniceas, in tota arce tutus videbatur. Quod cum Arnaldus arcis præfectus animaduertiret, Petrum arcis maritimæ præfectum oratum mittit, uti quinque illos Gallos, quos noctu arcem ingressos interceperat, ad se mittat: si fortè ijs balistæ obiectis hostium furor compesci posset: quos haud cunctanter ad se perductos cum balistæ ictibus opposuisset, Zampanias Renati dux, natione Gallus, indignatus suæ gentis homines tam fœdè interfici: quid agimus, Nicolae, inquit? cur nostros perditum imus? aut cur non potius cogitamus, quoniam modo hostes honestè vlcisci possimus? Oppugnetur turris diui Vincentij: qua capta arcem regiam frumento, atque omni comæatu interclusam, breui tempore in Renati potestatem redigemus. Cumque id se libens facturum Nicolaus respondisset, si se sequi cum copijs vellet: non renuit conditionem Zampanias, eamque rem ad Renatum detulit. Renatus ea re lætus æstimatis eorum nauibus, qui eas temere periculo exponere recusabant: ijsque idonea cautione præstita, quæ necessaria ad ipsius turris oppugnationem videbantur, parari quamprimùm iussit. Quare cognita Arnaldus, cuius custodiæ ea quoque arx demandata ab Alphonso fuerat, milites viginti, florem præsidij arcis Regiæ, in turrim subito traducit: ijsque omnibus (nanque ad triginta erant) Martinum, ac Bernardum fratres præposuit: quibus longa oratione confirmatis, magnaque vi lapidum ac missilium importata, cæterisque omnibus prouisis, quæ

quæ à se tam exiguo temporis spatio prouideri potuerunt, in arcem regiam redijt. Arx diui Vincentij vndique mari alluitur: ab ea parte, quæ ad mare vergit, murum latissimum ed elidendos fluctus habet, à terra nullo munimento clauditur. In extrema parte, qua propior est arci regie turris sita erat: ab interiorè parte muro cincta, paulò supra hominis magnitudinem: cæterùm ipsa adeò humilis, vt eius muri fastigium maiorum nauium proræ æquarent. Ad hanc oppugnandam postridie Nicolaus, & Zampanias cum nauibus, & lembis compluribus venere. Milites Zampania duce lembis inuecti, sine certamine in extremam molis partem descenderunt: atque hostes laceffere coeperunt. Post ipsæ naues contra ictus tormentorum, & machinarum munitæ vno agmine ad ipsam turrin contendere: è quibus vna inter turrin, & arcem regiam se iniecit: vt à multis simul partibus laceffiti hostes facilius expugnarentur. Primoque appulsu, quæ magnitudine cæteris præstabat, ad turrin adacta prora, pinnam quæ aduersus maiorum nauium vim tecto ædificata fuerat, lignis aridis pice circumlitis tigno, qui in prora præfertur, circumpositis, primo impetu accendit: nec extingui incendium potuit: tanta simul ex omnibus nauibus telorum, ac lapidum vis ingerebatur. Zampanias verò pedites in plures acies diuiserat, ijque per vices magno cum impetu, & alacritate exteriorem turris circulum subibant: pilisque, & manubalistis propugnantes summouebant. At qui oppugnabantur, quanquam cremata turris pinna magno erant munimento nudati, fortiter tamen resistebant: multosque audaciùs subeuntès vulnerabant. Cæterùm vna res eos aliquanto segniores faciebat: quòd tormentis, ob inopiam pulueris, cuius vi id genus machinæ saxa iacit, ad vim propulsandam, vti nequibant: nec ex arce regia ob eandem causam adiuuari quicquam poterant. Nanque Arnaldus quantum ab obsidione vrbs superfuerat pulueris, duobus modò ictibus consumpserrat. Si quidem dum Alphonsus ad Neapolim castra habuit, totum penè quicquid ad vsum tormentorum consumptum est, ex ipsa arce regia deprompserrat, huiuscemodi casus per id temporis securus. itaque hoc grauior oppugnatio ijs erat. Sed quoniam tormentorum, & pulueris, quo lapis emittitur, mentionem feci: non erit ab re de ijs rebus paucis dicere, posterorum gratia. Nam qui de re militari scripserè, de huiusmodi machinamento nihil literis mandauerunt: ex quo opinio apud omnes exerebruit, antiquos hoc tormenti genere haud vfos esse. Tormentorum alia ex ære fiunt, alia ex ferro. Sed quæ ex ære meliora, ac præstantiora habentur: conficitur autem ex duabus fistulis: quarum anterior latior, atque amplior multo est, eaque longitudine propè pares. conflantur autem aliæ simul, aliæ separatim: Sed quæ seorsum, postea compactæ latiori angustæ inseruntur: ita nequid prorsus inde spiritus, vbi comittuntur, emanet. Deinde trunco quercus cauato (quem cippum appellant) vt altius, ac longius lapidem iaciat, tormentum includitur: Hæc tormenti forma, atque vsus. Vis autem, qua tanto impetu saxum emittit, è puluere imposito proficiscitur, qui è sulphure, nitro, & saligno carbone conficitur: eiusque instrumenti ratio ducta videtur à fulmine: quòd ex humore, atque igne rebus naturæ contrarijs, generari à Physicis putatur. Is verò puluis in angustiori fistula infusus, vecte ferreo ad id factò condensatur: quæ vbi ampliori fistulæ committitur, saligno cuneo obturatur. Post hæc saxum rotundum ad amplioris fistulæ latitudinem excisum in ea imponitur. Demum per foramen fabrefactum in angustiore fistula puluis incenditur: atque ita violento igni interius colluctante, atque exitum querente, in morem fulminis saxa contorquet. Nec est inuentum vllum tormenti genus, quod vehementiori impetu, aut longiùs lapides iaciat: hoc solidissima moenia, hoc amplas turres solo æquat. hoc ad duo millia passuum aut eo amplius, saxa proijcit. Sed omnia iactu vicit vnum illud Alphonsi, quod Generale appellabant. Nam ab insula, quæ est contra Massiliam sita, in ipsam vrbs ingentia saxa iaciebat. Est item aliud huius generis tormentum, quod vulgo Colubrinam (quia tenue sit, & oblongulum) appellant, longè perniciosius superiore, quòd eius telum emissum oculis hominum non pateat. Prius enim hominem extinguit, quàm, quem feriat, scire possis. Eius fistulæ perfimiles sunt, aliæ minores. Inseritur tormentum asseri pedum trium, eoque tanquam manubalista milites in prælijs vtuntur. Nullum armaturæ genus huic potest resistere: si quidem armatum equitem, quamuis graui armatura, trajcit: execrabile profectò tormenti

genus. Eius tela è plumbo constantur, nucis auellanæ crassitudine. Sunt etiam huiusmodi tormenta, quæ vno iactu quinque, & quæ plures lapides iaciant. Sed de tormentis hæc satis: nunc ad propositum redeo. Oppugnabatur turris vndique cominus, atque eminus simul è nauibus, simul è solo insulæ: nec præ sagittarum multitudine quisquam extra munimenta prodire, aut apparere poterat: quin continuò in ea corporis parte, quam nudasset, vulnus acciperet. Nec tamen quisquam (tanta inerat animis virtus) locum, in quo constiterat, deserebat: murumque subeuntes lapidibus, & pilis summoueabant, compluresque vulnerabant. Procedente verò longius prælio, cum iam eorum nemo esset sine vulnere, & ob id aliquanto remissius pugnare viderentur: hoc Zampanias maiori nixu inuadi iubet: asserebusque solidis muro applicitis, sub quibus consistentes milites à superno lapidum iactu protecti dimicabant magna ex parte veëtibus subruit. Quo casu territus Martinus, & qui cum eo erant, destituta statione se in turrim receperunt: dumque per scalas ad portulam contendunt, nudatis ad vulnura corporibus plures ex ijs fauciatii sunt: in quibus ipse Martinus duobus vulneribus, altero in dextro femore, altero in ceruice accepto. Nec tamen eorum quisquam remisit arma, vno excepto, qui crure perfracto stare non poterat. Sed omnes continuò obligatis vulneribus, ne hostes turrim conscenderët, summis viribus certabant, maximè verò contendebant, ne quis ad portulam succederet. quouè spem omnè salutis in vna virtute positam scirent, clauis in mare proiectæ sunt. Quæ quidem res pugnandi necessitudine iniecta, eos non nihil fortiores ad resistendum effecit. Hostes exteriori turris circulo potiti, atque ipso successu aciores facti tignis identidem muro turris ad motis portulam incenderunt: turrimque ingressi arma poni coëgerunt. Pugnatum est ad horam circiter septimam continenter, atque acriter. Post pugnam ob virtutem victis parsum, ijsque in urbem perducti, & curari iussi. Ex hostibus nonnulli desiderati, plures vulnerati sunt. Post hæc victores læti valido præsidio turre firmata, ac pro tempore refecta abierunt. Haud multo post captiuus quidam homo infimæ fortis ex arce regia per funem elapsus, atque ad Renatum profectus, docuit, per paucorum dierum frumentum in arce superesse: seque id certò scire à quibusdam de præsidio socijs, inter quos de ea re sermonem conferri audisset: breuique præsidium, si arx obsideretur, fame ad deditionem compelli posse. Eius oratione motus Renatus, cum in expugnatione turris diui Vincentij cognouisset, tormentis aneis puluerem in arce defecisse, ipsam arcem obsidere quamprimum statuit: priusquam Tarentinus regulus, cæteri que, qui ad Alphonsum proficisci ferebantur, aduentarent. Militibus & naualibus socijs conuocatis, magna ex Auerfa, & aliunde accita manu, extra lapidis iactum ad arcem castra posuit: eaque, occupatis Petri Apostoli, ac Mariæ coronatæ adibus, quæ arcem claudebant, ne aut impetus à tergo, si eò Alphonfus accederet, aut ab obsessis eruptio fieri posset, duplici fossa, ac vallo communiuit. A mari autem onerarias quinque, ac triremem vnã maiorem, & quo interuallo distinctas, inter arcem diui Vincentij, ac molem vrbs in anchoris statuit tormentis, atque omni genere telorum instructas. Ac nequa omnino vilius generis nauis cum frumento, aut milite per portus fauces, quæ sunt inter turrim diui Vincentij, ac molem alteram, quam Prouincialium vocant, penetrare ad arcem posset, repletos saxi lembos, quibus omnis sepiretur ingressus, in imo fundo destituit: hoc maximè modò arx regia omni tormentorum genere terra, marique obsideri cœpta, nullo spatio obsessis ad quietem dato. Arnaldus arcis præfectus, Alphonso quamprimum ea de re certiore facto, dispositis per muros militibus, in omnia intentus erat, ne quid hostes aut vi, aut dolo in arcem molerentur. Alphonfus vbi agnouit diui Vincentij turre amissa, arcem regiam obsideri cœptam, copias vndique confestim accersit: nec quicquam magis aduentum eius retardauit, quàm Ioannis Antonij Vrsini cunctatio, quem cum equitatu expectabat. Quo ad se profecto in castra vetera peruenit, eo consilio vt circumfessæ iam arci quamprimum auxiliaretur. Sed cum inde moturus esset, fortuna aliam moræ causam iniecit. Nanque Marcus Perficus, homo obscuro genere ortus, simulato transfugio ad eum profectus, se amici cuiusdam opera in eius potestatem traditurum Mariæ Carmelitanae templum quod aditum in urbem aperiebat, est pollicitus. Idque multis propugnaculis in arcis modum emunitum tormentorum vi impolita, ingenti cura ab hostibus custodiebatur. Cumque id

tempus expectari oportere diceret, quo luna minimè pernox esset, neu templum subeuntes procul proderet, in plures dies de industria rem traxit: vanisque ad extremum promissis regem elusit. Interea Renuus, quæ inchoata erant, operibus absolutis, omnem à terra aditum obsessis clausis: arcemque circumuallauit. Simul ut à mari quoque omnis auxiliij spes ijs præcideretur è solidis trabibus, inter se colligatis, catenam effecit: quæ diui Vincentij turrem, ac molem iunxit: ac post eam onerarias disposuit. At Alphonfus intellecta Perfici fraude, properè inde mouit: ac monte, in quo arx montana sita est, circummunito, inter ipsam arcem, & hostium castra cum exercitu confedit. Atque ita contigit, ut utriusque & obsiderent pariter & obsiderentur. Cæterùm longè dispar utrorumque conditio erat. Nanque Renati copijs tutus, ac liber in urbem accessus erat, & ex urbe absque periculo commeatus inferebantur: castraque violari munimenta interiecta prohibebant. Pugnabatur quotidie, non tamen ut in vniuersam prælij fortunam deueniretur. Sed nihil erat infensus Alphonfi castris, quàm tormentorum ictus: quæ eò partim ex montana arce die, noctuque saxa iactabant: multosque palatos perimebant. Perstabat tamen Alphonfus: si quæ perumpere hostium munitiones posset, circumspiciens. Cùm hic esset rerum status, hostes rati tormentum æneum, quòd sub imam arcem positum erat, auelli posse: arcem repente subire cœperunt, dispositis in mole, quæ illud comprehensum pertraherent. Quod cùm Arnaldus animaduerneret: tantam contumeliam minimè ferendam ratus: ad centum homines manu promptos ex omni præsidio deligit: eosque per portulam occultam, quæ ad eam partem spectabat, magna vi lapidum supernè prius deiecta, celeriter emittit, ijsque tanto impetu in hostes inuecti sunt, ut non modò eos ab arce repulerint, verùm etiam in molem transgressi, funem, quo tormentum alligatum erat, gladijs defectum in arcem reportauerint. Ad hæc tres hostium naues ex ijs quinque, quas dixi, è stationibus digressæ trans molem concesserant. Quod cùm Petrus arcis maritimæ præfectus animaduerneret, occasionem, ut sibi videbatur, opportunam nactus, lembum cum triginta hominibus celeriter ex arce emittit: qui, ut ab Alphonso iussus fuerat, arcem regiam peteret: isque concitato remorum pulsu, inter duas naues, quæ reliquæ erant, summa celeritate euectus ad arcem nullo obsistente contendit: cuius audaciam admirati hostes, qui circa arcem in stationibus erant, correptis armis repente obuiam eunt, atque in arcem scandere conantibus obsistunt. Difficilis admodum erat ascensus: nanque & ad portulam contendere, & cum hoste pugnare, vno tempore necesse erat: ij tamen desuper à suis adiuti, vno duntaxat excepto, sese incolumes in arcem receperunt, & is quoque, licet grauius saucius, ad multam diem, magno certamine receptus in arcem est. Qua re cognita Renuus ad constitutum locum naues confestim reuerti iussit, ac ne quis omnino lembus ad arcem penetraret accuratiùs obseruare. Quæ cùm in ordinem redissent, iussit Alphonfus tormentum, quod ad mare sub castris posuerat, in eam, quæ propinquior erat, dirigi, eiusque ictu malum effregit. Quo viso tanta consternatio & stupor Renatum & eos qui circumstantabant cepit, ut si tum Alphonfus castra hostium adortus esset, in maximum discrimen eos fuisset adducturus. Post hæc Arnaldus ratus se posse catenam, quam dixi, perfringere, præsertim cùm hostes nihil minus quàm tale aliquid metuerent, ad Alphonsum misit nantem sub aquis hominem, cum literis, cera circumlitis: quibus ei consilium suum de catenæ sectione significabat. Quod postquam ab eo approbari cognouit, lintrem, quam ad eum usum milites intra arcem cauauerant, extemplo emittit: & in eam duobus præstrenuis viris impositis, quid eos facere velit, edocet: ijsque antè catenam ferro harpagone deuinxerunt, quàm ab hostibus conspecti sint. Qui cùm eam sub aquis trahi procul intuerentur, miraculo quidem res fuit: nec prius fraudem cognouerunt, quàm funem pertendi ad arcem videre. Quod ubi conspexerunt, certatim in scaphas desilientes ad excidendum vinculum cum dolabris, & securibus contendere: partimque retinacula cædere, partim funibus iniectis catenam retrahere ad se conabantur. Cumque utriusque ex arce simul & è scaphis summo certamine ad se traherent, catenæ ipsius soluta compage (neque enim harpagones rescindi potuerant) bona pars eius, ijs duobus incolumibus, in arcem pertracta est: nec post eum diem hostibus rescindendæ catenæ potestas aut animus fuit. Verùm tamen ea res obsessos nihil leuauit: quin etiam ob eam ipsam

causam omnes aditus terra, maiore cura custoditi sunt. grauis erat omni ex parte ob-
 sidio. Hinc arci circumfusis hostis premebat: illinc naues mare claudebant. Tor-
 mentorum æneorum ob inopiam pulueris, nullus vsus erat. Ad hæc, tela, & missilia iam
 deerant, lapidum modò copia, ac balistæ: qua castra hostium infesta faciebant. Sed gra-
 uior, duriorque his omnibus erat famis impendentis metus, sublata commeatum spe,
 quòd per paucorum dierum frumentum supererat. In tantis tamen malis Arnaldus, vt
 forti animo obsidionem ferrent hortabatur: aliquam haud dubiè viam inuenturum re-
 gem, qua eos tanto periculo liberaret: quoque plus laboris & discriminis paterentur,
 hoc se plus laudis, & gloriæ apud regem adepturos esse. Rursusque ad Alphonsum
 eundem hominem mittit, quem paulo antè dixi, sub aqua nantem ad illum profectum
 qui eum de frumenti penuria, & cæteris incommodis doceat. Quo nuntio permotus, vt
 par erat, spe celeris auxiliij, & annonæ facta, quo labantes suorum animos confirmaret,
 eundem mox remittit: sed neque aperta via: nequæ dolo poterat iam obsessis opem
 ferre. Nam neque frumenti quicquam ex arce maritima: quo frumentum ex Caieta
 conuehi triremibus curauerat, clam, uel propalam, ad arcem summitti poterat: nec ho-
 stium munimenta, castris obiecta, penetrari. Itaque omnes eius cogitationes & consilia
 de auxilio præbendo frustra erant. Postquam ad extrema ventum est, socijs desperato
 auxilio saluti consulendum clamitantibus, Arnaldus eundem hominem tertio ad Al-
 phonsum mittit, qui significet ob rei frumentariæ inopiam obsidionem diutiùs ferri
 non posse. Qua re cognita Alphonsus ad eum rescribit: vt quo ad fieri possit, sine e-
 ius, sociorumque pernicie arcem tueri pergat: id cum minus possit, saluti suæ, præsi-
 dijque prospiciat: sibi fraudi non fore, quam conditionem ab hoste acceperit. Simul
 quòd nec hostes in vniuersum certamen illici posse expertus fuerat, frustra ibi diutiùs
 tempus teri, inanis operæ esse intuens, remenso, per quem venerat monte, ad Castrum
 Maris, eo videlicet consilio, vt inde Salernum peteret, abiit. Cumque eò peruenisset, mu-
 tato repente consilio, ne quid omnino intentatum relinqueret: antequam arx in hostis
 potestatem deueniret, cum duabus triremibus ad arcem maritimam noctu regressus,
 procul à Neapoli sublatis velis nauigans experiri statuit: an posset inter hostium naues,
 si fortè eius discessu aditus indiligentiùs custodiretur, commeatus quicquam in arcem
 inferre. Cæterum & id frustra fuit. Nanque hostes cognito triremium aduentu ad arcem
 maritimam longè accuratiùs ad custodiam intendere. Itaque ibi relictis Gulielmo Mon-
 cata, ac Raimundo Buillo, præstantibus viris, ijsque tradita potestate de arcis deditione
 cum Renato agendi, ad Castrum maris reuersus, compositoque agmine Salernum profe-
 ctus, non longè ab oppido castra posuit. Fortè per id temporis Carolus Gallorum rex
 legatos Neapolim miserat componendæ discordiæ gratia, quæ inter Alphonsum, & Re-
 natum erat: is enim Renato non amicitia modò, verum & consanguinitate iunctus, eum
 è regno pelli ægrè ferebat. Sed Alphonsi inimicitias suscipere, præsertim cum bello Bri-
 tannico adhuc implicitus foret, non audebat. Itaque arbitris de ea re datis his legibus
 conuenit. Petebat autem Renatus in annum inducias. Itaque deditionis conditiones
 sic dictæ. Si Alphonsus inducias in annum petenti Renato, intra certam diem dederit,
 arx Alphonsi esto. Sin eas dare recusauerit, arcem liberam in Renati potestatem Alphon-
 sus concedito: interim arx ipsa in Galli regis potestate esto: eiusdem arcis possessionem
 ipsius regis legatis præsentibus Renatus finito. Præsidium omne Alphonsus inde emit-
 tito: ipsumque præsidium cum rebus priuatis, sine fraude abire, quò velint, Renatus
 permittito. His compositis Arnaldus tradita arce Gulielmo, ac Raimundo, quos supra
 nominaui, ipse cum omni præsidio, atque militum rebus in arcem maritimam, atque inde
 ad Alphonsum abiit. Gulielmus, ac Raimundus traditis clauibus Galli regis legatis, ijsque
 potestate arcis facta, se inde ad Alphonsum contulere. A quibus de conditione deditæ
 arcis edoctus rex, negauit se cum Renato inducias velle facere, præsertim annuas: satius
 esse arbitratus arcem amittere, quam pati, vt ille iam ppè belli sumptibus exhaustus re-
 spiraret. Possè enim interea nouis amicitijs, & societatibus comparatis eas vires contra-
 here, quibus ipse postea obsistere non posset. Itaque arcem liberam in Renati potestatem tra-
 di permisit. Dum hæc agebantur, Alphonsus Salernum ducto exercitu, ipsam urbem, præter
 arcem cepit: castelloque è regione excitato, quoniam vi capi posse non videbatur, Capa-
 tium

tum petijt: idque paucis diebus, præda militi concessa, expugnauit: Post id Pucinum profectus, Georgij Alemani, cuius id oppidum erat, vxoré, filio obside accepto, ad deditiõnem breui compulit. Eo rerum successu conterriti Lucaniæ reguli omnes sese in Alphonfi fidem absque certamine dederunt. Nanque eo tempore Renatus illi equitatu par non erat: magna item Brutiorum pars metu percussa vltro deditiõnem fecit. His rebus gestis in Campaniam copias reducit, veritus ne quæ nouæ copiæ è Pelignis; Marfisq; ad Renatum accederent. Cumq; accepisset in itinere Iacobum Caudolam cum copijs proficisci ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, atque inde Ducentam (id ei castello est nomen) quâ transiturum Iacobum audierat, contendit, ne ille prius Vulturnum amnem copias traduceret. Vix eò peruenerat, cum Iacobus præstò adfuit, castraque è regione in aduersa ripa posuit: ijsque in speciem ibi diutius mansuri exercitus communitis, secundo flumine magnam suorum partem noctu ad quatuor millia passuum à castris misit: qui funibus ad vtranque ripam deligatis, asseribusque iniectis, pontem extemplò fabricarent: vt eò traductis copijs loca ad hostium impetum reprimendum oportuna occuparent. Qua re Alphonfus per speculatores cognita, equitatus partem celeriter ad eum locum citra flumen mittit: ijsq; trecentos pedites, qui iam transferant naçti in fugam conijciunt. Atque vsque Moronium, quod castellum ijs proximum erat, insequuntur: reliquos transgredi conantes, disiecto ponte transitu prohibuerunt. Quod vbi Iacobus agnouit, paulo post Beneuentum abiit, eo consilio, vt si posset, eà deceptis saltuum custodibus Neapolim trajiceret. Cuius itinere comperto Alphonfus, motis properè ab Ducenta castris, in Caudinam vallem celeriter aduolat: saltumque quâ in vallem est aditus, occupat. Quo cognito Iacobus, siue vt inde regem auerteret, siue ne nihil rei gerere videretur, ad collem quod castellum Iacobi Lagonissæ erat, copias ducit: castrisque positis oppugnare cœpit: idque non parua muri parte diruta expugnaturus videbatur: cum repente catarrhi profluuio correptus, in magno militum suorum luctu defecit. Fuit hic certè præstanti vir ingenio à literarum studijs haud abhorrens: & in primis rei militaris peritus. Is enim sub Bracio stipendia fecerat: atq; ijs artibus natura præditus, quæ ad conciliandos militum animos valent. Siquidem facundus, & prudens existimatus: etsi constantia vsus esset, inter illustres sui temporis duces numerandus. Eius decessu, soluta obsidione, Antonius eius filius, qui tum in magna apud paternos milites gratia erat, ducibus copiarum conuocatis, vt in fide permanerent, seque ducem sequi vellent, exhortatus: cum annuissent, elato patre confestim in Pelignos abiit, veritus ne quid ij populi audita patris morte innouarent: præsertim cum sciret Alphonso copias paratas esse. At Alphonfus Iacobi obitu graui aduersario sublato, summam in spem victoriæ adductus: postquam Antonium cum copijs abijisse in Pelignos agnouit: copias in hyberna, quod brumæ tempus instabat, Capuam reduxit. Non multò post Acerranus quidam ad eum venit, pollicitusque est, se quorundam popularium suorum opera, Acerras in eius potestatem traditurum, si quamprimùm exercitum mitteret. Sed cum neque sibi, neque cæteris idoneum tempus rei aggrediendæ videretur, ob dimissas iam in hyberna copias, in aliud tempus commodius rem ipsam deferri iusserat, Cumque Caietam profectus esset, nuntius citatissimè ab Acerris venit, nuntiauitque Ioanni Vintimillio præsidij, atque vrbis præfecto, Acerranos, cum longiorem moram pati non possent, à Renato defecisse: oppidumque in eorum potestate esse. Oportere igitur absque cunctatione, ne à Renato opprimerentur, auxilium mitti. Quod vbi accepit, misso confestim ad Alphonsum ea de re nuntio, ad fidem suam pertinere ratus Acerranos de rege optimè meritos, in tanto discrimine non deferere, neque pati, vt tam opportunum ad obsidionem Neapolitanæ vrbis oppidum è manu laberetur, absq; mora succurrendum censuit. Itaq; inermis, vt erat, è vestigio cum admodum paucis, qui tum circa illum aderant, cæteris sequi iussis Acerras contendit: ingressusq; oppidum obsidere arcem aggreditur: in primis, ne quid auxiliij ab exteriori oppidi parte hostes obsessis afferre possent, fossam, ac vallû ad teli iactum crebris turribus interiectis pducit: ibiq; copiarû parté collocat: tormentis deinde adhibitis arcem ipsam acrius oppugnare incipit. Renato p id temporis copiæ nõ erant, quæ subuenire obsessis possent: itaq; nec subsidij, nec cõmeatus quicquâ accipere poterant. Nanq; Antonio Caudola absen-

te, in cuius equitatu Renati spes sita erat, in Pelignos profecto, Renatus, quas copias mitteret, non habebat. Tracta verò in aliquot dies obsidione, tormentis quotidie percussa turris, magna ex parte corruerat: ingentemque metum obsessis inferebat. Cui tamen malo susceptis interius munimentis, ut poterant, occurrebant. Alphonsus confectis Caietæ, quas voluerat, rebus, confestim Capuam reuersus est: cognitoque rerum Acerranarum statu, eò cum copijs reliquis sese contulit. Eius verò profectio maiorem aliquanto desperationem obsessis attulit. Vt verò præter quotidianam oppugnationem, & muri stragem, etiam fames vrgeri cœpit, quum nullum ad se ad eam diem à Renato auxilium venisset, salutem pacti tertio, postquam obsidio cœpta est, mense, deditioe facta, arce excesserunt. Receptis Acerris, ijsque valido præsidio firmatis, Alphonsus copias ad Aversam ducere statuit, quòd eam urbem maximè opportunam ad Neapolim coarctandam, propter propinquitatem, esse intelligebat. Nulla enim fermè alia vrbs in agro Campano est ad alendos exercitus aptior: siquidem ager frumenti, pabuli, atque omnis generis frugum maximè ferax est. Eius verò vrbs potiundæ duplex ei spes offerebatur. Vna, quòd in ea vrbe exiguam frumenti copiam superesse ex Aversanis quibusdam cognouerat. Idque verisimile videbatur propter diutinum bellum. Nam propter quotidianas hostium procurfiones oppidani sementem facere suo tempore non potuerant: & quòd antea magna annonæ vis Neapolim missa eam urbem propè exhausterat. Altera spes erat, quod nonnulli ciues à Renato abalienati, eius vrbs imperium ad illum deferri cupiebant. Eo igitur profectus, castris bifariam diuisis: vtraque sub urbem ad mille passus posuit: ad primum eius aduentum trepidari, ac tumultuari intus cœptum. Nec multo post quidam ex his, quibus præsens rerum status inuisus erat, de admittendo eius præsidio agere cum factionis suæ popularibus cœpit. Cæterum vbi dies perficiendæ rei aduenit, vigilum metu, qui vrbs mœnia per noctem lustrabant, quòd instituerat, exequi non est ausus. Et quanquam eiusmodi motus non nihil suspicionis apud aduersarios concitauerat, tamen magna iam parte ciuitatis ad Alphonsum inclinante, id ille factum impunè tulit: quòd ei paratum auxilium ad portas, remque seditioni proximam videbant. Quin & ipsi aliquanto post, cum ab Renato nullum ijs auxilium ferretur, premente inopia rei frumentariæ obsidionem diutius non tulere. emissisque de deditioe ad regem legatis, æquis conditionibus acceptis duodecimo die deditioem fecerunt. arx tamen in Renati fide perstitit. Hæc verò, ut cætera vrbs pars, plano, & campestri loco sita, cæterum lata & præalta fossa circumseptâ difficilem habebat oppugnationem. Adhæc murorum crassitudo tormentorum ictibus haud obnoxia, præaltum interius solum, turresque crebræ ipsam arcem multo munitionem faciebant. Præterea annonæ, & præsidij affatim in ea erat. Ad centum enim, & quinquaginta milites inerant: queis præerat Xantus Matelonensis rei militaris peritus Antonio Caudolæ, quòd is sub patre meruerat, peramicus. Quibus de rebus quum obsidenda potius, quam oppugnanda videretur, lenta obsidione id agere instituit: demonstratisque operibus, quibus arcem obsideri, & circumuallari volebat: relictoque Ioanne Vintimillio, ac Raimundo Buillo, qui ijs rebus præessent: ipse Capuam reuersus est. Sed Ioannes modicæ latitudinis fossa sub arcem perducta, mox Capuam reuertens, reliquum opus Raimundo perficiendum reliquit. Qui extemplò magna agrestium manu comparata, primum lato aggere extra teli iactum extructo (vbi Alphonsus præceperat) fossam circumducit: pedum in latitudinem decem, in altitudinem duodecim: ipsumque aggerem crebris turribus communit. Is verò ab utroque cornu, oppidi murum contingebat: modicoque spatio interiecto vallum iacit, fossamque alteram perducit: pedum in latitudinem circiter triginta, pari in altitudinem numero: ut ijs, qui aggerem tuebantur, ab impetu hostium, si fortè ijs obsessis auxiliū ferre conarentur, tuti essent. Et in ipso quoque vallo frequentes turres excitat, valido præsidio in ijs imposito. Valli extrema cum aggeris cornibus in lunæ semiplenæ modum iungebantur. Media valli pars longius ab aggere, atque ab oppido recedebat: ipsumque aggerem ab interiore parte militi peruium facit, ut absque militum periculo munimenta circumiri possent. atque hæc ipsa munimenta paulo humiliora, de industria effecit: quò tormentorum ictibus minus paterent. Intra urbem verò aduersus ipsam arcem, murum ædificat quo muro arx ab vrbe separabatur: cumque stationibus militum complet. His rebus cognitis Renatus vehemèter anxius, rur-

sus ad Antonium Caudolam ad quem prius frequentes nuntios miserat, Auerfanam ar-
 cem, amisso oppido, circumfessam esse: eamq; breui, nisi is celeriter cum copijs aduo-
 let, in hostis potestatem peruenturam. Itaque Antonius constitutis primùm domi rebus,
 in Apuliam contendit. Cumq; transitum in Campanum agrum ob paucitatem copia-
 rum, haud satis tutum existimaret, ad Renatum scribit, satius sibi videri, dum maiores co-
 pias pararet, se in Apuliam, clam hoste, proficisci: quo factò alterum è duobus euentu-
 rum: scilicet, aut Alphonsum obsidionem soluturum: ne quæ in Apulia adeptus erat,
 amitteret: aut si in obsidione persisteret, amissa à se facile recuperari posse. Cum his li-
 teris, ac mandatis Raimundum Anichinium in equitatu primos ordines ducentem mit-
 tit. Quò ve tutius iter faciat, iubet hunc primò ad Alphonsum proficisci: seq; ob eam
 causam mitti fingere, vt tentet, an possit sua opera inter Alphonsum, ac Renatum pax ali-
 qua componi. Isq; quamprimum Antonij mandata exequi cupiens, primo ad Raimun-
 dum Buillum accepta fide profectus, inde ad Alphonsum sese contulit. Qui cum post-
 quam egit, quæ voluit, confestim ad Renatum profectus, quodnam sit Antonij consilium
 edocet: Simulq; vti maturet, exhortatur. Cuius consilio vtpote necessario comprobato
 (siquidem ei in adeundis periculis non deerat animus) paucis comitibus, per occultos
 tramites, ad eum in Apuliam contendit. Contractisq; inde maioribus copijs per Apu-
 liam excurrando, & quæ resistebant oppida ad deditiõem cogendo, multos populos,
 ac regulos, partim voluntate, partim metu ad se retraxit: atque in his agendis complu-
 res dies consumpti sunt. Nec tamen ob hæc Auerfanæ arcis obsidio ab Alphonso omit-
 rebatur: quòd intelligebat, Auerfa capta, nihil in agro Campano restare, vnde Neapoli-
 tani commeatus quicquam acciperent. Nanque ex altera parte ab Auerfa, Capua, Sues-
 sa, Caieta: ex altera ab Acerris, ac Nola, Neapolis clauditur. Postquam Renatus ani-
 maduerit Alphonsum ab obsidione Auerfanæ arcis nullis suorum incommodis abstra-
 hi posse: statuit, priusquam arx amitteretur, assentiente tamen haud satis Antonio, in
 Campaniam cum exercitu descendere: si forte posset, oppugnando ea oppida, quæ
 sese Alphonso dederant, arcem obsidione liberare. Nam munimenta aggredi, aut at-
 tentare propter eorum magnitudinem, ac firmitatem, nequaquam sani consilij esse vi-
 debatur. Itaque Beneuentum rursus mouere cœpit, vt per Caudinam vallem in Auer-
 fanum transfret. Qua re cognita Alphonsum relicto, quòd satis esse videbatur, ad ipsius
 arcis obsidionem, ac munimentorum custodiam, præsidio: ipse cum reliquis copijs in
 Caudinam vallem celeriter profectus, eius vallis fauces quæ in Beneuentanum ferunt,
 quas Tifaræ pontem incolæ vocant, cum exercitu occupat. Quem saltum vbi Renatus
 ab hoste, præter opinionem, inessum reperit, in conspectu hostium castra ponit: nocte-
 que modò quieti data, postquam illuxit dies, eductis in aciem copijs transgredi contem-
 dit. Quo viso Alphonsum, producto & ipse in aciem exercitu, propius ad fauces saltus ac-
 cedit, totumq; equitatus robur hosti opponit. Pugnatum est diu, atq; acriter, his locum
 tueri, illis transire omni nixu contendentibus. Deniq; multis & illatis, simul & acceptis
 vulneribus, cum Runatus intueretur à se saltum superari non posse, irritò incepto rece-
 ptui cecinit, motisq; inde castris, per montes transuersos: in Nolanum descendit. Quem
 vt Alphonsum digressum agnouit, veritus ne breuiore itinere Auerfam præcurreret:
 quanta maximè celeritate potuit, per ipsam vallem, quà venerat, Auerfam redijt. Rena-
 tus nihilò segnius ab incepto itinere haud absistebat. Cæterùm diffidente Antonio ijs vi-
 ribus auxilium obsessis ferri posse, mutato repente consilio, omni propè spe seruandæ ar-
 cis abiecta, Neapolim petijt, vt diuerso itinere Capuæ agros infestaret: si fortè eo consi-
 lio hostes ab arcis obsidione amouere posset. Quòd postquam Alphonso nuntiatum est,
 Auerfam, quò iter intenderat, copias reduxit. Post hæc Renatus Antonij fidem suspe-
 ctam habere cœpit, ne cum Alphonso occulta agitaret consilia veritus. Itaque accersitum
 ad se, suadentibus amicis, comprehendi, & in custodiam tradi iussit. Quòd quidem ad
 postremum rebus illius exitio fuit: periculum certè adijt, ne eo ipso die & vrbis posses-
 sione, & omni spe regni priuaretur. Castra enim sub vrbem posita erant: ordinumq; prin-
 cipes ducis captiuitate permoti, re cognita tumultuari & minis reposcere ducem cœpe-
 re: qui si se Alphonso iunxissent, erat is dies haud dubiè finis belli futurus. Quæ cum
 Renatus animaduerneret, placandos potius quàm exasperandos iratorum militum ani-

mos arbitratus, Antonium incolumem ijs reddidit, pactum se cum copijs in Apuliam quamprimum abiturum. Is verò, vt primùm dimissus est, acceptam contumeliam perini quo animo ferens, castris inde ad quatuor millia passuum motis, de contrahenda cum Alphonso amicitia, clam agere, per fidum nuntium cœpit. Locus in sylua quadam, haud procul ab Acerris, colloquio vtriusq; delectus est. Quò cum esset profectus, & Alphon- sus in tempore (simulata venatione) accessit. Qui regem, quiq; Antonium sequuti erant, pari fermè interuallo ab vtroq; distabant. Antonius rege conspecto, cum propè stupefa- ctus magnitudine gloriæ, rerumq; ab eo gestarum paulùm siluisset, lætari se vehemen- ter, inquit, fortunam ita dedisse, vti sibi liceret amicitiam eius, nulla sua infamia, petere, cuius virtutes eximias iam pridem admiratus esset. Renatum post multos labores, & pe- ricula à se adita, eius regni conseruandi, atq; amplificandi gratia, quorum ipse sibi gra- uissimus testis esset: se graui, atq; intolerabili ignominia affecisse: at contra sperare se suam amicitiam illi & honestam, & fructuosam fore. Quem Alphonfus ampliffimis ver- bis collaudatum, vti in sententia permaneret, multa, ac magna pollicendo hortatus est. Iam verò Auerfana arx ad extremam rei frumentariæ inopiam redacta erat. Itaq; Anto- nius cum cuperet hoc initio contractæ amicitia regem sibi beneficio deuincire, Xan- thum arcis præfectum, quo amico utebatur, ad ipsius arcis deditiorem per literas ex- hortatus est. Ille verò cum rem eò perductam videret, ob frumenti inopiam, vt obsidio- nem diutius ferre nullo modo posset: vt Antonio gratificaretur, haud multo post arcem Alphonso dedit: isq; fuit obsidionis initio mensis septimus.

*

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA- RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-

TANI LIBER SEPTIMVS.

ALPHONSVS recepta Auerfana arce, tantis rerum successibus sublatus, dimissis in hyberna copijs, vt de pecunia in stipendium militi prospice- ret, Caietam profectus est. Posthæc Capuam reuersus in eunte Vere co- pijs eò conuenire iussis, Puteolos petere decreuit: si fortè posset terro- re illato oppidanos ad deditiorem compellere. Nullum enim hostile oppidum in Campania, præter Puteolos, & Turrim, quam Octaui vo- cant, relictum erat. Itaq; vt omne subsidium rei frumentariæ, & comæatum hosti à ter- ra eriperetur, Puteolos primùm ducere instituit, cuius quidem rei agenda commodissi- mum tempus esse existimabat: quòd hostium non erant per id tempus eę copie, quibus possent eius conatibus obuiam ire. Itaq; eò profectus castra oppido, paululum extra te- li iactum, admouet: & quoniam oppugnatio periculosa, atque irrita propter naturalem situm videbatur, deterrendo oppidanos, magis quàm oppugnando, tempus terebat. Est enim situm id oppidum in rupe excelsa, atq; vndiq; præcipiti: cuius tres fermè partes am- lem efficit. Vnus modò aditus, & is quidem angustus, per pontem in oppidum erat: nec absq; classe, propter facultatem importandorum mari comæatum, obsideri poterat: qui cum Genuensium onerarijs eò importari, contemptis hostium triremibus, poterant. Quumq; aliquot dies moratus, oppidanos à deditiorem consilijs abhorre animadu- teret, vt eos populationis metu, à pertinaci reuocaret, vites, atq; arbores, quæ circa op- pidum erant, succidit: motisq; inde castris Neapolim transgressus, ad Veseuum mon- tem, haud procul ab oppido Turri, castra ponit: mittitq; ad eum, qui id oppidum præfe- ctus obtinebat, Thomam Caraffam, in id operam suam pollicentem, propter necessitu- dinem, quæ ei cum præfecto erat: quem cum ad deditiorem inducere non posset, Al- phonfus vastato iam agro circumiecto, inde abiit. nequæ enim tormenta, quibus muros quateret,

quateret, aduexerat. Deinde cum accepisset Antonium Caudolam, haud syncera fide secum agere, per vallem, quam Vitulanam vocant, in Pelignos proficisci statuit. Quum autem proficiscens in febrim incidisset, ad oppidum, quod Sanctam Agatham appellant, valetudinis curandae causa substitit: ibique aliquot dies commoratus est. Caeterum ubi conualuit, mutato consilio Capuam reuersus est. Nanque hyemis magnitudo coelum exasperauerat, obrutis niue collibus, per quos illi iter faciendum erat. Inter haec spe sibi allata Carpenonum oppidum occupari posse, Franciscum Pandonium, ac Palermum Centurionem praemittit, qui scalis aditum noctu in oppidum praetentent, ipse prima luce cum copijs reliquis subsequutus, Vulturum amnem longè supra Capuam, quo breuius iter faceret, vado trajicit. Quumque in aduersa ripa staret quoad omnes copiae flumen traiecissent, quidam ex equitibus Rodulphi Perusini copiarum ducis, ab impetu fluminis rapto equo, cum ob vestitum aquis grauatum, ex equo lapsus, in conspectu eius periclitaretur, indigna hominis morte permotus suos primùm hortatus est, ut morienti opem ferrent, cumque eiusdem periculi metu nemo accurreret, crudeles, & timidos appellans, continuo subditis equo calcaribus flumen ingreditur. Quod cum ij, qui aderant equites, intuerentur, nonnulli ob verecundiam sequuti semianimem ex amni sustulerunt. Isque ad ignem subito delatus, ac relictus, pedibusque suspensus, ut quam ebiberat, aquam reiectaret, ut primùm se collegit, Aragoniam clamitans, primam vocem emisit. isque postea a rege perliberaliter est habitus. Profectus ad Carpenoni muros Palermus cum sua cohorte noctu non sentientibus oppidanis ingressus, oppido praeter arcem est potitus. Sed mox cum audisset Antonium adesse, perterritus (nec dum enim apparebant regis copiae) siue metu, siue avaritia, ne quae diripuerat amitteret, oppidum repente deseruit. Quod ubi Alphonso iam appropinquanti nunciatum est, diuisis in finitima oppida, hybernandi gratia, copijs, ipse Venafrum se contulit. Indignatusque Carpenonum sibi esse manu esse ereptum, Palermum ad oppidum, quod sanctum Germanum nuncupant, arcis Ianulae praefecto in custodiam misit: quasi annuentibus fatis, ut is in eam arcem custodiendus mitteretur, quam esset aliquando sua virtute seruaturus. Per id ferme temporis Gartias Cabanellus, Hispanus eques: vir praeter rei militaris scientiam, moderatione insignis, quem ad motem Fusculum cum parte equitatus Alphonso reliquerat, nequid commeatus ex Beneuentano agro ad hostes deferri posset, consilio, atque opera Petri Squacquari Beneuentana arce per hunc modum potitus est. Erat eius arcis praefectus Petri, quem dixi, vitricus. isque quod hunc sibi fidelem matris causa futurum arbitrabatur, clam per internuntium agere de arce ipsa regi tradenda coepit. idque illi magnis praemijs persuasit. Reigitur, dieque constituta in tempore ad arcem affuere, qui a Gartia mittebantur: ijsque per summum silentium a Petro per scalas admissi sunt: oppressisque mox vitrico, & custodibus caeteris, arcem occupauere. Quod ubi Gartias, qui haud procul in insidijs aberat, agnouit, repente cum omnibus copijs profectus sub arcem constitit, mox in urbem, nisi deditio fieret, per arcem ipsam irrupturus. Quo casu oppidani consternati, cum nullam iam in armis spem reponerent, absque certamine deditioem fecerunt, praesidiumque intromisere. Alphonso rei feliciter conficiendae spe haud mediocriter aucta, cum copijs Beneuentum contendit: finitimisque castellis, oppidisque compluribus debellatis, cum nonnulla etiam sua voluntate in deditioem venissent, reliquam hyemem in ijs locis egit. Ea nanque vrbs & peropportuna visa est ad belli sedem, siquidem triginta modo millibus a Neapoli distans agro Campano, & Picentibus imminet, in colle sita, circumquaque despectum habet. Ad haec flumina duo proxima, ut nulla prope hostium vi oppidani ab auatione prohiberi possint. His rebus cognitis Antonius Caudola res secundas Alphonso pertimescens, quem sibi ob suspectam fidem infensum sciebat, misit ad eum, qui de reconciliatione ageret, filiumque in id fidei pignus, atque ob fidem offerret. Alphonso simul ut ea sese cura liberaret, simul ut suam clementiam, humanitatemque testaretur, petenti erroris veniam dedit, eoque rursus in gratiam recepto, filium ad se missum Ferdinando filio comitem, atque affectatorem datum, in aequo prope honore haberi voluit: constitueratque adolescenti maiorem natu filiam uxorem dare, si is in proposito, & fide permanisset. Post haec Alphonso Capuam regressus, ad Calatiam in nullo iam obfistente, exercitum ducit. Cumque oppidanos aliquot dies obsessos ad de-

ditionem cogere non posset, Antonium Panormitam, accepta fide, ad eos misit, qui ijs persuaderet, uti deditionem facerent: suamque potius clementiam, quam vim experirentur. Sed cum illi nihilominus in proposito permanerent, vi agendum ratus, tormento ingenti aëneo, per aduersum montem summo labore subuecto, eos ad deditionem compulit: vrbeque praesidio firmata Beneuentum redijt: atque ad Padulam castellum non longe à Beneuento situm, castris positus, paruo negotio id ad deditionem compulit: inde ad Apicium ducit, terroreque finitimis late iniecto, complura castella circumiecta, ad deditionem adaeta, in fidem recepit. His rebus gestis Vrsariam iter intendit (qui locus est in Apulia) eo consilio, ut ijs copijs, quas ab Antonio Caudola expectabat, praesidio esset: veritus ne Franciscus Sfortia, qui equitatu multum poterat, sese obijceret, quo minus ad se proficiscerentur. Nanque Franciscus Renato amicus, Arianum, Troiam, Manfredoniam, Nuceriam, atque alia nonnulla oppida in Apulia tenebat: quae pater partim armis occupauerat, partim à Ioanna regina acceperat. Is tum in Piceno agens, quam prouinciam armis occupauerat, ad Victorem Rangonum, praestantem equitem, quem summæ rerum suarum in Apulia praeposuerat, partem copiarum, in quibus Caesarem Martinengum, virum fortem illum magis quam fortunatum, miserat: qui & oppida sua tuerentur, & Renatum, quoad tuto possent, adiuuaret. Castris ad Vrsariam positus, Paulus Sangrus vnus è copiarum ducibus Antonij, vir rei militaris peritissimus cum quingentis equitibus ab Antonio missis ad Alphonsum venit. Aberat autem oppidum Troia ab Vrsaria haud plus quatuor millibus passuum: eò Francisci copiae conuenerant: deinde Alphonsus magnam equitum manum sub Troiam mittit, qui hostes ad pugnam prouocent, quantum sint eorum copiae, cognoscant. Quod hostes procul conspicati, correptis armis, magno numero obuiam eunt. Natura loci hæc erat: cliuus est in altitudinem passuum circiter quingentorum, cæterum leni ascensu: ante hunc vasta camporum planicies iacet, paruis quibusdam tumulis interiectis, uberrimo, ac praepingui solo, sed nudo eodem atque arboribus infrequenti. In eius, quem dixi, cliui fastigio sita est Troia, circaque eam rursus se pandit vasta altera camporum facies. Ipsa vrbs fossa est & mœnibus munita. Ad eius, quem dixi, cliui radicem profecti hostes, Alphonsi equitatum adorti sunt: pugnaque insignis pro numero equitum edita. neutris aliquandiu pedem referentibus, ad postremum, cum diutius resistere non possent, in fugam coniecti sese in urbem recepere. Quo facto, Alphonsus satis cognito, ut sibi videbatur, quantum viribus hostis & virtute posset, receptui cani iussit. Post hanc pugnam quadriduo cessatum, hostibus sese intra muros continentibus. Deinde cum plerique de Alphonsi equitatu Troiam versus contenderent, ut vrbs situm specularentur, Cæsar confestim eductis copijs primum sub vrbe in cliuo constitit. Quod ubi Alphonsus cognouit, reuocatis properè, qui frumentatum ierant, omnem exercitum in acies nouem diuidit: peditatumque in medium collocato, læuo cornu Ioannem Vintimillium praeficit: ipse dextrum regebat. Principio antecursores, ac leuis armaturæ homines, qui ad certamen hostes illicerent, praemittit. Erat Victoris, quem supra memorauimus, consilium non decertare omnibus copijs: sed ut in cliuo stantes non paterentur hostem ad urbem succedere. Cæterum Catus, vnus è ductoribus, & alij quidam dimicandi auidi, consilium immutari coegerunt. Hi enim simul regios propius accedere conspexere ad angustias quasdam cliuo propinquas, illico progressi sunt: ut hos ascensu prohiberent. quibus repulsis instante atque adhortante rege cliuum transcenderunt. Nonnulli hostium effuso cursu in medias regionum acies inuecti, redeundi facultate adempta, intercepti sunt. Cumque Cæsar hostes circumueniri posse arbitraretur, quod eorum cornua angustiora erant: equitatum, quem in læuo cornu statuerat, dextrum Alphonsi cornu, quod eam partem infirmiore existimabat, circumire, & latere ferire iubet: ipse dextrum cornu inuadit, & iam ab ea parte, variante fortuna, regios premere, atque vrgere coeperat. Quod postquam Alphonsus animaduertit, confestim aduersus cliuum cum dextra ala, & peditatus robore contendit, eo videlicet consilio, ut hostes ab vrbe excluderet: quo facto & praelium, quod iam ab ea parte profigari coeperat, restitutum est: & hostes, uti Alphonsus cogitauerat, veriti ne reditu intercluderentur, sensim cedendo, terga verterunt. Fugientes confectati regij, plerisque captis, sub vrbs mœnia praecipites egere. Hic Franciscus Seuerinus, vir acer, veritus ne vnâ cum ciui-

bus, qui armati auxilio suis in pugnam exierant, hostes in urbem irrumperent, cum sua cohorte tandiu hostium impetum sustinuit, dum oppidani sese in oppidum reciperent. Quos ubi urbem ingressos vidit, calcaribus equo subditis, non modicæ latitudinis fossa strenuo saltu transmissa, in oppidum se recepit. Insequenti hostes Alphonsus quidam de equitatu hostium infesto telo sub urbem occurrit: quarentique quisnam esset, nam paludamento insigni præter cæteros utebatur, quum regem se esse respondisset, perspecta regis fiducia adeo conterritus est, ut telo, quo eum petiturus venerat, abiecto, sese ad eius pedes proiecerit, atque ei ultro dederit. Multi hostium, quod (clausis portis) non recipiebantur metu instantium tergo regionum, non prius finem fugiendi fecere, quam Nuceriam peruenierunt. Sunt etiam, qui miraculi loco referat, strenuum quendam equitem (nomen obscurum est) quum hostem in oppidum fugientem insequeretur, per patientem urbis portam concitato equo inuectum, per auersam portam stupentibus cunctis incolumem euasisse. Ad duas horas accerrimè decertatum est. Post hæc Alphonsus signo receptui dato, Vrsariam in castra copias reduxit: Exinde Vicarum mouit. octo millia passuum is locus abest à Troia: primoque impetu, vallo eruto, fossam transgressi milites, alij muros missilibus oppugnare, alij scalas applicare aggressi. Oppidani quanquam repentino Regis aduentu percussi, nihilo tamen segnius armati, subito in muris apparere, ac transilire conantes lapidibus repellebant. Cum autem regis acrius instarent, nec à muro repelli possent: complura apud aluaria, quæ fortè paulo antè ex agris, metu hostium intra castellum congesserant, in muros arrepta, in hostes deuoluerunt. Quorum fragore irritatæ apes cum circumuolarent, non solum os, atque oculos oppugnatium incessèbant, verum etiam sese armis, & interioribus tunicis inferentes, hos maiore quadam molestia, & malo afficiebant. Perturbatis rei nouitate, qui ab ea parte rem gerebant militibus, eorumque plerisque retro cedentibus, Ludouicus Podius (quem vulgò Putium appellabant) maiore, quam pro corporis statura, animo, ac viribus, vnus è regis purpuratis, quamuis supernè omni missilium genere peteretur, fortiter tamen substitit, nec quem ceperat locum deseruit, donec maiore hostium concursu in eam partem facto, in fossam reiectus est. Nec ob id tamè prælio abstinit: sed rursus, ac sæpius eundem locum, vnde deiectus fuerat, occupauit. Erat verò is locus adeo procliuis, ut in eo vestigium haud satis firmari, sistique posset. Itaque ab ijs, qui circumstabant, hastis sese subrigi, ac sustentari iussit. Atque ita eorum adminiculo suffultus, nunc hasta, nunc gladio propugnatores petebat. Cæterum dum pertinaciter pugnat, vulnus sub dextrum oculum, mucrone ictus, accepit. Ac nec sic quoque saucius pugnare desijt. Interim haud procul inde vectibus subrutus murus, cum expectatione omnium celerius cecidisset, nonnullos qui audius subierant, oppressit. Tum per muri stragem irruptione facta, cum tamen & ruinis innixi oppidani fortiter resisterent, castellum captum, prædaque militi permessa Foeminarum decus, regio iussu, pro sua consuetudine, seruatum: dato negotio quibusdam senioribus, uti eas in sacram ædem compulsas ab iniuria militum defenderent. Vicarensium calamitate cognita, aliquot castella finitima, metu percussa, sua sponte legatos de deditioe ad Alphonsum misit: eaque ab eo perbenignè in fidem recepta. Per idem ferè tempus Raimundus Caudola Antonij patruus, qui & ipse post reconciliatum Alphonsus Antonium, Renati partes deseruerat, ad Alphonsum cum parte equitatus veniebat, & cum eo Iosias ac Ricus: quos cum Franciscus Sfortia copias cogere audisset, Ioannem fratrem cum magno equitum numero è Piceno, qui hos distineret, & si qua occasio rei benè gerendæ se offerret, adoriatur, ijs obuiam misit: eosque sub urbem Thetim incautos, nactus, leui certamine fudit, ac fugauit, capto Raimundo, atque alijs compluribus equitibus. Iosias ac Ricus inter tumultum elapsi sibi salutem fuga quaesierunt. Antonius Raimundi captiuitate comperta, confestim animo immutari cœpit: siue quod Ioannem Sfortiam, qui in propinquo cum copijs aderat, timeret: siue alia ratio subesset. Ac nequid noua consilia agitantem retineret, causatus quod mater egra filij desiderio cõficeretur, ab Alphonsus petere cõtendit, uti filium per aliquot dies reuerti ad suos pateretur. Alphonsus, etsi intelligebat quo animo filium posceret, tamè cogitans Antonij magis inter esse, quam sua amicitiam suam sequi: eius postulatis haudquaquam refragari statuit: moxque adulescentulum ad illum remitti permisit. Cumque in Pelignos proficisci decre-

uisset, ut labantes populorum animos Ioannis Sfortiæ aduentu, confirmaret: postquam
 suam profectionem grauem, ac suspectam Antonio fore cognouit, ne quid ei occa-
 sionis ad rebellandum daret, conuerso itinere in Campaniam redijt. Deinde certior
 factus Eugenij pontificis aduersus Franciscum Aquinianum ad Strangulagallum (id
 ei oppido nomen est) profectus esse, Renato per id tempus quiescente ob copiarum pa-
 uicitatem: maximis eò itineribus confestim contendit, ut hominem sibi amicum, cuius fi-
 dem & constantiam in omni bello expertus fuerat, periculo leuaret: primoque suo ad-
 uentu summotis hostibus obsidionem irritam fecit. Protinus ad Pontem Coruum re-
 tro flexit. quod cum popte rloci naturam, & præsidium, absque tormentis expugnare
 se posse diffideret: motis inde castris, castella quædam finitima expugnauit. Cumque
 ad castellum quod Rupem Guilielmam vocant, duceret, vicos, qui circa ipsum castel-
 lum erant, vi cepit: ipsum verò castellum loci natura vi capi prohibebat. Est enim situm
 in altissimi montis cacumine, vndique abrupto, & ab vna tantum parte peruios: eodem-
 que aditu difficillimo. Cæterum vicorum expugnatio, & famis impendentis metus in-
 colas ad deditioem compulit. Rebus vbique prosperè gestis: Alphonsus quòd in ijs
 locis nihil aliud geri, per anni tempus, posse intelligebat, Capuam reuersus est. Post
 hæc animo reputans omnem Campanum agrum, præter Puteolos, in suam potestatem
 fortunæ benignitate redactum esse, & superos, quocunque iret, coeptis fauere, de Ne-
 apoli rursus obsidenda consilium cepit: præsertim cum Renatus exiguum equitatum
 (ut antè dixi) haberet. Atque inter apparatus rerum, Capreas oppidum in insula e-
 iusdem nominis situm, oppidanorum quibusdam tradentibus cepit. quo capto, reli-
 qua insula, missis eò triremibus, quas tum habebat, absque certamine potitus est. Ad
 hanc insulam quum fortè rostrata, qua pecunia ex Gallia Renato afferebatur, paulò
 post appulisset, facti nescia, comprehensa atque direpta est, omnia iam Alphonsi feli-
 citati permittente fortuna. Protinusque Neapolim cum exercitu profectus, ad castra
 vetera confedit: is enim locus visus est castris maximè idoneus: tum propter pabuli
 & aquarum copiam, tum quòd in collem assurgens, facilè muniri poterat. Hunc
 à Septentrione, atque à Meridie eminentem simplici vallo, ac fossa: ab Oriente, quòd
 ea pars plana, & ob id minus tuta videbatur, duplici fossa ac vallo, crebrisque turribus
 in castelli modum communiuit, magno tormentorum numero, idoneis quibusque locis
 imposito his munimentis perfectis, Ferdinando filio, admodum puero, recens cum
 nauibus ex Hispania ad se profecto, magna iam tum, atque præclara indole, quem
 omnino Corellæ regendum dederat, cum parte copiarum in castris relicto, ipse Pu-
 teolos cum reliquo exercitu profectus est. Prius enim id oppidum sibi expugandum
 videbatur, ne quid omnino circa urbem Neapolim relinqueretur, quod obsessorum
 spem aliquo modo aleret: castrisque prope oppidum positas rostratas accersit, quæ
 mari commeatus importari non sinerent: tormentisque eodem conuectis infestare op-
 pidanos coepit. Hi verò naturali situ freti, quandiu ijs copia fuit rei frumentariæ ob-
 sidionem tulere: nec vllis terroribus iniectis ad deditioem compelli potuerunt.
 Postquam verò res frumentaria deesse coepit, subsidijque desperatio animos subijt,
 missis, qui cum rege de deditioe agerent, atque ijs quæ postulabant, impetratis, con-
 festim Alphonso portas aperuerunt. Inde ad oppidum Turrim motis castris, oppida-
 nos percussos, quòd omnia ad Alphonsum deferrì videbant, ad deditioem sine cer-
 tamine coegit. Toto agro Neapoli circumiecto in potestatem redacto, Alphonsus
 Neapolim haud cunctanter ducit: tansmissaque montana arce, in monte opposito
 arci regiæ, vbi inerat modica planities, ad mille passus castra ponit: ipsumque col-
 lem occupat, qui maritimæ arci imminebat. His duobus castellis, altero in quo
 Ferdinandus confederat, altero sub urbem excitatis, valdoque præsidio firmatis, Ne-
 apolitanam urbem obsidere arctius coepit. Renatus præter urbanas copias, quæ exi-
 guæ erant, ad octingentos sagittarios habebat, quos Genuenses duce Arunte Cibonio
 viro forti ad eum nauibus miserant. Is est Aruns Cibonius cuius forti fideliquè opera
 bello perfecto, Alphonsus rex victor multis maximisque in rebus postea est vtilis. Nam
 cum per belli tēpora Andegauenis factionis dux Renato regi egregiā operam nauasset,
 præesse Neapolitanis iussus, ita illos prorex, abstinenter & summa cum integritate iure
 dicundo

dicundo, sibi deuinxit, vt parta victoria Alphonſus, illum Neapolitanorum precibus adductus & in gratiam receperit, & proregem eundem ijs præſſe iuſſerit. His nauibus adueſta & non exigua frumenti vis, famis metum in aliquot dies ſuſtulit. Nam Genuenſes eum regno pelli, imperiumq; ad Alphonſum deferri, egrè ferebāt & ob id illū enixè quoad poterant, adiuuabāt. Aedificarat Renato aduſus arcē maritimā caſtellū, in cuius collis faſtigio, in quo Alphonſus caſtra fecerat, idq; adhuc in eius poteſtate erat: quæ cum Alphonſus in primis tollendū cenſeret, eò confeſſim copias admouit. Cuſtodes tum leui loci munimento diſſiſi, tum annonæ inopia adaſti quarto die deditiōnem fecerunt. Iam enim Neapoli parua admodū copia frumenti reliquā erat. Poſtridiē verò eius diei, quo id caſtellum in deditiōnem venit, fortè duæ ingentes Genuenſium onerariæ frumento & cætero comœatu onuſtæ Neapolim appulerunt. Quarum aduentu in aliquod tempus recreati Neapolitani aliquanto fortiùs obſidionem pertulerunt. Id verò caſtellum Alphonſus latiori muro, ac foſſa continuò circumdatum, valido præſidio firmauit. Leuia deinde quotidie certamina, vt pote ex propinquo, ex vtriuſque caſtris, vario euentu, conferebantur. Procedente verò in dies obſidione famis omniū malorum obſeſſis grauiffimū (iam enim propè conſumptū erat quicquid frumenti naues conuexerant) vrgeri Neapolitanos cœpit: ingentiq; pretio tritici modius cōparabatur. Neque enim vlla pars in eo regno relicta erat, vnde quicquā ad illos frumenti, aut vllum genus comœatum deportari poſſet, clauiſo omni, terra mariq; aditu. Hæc tantum quæ ex Gallia petebantur, & difficulter cum ingentibus Genuenſium onerarijs, & immenſo præterea pretio comparabantur. Qua neceſſitate coacta vrbana multitudo ſæpe vrbe excedebat: pluresq; diſceſſiſſent, ni hos pro hoſtib. haberi, & capi Alphonſus iuſſiſſet: quod videret ab illo optima ratioe eſt factum. Nam quo plures abire contingebat, hoc diutius reliqui obſidionem tolerare poterant. Fuere autem qui in publico conſilio (tantum licentiæ faciebat famis) Renato ſuaderent vt legatos ad Alphonſum mitteret, qui de tolerabili aliqua pace agerent. In hoc rerum ſtatu decreuit Alphonſus Vicum oppidum petere, quod in Mineruæ promontorio ſitum à Renato tenebatur: eoq; cum roſtratis profectus oppidanos intra paucos dies, ſubſidij ſpè abiecta, ad deditiōnem compulſit. Deinde Maſſam progreſſus, id oppidum deditibus ſe oppidanis, cepit. Poſt hæc Surrentum adiit: quod cum ad deditiōnem nullis terroribus, aut minis compelli poſſet, latè populato agro, Puteolos redijt. Haud multo poſt nunciatus eſt Alphonſo, oppidum quod Sanctum Germanum vocant, à Ricio occupatum. Erat hic Ricius obſcuris ortus parentibus, homo leuiſſimus & modò harum modò illarum partium. Nam ex milite gregario ductor factus, magna latronum manu comparata, aliquot Romani pontificatus oppida armis oppreſſerat. Is quo facilius Alphonſum falleret, ſe ei amicum per id temporis ſimulabat. Subornatus autem à Romanæ arcis præfecto, quicum affinitatem contraxerat, per dolum id oppidum cepit. Erant in eo oppido complures, qui eius regionis principatum ad Eugenium pontificem trahi cupiebant. Oppido tum præerat Arnaldus, qui arcis regiæ præfectus fuerat. Hic vt primū Ricium per oppidum iter facere conſtituiſſe accepit, id ilico ad regem ſcribit: ſimul quid ſe agere velit percūtat. Fecerat quidem eā affinitas, quam dixi, nō nihil ſuſpectum Alphonſo Ricium. Itaque primū Arnaldum mandat, vt illi tranſeunti, ſi abſque periculo poſſit, manus iniiciat. Mox cum vulgatum eſſet, cum ad ſe ire cum copijs (ſic enim Ricius regi ſcripſerat) ſimulans velle ſe ſub eo ſtipendia facere, mutato cōſilio iubet, ni Ricius noui quicquā moliatur, vt eum incolumem tranſire patiat: quod ſcierit eum ad ſe proficiſci ſtatuſſe: ſed quoad fieri poſſit, operā det, ne quid ab illo per negligentiam detrimenti capiatur. quibus literis acceptis Arnaldus, pleroſq; factionis regiæ ſeorſum alloquutus, in tempore ſecum ad eſſe iubet. Nam pediatum, quo reſiſti Ricij conatibus poſſet, non habebat. Profectus in oppidum Ricium cum paucis primū ne ſuſpitionem multitudo pareret, per patentem portam ingreſſus eſt. Tractoq; de industria cum portæ cuſtodibus ſermone, ſubſtitit, donec qui ſequebantur, affuere. Quem ſimulatque Arnaldus proſpexit, obuiam cum paucis ad portam progreſſus, illum venientem in forum deducit. Tum aduerſæ factionis homines eius conſilij conſcij, ad eum frequētes conuenerunt: quorum ſtudio cognito, ad quendam ex his coniurationis principem conuerſus, & num omnia parata foret per

contactus, ut parata audiuit, illico Arnaldum comprehendi, atque in custodiam tradi iussit. Simul excursionem per oppidum facta, & aduersa factione perterrita, oppido sine certamine potitus est. Inde arcem Ianulam, (sic enim appellant) oppugnandam profectus Arnaldum vincitum eodem perducit: si forte posset, fraternæ mortis terrore iniecto Martinum arcis præfectum ad deditionem adigere. Sed quum ille pertinaciter affirmaret, non passurum se vlla priuata calamitate, in cuiuspiam, paterquam in regis sui potestatem peruenire: oppugnare arcem aggreditur: quæ cum acriter oppugnaretur, aliquot iam de præsidio vulneratis, Palermus ille centurio, quem amisso carpe nono, in hanc arcem in custodiam traditum, supra demonstraui, à præfecto arcis, uti solueretur & communi periculo succurrere permetteretur, requirit. Quo impetrato illico murum conscendit: hostesque iam scalas admouere conantes, tanta lapidum vi obruit, ut nemo amplius arcem subire auderet: erat enim ut ingenti corpore, ita & ingentibus viribus: quo facto & suam in Alphonsum fidem testatus est, & pristinæ virtutis fama recuperata dignus habitus est cui rex & veniam errati dedit, & in amplioris ordinis eueherit. Postquam Alphonso renunciatum est, Ricium oppido potitum omnem eius recuperandi spem in vna celeritate positam arbitratus, nihil sibi ad festinationem reliquum fecit: citatoque e quo paucis, qui tum forte cum eo erant, sequentibus (nam tum forte venatum ierat) ne nocte quidem intermisso itinere Theanum aduolat. Cæterisque proposito edicto, se absque mora sequi iussis, postridie mane plus sexaginta millibus confectis, ad oppidum peruenit. ea verò celeritas Ricium in primis consternauit. neque enim regem tam cito affuturum crediderat. existimabat illum, priusquam moueret, cogendis copijs tempus consumpturum, sibi que interea expugnandæ arcis facultatem fore. Castris ante oppidum positus Alphonso, antequam vim experiretur, donec copiarum reliquæ conuenirent, ad Ricium misit: qui hortaretur ut ab incepto abstereret oppidoque cederet: quod si faceret errori se eius parsurum. Qui cum in proposito perstaret: ut primum copijs se satis instructum putauit (namque ad illum interim pedites atque equites, è diuersis locis confluebant) statuit Alphonso oppidum totis viribus oppugnare: ne oppidum tam opportunè situm, & Neapolitani regni firmissimum claustrum, in inimicorum potestatem deueniret. Cumque naturam regionis diligentius intueretur, animaduertit montem, quem Ricius infederat, facile circumiri, ac desuper hostem opportunè peti posse. Itaque Mendociam Hispanum, impigrum virum, cum peditibus ducentis, clam hostibus, continuo ire præcepit, & si qui occurrant, è Ricij peditatu se esse simulare. Id oppidum à montis Casinatis, quem dixi, radices situm est: idque exiguus amnis interluit. Arx ab oppido aliquantum distat eminenti loco sita: supra arcem ad mille ferme passus, templum est, de quo diximus: opus vetustate, religione, præcipue diui Benedicti corpore, per celebre, castelli cuiusdam instar duplici muro circumdatum. Per cuius templi exteriorem murum (nam & is quoque ab hostibus custodiebatur) Mendocias cum socijs transitum faciens (nam alios expectabat) custodes fefellit. Ricius cognito regis de oppugnatione consilio, ex oppido prodit, ubi se haud satis tutum existimabat, dispositis per muros partim ex suis, partim ex oppidanis, qui resisterent: eosque tumulos, qui regis castris imminabant, insidet: quos tamen prius occupatos præsidijs firmauerat. Alphonso interea copias instruxerat: nihilque aliud oppugnationem differebat, quam eorum qui circummissi erant aduentus. Iamque ab omni parte Ricius sibi satis prospexisse videbatur, cum illi extemplo supra caput, veluti procella quædam Mendocias apparuit. Namque ij, qui pro templo stabant: opinati hunc esse reliquum Ricij peditatum (ut diximus) atque, eum cum suis ad Ricium descendere. Ricius quoque Mendociam tum esse, quem præstolabatur, suspicatus, parumper substitit. Sed mox fraude cognita aduenienti Mendociæ sese obiecit. Quod ut Alphonso animaduertit, omnes suos, quos in armis, (ut diximus) paratos, atque instructos habebat, partim in hostem pugnare, partim oppidum adoriri imperat. At Ricius ancipiti malo circumuentus sese confestim in fugam coniecit: viaque per medios hostes ferro facta, amissis pluribus, destituitoque oppido, primo in templum mox per deuios saltus in oppida, quæ propinqua erant, euasit. Quo fugato Alphonso confestim oppidum absque certamine recepit. ibique Arnaldi fratre

fratre cum valido præsidio relicto, ipse Capuam reuersus est. Qua in re profectò nescius virtus ne magis, an celeritas eius laudanda sit. Neapolis interea arctissimè obsidebatur: nec re frumentaria modò, verùm etiam aqua reciso extra urbem aquæductu oppidani laborabant. Quocirca ingens tristitia oppidanorum animos ceperat. Agebantur res adeò immutatas esse, vt qui prius Eugenij pontificis & Iacobi Caudolæ auxilijs instructi sibi pares Alphonsti viribus videbantur, nunc omnibus destituti subsidijs, eum ante portas binis castris positus victorem viderent, quem nauali prælio superatum & captum, nunquam amplius id regnum petere ausurum putarent. Esse in illius ditione Siciliam, cõmeatus, ac cætera bello necessaria suppeditantem: esse Sardiniam, Baleares insulas, Barchinonensium atque Aragonensium regna amplissima, vnde illi pecunia, ac milites subministrari possent. Angebantur quoque vehementiùs frumenti ac pecuniæ inopia, non ærario modò, verum etiam priuatorum ciuium facultatibus diuturno bello exhaustis. Duplex modò spes supererat: sed altera quidem minus firma. Nam Genuenses etsi libenti animo adiuuari ab illis sciebant, tamen grauati tantis, ac tam crebris sumptibus existimabant. Altera erat in Francisco Sfortia, & Antonio Caudola. Sed alterius cunctationem videbant, alteri non satis credebant. Omnia tamen tentanda, priusquam vltima experirentur, vociferabantur. Quorum vocibus permotus, vt par erat, Renatus ad Genuenses & ad Antonium Caudolam, qui cum eo post receptum filium in gratiam redierat, simul & ad Franciscum Sfortiam in Picenum crebrò nuncios dimittebat, qui docerent, quas in angustias res suæ redactæ essent, binis circa urbem castris hostium positis, & vt cum copijs celeriter aduolarent, si se saluum vellent, hortarentur. hæ spes omnes vanæ, atque irritæ euasere. Nam & inter Genuenses, cum iam decreta classis esset, pecuniæque in stipendium imperata, de præfectura inter Ioannem Fregosum, Thomæ fratrem, qui per id temporis Genuensis vrbis principatum obtinebat, & Ioannem Antonium Fliscum nobilitatis principem orta contentio ne classis perficeretur, impedimento fuit: & à Francisco atque Antonio, aut nulla, aut serò auxilia venire. Quum hic esset rerum status, nec speraret Alphonstus Neapolim aliter quàm fame, aut proditione capi posse: aperuit ei fortuna inopinatam quandam ad victoriam viam. Namque Anellus faber quidam cæmētarius, quæfames Neapoli exire cõpulerat, ad eum profectus, docuit urbem haud magno militum periculo, (si rei præmium esset) capi posse atque in id operam suam atque studium est pollicitus. Hunc rex collaudatum, & maioribus, quàm eius fortuna caperet, promissis oneratum, de ratione rei agendæ percontatus (omnibus quibus opus erat celeriter præparatis) ad ducentos viros fortes deligit: qui cum Anello, ac fratre nocte aquæductû ingrediuntur, & in ijs Mazzeum Ianuarium ac Diomedem Caraffam: & alios quosdam Neapolitanos, qui patria exules multos annos eum sequuti fuerant, quibus vrbis loca nota erant: omnesque paratos in armis esse iubet, causamque suppressit. Sub mediam noctem quum vocati omnes conuenissent, ducibus rem aperit: hortaturque vt intrepido animo rem aggrediantur, quæ sit ijs ingentem vtilitatem & decus allatura. Quòue vno atque eodem tempore & illi mœnia occupare, ipse cum copijs adesse possit, mandat vt cum in demonstratum locum ex aquæductu emerferint id sibi per eos, qui reliqui in aquæductu fuerint, significari confestim curent, rem à primis ad nouissimos perferendo. Erat autem ingressus in aquæductum per puteum alterum extra urbem ad lapidis iactum in horto quodam positum: in quæ per funem septè & viginticubitorû dimitti oportebat: datoque vni ex his negotio vt cum sciret primum eos è puteo intra tectum euasisse ad se referret, scalisque & vetricibus traditis, eos dimisit. Adiecit præterea vt quarta noctis vigilia, postquam è puteo emerfissent, facto impetu mœnia aggredierentur: oppressisque illico custodibus turrim vicinam occuparent. Cæteris verò vti imperata facerent, ducesque sequerentur vehementer præcepit. Cum his mandatis profecti leuiter armati ducibus Anello atque eius fratre, in puteum, per quem descensus perquam difficilis erat, sese tacitè per funem demittunt, accensaque funalia præ se ferentes: quum per cæcam testudinem singuli, vnus post alium, progredierentur, ad foramen, per quod aqua in urbem illabebatur, absque magno labore perueniunt. Aggressiq; murum perfodere aliquanto plus in eo excidendo quàm Anellus putauerat, propter eius crassitudinè posuere.

Eoque clauſtro perfoſſo, vterius progreſſi per canalem, qui ab aquæductu in puteum ferebatur: non abſque difficultate in ipſum puteum descenderunt. Reſtabat ſecundus labor, vt ſcilicet è puteo in domum euaderent. Anellus igitur & frater primi, ſubijcientibus humeros ſocijs, pedibus ſimul ac manibus per murum niti cœperunt: donec ad foramina quædam per quæ erat in puteum deſcendus, paulò ſupra hominis magnitudinem, peruenerunt: ad quæ ſtatim appulſi ad ſummum euaserunt. Fortè autem pridie eius diei Neapolitani magnum lapidum aceruum, propter huiusmodi ſuſpicionem, vt in puteum inſpicerent, ex operculo deiecerant: nec poſtea ſiue obliuione ſiue negligentia lapides impoſuerant. Quod ſi eſſet factum, irritò haud dubiè incoëpto, puteum ingreſſos ruerti oportebat. Eo igitur operculo facilè, ac ſine ſtrepitu ſublato, Anellus, ac frater primi in domum exiliunt: omnibuſque exploratis ne quid inſidiarum ſubefſet, poſtquam neminem aſſeſſe cognouerunt, per funiculum è puteo delatas ſecum ſcalas attrahunt: quibus, qui in puteo erant, ſcandere cœperunt. Difficilis erat præſertim armato aſcendus per nauales ſcalas: quæ cum ab imo vagæ, atque inſtabiles eſſent: nemo erat, qui ſuſſistere auderet: ne aut homines, aut armorum caſu periculum afferret. Inter hæc muliercula, cuius ea domus erat: primùm graui odore quem è puteo limus exhalabat: tum lumine inſpecto exanimata celeriter accurrit: ijs que viſis, qui iam emerſerant, continuo exclamat. Fueratque haud dubiè proditura inſidias, ni celeriter oppreſſa, vocem emittere inhibita eſſet: filia quoque iam adulta matrem orare vehementius cœpit, ne fortuna aduerſaretur. Ad hæc terrori immiſta preces, magna que ſilentij præmia mulierem inter ſpem, metumque dubiam placauerunt. Iam ſol exortus erat, cum vix quadraginta ex omni numero puteum euaserant, & qui ingreſſum nunciare regi debuerat: ſiue negligentia, ſiue quòd is metu, erumpente luce, à deſtinato loco diſceſſiſſet, nihil regi ſignificauerat: qui rei euentum opperens, paratus cum copijs erat. Cumque accepiffet neminem ſuorum in muro apparere: nihilque tumultus ex vrbe audiri, putauit omnes aut cæſos eſſe, aut metu exilire non auſos: itaque propius ad urbem profectus ab ea parte, quæ occupanda erat, ad muros ſuccedit. id verò conſilium vt primò in diſcrimen ingreſſos adduxit, ita victoriæ cauſa ad poſtremum fuit. Namque eius aduentu cognito Renatus cum ea manu, quam ad ſubitos caſus parauerat, citato equo ad muros contendit: hoſtesque procul amouit. Ingens verò pauor & conſternatio hos, qui iam è puteo emerſerant, cœpit. Nec regredi in puteum ne ſe armorum ſtrepitus propinquis hoſtibus proderet: nec propter paucitatem erumpere audebant, ſed mortem taciti continuo expectabant. Alphoſus vt vidit intus à ſuis nihil miſceri, deſperatis rebus ſigno receptui dato caſtra verſus proficiſci cœpit. Quod poſtquam Renatus animaduertit, periculum omne depulſum arbitratus, relictis cuſtodibus, & ipſe in regiam redijt. Fortè quidam ad puteum vnde erat in aquæductum ingreſſus, profectus erat, rei ipſius neſcius. Iſque re cognita ad Alphoſum nunciatum cucurrit multos è puteo prodiffe, atque in domo tacitos ob metum latere. Eo nuncio accepto celeriter conuerſo equo urbem repetit: atque ad mœnia ſuccedit, quo eorum animos acueret. Inter hæc mulieris quam dixi filius à ſtatione ſua domum venit, pulſatisque foribus cum nemo aperiret: inſidias illico ſubefſe ſuſpicatus, cœpit inſeſtius pulſare & fores perfringere. Mater & qui intus erant exanimati quid agerent, neſciebant. Alij ſubitò patefacta ianua petendum atque interficiendum hominem, Alij ob matris ac ſororis beneficium capiendum modo, nec vterius in eum ſæuiendum cenſebant. Quam ſententiam quum omnes probarent, reſeratis paulùm foribus, quum niterentur manus iniicere, repente vt hoſtes vidit, trepidus refugit: hoſtesque intra urbem vociferans ad Renatum ſubitò peruolat: quæque viderit refert. At qui intus erant vt inſidias palàm factas eſſe perſpexere, nec reditus à lateribus locum dari, vno agmine repente è domo profiliunt: primòque impetu mœnia propinqua (vno tantùm vigile ibi reperto) turrimque occupant. Nam cæteri cuſtodes tanquam eo die nihil diſcriminis reſtaret, in diuerſa abierant. Renatus eo nuncio primùm, deinde tumultu excitatus (vt adhuc erat armatus) ad mœnia celeriter reuerſus, impetum in hoſtes facit. Quibus viſis Alphoſus ad muros cum copijs aduolat: quoque ſuis animos adderet, ſcalas admoueri imperat.

Cæterùm oppidani eam muri partem facilè tuebantur, & ne quis per scalas in captam turrim euaderet grauium saxorum deiectu obsistebant: eosque qui turrim occuparant, manubalistis incessabant. Dum pugnatur obequitans mœnia Alphonsus animaduertit paulò supra eam partem, quæ oppugnabatur, locum quendam neglectum esse (namque eius custodes deserta statione ad propinquum tumultum se contulerant) Itaque scalas celeriter admoueri, eumque locum occupari iubet: sperans eo facto aut urbem inde capi posse, aut certè hostes ab oppugnatione eorum, qui turrim occupauerant, auerti. Is verò locus hoc facilius occupari posse videbatur, quòd veluti in arcum curuatus à Renato, & ijs qui cum eo pugnabant, conspici non poterat. Iam verò ex ijs, qui turrim occupauerant, cum tormentis, atque omni telorum genere peterentur, partim grauius sauciati fuerant, partim ne in hostium potestatem venirent, sese è muro præcipites dederant. Cumque vnus ex ijs, Ioannes Michaël Calatouillus, eques Valentinus, desperata salute in hostes delatus sese aliquandiu defendisset, à Renato confossus mortem honestam, ac gloriosam obiit: eratque Renatus eam turrim recepturus, nisi à tergo subitò, atque improuisò cum ingenti clamore, & alacritate hostes inuecti terrorem intulissent. Potissima verò causa trepidationis fuit (quòd plerunque ludente fortuna in bello accidere consuevit) res vtique parui momenti. Nam equus quidam fortè captus, & infessus à Petro Martino, vel (vt alijs placet) Sancio Barilio Alphonsi milite, per mœnia urbem ingresso, in hostes inuectus opintonem præbuit captæ, & refractæ portæ proximæ. Is verò equus Sarni Brancatij fuerat, præstantis equitis & Renato pericari, qui dum fortè per ea loca excurrentes in hostes incidisset (adempta ei ob viæ angustias fugiendi facultate) captus fuerat. At Renatus primùm cohortatus qui aderant, in hostes fortiter inuectus, eorum impetum paululum repressit. Mox verò, vt crescente hostium numero, suos exterritos animaduertit: nec posse diutius impetum sustineri, sensim referre pedem cœpit. Alphonsus interea ad Diui Ianuarij portam, quæ erat aliquanto remotior, quibusdam oppidanorum, quos belli fatietas ceperat, suadentibus, contendere partem suorum, & appulsis scalis eam portam effringere imperat. E quibus Lupus Simenes, Raimundus Buillus, atque Eximenus Corella, cuius potissimum opera in ea re vsus Rex fuerat, superatis mœnibus primi omnium urbem ingressi, plerisque alijs vt intrarent, animos dedere. Quæ vt Renatus sensit, cui potissimum parti, aut loco succurreret incertus (omni spe defendendæ vrbis abiecta) in pælio omnia expertus eam victori concessit. Tum & à Fori Boarij porta, quæ ad Castrum Maris fert, & ab alijs diuersis muri partibus irruptio in urbem facta, omnibus stationes præ metu deserentibus: atque ad prædam discursum: à cædibus tamen temperatum, mox verò ingresso Rege, & prædæ quoque finis factus. Postridie eius diei, duæ ingentes Genuensium onerariæ, quibus commeatus deferebantur, ignaræ vrbis captæ supraportum apparuere: propiusque profectæ vt viderunt solitos lætitiæ clamores à ciuibus non edi, illico suspicati res immutatas esse, sub arcem concesserunt, frumentoque exposito, vini & commeatum causa Surrentum (quæ vna ciuitas in Renati fide permanserat) petiere, atque octauo fermè die Neapolim reuersæ: quàm proximè potuerunt sub arcem anchoras iecerunt. quæ si pridie ante captam urbem aduentassent: naualesque socios in terram exposuissent, dubiam facere victoriam poterant. Per hunc modum Alphonsus Neapoli vrbe nobilissima, ac vetustissima, anno ab initio belli vno & vigesimo, potitus est. In quo nescias profectò, magis nè eius fortitudinem & constantiam, an clementiam, cæterasque virtutes laudes: an felicitatem admirere. Namque in aggrendendis rebus impiger, nec labore vllò defatigabatur, nec periculo cedebat vlli: tantamque animi fiduciam in his agendis præ se ferebat, vt sæpe eius milites cum pluribus, ipsi pauciores, dimicare non dubitauerint. In bello gerendo adeò constans, vt eum nec calamitas vlla, accepta, nec pecuniæ inopia, nec belli diurnitas, nec commeatum penuria, nec hyemis magitudo ab incepto reuocauerit. In victoria adeò clemens, & moderatus, vt de ea laude possit cum quouis antiquorum principum decertare. Clementiæ par facilitas, ac liberalitas erat: famis, sitis, frigoris, calorisque inaudita patientia, ad quam per assiduos vegandi

labores obduruerat, adiuncta erat. Ad hæc literarum amor, (is enim vnicus doctorum hominum cultor suæ tempestatis fuit) & vini abstinentia accedebat, quod aqua infusum vix quicquam vini simile referret. Has tantas regias virtutes consilij magnitudo, rebus belli, ac pacis pariter perspecta æquabat. Ita porro felix, fortunatusque, vt per rarò vnquam vlla accepta clade ipse vnus omnium regum fortunâ in potestate habuisse videatur. Sed hæc alterius sint loci: nunc ad rē gestam redeo. ingressus urbem Alphon sus præconibus paulo post per urbem dimissis, vt populationibus modus statueretur, edixit: ac plerisque ciuibus, qui ad se supplices cōfugerant, bona iam à militibus occupata, cum ædibus liberè restitui iussit. Nec post id temporis hostile quicquā in tota vrbe perpetrari permisit. Quippe existimauit, & præstanti regis esse uictis ignoscere, & sapientis integræ, quàm euerisæ ciuitati dominari malle. Quo quidem facto vel inimicorum animos sibi maximè placauit. Vnus supererat expugnandarum arcium labor: hæc autem tres erant, Capuana, Montana, & Regia: in quâ se Renatus amissa vrbe receperat. hæcque omnes tum situ tum valido præsidio munitæ erant. Cæterum rei frumentariæ inopia laborabant, præsertim Montana, et Capuana. Itaque eas obsidere statuit, & in primis Capuanâ utpote infirmiore, & regis iunctam: Vixque quartus ab obsidione intercesserat dies, cum Ioannes Coxa, vnus ex ijs, qui in regiam cum Renato confugerat, à Renato petijt, vt sibi liceret cum Ioanne Caraffa de arcis ipsius deditioe agere. Is enim Capuanæ arcis præfectus, in eam vxorem ac liberos habebat, nec ignorabat arcem ipsam ob com meatum inopiam defendi non posse. Cui Renatus cum iam arci subueniri non posset, vt saluti suorum consuleret, permisit: atque vt paucorum quorundam dierum inducias peteret, iussit: quas cum primò Alphon sus abnueret, ne Renatus ea occasione noui quippiâ in vrbe moliretur: mox mutato consilio, missis Lupo Vrreo, ac Raimūdo Buillo ad Mariæ Coronatæ templum, quò Coxa conuenerat, inducias concessit. Post hæc Ioannes vxore, ac liberis cum omni præsidio, atque omnibus rebus eductis, haud cunctanter arcem dedidit. Recepta arce Capuana, totaque vrbe in potestate redacta, Alphon sus vti omnes arma ponerent, edixit. Haud multò post Renatus cum pecuniam non haberet, vnde arcem tueretur, & amissam urbem recuperare se posse diffideret, summaque iam rerum omnium desperatio animo obuersaretur, abeundi consilium cepit: potissimum cum haud sciret, an postea nauium potestate, quibus se tuto mari committeret esset habiturus. Quia igitur ita statuisset Antonium Caluum à quo grandi pecunia adiutus fuerat, arci præfecit Montanæ arcis custodia Mazario Gallo permissa. Deinde nauē ingressus est. urbem quâ amiserat cum gemitu sepe respiciens, ac fortunæ iniquitatē inculcans, Otino Caraciolo, Georgio Alamāno, ac Ioanne Coxa tam moesti discessus comitibus. Isque secunda tēpestate vsus ad portum Pisanum, inde terrestri itinere Florentiam ad Eugenium pontificem, quo amico utebatur, profectus est. Post cuius discessum Alphon sus belli reliquias confestim persequi statuit. Itaque cum accepisset Antonium Caudolam cum Ioanne Sfortia Francisci fratre copias contrahere, aduersus eum proficisci instituit: debellatum profectus existimans, si illos vno modò prælio vicisset: retinebat enim Franciscus complura in Apulia oppida. Vrbe igitur primò præsidio firmata, atque eius custodiæ relictis Neapolitanis compluribus: quorum præcipuam erga se fidem in eo bello cognouerat: primò ad Capuam in campos profectus, mox coactis maioribus copijs, postquam se satis firmum atque instructum existimauit: inde ad Populi Fontem mouit, ac postridie Iferniam, quæ adhuc in partibus Antonij erat, petijt. Cuius aduentu conterriti oppidani, admissio eius præsidio, oppugnationem non tulere. Inde Carpenonum belli caput ducit: ibique castra ponit. Quod vbi Antonius accepit, confestim cum copijs proficisci statuit, priusquam Ioannes Sfortia quem Franciscus frater in Picenum reuocabat, copias ab se abduceret. Nanque Franciscus (cognita rerum Neapolitanarum immutatione) de rebus suis sollicitus retinendum fratrem, suaque potius defendenda, quàm aliena oppugnanda censebat. Inter hæc Paulus Sangrus, deserto Antonio, cum equitatus parte ad Alphonsum in castra transgressus, quantæ hostium copiarum essent, docuit. Alphon sus eum collem ante omnia occupandum putauit, per quem Antonium iter facere oportere cognouit. Itaque confestim in eam partem transfert. trecentisque peditibus Saxanum (quod castellum in propinquo erat) missis, eum collem, per quem ad Carpenonum iter erat, valido pedita

tu firmavit. Quem ut Antonius ab hostibus captum, & infessum comperit, ad Pesculan-
 tianum (ita id castellum incolæ vocant) cum copijs substitit, qui locus à Carpenono
 haud multum aberat. Carpenonum oppidum in colle positum, despectum vndique
 procliuem habet, ab eo colle exiguo interuallo, alter sese attollit mons pari fermè altitu-
 dine, per quem, ut ostendi, ad oppidum iter erat. haud procul inde à dextra situs est
 mons alius, in quo Alphonfus castra posuerat. Postridie Antonius, ut fiduciam ostende-
 ret, copias in aciem educit, quod ut Alphonfus animaduertit, & ipse pro castris acies in-
 struxit, multis verò haud dimicandum censentibus, quòd maiores essent hostium copie,
 quum Ioannes Vintimilius rogatus sententiam diceret, si (absente rege) penes se v-
 num summa rerum esset, sese intrepidè hostes aggressurum, cæterum non audere se ta-
 le quidpiam regi suadere, quòd in eius capitis salute tot populorum salus contineretur.
 Conuersus ad eum Alphonfus, per me igitur, inquit quo minus fiat tam memorabile fa-
 cinus, steterit: auertant id superi à genere nostro dedecus, ut metu pugnam detrectasse
 videamur. Simul his dictis galeam capiti induit, aciesque producit. Exiguus amnis inter
 vtraque castra excurrerat. Isque cursus tarditate, intra conuallem pluribus locis stagna-
 bat. Hic Antonius de industria expectabat, si fortè prior rex initium transeundi faceret,
 quòd is locus aliquantum accliuus trans flumen erat. At Alphonfus paulum è castris
 cum paucis digressus, ut hostium aciem, & loci situm diligentius specularetur: postquam
 cuncta cognouit, reuersus, ut vidit hostes citra flumen illici non posse, confestim tres a-
 cies trans flumen mittit: quibus Petrus, atque Alphonfus Cardonæ, ac Guilielmus
 Raimundus Moncata viri fortes præerant, hiq̄ue celeriter amne transmissis, magno
 impetu in hostes inuecti, insignem pugnam ediderunt. Sed cum plures hostium acies
 his sese circumfudissent: nec viderentur diutius eorum vim sustinere posse, quarta Al-
 phonfi iussu successit acies, quam Raimundus Buillus ducebat: & item quinta, cuius
 princeps erat Lupus Vrreus, vir præter bellicas artes, eximijs naturæ, ac fortunæ doti-
 bus præditus. Hos Alphonfus paulò infra eum locum, vbi pugnabatur, circumducere
 acies, atque hostium latera iubet inuadere: quorum interuentu, eorum qui iam cessu-
 ri videbantur confirmatis animis, prælium redintegratum est. Inter hæc pedites, quos
 ad Saxanum constitisse dixi, impedimenta hostium aggressi prædam agebant. Quod
 cum Antonius animaduertisset, confestim aciem vnam ijs subsidio mittit. Tum Alphon-
 sus cum reliquis aciebus in hostes fertur, militesque alios exhortando, alios castigando
 in pugnam accendit. In eo quoque prælij ardore Inici Gheuaræ, viri acris, atque impi-
 gri tum commilitones animando, tum manu cum hostibus fortiter rem gerendo, virtus
 inspectata, & laudata est. Pugnatum est aliquandiu æquo Marte, nec incruento, cum neu-
 tri cederent. Demum hostes terga dant, quos regij consecrati (direptis impedimentis)
 magnam eorum partem, in queis Antonium inter primos dimicantem, ceperunt, reliqui
 copiarum duces (abiectis armis) sibi salutem fuga quesierunt. Castris captis impedi-
 mentisque direptis, cum hostes nullum fugiendi finem facerent, Alphonfus receptui
 cani iussit. Post hæc cum clementia sua in captiuos uti statuisset, perducto ad se An-
 tonio, veniamque erroris postulanti, non modo ignouit, verumetiam oppida, quæ à pa-
 tre accepta, hæreditario iure possidebat, reliquit, cæteris captiuis perhumaniter habi-
 tis. Nec quicquam ex Antonij supellectile, quæ erat ingens, præter Christallinum ca-
 licem cepit. Secundùm hoc prælium Alphonfus per Pelnos, ac Marfos, gentem
 bellicosam victricia arma circumtulit totamque eam regionem breui subegit. Deinde
 in Apuliam se conuertit, ut belli reliquias conficeret (nondum enim Apuli, qui Fran-
 cisco Sfortiæ dominatu tenebantur, arma posuerant) castrisque primò ad Manfredonia
 oppidum ad mare situm motis eam urbem, præter arcem, oppidanorum
 quorundam opera statim recepit: in ea Victor Rangonius, quum sese aliquot men-
 ses tenuisset, desperato ad extremum auxilio, deditioe facta, rebus suis con-
 suluit, Troia interim, & cæteris oppidis Francisci receptis. Dum hæc aguntur,
 Renuus, quem profectum ad Eugenum dixeram, quum sese arcem regiam tueri
 posse diffideret (nam Montana, ob frumenti inopiam, iam antè recepta per de-
 ditionem fuerat) quòd ipsius regiæ tutela magno sumptu indigebat, nec absque
 Genuensium nauibus, frumento, ac rebus necessarijs prouideri poterat, eius de-

dendæ potestatem Ioanni Coxæ permisit, ipse mari in Galliam redijt. In deditiois verò conditionibus, quum esset postulatum vt Georgio Alemano, Otino Caraciolo, Ioanniq; & cæteris, qui Renatum sequuti essent, ignosceretur, in eos sese facilem & perhumanum Alphonsus exhibuit. Hoc tam graui, & tam diuturno bello confecto, omniq; demum regno pacato, Alphonsus Beneuentum concessit: ibiq; conuentum agere instituit. Quod postquam vulgatum est, Neapolitani ciues, regniq; optimates honestius arbitratu, conuentum Neapoli agi, quæ vrbs esset regni totius caput, ibiq; regem honorificentius, quàm vsquam alibi excipi posse, legatos ad eum misere oratum, vt apud se mallet conuentum agi. Fuit ea legatio Alphonso periucunda: quòd quàm grata sua victoria Neapolitanis esset, ex eo maximè iudicabat: itaque Neapolim conuentum edixit. Post hæc ex Beneuento digressus, Neapolim ad diui Antonij templum sub urbem, ad quingentos fermè passus, concessit: ibiq; moratus est, donec, quæ ad triumphu magnificentiæ pertinebant, parata essent. Quibus compositis, ad eam partem quæ Salernum fert, accessit. Neapolitani primùm indignum existimantes tam celebrem tot victorijs regem portam vrbs subire, quandam muri partem, quæ triumphans introiret, nouo Romanorum imperatorum more, discicere. Huc ductus est currus inauratus, quem vestes purpura, atq; auro distinctæ longè illustrabant, & in eo sella curulis æquè exornata. Currui alligati erant quatuor eximij candoris equi, quos vnus æquè albus præcedebat: ijq; omnes frenati auro, pictisq; sericis instrati. A dextra, leuaq; currus incedebant bis deni è nobilitate Neapolitana lecti viri, singula manibus hastilia gerentes: quibus illigatum velamen erat auro distinctum, quod supra currum deferebatur. Alphonsus vt regem decuit, antequam in currum tolleretur, habendam rationem hominum de se benemeritorum, quorum opera fideli, ac forti in bello vsus fuerat, arbitratus, hos pro meritis, varijs honoribus, & præmijs affecit: deinde currum inscendit, regali cultu, ornatuq; decorus, ac longè conspicuus. Lauream coronam, triumphantium veterum more, quamuis amici suaderent, renuit. id honoris superis tantùm tribuendum inueniens. Circumstabat infinita hominum multitudo eius visendi studio, præsertim triumphu ex longa antiquitate repetiti spectaculo, vel ex longinquis profecta. Moueri deinde agmen cœpit: cuius ordo huiusmodi fuit. Primi omnium sacerdotes diuinum carmen canentes, altariaq; & sacra corpora gestantes ibant. Sequebatur è diuersis ordinibus ingens tum ciuium, tum externorum numerus. Proximi ibant complures partim Florentini, partim Hispani Punico habitu: hiq; varia spectacula edentes, alij moralium, alij sacrarum virtutum, cum titulis, atq; insignibus ex quibus dignoscerentur: alij Cæsaris, & aliorum quorundam, qui florere, principum personam referebant: regemq; pro dignitate alloquentes, ac laudibus in coelum certatim extollentes, cum incredibili circumstantium voluptate, hunc pro se quisq; ad virtutum studia, ad gloriæ cupiditatem, ad diuinæ religionis cultum accendebant. Post hos aliquanto interuallo rex procedebat, tum habitus magnificentia, ac nitore admirabilis, tum rerum à se gestarum magnitudine longè admirabilior, atque illustrior. Currum pedibus sequebantur totius regni reguli & optimates. Voluit enim quos vicerat, hos triumphu sui participes efficere, non de his, veteri Romanorum more, triumphare: nulli ante currum captiui ducti, nulla spolia prælata. Nouerat enim regna vt fortitudine cõparari, sic mansuetudine, & humanitate conseruari. Nihil verò à Neapolitanis prætermisum est ad vicorum ornatum, per quos iter facturus esset. Omnia floribus constrata: varia odorum, ac vaporum suauitate fragrabant. Hoc modo lætis salutantium, & congratulantium vocibus, omnes urbanas sessiones, curru triumphans, præteruectus est. Nanq; omnis Neapolitana nobilitas, quæ longè clarior, & potentior olim fuit, in quinq; illustres sessiones, siue confessus appellare quis malit, diuisa est. Erant enim hæ sessiones, tum pulcherrimis aulæisq; pictisq; stragulis ornatae, tum cultissimarum virginum, & nuptiarum choris ornatiores. quæ pulsū pedum tibie sonum modulantes, rege conspecto hunc, vt communem patrem, vt decoris, ac pudicitie suæ tutorem veneratae sunt. Demum in arcem Capuanam, die iam in vesperam inclinante, se recepit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTA

RVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLI-

TANI LIBER OCTAVVS.

COMPOSITO regni statu, incolisque bello fessis quiete reddita, omnes vno ore Alphonsum miris in coelum laudibus ferebant, se per eum intollerandis laboribus, periculis, miserijs liberatos praedicantes. Qui arua colere consueuerant sese ad agrorum culturam contulerant. mercatura, quam bellum sustulerat, aduenarum concursu, atque commercio, in usum reuocari coeperat. eratque earum rerum iucunda recordatio, quas graues, atque asperas perpeffi fuerant. Regum, ciuitatum, nationum legati ad eum gratulandi gratia frequentes ventitabant. Illa modo cura regi ferè reliqua erat: Nanque Eugenius pontifex maximus, de quo superioribus libris mentionem fecimus, aegre ferens Renatum regno pulsum, adhuc cum eo inimicitias gerebat. Cuius opes, quamuis rex parum timeret, tamen ne contra Romanam ecclesiam, cuius erat maxime obseruans, bellum gerere videretur, ei reconciliari optabat. quare data occasione, non destitit, quoad dissensio, ac bellum omne sublatum est. Nanque Eugenius quum videret frustra à se suscepta arma retineri, nec iam amplius Renatum, qui postea regni spe abiectus in Galliam abierat, restitui posse, Ludouicum Cardinalem Aquileiensem appellatum, magno animo, & consilio virum (cui admodum fidebat, cuique rerum suarum summam commiserat) qui cum eo de pace ageret, legatum ad Alphonsum misit. Fuit autem hic annus à natali Christi Domini nostri quadragesimus tertius, & quadringentesimus supra millesimum. Legatus vbi Priuernum peruenit, missis, qui suam profectio- nem regi significarent, substitit. Quod postquam rex agnouit, Alphonsum Borgiam Episcopum Valentinum, nonnullosque alios viros claros, quorum consilio utebatur, qui eum salutarent, continuo ad eum misit. orta verò inter eos controuersia, quòd Ludouicus se pro legato à rege suscipi peteret. & Alphonsus episcopus, ac caeteri regij negarent id æquum esse, ne iam tunc rex sese Eugenij auctoritati, sibi adhuc aduersarij, subiecisse videretur: continuo rex vbi id rescituit, eam controuersiam tolli iussit, atque vt cum legati insignibus ad se iret, permisit. Multisque principibus viris ad quatuor millia passuum à Terracina obuiam aduentanti praemissis, ipse quoque vbi eum appropinquare accepit, ad mille passus processit, comiterque, ac benignè accepit. Interim ostendit placere sibi quæ de pace agenda essent, ea nullo interprete per se ipsos agi, nec cum suorum praeterea quoquam communicari, sic ea cautiùs, meliusque confici posse. Cuius consilio approbato Legatus, id quoque sibi placere respondit. Eoque ipso die ad eum, ne quid temporis frustra laboraretur, quum esset profectus, priusquam de pace colloqueretur, rex pro sua humanitate prius loqui orsus, ostendit sese iuris sui tuendi gratia, quod aliter tueri non posset, contra Eugenium bellum suscepisse, quem cum à Ioanna regina filium, ac regni successorem institutum sciret, ac pro statu suo conseruando infinitos labores, ac pericula adiisse, Renato posthabuisset, cui & aperte fauisset, & opitulatus esset. que ideo se grauius tulisse, quòd nulla sua iniuria lacesitus pontifex, ipsum adeò pertinaciter oppugnasset. neque enim meminisse se, à se quidpiam, cuius rei causa is sibi infensus esse debuerit, admissum. non personam, sed causæ æquitatem ab illo spectandam fuisse, qui communis omnium, æquo iure sit parens, nec magis hunc, quam illum aut amare aut odisse debeat. Multa praeterea maiorum suorum exempla retulit, qui pro Ecclesiae dignitate, & auctoritate conseruanda multa discrimina obire non dubitassent. sui verò erga sacrosanctam Christi Ecclesiam animi Gerbiniam expeditionem, quam pro Christiani generis gloria suscepisset, imprimis testem esse. quapropter quæ egisset non voluntati, sed necessitati attribui oportere. pacem se libenter & accipere, & dare: si modò æqua postularentur, concedanturque: hanc suæ voluntatis, atque consilij summam esse. Postquam dicendi finem fecit, Legatus, quibus potuit verbis, bellum à pontifice gestum

excusauit: docens non odio, sed humanitate compulsus, aduersus eum bellum gessisse: neque potuisse Renati à se auxilium implorantis preces auerfari. sed postquam ille regno extrusus esset, remota belli causa pontificem ad pacem mentem conuertisse: seque eius rei auctorem imprimis apud Eugenium fuisse. admiratum iampridem tum animi, tum consilij, tum rerum ab eo gestarum magnitudinem: summam præterea in bello constantiam, amicitiam illius vltro expetisse: quæ quidem per pacem sibi perfrui liceat. Post hæc cum de pace aliquandiu colloquuti essent, ab eo sermone vterque spe plenus discessit. Cepit autem vtrinque ex eo sermone mutæ virtuti, atque prudentiæ ingens opinio, atque admiratio: idque ad suos reuersi, alter alterum magnificis, atque amplissimis verbis extulerunt. Postridie autem rex ad legatum profectus, quum non concederentur postulata, ita ab eo discessit, vt omnes intelligerent, spem pacis nullam esse. & iam vterq; quasi desperata pace abire se inde velle pronunciauerat: iamq; ad discessum parabantur omnia, quum mox legatus frustra à se susceptum iter dolens per interpretem rem componi posse arbitraretur, Alphonsum Protonotarium (ea dignitas apud pontificem haud contemnenda existimatur) cuius fidem erga se norat, peridoneum censuit, per quem inchoata, ac iam desperata pacis mentio reuocaretur. Norat quippe in eo viro haud minus prudentiæ, quàm fidei rebus gerendis inesse: & quod erat genere Hispanus, propter linguæ peritiam, quæ sibi obscura erat, hoc illi magis cum rege conuenturum putauit. Vocato igitur ad se Alphonso mandat, vti regem adeat, eumque facta loquendi potestate, à quibusdam postulatis, quæ minus æqua censebat, auertere conetur. Scripsitq; ad regem orans, ne grauaretur secum, de ijs quæ ad pacem pertinerent, rursus agi, Alphonsi fidei quæuis magna, & arcana committi posse. Multa sæpe, quæ inter ipsos rerum autores effici non potuerunt, per internuntios composita, atque confecta esse. Acceptis mandatis Protonotarius è vestigio ad regem profectus, primùm nequid rex miraretur, quod quum is genere Hispanus esset, aduersus eum superiore anno arma cepisset, id factum excusauit: deinde edocuit, quantum nomini, gloriæque eius pontificis pacem, & gratiam conducere existimaret. Nanque vt turpe ad famam videretur tantum regem cum pontifice bellum gerere, etiam si esset fortasse iustum, ita posita contentione, eius autoritati parere, & aduersus Romanum Pontificem minimè contumacè esse, gloriosum haberi. Post hæc quum rursus de pacis conditione agi ceptum esset, in alias rursus difficultates inciderunt. Atque cum nihilominus pacem effici posse, alia quadam via demonstrasset assensus rex, Alphonsum Episcopum ad legatum misit, qui rogaret, ne eo die discederet, quod pacem componi posse rursus in spem venisset. Quod cum illi placuisset, consilium manendi cepit, posteroq; die ad regem profectus, Alphonsum vnâ secum sermoni, quem cum rege esset habiturus, interesse voluit. Rex itidem Franciscum Vrsinum (Romæ præfectus perpetuus is erat, qui honor in Italia amplissimus habebatur) ad se vocauit: ijsque multa inter se de pace colloquutis, post longam disceptationem pax ad postremum his verbis dicta, atque conscripta est: Eugenius pontifex Alphonsum Neapolitanorum regem constituat, appelletq; de more ipsum regem, & regni iura omnia ei liberis, posterisq; libera in perpetuum tradat, quemadmodum prioribus regibus à pontificibus tradi consueuissent. Ferdinando Regis filio, cui rex post mortem regnum destinauerat, succedendi potestatem faciat. Alphonsus contra Eugenij autoritati se subijciat, atque opituletur ad agrum Picenum, quem Franciscus Sfortia armis occupauerat, vindicandum. Si quando pontifex aduersus Turcas, aut Afros bellum suscipiat, rex cum classe adiuuet. Sacerdotio præditos, sub concilij prætextu Basileam profectos, reuocet, nec patiatur tres è suis qui Cardinales ab Amadeo Sabaudiensi creati fuerant, reuertentes, pro Cardinalibus suscipi, haberive. Si posito eius honoris titulo venire renuant, ipse pontificis edictum cum cura in eos exequatur. Erat hic Amadeus Saubaudiensis dux, sanè inter principes sui temporis existimatione, atque extra hanc immoderatam pontificatus cupiditatem, omninò clarissimus. Is enim sua industria sine armis, ac sine exercitu propè vllò, paternum imperium plurimum auxerat: in tantam porrò dignitatem, ac potentiam euectus, vt amplissimorum regum filias liberis desponderit, ipse filias maximis regibus collocauerit. Pontificatus titulum per sacerdotum, ac principum discordiam edeptus, Eugenij autoritatem penitus contemp-

psit. Quo mortuo Nicolao, qui Eugenio successit, facti penitus, posito pontificio nomine, & Cardinalis recepto paruit: pauloq; post cum laude mortem obiit. Postulabat rex præterea, vti Terracina vrbs in confinio regni sita, firmissimum ipsius regni claustrum, itemque Beneuentum vrbs in Sannitibus clara, ac potens, sibi posterisq; traderetur. Legato quidem ea oppida regi tradi placebat, quoad ei vita contingeret, sed in hæredes transferri incõsulto pontifice nolebat. Hac igitur re vna suspensa, quum de cæteris conuenisset, Priuernum Legatus redijt, Alphonso apud regem relicto, qui id ageret, curaretque, vt quæ de pace acta erant, publicis monumentis mandarentur. Qui cum vtriusque gratiam promereri cuperet, ne id vnũ obstatet, quominus pax conficeretur, æquum statuit, si rex ea oppida recepta in hæredes quoque transferri vellet, vti pro ijs ipse Matricem ciuitatem, atque Accumulum, in Marsis oppida Romanæ ditionis faceret. Quæ conditio cum regi placuisset, iubente pontifice, à Legato recepta, atq; comprobata est. Postridie eius diei, quo hæc effecta sunt, Nicolaus Picininus regis vocatu Terracinã venit, triremibus regijs aduectus. Hic est illè Nicolaus, de quo prioribus libris mentionem fecimus, qui Bracij præstantis copiarum ducis artibus, ac præceptis militaribus institutus ipsum etiam Bracium rerum gestarũ magnitudine, gloriaq; postremò superauit. Cum eo de rei militaris principatu qui posset concertare, vnus ex omnibus copiarum ducibus suæ tempestatis inuentus est Franciscus Sfortia, vir in armis plurimum excellens, fecitque dubium vter alteri anteponeendus esset. Nam cum scientia rei militaris, atque auctoritate pares putarentur, diuersa tamen vtriusque consilia in bello erant. Nicolaus utiq; dimicare paratior, prælium ex occasione protinus sumere, hostem celeritate præuenire, excursione fatigare, leuis armaturæ equite, magis quàm pedite vti, fortes modò, atque asperos milites amare, hostium numero non terri. Franciscus verò arte, ac solertia magis nitens, rarò nisi ex destinato confligere, sedendo, atque obsidendo hostem frangere: peditatum multifacere, argento, atque auro cultos milites habere, potentior se hostem non temere aggredi. Denique Nicolaus in milites indulgentior, Franciscus sauior habebatur. Erat inter eos non æmulatio modò, ob rei militaris gloriam, cuius primas partes sibi vterque arrogabat, verùm & similtas ingens ob veteres inimicitias, quæ olim inter Bracium, ac Sfortiam fuerant. Quorum alter, vt ostendimus, Franciscus pater: alter Nicolao magister, & dux fuerat. Atque idcirco non tantum vt hostes, sed vt inimici inter se bellum gerebant, nec sub vno eodemq; principe, vt militarent, adduci poterant. De quibus hoc loco hæc effari libuit, quoniam ij duo omnes memoriæ nostræ copiarum duces virtute, ac rebus gestis, consensu omnium, vicerunt. Erat autem Nicolaus Philippi copiarum dux, quibus multos annos cum imperio præfuerat. Cum autem Franciscus præter agrum Picenum, pleraq; Romanæ ditionis oppida occupasset, per finiti stipendij speciem à Philippo dimissum, ac Romam profectum, copijs eum pontifex præfecerat. Is verò, eo tempore, ad Tuscanellam (quod oppidum Francisci præsidio tenebatur) castra habebat. Expectabat rex eius aduentum, vt vnà secum de Picena expeditione, quam iam animo instituerat, consultaret. Profecto Terracinam, ingens ad eum, videndi desiderio, concursus fuit. Multi enim virum illum fama cognitum, ob res ab illo gestas videre cupiebant. Triduo de ratione belli aduersus Franciscum gerendi, quantisq; copijs opus foret, consultatum est. Quibus constitutis, inde digressus primùm ad Ciuitatem Veterem (quam Centumcellas quidam olim appellatam putant) atque inde Tuscanellam, in castra redijt. Post hæc Alphonso Caietam se recepit, dimisso à se protonotario cum pacis fœderibus obsignatis, vt ea quoq; à Legato, qui apud Priuernates constiterat, confirmarentur. Qui re quamprimùm absoluta, celeriter ad regem reuersus, ea ritè obsignata tradidit. Per id temporis Simon Guilinus ac Gunifortis Bergomensis bonarum artium peritia clarus, legati à Philippo ad Alphonsum profecti sunt. Hi que pro amicitia ea, qua Alphonso ac Philippus deuincti erant, regem oratum venire, vti Picenam expeditionem vel sua causa haud grauatè aggrediretur. Placere Philippo Franciscum, qui mutato animo alienas partes sequi videbatur, è Piceno summouere. Dederat ei vxorem Philippus Blancam filiam, quæ illi vnica erat: & quanquam illa haud ex vxore suscepta, at quam vnice amaret. Postquam verò eum à se abalienatum cognouit, rursus inter eos graues inimicitia exorta sunt. Maxima verò ab-

alienationis eius causa putabatur : quòd Philippus Nicolaum , quem vniuersis copijs præfecerat , in magno honore habebat. Vsq̄ adeo verò illius processit indignatio , vt non ante Nicolai mortem , quamuis rogantibus amicis , Philippo reconciliari potuerit. Rex legatis respondit , se quod ad fidem suam pertinere id sciret , bellum suscepturum : & quoniam id illi quoque placere cognosceret , hoc se impensiore cura persequuturum : id modò se rogare , vti Philippus in proposito permaneret. Turpe enim postea fore inchoatam expeditionem deserere , ne id factum metu , aut minus honesta causa putaretur. Sperare se Dei Optimi Maximi ope , qui sanctissimam Christi religionem impunè violari non sinat , Romani pontificatus opes restitutum iri. Ad ea legati , hanc esse immutabilem Philippi sententiam : pergeret modò , & copias in Picenum mitteret. Quibus compositis Arnaldum Vrgelensem Episcopum , excellentem virum , Franciscum Vrsinum , Berengarium Harilium legatos ad pontificem misit : qui ei de pace congratulantes , seque eius autoritati summitentes suo nomine officium præstarent : ijque benignè à pontifice suscepti sunt. Post hæc protonotario ad legatum , atque inde ad pontificem reuerti iussio : qui quæ acta de pace fuerant , comprobari , atque ad se afferri curaret : in bellum Picenum toto iam animo incumbens Neapolim redijt. Cæterum quò magis suam voluntatem & studium erga Romanum pontificem testatum apud omnes faceret (licet per pacis conditiones haudquaquam teneretur) ipse in eam expeditionem proficisci statuit : nec per vicarium : sed per se ipsum bellum gerere : cumque vniuersis copijs in Picenum contendere. Atque ita nulla interposita mora in prata Campana , copijs omnibus celeriter coactis , primo quoque tempore per Pelignos , ac Marfos iter faciens , quinque millia passuum ab Aquila castra fecit. Erat ea vrbs armis virisque in primis polleus : præualebâtque in illa ea factio , quæ Renati partes in bello sequuta fuerat. Ea Campanisca appellabatur : cuius princeps dignitate atque autoritate erat Antonutius vir rei militaris , sed iam senior , peritissimus : atque ob id eius fides nonnullis , qui apud regem erant , suspecta habebatur. Cùmque in castris rex esset , non contemnendi quidam aduersæ factionis homines ad eum clam profecti monuerunt , ne urbem intraret : comparatam enim esse ab Antonutio magnam clientium manum : qui eum urbem ingressum obruncarent. Quæ rex tanquam vana aspernatus nihilò secius postero die , vti constituerat , nullo suspicionis signo edito ingressus urbem est. Nec quicquam omnium fuit (siue eos regis fiducia deterruerit : siue is nuntius , (quod quidem plures existimarunt) vanus fuerit , qui non obedientissimè regi officium præstiterit : nullo prorsus honore erga eum ab Antonutio , illiusque factionis hominibus prætermisso. Vrbe transmissa , quina millia passuum inde castra posuit. Inter hæc protonotarius , quem ad pontificem profectum diximus , Senas (ibi enim per id tēporis Eugenius agebat) profectus , nonnullos Cardinales partim Italos , partim Gallos omni studio , ne pax rata haberetur , apud pontificem intercedentes reperit. Cæterum vbi protonotarium audiuit , ijs reiectis paci & ipse annuit : quæque legatus egerat , rata habuit , cōprobauitque. Postquam regij legati ad pontificem profecti mandata exposuere : regem sese subijcere eius autoritati pronuntiarunt. Quibus benigno responso dato , Eugenius rursus Protonotarium ad regem misit qui & pacis , & confirmati regni diplomata ad eum deferret. Quorum alterum , quo pacis & fœderis comprobatio continebatur , accepit : alterum de regni confirmatione , quòd in eo nonnulla addita erant , quæ sibi haud satis placebant , respuit , quanquam ea superiores reges pontificibus præstare mos esset. Et quoniam regi non nulla suspitio iniecta fuerat pontificis , ac Philippi conspiratione , sibi in Piceno insidias parari , cùm iam Picininus Picenum versus cum exercitu contendisset , aucta est ei nonnihil suspitio , ne non satis syncera fide Eugenius secum ageret , qui ea in eo fœdere comprehendi voluisset , quæ se haudquaquam præstiturum sciret. In primis verò Ioannes Antonius Tarentinus princeps , alijque nonnulli regni procures , quos in eam expeditionem ducebat , ne vltius progrediretur , suadebant : quæ quidem res illum nonnihil consilij incertum reddidit. Tandem omnibus circumspectis , quum sibi redditum turpem fore existimaret , ne vnum Picinum in discrimen misisse videretur , qui iam ad Bisium castra posuerat , nec par copijs

pijs Francisco erat, aduersus eum (ira enim fama erat) aduentanti progrediendi consilium cepit, Ioannē Liria, claro equite cum peditibus mille ad eum præmissis, quem virum non fide tantum, morumque elegantia, verum etiam ob grauiam sæpe adita periculi dignitatis suæ tuendam causa ualde diligebat. Qui cum Picinino coniunctus per magnum castris momentum accessit. Cumque rex è protonotario suspitiones in quas inciderat, falsas esse cognouisset, constituit fallax potius consilium subire, quam à suscepto semel consilio discedere. Atque ita castris motis, continuato itinere, Nursiam versus profectus est, eo consilio ut Bisium (qui locus à Picinino obsidebatur) peteret. Ibi eum Nicolaus cupidè expectabat, propterea quòd vulgò increbruerat, ut diximus, Franciscum eò cum omnibus copijs, ut obsessis opem ferret, propediè venturum. Nec dubitabat postquam se cum rege coniunxisset, fore, ut Franciscus consilium mutaret. Cumque ad septem millia passuum à Nursia castra posuisset, venit ad eum Picininus, qui tantisper copijs præessent, in castris relictis. Ad viginti equites magni, & clari in armis viri cum eo accessere. Aberant autem castra regia à Bisio, haud amplius sexdecim millibus passuum. Fuit illius aduentus regi perquam gratus, præsertim quòd tam liberè ac paucis comitatus equitibus ad eum venisset, multumque ex ea animi fiducia, quam ille in omni sermone præferebat iam omni suspicione posita, confirmatus est. Neque enim videbatur dubitare Nicolaus, quin ubi vires in vnum contraxissent, hostibus superiores forent. Animaduerebat enim egregiam bello manum cum rege aduentasse. Florem nanque totius regni, ac præterea Hispanos, Siculos complures, fortes viros, in eam expeditionem rex assumpserat, quòd sciret sibi cum duce haudquaquam contemnendo, cumque validissimis copijs rem futuram. Postero die motis inde castris, rex vnà cum Nicolao Bisium ire perrexit. Quumque oppido appropinquaret, aduentus eius cognito, oppidani conterriti, pontifici absque certamine deditioem fecere. Eam enim deditioem sibi fieri rex non est passus, uti omnes Picentes populi agnoscerent, sese pro Ecclesiæ dignitate non pro suis commodis gerere bellum, neque vllum postea oppidum aliter dedi permisit. Cæterum quoniam locus castrorum, ob angustias tantorum exercituum minimè capax videbatur (relieto ibi Nicolao) ipse ad Plebem Taurinam agri Camerinatis progressus, castris positus, Nicolaum præstolatus est: quòd postridie mane Nicolai profectus, ac per media regis castra transgressus, vltra eum locum circiter sex millia passuum & ipse posuit castra. Eo die rex quo exercitum recrearet, ibidem substitit, posteroque die digressus Nicolaum cum omnibus copijs in armis reperit. Ibi que coniunctis exercitibus vltra eum locum quem Portam Serrauallis vocant, (angustia quædam sunt difficiles transitu) profectus iuxta ripam Clentis fluminis castra posuit. Quo in loco agnouit Franciscum haud procul à sancto Seuerino oppido abesse, & cum eo Sigismundum Malatestam, qui genero suo in auxilium, cum copijs haud contemnendis, venerat. Erant in hostium exercitu ad octo millia militum. Constituerat autem rex eo die, commeatum inopia, quorum quidem magnam vim parari oportebat, conuiescere. Cæterum ut accepit Franciscum vnus modò diei iter à se abesse (mutato repente consilio) circiter secundam noctis vigiliam vterius progredi cœpit, omissoque recto itinere (quod Tolentinum ferebat) ad læuam flexit: ea enim est via rectior ad sanctum Seuerinum contendenti, quo in loco Franciscum castra metatum diximus, quamuis propter locorum asperitatem, equiti aliquanto incommodior esset. Cumque iam orta luce, rex ad collem Lutij (ita castellum vocant) peruenisset, qui locus à sancto Seuerino haud multum aberat, factus est certior, Franciscum cognito eius itinere, motis properè castris Cingulū concessisse. Erat ea regio plurimum montana, et ob id Franciscus hostem maiore periculo ea loca subiturum putarat. Quod postquam in castris auditum est, maximis clamoribus milites à rege postularunt uti castellum, de quo antè diximus, quo militiam haud segnem agerent, à se oppugnari sineret. Quorum studio perspecto rex, quanquam inuitus propter castellanorum calamitatem, id postulantis concessit. Mouit etiam non nihil regem commeatum indigentia, quos vndique comparari, quacunque ratione, necesse erat. atque ita bipartito exercitu, iussit ut ab vna parte Nicolai copiarum, ab altera suæ castellum inuaderent. Quumque iam pugnari cœptum esset, Sanseuerinates, qui Franciscum, metu regis, sese Cingulum recepisse cognouerant, missis ei obuiam legatis ante-

quàm propius accederet, allatis portarum clauibus, deditioem facere constituerunt. Qui cum sese ad pedes eius supplices proiecissent, traditisque clauibus, nulla pontificis mentione facta, deditioem facerent, rex ijs longa oratione ostendit se nulla sui comodi spe, aut dominandi cupiditate, sed pro Romanæ ecclesiæ dignitate, & commodeam expeditionem suscepisse: gratam sibi accidisse, talis erga se animi significationem: cæterum æquum esse, cum pro pontifice bellum gerat, ei quoque (id quod omnino sibi constitutum sit) deditioem fieri. Cuius illi voluntate cognita, pontificis legato deditioem fecerunt, cui & claues ad se allatas rex tradi iussit. Inter hæc quum castellum diutius resistere haud posse videretur: ijdem legati suppliciter à rege petierunt, vt suos à dimicatione reuocaret, nec castellum euerti, atque proponi ad prædam pateretur: facturos haud dubiè Castellanos, quod Sanseuerinates fecissent: itemque omnes populos qui sui iuris ac ditionis essent. Quorum precibus permotus, quanquam victoriam in manu esset, receptui cani iussit. Post hæc Cingulum versus mouit, quò Franciscum sese recepisse docuimus: tria que modo millia passuum à Castello progressus, haud procul ab amne Potentia castra posuit. Eodemque die, quo fortiori, ac fideliori opera Nicolai Picinini vteretur, simul vt omnis exercitus ad pericula subeunda paratior fieret, eum copijs omnibus præfecit, congestis in illum maximis laudibus, nullaque re, quæ posita sit in honore verborum, prætermissa: nec quisquam è regijs fuit, qui non maxime consilium eius comprobauerit. Postridie eius diei rex motis castris Potentiam versus ire coepit. Cumque in itinere certior factus esset, Franciscum locorum oportunitate fretum statuisse in his locis consistere, quanquam multi essent, qui huiusmodi profectioem, propter viarum iniquitatem, dissuaderent, nihilominus, vt Nicolaum contrariæ sententiæ esse animaduertit (tantum illi viro in re militari tribuebat) coeptum iter persequi instituit. Cæterum quòd diei haud multum supererat, & itinera esse diligentius exploranda videbantur, tum quòd fessos continuatis itineribus milites recreari oportebat, eo die Potentiam non est ventum. Franciscus autem, cognito eius itinere, atque consilio, cum varias suorum sententias cerneret, dispositis per oppida quæque præsidij ne cum rege dimicare cogeretur, è Piceno concedere constituit, missoque Firmum, quod est Picentium caput, Alexandro fratre viro forti: Ioannem Tolentinum cum sexcentis equitibus Auximum: Troilum Esim, Robertum fratris filium cum quibusdam alijs copiarum ductoribus, Roccam Contratam, (ita appellabant id oppidum) præsidio ire iussit. Quo digresso, Petrus Brunaurus vnus è copiarum eius ductoribus, quo multum vti solebat, siue regis pollicitationibus ductus, auctore Inico Ghæuara, vno è purpuratis regi percaro, cum is ad Franciscum colloquia postulantem aliquanto antè missus à rege isset, siue is aliquid grauioris iræ aduersus Franciscum concepisset (ad octingentos is equites ducebat) mox ad regem cum copijs transit. Qua re cognita Franciscus in grauiores rursus curas incidit. Cogitabat enim, quantum sibi roboris detractum fuisset, tantum hosti accessisse. Rex autem consilij eius nescius, in consultando de ratione traducendi per montes exercitus, mittendisque in diuersa exploratoribus, vt sciret quænam itinera ad hostem expeditiora essent, eum diem consumpsit. Postridie verò itinere comperto, cum iam moturus esset, factus est certior, Franciscum cum reliquis copijs eo animo vt nusquam cum eo congregeretur, ex ijs locis discessisse. Cumque cognouisset eum iam abesse, quantum vno die itineris conficere ipse non posset, ne nequicquam in persequendo hoste tempus tereret (mutato consilio) eo die inter montem Melonem quem appellant, ac Monticulum, copias duxit. Ad cuius primum aduentum oppidani perculsi, præterea Maceratenses, ac Tolentinates, quòd Franciscum copijs imparem regi norant, pontificis legato deditioem fecere. quæ Francisco renuntiata eum vehementer sollicitum habuere. Nam nec vlla præsidia, quæ per oppida distribuerat, satis firma posthac fore existimabat, nec dū satis sciebat, quam ratione tantæ exortæ subito tepestati occurreret. Quamuis enim Florentinos, ac Venetos, quorum antè bello dux opes ac gloriã auxerat, fautores haberet, tamen in tam subito casu, ac tam aduersis suis rebus, præsertim cum adhuc bellū ijs cum Philippo esset, eorū auxilia desperabat. Instabat enim Alphonsus ac protinus cedentē vrgebat, ex quo fiebat, vt sese haud satis tutū vllis murorū munimentis putaret. Populorū enim inconstantiam verebat, quam partim rumor

regiæ potentia, partim religionis metus, vt sese aliquando impia rebellionis nota liberarent, faciebat. Et Florentini quidem, & Veneti eum è Piceno summoueri ægrè ferebant, sed auxilium ferre non poterant. Nec verò existimauerant fieri posse, cum scirent quantas Franciscus copias haberet, quantaque is virtute bello gerendo esset, vt tam facile hostibus cederet, consilio modò, & spe (quod vnum in rebus tam subitis poterant) illum adiuuabant. Is igitur ad artes conuersus quandoquidem nulla alia apparebat resistendi ratio, simulandam cum Philippo censuit reconciliationem, eius consilium Venetis, ac Florentinis approbantibus. Misit igitur è suis, qui Philippo nuntiaret sese in gratiam eius redire cupere, nec amplius eius voluntati refragari decreuisse, quem sibi parentis ac Principis loco vnum esse colendum constituisset, & à quo summis beneficijs sese ornatum esse meminisset, modò is posita animi acerbitate, atque iracundia, præterita animo obliteraret. Quæ cum audisset Philippus (is enim illum non tam omnino fractum quam debilitatum, & imminutum, quò eo liberius vteretur, velle existimabatur: sit enim natura, vt quæ optemus, ea facilius in sensus nostros irrepant) confestim misit vnum ex ijs, quorum opera vt consueuerat, si quando quempiam citra legati nomen, & dignitatem mittere volebat, qui quæ ille vellet, peteret, & percontaretur. Ad quem Franciscus longa oratione vsus (vt erat homo ad persuadendum nõ natura modò, sed etiã quadam arte compositus) præterita purgare ostendit, quæ egisset aduersus Philippi voluntatem, ea sibi molesta esse, et quando ea infecta fieri non possent, sese illa perpetuo obsequio emendaturum. Quæ tamen non ipsius odio, sed magis inimicorum iniurijs, & contumelijs impulsus stimulatusque effecisset. Quorum semper in id vnum studium vehemens fuisset, vt ipsius Philippi animum per calumnias à se auerterent, quibus tam facile credi, haud par fuisse: Philippum debuisse existimare neminem sibi fideliozem, aut dignitatis amplitudinisque suæ cupidiorem, quam se esse, quem sibi generum ex tam multis claris principibus delegisset, cuique post mortè tantas opes, tantum imperium esset relicturus. Miratum verò se magis fuisse, quonam modò adduci potuisset, vt aduersus se copias mitteret, nisi eum, qui missus est (designabat autem Picinum) propter veteres inimicitias tam cupidè contra se profectum intelligeret. Hæc, atque alia huiusmodi cum dixisset, & purgasse præteritam contumaciam sibi satis visus esset, quæ à socero vellet, adiecit. Idque in primis vt à rege postularet, vt è Piceno exercitum reduceret. Scire se regem pro ea amicitia, quæ illi summa cum Philippo esset, eius voluntati facile obsecurum. Quo nuntio pacatus Philippus, illi in gratiam recepto, postulata concessit, atque hæc clam rege omnia. Nec mora Ioannem Baldicionum ad regem misit, qui ijs de rebus eum certiore factum oraret vt omissa expeditione, cum exercitu è Piceno discederet. Francisci incolumitatem sibi, vt generi, ac filij, curæ esse. Nec tamen, quænam essent pacis inter se conditiones, atque an ijs rex ipse nominatus esset, quicquam nunciandum curauit. Hæc regi nuntiata non nihil eum conturbauerunt: potissimum cum iam vsque adeo progressus esset, vt referre pedem, absque dignitatis ac nominis sui iactura aliqua non posse videretur. Nam cum pontifici fidem dedisset, non quieturum, donec Picentes Francisci dominatu liberatos in illius potestatem redegisset, hanc à se deserere causam honestè nõ posse existimabat. nec verò deerant, qui Philippum tam facile illum in pristinam gratiam reuocasse opinarentur: quòd esset veritus, postquam rex Franciscum è Piceno summouisset, (erat enim, natura in suspicionem pronus) ne res suas, vbi aliqua dissensio exorta esset, cum vellet, perturbaret: præsertim cum ab eo, vna propè excursionem, maximam agri Piceni partem Francisco ademptam cognouisset. Quapropter cœptam expeditionem, ac magna iam ex parte confectam persequi instituit, Baldiciono edocto, cur sibi non liceret susceptam semel pro pontifice causam destituere: quam, vt toto studio persequeretur, pontificis legatus instaret. Post hæc oppidis, quæ ad Eugenij imperium redierant, præsidio firmatis, ad Cornicis saltum, haud procul à Cingulo castra fecit. Cuius consilio atque itinere comperto, Franciscus properè inde mouit, ne aut in oppido obsideretur, aut cum rege necessario decertare cogeretur. Itaque oppidani cum sese destitutos eius auxilio animaduertent, & ad obsidionem res spectare videretur: missis ad regem oratoribus, triduo post deditioem fecerunt. Inde ad Castrum Planum profectus, cum oppidani deditioem detre-

starent, ac propter opinionem resisterent, id continuo ad motis copijs cepit. Et quo ce-
 tera oppidamini recusarent in ius ac potestatem Romani pontificis redire, oppidano-
 rum bona legati iussu militi in praedam permisit. Dum haec aguntur, Philippus Franci-
 sci gratia rursus ad Alphonsum literas per tabellarium in eandem sententiam misit, sed
 prioribus aliquantò urgentiores: orans, atque obsecrans ut omissis Piceni rebus, exer-
 citum in regnum reduceret. Erant autem conscriptae eae literae apud Franciscum, ab eo
 quem Philippus ad se miserat, quibus verbis Franciscus ipse dictauerat: Cumque his li-
 teris alteras idem tabellarius attulit à Simone Guilino, qui pro Philippo foedus apud
 Terracinam renouarat: in quibus scriptum erat, reminisci Alphonsum debere foederis
 ipsius legibus contineri, simulatque is intellexisset Philippo placere, esse exercitum in
 regnum reducturum. Quibus rebus Alphonsus grauiter commotus, praesertim cum ea
 expeditio Philippi potissimum hortatu à se suscepta esset: nec vera essent, quae Guilinus
 scripserat: mittere quempiam è suis ad Philippum constituit, qui cum illo his de rebus
 exposculetur. Itaque vocatum ad se Matthaeum Maleferitum virum, & iuris scientia, &
 consilio clarum, cuius erga se fidem, ac diligentiam antea alijs in legationibus expertus
 fuerat, ad iter comparari iussit, atque quò tutiore, & commodiore via proficisceretur:
 expectandù illi ait Sigismundum Malatestam, qui ad se quamprimum venturus esset, per
 eius agrum breuius iter fore. Erat quidem Sigismundus ex nobili Malatestarum gene-
 re: ex quo multi illustres viri belli & pacis artibus orti sunt. Hic eum sua ipsius gratia, cum
 Francisci, cuius gener erat, fauore sublatus inter copiarum duces clarus habebatur.
 Qui cum furentis procellae venientem in se impetum sustinere se posse diffideret, regis
 amicitiam à se expeti simulauit: eam vnam rerum suarum salutem arbitratus: & quò tu-
 tò iret, fidem à rege petierat, impetraueratque. Ceterum cum per exploratores certi-
 or factus esset, regem procul à se iter facere instituisse, eius adeundi consilium immuta-
 uit. Quem frustra expectatum, ut rex ad se non ire animaduertit: ratus (id quod erat)
 illum aliquid noui consilij cepisse, cum ab eo iter iam deflectere coepisset: haud ampli-
 us differendum ratus, Matthaeum ad Philippum abire iussit, & vna cum eo Ioannem Nu-
 ceum: quòd is rerum in Insubribus, vnde erat oriundus, ac praeterea Philippi morum
 peritus putabatur. Qui statim Vrbinum versus arrepto itinere, per Piceni montana in
 Flaminiam primùm, atque inde in Insubres profecti, Mediolanum peruenerunt. Quo-
 rum aduentu cognito Philippus qui eos in urbem deducerent, summos viros obuiam
 misit: atque ijs diuersorium & lautia data. Eo die ad Philippum salutandi gratia in arcem
 ierunt: à quo benignè, comiterque excepti sunt. Hinc facta modò salutatione, consti-
 tuit Philippus tres viros, quibus cum agerent, quae agenda essent: hi fuere Vgutio Con-
 trarius, Nicolaus Guerrerius, ac Franciscus Castillioneus: quibus constitutis rebus do-
 mum reducti sunt. Postridie eius diei, tres viri à Philippo his audiendis delegati ad eos
 venerunt, quidnam à rege pertulissent cognituri. Ad quos Matthaeus post primos con-
 gressus silentio facto, hunc in modum locutus est: Miratur vehementer Alphonsus rex
 cum Picenam expeditionem, Philippi potissimùm hortatu, atque impulsu aduersus Fran-
 ciscum Sfortiam suscepit: ac Picenum ingressus, intra paucos dies multa illi oppida
 ademerit, atque in extremos iam Piceni fines compulerit, venisse ad se à Philippo Io-
 annem Baldionem cum mandatis in quibus erat se Franciscum Sfortiam omni posita
 contentione, in pristinam gratiam recepisse: ac proinde magnopere orare, ut ea omis-
 sa expeditione, illum oppugnare absistat, id sibi per gratum fore, quandoquidem illi fi-
 dem dederit, sese eum tanta belli mole leuaturum: in eoque Philippum hoc se facilio-
 rem praebuisse, quòd nisi Franciscum tantis rerum angustijs obluentem, sibi reconcili-
 ari passus esset, eius amicitiam, atque operam in omnè tempus perdidisset: quoniã is se per-
 petuo foedere Florentinis, ac Venetis iuncturus esset, ne fortunis omnibus euerteretur.
 Ad haec venisse paucis post diebus tabellariũ quendam cū binis ad se literis, alteris à Si-
 mone Guilino scriptis, eodè propè argumento, nisi quòd haec aliquantò duriores videban-
 tur, quas quidem literas regi constaret, apud Franciscum, quibus ei placuerat verbis,
 per Philippi scribam fuisse conscriptas. Guilini autem literas paulo insolentiores iudica-
 tas esse, quibus regem monebat, uti eorum reminisceretur, quae apud Terracinã foedere
 comprehensa essent: nò debere igitur eũ fugere, se promississe, simulac Philippo libuis-
 set,

set, se ab ea expeditione discessurum: ac proin vellet id foedus ratum esse. Hæc autem atque alia eiusmodi sunt, inquit, quæ regem in summam admirationem adduxerunt. Primum verò omnium quòd Philippus tam facilè sibi persuaderi passus sit, Franciscum syncera secum fide in gratiam redire, quandoquidem per Petrum Brunaurum exploratum habet, qui omnium Francisci consiliorum est conscius, eam reconciliationem Venetorum ac Florentinorum consilio à Francisco confectam esse, quod breui rei exitus est indicaturus. Quæ quidem omnia rex ipse ex Troilo altero è copiarum Francisci ductoribus, qui hæc ad illum scripsit, vera esse comperit. Miratur autem rex haud minus quòd de conditionibus renouati cum Francisco foederis nihil à se cognosci voluerit, præsertim ijs de rebus, quæ pontificis, & sua quoque intersint, cum adhuc nonnulla oppida Franciscus in Neapolitano regno occupata detineat. Nam in ipso foedere disertè comprehensum est, si quando Philippo, mutata sententia, placuisset, regem à suscepta expeditione absistere, præstare Philippum debere, vt Franciscus ex omnibus primùm regni oppidis præsidia educat, quod quidem à Philippo perinde neglectum est, ac si nihil omnino ad regem pertineat quicquam de Francisco cognoscere. Quibus profectò de rebus grauius questurus fuisset, si cum alio illi quàm cum Philippo res esset, quicum statuit sibi firmam, atque incorruptam amicitiam futuram. Quod autem ad causæ honestatem pertinet, considerandum Philippo etiam atque etiam est, cum id bellum rex pontificis maximi iussu cuius Neapolitani regni iura sunt, eoque ipso maximè & autore, & impulsore suscepit gesseritque, non licere regi ab armis discedere, ne iusta de se querimoniæ causa pontifici exhibeatur. Præterea (quod ad dignitatem suam attingere rex putat) multò sibi turpius existimaret, si repente medijs gerendis rebus, præsertim in tam prospero victoriæ cursu, quàm si nondum inchoata expeditione, hoste tantùm irritato, exercitum reduceret. Iam enim nequid ignoretur, in pontificis potestatem supra quinque & viginti oppida, præter castella plurima, redegit speratque breui fore, vt eiectis Francisci præsidijs, reliquum Picenum in pontificis potestatem vindicet. Quod vt perficiat quotidie à pontifice per literas, ac nuntios rogatur. Nec verò rex inficiatur, respondisse se Simoni Guilino reducturum se inde exercitum, simul ac certior factus esset, Franciscum cum Philippo in gratiam redisse. Sed ea lege vbi pontifici primùm satisfactum esset, ac sibi Ciuitella, Theanum ac reliqua regni oppida restituerentur. Quòd si Philippus rerum suarum securitatem respiciat, certè illi optandum est, Francisco Picenum adimi, vt eo tot oppidis priuato, faciliore vt possit, quem tantæ opes aduersus eum contumaciorem fecerunt. Tandem verò si Philippus in eo persistit, vt velit regem ab armis discedere, perficiat ipse (quod illius fides postulat) vt absque pontificis querela sibi facere id liceat, hoc certè præstare Philippus debet, cuius voluntati obtemperare, ob accepta ab illo beneficia, rex in primis cupit. Cum hæc dixisset, nullo ei responso dato, hæc se ad Philippum allaturos, ac de illius sententia responsuros, dixerunt. Hæc multo post Philippus ijs in arcem vocatis magis mirari se ait, quòd Alphonsus (vt taceret de pontifice maximo, qui maior eo in terris esset, vt nihil de Nicolao Picinino diceret, quem virum probum, & sibi fidelem cognouisset) aliorum quorundam impulsu non esset ei in re Francisci obsecutus, quodque alijs magis, quàm sibi credere de ipsius animo, ac voluntate perseuerasset, ijs præcipuè, qui vbi vltus postularet, pro regno eius tutando, quantum ipse paratus esset, effundere non sustinerent: debuisset certè Alphonsum plus sibi in ea re fidei habere, quàm cæteris omnibus, qui illum sibi in generum, filiumque adoptasset. Se quidem, si casus contigisset, ei facile obsequiturum in eiusmodi re fuisse. Satis sibi constare Franciscum syncero animo eam reconciliationem quæsisse: ac proin illum à se in pristinam benouolentiã receptum esse: Cupereque admodum præstare posse (quod quidem pepigisset) vt à rege illius vexandi finis fieret: hoc vno, quod apud regem possit, sese iudicaturum. Post hæc ad Matthæum conuersus, Te, inquit, Matthæe apello, qui regi natione es propior, et multis annis) quātū ex sermone tuo iudicare possū) in Italia versatus es. Nō es, vt opinor, nescius et quātū ego Frācisco, et quātū mihi is debet sed doleo me totiēs, ac tā multis precibus frustra à rege cōtendisse, vt à suscepta expeditione absistat: præsertim cū sciat quā eius amplitudini, gloriæque faueā. Ad hæc Matthæus, haud dubiū se Philippus etiā arbitrari Alphonsi

sum nō minus sua ipsius, quā pontificis voluntate aduersus Franciscum bellum suscepisse: quōd illum contumaciorem in se factum & cum hostibus suis consentientem videret: quōd Veneto bello, præsertim postquā is à se digressus Picenum occupasset manifestò apparuisset. Neque enim tam facillè regem in Picenum profecturum fuisse, quōd exercitum à se mitti satis erat, nisi eum Philippus tantopere rogasset, quo etiam grauius regē tulisse, tanta à se cura Philippū postulasse vti omiſsa expeditione in regnū exercitū reduceret: præsertim cū sibi per Petrum Brunaurū, ac Troilum constaret, eam reconciliationem simulatam esse: ideo, vt tantam à se vim tempestatis auerteret, quā aliter in re tam subita declinare non posset, idque omne Venetorum, sociorumque consilio factum esse, breui palam fore: quādoquidem ab ijs ad Franciscum auxilia sub finiti stipendij specie (ita enim fama erat) propediem ventura essent. Nec verò Venetos id facturos fuisse, nisi hæc ficta reconciliatio de eorum consensu facta esset. Cui enim verisimile videri, si inimico animo in Franciscum essent, eos illi opem laturos. Plura dicere volentem Philippus interrupit. Subsecutum inde silentium, dataque venia, oratores oratores domum reducti sunt. aliquot postea diebus de eadem re actum: cū tamen in eo Philippus perstaret, vt vellet regem ab armis discedere. Qua propter legati vt videre tempus ibi nequicquā teri, abeundi consilium ceperunt. Quibus facta discedendi potestate, Philippus regi renunciari iussit, se illū sibi patris loco constituisse, proin in quibus vellet sua opera liberè vteretur. Ad hæc si quā ipsi proficiscētes audirēt, quæ eorū animos offenderent, bono ea consilio à se facta esse. Quæ tunc haud satis intellecta, mox de pace, quam cum Venetis ac socijs clam rege fecerat, dicta esse cognouerūt. Nam quod die ipsi Florentia egressi sunt regnum repetētes, siue id fortuna ceciderit, siue dedita opera à Florentinis factum sit, ijs audientibus Florentiæ promulgata est. Inter hæc rex Esi cum exercitu ire perrexit, cui oppido copiarum ducem, quem antè nominauimus, Franciscus præfecerat. huic etenim viro maximè fidebat. Nā præterquā quōd sub eo multos annos in equitatu primos ordines duxerat, sororem ei vxorem dederat opinione ad ductus quam de illius viri virtute haud mediocrem conceperat. Sed erat is quidem præferoci (qua quidem re multos sibi infensos fecerat) ingenio. Hic (quæcunque tandem ea causa fuerit) siue quōd & Francisco quoque propter acerbiteriam morum se inuisum sciret, siue quōd maiora præmia à rege speraret, siue quōd simulato transfugio aliquid noui cogitaret, quo Francisci res afflictas, ac perditas restitueret, aliquanto antè pepigerat per Inicum Gheuarā eis qui clam ad se missi fuerant, tradita vrbe, ipse ad regē transiret. Itaque Esi petenti regi obuiam profectus, haud cunctanter urbem tradidit. Fuit eius transitio Alphonso perquam grata, quoniam præter receptam urbem tam validam intelligebat hostem magna virium parte per eius viri discessum nudatum esse, qui & magnas copias in exercitu eius ducere, & magnæ existimationis & nominis haberetur, tūm propter rei militaris scientiam tūm, propter eam, que illi cum Francisco erat, affinitatem. Cogitabat duos præstantes ductores, quorum vtriusque consilio, atque opera forti, in prælijs vti consueuerat, & in quibus bonam spei partem reposuerat, vno prope tempore illi ereptos esse, quibus auxilijs destitutus nec æquo campo dimicare, nec reliqua oppida satis tueri se posse consideret, præsertim cū ab ijs elusus, quibus maximè fidebat, cæteris ductoribus parum fidei esset habiturus. Rex inde recepta Esi, ac lægato tradita, continuato itinere aduersus Franciscum rectā ducendum censebat. Nec prius consistendum, quā illum è toto Piceno pepulisset. Cæterū Nicolaus spe sibi allata Rocca Contrata potiundi, vt consilium immutaret, effecit, docens, in eius vrbs præsidio, esse qui sibi clandestinum aditum polliceretur. Qua spe adductus Rex cum exercitu eò profectus, castra vrbi quā maximè potuit, admouit. Quæ quidem res satis causæ fuit, ne Sigismundus Malatesta ad eum accesserit, arbitratus sibi satis temporis dari ad munienda oppida, dum Rex in eius vrbs obsessione occupatus foret, quōd eam situ atque mœnibus, validoque insuper præsidio munitam, obsessionem diu laturam non dubitabat. Alphonsus ea vrbe obsessa, tentauit sapius (derivationibus pluribus locis factis) si quā posset aquæ vsum, quæ proxima vrbi erat, oppidanis auferre, quo eos aquandi cōmoditate sublata, ad deditiois faciendæ necessitatem arctius compelleret. Erant in eo oppido complures equites, quorum dux

erat

erat Robertus Nequus, è sancti Seuerini proceribus, qui cum equitatu, atque oppidanis, hostibus sese obijciens, omnes eorum conatus frustrabatur. adhibita intus diligentia nequi noui motus concitarentur. Itaque ea res sæpius attentata, cum nõ succederet, motis inde castris Barbaram (id ei loco est nomen) atque inde ad Metaurum amnem supra Fortunæ Fanum quò se Franciscus cum reliquo equitatu receperat, cotinuato itinere copias duxit. Quod postquam Franciscus animauertit, suos intra urbem continuit. Leuiatamen prælia quotidie committebantur, quibus sæpius Francisci equitatus intra moenia repulsus est. Per eos dies Ioannes Balbus ac Petrus Cotta legati à Philippo ad Alphonsum profecti sunt, quo tempore regij legati quos supra memorauimus, Mediolanum petebant. Hique eadem, quæ priores à Philippo regem oratum venerant. Etenim tam crebræ literæ à Francisco ad Philippum mittebantur, vt semper in itinere nuncios ad regem Philippum habere necesse esset. His igitur respondit, missos à se ad Philippum qui illum de toto animo, atque consilio suo certiozem facerent, ex ijs satis cogniturum Philippum, quæ vellet, quæque sua sententia esset. Post hæc paucis rerum summam, quas legati ad Philippum pertulissent, edocuit. Fortè autem cum apud Alphonsum essent, tubicem quidam à Francisco in castra regia profectus est, impetrataque à rege pro eius ordinis more atque instituto liberius loquendi licentia multa nefaria in Nicolaum præsentem ipsius Francisci nomine probra congeffit, proditorem, ac perfidum appellans, ac proin regem admonens, ne quid illi fidem haberet, nihilo fideliozem eum sibi, quàm cæteris principibus, quorum exercitus dux erat, quàmque ipsi Francisco, fore, cui fidem dedisset, quo tempore apud Martinengum pax facta est, communi consilio aduersus regem bellum suscepturum. Nec verò illum ausurum fuisse suis modò armis, suisque copijs in Picenum, sed regis viribus confisum, descendere. Postremò cum ad certamen Francisci verbis prouocauit, in quo & duces pariter & milites de gloria, ac dignitate certarent. Apparituram quidem vno prælio eorum simul, & militum virtutem, eundemque diem eternam aut gloriam, aut ignominiam eorum alteri allaturum. Cum hæc dixisset, Nicolaus iam inde ab initio orationis suæ commotus, multis haud leuioribus conuitijs in Franciscum absentem coniectis, fidem suam exemplis multis cõprobans, atque illum perfidiæ arguens, respondit, Sibi pergraue esse, quòd non esset ea valetudine, qua ante acceptum in ceruice vulnus extitisset, Ostensurum se fuisse singulari certamine, vter eorum proditoris infamia notandus esset. Sed quando fortuna hanc sibi facultatem debilitato iam corpore abstulisset, oblatam conditionem læto se animo, cum bona regis venia, accipere: posteroque die cum omnibus copijs, sub ipsam urbem Fanum, patenti campo processurum. Quod cum à se postulare Nicolaum decoris tuendi causa rex animaduerneret, vtriusque partis securitati sese consulturum recepit. Quibus constitutis, nuncius in urbem reuersus, quæ egisset, quæ vè esset Picinini mens, Francisco renunciauit. Quæ cum audisset lætitiâ vultu prætendens, parari suos ad tantæ gloriæ certamen in posterum diem iussit. At in regij castris ingens clamor, atque alacritas animorum fuit. eaque quæ vna intercedebat nox, alijs pugnandi, alijs spectandi desiderio affectis, nunquam finem habitura videbatur. Adeo omnes duorum præstantissimorum totius Italiæ ducum, duorumque exercituum ac fortissimorum totius Italiæ equitum pugnam spectare cupiebant. Atque animis iam sibi representabant pulcherrimum illud spectaculum, in quo de gloria ac præstantia rei militaris ageretur: vter vè melior dux esset, quòd diu antea dubium fuerat, eundem diem testaturum. Postridie Nicolaus hora constituta, in campum cum suis processit. Rex verò procul inde ad mille passus cum exercitu cõsedit: liberum vti cõuenerat, vtrique parti campum præstaturus. Mansit in armis Picininus vltra horam tempusque præstitutum, Francisci cum suis egressum præstolatus. Cæterum id frustra fuit. Nanque Franciscus (quæ tandem illum ratio aut causa mouerit, siue partam gloriam iu discrimen, de qua eo die haud dubiè iactabatur alea, adducere dubitarit, siue quid aliud pertimuerit) intra urbem suos continuit. Quo viso Nicolaus tanquam victor mœnibus insultans, vsque ad portas cucurrit, hostem voce compellans, increpitans, in eumque conuicia iactans. Cumque nemo obuiam exiret, exultantibus atque triumphantibus suis in castra se recepit. Post hæc Alphonsum quum in his locis tempus nequicquam teri cerneret, nec propter naturalem situm obsideri eam urbem posse, quoniam mari allueretur, qua commea

tus commodè importari possent: & Francisci præsentia eam obsidionem laboriosiore faceret: dimissis à se legatis retro ducere exercitum instituit: diuisisque copijs Nicolaus Montem Aureum, ipse montem Arbotum (ita appellantur ea oppida) contendit. Ex quo quidem contigit, Franciscum inter duo hostium castra medium esse. Rex deinde continuato itinere, Esim, atque inde Auximum, quæ oppida in pontificis ditionem sua voluntate redierant, atque inde Firmum duxit. Cunque iam ad alteram oppidi partem quæ ad portam vergit, castrametaretur, Alexander Francisci frater, vir acer, qui eius urbis, ut ostendimus, custodiæ præerat, subita eruptione facta (habebat enim ad sexcentos equites) postremum agmen, quod Ioannes Vintimilius ducebat, à tergo aggressus terrorem intulit. Quod ubi rex per clamores à tergo exauditos agnouit, rapta cõfestim signa in hostem conuertit, castrorum opere intermisso: hostesque iam pugna implicitos facilè in fugam versos, intra urbem repulit. Insigne prælium ante portam fuit: regij superiores, antemurali, quod pro vallo stabat, vi capto, usque ad portam pugnando progressi sunt. inde ad munienda castra continuè reditum. Erat ea urbs magna atque opulenta, totius Piceni longè munitissima. in ea eminebat rupes quædam tantæ altitudinis, ut ex ea perinde atque è specula quadam excelsa, omnis propè Piceni ger despectaretur. in eius rupis cacumine planities modica inerat: quæ muro cincta crebris turribus interpositis arcem inexpugnabilem fecerat. Eam verò arcem quòd in orbis propè formam, natura circuncisa rupes fuerat, Gironem vulgò appellabant. Quam qui tenebat, vniuersam Picentium prouinciam tumultu ac terrore quatiebat. Itaque Alphonsus prospecto urbis situ, quam quidè nõ ut obsideret eò venerat, sed ut experiretur, an suo aduètu motus aliqui in vrbe fierent: cum nõnullos ciues esse accepisset, qui pulso Francisci præsidio Romano pontifici dedi cuperent, paucis post diebus motis inde castris ad Turrim Palmarum composito agmine profectus est, eo videlicet consilio ut tentata prius Asculo vrbe exercitum in regnum hybenandi gratia reduceret. Quo ego tempore à Genuensibus missus, quibus cum rege tum bellum erat, ut de inducijs agerem, pridie quàm moueret, ad quoddam castellum, haud procul à Firmo perueni. Cumque postridie manè ad eum iturus essem, ex staturorum incendijs castra inde mota agnouit. subsecutusque confestim citatis equis, non sine discrimine, propter hostes, quibus mos digredientium à tergo agmen insequi, haud prius affecutus sum quàm Marranum, quo in loco castra fecerat, peruenit. Et quoniam nox iam suberat (nunciato ei tantumodo per Lupum Vrreum, qui tum castrorum præfectus, omnibus purpuratis longè præstabat aduentu meo) nihil propterea eo die egi. Eodem verò die paulò ante quàm in castra peruenissem, Petrus Brumaurus, ac Troilus, de quibus supra mentionè fecimus, de prodicione suspecti comprehensi sunt, armis & equis, atque omni rerum supellectile direpta. Nec ita temperari militum furor potuit, propter rei atrocitatem, quin & omnis eorum equitatus eandem subierit calamitatem. Quod tamen iniussu regis effectum est. Suspicionem de his præter cætera, fecerat epistola quædam à Francisco, ut videbatur, scripta & cum nuncio intercepta: qua rogabatur, ut cogitata maturaret, nec amplius differrent. Quos postea Neapolim perductos, in Hispaniam missos rex in arce Satabiæ urbis Valentini agri, custodiri imperauit. Postridie cum rex inde mouisset, in itinere eum salutavi, literasque ad eum scriptas tradidi. Quibus lectis cognita aduentus mei causa, se se castris positus quæ attulissem auditurum inquit. Cæterum eo die nihil ea de re, quoniam serò castra posita essent, agi potuit. Postridie eo iter pesequente ventum est Asculum urbem in Picentibus validam, situque nobilem, quam ab altera parte mons sublimis, in quo sita est arx, ab altera Truentus amnis ripis præaltis munit. Urbs ipsa plano ac patenti campo posita atque ædificijs perfrequens. Eius oppidi aliquot ciues, patria per seditionem pulsi, cum ad Alphonsum profecti essent, ei que spem fecissent intestinorum motuum ubi cum exercitu appropinquaret propter clientelas quas in vrbe haberent, ne tantæ occasione deesset, magno præsidio Franciscum nudatum iri arbitratus, si ei tanta urbs tamque opportunè in ipso Piceni agri introitu sita adimeretur, facilioresque fore postea pontifici aduersus Franciscum belli reliquias eò confestim duxit, ac sub urbem ad mille passus castra fecit. Erat ei urbi præsidio Ioanes Francisci frater cum valida equitum peditumque manu ipseque impiger. Qui ubi regem aduentasse conspiciatus est, defensoribus per mœnia, turresque

resque dispositis, ipse per urbem, ne qui clandestini civium conuentus fieri possent, armatorum caterua constipatus, incessanter ibat. Rex verò vt primùm castra posita sunt, vt urbis situm propius specularetur, trans flumen, qua arx sita erat, cum paucis equitibus nullo obsistente se contulit. Inde reuersus in castra reliquum diei ac noctis tempus, quieti dedit. Postridie quæ vellem, dicendi, sine arbitris potestate facta, hunc in modum verba feci: Si rectè animaduertes rex, quæ Genuensibus amicitia cum Neapolitanis regibus, multis iam ab hinc seculis fuerit, profectò bellum hoc, quod tecum gessimus, non odio, aut inuidia, sed officio, & quodam amicitia iure susceptum à nobis ac gestum esse iudicabis. Neque enim absque ingratitude, atque impietatis nota, eos reges, quorum regnum mercatoribus nostris æquè, ac Neapolitanis ciuibus semper patuit, ex quo frumentum, atque omne genus commeatum exportare nobis integrum fuit (vt illud ciuitatis nostræ horreum rectè à nobis appellari possit) in quorum denique ciuitatibus res, fortunasque ciuium nostrorum implicitas cum eorum ditionis hominibus habemus, bello opressos atque à nobis auxilium postulantes deserere potuissemus. Neque enim quicquam ad nos pertinere videbatur ea disceptatio, videlicet vtri vestrum regnum ipsum iure deberetur. contendentibus vobis de principatu ad humanitatem, & officium nostrum pertinere duximus ei opitulari, quem & Neapolim regni caput tenentè, & Neapolitanorum vocatu in regnum profectum sciremus. Nec verò id alia ratione à nobis factum existimare debes, qui non ignoras quo semper cultu quaque obseruantia Hispanos reges, vnde genus ducis, profecti fuerimus. Postquam autem Renatus tibi victori cessit, satisfactum officio, & amicitia arbitrati, nihil vltra aduersus te conati sumus. Quin potius amicitiam tuam quemadmodum priorum Neapolitanorum regum, nobis vtrò expetendam putauimus, certandumque posthac non armis, sed beneficijs, non odio, sed amore & sedulitate statuimus. Nec verò tibi Genuensium amicitia, vt opinor, aspernanda est. quippe ijs amicis, nulla in Italia reliqua gens fuerit, cuius ope, inimici tui regnum tuum labefactare possint. habes posthac regnum ipsum quietum, ac stabile idque longo iam quassatum bello, liberis aduenarum commercijs, breui in pristinam fortunam haud dubè redactum videbis, quod vnum profectò rex omnium à te maximè optari debet, si quid te gloriae amor tangit, cuius ab ineunte ætate cupidissimus iudicatus es. Ea enim vera, stabilisque principum, ac regum gloria est, ciuium, ac populorum quieti, ac vtilitati consulere, vt quas calamitates bello acceperunt, refarcire per pacem queant. Hanc ipsam quoque pacem Philippo Mediolanensium principi, haud molestantam fore (quo respicere videbaris) ex literis eius satis nosse potuisti. Fuere verò, qui Genuæ renuntiarint, te quoque à pacis consilijs non adhorrere. Quod quia facilè creditum est, Legatos scito iam designatos esse, qui Neapolim ad te de pace acturi proficiantur. Ego verò ideo ad te præmissus sum, vt inducias in aliquod tempus petam, quò interim suspensis armis, liberiore iam animo, pax ipsa (postquam legati aduentarint) tractari possit. in idque fidem publicam obstringam, vbi inducias concesseris. Ad hæc Rex Non sum vsque adeò gloriae auidus, vt non multo pacis, & publicæ tranquillitatis auidior sim. Neque verò aut naturæ, aut consuetudinis nostræ est, petentibus pacem negare. idque semper inhumanum, atque impium duxi. Quis enim tam demens est, qui si possit pace frui, malit bello contendere? Equidem bellum hoc non bellandi gratia, sed vt regno potitus, bello finem imponerem, suscepi gessi que. Nec me præterit, quanta semper amicitia Genuensibus cum maioribus nostris extiterit, ob eamque causam in amicitia perseuerare potius quàm bellum gerere semper optavi. Verùm enim uerò ita tulerunt siue fata quædam, siue tempora, vt consilia mutare necesse fuerit. Philippo, aduersus cuius voluntatem in ea re nihil agerem, pacem ipsam probari gaudeo. Legatos de pace, vbi venerint, libens audiam. nec per me stabit, quominus pax cõponatur, si quæ æquum erit præstare Genuenses non grauentur, de inducijs autem (quando quidem per eas pacem quietiùs tractari posse intelligo) quominus per te agatur, non recuso. Ab eo sermone digressus, cum ijs quos ipse delegit, de induciarum conditionibus agere cœpi. Hi fuere Lupus Ximenes, Baptista Platamonius, ac Ioannes Alzina. longa mihi cum ijs disceptatio, & controuersia extitit. Quinam ipsis inducijs comprehendendi essent, cum ij pro rege vellent & alios Genuenses comprehendendi, qui ab Adurnijs per id

tempus Genuensem remp. gubernantibus, vrbe pulsi, ad amicitiam regis confugerant. Denique cum viderem inducias aliter claudi non posse, nisi ijs comprehensis, nec mihi id ipsum facere liceret, petita à rege discedendi venia, biduo tamen post in castris permansi. Nam propter Asculanos milites, qui passim populabundi vagabantur, non poteram absque periculo inde euadere. Obseruabat autem rex, an aliqui motus à propinquis proscriptorum concitarentur, vti ab initio sperauerat. Cumque neminem praesidij metu, arma sumere audere animaduerteteret, ipse flumen cum exercitu transgressus suae fidei & Pontifici satisfactum arbitratus, cum Franciscum hostem è Piceno summo- uisset, instanti iam bruma, Adriam profectus est. Priusquam Asculo discederet, Theramitani, qui ad eam diem in Francisci fide permanserant, potentiam regis veriti, ad eum misere, qui urbem, praeter arcem, in sua potestate esse, ac paratos deditionem face- re, significarent. quos benignè susceptos, & collaudatos domum remisit, missis interim qui vrbi praesidio futuri essent. Post hæc Ioannem Antonium Vrsinum Taliacotium, Pau- lum Sangrum, Iacobum Monthagatham, cum nonnullis alijs copiarum ductoribus (ad duo millia equitum erant) ad Nicolaum, quem apud Montem Aureum cum exercitu constitisse diximus, proficisci iussit: qui quæ pontifici oppida receperat, vnà cum illo tuerentur: & qui restabant in Francisci fide populis bellum inferrent. Cum autem essent in itinere, audierunt Nicolaum, plerisque suorum captis, ab hoste fusum, fugatumque esse. Nanque Nicolaus cum sensisset Franciscum aduersus se cum copijs, quas raptim post discessum regis contraxerat, aduentare, aliquot cohortes è suis per aduersum mon- tem circummiserat, quæ pugnae implicitum à tergo adorirentur: ratus (id quod rei mili- taris ratio postulabat) illum in medio circumuentum euadere non posse. Cæterum & qui missi fuerant tardius iter fecerant: & ijs qui in castris remanserant, tanta celeritate, atque impetu superuenit hostis, vt ad induenda arma spatium vix fuerit. Pauci, qui praesidij causa in armis erant, eorum impetum exceperunt. Quod cum Nicolaus animaduerteteret, pro tempore exhortari milites coepit: vti correptis armis, hosti obuiam prodirent: nec tantam sibi contumeliam in castris inferri paterentur. Cæterum & subitus ho- stis aduentus, & eorum absentia, quos circummissos diximus, quorum nullus appare- bat, nullus sentiebatur clamor, tantum ijs terroris incussit, vt magis de fuga, quam de pugna cogitantes pudori salutem anteponerent. Cuius, in quo castra posita erant, & oppidum proximum dissipatos fuga seruauit. Nicolaus quoque cum rem desperatam, ac profligatam cerneret, tentatis omnibus, quæ ad bello clarum ducem præstare æquum erat, saluti & ipse consuluit. Hi vero, quos à tergo missos diximus, cum per explorato- res, quos praemiseraut, accepissent, suos iam fusos & in fugam versos, nec iam prælium instaurari posse: antequam in hostis conspectum venissent, quæ venerant, ad Nicolaum re- uerterunt. Non destiterunt tamen, qui à rege mittebantur: coeptumque iter persecuti, sese cum Nicolao coniunxerunt. Quibus copijs auctus, qui adhuc Francisco parebant, populos vexare rursus coepit. Dum hæc in Piceno aguntur, rex Adriam, atque inde ad Ciuitatem Apenninam profectus, Theramitanæ arcis cura non abiecta, Raimundum Bu illum præstantem virum, cum ijs, quibus præerat copijs, ad eam arcem obsidendam ire iussit. Cæterisque copijs in hyberna, in loca circumiecta dimissis, ipse Neapolim rediit. Raimundus Theramum, vti iussus erat, profectus, atque ab oppidanis in urbem haud cunctanter receptus, ante omnia, quò omnem auxilij spem obsessis adimeret, arcem ipsam circumuallauit, non ab interiori modo, verum ab exteriori quoque vrbs parte haud modicæ latitudinis fossa perducta, praesidiaque circa eam, vbicunque opus esse vi- debatur, disposuit, quæ neque egredi quenquam, ingrediue, neque vllum comeatu- um genus inferri paterentur, tentatis interim frustra cæteris artibus, si quæ expugnari ipsa arx posset. Sed erat & naturali situ, & opere permunita, atque ideo nec vi, nec operi- bus expugnabilis. Per hunc modum supra duos menses circumfessi, ad extremum cogen- te famis metu, cum auxilium desperarent, quòd à se tam diu nequicquam expectatum viderant, Raimundo arcem dederunt, salutem suam, ac fortunarum pacti. Qua rece- pta, praesidioque valido firmata, Raimundus Adriam copias reduxit, atque ibi hyemis reliquam quieuit. Vt autem ad rem Genuensem redeam: rege Truentum amnem trans- gressio, per Apennini iuga, quæ iter est Nursiam, primò in Hetruriam, atque inde Ge- nuam

nuam peruasi, prius Raphaële Adurnio, qui tum princeps Genuensem remp. obtinebat, ijs de rebus, quas egeram, literis certiore facto. Quibus ille cognitis Ioannem Federicum, qui se regis amicum profitebatur (quāquam multis amicorum dissuadentibus) Neapolim confestim ad regem misit. Cui eūm mandata exposuisset, ei uti legatos Genuam mitteret, persuasit. Satisfacturos ei reliqua Genuenses maximè Raphaëlis ducis opera, qui pacem amicitiamque eius vehementer expeteret. In id à rege delecti Carafellus Caraffa, ac Ioannes Tudiscus cum mandatis Genuam profecti sunt. Cumque de pace agere cœpissent, atque in id potissimum instarent, ut regis dignitati atque honori in primis consulere, multa proposuerunt, & illud ante omnia, ut Genuenses in eius turris fastigio, quæ prætorix domui cohærebat, signa regia, uti antea, diebus festis tollerent. Quod cum non reciperetur à Genuensibus, cogitandam aliam quampiam regis placandi rationem duxerunt. Quod cum Neapoli, ubi rex esset melius fieri posse visum esset, Baptista Goanus Iurisconsultus, ac Baptista Lomelinus vir integritatis ac prudentiæ laudè clarus, legati ad regem iam multo ante designati, ut diximus, vnà cum regis legatis longis nauibus inuecti, prospera nauigatione Puteolos peruenerunt. Quibus ipse comes datus sum ut essem, qui pro rep. nostra, quæ de pace essent conficienda literis prodèrem. Erat tum fortè rex haud procul venandi studio profectus, qui ut audiuit legatos aduentasse, lætus eo nuntio, manere eos Puteolis iussit, donec Neapolim reuerteretur, præmissis interim, qui illis domum & lautia præpararent. Quæ postquam parata esse cognouit (ipse enim alia via præierat) Legati Neapolim accersiti sunt, profectique in arcem regiam comiter, ac benignè à rege suscepti sunt, eoque duntaxat salutato, ac magnificis verbis ornato, nihil aliud eo die egerunt. Post de pace agi cœptum, in quo aliquandiu de conditionibus disceptatum est in eo maximè, quod ad resarciendum regium decus pertinebat, contentio vehemens. multa siquidem in id à rege postulata sunt. Quæ cum legati recusarent, pax haudquaquam futura videbatur. Ad postremum postulatum est, uti Genuenses pateram auream (ubi regis pacem vellent) quotannis dono darent, de conditionibus cæteris facilè conuenturum. Quod cum legati reuerent, dicerentque, se iniussu ciuitatis, id pacisci non posse (re suspensa) missus est ab ijs cum mandatis qui, quidnam fieri Genuensibus placeret, sciscitaretur. Ea verò res ab ijs cum mandatis qui, quidnam fieri Genuensibus placeret, sciscitaretur. Ea verò res magnas rursus ciuitati curas iniicit, ex altera parte pacis commoda, ex altera gloriæ iacturam æstimanti. Demum frequenti senatu coacto, publicæ quieti consulentes, eam conditionem (quum quidem pax haud aliter impetrari posset) recipiendam esse censuerunt. Quod postquam legatis renuntiatum est (abiectis cæteris disceptationibus) pax in hæc verba conuenit: Pax, atque amicitia cum Alphonso rege Genuensibus firma, perpetuaque posthac esto, bello ablata repetendi nemini partium ius competito, nec regis hostes Genuensis populi, nec rex Genuensium hostes recipito, vllò ve comiteu adiuuato. Si quando fato aliquo, bellum rursus inter eos exoriri contigerit, vtriusque conditionis homines, qui in alterius oppidis negotientur, agant ve, eorum bona tuta, libera que finito, eorumque exportandorum potestas esto. Ad hæc neque rex Genuensibus, neque regi Genuenses, etiam si iusti belli causa intercesserit, nisi primùm denuntiatione facta, bellum inferunto. Iura, ac priuilegia vtrò, citroque concessa vtraque pars religiosissimè seruant: Genuenses videlicet, quæ regis ciuitatibus, ante Philippi dominatum: rex, quæ Genuensibus Neapolitani reges, ad Ladislai supremum diem concessissent, coemendi, atque exportandi frumenti, cæterarumque frugum ex alternis oppidis quæ in alterius partis potestatem deuenissent, facultatem vtraque pars permittito. In ijs oppidis, quæ in alterius partis potestatem deuenissent, in quibus pars altera iuris aliquid habere prætenderet, vtraque pars ius suum teneto. Nec tamen, si qua eorum oppidorum oppidani ipsi voluntate dederent, ea recipi fas esto. Postremò Genuenses regi quotannis, dum viuat, honoris gratia pateram auream dono danto, ac Neapolim mittunto. Hæc, ita (ut conscripta erant) in regis conspectu recitata sunt: qui tum ex graui morbo conualescere cœperat. Quibus peractis, cum & rex ipse, & legati in ea verba iurassent, continuo inde discessum est: constitutoque tempore, quo pax ipsa promulganda esset, legati, cū bona regis venia, Genuam reuersi sunt: atque, ut quæ egissent, à Senatu Genuensi rata haberètur, perfecèrunt. Ea verò æstate, quæ secuta est, Alphonfus ad Populi

fontem haud procul à Theano profectus est: eo quidem consilio, vt conuocatis eò quam primùm copijs, in Picenum reuerteretur, pontificis maximi rogatu: qui Franciscum Sfortiam ex ea prouincia prorsus pelli, vt sibi libera, & quieta possessio relinqueretur, optabat. Intelligebat enim fore, vt Franciscus quæ sibi erepta fuerant, oppida breui recepturus foret: nisi eius conatibus confestim obuiam iretur. Nanque Franciscus tum regis discessu, tum Nicolai clade elatus, iam utique copijs superior prædabundus per Picenum liberè vagabatur: multosque metu populos ad deditiōem compellebat. Ad hunc fontem, quem diximus, cuncti regni proceres, qui regem cum copijs sequi decreuissent, conuenire iussi sunt. In quibus venit Antonius, paterna stirpe Centilia, materna Vintimilius, cum equitibus trecentis: de quo vt aliquid differam, me in præsentia locus admonet. Nanque hic eo ipso tempore, quo rex Neapolitano bello occupatus erat, Calabria Brutijsque quos nunc vno nomine Calabros appellant, conflata ex priuatis facultatibus tatis grandi pecunia, vniuersam eam prouinciam debellandam recepit, breuique maiore eius parte in ditionem regis redacta, multam laudem promeruit. Ac demùm Cōsentinos, atque alios plerosque finitimos populos regis imperio parere ac præsidia admittere in oppida coëgit. Is verò paucis post diebus, quàm ad regem est profectus, cum clam accusatus esset, in cuiusdam ex aula principibus necem, qui erat regi carissimus, conspiciasse, monitus, vt regis iræ cederet (rem palam esse) noctu cum paucis suorum, ne multitudo consilium proderet, neque die, neque nocte itinere intermisso, Catantianum ditionis suæ oppidum se recepit. Quod vbi in castris manè compertum est, admiratus rex illius factum per ægrè tulit. Idque haud ferendum ratus, Neapolim quamprimum reuertitur, ac Lupum Vreum, Vrsinum, Gartiam, Cabanellum, præstantes viros cum copijs in Picenâ expeditionem mittere, qui cum Raimundo Buillo (qui ad flumen Humanum ultra Adriam progressus, copias coegerat, regis aduentum opperens) se coniungerent ac pro pontifice, vno consensu bellum gererent. Quibus digressis, ipse Neapolim cum reliquis copijs, paucis post diebus reuersus est, eo consilio, vt si Antonius Centilia de quo diximus ad se non accederet, & contumax esse pergeret, ipse aduersus eum copias duceret. Lupus, Vrsinus, & Gartias simul atque ad Raimundum peruenerunt, sese vnâ cum eo itineri commiserunt. Cumque iam in Picenum transgressuri essent, Raimundus per exploratores, quos in diuersa loca miserat, certior factus est, Franciscum Picinimum ad montem Vlmum ab hostibus superatum, captumque esse. Quo nuntio, vt par erat, omnes perturbati, haud longius progredi deliberarunt, quòd hostem præter eas copias, quibus haud dubiè tum superior erat, etiam ob recentem victoriam nihil non ferociorem factum (id quod verisimile erat) existimabant. Quorum aduentu cognito Franciscus confestim post fusos hostes ad Truentum amnem instructo agmine aduentauit, eo consilio, vt vel transeuntes arceret, vel iam transgressos inuaderet, vel si nulli apparerent hostes, in propinquos regni fines populabundus exercitum trajiceret. Cæterum nullis repertis hostibus, cum insuper loca Piceno opposita validis præsidijs firmata circumspiceret, procedere vltius destitit, quaque venerat via, rediit. Qua re cognita ductoribus regis retrocedendum arbitrati, in loca circuncincta diuerterunt. Inter hæc Alphonsus Neapolim reuersus, de industria expectabat (ne quid per iram facere videretur) vt Antonius omissis cæteris consilijs, ad se purgandum accederet. Verùm siue indignatione quadam animi succensus, siue qua alia causa ad regem proficisci recusauit. Quin etiam ditionis suæ oppida, que partim dotalia erant, partim à rege acceperat, rapta munire, frumenta conuehere, præsidia imponere, arma, ac milites comparare cepit, nec quicquam omnino prætermittebat, quod ad ea tuenda pertineret. Quibus quamquam magnopere rex offendebatur, nulloque modo committendum censebat, vt illius exemplo (vbi tantum scelus impunè ferret) idem cæteri auderent, quorum essent ingenia leuiora & ad res nouandas propensa, vehementius tamè offensus est literis quibusdam ad se, ac Ferdinandum filium, paulò acerbius (vt ferebatur) scriptis. Quibus literis constituisse videbatur, quæ sua ipsius pecunia, suisque multis laboribus, ac periculis adeptus esset, quæ ve teneret armis tueri, nec ea, se viuo, sibi à quoquam eripi passurum. Ferebatur quoque finitimos regni proceres sollicitare. Quo factum est, vt rex haud per vicarium eam expeditionem sibi suscipiendam statuerit. Itaque admodum

parua peditum manu, atque equitum celeriter comparata, in Brutios iter arripuit. Quod postquam vulgatum est eos qui Antonio clam fauebant, metus ingens cepit, atque à proposito abscedere coëgit. Alphonfus in Brutios profectus primò Luceronum oppidum, quod ab Antonio tenebatur, petijt, castrisque positis, oppidanos metu consternatos, antequam oppugnare coëpisset (neque enim vim eius experiri sustinuerunt) ad deditionem compulit. Deinde ad Roccam Bernardam (quam vocant) continuo itum est, in quo castello expugnando aliquantum laboris fuit, castellanis, atque ijs, quos præsidio miserat, ob naturalem situm, audacius repugnantibus. Cumque obsidionem paucis aliquot diebus tolerassent, ad postremum desperato auxilio, ad eum diem frustra expectato, & ipsi deditionem fecerunt. Rex inde continuato itinere Bellicastro mouit: idque nullo resistente, statim cepit. A Bellicastro Crotonem duxit, vt ipsam belli arcem oppugnaret. Qua vrbe Antonio adempta, reliquum bellum facile futurum intelligebat. Hæc vrbs Croto, aliquanto procul ab arce sita est: quæ olim in Calabris florentissima, duodecim millia passuum in circuitu habuisse traditur: parua nunc quidem, nec cultoribus admodum frequens. Sed quoniam mari vicina erat, vnde à Venetis commodè Antonio summitti auxilium poterat: hoc maior aliquanto eius vr- bis expugnandæ cura regem inceserat. Atqui huc Antonius militum suorum robur miserat: vrbsque ipsius custodiam quibusdam ex ijs quos sibi fideliores existimabat, demandauerat. Ipse Catantianum (quod oppidum longè situ munitius erat) atque opulenti- us, cum vxore, ac liberis, omni- que pretiosa supellectile se receperat. Qui vt audiuit regem tot iam oppidis sibi propè vna excursionem ereptis, Crotonem petisse, nec finitimorum quenquam pro se arma sumere, ex ijs, quos sibi adfuturos putarat, con- turbari vehementer coëpit, atque, quòd huiusmodi consilium cepisset in primis dolere & angere. Perstitit nihilominus in proposito, venia (vt videbatur) desperata. Quod au- tem vnum poterat, Crotoniates occultè per literas, ac nuntios, item præfidiarios mili- tes hortabatur, vt forti animo obsidionem ferrent. Id verò (quantum coniectari potu- it) eum sefellit, de resistendo ab initio, cogitantem quòd regem, per vicarium aduer- sus se bellum gesturum, putauerat. Cui quidem (quisquis is esset futurus) resistere se posse confidebat: quoniam multi in regio exercitu futuri essent, qui haud illum fortu- nis euersum vellent: fore etiam aliquos è finitimis sperarat, qui absente rege arma cor- ripere auderent: quos præsentis metus, ac maiestas deterreret. Ad Crotonem rex sub vr- bem castra posuit. Quo viso oppidani, subito in muris armati apparuerunt, atque in sta- tiones distributi alias partes alij tuebantur: leuia dehinc prælia quotidie ferè sunt fieri coëpta. Cùm autem res ad obsidionem spectare videretur (erat enim oppidum situ, ac mœnibus permunitum, & oppidani præterea ad obsistendum parati) rex quòd eos ma- iore metu incusso, ad deditionem cogeret, tormenta ænea Neapolim missis triremibus aduehi imperauit. Interim colloquendi cum hostibus occasione data, tentare clam coë- pit, si qua arte, aut consilio vrbe ipsa potiri posset. Erat in ea Bartolus Ceresarius pa- tria Surrentinus: cæterum per vxorem, quam ibi ceperat, ciuis Crotonias factus, quem Antonius, illi fidens vrbi præfecerat: qui cùm se, ob id meritum, grandem à rege gra- tiam promereri sciret: communicato cum paucis suorum consilio, regios noctu scalis clam in vr- bem accepit. Quod simul ac oppidani, & externi milites sensere, cùm pri- mum arma corripuissent, ad regis aduentum, animis fractis, errati veniam armis posi- tis petentes, atque in Antonium culpam conferentes, regi portas confestim aperuerunt quibus pro sua clementia facile ignouit. Atque ita vrbs præter arcem recepta est. post hæc arx tentari atque oppugnari coëpta. Verum enimvero tormenta, sine quibus parum profici poterat (ob naturalem situm, præfidiūque, quod intus erat, validum) nondum conuecta fuerant: quæ quidem longo maris, terrarumque flexu agi oportebat. Qui- bus aduectis, atque arci oppositis in maiorem sollicitudinem, metumque hostes inci- derunt. Dum autem aliquanto acrius pugnaretur, Petrus Carbo, quem multis bene- ficijs sibi obstrictum Antonius arci præposuerat, sagitta ictus est. Cùmque ob id me- dicum è regijs castris requireret, rogatus rex ad eum ire permisit Saluatorem me- dicum, qui vulnus curaret: simul qui pollicitando eum ad arcis deditionem allice- ret. Cui cùm tandem id persuasisset, nullo propè tormentorum vsu arx recepta est. Quod postquam Antonio renunciatum est, omnem prorsus spem rerum suarum

abiecit. Nam si quid opis sperare supero mari poterat, eam sibi viam penitus obstruam videbat. Quod vnum reliquum erat, Catantianum, quæ minus erat natura tutum, munimenti operibus supplebat. Est verò id oppidum in monte situm, vndique accliu, atque arduo: præterquam ab vna parte, quæ facilior aditus erat: quo in loco arx de industria extructa fuerat. At verò Alphonsus Crotoniensi arce in potestatem redacta, eaque valido præsidio firmata, Catantianum copias duxit: situque oppidi perspecto sub montem castris positus, tormentisque ad eam partem, quam infirmiore ostendimus obiectis obsidere oppidum cœpit. Antoniani per aduersum montem primò occurrentes tumultuosius deicere regios conati sunt. cæterùm eorum conatus frustra fuerunt. Crebra tamen prælia, quanquam leuia, per singulos dies conserebantur. Sed in dies minus spei obsessi habebant, cum regem ipsum præsentem intuerentur, qui nisi expugnato oppido haud discessurus inde videretur: se verò, etiam si aliquandiu obsisterent, obsidionemque protraherent, omni tamen propinqui & externi auxilij spe destitutos, quòd neque Venetos, neque alios principes, vicinos ve populos ad eam diem precibus mouere potuissent, in regis potestatem necessariò peruenturos esse. Quæ cum animo reputaret Antonius, quam prius spem in armis resposuerat, eam totam in regis humanitatem, ac misericordiam contulit, maximè cum oppidanos, & milites, quos mercede conduxerat, timidiore factos videret. Mouebat quoque eum vehementius suorum periculum, in quos verebatur, ne rex per iram, capto oppido, grauius animaduertret. Angebatur etiam amissione fortunarum, quas omnes in eum locum, vt diximus, congesserat. Simul cogitabat oppidum ipsum, vt maximè ab aperta vitutus esset, at certè à longa obsidione, ac fame aduersus regem tutum esse non posse, sibi verò tum spem nullam veniæ apud regem iratum fore. Hæc inquam animo reputans mittere statuit, qui regi significaret, cupere se cum eo, si ita placeret, fide accepta, colloqui. Qui profectus in castra, protinus à rege repulsus est, affirmante non passurum Antonium ad se ire, nisi se ille suaque omnia suo arbitrio, ac potestati permetteret. Ex quo rursus Antonius in grauiore curas incidit. Posthæc vno è regis sacerdotibus ad eum proficisci permissis, quorundam precibus, quos eius calamitas mouerat cum ex eo cognouisset, frustra à se tentari cætera consilia, regis immutabilem sententiam esse, adire regem, seque eius voluntati, arbitrioque permittere, & quò magis illum ad misericordiam flecteret, vxorem vnà secum (quòd muliebris sexus ad mouendos animos efficacior est) ducere, nec vltimum casum expectare constituit. Profectus igitur cum vxore, in castra ad regis tabernaculum (cunctis rei euentum expectantibus) vt ad regem venit, supplex veniam orans, ad pedes eius procubuit. Vxor quoque genibus aduoluta, effusus lacrymis, pro viri salute orare vehementius cœpit. Qua calamitatis specie rex commotus illi vitam concessit. Catantiano ac Trupia, quæ oppida in illius potestate adhuc erant, cedere imperauit: suppellectileque omni, quam Catantiani haberent, exportari permissa, eum cum vxore, atque omni familia Neapolim abire iussit. Quæ cum obedienter fecisset, Antonius, missis, qui Trupiam regi traderent, cum suis Neapolim profectus est. Cæterùm Alphonsus recepto oppido, arceque præsidio firmata, Consentiam cum copijs sese contulit eo consilio, vt Ioannem Nucceum, cuius maximè suasu Antonius aduersus eum contumax fuerat, qui & ipse regis imperium pertinaciter detrectauerat, cum ab eo sapius in castra accersitus esset, in eadem adhuc contumacia perseuerantem opprimeret. Is verò Rendam oppidum, ac tria præterea castella, quæ à rege dono acceperat, tenebat. Cumque Consentiam peruenisset, Americum Capacij comitem, Rendam, qui locus haud procul quatuor millibus passuum inde aberat, cum parte equitatus primum misit. Isque ad mille passus à Rendam castra fecit. Ea nocte, quæ insecuta est, nonnulli oppidani Ioanni ob acceptas iniurias infensi, noctu clam ad regem profecti renuntiare oppidanos partim officio, ac regis maiestatis reuerentia, partim ob acceptas à Ioanne iniurias, paratos esse, si maiores copias eò mitteret, oppidum dedere. Quapropter rex Franciscum Siscaram, cuius viri virtutem egregiam prioribus bellis agnouerat, postridie cum peditibus mille eodem iussit contendere. Quæ cum Ioannes animaduertret, priusquam vim experiretur, hortantibus amicis, quanquam ægrè, relicta arce, ad eundem regis consilium cepit

um cepit, sese eius arbitrio, ac potestati submissurus. Qui cum vitæ diffidens, atque
 anxius perduceretur ad regem, qui receptæ arcis adhuc ignarus, cum reliquis copiis
 Rendam uersus iter ingredi cœperat, Franciscum Barbauariam, Philippi legatum ui-
 rum ornatissimum, per eos dies ad regem profectum, fortè obuium habuit, qui homi-
 nis fortunam miseratus, quòd erat gentis suæ, illi à rege uitam impetrauit. Cæterum
 mulctatus omnibus, quæ tenebat, oppidis: toto præterea regno excedere iussus est. Qui
 post mortem Philippi, ad quem se receperat, Franciscum Sfortiam, qui postea Me-
 dionalense imperium sibi armis uindicauit, secutus, cum Alexandriam urbem fidei
 suæ commissam Ludouico Sabaudia duci proderet, ad postremum in laqueum, quem
 per Alphonfi clementiam effugerat, incidit. Ea uerò expeditio quarto postquam
 cœpta fuerat mense, finita est. Post hæc Iosias unus è regni proceribus, qui ali-
 quot oppida in ipso regni aditu tenebat, cum Adriam urbem, quæ maiorum suorum
 olim fuerat, per proditionem recipere tentasset, nec res sibi ex sententia successisset,
 isque postea Francisci Sfortiæ copijs adiutus Adriam subito, atque improviso petijisset,
 ea quoque oppugnatione frustra tentata, in propinqua suæ ditionis oppida se recepit.
 Hæc autem per hyemen ab eo tentata, quo anni tempore regiæ copiæ in hyberna con-
 cesserant, nec cogi facillè poterant. Est enim omnis ea regio, propter Apennini iu-
 ga, perpetuis niuibus, sed præcipuè ijs temporibus, immersa, quæ in illam sæuiunt,
 frigoribus, cœlique intemperie, vix incolis, atque assuetis tolerabilis. Itaque in-
 uite Vere, Vrsinus, quem supra memorauimus, copijs omnibus ex hybernis euocatis
 quibus eum rex præfecerat, Bozam Iosia castellum petijt, idque oppugnare (castris
 haud procul inde positis) aggressus est. Quod ubi Iosias agnouit coactis raptim Fran-
 cisci equitibus, & quos potuit, è popularibus suis, castra improviso adortus regio
 fudit, fugauitque. Qua re audita Alphonfus, rem haudquaquam negligendam ar-
 bitratus, ne Iosias maiores Francisci copias in regni fines illiceret, simul vt Ciui-
 tellam, quod oppidum haud procul à Truento amne situm adhuc Francisco pare-
 bat, natura quidem, & opere munitum, in potestatem redigeret, eò cum copijs pro-
 ficisci statuit. Comparatisque celeriter, quibus opus erat, ad urbem Thetim con-
 stitit. Cuius aduentu cognito, Iosias conterritus, maximè quòd à Francisco per id
 temporis non multum iuuari poterat, propter pontificis maximi, ac Philippi copias
 Picenum agrum vexantes, regi conciliari per amicos curauit. Cum autem reconci-
 liatione facta) equites ij quos Franciscus ad eum miserat, Truentum amnem pete-
 rent, inde in Picenum transgressuri, in regium equitatum ignari inciderunt, à quo
 profligati, magnaque ex parte capti sunt. Rex subinde ab Aterno amne motis ca-
 stris, aduersus Truentum flumen profectus est, eo consilio vt Ciuitellæ bellum infer-
 ret. Quod ubi patriarchæ nuntiatum est, qui pro pontifice adhuc aduersus Franciscum
 bellum gerebat, confestim ad eum profectus, orauit, vt copiarum partem in Pice-
 num mitteret, ad belli reliquias persequendas. Cui cum assensus esset, Ioannem
 Vintimillium, cuius opera fideli ac forti superioribus bellis usus fuerat (quem in Acar-
 nianiam prouinciam profectum, vt Carolo genero Acarnaniae principi, per id tem-
 poris à Turcis obfesso, opitularetur, suscepta expeditione, reuocarat) patriarcha di-
 scesso proficisci iussit. Post cuius discessionem, cum ipse in ijs locis permaneret: Ci-
 uitella, deditibus oppidanis, præter arcem, recepta est. Quæ quidem ex omnibus
 regni oppidis nouissima fuit, quæ in regis potestatem peruenerit. Subinde Alphon-
 fus, arcis obsidione (erat enim munitissima & situ, & opere: diuque obsidionem latu-
 ra videbatur) Raimundo Buillo delegata: missoque Berengario Harilio cum parte equi-
 tatus ad Ioannem Vintimillium, ipse Neapolim redijt. Raimundus ante omnia (arcis
 oppugnatione tentata) cum nihil proficeret, tantum ne quis ingredi, egredie aut
 comineatus quicquam importare posset, attentissima cura prouidebat. Cuius rei ta-
 edio affecti, qui arcem tuebantur, præsertim expectato nequicquam à Francisco tot
 diebus auxilio, deditioem fecerunt. Qua recepta, ac præsidio firmata, Raimundus A-
 driam copias reduxit. Et iam Patriarcha post profectum ad se Ioannem Vintimillium, Au-
 fidum oppidum, quod ab eo obsidebatur, percussis maiore metu oppidanis propter au-
 ctas hostiū vires, in deditioem acceperat. Quòque viri eius opera fortiori vtetetur, eū pō-

tificis iussu, copijs omnibus præfecit. Post id Ioannes patriarchæ consensu motis castris, ad Ripam Transentam (id est nomen oppido) nullo hostium obuiam facto duxit. Atque inde digressus inter Rotilium, ac Solitem oppida castra fecit, composito usque agmine iter faciens, quasi hostis in conspectu foret. Eò autem eo consilio profectus est, ut experiretur, an posset eluso hoste, ad Philippi copias, queis præerat Italianus Furlanus, aut ipse Italianus ad se transire, uti coniunctis copijs Franciscum aggredere, cui singuli pares esse non possent. Quam rem Franciscus coniectura suspicatus, media protinus loca de industria occupabat: eorumque conatus quocumque mouebant, frustrabatur. Sextis castris cum sub Montem Eriperum consedisset Sancti Victoris oppidum, cum castellis plerisque finitimis, pontificis maximi nomine in deditioem absque certamine recepit. Cæterum cum intueretur, frustra à se tentari ad altera castra aditum propter Francisci vigilantiam, conuerso itinere, ad Ripam Transentam retrocedere cum exercitu (id consilium patriarcha approbante) constituit, eo animo, ut per montana, procul ab hoste, ad Italianum euaderet. Cumque ibi castrametatus esset, Campanifelonites, ac Tedonates, qui Romani pontificis imperium pertinacius detrectabant, expugnauit, ac diripuit, quominus finitimi, iniecto metu, resisterent. Cunque ei nuntiatum esset, Franciscum cum omnibus copijs eò dimicandi animo contendere, castra diligenter munijt (dimissis paulo longius à castris speculatoribus per quos eius aduentum certo cognosceret) ne imparatos offenderet. Cæterum vanus is rumor fuit. Itaque inde mouit, octauisque castris Aufidum reuersus est: indeque postridie ad Truentum amnem mouit: castrisque in fluminis ripa positis, substitit. Franciscus autem, ut hostes retrocessisse agnouit, nihilominus tamen in suscepto consilio permansit, ut scilicet inter bina castra medius federet, neutram partem insequens, sed tantum id agens ut neutri alteri coniungi possent. Re ad consilium perlata, cum quidem, quam uiam cum copijs ad Italianum tutius perueniri posset, consultaretur, variabant ductorum sententiæ. Alij namque peditatus, & equitatus florem, triremibus regijs, quæ inde haud longè aberant (inutiliore turba, atque impedimentis relictis) traducendum censebant: quoniam paruo maris tractu ab Italiano distarent: atque ita absque periculo iungi posse. Alijs sub urbem Firmum ipsum equitatus, ac peditatus robur, instructo agmine agi placebat. Verum hoc consilium haudquaquam tutum videbatur. Primum quod Alexander Francisci frater, eorum per exploratores itinere cognito qui *cccc.* equitibus præerat, facile vexare agmen à tergo poterat: atque eousque pugnando, laceffendoque distinere hostem, quoad Franciscus cum reliquis copijs accurrens medios opprimeret, terrorem nocte augente, à fronte, simul & à tergo circumuentos: præsertim cum hostibus copiarum numero longè impares futuri essent. Quibus, quando fortunæ etiam benignitate id contigisset, ut absque detrimento, (nullo reperto hoste) coniungerentur: quemnam equitum usum fore præsertim cum hostibus copiarum numero longè superioribus sine tentorijs, sine ministris, sine sarcinis. Ioannis verò consilium fuit, ut itinere longiore, cæterum eodem tutiore, per Apennini montana exercitus duceretur. Possent enim eà cum impedimentis, atque omni exercitu, (inuitis hostibus) tuto euadi. Cuius consilium cum plures approbassent, Asculum versus perrexit, atque inde per Apenninum colle transmissis (quem Sibyllæ accolæ appellat) in campis Nursiæ, latæ patenti planitie, consedit, atque inde continuato itinere, in Fulginatem contendit, cuius profectionem cum haud amplius à se impediri posse Franciscus agnosceret, qui hostes abeundi consilio retrocessisse existimarat, consilij poenitens, quod prælij fortunam non tentasset, è Piceno excedere, priusquam tantæ copię coniungerentur, decreuit, ne sibi postea, cum uellet, discedere integrum non esset, ne uel aut obsidionem pati (quod sibi turpe ad famam hominum ducebat) aut certè necessario depugnare cogere. At Ioannes Matelicam versus arrepto itinere in Cinguli fines, quibus in locis Italianus cum copijs erat, profectus est, earumque etiam copiarum quæ Philippi erant dux factus, castra cum castris iunxit. Deinde ad Vicos, sub urbem Cingulum, perducto exercitu, eos una excursione cepit ac diripuit. Inde ad Melonem ductis copijs aliquot dies in eius oppidi obsidione consumpsit. Ad postremum oppidani (cum nulla spes auxiliij esset) salutem suam, & fortunarum pacti in pontificis potestatem uenerunt. Missa deinde copiarum parte

parte ad Sanctum Angelum, cum oppidani præter spem resisterent, ad motis vndique copijs, oppidum vi captum, atque in prædam militibus datum est. Post hæc Ioannes cum animaduerneret Franciscum è Piceno in Vrbinatem concessisse, & ea, quæ reliqua erant in eius ditione Picentium oppida, propter naturales locorum situs, validaque præsidia ijs imposita, obsidione magis quam oppugnatione tentanda esse, instaretque vis hyemis, reuerti statuit, atque exercitum in regnum in hyberna reducere. Relictis igitur pontificis, ac Philippi copijs, aduersus urbem Firmum, non amplius per montana, vt venerat, sed per plana iter cepit, ac non procul à Monte Sancto, eo die constitit. Cuius inopinato aduentu oppidani conterriti, ante quam vim experirentur emissis confestim ad eum oratoribus, qui significarent, se pontificis maximi imperata protinus facere paratos esse, deditionem fecerunt. Aliquot præterea castella circumiecta absque certamine, recepta sunt. Inde ad Montem Altum profectus, ibi aliquot dies mansit. Interim Firmani, coniuratione facta, spe propinqui auxilij à Francisco defecerunt, (Alexandro fratre in arcem repulso) quò & magna equitatus pars vnà cum eo se recepit. Quod vbi Ioanni nuntiatum est, subito cum omnibus copijs ad ferendum oppidanis auxilium aduolauit. Idem fecere pontificis, ac Philippi copiarum, quæ in propinquo erant, vt ostendimus. Cum autem arx eiusmodi foret (quod superius demonstratum est) vt nec vi, nec machinis vllis, sed diutina obsidione tantum esset expugnabilis, præmunitis ijs vrbis partibus, quæ ex arce in urbem descensus erat, ijsque ab exteriori parte institutis, quæ obsidioni necessaria videbantur, ipse cum reliquis copijs, vt eas in hyberna dimitteret, in regni fines concessit. Vix anno post Eugenius pontifex certior factus, Franciscum Sfortiam suas, atque auxiliares copias cogere, ac Tudertum petere constituisse (quod oppidum sexaginta millibus passuum Roma abest) de illius aduentu valde sollicitus, accersenda à socijs auxilia censuit. Nam quòd partem Tudertinorum sciebat Francisco in primis fauere, in quos ille indulgentior fuerat dum ea vrbe potiretur, & propterea Franciscum haud temerè id consilij cepisse suspicabatur (is enim præter Picenum, etiam in agro Romano oppida quædam occupauerat) misit Ludouicum patriarcham legatum ad regem. Isque Neapolim profectus, ac magnificè pro dignitate susceptus, simul ac rei aduentus causam exposuit, auxilium ab eo haud difficulter impetrauit. Nec mora Ioannes Antonius Vrsinus Taliacotius cum duobus millibus equitum ad pontificem ire, seque cum illius copijs coniungere iussus est. Interea Franciscus coactis copijs, in agrum Tudertinum contendit, quo vno fermè tempore & pontificis, & regis copiarum conuenerunt. Quo cognito Eugenius Nicolaum Cardinalem Caupuanum (erat is in vrbe gratiosus, ac potens) quòd eius fides non nihil suspecta esset, propter amicitiam, quæ illi cum Francisco erat) Roma amouendum curauit. Franciscus autem, vt per exploratores agnouit, pontificis copias opinione sua ampliores esse, frustraque se, nec sine periculo, quòd constituerat iter persequi posse, mutato repente consilio, antequam in hostium conspectum veniret, in agrum Vrbinatem redijt. Quo digresso pontificis, ac regis copiarum in Picenum proficisci perrexerunt: vt ea oppida, quæ in Francisci fide persisterant, armis ad deditionem cogerent. Sed Eugenius Francisci potentiam veritus, cum magnas ab eo copias duci nuntiatum esset, Thomam, tunc Episcopum Bononiensem (qui illi in pontificatu successit) hominem propter multarum rerum scientiam, atque eximias virtutes illi acceptissimum, legatum ad Alphonsum miserat, qui maiora auxilia postularet. Isque ad regem profectus: Cognoscis, inquit rex ex Ludouico legato satis, vt arbitror, pontificis res, quo statu sint, quantoque in discrimine versentur: expectat in Tudertino Franciscus Sfortia hostis magnis viribus contractis, quibus Eugenij copiarum haud possint obsistere. Sustulerunt animos aduersarij ipso rumore aduetus illius, ac fama. Nam, quo tempore Tudertum urbem tenebat multos sibi ciues quòd cæteros seruire cogeret, beneficijs obligarat. Hi rerum nouarum cupidi eius aduentum auidè præstolabant: vt Eugenio non minus de ciuium fide, quàm de hostium vi laborandum sit. Misisti tu quidem Ioannem Antonium Vrsinum ad pontificem cum copijs: cæterum quanquam is est vir in armis præstans. & copias habet non aspernandas: tamen ad tantam vim hostis arcedam, haud satis videt. Est nobis res, vt scis, cum hoste rei militatis peritissimo ac vigilantissimo, vt haud temerè cum eo congregandum sit. Nam si quid sinistri (quod Deus auertat

pontifici contingeret, non solum Tudertinus, sed etiam Picenus ager, qui tuis laboribus ac periculis pontifici restitutus est, rursus in hostilem potestatem recideret. Petit igitur à te Eugenius, oratque ut præter eas quas adhuc misisti copias, alias mittas, ne quæ nunc sunt, in grauius discrimen incidant. quod ut facias, tua virtus, ac fides postulat. Maiorem gloriam, aut stabiliorem consequi non potes, quam si pontificis maximi dignitatem maiestatemque perpetuò conseruaris, atque auxeris. Ad ea rex, Id quod ad hunc diem feci post reditum nostrum in gratiam, quoad mihi vita suppetet, nec re, nec opera, nec auxilio tuendæ pontificis auctoritati sum defuturus, nec pro oppugnandis eius aduersarijs vlla vnquam pericula recusabo: neque committam, ut pontifex merito de fide mea queri possit. Equidem eo sum animo, ut non hoc regnum modò, quod tantis laboribus, ac periculis meis sum adeptus, sed & cætera regna, quæ mihi pater hæreditaria reliquit, ruerere potius atque euerti, quam sacrosanctæ potestatis iura labefactari permittam. Misi ad pontificem Ioannem Antonium Vrbinum, arbitratus id auxilij in præsentia satis esse, præsertim cum nulla externa auxilia ad Franciscum profecta accepissem. Qui certè nisi maiores copias habeat, non est adeò pontifici formidandus. Expertus sum Piceno bello, quantum audeat. sed non ob id tamèn hæc à me dicuntur ut eum contemni velim. Nihil enim tutò in hoste contemnitur: nec is quidem eiusmodi hostis est, ut sit contemnendus (multo enim & consilio valet & rei militaris scientia) sed forti animo contra eundem, atque audendum censeo. Quæ petit auxilia pontifex mittam. quin etiam, si aduentu meo opus fore cognouerò, mihi ipse non parciam. Ab hoc sermone digressus, Raimundum Buillum cum mille equitibus, ac pari peditum numero ad patriarcham in Picenum ire per Aprutinos, quibus in locis copias habebat, imperauit. Qui Truentio amne traiecto, in Picenum quamprimum profectus, ad urbem Auximum cum Iacobo Caiuiano, vno è copiarum ductoribus qui pontifici merebant, se coniunxit. Franciscus intereà in Vrbinatem transgressus Fossimbrunum diuertit, ibique constitit, eo videlicet consilio, ut transitum impediret metumque transire cogitantibus inferret, quo minus vterque exercitus iungi posset. Nanque Raimundus, ac Iacobus per loca mari propinquiora, agmen ducebant, patriarcha vero vnus diei iter, aut eò amplius, procul ab eis, cum reliquis copijs, per loca superiora iter faciebat. Cumque ei renuntiatum esset Franciscum ad Fossimbrunum sustitisse, nec longo spatio à se abesse Raimundum, paulum remorari iter, sensimque progredi, donec coire in vnum possent, mandauit, uti ope mutua imminens periculum declinarent. Quare cognita Franciscus, ne suos temere periculo obijceret, se continuit. Raimundus vero, ac Iacobus temperato itinere, vnà cum patriarcha inter Fossimbrunum, ac Fanum, eodem die peruenerunt. Postridie mane Legati iussu conuocatis omnibus copiarum ductoribus, ut quid agendum esset consuleretur, Georgius Nurius Philippi legatus, iam multò antè in castra profectus, liberius loquendi quæ vellet, petita venia, deulit Italianum Philippo de prodicione suspectum esse, seque eam rem compertam habere: proin placere sibi, ac velle, uti is vincetus in custodiam detur. Cumque mirantibus omnibus, Legatus quæsisset, cur tam diu in castra à Philippo profectus, eam rem silentio suppressisset, respondit, Philippum mandasse nequam eius rei mentionem faceret, donec Raimundus cum regijs copijs in castra peruenisset, veritus ne qui in castris essent, qui illius voluntati aduersarentur. Vbi hæc dixit, repugnante nemine, Italianus comprehensus, ac Dominico Malatestæ in custodiam traditus est, triduoque post tormentis, criminis confessione expressa, apud Rocam Contratam securi percussus est. Posthæc Legatus motis inde castris Montem Fabrum (id ei nomen est oppido) quod ab hoste tenebatur, contendit, idque ad motis vndique copijs, primo aduentu cepit, plerisque aliquot castellis, atque oppidis circuniecctis, quæ Federico Vrbinatum Principi parebant, partim expugnatis, partim in deditioem acceptis. At Franciscus, cum sese copiarum numero, hostibus imparem sciret, per montana exercitum ducebat aliquantò procul ab hostibus de industria obseruans, si qua bene gerendæ rei occasio sese offerret. Legatus contra copijs fretus, per plana ductabat, & nusquam resistente aut obuio hoste Vrbinatem agrum populabundus vastabat. Cæterum appropinquante hyeme, pontificis copiarum paulatim dilabi cœperunt, præsertim accedente, exhaustis iam agris,

pabuli, ac rerum necessariorum inopia. Interim à Florentinis ac Venetis ad duo millia equitum ad Franciscum auxilium postulantes venerunt. Quibus copijs auctus non amplius per montana, vt prius, sed per patentes campos exercitum ducere, pugnantique potestatem hostibus facere cœpit. Cum hic esset rerum status, Alphonsus Hispanus, quo interprete erat Legatus vsus pace cum rege facienda, in castris relictus, cum copijs trans Pisaurum amnē profectus est. Quod vbi Franciscus agnouit, motis properè castris eò contendit, & à contraria fluminis parte castra fecit. Aquandi potestas, propter fluminis opportunitatem, vtrisque erat. Sed cum triduo post Alphonsum motis castris Tauletum Sigismundi castellum, mille inde passibus in colle situm, duxisse animaduertet, & ipse ad alterum castellum, in eodem colle ex aduerso situm, haud cunctatè contendit. Nec plus mille passus castra à castris aberant. Erat autem id castellum Vrbinatis principis. Indeque missis, militari more, prouocationis signo hostes in posterum diem ad pugnam prouocauit. Cæterum Legato absente qui ad Montem Florem secesserat, responsum est ab Alphonso, legati iniussu prælium committi non licere, eius absentis voluntatem sciri opus esse, qua cognita, postridie mane se illi responsurum, nec tamen prouocationis signum hosti remisit. Quod cum Legato non placuisset, ne tanta pontificis regisque copias fortunæ cōmitteret, mittereturque postridie qui id Francisco renuntiaret, animaduertum est e castris hostem mouere cœpisse. Quapropter sumptis properè armis ad angustias saltus, qui medius inter vtraque castra intererat, ne transgressus hostis castra inuaderet haud segniter processere. Vixque ad saltus ingressum erat peruentum, cum ibidem hostis affuit. Cumque eo loco ob angustias, haud facilè vniuersus exercitus sese explicare posset, hostibus conatu magno perumpere adnitentibus ingens in eo certamen fuit. Cumque aliquantum pugnatum esset, ac frustra sese niti Franciscus animaduertet, receptui cani iussit. Quo viso, & pontificis copiarum eo saltu præsidio infesso, sese in castra receperunt. Triduo post Franciscus motis inde castris Montem Aureum, Sigismundi castellum petijt, idque, alterumque ei proximum, haud multo militum labore expugnauit. Subinde Gradariam contendit, (& hoc quoque Sigismundi oppidum erat) idque quoniam præter naturalem situm, præsidio imposito, vi capi non poterat, obsidere cœpit, magnamque hyemis partem in ea obsidione consumpsit. Per id temporis Philippi exercitus ad Casalem iuxta flumē Padum, duce Micheletto Cottiniola, à Venetis prælio fusus, castrisque exutus est, magno numero equitum, peditumque capto. Cuius cladis causa, copias e Piceno reuocare, atque insuper auxilia postulare Philippo necesse fuit. Sed tùm primū eas dūtaxat copias, quæ sub Italiano Furlano stipendia fecerant, poposcit. Qua re cognita Legatus, de pontificis voluntate, confestim eas Georgio Nurio Mediolanum, vt perduceret, concessit. Ac nequid incommodi in itinere acciperet præsertim à Fauentini Principis fratre, qui sub Florentinis merebat, ad Bagnacauallum, in Flaminia oppidum vniuersum exercitum ipsis copijs præsidio ire iussit. Quo reuerso, cum præter ipsum equitatum ad Philippum profectum, Rubertus Montarboteus, atque alij plerique copiarum ductores abessent à castris: legatus, quò tutiore loco esset, in Sigismundi agrum haud procul à Gradaria, quod ad huc à Francisco obsidebatur, imbelli multitudine prius in circumiecta oppida dimissa, quo maior ijs necessariorum rerum copia suppeteret, se recepit: ibique castris positus, inuitante propinquitate, penè per singulos dies prælia inuicem gerebantur: non tamen vt in vniuersum certamen veniretur. In hoc rerum statu Venetis Abdum amnem transgressis, cum Philippus curis anxius auxilium à pontifice, atque à rege vehementer postularet: eaque res Legato demandata esset, statuit vt Sigismundus Malatesta, Cæsar Martinengus, ac Raimudus Buillus in Insubres ad eum proficiscerentur. Ad duo millia et quingentos equites iuduxerunt. Inter hæc Rodericus Murius, peditum ductor genere Hispanus, cum peditibus mille à rege missus ac Rubertus Montarboteus cum equitatus parte ad Legatum in castra peruenerunt. Quibuscum assumpto Iacobo Cauiano, cæteris copiarum ductoribus relictis, ipse in Picenum redijt. Paucisque diebus interiectis Iacobum prodicionis suspectum apud Roccam Contratam, vbi & Italianum paulo antè, capitali supplicio affecit. Interim Franciscus ad Raimundum Buillum, qui nondum abierat, in castra misit, qui rogaret, vt ad se Palermum peditum ductorem mittere, qui

ab eo ad se mandata perferret: esse aliqua quæ secum communicare cuperet. Facta potestate, cum Palermus ad eum profectus esset, ait se, nisi esset in castris Legatus Florentinus, venturum cum Raimundo in colloquium fuisse. Cæterum missurum, quo Raimundus vellet, Vrbinatum Principem, & cum eo alium quempiam ex his quos fideles haberet, qui suam sententiam ad illum perferrent. Cumque Raimundus respondisset, nolle se in colloquium cum hoste venire, nisi eidem aliquis à Legato pontificis interesset, ne quid suspicionis ea res amicis afferret, non reuic quò minus Antonius Ridius copiarum dux, cum eo vnà proficisceretur, & ipse, quæ dicerentur, auditorus. Qua re constituta, Vrbinatum Principe, & altero ex Francisci domesticis, ad Montem Aureum (vbi erat constitutum) profectis, Raimundus quoque, & Antonius eodem accesserunt. Ibi que tum primùm de foedere inter pontificem, regem, Philippum, ac Franciscum agi cœptum: Omnis nanque eorum oratio in id tendere visa est, vt ostenderent Franciscum maximè cupere cum pontifice, ac socijs pacem, foedusque ferire, nec vltius cum is bello contendere. Dum hæc aguntur, Franciscus siue hyemis tædio, siue quòd Gradariam à se nequicquam tentari animaduerneret, motis inde castris, Pisaurum, Alexandri fratris oppidum, se recepit, ibique reliquum hyemis quieuit.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI REGIS NEAPOLITANI LIBER NONVS.

TANI LIBER NONVS.

*

HAVD dubium ab re, vt opinor, fuerit, Florentini belli causam, atque originè explicare. Philippus Maria, de quo superioribus libris sapius mentionem fecimus, per eam pacem, quam cum Venetis, ac Florentinis apud Martinengum fecit, Blancam filiam Francisci Sfortiæ, de qua quidem re diu ambiguus consilia pro temporum conditione variarat, uxorem dedit, sexaginta milibus Philippeis illi dotis nomine promissis. Cumque eam pecuniæ summam, propter ærarij exinanitionem repræsentare non posset Cremonam, urbem opulentam, ei tantisper pignus dedit, præsidio inde educto. Cuius pecuniæ soluendæ, vt primùm illi potestas fuit, ad generum misit, qui pecuniam efferret, Cremonam repeteret. Cumque is tergiversaretur, diem iam multo præterisse dictitans, qui persoluendæ pecuniæ constitutus esset, misit Philippus Italianum Borromeum, locupletem virum ad Venetos, tanquam Francisci amicos, & pactiois huiusmodi autores, qui de iniuria expostularet: simul qui oblata pecunia, Cremonam reposceret. Sed nihilo magis per Venetos consequi id potuit. Quippe qui urbem tam validam, prope in visceribus imperij Mediolanensis sitam, in Philippi potestatem redire ægrè ferebant. Itaque, cum legationibus tempus terendo, nihil se proficere animaduerneret, bellum apertè inferre statuit, armis, quod sibi iniuste negabatur, vindicaturus. Coactisque vt primùm potuit, copijs Franciscum Picininum, quem paternæ virtutis gratia exercitus ducem designauerat, in Cremonensem agrum proficisci iussit. Cumque haud multo post profectioem eius, accepisset, Venetos ac socios copias parare, nec passuros eam urbem ab illo expugnari, Episcopum Nouariensem ad Alphonsum opem oratum misit, satis sibi fore significans si statim vel cum exiguis copijs extra regni fines prodiret. Sperare enim simulatque Florentini audissent eum cum exercitu in Hetruriâ contendere, ijs (id quod necesse esset futurum) domestico bello implicitis, se Venetis viribus parem, Cremonam recepturum. Eugenius quoque pontifex maximus Venetis, ac socijs per id temporis multatis de causis infensus, & ob id Philippo amicus factus, ne Philippo deesset regem precabatur. Quibus rebus motus Alphonsus paratis copijs, extra regni fines progredi statuit. Cumque interim cognouisset Philippi exercitum à Micheleto Cottiniola Venetorum duce castris exutum, profligatumque esse, conturbatus amici casu, auxiliû implorantis, Raimundum Buillum, cum nonnullis alijs copiarum ducibus, iam iter meditantem, maturare in Insubres

Insubres ad Philippum iussit. Ipse verò, quamuis per hyemis tempus, ire perrexit, profectusq; per Latinos, Tibur peruenit. aduenienti portas Tiburtes Pontificis iussu aperuere. Et quoniam Florentini, cognito eius consilio, sapius significauerant, velle se copias ex Insubribus reuocare, spemq; fecerant, & Venetos idem facturos esse, progredi vltius destitit. verumenimvero ea expectatio frustra fuit. Namque Veneti victoriam persecuti omnē Pilippi ad anem Abduam agrum, vna propè excursione ceperant, multis oppidis vi captis, multis etiam in deditioem receptis. Fuit autem adeò repentina eius procellæ vis, vt omnem de rebus suis spem reliquam Philippus abiecerit. Reputabat animo, sibi neque ducem belli superesse vllum, cuius virtuti satis confideret, & dissipati exercitus reliquias nec sine grandi pecunia cogi reficiq; nec sine egregij ducis opera recipere pristinum animi vigorem posse. Vna illi salus eis in tam aduersis suis rebus videbatur: Francisci videlicet reconciliatio, quem ceteris omnibus copiarum ducibus belli scientia ac felicitate præstare, mortuo Picinino, cõstans apud omnes increbruerat opinio. Eum igitur sibi per amicos reconciliatum, cum ducem exercitus designasset: ad Alphõsum misit, qui id ei nunciaret, peteretq; insuper, quoniam Francisco ad equites armandos pecunia opus esset (qui aliter neque cogi, neque duci possent) vt positis cum Francisco inimicitijs, illi septuaginta numum aureorũ milia mutuo daret, se postea bello liberatum eam summam cum fide repræsentaturum. Quod cum Alphonsus, beneficiorum eius in se nõ immemor, facere constituisset, extemplò Arnaldum Fenoledam, virum constantem ac grauem, omnium consiliorum & arcanorum eius participem, Neapolim misit, qui eam pecuniæ summam ex ærario depromptam, cuius custodiam ei demandauerat, ad eum deferret. quam delatam Alexandro Francisci fratri, consensu pontificis ad illum profecto, tradi imperauit. Qua accepta, Franciscus quamprimùm cogere copias cœpit, vt inde in Insubres cõtenderet, fortuna ita moliète (quæ plerunq; ludere in rebus humanis solet) vt ipse sibi ex inimica pecunia Mediolanense imperium strueret. Cum autem iter ingredi cœpisset, aut iam ingressurum fama esset, Philippus in suspicionem venit, illius potentiam veritus, ne is sibi imperium, dominandi cupiditate, eripere cogitaret. Itaque misit plures ad Alphonsum nuncios oratum, ne in Insubres proficisci grauaretur, velle se Mediolanum, & quicquid belli fortuna ei reliquisset, præter Ticinum urbem, quam vnã sibi vitæ solatium referuaret, vbi procul à belli curis, ac negotijs ageret, in eius potestatem tradere. Ceterum Alphonsus indignum ratus, vt qui tam longè lateq; imperitasset, sese tanto dominatu priuaret, per literas consolabatur ægrum, bonoq; animo iubebat esse. Reiectisq; cõtinuò quæ ille offerebat, hortabatur eum, ne aut Venetorum metu, aut ulla de Francisco suspitione ea meditaretur, quæ tantæ existimationis principi indecora uideretur: se neque laboribus, neque periculis, pro tuendo eius regno, parurum. Quoq; illi de Francisco orta suspitio magis meditaretur, se cum primùm is progredi cœpisset, cum exercitu subsecuturum, ac ne quid ei nocere posset prouisurum. Inter hæc Eugenius pontifex, diuturno morbo affectus, è vita excessit. cuius mors Philippo, ac regiæ expeditioni (erat id momentum ingens in rebus gerendis) perincommoda accessit. Cumq; Alphonsus accepisset Romanorum principes, conuocatis ijs, ad quos noui Pontificis creatio pertinebat, tumultuari, ac per diuersas factiones eniti, vt pro suorum studijs pontifex crearetur, egregium facinus arbitratus, talium viro- rum conatibus obstare, nec pati vt ij impedirentur, quo minus pontificis comitia pro vetere more, atque instituto, ritè haberentur, Marinum Caraciolum, Ioãnem Antonium Ursinum, Gartiam Capanellum, & Caraffellum Caraffam ad Cardinalium collegium legatos misit, qui & Eugenij mortem sibi grauem fuisse ostenderent, & hortarentur in creando nouo pontifice, vno & consentienti animo essent: nec vererentur liberè suffragium ferre: paratum se esse, si qui fortasse intercederent, quo minus comitia ritè haberentur, qui illorum conatibus obuiam iret, ac Sacrosanctæ potestatis libertatem dignitatēq; defenderet. Cum autem ex eo quæreretur, quem nam illi potissimùm ex omni Cardinalium numero Pontificem legi placeret: respõdit, eum qui vna totius collegij vocē, atque consensu legeretur. Deinde proceres Romanos (quorum nonnulli motus nunciabantur) fauere paratos, prout in suos quisque affectus erat, ne quid intercederent, quo minus comitia ipsa ritè fierēt, per literas monuit. Quibus partim metu, partim vere-

cundia deterritis, missis in super à rege, qui collegio adessent, fauerentque, Thomas episcopus Bononiensis, quem Nicolaum Quintum appellauere, Pontifex Maximus factus est. De quo vt aliquid dicam, hic me locus admonet. Fuit enim eius viri nō virtus modo, sed etiam fortuna nostro seculo admirabilis. Sergiani enim natus patre medico, honesto ac probō viro, cum sacrarum literarum studia præ cæteris adamasset, Bononiam, ac Senas se contulit: breuique tempore tum ingenij bonitate, tum diligentia Philosophus ac Theologus clarus euasit: pluribusque annis vtrōque publicè literas profitendo floruit. Ad doctrinam eius emendati mores, ac vitæ integritas accedebant. Quibus de rebus Nicolai episcopi, ac cardinalis Bononiensis, viri sanctissimi, amicitiam sibi conciliauit: eiusque rebus summa cum fide administratis, id est consecutus, vt illo mortuo, ipse episcopus Bononiensis, orante vniuerso populo, ab Eugenio factus sit. Paucisque post mensibus legatus ab eodem ad Hunnos missus, cum res ex illius sententia gessisset, adueniens, Cardinalis insignibus vtrō ad eum in itinere delatis, inter Cardinales cooptatus est, ac paulo post mortuo Eugenio miro quodam totius collegij consensu, Pontifex Maximus, vt diximus, factus est: atque hic tantorum honorum cursus (quod magis mirandum sit) ferè intra anni spacium illi contigit. Vt autem ad rem redeam, postquam regi renunciatum est, illū pontificem factum esse, festum diem quo ille pontificatus insignia acciperet à se condecorari, equum existimans, Honoratum Caietanum Gulielmū & Raimundum Moncatā, Carolū Campobassum, ac Marinū Caraciolum, qui suo nomine interessent, legatos Romā misit, ac mox alios per quos sese illius auctoritati subiecit. Haud multo post, cum à Venetis legati Romam venissent, vt publico nomine & ipsi partum pontificatum Nicolao gratularentur, postquam officio functi sunt, cum apud Pontificem in belli mentionem incidissent, docuere, nō placere Venetis bellum aduersus Philippum diutius continuari: ijsque pergratum fore, si pontifex legatum quempiam Ferrariam mitteret, quò cunctarum partium legati commodè conuenturi essent, vt ibi de cōmuni Italiæ pace ageretur. Omnibus ita palam fore, per Venetos non stare quo minus fida firmaque pax in Italia fieret. Quod cum Pontifici vehementer placuisset, cupienti Italiam diu bellis agitatam aliquando quiescere, missurum se breui Ferrariam legatum recepit. Iisdem propè verbis, legati Tibur profecti, apud Alphonsum vsi sunt. Quibus benignè auditis, nihil se prætermisurum respondit, quod ad pacem conficiendam pertinere. Nihil enim hoc uno sibi maiori curæ esse, Italiæ pacem, cunctis principibus, populisque, quibus bene viuendi cura esset, maximè omnium optandam esse. Per eosdem dies & à Florentinis legati ad pontificem eadem de causa profecti, postquam pontifici debitum officium exoluerunt, Tibur, vt iussi erant, salutandi gratia ad regem accedere, remotisque arbitris, multa cum eo de pace collocti sunt, quibus itidem, vt Venetis, responsum datum, comunem Italiæ pacem atque ocium magnopere à se expeti, seque eis neque consilio, neque opera, neque re vlla defore, atque ita spe plenos à se dimisit. Post hæc, cum de legatis, pacis causa, Ferrariam mittendis cum pontifice egisset, misissetque pontifex Ioannem Cardinalem Morinensem, natione Gallum, virum præter iuris scientiam, ad quæuis magna natum, & in omni negotio consultissimum, cuius etiam operapōtifex in maximis & grauissimis quibuscunque rebus utebatur, ipse Carassellum Carassam, ac Matthæum Malferitum Ferrariam misit, siue pacem, siue inducias facere Venetis mallent. Quò profectis omnium principum ac ciuitatum legatis, cum de pace agi coram pōtificis legato, ac Leonello Ferrariensium principe cœptum esset, Matthæus Victorius, ac Paschalis Maripetrus Venetorum legati, quò bellū à ciuibus suis gestum excusarent, ante omnia dixere, vrbs suæ conditores, Attilæ olim teterrimi tyrāni arma fugientes in humilibus paruisque insulis, perpetuisque adeò æstuarijs, in quibus vrbs illorum sita est, vrbs suæ fundamenta iecisse, nec maiores suos vnquam voluisse, neque ex se ortos posteros alios populos sui causa eas ærumnas perpeti, quas ipsi Aquileia, Patauio, Altino, nobilissimisque alijs ciuitatibus Italiæ profugi, aut ab Attila, aut à Barbaris alijs postea passi essent. Quin potius eam vrbe patria expulsis perfugium vnicum ac domicilium fuisse, perque hæc præclara maiorum instituta eorum remp. in eam magnitudinem creuisse. Se itaque tum natura, tum consuetudine maiorum atque instituto, ita cōparatos esse, vt nō nisi laceffiti, ac tuè de reipu. causa bellū susciperēt atque persequerētur.

Si verò

Si verò cōtingeret Philippum decedere, qui & mortalis esset, & planè iam grandis natu, & Mediolanenses pacem eorum non aspernarentur, sese pro ijs quæ Philippo per bellum ademissent, tantum agri ijs collaturos, vt nemini amplius ambiguum esset, Venetos tot in Italia bellorum haudquaquam auctores extitisse. Post hæc cum de pace mentio cœpta esset fieri, adiecere, quoniam bellum à Philippo iniuste motum esset, debere Philippum, iure violati fœderis, quantum ipsi argenti in belli sumptum effudissent, repræsentare. Et quoniam Philippo, fortasse diuturnis bellorum impensis exhausto, non esset vnde id in præsentia dissolueret, petere se certum pignus, donec ei soluendi potestas esset. Ad ea legati regij Venetos Philippo præstare idem debere, si ipsi bellum aduersus Philippum iniuste suscepisse conuincerentur. Eam autem controuersiam apud pontificem maximum Romæ facilè cognosci, dirimi que posse. Cæterum Veneti eius rei disceptationem quam pro comperta habere se dicerent, ad pontificem referri noluerunt. Atque ita disceptando ille consumptus est dies. Multis verò iam diebus antè Philippus, Venetorum exercitu Abduam flumen transgresso, curis anxius, ac diffidens suis rebus, ad Alphonsum miserat oratum, vti quempiam è suis, qui cum intima consilia sua cōmunicare tuto posset, ad se mitteret. Quod cum Alphonsum à se haud temerè requiri, sibi persuaderet, Ludouicum Podium, cui vehementer fidebat, ad eum misit. Quo Mediolanum profecto, vt agnouit Philippus ex literis, regia manu præscriptis, hunc esse, quem ad se mitti rogauerat, postquam de rege, quæ voluit, percunctatus audiuit, vocatū à se inquit, vt in eum regio nomine omne ius potestatemque imperij sui transferret. Velle se quieti consulere, atque à tantis belli fluctibus sese quàm maximè abstrahere: proinde rogare, atque hortari vti is rerum suarum possessionem acciperet: quam si repudiaret, cui sua traderet non defuturum, eaque fortasse in huiusmodi virum peruentura, vt eam respuisse regem, postea serò, ac nequicquā pœniteret. Nam cum quotidie magis magisque ab hostibus premeretur, Mediolanū vique cum exercitu progressis, subierat animū eius desperatio quædam, omnia impendētia pericula circūspectantis. Ludouicus verò cum mandatū à rege nullū haberet, quo sibi de his transigere liceret, veritus nequid regē offenderet, renuit: cōtinuoque ad regē, ita iubente Philippo, magnis itineribus redijt, ab illo, si ita placeret, totius rei potestatem accepturos. Quibus cognitis Alphonsum, ne Philippi imperiū in inimicorū potestatem perueniret, Ludouico eius rei potestatem fecit. Cæterum eius deliberatio in alterutrā variatis sententiis, ne id auaricia imperij effecisse videretur, paulò serior fuit. Interim Philippus primū ob aduersā valetudinē oculis captus, dein ex ipsa arce, hostilium armorum fragore audito, vehementer commotus, vitæ tædio simul & languore, mortem obiit. Quod cum Ludouicus Parmæ cognouisset, regemque præterea ab eo heredem institutum: cæterum Mediolanenses libertatis cupiditate incensos Reip. administrationē arripuisse, ignarus quo nā illorū cœpta euaderent, retrò conuerso itinere Regium Lepidi venit. Quæ postquam Alphonso renunciata sunt: veritus, ne Venetorū opes plus nimio crescerent, Mediolanensibus oppressis, Carafellū Caraffam, ac Mattheū Maleferitum, qui adhuc Ferrariæ erāt, confestim Regium proficisci iussit, atque vnā cum Ludouico legatos ad Mediolanenses proficisci: qui quæ nam esset eorum mens, diligenter scrutaretur, simulque hortarentur, vt cōstanti animo aduersus hostes gererent bellum, sese ijs haud quaquam defuturum. Quibus ita constitutis, vltèrius progrediendum arbitratus, vt hostibus terrore iniecto Mediolanenses tanto belli onere leuaret, Tiburi digressus, adhuc incertus in Insubres ne iret, an Hetruriam peteret, pro rerū opportunitate cōsiliū in itinere capturus in Sabinos abiit. Ac primum Farfam ad nouem millia passuum à Roma profectus, cōstitit: reliquū equitatum, qui ad se venturus esset, & item Eximinum Corellam, Mattheum Puiadem, ac Ioānem Olzinam opperiens, quos Ferdinando filio adolescenti ad regni gubernacula consiliarios ac rectores reliquerat, ad se idcirco accersitos, vt de rebus, quas se absente, gerendi causa belli agi vellet, mandata ijs traderet. Quibus ad se profectis, & quæ opus erant, edoctis inde mouit, atque in Sabinos perrexit. Quibus in locis aliquot dies ab eo consumpti, dum ex Insubribus certiora scire expectat: ibi & pro ea amicitia, quæ illi cum Philippo fuerat, & pro officio, quod ab illo hæres testamento nuncupatus esset, magnificentissimo funere ei iusta perfoluit. Indeque digrediens, Nare flumine ponte iuncto, exercitum traiecit. Progressusque haud procul ab

Orta oppido substitit. Ibi duplex se pandebat iter: alterum per Tudertinos in Galliam Cisalpinam, alterum in Heturiam. Itaque aliquandiu dubius stetit, vtrum potius ingrederetur. Nam ex altera quidem parte verebatur, ne Mediolanenses, quorum salus sibi ingenti curæ erat, à Venetis opprimerentur, qui maiores copias habebant: ex altera verò cogitabat, si Florentinis bellum inferret, fore, vt ij rerum domesticarum metu à Venetis copias disiungerent. Quibus in Heturiam abstractis, bellum Mediolanensibus haud erat dubius, leuius fore. Denique cum Heturiam petere constituisset, partim ponte, partim vado Tyberim amnem sub Ortam copias traduxit. Interim Simonetus copiarum dux, qui paulo antè à Florentinis finito stipendio discesserat, à Rege conductus est. Ad mille is equites ducebat. Appropinquantì agro Florentino regi, cum equitatu, & aliquanto peditatu obuiam venit, copiasque cū illo coniunxit. His copijs auctus rex, agrum Florentinum ingredi (haud hostiliter tamen) cœpit: sperans fore, vt Florentini metu ne bellum in sese transferretur, copias ex Insubribus reuocarent: ipseque per Heturiam pacatam, & amicam ad opem Mediolanensibus ferendam proficisci posset. Cū autem ad Montem Politanum peruenisset, legati ad eum à Senensibus oratum venere, ne quid incommodi ditionis suæ populis, qui finitimi Florentinis essent, à suis inferri pateretur. Quibus responsum à rege est, venisse se in Heturiam eo animo, atque consilio, vt neminem iniura afficeret: comunem à se totius Italiae pacem, & tranquillitatem optari. Statuisse ideo Florentinis bellum inferre, quò illorum animos à belli consilijs ad pacem retraheret. Si ex Insubribus copias reuocent, nullum sibi cum ijs bellum aut inimicitias fore. Per eosdem dies Ianotius Pitius, ac Bernardus Medices legati à Florentinis ad regem venerunt. Hi que facta loquendi potestate, in hunc ferè modum locuti sunt: Audieramus, Rex, iam antequam Tiburi discederes, instituisse te Heturiam petere, ad bellum ciuitati nostræ inferendum. Et quamuis eius nunciij autores haud tamen leues essent, tamen id nobis persuaderi nullo modo poterat, animo voluentibus pacem, atque amicitiam, que nobis cum Aragonum regibus, maioribusque tuis, multis iam seculis, atque adeò tecū, singularis fuit. Repetebamus memoria multa ac magna beneficia vtrò citroque data acceptaque. Veniebant in mentem mutua tuorum, ac nostrorum ciuium commercia, atque hospitia, que cum nulla alia gente in omni orbe terrarum, aut maiora, aut frequentiora nobis extiterunt. Cogitabamus, postquam regno Neapolitano potitus es, nihil nos molitos esse, quod status tui quieti incommodaret. Considerabamus præterea naturam tuam: non solere te bella iniusta suscipere, eaque res vna potissimum nos in hac sententia confirmabat. Te enim, cum sis inter nostri temporis reges opibus potentissimus, auctoritate amplissimus, ætate, rerumque militarium vsu grauissimus, nihil aliud præter decus & gloriam, præterque pacem & ocium (qui finis bella gerentibus proponi solet) quærere existimabamus. Atque hæc quidem rationes & causæ suberant, cur non satis crederemus ijs, qui nobis bellum abs te futurum prædicebant. Verum postquam comperimus te agri nostri fines iam ingressum, hostili animo aduentare (quanquam nondum gladium nudaueris) id maximè admirati, venimus oratum pro veteri amicitia nostra, vt quam aduersus nos concepisti, ira posita, à nostrorum iniurijs, ac populationibus milites tuos arceas, simulque nobis exponas, que nam huius tuæ indignationis causa fuerit, vt ea ciuibus nostris renunciata, aut re aut verbis tibi satisfacere queamus. Ad ea rex in hunc ferè modum: Haudquaquam vobis ignotum esse, Florentini, arbitror, (id quod res ipsa docuit) consilia mea, postquam regni Neapolitani compos factus sum, semper cum pace totius Italiae fuisse coniuncta, semperque id vnū me spectasse. Quippe qui hanc vnā rem mihi maximè omnium gloriosam existimabam, si (quantum in me esset) defessæ iam tandem tot malis & calamitatibus Italiae requiem darem. Neque vos præterit, cum adhuc Philippus viueret, Eugenium pontificem maximum, meo potissimum hortatu, legatum Italicae pacis componendæ gratia Ferrariam misisse, quò etiam ego & Philippus, legatos nostros, vos item, ac socij vestros misistis. Caterum cum ea de re agi cœptum esset, Philippi immatura mors pacis mentionem sustulit. Quo mortuo, Veneti, quos rebamur omnes bellandi tædio iam tandem affectos, bello finem imposituros, Philippi imperiū occupare conati sunt. Quorū legatis cum per eisdem legatos nostros obiectum hoc esset, nō respondere ijsdem verbis, quib. paulo ante Philippi mortē vsi essent

vli essent (dixerant enim inter cætera (vt eorum verbis vtar) in ea disceptatione cum de
 pacis legibus tractari coeptum esset, Philippum omnis belli causam ac fomitem fuisse,
 qui ex bellis bella ferens, requiescere non posset) sed consilia pro re ac tempore capi so-
 lere responderunt. Tunc verò palàm factum est (id quod multis adhuc ambiguum erat)
 eos scilicet, non Philippum tantorum bellorum causam extitisse. Nam qui mortuo Phi-
 lippo contra Mediolanenses adhuc irati arma retinent, cum pacem tranquillam habere
 possint, ijs planè belli factores ac fomites esse, manifestò conuincuntur: quin etiam huic
 dominandi libidini non vulgarem quandam verborum crudelitatem adiecerunt. Nò mo-
 dò enim nò excusarunt immoderatam bellandi cupiditatè, sed senatù ita quoq; decre-
 uisse dixerunt, vt quæ Philippo reliqua erant (si quando in eorum potestaté peruenirèt)
 militi ad prædã proponerètur: qua voce an vllà ferocior, aut immanior sit, haud scio. Nò
 erat ijs satis, quòd Philippù perpetuo atque immortali bello laceffissent, nisi & Medio-
 lanenses, quibus nulla gens in Italia pacatior est, libertatem tueri conantes, accerbissi-
 mû seruitutis iugum subire cogerèt, idq; copijs vestris adiuti (quòd mihi grauius est) qui-
 bus illi aucti, ac freti Mediolanensem agrù longa pace, omni frugum ac rerum copia re-
 fertù, crudeliter vexant, ac diripiunt. Cùm ad me equo iure spectet, vt scitis, Mediolanè-
 se imperium, atque ad eò omnia quæ Philippus tenebat, quem ille moriens heredem in-
 stituerit, & copiarum vestrarum adiumento, quas ex Insucribus reuocare noluiſtis, hæc
 incommoda nostris inferantur, ob eam causam arma sumere compulsus, veni, vt hanc à
 meis (si possim) iniuriam propellam, vimque, vt aiunt (quòd per leges licet) vi arceam.
 Atque ideo tardius iter feci, postquam Tiburi discessi, vt vobis spacij satis daretur, ad res
 vestras, mecum, si ea mens vobis fuisset, componendas. Quòd postquam negligentia ve-
 stra ne quicquam expectari animaduerti, propositam expeditionem persequi constitui.
 Vos itaque rebus vestris, vt videtur consulite, postquam sæpius moniti audire noluiſtis.
 Hæc vbi legati audire, nullo responso dato, vehemèter à rege petierunt, vt bello abſtine-
 ret, donec ijs Senatui renunciatis, quid is censeret, retullissent. Quòd cùm primò abnu-
 eret, tandem precibus victus, quinque dierum inducias Florentinis concessit: atque vt
 eis interim belli suspicionem magis adimeret, inter Florentinù, ac Senensem agrum ex-
 exercitu ductato, ad sex millia passuum à Senis confedit. Post quintù diem cùm Florenti-
 ni nihil responderent, castra mouit. Ac primò inter Rincium quòd erat Florentinorum
 castellum, ac Senas duxit. Cùmque ibi castrametatus esset, Senenses suspicati, eum per
 factionum capita eniti, ac struere vt eorum vrbe potiretur, confestim armatos intra vr-
 bem, & ad portas disposuerunt: ob eamque suspicionè fiebat, vt parum commeatum
 in castra deferretur. Quòd vbi agnouit, extemplò ad eos legatum misit Franciscum Mar-
 tinellum, quo viro tunc in magnis quibusque rebus utebatur, qui eiusmodi suspicionè
 vanam esse demonstraret. Quorù amicitiam non tam optabat, quòd vllum ab ijs in bel-
 lo auxilium expectabat (quanquam multa ac magna polliciti fuissent) quàm vt inde sibi
 copia commeatù esset, quos aliunde contrahere laboriosum, ac sumptuosum esset. Qui
 audito Martinello, ea suspitione non nihil leuati, còmeatus aliquatò largius in castra de-
 portari permisserunt. A Rincio inde, continuo inter Senensem & Florentinum agrum,
 haud hostiliter itum: donec Pomarantium peruentum est. Quòd castellum, primum
 omnium à rege hostiliter petitum, eo ipso quo venerat die, copijs circumfusis captum
 atque direptum est. Ad Castrum Nouum, inde in Volaterranum mouit: cuius incolæ au-
 dita Pomarantij clade, confestim absque certamine in deditioem venerunt. Idem fe-
 cere aliquot castella circumiecta, ne per vim idem agere cogerentur. Post hæc Mò-
 tem Castellum petijt in colle situm, natura atque opere munitum. Quòd quoniam haud
 expugnabile videbatur, castris haud inde procul positis, obsidere aggressus est. Inter
 hæc Senenses siue Florentinorum metu, siue eius suspitionis causa (quam diximus) cu-
 ius fortasse aliqua adhuc vestigia animo residerent, commeatus perparcè summittere,
 eosque non paruo precio venditare. Quòd cum Alphonsus animaduerneret, rursus
 ad illos misit, qui de ea re (vt par erat) quereretur. Verùm enim uerò ea legatio vel ni-
 hil, vel parum illos mouit. Nihilo enim vberius commeatus in castra deferri siuerunt.
 Quòd autem deferebant, inter eos diuidebatur, quibus commeatus petendi à circum-
 iectis castellis, facultas nò erat. Nã quibus potestas erat, ij necessitati suæ còsulebāt. Idq;

prouifum à rege fuerat, quo 'commeatū penuria in castris subleuaretur. Ceterū dū
 castellum obfidetur, aliud malum, præter famem, vexare milites cœpit. Namq; ea imbrī
 um magnitudo, eaq; vis ventorum fuit, vt neque extra tentoria, neq; intra magis quie-
 scere quisquam posset multis eorū discerptis, multis per aërem raptatis. Castellani inte-
 rim situ freti, nullam de deditioe mentionē facere. Itaq; cum rex animaduerteter (præ-
 ter ea, quæ cōmemorauimus incommoda) frustra ibi tempus teri, quòd absq; operibus
 castellū expugnari non posset, quæ eò comportati immensi operis fuisset, motis inde ca-
 stris, Campiliā perrexit, atq; ibi castra fecit. Ea enim via in agrū Pisanū ferebat, quò intē
 debat iter. Sed quoniā Florentini, cognito eius itinere, illud & præsidio, & annona, pri-
 us firmauerāt, diebus aliquot cōmoratus, ad castella sex finitima in Gerardisca (id ei re-
 gioni est nomen) Facij comitis, qui à Florētini olim pulsus regem diu secutus fuerat, re-
 cepit, receptaq; ei restituit. Interea Florētini agrestes, ac populares suos ex minus firmis
 in tutiora loca traducere, copijs præposito Federico Vrbinatū Principe, rei militaris pe-
 rito. Rex verò, antequam in Heturiam ingrederetur, Sigismundum Malatestam cum e-
 quitibus *m c c c.* ac peditibus *d c.* conduxerat, eiusque aduentum indies cupidus
 expectabat. Ceterū is accepto regis stipendio, Florentinorū pollicitationibus captus,
 ad eos se contulit: quæ res consilium immutare de itinere regem compulit. Itaque cū
 cerneret commeatus à Senensibus exiguè subministrari, pabulaque & stramenta in ijs
 locis, propter anni tempus, defecisse (iam enim media hyems sæuiebat) loca mari pro-
 pinquiora, cœlique mitioris petere instituit, confestimque soluta obsidione, ad portum
 Baratum, quina inde milia passuum, cum exercitu profectus est, ea vel maximè ratione,
 quòd è regno Neapolitano frumenta, atque omne commeatum genus, mari ad se de-
 portari facultas esset, propter portus opportunitatem. Imminebat portui collis, in quo
 olim sita fuerat vetustissima vrbs Populonia, cuius adhuc nonnulla exstant vestigia: cir-
 ca hunc collem castra fecit. Distat autem collis à Plumbino, quod quidam Populi-
 num appellandum purant (nomen à Populonia ductum) non plus ferè tribus millibus
 passuum. Erat nobile oppidum, ac peropportunè situm ad bellum Heturicū inferendum.
 Tenebatur autem à Rainaldo Vrsino, qui antequam rex in ea loca commearet, Floren-
 tinis inimicus esse, quòd eorum vicinitatem suspectam haberet, putabatur: ceterū is
 ipse, vbi rex est profectus, nec eum ipsum, nec quenquam suorum in oppidum, nec com-
 meatus, qui mari deferebantur, recipere sustinuit. Dispositisque quā primū per mœ-
 nia ac portas armatis, aduentanti portas clausit, nec nisi admodum paucos è regijs mi-
 litibus oppidum intrare patiebatur. In hoc rerum statu, cū quidam Florentinorum
 milites mercede conducti, quos Castilionum præsidio miserant, deditioem oppidi
 pollicerentur, præmisso Simoneto cum equitatu, oppido, excepta arce, est positus. Quo
 cognito, motis properè castris, eò cōtendit, omniq; aditu terra mariq; occupato, arcem
 oblidere aggressus est. Quod postquam Florentinis renunciatum est, ingens sollicitudo
 urbem peruasit, quòd præterquā, quòd eò facile è Neapolitano regno ad vsum belli ne-
 cessaria comportari possent, is locus belli sedes hostibus esset futurus. Quibus tantū
 sub diuo, atque in tentorijs agendi antea potestas erat. Putabant enim, vbi nullum oppi-
 dum in eorum agro rex haberet, in quo quidem posset consistere, fore vt hyemis tædio
 in regnum cum exercitu reuertetur. Quapropter copias repentè cogi, & Sigismundū
 properare iusserunt. Interim qui in arce obsidebantur, cū se vndique circumfessos in-
 tuerentur, operibus territi, quæ regem ex Neapoli conuehi iussisse fama erat, deditioe
 pacti sunt, nisi intra decimum diem Florentini opem ferrent. Cumque nulla auxilia
 venirent, deditioe facta, arce excesserunt. Haud multo post arce atque oppido præsi-
 dio firmatis, Aquam Viuam, sub vernum tempus, cum exercitu petijt, quòd ibi aliquan-
 to maior pabuli copia foret. Cumq; ibi castra fecisset, legati ad eum à Mediolanensib.
 amicitia, atq; opem postulatum venēre. Nanque Veneti post ingentem cladem acceptā,
 Francisco Sfortia Mediolanensis exercitus duce, cū viderent nullam reliquam spem
 salutis sibi amplius superesse, ipsum Franciscum à Mediolanensibus magnis pollicitatio-
 nibus distractū eorum copijs præposuerunt. Qui in Mediolanensem agrū cum exercitu
 subito profectus (neq; enim erant Mediolanensibus, ab illo repentè destitutis, copia vllæ
 reliquæ, quibus æquo campo congregari auderēt) in graues curas Mediolanensem populū
 (vt par-

(vt par erat) coniecit. Qui cum nullam aliam tuendi status sui ratione animaduertent, ad regis amicitia societatemque confugere decreuerunt. Quorum legati ad regem missi, cum mandata exposuissent, re ad consilium relata, omnes illis subueniendum esse censuerunt, ne vel Franciscus Sfortia, vel Veneti Mediolano, vrbe tam opulenta, tamque opportunè sita, potirentur, quorum vtrique inimico animo in regem essent. Periculum enim fore, si quo fato Veneti eam Italiae partem imperio suo subiecissent, ne breui tempore reliqua Italia potirentur. Itaque Mediolanenses à rege in amicitiam ac societatem recepti sunt. Atque in eo Alphonsus aperte ostendit, quamuis ex Philippi testamento Mediolanense imperium sibi deberetur, se non tam id expetere, quam totius Italiae pacem atque tranquillitatem. Quae res Mediolanum perlata, ciuium animos ad communis libertatis defensionem magnopere confirmauit. Florentini verò ea re cognita, legatos ad Alphonsum miserunt, qui eum placare conarentur, ac de componendis rebus agerent. Rex item legatos ad illos misit, Baptistam Platamonum, ac Ludouicum Podium, qui ijs suaderent, vt à Venetorum societate discederent, si pacem suam amarent. Ceterum ea pacis mentio frustra habita est. Florentinis in eo persistentibus, ne à Venetis, & Francisco Sfortia diuiderentur. Aliquanto post Alphonsus medio iam uere, quo maior pabuli copia suppeteret, ad Abbatiam, quam Fangi vocant, cum omnibus copijs profectus est. Cumque Mediolanenses legati instarent, vt bellum Venetis indicerent, sperantes regis nominis terrore retrocessuros hostes, ac de ea re consultari regi placuisset (ceteris indicendum bellum censentibus) vnus ex ijs qui aderant aliter sentire se ait, quod periculum esset, ne confestim, vbi id Veneti rescissent, omnes regios ciues, qui Venetijs, & ceteris in locis quae illorum imperio parerent, negociarentur agerent ue, bonis spoliatos, in carcerem conijcerent, tum vel maximè, quod cum illis essent triremes complures paratae, atque instructae, quae onerarijs praesidio iturae ferebantur, facile poterant regia castra maritimis com meatibus intercludere, ac Florentinorum exercitui, qui à tergo esset, animos addere. Sed in eorum sententiam itum est, qui officio fungendum, ac saluti rogantium amicorum consulendum suadebant. Itaque bellum aduersus Venetos extemplo decernitur, atque in castris promulgatur. Interea Florentini de suorum fide valde solliciti, praesidijs oppida firmare, ignari quoniam rex cõtenderet. Alphonsus verò media iam aetate Campillam rursum petijt, animo meditando Plumbinum aggredi: si fieri posset vt aut oppidum expugnaret, aut Rainaldum in sententiam pertraheret. Cumque ibi castris positus, aliquot diebus permanisset, Petrum Cardonam cum equitatus parte praemisit, qui excursionem sub oppidum facta quot oppidanos nactus esset, comprehenderet. Ceterum Rainaldus vir bellicis artibus instructus, cum ob eiusmodi suspicionem suos in oppido contineret, pauci capti sunt. Postero die rex motis inde castris, sub ipsum oppidum castra posuit. Quod cum Rainaldus animaduertent, à Florentinis auxilium petijt, à quibus continenter aduersus regem sollicitabatur. Hi igitur duabus triremibus onerarijs celeriter instructis, frumenta, milites, arma, tela, impoluerunt. Quae Pisis in altum euecta, adiuuante vento, subitoque Plumbinum profectae, com meatus ac milites in oppidum, nullo resistente, exposuere. Neque enim tunc regi naues erant (nam triremes alio ierant) quibus illarum cursum impedire posset. Quo auxilio fretus Rainaldus, diuisis per stationes oppidanis, militibusque intra muros semper paratis, resistere audacius coepit. Quapropter Alphonsus cum oppidum terra marique obsidere statuisset: naues cogi, & cum ijs tormenta aenea caeteraque id genus machinamenta deferri, frumenta, ordeaque, & ceteros com meatus à Neapoli ad se mitti imperauit. Interea equorum plerique, cum quicquid herbidum circa erat, mandisissent, nudumque solum nullam iam amplius stramentorum, aut pabuli copiam subministraret, neque haec vicinis hostibus longius peti possent: harundinumque & quercuum folijs, rubisque, & arborum corticibus sustentari cogentur (iam enim finis autumnus erat) macie atque inedia confecti extabuerunt. In hominum quoque corpora vulgatus morbus: quod omnis illa ora propter pestilentem auram, ex palustribus locis efflatem, exitiabilis atque infamis est, complures aut extinxit, aut longa valetudine affixit. Florentini vero cognita Plumbini obsidione, quod spem obsessis darent, Federicum ac Sigismundum qui iam aduentarant (coactis omnibus copijs, praeter eas, quae oppidis praesidio essent, delectibusque raptim comparatis) Campillam confestim miserant. Quoque tutior

ac facilior commeatuum copia castris suppeditaretur, ad Vadę portum Campilię ad octo milia passuum propinquum, naues commeatibus onustas, ę Pisano portu dimittebant, atq; inde in castra modico præsidio deportabāt. Nam terra iumentis, aut vehiculis cōuehere, tum laboriosū, tum haud tutū erat. Itaq; cūm triremes quatuor onerarias cum commeatibus eō misisset, rex de earum aduentu certior factus, triremes sex, quas apud Portū Baratū paratas habebat, quę oram maritimam hostium quotidie excurrentes, infestabant, cūm tribus onerarijs nauibus haud magnis, quę ex Neapoli cōmeatus adueixerant: nauales socios cogere, & cum ijs Garcerarium Rechesentium cum imperio Vadam petere præcipit. Quę cūm ab hostibus, qui in speculis locati erant, procul prospectę essent: continuò triremium præfecti sublati anchoris, pulsibusq; solido fune cōpactis, ne qua hostilis naus sese in mediū cōijceret, ę portu egredi, arma corripere, remis velisque fugiendi animo in altum tendere, ac remulco agi. Sed tanta est exorta in mari malacia, propè penitus cadente vento, vt nihil, aut perparum opis in velis esset. Adnuebantur autem, quantum arte poterant, longè vt in mari prouherentur, ac regiam classem infra se à terra relinquerent: quò ijs & inuadendi & euadendi, cūm vellent, potestas foret. At verò regię onerarię actę à triremibus in hostium naues remulco ferebantur, omnibus ad prælium instructis intentisque. Quas propinquiores factas crebrioribus primo flexibus, aliquantum hostes ludificatę sunt. Cæterum triremium beneficio appulsis ad hostium naues onerarijs regijs, consistere ac depugnare coactę sunt. Sed primo impetu vnā à regijs onerarijs comprehenderunt. Quod cūm regij animaduertent, qui cum duabus reliquis onerarijs pugnabant, pudore simul & ira concitati, in hostes ferocius irruunt: omniq; telorum genere desuper vrgentes, in eorum naues se cōijciunt, sternuntque obuios. A lateribus quoque, & à pupibus, triremibus circumfusis, longè infestabantur: nec de victoria adhuc certiores erant. Pugnatum est supra horam acriter, nec incruenta victoria prælium nox diremit. Duę Florentinorum triremes capte: reliquę discreptis retinaculis, interuentu noctis, ac venti exortu in altū euectę, regiorum manus effugerunt, multis victarum propugnatoribus, priusquam dissoluerentur in eas transgressis, oneraria regia, quam primo congressu captam diximus, recepta. Res memorabilis eo prælio accidit. Cūm essent pugna implicite naues, Franciscus Centilia, vir apprimè nobilis, ę Populonię colle, vnā cum rege formam pugnę contemplatus, quę procul ad octo milia passuū cōmittebatur, regi pugnę euentū anxie expectanti affirmasse fertur, regios vicisse. Postquam naues hostium captę, perductę regi sunt, duplex læticia in castris fuit, quòd hostibus, præter ademptas naues, importandorum mari in castra cōmeatuū, facultatem ereptam videbant. Posthęc sæpius tentatum, an posset Rainaldus pluribus atque ijs honestis cōditionibus ei propositis, à belli cōsilio reuocari, antequam ad vltimum certamen veniretur. Quod cūm nequaquam succederet, totis viribus oppidum adoriri constituit. Inter hæc Federicus, ac Sigismundus sæpius minitari, sese cum copijs decertandi animo mox affore. Cūmque misissent, qui postridie se affuturos, potestatemque pugnandi facturos, denunciarent, rex insequenti die, postquam illuxit, copijs omnibus in aciem eductis, ad confirmandos suorum animos ita locutus est: Ego vestra virtute fretus, qua sæpius in Italia, Africa, Hispania, hostes viceram, ac demum regnum Neapolitanum magnum atque opulentum, vestris maximis laboribus ac periculis adeptus fueram, Hetruscam hanc expeditionem suscepi: mihi persuadens, vos eādam operam ac fidem, quam superioribus bellis: mihi æquè strenuè præstaturus. Quippe quos semper plurius facere dignitatem gloriamque meā, quā salutē vestram, quā vitam, quemadmodum viros fortes decet, animaduerti. Itaque quam animi fortitudinē, quāq; cōstantiam antehac ostendistis, eandem hodie repræsentetis opus est, quò par tam armis gloriam, cuius iactura generosis animis omni incōmodo & calamitate debet esse grauior, tueri valeatis. Nec verò vos in periculum mitto, ipse adsum, sed comes eo, omnis euentus vestri particeps futurus. Res nostra, vt videtis, eo loco sita est, vt nobis aut viriliter pugnandum, aut turpiter cedendum, deserendaque obsidio sit, quandoquidem hostes sese hodie cōstigiendi consilio ad castra nostra profecturos denunciarūt. Itaque vt paucis agam, si pristinam animi virtutē, si robur, si uestrū illud in me ingens studiū retinetis, nihil est profectò quod de victoria (Deo beneiuuante) dubitē. Nāq; vt ignauos viros for-

Viros fortuna reijcit, ita fortibus præstò est. Hęc cum esset elocutus, cuncti operam læ-
 tis animis impigrè polliciti sunt. Ceterùm hostes siue metu deterriti, siue quòd Floren-
 tini répub. in vltimum discrimen adducere veriti consilium mutarint, sese in castris cõ-
 tinuerunt. Quapropter cum Alphonsus ad multam diem in armis permansisset, nec vlli
 apparerent hostes, cum copijs in castra se recepit. Aliquanto post cum oppidum vndi-
 que oppugnare statuisset, tormenta ænea quæ miræ magnitudinis ex Neapoli aduecta
 ante oppidum constituerat, quibusque turrim quandam cum parte mœnium disiecerat,
 parari aduersum arcem, que à terra sita est, & magis ad Orientè vergit, confestim iubet,
 eamque partem Petro Cardonę oppugnandam attribuit, ab occidente Inicum Gheua-
 ram cum lecta virorum manu, à Septentrione, quæ porta oppidi erat, externorum mili-
 tum robur, à mari Berengarium Barilium classis ducem cum nauibus locat. Quibus cõ-
 stitutis, post die mane exorto sole, pugnam committi imperat. Oppidani, qui ex præ-
 parationibus pridie factis consilium regis intellexerant, iam & ipsi sese ad resistendam
 comparauerant, murosque viris, lapidibus, tormentis ac missilibus compleuerat. Signo
 dato, regij à terra magno impetu in fossas ruere, & ad mœnia contendere, à mari au-
 tem onerariæ quò propius tutò potuerunt, pontibus in puppibus excitatis quos in mu-
 ros transmitterent, haud procul ab arce maritima magna vi subire, expositis è triremibus
 socijs naualibus, & ipsi ad muros succedere cœperunt, oppidanis variè terrorem intentã-
 tes. Pugnabatur acriter vndiq; multisque sæpius à muro repulsis, eodè, postquã se college-
 rant cõtendebant atque: eò acrius rem gerebant, quòd in cõspectu regis dimicabatur. Qui
 continuè pugnantes, obiens nunc hos, nunc illos in prælium acuebãt, ac si qui pugnando
 fessi, aut vlncribus confecti videbantur, ijs è pugna reuocatis, alios recentes summitte-
 bat. Prouidebat quoque, ne quid à tergo hostilis exercitus turbare pugnantes posset. Qui
 ab Oriente rem gerebant, qua parte tormenta posita diximus, grauius læsi. Paries enim
 tranuersus pugnantibus oppositus erat. Ex quo sagittarij & qui tormentis minoribus
 utebantur protecti, subeuntes ad mœnia regios in latera feriebant, pluresque occide-
 bant: grandiu insuper lapidum deiectu multos humi sternere. Ab ea parte Ioãnes Anto-
 nius Foxanus, ac Ioãnes Antonius Caudola adolescētior ad muros peruadere, fortiter-
 que cõtra oppidanos pugnare inter cæteros animaduersi sunt: at ab Occidente, qua Inicus
 Gheuara certabat, quòd ea pars ab arce remota erat, aliquãto magis oppidani laborant
 multisque, vt diximus, in fossam ruentibus, Martinus Nutius ad mœnia progressus diu vim
 hostiu fortiter sustinuit. Bernardus Sterlicius, ibidem depugnãdo hostili telo confossus,
 exanimis repete cecidit. Franciscus Dauid, dum muru audacius subit, præceps in fossam
 datus, vulnereque ad postremum detardatus ab hostibus captus est. Galeatius Baldasi-
 nus ter, aut sæpius apprehenso muri fastigio, quæ prius tormēta disiecerat, conatus est in
 oppidũ irruere. Ceteru feruentis aque viuęque calcis (que inter arma ingesta vbi ad corpus
 penetrauerat, perurebat artus) vi deterritus, grauisque saxi ictu cū reuulsa aggeris parte,
 quã manu apprehenderat, deturbatus est. In ea nanque parte Rainaldus ob id lectos viros
 de industria collocarat, pro muro diruto, aggere intus suffecto. Et quoniam de Galeatio
 facta est mentio, nõ est silentio prætereunda eius viri virtus. statura fuit que mediocrẽ lon-
 gè excederet, robustis ac teretibus membris. Corporis magnitudini vires respondebant
 lueta, iactu, saltu hominũ nulli cessit. Membroru robori par animus erat. equo ac pede
 iuxta bellator acerrimus. graui armatura armatus galeatusque humi stans, sinistra sellam,
 dextra hastam equestrem tenens strenuo saltu grandis stature equum infilibat. Singularem
 certamine quater præliatus, bis in Italia, semel in Gallia, item in Burgundia, quæ Belgi-
 ca dicitur, totiens victor euasit. A tribus hostium equitibus hoc ipso bello aliquando pe-
 titus, vnum ex ijs gladij capulo seminecem equo excussit: alium citato equo mediũ am-
 plexus, è sella extractu humi strauit: tertium cubito grauiter percussum in fugam vertit.
 Tanta porrò modestia, vt nunquã ipse de sese vel rogantibus amicis diceret: vitæ cultu,
 morumque elegantia omnibus præterea gratus, charusque habitus. Vt autem ad rem
 gestam redeamus, qui è classe dimicabant, cum propter vada propius subeundi, pontes-
 que in muros exponendi facultas nõ esset, cominus pugnabãt. Aduersus quos oppidani
 intenti illos tormentis, atque omnifariam telis petebant, qui verò è triremibus in ter-
 ram egressi fuerant, circa muros aditum moliebantur: denique nusquam cessabatur ar-

morum interim strepitus, ac pugnantium clamor, cœlum compleuerat, tormenta ænea, partim antea, partim eo ipso die, inscitia, vt putant, artificis propè omnia confracta sunt, cum quidem oppidani tormentis minoribus, quæ Colubrinas vulgò appellari diximus, ipsi intra muros abditi, multos regionum perimerent. Nanque è cubitalibus in muro cauis, multos letho dabant. Dum sic pugnatur, renunciat regi, qui prælians equo circumibat, Florentinorum copias adesse. Miserat enim procul à castris in diuersa speculatores, ac partem copiarum procul à castris consistere iusserat, qui si hostes aduentarent, eorum impetum tantisper sustinerent. Itaque eo nuncio accepto, confestim milites à pugna reuocat, missisq; qui de hostibus explorarent, ipse copias extemplò instruit. Ceterum qui missi sunt, cum retulissent, paucos quosdam hostium vagos à se visos esse, haud amplius oppugnandum oppidum arbitratus (missis ad naues qui iuberent, vt qui à mari adhuc pugnabant, huius tumultus nescij, prælio desisterent) cum omnibus copijs in castra se recepit, atque posthac suorum labori ac discrimini parcere statuit: cumque cogitaret comearus ad se, per id anni tempus, mari ægrè ferri propter continuatam plures dies aduersam tempestatem, ex qua interdum fiebat, vt summa comearum inopia in castris esset, nec quicquam præterea superesse, consumptis arborum folijs, & si quid erat, quo equorum fames sustentari posset, bello in aliud tempus dilato, Neapolim reuerti cum exercitu instituit, biduoque post pugnam soluta obsidione, composito agmine iter faciens Castilionum cum copijs profectus est, atq; inde in Senesem agrum, Lacedoniam pergens, ad Ciuitatem Veterem abiit, nouemque triremibus eodem profectis, cum sese mari commisisset Neapolim petiturus, exercitu terra dimisso, subito exorta maris procella naues dispulit, ventoque per varia iactante, quatuor earum, in queis rex erat ipse, Caietam totidem ad Pontiam Insulam, vna reliqua ad Ciuitatem Veterem, vnde soluerat, reiecta est. Inde Neapolim terrestri itinere profectus, miro ciuium desiderio exceptus est, nulla re omissa, quæ ad concelebrandum eius reditum excogitari posset. Sed mirabilis ante omnes honores illi decretos exitit: nocturnorum luminum multitudo. Namque ciues incensa funalia singuli manibus gestantes, postquam totam urbem equis lustrauere, sub primam noctis vigiliam gratulabundi in regiam conuenerunt. Post hæc ad arcem edificandam conuersus, cuius exædificatio, belli causa, nihil non intermissa fuerat, eam breui tum opere mirabilem inexpugnabilemque, tum sumptu magnificentissimam effecit, quinque turribus orbiculari forma, quatuor angularibus, quinta interiecta è lapide quadrato, mirifica structura, atq; artificio, murique crassitudine inaudita excitatis. Inter turrim mediam & angularem ad occasum vergentes, portam cum ingenti arcui triumphali ex marmore candidissimo, constituit, turribus ipsis ad Arce solū plenis, quas nulla profus machinamentorum vis possit euertere. Interiectarum ædium pariete nouo lapide vtrinque cõtubulato, ingentisque præterea latitudinis, itidem è saxo quadrato, fossa à labris circumducta. Cumque cõtã arcem ad sagittæ iactum breue solū esset, mari circumfusum, in quo parua quædam turris antea sita fuerat, ne aliquando hostes occupato solo turriq; ibidem edificata, arcem ipsam mari obsideret, disiectis veteribus fundamentis aliam in medio solo, æquè admirabilis artificij, tãtè verò altitudinis quãtam nullius nauis malus æquaret, extruxit. Eo tempore, cum Veneti aduersus Mediolanenses bellum cõtinuebant, hortatibus orantibusq; eorum legatis, vt ijs mari bellum inferret, quo tanta belli mole subleuaretur (vrgebat enim ceruici instans Franciscus Sfortia, qui Mediolanum obsidebat) ingentem onerariam nauim armavit, eiq; Inicum Daualum præstatem virum, præposuit, qui mox alia naue, haud multo minore, quã nõ longè ab oppido Tunete cepit, illi addita, in Ionium mare profectus, hostium naues Alexandria redeuntes obseruabat. Qua de re Veneti certiores facti, confestim naues sex onerarias, ac triemes quindecim, inter quas erant onerariæ maiores tres, egregiè instructas, aduersus regias miserunt, quas in Ionio mari cum nocte essent, ad Siciliæ vsque fretum insecutæ, noctis interuentu sequestratæ regiarum Siracusanum portum continuato cursu petierunt, suadentibus ijs, quorum consilio Inicus plurimum utebatur. Quo cognito, Veneti cum classe eodem profecti, portumq; ingressi post longum atque atrox certamen, in quo multi vtrinque desiderati sunt, cum naues ad terram alligatas inde reuellerent nullis artibus possent, defendentibus summa vi regijs, appulsa nauis incensa, illas cremauerunt, nec vlla humana ope inhiberi restingui uel incendiū potuit.

Qua

Qua clade cognita Alphonfus, triremibus decem confestim coactis, Bernardum Villamarinum, virum acrem, rerumque maritimarum peritum, in Adriaticum misit. Venetis, per id temporis, triremes duodecim erant partæ instructæque, quarum præfectus de regiarum aduentu certior factus, ad eas inquirendas proficiscebatur. Cùm autem longè in altum prouectus tranquillo mari nauigaret, ob aduersam tempestatem classe disiecta, triremes quinque in Epirum quò regiæ se contulerant, fortè delatæ sunt: cùmque supra eum portum quem Coturnicū appellat, terræ petentes irent, quo in portu regia classis stabat, Bernardus cum classe, subito è portu eruptione facta, ad illarum cursum iter dirigit. Quod vbi Veneti animaduernerunt, hostes vt erant, rati, sese extemplò in fugam conijciunt. Quos cùm regij enixius insequerentur, duæ ex his conuersis ad terram pro-ris littus inuadunt, seque certatim præcipites dantes, eas vacuas hosti reliquerunt. Vna earū plena capta est, reliquæ duæ, quòd velociores erant, effugerunt, deinde Bernardus ijs insulis quas Veneti in Aegeo mari tenebant, hostiliter petitis, plerisque nauibus captis, multa eis & magna detrimenta intulit, quoad inde Neapolim per pacem à rege reuocatus est. Post hæc Alphonfus inualescentibus Turcarum opibus, Bernardum, sumpto commeatu, atque iisdem triremibus vna adiecta, cuius ductor erat Thomas Caraffa, eques clarus, qui in ea expeditione febre correptus mortè obiit, in Aegeum mare reuerti iussit, atque inde in Cilicum oram, quam nunc Satalaneum nuncupant, contra Rhodò sitam proficiscentem, exiguam quandam insulam, cultoribus vacuam, cum classe occupare, atque arcem in ea sitam reficere, de qua arce hæc accepimus. In ea insula Turcæ olim, cùm à Rhodijs nauibus vehementer infestarentur, (neque enim multum inde abest Rhodus insula) arcem quandam, Castrum Rubrum appellatam, exedificarunt, præsidioque firmatam multos annos summa cura custodierant, prædatorijsque nauibus Rhodon frequentius petebant: mortuo autem Amurate, Turcarum principe, cùm de regno inter proceres certamen esset, Rhodiæ religionis principes occasionem castelli recipiendi (vt sibi videbatur) nacti, comparata classe, insulam petierunt, expositisque in terrâ militibus, arcem obsederunt: nec prius inde discessere, quàm illam fame domitam in potestatem redegerunt. Valido deinde præsidio firmatam diu tenuere. Ad postremum Turcæ (quod quidem hac ætate nostra contigit) sopitis domi discordijs, languescentibusque iam Rhodij ordinis viribus, cùm magna classe parata Rhodon petijissent, multisque cladibus affecta insula, oppidum aliquandiu frustra obsedissent, desperataque victoria abscederent, ad insulam, quam supra memorauimus, cum classe profecti, urbem Rhodon à se vi captam atque euersam mentiti, ijs qui castello præsidio erant tantum terroris ac metus iniecerunt, vt confestim salutem pacti arce excesserint: quos omnes Turcæ, violata fide, comprehensos foedè cæciderunt, castellumque solo æquarunt: nec ante Bernardi cum regia classe aduentum, refectum est: quanquam aliquanto procul à veteribus fundamentis tutiore loco suffectum. Quo instaurato, Bernardus cum eiusdem expeditionis socijs oras illas præterlegens, multas Barbarorū naues mercibus onustas cepit, magnaque ex vicinis agris præda abacta, illos ingenti dāno & clade plus biennio affecit. De mū à rege reuocatus, arce valido præsidio firmata, Neapolim reuersus est. Quo tēpore Scāderbeccus nobilis in Epiro regulus, ac magnæ & spectatæ virtutis, aduersus Turcas à quibus obsidebatur, ad Alphosum legatos auxiliū oratū misit. Quoque ab eo pròptius, atque enixius adiuuaretur, sese in eius fidē ac tutelā dedit. Quo facto, rex confestim quæ breuior per Adriaticum mare traiectus erat, primū peditatum, ac frumentum, nec multo post Gilibertum Ortafanum, impigrum virum, cum alia manu militum ad eum emisit. Quo auxilio simul & regij nominis autoritate fretus, Scanderbeccus à Turcarum vi non solum sua tutatus est, sed aliquot insuper hostilia oppida non ignobilia in potestatem suam redegit. Post hæc Alphonfus cùm Ioanem Antonium Vrsinum Taliacotij Comitem vicisci statuisset: qui quo tempore Plumbini aduersus Rainaldum eius fratrem bellum gerebat, Rainaldo fauerat, cum copijs in Pelignos, vt inde Taliacotium peteret, profectus est. Quod cum ille cognouisset, ad Nicolaum pontificem maximum cōfugit, cuius interuentu, sese graui bello pecunia liberauit. Cumque adhuc rex in castris, apud Pelignos esset, Florentini pacis auidi, quòd non modò in eius regna commeandi, vnde maximos fructus percipere solebant, sed etiam in cetera regna, atque prouincias maritimas traj-

ciendi, vehendarumque; inde mercium facultatem sibi ereptam: videbatur quæ res tum publice, tum priuatim eorum ciuitati labem atque perniciem essent allaturæ: cogitarentque insuper, si modò cum parua copiarum manu rex bellum traheret, illi ad postremum resisti non posse: Ianotium Pandulfinum, ac Francum Sacherum eloquentem virum, legatos ad eum de pace mittere constituerunt. Quibus accepta fide in castra profectis, postquam mandata exposuerunt, bellumque excusarunt, Antonij cardinalis Ilerdensis opera, qui id negotij de pontificis voluntate susceperat, paucis post diebus Florentinis pacem dedit Castilione, ceterisque oppidis quæ in eorum agro per bellum cepisset, ac insula Gilio retentis, quanquam pro his Florentini grandem pecuniæ summam offerrent. Quam cum quidam e suis potius accipiendam diceret: Reges, respondit, pecunia non egeret, sed gloria. Nec multo post mortuo Rainaldo Ursino, cum Catharina Apiana vxor eius, vereretur ne Alphonsus Plumbinum rursus cum exercitu peteret, neque esset conquieturus, illi per amicos reconciliari curauit. Cumque illius pacem aliter impetrare non posset (quod rex dignitati suæ consuli volebat) nisi illi tributum penderet aureum poculum, quod esset quingentorum aureorum pondo, quotannis dum viueret, ei se tributurum recepit. Paulo post cum & ipsa misso poculo mortem obiisset, Emanuel Apianus cognatus, & successor eius, quò sibi eo principatu tranquillo frui liceret, & ipse se regis stipendiarium sua voluntate effecit. Hic multos annos in militia versatus, longè à spe dominandi, tandem vxorem Troiæ, inter Apulos, cepit. Ibi que tenuiter vitam egit, donec mortua Catharina, in ius successionis à Plumbinensibus publicè vocatus est. In quo illi rex non modò non aduersatus est, sed etiam plurimum fauit. Veneti verò ea re cognita, conuersis ad pacem studiis primùm per Leonellum Ferrariensium principem ea de re agere coeperunt, factumque est, illius viri suasu, vt Rex Ludouicum Podium legatum Ferrariam miserit. Quò cum venisset legatus Venerus, pacis mentio inchoata est. Cumque postea ad regem Leonellus misisset, quò incidissent aliqua quæ eius auctoritate egeret, misit rex cum mandatis Ferrariam Iacobum Constantium Iurisconsultum, qui vnà cum Ludouico ista tractaret atque cõficeret. Quibus diu multum agitatis, disceptationibusque omnibus e medio sublatis, pax tandem inita est. Nec multo post capta à Francisco Sfortia vrbe Mediolano, qua in re longè sefellit Venetos eorum opinio: cum ita existimarent, in se esse vbi vellent & datas habenas premere, & Mediolanenses conantem opprimere, sua auctoritate prohibere. Profecto ad regem legato, Victore Maripetro, eosdem in amicitiam & societatem recepit. Cumque æquum esse duceret, mittere ad Venetos qui ijs suo nomine de pace ac societate cõgratularentur, Ludouicum Podium, atque Antonium Panormitam legatos ad illos misit. Quibus benignè exceptis, & in senatum introductis, Antonius ac oratione vsus est: Gaudemus, ac vehementer lætamur, Patres, Princepsque sapientissime, hoc legationis munus nobis ab Alphonso rege nostro demãdatum esset, vt ijs simus qui vobis de pace & societate cõstituta gratulemur. Nihil enim est (quantum existimamus) quod aut nobis dictu, aut vobis auditu iucundius accidere poterit. Per iucundum quippe nobis est, ad eam ciuitatem nos oratores missos esse, quæ ob virtutem, ac res amplissimas gestas opibus floreat & gloria. Nec verò minus iucunda auditu vobis putamus fore, quæ de pace ac foedere (renouata nuper inter regem nostrum, vestramque remp. amicitia) commemoraturi sumus. Nihil enim est aut omnino acceptius, aut auribus suauius, quam de pace & beneuolentia verba facere. Irreperit enim, nescio quomodo, sensus nostros, ac vehementer retinet, totosque penè artus permouet. Est enim insitus natura mortalibus pacis & ocij amor, sed aut mala consuetudine, aut nimia cupiditate nonnunquam ex animis nostris elabitur. Quæ postea, si quando renouatur, multo fit profectò dulcior, atque iucundior necesse est. Quod quidem vt regi nostro contigit, ita & vobis contigisse existimamus, qui pacem ipsam non modò abnuistis, sed vltro etiã magis Italiæ ocio quam vestris commodis consulentes expetistis. Rex quidem vt antea dolebat bellum quodam aduerso fato exortum esse, ita nunc lætatur, pacem positis armis reuocatam esse, redintegratamque amicitiam illam, quam & ipse, & maiores eius Aragonum reges, cum vestra rep. sanctam atque inuiolatam ante hæc fatalia tempora religiose seruauerant. Nam quæ intercesserunt inimicitia, non voluntati, sed cuidam fato tribuendæ sunt. Vtraque enim pars inuita arma suscepit. Sed ita tulit temporum cõditio,

ita sociorum ratio postulauit, vt ipse aduersus vos bellū gereret, vos itē aduersus eū. Sed tamen illa acerbitas animorum, quæ plerunque inter hostes esse consuevit, in eo bello abfuit, vt satis appareret, vtrique pacis magis quàm belli consilia probari. idque etiam euentus docuit. Simul ac enim vos à pacis consilijs non abhorreere ostendistis, nunquam rex neque pacis mentionem aspernari, neque nūcios atque oratores de pace mittere destitit, quoad pax effecta est. Quod quidem satis videtur declarare, quantū rex ipse cuperet vobiscum in gratiam redire. Et vos quoque id ipsum non obscure testati estis. Pace enim haud satis contenti, ipsi paci societatem, ac fœdus adijci voluistis. Ita fit, vt bellum fatalis quædam necessitas induxerit, pacem voluntas reuocarit. Nec verò dubitamus, quin quo consensu pax ipsa facta est, in eodem perseueret ac duret. Pax enim non modò ipsa dulcis est, sed etiam ipsius nomen blandum ac suaue: tum res ipsa, vt sapientes dicere audio, salutaris. Hac enim agri, hac vrbes, hac res priuata, hac resp. hac denique regna constituuntur, & conseruatur. Mihi quidem ita semper visum est, qui pacem negligerent, hos summam hominum felicitatē haud satis cognoscere. Totius enim felicitatis fructus est pax. Quid enim proderat dispersos homines eloquentia cōciliasse nisi conciliatos pax ipsa in societate & caritate contineret? quæ quidem pax cum vniciuque ciuitati amabilis esse debet, tum vestrae tamē imprimis, vt quam à maioribus vestris dignitatem accepistis, ac vobis ipsi vestra virtute perperistis, tueri valeatis. Etenim vestra ciuitas est, quæ omni genere virtutis, cum quauis non modò earum, quæ hac tempestate præclare habentur, sed etiam possit cum omni antiquitate contendere. Quales enim viros (vt omittam admirabilem vrbes situm) quales inquam viros, qua prudentia, qua grauitate, quo consilio, qua deniq; semper autoritate habuit hæc vestra gloriosa ciuitas? quæ respub. sapientius gubernata, atq; administrata vnquam fuit? Quam legimus ciuitatem sanctioribus, inquam, institutis, aut legibus vsam esse? Nec verò pacis modò, sed belli artibus hæc vestra ciuitas valuit, & valet. Semper enim gloriæ auidi fuistis: nec maritimis tantū, sed & terrestribus quoq; bellis præclara fortitudinis documenta edidistis. Pro gloria verò tuenda, quos labores, quos sumptus, quæ discrimina subieritis, testantur multa bella à vobis magno animo suscepta, & feliciter confecta: quibus imperij vestri fines eousque extendistis, vt qui ante hos sexaginta annos nullum propè oppidum in cōtinēti ne nunc aucta maiorum gloria, omnem propè Galliam Cisalpinam, quæ cis Padum, ac Abduam flumen est, ditionis vestre feceritis. Hæc tamen magna sunt, cum nonnullis tamē, præsertim ex antiquioribus sunt vobis cōmunia. Ceterum illa vna, summa & vestra tota laus est, qua omnes orbis terrarū gentes, & Romanos ipsos anteistis: quòd quo gerē de Reip. ordine ab initio, vt cœpistis, eundem iam supra millesimum annum constanter tenere perrexistis: cum cæteræ omnes Italiae ciuitates aliam, atque aliam reipub. administrandæ formam, ob intestinas seditiones, vsurpauerint. Quæ vt vobis prima ac perpetua sint, pax ita efficiet, & societas, atque amicitia cum Alphonso rege (Nullus enim aut vobis, aus ipsi (Deo bene iuuante) metuendus est hostis, donec in societate permāseritis) Cuius quidem conseruandæ non minori voluptate nos ipsos quàm regem affici, nobis ita persuasum habemus, vt vestri vel confirmandi, vel hortandi gratia verba facere iam superuacuum arbitremur. Nos igitur vt orationi modū statuamus, hoc vobis de Alphonsi regis nostri animo, ac volūtate pollicemur, vt nō modò quæ ex pacis ac fœderis formula ab eo præstari oporteat, verū etiā ab eo amicitie iure requiri possint, in vos vestraque emp. libenter atq; impigrè collaturus sit. Quæ autē secretiore colloquio videntur indigere, in aliud tēpus differendū putamus. Facto dicendi sine, Senatus princeps de laudibus regis multa elocutus, pacē ipsam, ac societatem sibi cunctisq; patribus ingenti curæ esse, ac fore respōdit, oratoribusq; vehemēter collaudatis gratias egit, ijs quæ secretiore colloquio egebant, in alterum diem dilatis. Haud multo tēpore interiecto, Alphonsus Heleonoram sororis filiam, venustate ac modestia equè insignem, Federico Romanorū Imperatori, qui tertius fuit hoc nomine, ab Alphonso Lusitanorū rege, eodemq; Heleonoræ frater, qui Edoardo fratri successit, locandam curauit, quòd & illam in altissimo dignitatis gradu constitueret, & opes suas illius affinitate firmaret. Cumque bieninio fere post, Federicus in Italiam proficisci decreuisset, vt coronā imperij more maiorū, acciperet, primò in Foroiuliensem agrū cū egregio, sed modico comitatu, ac deinde per Ve

netos Ferrariam Bononiamq; deinceps Florentiam ac Senas peruenit, hospitij ei in omni itinere datis publicè. Senis aliquantum moratus, donec pontificis maximi & Cardinalium, qui in nonnullam de eo suspicionem venerant, in se animum exploraret. Interim Heleonora Alphonsi vocatu mari in Italiam profecta, Pisas primùm, atque inde Senas ad eum venit, à Florentinis, à Senensibus honorificè suscepta. Post cuius profectiōnē, cōpositis cum pontifice maximo, quæ opus erant, Federicus vnà cum illa Romæ sui coronandi causa petijt. Aduentantibus omnis propè ciuitas, magnaq; Cardinalium pars honoris gratia sese obuiam effudit. Et quoniam, vt diximus, suspicio pontificem & cardinales cæperat, ne eo animo aduentaret, vt eorum statum atque opes imminueret, de qua quidem re ingens rumor ob stulta quorundam vaticinia vulgò increbuerat, pōtifex accitis in urbem copijs, & opportunis quibusque locis præsidio firmatis, inter militū equitumque stationes ad se proficiscentem, & ipsum cum armatis equitibus ad gradus templi Apostolorū principis, vbi eum præstolabatur, comiter excepit, coronamque auream pro veteri cerimonia atq; instituto capiti eius imposuit, & in Palatij parte hospitio admisit. Post paucos inde dies, Federicus Alphonsum inuisere constituit, nec eo insalutato, ex Italia discedere. Quod cum Alphonso nunciatum esset, qui iam ad eum priusquam Senis decederet, Iacobum Constantium miserat, etsi erāt dies religiosi atque obseruandi (erant enim ij dies, quibus Christus summus ac verus Deus noīter, pro salute humani generis crucis supplicij perpeti voluit) confestim quæ temporis breuitas passa est, pro eius aduentu decorādo parari iussit, ac mox Nicolaum Piscitellum Archiepiscopum Neapolitanum, Marinum Martianum Russanensium principē, Franciscum Bauciū Adriensū ducem, Leonellum Acortianurum Celanium comitem, ac Antonium Panormitam legatos ad eum misit, qui illi suaderent (si fortè adhuc Romæ esset) vti proximos dies sacros Romæ potius, quam in itinere ageret. Idque illi suadebat, quò sibi spacium esset ad ea cōuenientiori tempore paranda, quæ in animo haberet, aut si iam fortè discessisset, eum affectarentur, hospitia, postquā regni fines ingressus esset, illi, qui que in comitatu eius erant, omnibus dari curarent. Postremò Ferdinandum filium cum magno procerum, ac nobilium virorum numero illi obuiam ire iussit. Cæterum Federicus, vt quicupiebat admodum regem quamprimùm videre, idque non minus ab Heleonora optari sciebat iam iter inuaserat, Ladislalo Vngarię rege appellato quem secum duxerat, adulescentulo Romæ tantisper relicto. Qui vbi regis voluntatem agnouit, renunciari iussit, venire se ad eum, non vt Imperatorem Romanum ad regem, sed vt amantissimum filium ad exoptatum patrem. Proinde missa faceret, quæ tāta cura ab illo præparari sciret. Rex etsi humanitatem eius satis laudauit, nihilo minus tamen quæ instituerat, perfici mandauit, atque arcem Capuanam ei pro diuersorio cum omnis generis rerum necessariorum copia attribui hospitia comitibus, atque obsonia vbertim parari. Accedebant verò cū Federico, Albertus frater eius, ac multi præterea clari proceres illustresq; principes sublelliorū quoq; duodecim ordines, in modum theatri, ad dimensionē aræ Mariæ coronatę, vnde ludi equestres, cæteraq; id genus spectarentur, p̄properè extrui iussit. Legati, quos diximus, cum eum Roma iam digressum apud Pipernum nacti essent (facta modò salutatione) Teracinam aduentantem comitati sunt. Qua primùm in vrbe Ferdinandus eū nactus salutauit, & Antonius de regis congratulatione, atque Federici laudibus, cōcedētib; collegis luculentam orationem habuit. Digressus inde fundos peruenit, quo in oppido ab Honorato Caietano Fundorum principe (ita iubente rege) summo honore affectus est. Heleonora verò cū magno comitatu, aliquanto interuallo sequebatur, quoniā hospitia tantę multitudini (erant enim supra quina hominū millia) haud quaquā sufficiebant, à Terracina Capuam perpetuo itinere (eorū causa qui pedibus iter faciebant) mensæ cum obsonijs, frequentibusq; poculis strata. Cū Capuę Federicus appropinquaret, Alphonsus ad tria milia passuum vltra eam urbem obuiam profectus, ipsum amicissimè excepit. Eoq; Capuā deducto, ad ordinanda quæ opus erant, Neapolim quāprimū redijt. Quo facto postridie cum innumerabili propè ciuium ac procerum multitudine rursus obuiam profectus, sub auratis stragulis Federicum collocauit. Cumq; ipse ponē equo sequi honoris causa vellet, nō est passus Federicus, sed continuò manu eius apprehēsa, sub stragula, vt pariter incederet, illū aliquantū reluctante ad se traxit. Eo modo

per totā

per totam urbem, perque quinq; illas celebres nobilitatis Neapolitanę sessiones, matronarum ac virorum frequentia cultissimas, perambulans, demum in arcem Capuanam deductus est. Comitibus confestim hospitia cū abundantissimo obsonio præbita. Altero die cū Heleonora Capuam venisset, & ei quoque rex in magna virorum ac matronarum frequentia obuiā processit: quā vt vidit, magnitudine pietatis illachrymatus, atque complexus, eodē quo Federicum virum eius, honore profecutus est. Plerosque ciuū in honorem eius, ac Federici, ingressus Neapolim equestris dignitate decorauit. Nonnullis etiam id postulantibus, à Federico eam dignitatem dari æquo animo tulit. Multis præterea eorum rogatu ampla munera cōtulit, quibusdam etiam delictorum gratiam fecit. Ludos imprimis Christianos magno apparatu (quibus sacra mysteria obitus ac resurrectionis Christi Dei nostri referebantur, in quibus ceremonijs sese semper magnificentissimum præbuit) in Claræ templo augustissimo, ac maximo, iisdem spectantibus, per noctem edidit, tanta hominum frequentia, vt nonnulli inter turbam propè enecti fuerint. Ac mox inuitatum ad prandium Federicum, atque aurea sella collocatum, regali apparatu, ac luxu accepit, adductoque in penitiorem ædium partem, vniones, ac gemas (quas multas ac varij generis atque immensū precij habebat in thesauris, qua magnificētia cūctos sui temporis reges antecessit) sigillatim ostendit: reliqua diei parte varijs sermonibus cum eo consumpra, ludos deinde equestres celebres edidit: quibus Ferdinandus filius, multiq; insignes adoloscētes ac viri certauerunt. Tantus autem concursus fuit ad hæc spectacula ex omnibus vndique regni partibus, vt vix subsellia quæ pro tempore extructa diximus, atque ad eò urbis tecta & loca, è quibus spectari possent, eam multitudinem caperent. Postremò incredibili magnificentia venationem exhibuit. Locus est Neapoli ad quatuor millia passuum proximus, quem vulgò Lustrones vocant, nos vnū è Phlegræis campis ab ardore nuncupandum putamus: in eo loco planities est admodum profunda, atque in orbem sita, duo ferè millia passuum ambiens: & ibidem modicum stagnum ac scatantes passim sulphure aquæ ægris salutare. Est autem hic campus vno ac perpetuo monte excelsò circunseptus, circa quem atrum nemus, ac denique est suapte natura talis, vt ne in reliqua quidem Italia vllus venatibus æquè aptus locus existimetur. Nemus ipsum aprorum, ferarumque passionibus ferax est. hic vel sponte ingressæ vel agitando impulsæ infessis circumquaque collibus feræ euadere non possunt. Caput autē totius mōtis superciliū quā se latius pandit, ad sex milia passuum. Agrestes in id munus imperati, supra quina milia, cum venabulis biduò ante venationem affuerunt: hiq; vnà cum venatoribus regijs, quorū ingens erat numerus, compulsis, atq; eidem nemori circumiectis, permultis varij generis feris statim supercilia mōtis infederūt, ne quā inde fera elaberetur, intenti. Quæ postquā parata esse Alphonsus agnouit, postridie mane cum Federico, & Heleonora, principibus ciuitatis vtriusq; sexus, sequētibus, eò se cōtulit: ac paulò citra eum locū fixis tentorijs, in quibus vnum illud longè conspicuū erat, cum triclinijs, & cubiculis secretioribus, in cuius medio abacus sublimis extabat, argenteis atq; aureis poculis, vasisq; omnis generis latè refulgēs, Federico, atq; Heleonorę seorsum, atque ad eò omnibus qui affuere, ex omnium rerū copia quæ pro tempore parari potuerunt, abundantissimum epulum præbuit. Ante hoc tentorium, manufactus fons stabat ad voluptatē & copiā triplici suauissimi vini genere diffuens, quò se turba omnis ad satietatem proluebat. Remotis mensis, in montē itum, vnde in eum campum, quem diximus, despectus erat. Ibi, Federicus, & Heleonora seorsum cōfederūt. Rex deinde è quo alacri inuectus, per viam quæ vnica in campum patebat, cum Ferdinando, atque ijs quos voluit, è purpuratis incessit, atq; eos in tres turmas diuisit. Venatores regijs imas partes montis, agrestes superiores tenebant: ciuū, atq; externorū turba omnis reliqua, per montem diffusa. Feræ deinde agitari coeptę sunt vndique, nec quisquam à destinatis stationibus ad alienas discurrebat. Hinc apri cæteræq; feræ tum canum latratu, tum hominum clamore excitati, postquam in campum præcipientes se deiecerant, à velocioribus canibus retenti, venabulis configebātur, aliquot tamen (quod quidem cernere pulchrū erat) toto cāpo rapidissimo cursu fugitantes elapsę sunt. Supra vigintivarij generis, spectantibus omnibus, rex ipse sua manu occidit. Sub vesperum Neapoli reditum est. Post hæc Heleonoram quæ adhuc intacta erat, antequā à se discederēt, Federico copulari voluit.

Demum abire volentem (nāque is terrestri itinere Romam reuersus est) datis ei atque Heleonoræ amplissimis muneribus, aliquantum extra urbem profecutus est. Nec multo post Heleonoram, cum lacrymis à se dimissam, Manfredoniam, iussu viri, atque inde Venetias cum tremibus misit: quod & ipse Federicus, qua venerat via, regressus, inuitantibus Venetis, quibus tum cum rege, vt diximus, societas erat, profectus, vnaque cū illa amplissimis honoribus affectus, inde in Germaniam redijt.

BARTHOLOMAEI FACII RERVM GESTARVM ALPHONSI PRIMI, REGIS NEAPOLITANI, LIBER DECIMVS.

ECVTVM est paulo post alterum bellum Florentinum, Venetis socijs atque amicis postulantibus, quod Florentini Francisco Sfortiæ post subactos ab eo Mediolanenses, aduersus se haud dubiè bellum molienti, (quippe qui omnes apud Abduam amnem pontes atque arces quod ea Mediolanensis agri ditionisque esse diceret, sibi reddiposcebat) fauere, ac pecunia iuuare eundem intelligebantur, quodque ante ipsius Federici imperatoris aduentum, nec à Ludouico Podio, & Antonio Panormita Regijs legatis, & Matthæo Viçtorio Venetorum legato, cū Venetias peterent, moniti ab incœpris destiterant. Quinentiam societatem palàm cum Francisco iunxerāt, nec postea Alphonsus Luspanus Archiepiscopus, ac Nicolaus Filiacus, Regij legati, & Triadamus Gritus Venetorum orator, pontificis maximi horatu Romam profecti, quod cunctorum principum oratores conuenerant, vt de pace agerent, quicquam illos mouerant, ac deinde Zachariā Triuisanum Venetū legatū, nō receperant, qui cū Persium cū Cicco Antonio iuriconsulto legato regio, cōuenisset, & ad Florētinos misissent qui peteret, vti fide publica Florentiam proficisci liceret, regio tantum modo legato potestate adeundi facta, Venetum contemptui habuerant. Demum Florentini ac Franciscus ea quotidie struere, atque agitare audiebantur, quibus manifestè appareret, illos, post habitis pacis cōsilijs, de bello cogitare. Quibus de rebus commoti rex ac Veneti, cū omnia ab se tentata sciret, quibus pax conciliari posset, ad postremum apertè bellum suscipere rex aduersus Florentinos, Veneti aduersus Franciscum decreuerunt. Itaque vtrique extemplò veteres copias contrahere, novos exercitus ac duces scribere, & quæ bello forent vsui, parare. Et quo magis Florentinos terreret, statuit Alphonsus per Ferdinandum filium, florentis ætatis iuuenem, id bellum gerere, quod id sibi maius videbatur, quàm quod per alium quempiā agendum esset. De quo, quoniā locus exigit, antequam ad res gestas veniam, pauca mihi quædam dicenda existimaui. Ingenio fuit eximio, & ad cūctas optimas artes docili, liberalibus disciplinis institutus, iuri quoque Ciuili operam dedit, vt vnā arma cum legibus iungeret, quæ duo ad resp. gubernandas aptissima putantur. Armorum quoque tractandorum scientiam didicit, equitandi peritissimus, luçta, saltu, iactu, equestriq; certamine, vel cum veteranis contendere, facilitate ac modestia cum omnibus certare, gloriæ cupidus, calorem, frigus, in ediam laboremq; facillè pati. Cumq; æquales gloria & dignitate superaret, ab omnibus tamen (quod rarū est) valde diligi, atque obseruari. Cæterum Alphonsus cū tantū bellum minimè neglegendum existimaret, præsertim quod filium in eam expeditionem missurus esset, ad sex milia equitū, & duo milia peditū, partim ex popularibus suis, partim ex externis scripsit, Federico Vrbinatum Principe, Auerfo, ac Neapolione Vrsinis (externi hi erant) egregijs copiarum ducibus mercede conductis. Ex popularibus autem regni que incolis duces habuit, Antonium Caudolam, Leonellum Acontiamurum, Gartiam Cabanellum, ac Vrsium Vrsinum. Et quò maturius duces ipsi cum copijs conuenirent, in prata Campana (vti Neapolitanorum mos est, expeditionem parantium) cum Ferdinādo concessit. Quò cū multi aduentassent, Ferdinandi discessum haud amplius differendum ratus, cuius profectionem Veneti per legatos continuè exposcebant, eum ab se dimissurus, huiuscemodi oratione alloquutus est: Cōpulsus tandem Florentinorum iniurijs

iniurijs, quas nobis ac Venetis socijs, & amicis nostris quotidie inferre pergunt, constitui animo, te (quo nihil habeo in vita carius) aduersus eos cum hoc exercitu mittere: sperans Dei ope, qui iusticię fauet, & tua atque horum militum virtute, fore vt acceptas iniurias vlciscamur: simul vt cognoscant iniuste se fecisse, qui cum hostibus nostris foedus atque amicitiam iunxerint, seque in eo errasse, neque satis recte reip. consuluisse. Et quod id alacriore animo suscipias, agasque, hosce veteranos commilitones meos, mihi charissimos, quos tibi magnę glorię, si eorum vti consilio noueris, futuros reor, trado tuęque fidei comendo: quorū virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis, superioribus bellis mihi nota & spectata est. Quorū opera omnes ad hūc diē victorias, & Neapolitanum hoc regnū triumphumque adeptus sum: quibus denique adiutoribus, bellatoribusque magnam Italię partem maiorū nostrorū imperio, & glorię adiecimus. Hos velim vt imprimis ames, carosque habeas, putesque nihil, ne vitā quidem ipsam, à me tibi commendari posse diligentius. Quod cum feceris, meam à te gloriam amari & expeti tum denique existimabo. hos vide, ne temerè in discrimē mittas. nec verò multum à te cohortandi, aut oratione incitandi erunt. Si quid periculi subeundiū fuerit, magis à te reprimendus moderandusque, quàm verbis accedendus animus erit. Tales tibi viros ad necessarios casus referues facito: in quibus scilicet de dignitate tua agatur, aut fama. nec verò apud me dubiū relinquitur, cum eos ita habiturus sis, quin Imperatorē eundē habere se sentiant. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantū tuę aut horum militum fortitudi ni fidas, vt arbitreris absque diuina ope à te hostes superandos. Victoria etenim, non ex hominum consilijs, sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum denique tibi militares artes profuturas scito, cum Deū tibi pietate, ac iustis factis propitiū redderis. Eum igitur, si vincere expetis, pura mente colito: spemque omnem victorię in eo reponito. Et si quando (quod solet in bello contingere) tibi quicquam aduersi acciderit: quo existimare possis, ipsum Deum tibi subiratum esse: vide ne ab eo per impatiētiam, atque animi perturbationem discedas, sed potius satisfaciendo, ei reconciliari stude. Solet enim Deus quos diligit interdum malis afficere: & quos constantes in aduersis videt, rursus in meliorem fortunam restituere. Existimationis tuę diligentissima tibi ratio habenda erit, putandūque nihil ea re in humanis rebus pluris esse, aut fieri debere. Quippe cum victoria nonnunquam magis existimatione & fama, quàm militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutatur, at fama si cum probitate ac fide coniuncta fuerit, & permanet, & cum omni æuo perdurat. Honestati itaque à te incumbendū erit, qua detracta, nec principi illi Deo placere, neque apud mortales auctoritatē vllam stabilem, aut gloriam consequi possumus. Venetorum verò amicorum ac sociorū nostrorum rempub. nostrā esse existimato, eamque nō minore studio, ac diligētia, quàm regnum nostrum defendito, pro qua quidem cōseruanda, & amplificanda nec sumptui, nec militum labori parcas, iubeo. Cum ijs eo animo societatem iunxi, vt quamdiu nobis vita contigerit, omnia eorū prospera & aduersa mihi cōmunia habiturus sim. nec te ab hoc proposito deterreat aut pecunię, aut alius cuiuspiam rei indigentia. Nāque omnia quę bello vsui fuerint, tibi à nobis abundē suppediabuntur. Et vt vno verbo agā non magis tibi quàm mihi ipse defuturus sum, vt scias, (si modò tibi ipse ne defueris) nihil tibi per nos defore. Illud postremò obseruato, ac mandato memorię in quo tua laus & gloria elucescet, si qui ex hostibus antequā oppugnētur, in deditiōē veniāt, eos benignē in fidē tuam recipias. Ac si qui fortasse obstinatoribus animis diuturnam obfidionē pertulerint, cum in potestatem tuam venerint, clemētiā tuam prius, quàm illorum pertinaciam respicias, magisque quid te ac gente nostra, quę semper crudelitatem odio habuit, quàm quid illis dignum fuerit, cogites. Quę si obseruaueris, & nobis læticiam, & tibi gloriam paries. Postquā hæc elocutus est, militibus ac ducibus illius dicto parere iussis, eum cōplexus atque exoscultus, cum magna omniū spe à se dimisit. Qui cū exercitu digressus, ac per Pelignos ac Marsos (ita enim rex mādauerat) iter ingressus, ab Aquilanis ceterisque eiusdem prouincię populis honorificentissimē susceptus est, omniaque ei officia impigrē, atque obedienter præstita. Ad regni deinde fines profecto, Ioannes Nicolaus, Nicolai pōtificis maximi legatus, obuiam processit, eique commeatus in exercitū ac itineris duces, & cum ijs qui aspera & difficilia equitiloca cōplanarent, dedit. Eo iter

tpersequēte, cū iam eō peruenisset Federicus Vrbinatium princeps, de quo paulo an-
 tē mentionem fecimus, quem Alphonsus exercitus ducem sub ipso Ferdinando desi-
 gnauerat, cum paucis aliquot comitibus ad eum venit, vti cū illo ijs de rebus ageret, quas
 huius expeditionis causa fieri oporteret. Vir hic clarus in re militari fuit, castrisibus di-
 sciplinis ab ineunte ætate institutus: si quidē illi nec in administrandis rebus bellicis cō-
 filiū, nec in capeffendis periculis animus deerat. Nec verò factis, quā fide clarior, quæ
 quidem vel maximè patuit, cū bello Piceno Franciscum Sfortiam, qui ad eum se rece-
 perat, constantissimè adiuuit ac fouit. Ob quas quidem virtutes primū Philippo Ma-
 riæ magno illi atque inclyto principi (qui de eo adhuc admodum adoloscēte magnam
 spem conceperat) ac postea Alphonso regi carus fuit, & ipsius quoq; Ferdinandi gratiā
 promeruit. Hunc Ferdinandus benignè ac comiter susceptū, postquā inter se de iti-
 nere ac tota belli ratione collocti sunt, vti ad cogendū perducendūque equitatū, quā
 reliquerat, domū contenderet, hortatus est, atque vt primū posset, in castra reuere-
 tur: sese interea cis Tyberim annem permanfurū, monet, atque ibi copias, quæ ad se è
 regno venturæ erant præstolaturum. Digressō Federico, eodem ad illum venit Auersus
 Vrfinus, vnus è copiarū ducibus, quos suprā memorauimus, cū lectissimo equitatu. Mul-
 ti etiā per eos dies ex Neapolitano regno pedites ac duces conuenere. Quibus copijs
 auctus Ferdinandus, in Perusinum agrū (nam ea traicere in agrum Florentinum con-
 stituerat) profectus est. Ac primò quidem Perusini comiteus negare: causati, sibi cum
 Florentinis fœdus esse, per quod nō liceat eorū hostes comiteatu, aut re vlla adiuuare.
 Sed cū à pontifice iussi essent comiteatus exhibere, ita demū comiteatus præbere
 decreuerūt, vt regij milites, quæ sibi opus essent in oppidis mercatum irent. Deinde cū
 scirent commotum ijs de rebus, vt par erat, Ferdinandum, legatos ad eum mittunt cum
 muneribus, qui factum excusent, & illius iram oratione mitigent. Qui ad Ferdinandum
 introducti, hac breui oratione vsi sunt: Perusinos à primo regis in Italiam aduentu regijs
 rebus fauisse, Bracium primò, postea Nicolaum Picinimum, ciues suos regia stipendia
 summa fide fecisse, equites præterea egregios propè innumerabiles eiusdem ciuitatis,
 non alios esse ceterorum Perusinorum animos, quā illorum qui sub rege meruerunt.
 non licere sibi, propter societatem cum Florentinis initam, talem animi sui affectum in
 ipsum atque in regios milites demonstrare. idq; ijs molestū esse, optare illos factis, quæ
 dicerent, comprobare: sed tempus non pati, ne locijs iustam querimoniam causam trade-
 rent. Ferdinandus his humaniter pro tempore pauca respondit. Hortatusq; vt tantum
 comiteatū potestatem facerent, eos à se dimisit. Deinde Federico in castra cum parte
 copiarū reuerso (nam reliquas Sigismundi Malatestæ metu, qui cum capitali odio dis-
 sidebat, præsidio domi reliquerat) Ferdinandus Cortonam iter rapit, & haud procul ab
 vrbe castra ponit. Quæ cū ob ipsius loci naturam (est enim in edito monte sita) aditu
 vndique difficili atque aspero, ac valido insuper præsidio firmata, expugnari non posse,
 nisi fame atque obsidione videretur (præsertim sine tormentis, sine operibus) populato
 circa agro, vltius progredi statuit. Difficilis erat transitus. Nam etsi omnis ea regio ad
 læuam plana est, tamen quia plurimū aquosa & palustris est, sub ipsum montem tran-
 siri oportebat. Nec dubium (si hostes viri fuissent) quin magna aliqua clades in ipso trā-
 situ accepta esset. Nam & loco superiores erant, & à Castellione Aretino (quod oppidū
 haud plus quatuor millibus passuum inde aberat) ea militum manus, quæ à Florentinis
 missa erat, eō conuenerat. Ferdinandus præmissa equitum parte, impedimentis in me-
 dium agmen coniectis, spectantibus hostibus, quā procul à monte per paludes licuit,
 vniuersum exercitum sine detrimento traduxit. Castellionumq; transgressus, quina mi-
 lia passuum ab Aretio nobili atque antiquo Hetruriæ oppido, castris positus, ipso aduen-
 tu, ad sex castella circuniecta cepit, ac diripuit. Erant in castris, qui suaderent in vallem
 Aretinam ducendum extemplò exercitum, ibi multa castella cum magna præda occupa-
 ri posse. Alij cōmeatuum penuriam veriti, Folianū potius perendum censēbant. Quod
 cōsiliū cum magis Ferdinando placuisset, eō duxit. Missiq; ab eo ad Senenses qui con-
 meatuum copiam sibi fieri peterēt, ij viginti dierū modo (metuebant enim Florētinos)
 comiteatus cōcesserunt. Sed mox adnitente ea factione, quæ regi amica erat, ac Ioan-
 ne Mauro Venetorum legato, per quem societatem cum Venetis iunxerat, comiteatus
 (quan-

(quanquam exiguè parceq;) præbiti sunt, atque ad Lucinianū oppidū, Foliano proximū, missi. Eo die quo Folianū itū est, Simonetus, qui à Florentinis conductus fuerat, Aretium concessit: seque cum Hestore Fauentino principe, qui & ipse Florentinorum stipendia faciebat, coniunxit: ibiq; permāsere. Post hæc Folianum oppugnari atque obsideri ceptum: multiq; de exercitu auidius sub muros in fossam progressi, ab oppidanis vulnerati sunt: qui se periculis offerentes, ac per mœnia dispositi, nullo telorum ac machinamentorum genere, quo se defendi posse arbitrarentur, abstinebant. Quod cum Ferdinandus animaduerneret, turres ligneas erigi iussit tāta altitudine, vt oppidi muros equarent: ex quibus oppidani sagittis petiti, multa vulnera ac detrimenta accipiebant. Inter hæc Ferdinando nunciatur Hestorem Fauentinum per Vallianæ paludis pontem cum quingentis aut eo amplius, equitibus in Montis Politiani agrum transgressum, eo consilio, vt frumentatores regios inuaderet. Nanque eò ferè quotidie regij frumentandi & pabulandi causa proficiscebantur. Quo cognito, Ferdinandus delectam properè equitum manū clam eò mittit: iubetq; in proximis syluis occuli, atque vbi hostes in frumentatores sese effundant, continuò è syluis egressos in eos impetum facere. Quibus profectis, postridie cum regij frumentatores pro consuetudine frumentandi causa palati essent, Hestor confestim ex insidijs prodit, atque eos inuadit. Regiorum primò pauci, in speciè præsidij illis sese opponere: quos cum illi cupidius insequeretur, in insidias tracti sunt. Tum regij improuiso è syluis prouolant, & in eos impetum faciunt. Illi primū pauco rati, audacius resistere: mox vbi plures quàm pro præsidio esse cognouerunt, insidias suspicati, terga dant. Quos regij persecuti, nonnullis eorum cæsis, omnes propè, & in his plerosque agrestes qui se pro instituta consuetudine magna pecunia redemerunt, cōprehendunt. Centum ferè equites lecti in ea pugna capti sunt. Hestor paucorum quorundam suorum ope, cum equus vulneratus esset, vix regionum manus euasit. Hac clade nunciata, adeo territi fractiq; sunt hostium animi, vt post eum diem nusquam cum regijs prælio congregari ausi sint. Ac nisi Sigismundus Malatesta, quē Florentini Reipub. copijs præfecerant, aduenisset, vix sub Aretij mœnibus se tutos existimassent. Qui cum cæteris copijs Aretij coniunctus, magno insuper agrestium delectu à Florentinis habito (ad tredecim milia hominum esse ferebantur) munitari quotidie, sese Folianensibus auxilio venturum. Quod cum Ferdinando renunciatum esset, complanari, loca omnia iubet, & ad pugnam comparari. Ceterum siue simulatio illa fuerit, siue illum metus consilium mutare compulerit, sese in castris apud Aretium cōtinuit. Interim cum magna muri pars tormentis æneis quassata esset, oppidani metu perculsi, præsidij incolumitatem atque octo dierum inducias petunt: intra quos, nisi auxilium à Florentinis mittatur, dedituros sese oppidumq; pollicentur. Quod cum frustra ad eam diē expectassēt, nō ausis hostibus fortunam prælij subire, apertis portis regios intromiserunt. Post hæc Ferdināndus relicto in eo oppido quadringentorum equitum, ac totidem peditum præsidio (erat enim peropportune situm ad excursions in agrum Florentinū ac Aretinum faciūdas) Recinium cum reliquis copijs petit. Quo cognito, Sigismundus cum omnibus copijs ab Aretio digressus, per Vallem Nubiam ad montem Imperialem (sic enim vocant) millia passuum octo à Recinio proficiscitur: castraq; (quanquam in monte sita) vallo communit. Ferdinandus vero tormentis æneis adhibitis, muriq; parte disiecta, quiescentibus hostibus, septimo die Recinium in potestatē suam redegit. Quo præsidio firmato, cum omnibus copijs Castellinam (id ei castello est nomen, abest autem à Florentia non plus decem & octo milibus passuum) profectus est. Ibiq; castris positus, ad sex castella circunieccta cepit ac diripuit: in quibus viginti dierum frumentum repertum, magno vsui exercitui fuit. Ea oppidi natura erat (est enim in edito monte situm) vt absque tormentis æneis, atque operibus expugnari non posse videretur, quæ ex Castellione vehi mandauerat. Itaque tantisper ob oppugnatione abstinebat, ne milites temerè periculo obijceret. Inter hæc hostes excursionē facta, haud procul à regijs, castris quasi ea inuasuri, bis aduentitarunt: ceterum vt primū regij in illos conuersi sunt, arrepta fuga impetū non tulerunt. Tormento æneo ex Castellione aduecto, murus oppidi pulsari cepit. Sed primo iactu effractū, animos oppidanis addidit. Quæ quidē res causa fuit, ne locus ipse capi potuerit. Dum castellū, obsidetur, cum accepisset Ferdināndus, Florētinos agre-

stes haud procul ab vrbe in agris circuniec̄tis, cum armētis & pecōribus temerē vagari, quōd sibi in tuto esse viderentur, Diomedem Caraffam impigrum virum, de quo prioribus libris mentionem fecimus, cum trecentis equitibus, ac peditibus quingentis non sentientibus hostibus, eō confestim mittit. Qui ad pontem Agremium, septem milia à Florentia profecti, pagos quatuor improviso adorti, eos vna excursionē populati sunt, boum ac pecorum capita ad tria millia, cum cætera præda inde abacta, agrestiu clamor exortus, cum ad hostes peruenisset, Simonetus cū equitibus sexcentis, quō clamor vocabat, diuerso itinere ab eo quo præda agebatur subito auxilio, sed nequicquam accurrit. Nanque per hostilem agrū præda omnis incolumis in regia castra cum captiuis acta est. Ea verò clades cognita, agreste adeò cōterrui, vt qui circa urbē incolebāt, desertis agris in urbem sese trepidi receperint. Tormento æneo, vt diximus, perfractō, mādauerat Ferdinandus vt aliud aduheretur, & quanuis hostes numero superiores essent, commeatumque penuria exercitus fatigaretur, & equis præterea pabulum, ac stramenta iam ita defecissent, vt illos arborum folijs sustentari oporteret, statuerat tamen in tantis incommodis ab obsidione non discedere. Cæterum hyberno rigore concretus aër, cum terram niuibus altè operuisset, omniaq; circum castra etsi quid herbidum erat, obruta iacerēt, nec lignatum calones mitti possent, quia longè à castris ligna propter regionis asperitatem, petenda erant, & per altas niues agrè iumenta ingrediebantur, nec iā quicquam præter cœlum ac niues oculis occurreret, consilium immutare coactus est, præsertim inopia commeatum vrgente. Soluta igitur obsidione, motisque inde castris, Ricinium redijt. ibiq; triduo moratus, dum defatigatos inopia equos ac milites aliquantū reficeret, cum nec in eo loco, propter niues, & rei frumentariæ, cæterarūq; rerū inopiā, hybernandi potestas esset, in loca mari propinqua, vbi commeatum & maximè pabuli copia erat, ac mitius cœlum, cum exercitu secessit. Nanque in ijs locis (ea est aëris temperies) quouis anni tempore alta gramina terram conuestiunt, vernaque perpetuò humus florida, cum interea in mediterraneis omnia gelu ac pruinis exuruntur, & squallēt, & hanc ob causam in ea loca, per hyemis tempus, pecus atque armentum omne ab incolis traducitur, manetque donec pulso frigore, verna amœnitas redeat. Eius itinere cōperto, hostes quoque ex eo mōte, in quo castra habebant, digressi, & ipsi in hyberna cōcesserant, & Hestor quidem cum copijs in Pisanum, Simonetus in Aretinum, Sigismundus verò in Flaminiam profecti sunt. Locus erat haud procul à maris confinio (quem Abbatiam Galgani vocant) percomodè situs ad commeatus terra, marique importandos. Ibi castra Ferdinandus fecit. Expectabat enim regias triremes, quæ Vadam Florētinorum portum petituræ erant, vt ijs profectis, si opus esset, ipse cum copijs celeriter occurreret. Quo duodecimo die Antonius Olcina, vir fortis atque impiger, à rege cum trimibus septem missus, in quibus pedites octingenti inerant, profectus, turrim que portū tuebatur vi cepit antequam terra ab hostibus sentiri aut ei occurrī potuerit, ipsamque cū eo peditatu tenuit, & ampliore fossa terra cōmuniuit. Quod vbi Ferdinando nūciatum est, cum intelligeret profectioe sua haud amplius opus esse, quò maior copia necessariorum exercitui atque adeò equis esset, Aquam Viuam (id ei loco est nomen) cum omnibus copijs concessit. At Florentini vbi cognouerunt Vadam captam esse, in grauiores curas inciderunt. Nam quòd inde, in Pisanum maximè agrum, facile excursiones a regijs fieri poterant (neque enim à Pisis multum abest)angebantur eum locum in hostium potestatem peruenisse. Itaque repente coacta copiarum parte, Hestorem, ac Simonetum duces, ad Vadam ipsam oppugnandam miserē. Qua recognita, Ferdinandus, haud mora, suis ad iter parari, ac sequenti die cum ijs, qui parati erant, ceteris sequi iussis, itineri se committit. Quo die, cum sub Gauarranum cum magna copiarum parte peruenisset, & postridie mane continuare iter statuisset, ante lucem per exploratores, quos præmiserat, factus est certior, hostes audito eius aduentu, castris properè motis, sub vesperam Vada abiisse. Quo cognito, vterius progredi destitit. Manens autem biduo, veritus ne ea simulatio magis hostiū, quàm discessus esset, tertio deinde die, vbi eos certò abiisse per exploratores cognouit, Aquā Viuā, vnde discesserat, in hyberna redijt. Inter hæc equites fermè centū, ex ijs quos Foliani præsidio relictos diximus, quotidie hostilē agrū infestabāt, trāsitūq; p palustria loca cratibus factō, qua minimè transire posse putabatur

bantur (nam transeuntes equos altera super alteram cōgestæ crates alleuabant) cū im-
 prouiso hostibus apparuissent, magnā agrestium simul, & pecorum prædam reportarūt.
 Hęc per hyemem gesta. Ineunte autem uere, Ferdinandus, vt copias cogeret, seque ad
 bellum in æstate præpararet, Castellionū cōcessit. Dum ij duces ac milites qui permissu
 eius in regnum per hyemem cōcesserant, tardius ad sese redeunt (multis enim potesta-
 tem abeūdi domum fecerat, vere primo reuersuris) Florentini captato tempore, Simo-
 netum, ac Ioānem Franciscum Miletensem cum copijs Folianum mittunt: ijque vastatis
 circā agris, haud procul inde castra ponunt. Quod postquam Ferdinando nunciatum
 est, confestim cum ijs copijs, quas tunc habebat, iter eō arripit, vt obsessis opem ferat.
 Cumque iam ad Tumutum (id rei regioni est nomen) peruenisset, fit certior, hostes ab
 obsidione Foliani, cognita ipsius profectioe, discessisse. Quo cognito conuocatis quas
 potuit vndique copijs, ad sex millia militum cōegit. Per eisdem fermē dies Alphonsus,
 cū accepisset naues quasdam Maurorum, quibus cum sibi religionis causa bellū erat,
 Tuneta oppidum ex Alexandria profecturas, naues duas onerarias celeriter armatas,
 Africam versus misit, vt eas in cūrsu, si fieri posset, comprehenderent. Fortē autem eue-
 nit, dum maria Africæ exposita obirent, vt nauis quædam Genuensium, cuius ductor
 erat Vbertus Squarciaficus, ex orientali ora Genuam reperens, ijs obuia in cursu fieret.
 Ad quam cū Præfectus cursum direxisset, vt sciret cuius esset: postquā appropinquare
 cœpit, per lembum id exploratum mittit. Hisque ductoris ac gentis nomen non eden-
 tibus, cū contentio (vt fit) & mox altercatio orta esset, quod alij alios prius nomen
 edere debere (veterum nauigantium consuetudine) dicerent, Ioannes Iulius regius
 Præfectus, nauim ipsam, correptis armis, inuadit. Illi simul ac regias in se venientes ani-
 maduertunt, & ipsi magnitudine nauis cōfisi, pro tempore celeriter arma capiunt. Tor-
 mētisq; & balistis eminus prælium committunt. Postquam verò inter se appropinqua-
 uerunt, regię Genuensem circumsistunt: vnāque earum in ipsius latus proram infert: ac
 propugnatores è media naui lapidibus telisq; summouet. Ad extremū Genuenses (ne-
 que enim ad bellum instructa nauis erat) multis vtrinque saucijs ac cæsis cedunt, seque
 positis armis victoris fidei permittunt. Post prælium cædibus, & iniuria temperatum est.
 Inter hæc nihil contumeliæ mulieribus (nā in ea naui præclaræ genere quædā ex Chio
 vehebatur) illatum est. Deinde præfectus impositis in eam nautis ac militibus, omisso
 priore consilio, cum ipsa naui Neapolim redijt. Ea res Genuam nunciata, patres simul
 ac plebem vehementer commouit. Nauis enim ipsius iactura multorum ciuium fortu-
 nas euertebat. Itaque extemplò Baptistam Guanum, Iuriscōsultum, ac Nicolaum Gri-
 maldū, qui nauim ac merces sibi restitui postulēt, legatos ad Alphonsum mittunt. Horū
 oratio querimonix primū, deinde misericordix plena fuit. Non licuisse regi, per pa-
 cis foedera nauim suam, nihil à suis hostile metuentē capere, nulla denunciatione belli
 prius facta. Multorū priuatorū ciuium fortunas illa naui amissa funditus euerti. Genuē
 sium amicitiam naui vna, quāuis preciosissimarum mercium referta esset, illi antiquiorē
 esse debere, regi præsertim opulentissimo & maximo gloriam, non aurum quarendū
 esse. Adhæc Genuenses captiuos qui triremibus regijs detinerentur, æquo iure dimitti
 oportere, damnis quoque per omne pacis tempus, Genuensibus mari illatis satisfaciū-
 dum esse. De quibus quidem damnis præstandis, Andreas Benegasius iuriscōsultus, &
 Angelus Ioānes Lomellinus prius, ac deinde Ioānes Iustinianus, ac Brancaleo Lerca-
 rius Genuensiu legati apud illū egissent. Ad postremū orare se vti, mallet Genuenses si-
 bi beneficio obligare, quā nauim ipsam tenentē, illorū animos à maiestatis suę obseruā-
 tia auertere. Rex primū excusare, & dicere, nauim iniussu suo captā esse Genuensium
 culpa, atq; insolentia classis suæ duci, cuius nauis esset, respondere indignatiū, ac vexillū
 pugne signū proferentium, primo iurgiū, mox præliū cōmissum esse. Ceterū illos pro-
 pter auream pateram, quam sibi ex foedere deberent, biennio non redditam, in pœnam
 incidisse. Multa præterea detrimenta priuatim popularibus suis illata, nauim deniq; suā
 non parui precij prius à Genuensibus captam esse. Non recusare tamen se (si Genuenses
 velint) quominus omnes eorum, per pontificem maximum controuersix, aut per altos
 quosuis communes iudices, Romæ agnoscantur, componanturque, atque ob eam rem
 paratum se esse mittere qui Romæ apud mensarium caueant, de ea summa quæ petæ

tur, si idem & ipsi faciant, hanc suam sententiam esse. Res deinde multis vltro citroque verbis disputata atque acta est. Ad postremum legati re infecta, discesserunt. Ductor nauis & qui in ea vecti erant, ut primum Neapolim appulerunt, omnes a rege liberi dimissi. Gemmarum quoque, & vniouum, quicquid ad illum ex praeda relatum erat, mulieribus que illa amiserant, gratiam fecit. Paucis diebus interiectis, postquam ea nauis capta est, Alphosus certior factus, Senenses Florentinorum iniurijs irritatos fremere, ac facile fore, ut in belli societatem aduersus Florentinos coirent, Matthæum Malferitum legatum ad eos mittit, fretus eius viri opera, de societate conuenturum. Qui Senas profectus, atque in senatum introductus, cur id eis expediret, multis rationibus differuit. Inter hæc Florentini coactis veteribus copijs, nouisque insuper ducibus, Sigismundo Malatesta, & Alexandro Sfortia, Francisci fratre (ad dena milia equitum erant, præter peditatum) primo Recinium petunt. Quo cognito, confestim Ferdinandus etsi numero militum impar erat, tamen ut spem obsessis daret, Senas cum exercitu proficisci statuerat. Cæterum cum audisset eam ciuium partem, quæ in Florentinos pronior erat, id egerre, ne queam seditionem in ciuitate amica eiusmodi profectio excitaret, consilium omisit. Itaque hostes (cum succurri non posset) Recinium interim capiunt, eoque præsidio firmato, recta Folianum pergunt, obsidentque. Postquam verò Ferdinandus copijs auctus est, vltius progressus, Soranum petit. Verum enimverò tanta mox in castris lues consecuta est, ut prælaguentium numero non modo ad rem gerendam, sed vix ad mouenda castra satis essent. Inter hæc dum Folianum obsidetur, Gerardus Gambacurta Florentinorum dominatum ægrè ferens, castella quatuor, quæ pater à Florentinis acceperat, intra Apenninum sita, per Ludouicum Podium, Montem ordinis Antistitem, in regis potestatem tradere se velle pollicetur. Mittuntur ob eam rem in propinqua loca pedites atque equites, qui rem conficiant. Cæterum cum Gerardus promissum exequi vellet (profectis clam ad se qui Balneum castellum, in quo & familiam, & opes suas habebat, reciperent) proditus a nepote, qui turrem arcis cum socijs ceperat, ut Florentinorum gratiam promereret, non potuit destinata perficere. Mature enim à Florentinis auxilium affuit, castellumque, quod ab illo tenebatur (regijs qui pauciores erant, in fines Urbinate principis, qui proximus erat, digressis) cum multa præda Florentinis seruauit. Perstabant hostes in obsidione Foliani, oppidumque tormentis quotidie quatiebatur, & nihilominus præsidij duces illorum conatus cõtemnebat. Quantum enim muri per diem tormenta diruebant, tantum per noctem ex materia terraque congesta sufficiebant. Cæterum oppidanorum perfidia (qui, cum de prodendo præsidio clam cum hostibus egissent, armis aduersus eos sumptis, hostes intromiserant) oppidum ipsum cum omni præsidio in hostium potestatem reductum est. Quod tamen scelus haud multum diu impune tulere. Nam etsi mox victorum præsidia affuere, oppidum incensum, ac solo æquatum est. Per eosdem ferme dies, Ferdinandus Turrin, quam Valiani vocant, haud procul à Monte Politiano per opportunè sita, per prodicionem recepit. Ea nanque iter quod vnus ad oppidum per paludes est, claudit: oppidum ipsum magnum atque opulentum, & cultoribus frequens, magni profectò res momenti futura ad bellum Florentinis inferendum. In eam turrin Cotium Nigrum Capuanum imposuit, vnum ex equitum ordine, cui maxime fidebat. Fortè autem contigit, ut Florentini per eos dies copias in Pisanum agrum mitterent, quæ Vadam oppugnarent. Nam quòd ex eo loco Pisanus ager, si copiarum eò maiores conuenissent, percomodè vexari, infestarique poterat, eum è regia potestate arripere affectabant, priusquam ad recipiendos milites amplior ac munitior fieret. Calce enim nauibus comportata, Antonius latiore muro, ac fossa turrin circumdederat. et exinde finitimos agros infestos faciebat. Itaque cum hostes exitinere accepissent (neque enim longo interuallo à Monte Politiano iter faciebant) ipsam Valiani Turrin captam esse, confestim itinere intermisso, eò aduolant, turrinque circumstant. Intelligebant enim (id quod erat) per turrin illam oppidum facile obsideri & capi posse. At Cotius & fidei simul & officij oblitus, illam confestim absque vi, in Alexandri Sfortie potestate tradidit. Qua præsidio firmata, inceptum iter Vadam persecuti sunt. Dum hæc in Hetruria geruntur, Veneti Lacunissa exercitus duce, celeriter coactis copijs, Romanegum oppidum in Cremonensi, quod à Francisco tenebatur, haud procul ab Olio amne situm, aggrediuntur, idque expugnant.

Eoque

internuncios, honestioribus tum mercedis tum dignitatis atque imperij conditionibus, quibus non modò iuuenis gloriæ ac potentiæ auidus, verùm etiam vir matura ætate, & ab ambitione liberior, capi posset, (quandoquidem per finitum stipendiũ licebat ei absque vlla infamiæ nota discedere) tentauere illius animum. Ipse verò cum famam cunctis rebus antiquiorem duceret, quam nullo vnquam tempore volebat in dubium adduci, statuerat Bracianam factionem, cuius ipse erat dignitate princeps, tueri. Itaque viginti aureorum millibus annuæ mercedi additis, in Gentilis locum exercitus dux suffectus, apud Venetos manere perseuerauit. Atque ineunte vere hortari Venetos cœpit, darent operam, vt copias ad bellum in æstatem pararent; antequam Franciscus, copijs conuocatis, in castra exiret, magno id vsui Venetis fore, si priores ipsi copias educerent: posse antequam hostes coëant, ea oppida recipi, quæ priore anno amiserant. Interim dum ab vtraque parte necessaria ad bellum magna diligentia paratur, Veneti persuasi à Carolo Gonzaga, Mantuani principis fratre, qui cum capitales inimicitias gerebat, vti bellum ab ea parte, quæ Veronensem agrum contingit, se duce aduersus illum gererent. Cui putabat propter popularium in se beneuolentiam obesse plurimum posse, statuerunt ab eâ parte bellum inferre. Cumque suaderet Carolus, vt confestim Iacobum cum copijs in ea loca mitterent, fore enim faciliorem victoriam, Venetos docuit Iacobus id consilium haud tutum esse, quòd si copiæ eò traducerentur, omnis Brixienfis, ac Bergamensis ager prædæ hosti relinqueretur, quem mox simul ac discessisset, affuturum crederent aliena inuadendi infidendi que occasionem naatum. Pellenda potius è Brixienfi Francisci præsidia, atque in Cremonensem agrum deducendas copias, & in eius finibus bellum trahendum censebat, quo magis de suis defendendis, quam de alienis oppugnandis intentus esset: & quoniam Venetos Mantuano principi infensos, in eam partem proniores sciebat, posse diuisis copijs, partem Carolo ducendam in eam expeditionem tradi: reliquos in hostium fines agi, etsi satius esse existimabat omnes simul copias vno loco contineri, quoniam disiectæ haud pares esse Francisco possent. Itaque exiguam partem copiarum, (neque enim in eorum exercitu plus quindecim milibus equitum, & octo milibus peditum erant) Carolo tradunt. Cum aduersus fratrem profectus gerere bellum cœpit, primò quidem satis prosperè illi res cedere, aliquot castellis fratri ereptis. At frater grauiora metuens ad Franciscum auxilium postulatum mittit. Cuius periculo cognito Franciscus, Tibertum Brandolinum cum mille & quingentis equitibus, multoque peditatu ire ad illum iubet. Inter hæc Iacobus Picininus exhortatus diu Venetos, vt stipendia militi exoluerent, quò maturius (comparatis omnibus) copias in expeditionem educeret, cum diutius pati non posset tempus ad res gerendas idoneum frustra teri, cum ijs quas paratas habebat, copijs, ex Leonato Brixienfi agri oppido, in quo hyemauerat, legatis castrensibus negotio dato, vt reliquas copias quamprimùm ad se mittant, mense Maio digressus, Quincianum Brixienfe oppidum, quod superiore anno Franciscus ceperat, validoque præsidio ac fideli imposito egregiè cõmunerat, petere statuit. Ceterum ea vis imbrium, ac tempestatis fuit vt ipso die (quo die alioquin facile peruenisset) nõ potuerit eò copias ducere. Quæ mora, hostibus qui in propinquis locis erant, itinere eius cõperto, facultatem præbuit in oppidum, proxima nocte, quos vellent mittendi. Quæ quidem res difficiliorem aliquanto oppugnationem reddidit. Postridie verò, quamuis cõtinuatibus imbris, Quintianum peruenit, ibique castra fecit. Quo quidem in loco non plus quatuor milia equitum secum habuit. Ac licet in ea obsidione non absque discrimine, præsertim tanta paucitate militum, persistere videretur, cum præter oppidi munimenta validaque præsidia, octo milia hostilium copiarum, aut eo amplius in circumiectis locis essent nihilominus hoc initio expeditionis eius, plurimum referre existimationis suæ arbitratu, præclarum aliquod à se facinus agi, quò maiorem de se expectationem concitaret, admotis propius castris, tormentisque æneis adhibitis, cætera expugnationi necessaria cum cura præparauit. Post hæc mœnibus biduo percussis, ne nocte quidem ad quietem intermissa, cum tamen interea cõplures equites ad se in castra accessissent, oppidum ipsum totis viribus oppugnare adortus est: plerisque hostium, qui è proximis locis conuenerant eminus spectantibus. Demum muro eruto, per vim oppido potitus est: eo que mox præsidio firmato, nulla quiete militi data, Pontem Vicum, quem super Olio

flumine

Eoque præsidio firmato, Soncinum petunt, & ipsum super amnis ripa situm Romanen-
 go amplius, atque opulentiùs: idq; tormentis adhibitis summa vi oppugnât. Cuius po-
 tiundi cupiditas hoc maior Venetis inceserat: quòd in eo oppido flumè ponte iungeba-
 tur, per quem in Brixianum agrum traiectus erat. Quibus rebus cognitis, Franciscus cõ-
 uocatis repentè, quas habebat, copijs, Laudum vetus, cuius vrbis reliquie à Laudo par-
 uo admodum interuallo distant, sese confert, militibus, qui citra Padum in hybernis e-
 rant, eò conuenire iussis. Interim cum ei nunciaretur, Soncinum, & cætera Cremonen-
 sis agri oppida in periculo summo esse, oppugnariq; ab hostibus, haud amplius diffe-
 rendum ratus: cum ijs quæ conuenèrant copijs inde properè mouit. Et quanquam iter
 per Laudèsem agrum breuius aliquanto ac rectius erat, tamen quia per Cremam potès-
 ac nobile oppidum, quod trans Abduam amnè situm, haud multum à Laudo nouo ab-
 est (qua in vrbe egregium Venetorum præsidium inerat) eà tutò proficisci non poterat:
 iuxta Abduam secundo amne duodeuiginti milia passuum profectus, Picileonũ, admi-
 rabilis munimenti, atque operis oppidum quod Philippus Maria ingenti sumptu extru-
 xerat, adit: pontemq; transgressus, quo Abdua flumè iungitur, continuato itinere Cre-
 monam contendit. Interim Soncinum & per vim sæpe, & per prodicionem à Venetis tẽ-
 tatum est. Post hæc accitis hybernis omnibus copijs quæ in Placentino & Parmèsi, & itè
 in Cremonensi erant: inde digressus Canetũ in ripa Olij fluminis sitũ, in quo pons erat,
 quo flumen iungitur, cum toto exercitu proficiscitur: eo videlicet consilio, vt in Bri-
 xianum transeat, atque vt hostes ab infestatione Cremonõsis agri trans Olij anertat.
 Tenebatur verò id oppidum à Ludouico Gonzaga, Mantuano principe, qui illi fœ-
 dere iunctus erat. Cuius copijs auctus, mox vnà cum eo Pontem Vicum, in Brixienfi op-
 pidum petit, idque vi capit. Constituerat autem & reliqua castella, atque oppida, Brix-
 ensis ac Bergomensis agri, quo super Olio flumine pòs esset, sigillatim expugnare, quò
 Venetorum exercitum inter Abduam atque Olij clauderet. Ceterum Veneti, vt Pon-
 tem Vicum ab eo captum cognouerunt, veriti ne aut Brixienfis ager ab eo vastaretur,
 aut ipsi reditu (amissis oppidis ex quibus in Brixiensem traiciebatur) prohiberètus cõ-
 stituti trans eũ fluminis consiliũ capiunt. Trãsgressiq; illius cõatibus, citra tamen prælij
 nam, quoad tutò possent, obuiam eunt: eiusque impetus reprimunt. Aliquot tamen ca-
 stella, atque oppida, studio partium Venetis infensa, sine vi ad illum defecere: nonnul-
 la etiam ab eo debellata. Eo anno nihil aliud memorabile in Gallia Cisalpina geri cõ-
 tigit. Sequenti verò anno cum Gentili, quem Veneti dextritus ducem diximus, idoneũ
 tempus visum esset ad ea oppida recipienda, quæ superiori anno Veneti amiserant: nõ-
 dum satis exacta hyeme, etsi sciebat magnum hostilium copiarum numerum in hyber-
 na, in ea loca profectum esse, præter imposita præsidia, conuocatis copijs Manerbiũ
 petit, atque haud procul inde castra ponit. Ceterum dum oppidum expugnare aggredi-
 tur, sagitta humerum ictus, in castra se recepit, ac paulo pòst ex eo vulnere moritur. Quo
 casu commoti Veneti, quòd exercitus sine duce erat (moti inde castris) quieuerunt. In-
 ter hæc cum inter Gentilem Gattamelatæ nepotem, qui ante Gentilem Venetos exer-
 citus rexerat, viri in re militari celebrati nominis, ac Tibertum Brandolinum eiusdem
 Gattamelatæ generum, de honore & principatu certatum esset: nec pateretur Tibertus
 Gentilem sibi dignitate præferri, quòd illum se inferiorem in armis, & ductando exerci-
 tu existimaret: ira haud dissimulata, à Venetis discessit: ac per Francisci fines traiecto Pa-
 do, Mirandulam (id eius oppidi est nomen) se recepit, ibiq; aliquandiu cum Venetis
 reconciliatione simulata, tandem ad Franciscum illius stipendia facturus, se contulit. E-
 rat autè inter primos Veneti exercitus ductores, Iacobus Picininus, Nicolai filius, præ-
 ter paterni nominis gloriam in armis latè clarus, florente ætate iuuenis. Is cũ tribus mili-
 bus equitũ fortissimorum Bracianę factionis, ac paternę disciplinę priore anno sub Ve-
 netis stipendia fecerat: multis præclaris facinoribus editis, neque labores, neq; pericula
 detrectando. Demum finito stipendio, Venetis ostendit oportere sibi mercedè augeri, si
 sua modo opera uti vellent, quòd multos secum haberet quorum opera fideli ac forti vti
 essent, quibus stipendia augere sibi necesse esset. In quo cũ Veneti propter etatis infirmi-
 tatè duriores se præberent, nec ille alioquin permãsurus videretur, Franciscus, ac Floren-
 tini arbitrati illũ faculè, dũ animus in dubio esset à Venetis distrahi posse, propositis ei per
 inter-

flumine situm diximus, quò se hostes post Quintianum captum ex itinere receperant, petit. Illi autem veriti ne inclusi obsessique ob rerum necessariorum inopiam obsidionem diu ferre non possent: ne in hostium potestate deuenirent, relictis qui presidio ac defensionem oppidi sufficere viderentur, Senigam quina inde millia passuum à Ponteuico, se conferunt. Post hæc Iacobus castris positus, quo hostibus facultas omnis præcidatur mittendorum è Cremonensi auxiliorum obsessis, propter pontis commoditatem, simul vt maior ei copia stramenti ac pabuli ex hostili agro suppeteret: tum etiam vt hostem grauius læderet: pontem vectilem, continuò adhibitis fabris effecit: atque eum supra Pontemuicum, ad mille passus iacit. Quo facto, exposita vltra Olium amnem parte copiarum, omnem prope superiorem Cremonensis agri partem, ad Alpes spectantem vna propè excursionem in ditionem redegit: nec minore cura interim tormentis æneis muros oppidi quatiebat. Cæterum tanta vis pluuiæ erat, vt non posset in armis miles consistere. Sed cum vel paruam temporis iacturam sibi perincommodam ac periculosam existimaret: ne fortè interim valentior hostis accederet, contra suorum prope omnium sententiam, an oppidum expugnare posset, experiri constituit. Admotis itaque copijs, summa vi oppidanos aggressus, multis vtrinque cæsis ac saucijs, septimo obsidionis die oppido potitus est. Nec mora, Senigam petit: quò se recepisse equites diximus, qui Pontemuicum deseruerant: sperans se oppido & inclusis in eo equitibus vno tempore potiri posse, aut certè eos per insidias extra oppidum illectos comprehendere. Inter hæc Franciscus certior factus Quintianum à Iacobo captum esse, quod putabat nullis, quamuis magnis, hostium opibus vno mense capi posse, & ad Pontemuicum castra posita, multa etiam Cremonensis agri ab eodem in ditionem Venetorum redacta esse, coactis repente, quas potuit, è circumiectis locis copijs, Cremonam contendit, equitatuque, qui in Cremonensi erat, ad se celeriter accito, fretus etiam ea manu quæ apud Senigam erat, Cremona mouens citato agmine Pontemuicum petit, ratus id oppidum adhuc in suorum potestate esse, speransque oppidanos non solum obsidione liberare posse, sed etiam traiecto flumine, subito atque improviso aduentu hostes opprimere. Cumque citatim contendens in itinere, præter suam opinionem accepisset Pontemuicum captum esse, primò credidit (quoniam is locus haud facillè expugnari posse videbatur) suorum dolo amissum. Ast vbi vi captum cognouit, mutato repente consilio, Senigam profectus est, idque optima ratione prouidit, arbitratus Picininum post captum Pontemuicum, Olij amnis oppida sibi eripere conantem (vt copiarum quas in Brixienti haberet trans Olium clauderet, neque enim aliter subueniri posse) Senigam, id quod euenit, confestim ducturum. Ac fortè cecidit, vt eodem tempore ipse à citeriori, ille ab vltiori parte oppidi, ac fluminis quæ Brixiam respicit, Senigam peruenerint. Cæterum Iacobus, postquam Franciscum aduentum se animaduertit, neque habere se eas copias quibus tutò posset, ad Senigam castra facere, nec faciendi pontis, quò oppidanos vehementius premeret, sibi facultatè esse, hostibus in aduersa ripa adstantibus leui prælio cum ijs, qui intus erant, edito, ijsque intra portas reiectis, iter retrò ad Pontemuicum, vnde venerat, conuertit. Ibi magnam vterque, Franciscus Senigæ, & Iacobus apud Pontemuicum, æstatis partem consumpserunt. Leuibus quibusdam prælijs interim commissis. Præterea Iacobus, quæ ceperat, in Cremonensi oppido tutatus, magnam inde rei frumentariæ vim conuexit, quæ magno Brixie vsui fuit, crebrisque excursionibus agrum Cremonensem infestum faciebat. Inter hæc Carolus Gonzaga, qui initio aduersus fratrem aliquando erat aduersam fortunam expertus, tandem statuit totis copijs decertare. Ac mox cum fratre, ac Tiberto collatis signis congressus, infeliciter pugnauit. Et quamuis equitum, quos eo prælio amiserat, numerus haud magnus esset, nihilominus quia copiarum duces, ac primores equitum penè omnes capti fuerant, maior re ipsa, quam videretur, ea clades fuit. Ex eo sequutum, vt & Veneti & de Veronensi agro solliciti: & Ludouicus à fratre metuens inducias in certam diem inter se fecerint, quibus cauebatur, vti Veronensis ac Mantuanus ager trans Mincium amnem à belli cladibus liber esset. Post hæc Franciscus dissimulato consilio, cum ad se Ludouicum ac Tibertum cum copijs è Mantuano accerseret (quod ab ea parte bellum, propter inducias sublatum erat) illos Gaudium oppidum ex itinere petere iubet, locum quidem, præter nemus circumiectum, triplici munimento firmissimum, cum quidem per Mantuanum, & Cremonensem agrum commodius ad eum

iter esset. Est autem situm in apertis campis, haud procul à Monte Claro, & Brixia non plus duodecim millia passuum remotum. Iiç; profecti subito atque improviso aduentu exterius munimentum ingenti fossa atque aggere circumdatū cōtinuò occupant. Quod vbi Francisco nunciatum est, haud mora, cum omnibus copijs præter eas quas præsidio reliquit, quanta maxima celeritate potuit, eò cōtendit. Cuius discessionis causa cognita, Picininus confestim alio itinere & ipse cum copijs mouens, eòdem aduolat. Tantaque fuit illius velocitas, vt Francisci celeritatem præuenerit, magna spe fretus se non solum posse Gaudiensibus obsessis opem ferre, sed etiã Ludouicum, ac Tibertū, aut intra munimenta comprehendere, aut si egressi obuia irent, fundere, ac fugare. Cæterum id cōfiliū cū legatis castrensibus periculosum videretur, ne pugna implicitos superueniēs Frācisus turbaret, remq; in discrimē adduceret, essetq; ambiguū, an adhuc Gaudiēses in fide permanerēt, omissum est. Ac mox profectus ex altera parte Franciscus munimentum ingressus, obsidere oppidū perrexit. Postquam verò Picininus animaduertit frustra ibi tempus teri, nec posse vlla vi oppidanis succurri, Portianum, quatuor inde millia passuum auxilij spem obsessis ostentans concessit, ibiq; permansit. Franciscus autem continuata obsidione oppidū cepit. Et quoniam is locus, vt diximus, ad infestandum Brixiesem agrum peropportunos videbatur, nihilominus Iacobus apud Portianū manere perseueravit, hostiū conatibus crebrò sese opponens. In hoc rerum statu omnis æstas, atq; autumnus cōsumptus est. Leuia tamē aliquot prælia, ac propè æquo Marte cōmissa. Sed accepta apud castrum Leonem clades, calamitatem per Carolum Gonzagam prius acceptā Venetis renouauit. Quod oppidū cū Iacobus, exclusis oppidanis, qui ad agros colendos (fide accepta) exierant, ppter eius opportunitatē (est enim sitū inter Abdiam atq; Oliū, amnes) occupare tentasset, quo Franciscū è Brixienfi agro extraheret, & oppidanum iam oppidū dedituri viderentur, Venetorū verò equites securi magna ex parte arma posuissent, profecta interim à Francisco auxilia, castra improviso inuadunt, eosq; omnes, antequā arma capere, aut gladios stringere potuerint, capiunt. Quingēti pp̄ homines capti, castra direpra sunt. Inter hæc Frācisus, ac Florentini de bello anxii, quòd regē ac Venetos pecunia plus posse quàm se intelligebāt, etsi diutius bellum traheretur à Venetis, veriti ne sumptus ferre nō possent, belli moras præcidere quauis ratione cogitāt. Et quia Florētini veterē maiorū amicitia optimè erga Renatū affecti erāt, putabātq; illū Alphōsi statū in Neapolitano regno perturbare posse, approbātē consiliū Frācisco, illū p̄ legatos cū duobus milibus equitū, præter sagittarios in Italiā accersunt, dena auri milia in singulos mēses decreta. Adiectumq; fœderi, vt Renato, cū vellet, libera facultas ex Italia decedendi, & Frācisco ac Florentinis eius itē dimittendi potestas esset, dummodò tribus antè mensibus, ea illi missio denunciaretur. Is in Galliā Cisalpinā transgressus, Gulielmo, montis Ferrati principis fratri, qui à rege, ac Venetis mercede cōductus, aduersus Franciscū bellū gerens, agrumq; Alexandrinū ac Nouariēsem infestans, bonā partē equitatus Frācisco in se cōuerterat, vt arma poneret, persuasit. Acceptisq; illius copijs, ijsq; Bonifacio eius fratri cōmissis, multisq; Alexandrinorū adiectis, ad Franciscum se cōtulit, castraq; cū castris iūxit, eo videlicet cōsilio, vt Venetis Brixienfi agro expulsis, quòd ea estate putabant fieri posse, inde Florentiā peteret, ab ea parte aduersus Alphōsum bellū gesturus. Eius aduentus Francisci res haud dubiè cōfirmavit. Nā & Gulielmū graue hostem illi placuit, & præter equitatū ac sagittarios quos in Italiā trāsuexit, ipsius Gulielmi copias sibi cōcilauit, & Bartholomeum Coleonem, ac nōnullos alios ductores cum tribus milibus equitum: qui bello contra Gulielmū occupati erant, in castra perduxit. Venere item à Florentinis p̄ id tempus, ad Franciscū in castra Michael Chottinola, & Alexander eius frater, existimantibus tātis viribus cōiunctis, ea estate Brixia Venetis eripi posse. Cum quibus copijs Franciscus simul & Renatus mox profecti, Mōte Vico primum vi capto, multisq; alijs circa oppidis (in quibus expugnandis magna crudelitas præter Italiæ consuetudinē, à Gallis patrata est) omnem Bergomēsem, ac Brixiesem agrū, & quicquid inter Olium atq; Abdiam amnes interiacet, tanto tumultu ac terrore inuoluit: vt propè omnia, alia metu, alia Venetorum odio, sese eius fidei ac potestati permiserint. Tanta autem eius procellæ vis fuit, vt Veneti nusquam amplius castra cum hostium castris conferre iam possent. Nec tamen Picininus, in quo Venetorum conseruandi sta-

uandi status spes reliqua erat, adduci potuit, vt aut Brixiaë moenibus se includeret, aut Athesim flumen, quod Veronam influit, cum copijs transfret. Sed iuxta Benacum, qui lacus est in Brixienfi nobilis, vnde & Mintius amnis Mantuam præterfluens exoritur, castra habens, indeque crebras excursions faciens, hostiles agros infestos reddebat. Ad hæc Manfredus ac Gibertus Corregiensium princeps, qui à rege conducti aduersus Franciscum, & Ludouicum Mantuanum regulum, bellum gerentes, in Mantuano, ac Parmensi agro castella quædam ceperant, multaque egregia facinora ediderant, pluribus excursionibus prope portas Parmæ factis, quibus in locis, propter factiones & clientelas magna eorum autoritas erat, quod eorum maiores olim Parmam imperio tenuerant: missa à Francisco aduersus eos maiore suorum manu, & ipsi cedere coacti sunt. Quibus difficultatibus ac periculis Veneti circumuenti, cum reipub. salutem in vno rege positam animaduernerent, Ioannem Maurum, qui Senis ab initio belli fuerat, foedusque cum Senensibus composuerat, paulo antè Venetias reuersum, legatum ad eum mittunt, oratum, si eorum statum saluum esse cupiat, auctis copijs ipse in Hetruriam contendat: quod Florentini iniecto domi metu, copias ex Insubribus in Hetruriã reuocent. Multa siquidem in illo fuerunt ornamenta: ingenium ad omnes tum pacis, tum belli artes, imprimis habile, magnitudo animi, modestiæ ac decoris studiũ, cõstantia, probitas, facundia egregia, qua reos in iudicio, orando causas veterũ more, graui periculo liberauit. Ob quas quidem virtutes, respub. Venetorum maximis & honestissimis legationibus eius opera sæpenumero vsa est. Is ad regem profectus, huiuscemodi orationem habuit: Et si pax tua, atque societas (rex inclite) nostræ reip. semper optabilis fuit, quod eam nobis honestissimam ducimus: tamen vel ea maximè causa illam expetiimus, atque cõtraximus, vt Italiam pacatam tandem aliquando videremus, quæ ab vltima memoria nostra bello vexata, nunquam potuit conuiescere. At verò cum hoc propositum, atque cõsiliũ nostrum à Francisco Sfortia & Florentinis perturbatum esset: causas belli quærentibus, necesse fuit, & tibi æquè & nobis, vel inuitis arma suscipere. Verumenimuerò hoc bellum longè aliter processit atque ipsi opinabamur, & ratio dictabat. Neque enim verisimile cuiquam videri poterat, Franciscum, ac Florentinos tuæ ac Venetorum potentiæ pares esse posse. Quod quidem, si rectè cogitamus, & maiestati tuæ simul, & nostræ reip. decori haud dubiè cedit: sed Alphonfi maiestati, cuius est maior etiam autoritas (pace tua loquar) magis: quoniam in Hetruriam non misisti eum copiarum numerum, qui ad tantum bellum gerendum satis esset: qui que tanto rege tam opulento, tam glorioso dignus videretur. Præsertim cum scires Florentinos eas parasse copias, quibus exercitum tuum cedere necesse fuerit. Ideoque magis famæ tuæ & existimationi officere arbitror, quod Ferdinandum filium huius expeditionis ducem effecisti: cui quidem cedere turpius sit, quàm priuato cuius copiarum duci. Quem quidem, sat scio, si pro egregia illius virtute, par aut certè non multo inferior copijs, hostibus fuisset, hodie in eorum finibus cum magna tua gloria bellum gerentem videremus. sed cum parua manu maioribus copijs resistere, aut obsessis opem ferre non poterat. Quibus quidem rebus à te rex, consuli oportuit, tum ob foedus quod tecum sanximus, tum vel imprimis gloriæ tuæ causa, quam vt tueare, omni à te ratione curandum est: ne quando vsquam apud rerum scriptores extet, tuum exercitum Florentinorum exercitui cedere coactum. Multum etenim tibi rex, nõ solùm quid præsentis de te sentiant, sed etiam magis quid posterius de te existimaturi sint, cogitandum est, quorum hoc liberiora fuerint de te iudicia, quod ab omni metu ac spe remotiores fuerint. erunt igitur qui hoc aliter, ac se habeat, interpretentur. Putabunt enim alij te non tantum opibus ac potentia valuisse: alij id tibi negligentiam ascribent, eamque vt in tantis rebus fugiendam improbabunt. nonnulli etiam fortasse tuam erga socios atque amicos fidem, atque officium desiderabunt. Hæc autem omnia iudicia effugies si (quod nostræ reip. salutare in tantis malis videtur) maioribus equestribus ac pedestribus copijs quamprimùm comparatis, ipse in Hetruriam proficiscare. erit sanè tua profectio magno hostibus terrori. Neque enim solùm eorum impetum, ac ferociam cohibebis propter eam opinionem, quæ de tua virtute apud illos increbuit, cuius insignia experimenta Neapolitano bello edidisti: sed etiam ijs depressis & fractis Venetorum sociorum, & amicorum statum, quæ tuum existimare debes, vehementer subleuabis.

Adhæc Franciscum, qui Mediolanensibus oppressis, imperium illud occupauit, Mediolani possessiōe cedere compelles: denique vna & eadem opera totam Italiā pacaueris, quod fuerat tuum ac reip. nostræ consilium, & quidem maximè à te optari, rex, debet, vt tanti scilicet boni auctor prædiceris: in quo enim (bone Deus) magis, aut melius elucescere potest vel virtus tua, vel gloria, quàm id efficere, atq; conari, vt Italia consopito armorum strepitu, ocio & quiete perfrui possit? Erit in manu tua, leges dare pacis, & belli quibus velis: nec erit, qui auctoritati tuæ nõ pareat. Sed scito hæc cõsilia, si rem serò exequare, vana aut nulla fore. Iam enim estas, vt vides, præceps est, & nisi matures, p hyemẽ eundum erit. quod anni tempus ad rem gerendã inutile est. Ita nec socijs vllam malorũ alleuationẽ afferes, & omnis sumptus in militẽ perierit, & de existimatione tua non parum detrahetur, si in re gerenda cessaueris, teque intra castra continueris. Oportet, vbi velis sociorum saluti ac dignitati tuæ consulere, celeritati seruias, quæ cum cæteris in rebus, tũ maximè in re militari plurimũ valet. Frustra enim, vbi semel opportunitas è manibus elapsa est, Dei immortalis auxiliũ implores. Quæ, ppter quæso, abiecta mora, sociorũ saluti ac dignitati tuæ fac cõsulas. sic & glorię & existimationi tandẽ tuæ pspicies. Quæ cum dixisset, Rex placidè in hũc modũ respondit: Ego, quid mihi neglecti erga vos Venetos socios, & amicos officij, iure imputari possit, non video. Nam simul ac à me peritistis, vt exercitum in Hetruriam mitterem, quoniam Franciscus fines vestros inuasisset Florentinorum opibus adiutus, confestim, vt par fuit, exercitum parauit: & quo maior Florentinis belli metus incuteretur, nõ per alium gerere id bellũ quàm per Ferdinandũ filium, qui est mihi mea vita charior, volui, easq; copias misi, quas putauit satis esse ad bellum administrandum. Sed siue propitia fortuna hostibus fuerit, siue vestri copiarum duces non eum equitatum, quem æquum erat, in castra perduxerint, res aliter, atque ipsi sperabamus, euenit. Accesserunt alia incõmoda, quòd in finibus hostium bellũ gerendũ fuit in magna rerum necessariarũ penuria, quodq; à Senensibus socijs timidè atq; exiguè nobis suppeditata sunt oĩa, qui neq; oppida, neq; receptus vllos in suis oppidis in quibus tutus esset noster exercitus, concedere sustinuerũt. Quod si esset ab illis factũ, nihil dubitari potest, quin Florentini in maximum discrimen rerum suarum ab exercitu nostro adducti essent. Sed veriti finitimorũ hostium potentiam, nec amicos se, nec inimicos satis constantes præstiterũt. Pax quidẽ, & quies Italiæ mihi maximè curæ est, nec est quicquam in quo frequentius animus & cogitatio mea versetur. Itaque pro ea componenda omnes profectò labores libens subierim. quam rem si minus efficere ac consequi poterò, at apud omnes animi mei hunc affectum testatum relinquam. Sed quanuis omnia quæ iure foederis debui, à me vobis præstira esse intelligam, misso in Hetruriam exercitu, misso Ferdinando filio, paratis etiã nouis copijs, quas cum Ioãne Vintimilio præstantissimo copiarũ duce eodem mitterem, tamen vt agnoscatis (Veneti) salutem reipub. vestræ vt sociorũ et amicorum mihi carissimam esse, non grauabor ipse quamprimũ auctis copijs, eodem proficisci, nec per me steterit, quin & vestrã remp. tãto periculo subleuẽ, & optata pace Italia nostra opera aliquando frui possit. Ab hoc sermone digressus cogitare de bello attentius cœpit. Itaque confestim milites scribere, atq; omnia parare, quæ huic expeditioni vsui esse viderentur. Et quo citius copias cogeret, vetere consuetudine in prata Campana se contulit, omnibus eò conuenire iussis, qui essent secum profecturi. Cæterũ ijs serò aduenientibus, illũ citra cãpum Latronẽ hyems oppressit. Cũque adhuc rex ibidẽ esset, Franciscus Aringherius legatus à Senensibus ad eũ venit de cõmuni foedere acturus: quæ res pluribus diebus per Mattheũ Malferitũ legatũ regiũ apud Senenses agitata fuerat. Cũ autem legatus Venetus magnopere instaret, vt traiecto flumine in pontificis Romani fines transfret: atque iter cœptum persequeretur, respondit, profectionem suam in Hetruriam per id anni tempus (iam enim Calendæ Octobris præterierant) inutilem sibi videri: præsertim cũ in Senensi agro nullum haberent oppidum, quò se cum exercitu in hyberna reciperent. Ex eo enim futurum, vt nequicquam equitatus peditatusque consumeretur. nec eius postea vllum ineunte vere vsũ fore. atque ideo in id tempus profectionem differre satius esse. At legatus magis magisque instare: nec vllò modo intermittendam profectionem tam necessariã dicere: quandoquidem si à Senensibus in oppida nõ recipiantur, at in Auerfi Vrsini finibus re-

nibus receptus futurus sit: non posse eum salua fide & dignitate iter differre: præsertim cum Veneti Renati bellum illius causa tollerent, qui multas sibi & magnas condiciones proponat: quandoquidem omnes reiecerint, vt qui eius societatem, & amicitiam, vsq; ad vltimum discrimen tueri decreuerint. Quibus rationibus motus rex statuerat postri die anem transire. Cæterum proxima nocte, quasi palam inhibente Deo transitu, quæ & vates quidam illi exitiabilem futurum monuerat, repentinus quidam dolor crus eius dextrum inuasit, cuius vis tanta fuit, vt inde moueri non posset. Quinto abinde die, continuato dolore, nihilominus deliberauerat lectica delatus iter ingredi, atq; anem trajcere. Cæterum cum ad vehementem cruris dolorem etiam febris accessisset, consilium mutare suadentibus medicis, coactus, Fontanam castellum ijs locis proximum, lectica se deportari curauit. Ibi cum pharmacum sumpsisset curandæ valetudinis causa, ex subita humorum commotione, inter suorum manus collapsus, creditus est à vita discessisse. Quæ res continuò in vulgus edita, popularium animos mirum in modum perculit: medicorum deinde fomentis ad se reuersus, dum se propediem conualiturum sperat, equitatum ne mitteret, aliquot apud se diebus adhuc continuit. Sed præter opinionem omnium, ingrauescente indies morbo, postulante Ferdinando, partem equitatus confestim ad se mitti, quod diceret se confidere propter Alexandri Sfortiæ discessum, quem ad Franciscum fratrem, cum Michaële Cottiniola profectum diximus, posse, ereptis tormētis eneis hostes, qui adhuc Vadam obsiderent, castris exuere, Inicum Gheuaram cum mille equitibus eò proficisci quamprimùm iussit. Cæterum antequam in castra peruenire potuerit, Vada turre ac munimentis euersis (iam enim Antonius Olcina iussu regis abierat) capta & in hostium potestatem redacta est. nec tamen è regis quisquam est captus. Nam postquam disiecto muro, locum se tueri non posse animaduertent, conscensis nauibus quæ in portu erant, saluti consuluerunt. Cum autem regi vlcus inuri oporteret, nec aliter medicis sanari posse videretur, essentque qui suaderent, ei propter doloris impatientiam cohibendas manus, vetuit, perpeffurum se omnia affirmans, quæ medici iuberent. Atque ita interritus, vrentem spectare sustinuit. Inter hæc per Italiæ Principum legatos de communi pace (pro qua quidem re Marinus Caraciolus, & Michaël Riccius à rege missi erant) apud summum pontificem Romæ actum. Et in eo quidem Alphonsus, quod res conficeretur, non nihil de iure suo, hortantibus Venetis, detrahi patiebatur. Verum enimvero ea pacis mentio frustra fuit. Rex deinde percurato vlcere, in magna salutantium & congratulantium turba, Neapolim redijt. Quod paulo post Matthæus Malferritus Senensium rogatu, ad eum reuersus, societatem de qua diu actum fuerat (e docto rege, cur id expediret) confecit. Postquã Ioannes Maurus rebus (vt diximus) infectis, legatos de pace Roma discessisse accepit, cum iam planè omnis de bello cura esset, regi persuasit, vt stipendium in militem conferret. Nouem millia equitum, quatuor peditum, partim iam in castris erant, partim nuper mercede erant conducta. Cumq; iam nonnullis ex ducibus stipendium traditum esset, allatum est (præter omnium opinionem) pacem inter Venetos, Franciscum, ac Florentinos ad Laudum oppidum factam esse. Quod vbi Alphonsus rescivit, valde quidem primo (vt par erat, quoniam se inconsulto facta fuerat, atque inscijs Ludouico Podio, & Antonio Pisfaurensi eius legatis, qui ab initio belli Venetias profecti res communes tractauerant) commotus est. Nec quam indignationem animo conceperat, apud legatum dissimulante tulit, quiduis aliud potius se auditurum credidisse, pro palam dicere quam se in re tanta, quæq; sua tantopere interesset à socijs, neglectum esse, pro quorum statu conseruando tot tulisset labores, tot sumptus fecisset, atque in Hetruriam trajcere parasset. Quorum deniq; rogatu multam iam pecuniam in militum stipendium effudisset, non potuisse saluo foedere, absq; suo consensu pacem fieri. At legatus placare regis animum magis magisque niti: causari, id à ciuibus suis necessitate factum, nec aliter existimandum esse. In ipsa tamen pace honestam de eo mentionem non omissam, Licere illi in ea comprehendi, si velit, salua dignitate, trium mensium spacium ei ad deliberandum dari, Paratos esse Venetos prestare omnia, quæ eius honori & existimationi conducant. His, atque huiusmodi verbis aliquantum mitigatus, post aliquot dies, cum eius voluntas de pace exquireretur, pacem quidem non abnuere se dixit, at pacis ipsius condiciones (quippe cum nesciret quanam aut cuiusmodi essent, neq; enim ab ijs qui pacem

fecerant aut per legatos, aut per nuncios, ut par erat, delatę ad eum fuerant) non admittere. Si quis pacem à se petat, se non tam inhumanū esse, ut eum à se reijciat aut aspernetur: non esse eo ingenio, ut nō concedat, si honesta postulentur: id que per præconē publicē pronuciari iussit. At Senenses simul atque ijs denunciatum est, pacē factā esse, ijs que integrum esse ea cōprehendi, si velint, cōfestim, ut quos belli facietas dudum ceperat, pacem se accipere dixerunt. Quo facto, postea passi nō sunt, Ferdinandū exreipub. suę finibus Florentinos vexare. Quare cognita Alphonsus, Ferdinandi moram in Senęsi agro superuacua iam esse intelligens, cum copijs ad se reuerti iussit. Qui Tyberim trāgressus, & in Marfos profectus (relicta ibi copiarum parte) ad regem se contulit. Per id fermē temporis cum Genuam perlatum esset, tres naues à rege armari, & Genuenses naues aliquot locupletissimas ex Chio insula expectarēt, veriti ne ob eam causam regię armarētur, ut illas incurſu inuaderent, accedente graui indignatione, quam animis conceperant, ex eo quod rex nauim Squarciaficam, oratoribus ad illum missis, nō reddidisset, nec precium mercium persoluisset, naues octo in quibus duę minores, quas vulgo Banoneros vocant, celeriter comparant, eisq; Ioannem Philippū Fliscum, antiquę nobilitatis virum, præficiunt. Quas postquam ad cursum paratas esse, Alphonso nūciatum est, cōfestim tres illas naues, quę iam vltra Siciliam profectę erant, reuocat, atque in Neapolitano portu collocat. At Ioannes Philippus navalibus socijs & comitatibus, ceterisq; necessarijs in naues impositis, soluta classe in altum euectus, præter omnium opinionem, in Siciliam primū nauigat, Drepanumq; hostiliter profectus, accepto comatu circuitaq; insula, Ionium mare transgressus, ad insulam, quam Sapientiam vocat, nauigat, ibi nauim ex Chio aduentum præstolaturus: ad quas prius Genuenses miserat, qui classis profectioem nunciarent, monerentq; ut prius naues ad eam insulā peruenissent, alteras expectarent. Quibus duobus ferē mensib. post profectis, & cū classe coniunctis (sex hę fuerunt) cum Alphonso nūciatum est, propalām minitari eos, se Neapolitanum portum perituros, & regias naues incensuros, primū omnium Bernardo Villamarino classis suę præfecto negocium dat, ut cum triremibus, quas habebat, profectus, sciscitetur quid agant, & quem cursum teneant, obseruent, ac si Neapolim perant, vbi appropinquare ceperint, celeriter ad se aduolet. Deinde portus fauces (quod erat maximē necessariū) obtrudere incipit. Saxa ingentia è proximis lapidicinis præproperē excidi, & in profundum iaci imperat, & quod citius muniat, ratus Genuensium naues mox affuturas, in tumulos extrui tam propinquos inter se, ut nulla aduersariorum nauis interlabi posse videatur. Huic munimento ligneam primō cathenam è multis trabibus compactā, deinde ferream adijci præcepit. Quā lapidum congeries deficiebat, molem à tergo muro circumplectitur tantę altitudinis, ut nauis onerarię altitudinem superaret. Tormenta aenea, quę multa, ac varia mirę magnitudinis habebat circa molem, & contra molem, opportunis quibusque locis disponit, equitatus partem in urbem accersit, delectibus in Campano agro habitis: urbanam iuuentutē arma parare, & vbi opus sit, adesse præcepit: defensores nauium fortes viros delegit. Interea allatū est, triremes decem Genuę armari, quę onerarijs cōiungantur: sine quibus propter triremes quas tunc rex habebat, Genuenses arbitrari videbātur onerariarū vsum inanē fore: quo magis Alphonso curę fuit, munimenta incepta maturare. Neq; dum enim saxa contra portū proiecta in tantam altitudinem creuerant, ut superlabi oneraria nauis non posset. Interim Genuensium naues quatuordecim intra Capreas, Aenariamque prospectę sunt. Quo cognito Alphonsus arma expediri, & ad molem accurri, si fortē accedant, imperat: opere tamē muniendi portus nec noctu, nec interdiu intermisso. Cæterum Genuensium classis rectē in Prochyta sinum profecta, sui metum paulisper regijs sustulit. Postero die Bernardus Villamarinus cum triremibus reuersus defendi naues in portu posse spem fecit. Tertia die Genuensium classis Neapolim versus profecta: ac supra portum tantū extra tormenti iactum, explicato velo euecta, ostentatione modō sui facta, varijs terroribus illatis, vnde mouerat, redijt. Idem triduo post, sed nequicquā fecit: omnibus mirantibus tam vanę ostentationis causam. & sanē si viri modō fuissent, propter opera & munimenta adhuc imperfecta, regię naues egrē se defendi potuissent. Tū planē intellectum est, triremes à Ioanne Philippo expectari, sine quibus diffidere videbatur, posse se destinata

se destinata consequi. Quas dum expectat (lentè enim ac segniter ea res Genuæ agebatur) complures dies cõsumpti sunt. Inter hæc muniendi portus ac perficiendorũ operũ spacium regi datum. Lapidum cumulis ad summam aquam perductis, spacium quod intermissum erat, immensũ profectò operis, expletum est. Pari diligentia lignea catena, & item altera ferea absolutæ, ac naues quæ moli adligatæ erant, in portum interiorẽ minoris altitudinis, præter illas duas ingentes & Squarciaficam traductæ sunt: hæcque corio crudo ab interiori parte, vt earum quoq; mali, contra vim ignium circumtectæ. Atque hæc opera diutina quædam atque inaudita maris tranquillitas, quò maturius efficeretur adiuuit. Paucis post diebus Ioannes Philippus serum triremium ad se aduentum demiratus, soluta classe Pontiam versus contendit: siue vt aduenientibus aduersus ire: siue quòd aquandi cõmodè in illis locis, rostratis regijs prohibentibus, potestas nõ esset: ex Pontia deinde Plumbinum nauigat, dimissis Genuam nauibus, quas è Chio profectas diximus, prædæ magis, quàm bello aptis. Quò aliquanto post onerariæ tres ad bellum instructæ ad eum Genua missæ sunt. Nam quòd rex onerarias sex magnas, inter quas duas illas inauditæ magnitudinis habebat, & haud tutum Genuensibus videbatur (sex nauibus classi detractis) cum cætera classe Neapolim adire, portumq; inuadere: naues illis submiserunt: eò quoque triremes illæ decem, quas segnius propter ordinũ discordiam, parari diximus, duce Masino Fregoso, Petri fratre, qui tum Princeps Genuensium rempub. tenebat conuenere. Eodem & Siretos Vultabius (is opinatus eam discordiã componi posse, ex Neapoli Genuam se cõtulerat) vnà cum Angelo Ioanne Lomellino cui componendæ controuersia cum Ioanne Philippo ac Masino potestas data erat, profectus, & cum eo de tota Senatus sententiã collocutus: relictis haud procul à Plumbino nauibus, monitisq; ne intra regni fines accederent, terrestri itinere ad regem venit: speque facta, rem componi posse, regem primò seorsum affatus, deinde in Senatum introductus, quæ Genuenses vellent, exposuit. At cum eiusmodi postulata haud quaquam ex qua visã essent, ea irrita rex habuit: maximè quòd fama erat, totam classẽ aduentare. Turpe enim regio nomini existimabant, regem cum armato aduersario intra regni sui fines pacisci, ne videretur id metu compulsus effecisse. Quòd cum ille animaduerneret, dari sibi nauim rogauit, qua confestim classẽ adiret: ne intra regni fines appropinquaret. Sed dum accepta bireme nauigat, Masinum cum triremibus nauem ad Pontiam insulam iam profectum reperit, non expectatis onerarijs. Nam is quidem Ioanni Philippo, penes quem summa imperij erat (vsque ad eò ea tempestate inter nobilitatem ac plebem vetus certamen & perniciofa contentio exarserat) haud satis audiens erat. Hũc Siretus docuit, quatuordecim nauibus longas armis, virisque egregiè instructas regi esse: tot enim parauarat vbi cognouit decem à Genuensibus armari, non esse ijs locis immorandum absque onerariarum præsidio: proinde quamprimùm ad onerarias se recipere ne cõtaretur: putare se illas subitò affuturas: at ille tum studio visendæ insulæ, tum quòd re ad consiliũ delata, alijs occasum solis expectandum, alij lunæ exortum (quòd aër anceps videretur) dicerent, perstitit. Alphonsus verò opinatus aut casu, aut iudicio fieri posse, vt Genuensium triremes seorsum ac procul ab onerarijs accederent, Bernardum Villamarinum cum ijs quatuordecim rostratis, quas habebat, impositis in eas præter nauales turmas, compluribus lectis viris, sub vesperam eò iubet contendere. Isque ad Aenariam insulam primùm delatus, per noctem inde soluens, Pontiam petit, præmissis triremibus septè, in prædæ spem, si fortè ibi Genuenses essent. Cæterum ea fuit Genuensium incuria atque imprudentia in disponendis speculatoribus, vt parum abfuerit, quin omnes in ipso portu capti fuerint. Itaque vt regias triremes iam appropinquantes viderunt, tum demum damnatis eorum consilijs, omnia tumultuosè ac trepidè agere, socij remigum, remiges sociorum officia turbare. Vna denique salus in tanto discrimine visa est, in celeri fuga posita, antequam propius congressis regijs, portus exitu prohiberentur. Itaque cõfestim remo veloq; summo certamine obnixa, fugam arripiunt. Quòd vt Bernardus animaduertit, exhortatus suos ad res gerendas insequi fugientes cœpit. Cæterum plus valuit Genuensium timor, quàm regionum studium, quanuis regiarum triremium duæ celeriores, Genuenses terra includere conantes, eas haud multo interuallo cõsequerentur. Cum autè Circeo iam monte transiisso, supra quinq; & viginti millia

passuum à Pontia fugiendo emensi sese premi, nec euadere posse animaduverterent, sex earum, quæ propiores periculo videbantur, in queis erat Masimus, conuersis puppibus proras in litus tanto impetu, adiuuante velo, adigunt, vt tota penè triremium ipsarum corpora illisa, atque contracta in terram penetrauerint. Tantaque fuit trepidatio, ac pauor instantibus tergo regijs, vt omnes salutis tantummodo memores cætera neglexerint. Itaque desertis triremibus, passim in terram dilapsi, pars semiermes, alij inermes procul à littore diffugiunt. Armorum signorum ac tormentorum magnus numerus cum cætera præda à regijs captus. Tres verò reliquæ quæ paulò longius aberant, continuata fuga, cum in altum magis euectæ essent, vim hostium euaserunt. Triduo post cum Anichinus Corsus è Genuensi ora rediens, ignarus acceptæ calamitatis, qui cum sua nauis longa (quæ erat vna ex decem) sub Genuensibus merebat, Pontiam peteret, vbi Genuensium reliquas triremes putabat esse, Bernardus qui ad eam insulam, post fugatos aduersarios, cum classe se contulerat, nouè modò triremibus emissis, signisque hostium quæ ceperant, in classis Genuensis specie prælatis, propius aduentantem illexit. Qui tandem dolo cognito, cum frustra fugam à se tentari intueretur, in scapham delapsus, & ad eum profectus, illius se fidei ac potestati permisit. Post hæc à regijs tentatum, si qua inde vi Genuensium triremes reuelli possent. Sed vna tantum ex omnibus extracta est, cæteris adeò contractis, & arena ac terra immergis, vt nulli prorsus vsui futuræ videretur. Itaque cum laborem inanem sumi non placeret, ijs crematis abierunt. Eius calamitatis nuncio accepto, Ioannes Philippus Pontiam vsq; cum onerarijs profectus (quod nihil absque triremibus perfici poterat) retrò conuersus abire statuit. Cumq; Genuam versus contenderet, iuxta insulam Corsicam (teterrima tempestate exorta) ita disiecta est omnis classis, vt desperata salute, alia effraeto malo nauis, alia amissis antennis, alia velo discisso, alia sine malo, nulla integra (preter Prætoriam) in diuersa delatæ sint. Per eosdem dies atrox ac procellosus turbo apud Neapolim noctu repente excitatus, regiarum nauium, & Squarciaficæ malos vi sua adimum perfregit ac deiecit. Quorum casus, propter grauitatem ac pondus, ipsarum nauium corpora adeò labefactauit atque concussit, proras præsertim, vt nihil esset aspectu foedi, atque ea res pro miraculo apud omnes haberetur. Itaque quòd salutare contra incendia inuentum fuerat, in illo casu aduersum, atque incommodum fuit. Taurinis namque pellibus obuoluti mali, cum venti vim in se reciperent, ipsi turbini facile cessere. Ad hæc rudetes propter ignium metum in alteram nauis latus coacti infirmiores malos faciebant. Maris quoque tempestas, quæ postea in multos dies continuata est, proiecta ante molem pro munimento saxa disturbauit, catenamque ligneam dissoluit ac disiecit. Sedata tempestate, Bernardus cum classe Neapolim reuersus, adductis Genuensium triremibus captis vnà cum socijs eius expeditionis (ij erant aliquot summiviri) lætissimè à rege acceptus est. Eiq; ob versos in fugam aduersarios datum, vt equo per urbem inter principes viros (veterum more) inuectus, magnaq; ciuium caterua stipatus incederet. Per eosdem ferme dies Franciscus Sfortia, ac Florentini quò magis res suas confirmarent, legatos ad Venetos mittunt, qui suadeant vti pro communi Italiae quiete, confectæ paci societatem adijciant. Quam quidem rem Venetis confestim nunciari regi placuit. Et quo magis lenirent illius animum, honestas eius rei causas afferebant: atq; vt eius societatis particeps fieri vellet, orabant. At cum multa eam rem agitando in dies occurrerent, quæ partium animos distraherent, tantum valuit Ioannis Mauri legati prudentia, nunc regem, nunc Venetos hortando, monendo, orando, vt pristinam inter regem ac Venetos amicitiam redintegrarint. Persuasit Venetis, vt in ipso foedere cauerent regij honoris causa, vt legati à Francisco, ac Florentinis vnà cum suis ad regem oratum mitterentur, vti communem pacem, ac societatem, honestis conditionibus datis, acceptisque; ne recusaret. Missi in id à Venetis Hieronymus Barbadicus ac Zacarias Triuisanus: à Francisco Bartholomæus Vicecomes Nouariensis Episcopus, & Alberico Mallectus: à Florentinis Bernardus Medices, & Dietesaluius Nero, viri in agendis rebus latè cogniti. Et quoniam Ioanes Maurus longo vsu sensum, atq; animum regis callebat: placuit Venetis & ipsum quoq; pari honore ac potestate cum ijs quos nominauit, communes res agere. Per id etiam temporis, Nicolaus pontifex maximus, missis ad omnes Christianos populos ac principes legatis, vt imminente Barbarorum periculo occurrerent (iam enim finitimi Græciæ populi

Turcis

Turcis parere cogebantur: & erat ingens metus, propter ingentes illorum apparatus nuncios, ne Italiam terra mariq; inuaderent) Alphonsum, ac Fraciscum ad pacem, item Florentinos ac Venetos magnopere hortabatur: ac pro ea re iam prius ad regem miserat qui rem Genuensem componeret Dominicum Capranicensem, Cardinale Firmanum, qui pro ea re postea ad Genuenses se contulerat. Qui quonia dux & autor Italiae pacis ac societatis inter principes fuit, ac pro ea conficienda vnus omnium maxime laborauit, aliquid mihi hoc loco de eo dicendum putavi. Vita fuit imprimis emendata, & quae honestate ac probitate omnibus exemplo esset: frugalitate eximia, neglecto suppellectilis luxu, quem caeteri adamarent: pietate, fide, atque innocentia singulari, doctrina ac iuris Pontificij scientia, imprimis excellens: de quibuscunq; posset, benemereri studebat. Is suscepta prouincia componenda inter principes pacis ac societatis, postquam legati quos supra memorauimus, Romam conuenerunt, vna cum ijs iter ingressus, rege prius de omnibus certiore facto, Caietam venit. Rex venandi studio Traiectum oppidum petierat, quod a Caieta decem millibus passuum abest, cognitoq; legatorum aduentu, Caietam versus proficiscitur. Qui cum illi obuiam, honoris gratia, plus duo millia passuum extra urbem processissent, ijs perhumaniter susceptis, Caietam adiit, vbi omnibus hospitia p. ciuitatis copia, parari iusserat. Hic enim mos regis semper fuit omnibus legatis, quicumque ad se proficisceretur, diuersoria, & quotidiana cibaria non minore elegantia quam copia, & lauticia praebere. Eo die nihil de communibus negocijs tractatum. Postridie cum omnes oratores ad pontificis legatum conuenissent, ad regem profecti sunt. Remotis arbitris, cum omnes illi primas dicendi partes, aequo iure concessissent, ipse p. omnibus hunc in modum differuit: Rem sane facilem, & tibi vltro expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) ad te, rex, oratum venimus, pacem scilicet, ac societatem tuam, quorum vtrunq; & dare & accipere tuae bonitatis est, praesertim hoc miserimo tempore, quo vniuerso Christiano generi ac religioni nostrae sanctissime periculum ab exteris nationibus impendet. Quae causa imprimis hosce populos ac principes mouit, vt armis positis communi quieti consulerent. Nec vero putes te ab hisce in agenda pace contemptum esse, aut neglectui habitum, quod eam, te inconsulto, fecerint. Ita enim fieri necesse fuit, quod facilius conficeretur, quae fortasse aliquanto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim haud praeterita est honesta de tua dignitate mentio, sed & tibi relictus & concessus eius ineunda locus, ne tu id in regni tui detrimentum aut dedecus vllum factum arbitrare. Quod si te non alia ratio moueret, quam Italiae quies, quae prouincia diutissime exagitata atq; intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicit, similior victo videatur esse, tamen & equitatis & humanitatis tuae esse, communem hanc pacem, & societatem amplecti, vt tandem aliquando, quantum in te esset, requiesceret, atque vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq; tuarum laudum cumulo adijceres. Vt cum in praesentia non de ea pacanda, sed potius de tutanda & conseruanda agatur, multo magis debes communi huic foederi, & consentienti caeterorum populorum ac principum voluntati acquiescere. Imminet enim nobis bellum & graue & periculosum, quale multis iam seculis in Italia non est auditum. Agitur salus Italiae: agitur salus totius Christianae reipub. agitur salus totius religionis nostrae. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis, non contentus capta Constantinopoli, quae vrbs a Constantino potissimum aduersus Barbarorum impetus condita est, in cuius expugnatione quas caedes, quas incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorum violationes, quas sacrorum profanationes, quae Christi Dei nostri, quae virginis sanctissimae ludibria commiserit, non es nescius: non contentus, inquam, Grecia oppressa, quae aut iam omnis paret, aut metu eius contremiscit: non contentus denique finitimarum gentium obsequio, emergere iam e Graeciae claustris, atque in Italiam erumpere, Romamque caput, ac sedem religionis nostrae petere se velle minatur, nec solum nullam adhuc accepit pro tantis sceleribus suis poenam. sed tertium iam annum Thraciae Graeciaeque dominatur, omni interim, post captam Constantinopolim tempore ad comparandos exercitus, contrahendasque vires ex quibuscunq; gentibus, collato. Persuasit sibi hostis callidissimus, si dissentientem Italiam inuenerit, ea se facile potiri posse. hac autem subacta, caeteros Christianos populos, ac principes imperata facturos. properat hostis immanissimus, quo nos bello contententes improviso opprimat. nullum tempus

pestiferis consilijs eius exequendis aptius existimans. Nec fallent eum profectò cogitationes sue, si ociosi illius conatus spectabimus, si nò occurrerimus eius furori. Tanta est eius potentia, tanta auri atq; argenti vis: tanta classium moliendarum opportunitas, tanta deniq; hominum in bellum multitudo. Clausum est iam Aegeum mare nauibus nostris, nec amplius nisi plures simul onerariae, eaq; magnae Aegei maris insulas, & Orientales oras quib. in locis Christianis negociatorib. vberrimus questus solebat esse, adire iam possunt. Clausum est nobis mare Ponticum, & ipsum nostris hominib. fructuosum, castellis transitum impediens, in ipso Bosforo Thracio ab utroque littore excitatis. Habet praeterea in id bellum consentientes Scythas, genus hominum, & multitudine, & corporum robore, & bellandi usu formidabile, qui Christianorum oppida que in Ponto sunt, aut breui oppriment aut certe quiescere esse non sinent. Dimisit iam in omnes partes Barbarorum, & exterarum nationum oratores, ad eos maxime, quos mari viciniores expeditioni suae professe posse intelligat, ut illorum auxilijs atque opibus suffultus, incorruptissimam nostram religionem funditus euertat, ac sacrilegi illius Mahometi (quod Deus auertat) nefandis legibus subiciat. Nec dubium est, quin & Syros, & Afros, & Mauros reges, & ceteros etiam e mari remotiores aduersus Christianos in belli societate trahat. Mira est enim vis religionis, quae etiam si mala ac detestabilis sit, tamen animis semel insita, ac penitus impressa inflammarum homines, & concitare ad sui timorem solet: omnes enim quam ipsi colunt religionem potiorum ac sanctiorem aliena putant. Haec tot mala atque pericula Italiae impendentia sola pax atq; consensus vel tollere vel subleuare potest. Tantum enim est Italiae in armis nomen, ut vel solo rumore confectae pacis ac publici foederis possit insolentissimum hostem a pernicioso conatu suis deterrere. Sed ne hoc quoque satis est. Duce enim & auctore opus est, praesertim bello maritimo, in quo maxime victoria reposita videatur. Qui enim plus classe potuerit, facile profectò terrestris belli victoriam ceteris reliquerit. Nam quoad mare tutum ac liberum illi fuerit, nec comatu, nec milite, propter vicinitatem terrae Asiae ac paterni regni, prohiberi poterit. Quo commercio atque opportunitate sublata, aut fame, aut ferro vincatur necesse est. Te autem vno neminem aptiorem ad tantum imperium gerendum arbitrantur. Omnes ad te, summo consensu hanc praefecturam deferunt. Vident in te omnia abunde esse, quibus eiusmodi imperatorem praeditum esse oporteat. Summam scilicet belli scientiam, egregiam virtutem, amplissimam auctoritatem, maximam felicitatem. Quarum omnium rerum mirifica exempla ijs quae gessisti bellis demonstrasti, Neapolitano, Massiliensi, Hispaniensi, Africano. Vident etiam (id quod maxime huiusmodi bello requiritur) te maritimis copijs ac nauibus plurimum posse, tantumque maiestati tuae tribui, ut nulla Italiae ciuitas, nulla classis futura sit, quae tua signa non libens sequatur, quaeque mandatis tuis parendum sibi non existimet: quae res maxime in hac expeditione necessaria existimatur. Ceteris enim aequalitas ipsa inuidiam excitat, nec alios alijs praesente patitur. tibi omnes promptissime & absque inuidia obtemperaturi sunt. Nec verò (etsi magna antehac & praecleara facinora gessisti) superiora bella tua, cum hoc vno bello, gloria comparanda sunt. Illa enim habent fortasse aliquid quod non omnes equè probent: quoniam non sine Christianorum sanguine confecta sint: hoc autem veram & solidam & constantem omnium opinionem gloriam in se habet, quod contra Barbaras gentes, contra religionis nostrae hostes atrocissimos suscipitur ac geritur: in quo qui interficitur, magnum pietatis locum sibi apud Deum immortalem vendicat. Hoc tuum factum omnes vno ore laudabunt, & consentienti fauore prosequentur: Nec erit vllus tam iniquus rerum aestimator, qui non illud omnibus rebus ac aetate nostra ab omnibus regibus gestis, merito anteponendum iudicet. Hanc igitur prouinciam quo possis suscipere, communem hanc Italiae pacem, ac foedus in eas oportet. Nam absque hoc nec Italiae vires componi neque magnum aliquid mari geri potest: praesertim contra hostem potentissimum. Qui postquam Constantinopoli potitus est, nihil omnino praetermisit temporis ad aedificandas classes: cuius rei magnam ei commoditatem praebet & loci situs, & materiae copia, quae in ea regione permagna est. Hoc ut agas, a te petit vehementer Nicolaus pontifex maximus: a quo ego ad te legatus venio. Qui imminentibus periculis, tantis vniuersae Christianae reipublicae obuiam iri quamprimum expetit. Hoc te orant hi legati, clarissimi viri, hoc te vniuersus Christianus orbis, ut te duce maritimi belli, in comunibus periculis uti queat

queat. Noli, obsecro, Italię deesse: rempub. Christianã, religionẽ hanc sanctissimã (quã-
 tum in te est) tuere ac serua. Noli pati ea ruere quibus omniũ nostrũm salus consistit:
 occurre impendenti malo. Noli, inquam, expectare, dum immanissimã gentes Chri-
 stiano nomini inimicissimę, ad tantũ bellũ coeant, quod sustinere tota Europa nõ valeat.
 Nam quota pars orbis terrarũ Europa est? Cuius etiam magnã partẽ Scythæ tenent. Tã-
 tos autẽ possunt hæ gentes exercitus cõficere, vt illorũ modò aspectũ Christiani homi-
 nes ferre vix possint. At si maturabimus, omnia nobis secũda erunt. Recepta enim maris
 possessione, cum in Græciã Thraciãque exercitus nostri trãsmiserint, & Mahometi furor
 cohibebitur, & cæterę gentes rei euentũ tacitẽ spectabunt. Caue rex prætermittas hanc
 sempiternã ac verę gloriã occasionẽ, quę tibi à Deo imortali permissa & etiã parata est.
 Cogita eorũ principũ gloria quanta sit qui, p Christiano nomine vel amplificando, vel
 cõseruando aduersus hostes religionis nostrę bella gesserunt. Carolus ille Gallorũ rex,
 qui Aquitaniã, & Galliã togatã in Italia & Saxones, & alias quasdã gentes, è manu Bar-
 barorũ ereptas ad religionẽ nostrã rededit, & Magni appellationẽ meruit, & quãdiu or-
 bis terrarũ stabit, ab omnibus mortalib. pleno ore laudabitur. Gotthofredi nomẽ, qui
 Hierosolymas, & Christi Dei nostri sacratissimũ monumentũ (eiectis Syris) aliquando re-
 cepit (qui postea locus rursus in eorũ potestate nostra negligentia recidit) in omnibus
 gentib. p quã illustre est. Sigismũdi imperatoris gloriã, qui cõtra hosce eosdẽ Turcas se-
 pius pspere pugnavit, nulla vnquã etas cõticescet. Ioãnis Vaiuode, qui toties sua virtute
 atq; consilio huius Mahometi patrẽ prælio fudit, ac vicit, multis Turcarũ milibus cæsis,
 quãta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis cõmouere debet, quã religionis no-
 strę sanctissimã discrimẽ: in qua animorũ nostrorũ felicitas sempiterna continetur. Pro
 hac decertandũ, pro hac effundendã vires, pro hac deniq; vita ipsa exponenda est. Si
 pacẽ hanc & foedus Italicũ aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, ac de bello intesti-
 no sollicita erit. Qua cessante, aut de maritimis apparatib. nihil cogitate, ceteri Christia-
 ni principes, qui sibi esse remotiores ab hoc incẽdio vidẽtur, & ipsi quoq; ommissis belli
 curis, domi se continebunt. Quã ppter amplectere, obsecro, hanc cõmunẽ pacẽ ac socie-
 tatẽ, quę cõmunis nõ solũ Italiae salutis, sed & totius Christianę gẽtis atq; ordinis cau-
 sa instituta est, tẽq; ad benemerendũ de tota repub. Christiana, de Italia præsertim, quæ
 te tanquã ducẽ & Imperatorẽ suũ respicit, natũ esse ostende. Pro qua quidẽ re cõponẽ-
 da, in ijs quę æqua & honesta postulaueris, hosce legatos, & eorũ ciuitates ac principes
 eã ob rem ad te profectos, faciles reperies. Ea legati multis verbis cõfirmauẽre. Ad quę
 Alphõsius: Nunquã mihi adeo secũdã res aut domi, aut foris fuẽre, quin si cũ bello pacẽ
 cõmutare licuerit, bello pacẽ prætulerim. Nec verò nisi aut laceffitus, aut p socijs ad hũc
 diẽ arma suscepi, ac gessi bellũ: nec me tã ratio vlla mouit imperij aut regni augẽdi (quod
 Dei munere satis est amplũ, atq; opulentũ) quã meã ac populorũ quietis atq; tranquil-
 litatis qui nostro imperio parent. Isq; semper finis consiliorũ meorũ fuit, vt absq; iniuria
 in pace viuerẽ. In bello pacẽ, nõ in pace bellũ quærere soleo. Et si quãdo à nobis hostis
 pacẽ petijt, nunquã eũ aspernatus sum, nunquã reieci, sed honestis cõditionibus, petitus
 pacẽ dedi, proq; amico postea habitũ passus sum regnorũ meorũ cõmertio perfui. Hoc
 posterius bellũ Florentinũ, iam neminẽ nescire arbitror, Venetorũ sociorũ, & amicorũ
 causa, nõ vlla cupiditate mea, à me susceptũ esse. Quos cum vrgeri premiã ab hostibus
 cernerẽ, nõ fuit equitatis meã in tãto status discrimine eos destituere. Ita si à me esset pe-
 tita pax, vt à Venetis, nõ fuissẽ profectò durior in ea cõcedẽda, quã ipsi Veneti, quorũ
 gratia bellũ susceperã. Nec debuit certẽ (vt Venetorũ pace loquar) res tanta, præsertim
 quæ mea tãto pere referret, me incscio atq; incõsulto agi. Sed quæ acta sunt, redargui ma-
 gis, quã emẽdari queunt. Ego per me stare nolim, quin, hæc pax atq; societas cõmunis
 fiat. Nolo cõsentienti Italię deesse, potissimũ, cum hanc ipsã societate ac pacẽ, quem-
 admodum ipsi disseruistis, ad totius Christianæ reip. salutem & cõseruationẽ pertine-
 re agnoscam. Video enim quorsum tendãt Mahometi huius insolentissimi conatus: vi-
 deo quid struat ac moliatur, tantarum classium atq; exercituum apparatibus: video quò
 spectet illius audacia, quo uẽ sit pertinacia & cupiditas eius eruptura. si fuissẽ bello
 vacuus, omnes profectò iã vires in eius perniciẽ cõuertissẽ, nec essẽ passus (quãtũ in
 me fuisset) eius furorẽ euagari latius, sed bellũ cõsilia mea pturbauit, quo nũc liberatus

(Deo volente) propositū meū persequi poterō. Ego enim labenti reip. Christianę deesse nec volo nec possum, & vel dux, vel comes huius gloriosissimę expeditionis ire nō recuso. Tantumq; abest, vt eam deserere in animo habeam, vt omnes copias ac facultates meas in eam rem collaturus sim, ne vitę quidem parsurus: statui enim pro illius religione defendenda vitam exponere, qui pro hominū genere conseruando, vitam exponere nō dubitauit. Sic maiores mei, sic ego ab adoloscencia institutus sum, vt sanctissimā religionē omnibus rebus anteponā. Sed si honesta concedentur ac postulabuntur, nec pontificis maximi, cuius auctoritatē (vt debeo) plurimi facio, nec studijs populorū, nec principū voluntati refragabor, atq; huic necessarię expeditioni seruiam. Post hæc cū his de rebus agi inceptū esset, & quædā rex postularet quę consultatione ciuitatū, ac principum egere videbantur, Legati tempus ad respondēdū petierunt. At cū videret, non posse tantā multitudinem (magnum enim legati comitatum secum adduxerant, & regem plurimi secuti fuerāt) in ea vrbe cōmodē diuertere, egręq; quę equis necessaria erant, eō comportari, redeundi Neapolim consiliū cepit. Itaq; præmissis, qui hospitia pararent, legatos Neapolim ire iussit, vbi & honorificentissimē excepti, & pro amplitudine ciuitatis, ac rerū abundantia lautius habiti sunt. Rex aliquot diebus Traiecti cōmoratus, deinde Puteolos petit, vbi dum moram facit, nauim vnā ē duabus maximis fortē amissit. Nam cū iam refectis ijs partibus quas venti procella conuassauerat, & eam quę magnitudine secunda erat, ac pulchritudinis prima habebatur extrinsecus (vt fit) nautę amburerent, vt eā denuō pice circumlinerent per foramina, ē quib. aqua egeritur (clam omnib.) ingressus scintillans ignis, tormentorū puluere correpto, qua materia pleni cōplures cadi erāt, nautarū negligētia, vno momēto excussa maximo cū fragore loco mouit. Atq; ijs qui in superiore parte erāt repētino in mare saltu seruatis, paucis, quibusdā infimę sortis hominib. qui interius erant, quibusq; crassa caligo p̄spectū ad superiora aufererat, extinctis, nauis cōflagrauit. Ita q̄ nauim regis diligētia ab aduersariorū vi cōseruauerat, perdidit casus. Alphōso deinde Neapolim reuerso, de pace ac societate agi persequerātū, atq; in multos dies agitatio p̄tracta est: cōtendente rege, p̄ officio, vti Giberto Corregio, Nicolao Guerrerio, Gherardo Gambacurtę, ac ceteris qui suas partes in bello secuti, eorū oppida amiserāt, ablata restituerētur. Atq; in eo vehemēter pugnatū est, Frācisco ac Florētinis, in quorū potestate ea puenerant, reddere recusantib. Dū hæc agitur, Genuēsēs à pōtifice maximo persuasi, & itē literis ijs cōmotis quas rex post fugatas eorum triemes Genuā atq; in omneis partes scripserat, quibus nihilominus pacem se nō abnuere significabat, Gottardū Donatū, facundū virū Romā misere, qui vnā cū pontificis legato quę suprā memorauimus, de cōponēdis cōtrouersijs ageret: qui Romā profectus nō reperto amplius legato pōtificis: cū id Genuēsēs docuisset, iussus est, suadēte pōtifice, Neapolim ire, vt cōmunib. rebus tractādis interesset. Isq; ad regē profectus, de pace orationē habuit. Inter hæc pōtificis legatus omni diligentia instare, vt cōmunis pax ac societas cōficeretur. Rē quoq; Genuensē, simul ac Gottardus accessit, tractare aggressus. sed cetera prius cōponenda erant. Demū tantū valuit huius viri prudētia atq; autoritas cunctarū partiū legatis summis precib. id orantibus, vt pax ea, quę apud Laudū oppidū à Venetis socijs cū Frācisco, ac Florētinis, eorūq; foederatis facta fuerat, paucis quibusdā in ea moderatis, à rege cōprobata sit. Simul ac societas cōmunis ab eodem est cōfirmata quā Veneti cū Frācisco & Florētinis sanxerāt: quibusdā etiā correctis atq; immutatis quę regi nō satis placebant, in hæc fermē verba: Amicitia, foedus ac societas, Venetis, Francisco Sfortię, ac Florentinis eorūmq; foederatis cū Alphonso rege, p̄ cōmuni Italię quiete & salute, potissimū, p̄ reprimēdis Turcarū conatib., à quib. graue bellū Christianę genti imminet, his legibus inuiolabilis in años quinq; & viginti esto, & eō amplius quoad cunctis socijs placuerit. Alphonsus Venetorū, Frācischi, & Florentinorū ac foederatorū statū aduersus eos qui bellū inferāt aut laceffant, siue Italicus, siue externus hostis fuerit, tāquā iuris sui res sit, defendito. Rebus quietis, mutę opes opis causā, si qua fortē repētina vis ingruat, Alphōsus, Veneti, ac Frācischi singuli octo milia equitum peditū quatuor millia, Florētini quina millia equitū, duo peditū in armis parata habento, singuliq; militibus & copijs suis stipendia persoluunto. Si bellū alicūde oriri cōtingat, nulli partium, nisi de communi omniū consensū, pacem componere liceto. Nec regi nec

regi nec socijs cum vlla Italica natione societatem, aut foedus facere absque communi consensu fas esto. Premente bello, singuli dimidia saltem equitatus parte & peditatus, auxilio ad eum, que laceffi contingeret, impigre mittunto, nec illud donec paratu sit bellu, inde reuocanto. Si contingat auxilia ad aliquem e socijs mitti belli causa, qui auxilium acceperit, auxiliariis. copijs loca in queis diuertant, assignato, annonamq; & caetera necessaria, eodem precio, quo popularibus suis, venundato. Si quis foederatoru bellu intulerit, foedus ex eo violatu quod caeteros pertineat, no esto, sed integrum atq; incorruptu habento, caeteriq; laceffito auxiliu praebento non minore studio, quam si is, qui laceffat in ipso foedere comprehensus non esset. Si cui socioru bellu inferatur, nulli reliquoru per eoru fines transitu concedere aut comeatus praebere fas esto, sed omni vi laceffentis conatibus, obstanto. Hec sic Venetijs inter Venetos, Franciscu ac Florentinos acta fuerat. Quae ab Alphoso huc in modu correctae sunt. Quoniam dubitari posset oriete bello, inter aliquos ex foederatis, quisnam lacefferet, aut laceffitus esset, optimu esse statuit ad tollenda omnem iniurie causam caeteroru foederatoru iussu arma deponi, cotrouersijsq; eoru cognitio, p iniuria ablata ijs quibus erepta sint, restitui, & cognitionem cause intra triginta dies finire, eamq; cognitionem haberi, vbi pontifice maximu esse contigerit. Si quis socioru qui arma ceperit sententiae latae per reliquas partes parere recusarit, eo casu delectis ad eam rem statuere liceat, qui auxiliariu copiaru numerus, aduersus cotumace, a caeteris socijs mittendus sit, nec tamen ijs liceat maioru militu summam iniungere quam quibus socioru ex foedere, pacis tempore, tenere debeat. Idem ipsi delecti decernant & iudicent, quo nam modo caere ac satisfacere armis laceffito debeat. Qui absq; reliquoru omnium socioru consensu pacem aut inducias fecisset, quae triginta dieru terminu excederent, is foedus violasse iudicetur. Si quis e socijs aut foederatis bello petitus sit, siue is qui laceffierit ex socioru, & foederatoru numero vnus fuerit, siue sit externus, & alienigena, intelligatur laceffito auxiliu praestandu esse. Rex non minore equitu ac peditu numeru per pacis, ac belli tempus, quam Veneti ac Franciscus in armis habeat. Nec Veneti regi, nec rex Venetis auxiliu maritimu (si qua maritima vis ingruat) praestare teneatur. Neq; huius foederis iuribus. quae rex aduersus ducem, & ciuitatem Genuensiu habere praetendat, neq; item ijs iuribus. quae contra Sigismundu Malatesta, atq; Hestore Manfredu copiaru duces, p pecunia ijs credita, habere se asserit, prauidicium vllum esto. His conditionibus pax atq; societas composita est. Omnibus Italiae ciuitatibus ac regulis praeter Genuenses in ea comprehensis. Quibus tamen eius ineundem locum in certa diem reseruatus est. Vnum illud opus restabat, vt scilicet res Genuensis componeretur, quod omnis Italia sopitis, sublatisq; discordijs, tandem requiesceret ac maritimae expeditioni deseruiretur. Namq; inter Italiae ciuitates, quae mari pollerent, Genua non in postremis habebatur. Itaq; & pontificis, & Venetoru, Florentinoru, ac Sabaudienfis principis legati qui tum aderant, caeteris iam curis soluti, in eam rem incumbentes nunc sigillatim, nunc vna omnes cum oratore Genuensi orare regem pergunt, vt Genuensiu postulatis aliquo modo compensatis, ijs pacem in tam miseris, tamq; afflictis temporibus, det. Quibus rex sicut antea, non abnuere se pacem respondit, si aut Genuenses ab eoru postulatis desistant, ac superioru temporu pateras aureas, quas sibi ex foedere debent, ad se deferant, aut si damnis acceptis satis fieri velint, & ipsi damnis, quae sibi ac populis suis intulissent, satisfaciant. Quae res cum componi nullo modo posset, Genuensi legato, nauim, & res ablatas, aut caru preciu, deponi apud sequestru debere asserere, nec equu esse, regem sibi ipsi nauim capta ius dicere, nauimq; ipsam, quae appareret ante omnia restitui oportere, Pontificis legatus vna cum ceteris, omnibus nequicquam tentatis, abeundi consiliu cepit. Itaq; petita a rege venia, Romam, atque inde domos quisque suas reuersi sunt. Genuensis quoq; legatus, cum frustra sese ibi tempus terere, ijs digressis animaduerteteret, & ipse statim Romam se contulit: vbi dum moram facit legati pontificis, quem diximus, hortatu, Nicolaus pontifex maximus, qui tum grauiter aegrotabat, e vita discessit.

*

IOANNIS IOVIANI
PONTANI DE FERDINANDO PRI-
MO REGE NEAPOLITANO ALPH. F.
LIBER PRIMVS.

ITALIAM naturæ instituto quodam (nullum enim perpetuum est imperium) post collapsas res Romanas, & regnantem Gotum, variæ gentes, diuersis tamen temporibus occuparunt. E quibus maximè illustres Langobardorum res fuere. Hos diutius regnantes primò Franci, post Normanni, et ipsi ab initio partim Germani, partim Sarmatæ, verum è Gallia, quam aut pulsus, aut superatis antiquis colonis occupauerant, profecti pepulere. Princeps autem Robertus Viscardus, rerum quas gessit magnitudine, ingentem sibi & gloriam, & imperium cōparauit. Satis enim parua manu Italiam ingressus, atque ab Gulielmo fratre, qui Melfia ædificata, cum Normannis in Apulia confederat, cuique à virtute Ferribrachio fuit cognomen, aduersus Græcos in auxiliū accersitus, rebus nō semel bene gestis, cum Gulielmo, Drogoque, atque Humfredo fratribus, qui pro ætatis prærogatiua, alius post alium Normannis præfuerat, in dominatu successisset, Constantinopolitani Imperatoris præfectos primò è Salentinis expulit: inde in Brutios cū Regerio fratre profectus, Pœnos qui plureis annos genti imperitauerāt, vi atque armis eiecit: traiciensque in Siciliam, multis confectis prælijs, attritisque tandem barbaris, insulam penè omnem in suam, fratrisque potestatem redegit. Quorum reliquias nedum delet, maiores res omitteret, in montanis Siciliae locis sedes habere eos permisit. Mox reuersus in Italiam, Lucanos, Apulos, Samnites, Campanosque qui cis saltus Terracinenses sunt, diuersis artibus ac temporibus domitos, in suum ac fratris iurare nomen coëgit. Post verò cum Boamundo filio Hadriam traiciens, fugato Imperatore Constantinopolitano Alexio, plurimis captis oppidis, non exiguam Epiri, ac Macedoniae partem imperio suo adiecit. Ab hoc igitur, atque à Rogerio fratre imperium coepit, quod post à Rogerio Rogerij filio in regium nomen versum est, ac supra trecentos regnatū annos, maximis interim bellis fortiter administratis, pluribus rebus terra, marique feliciter gestis, dum ab ipsis aut propulsantur regibus, aut inferuntur bella, Federico etiam & rege & Augusto Romanam ecclesiam prosternente. Quo mortuo, excitante Romano pontifice ad bellum Gallos hi Siculo ac Neapolitano regno, Carolo duce potiti sunt, Carolique successoribus, post inter se de regno contententibus, quæ contentio Italiam simul omnem, Galliasque permiscuit, tandem ad Alphonsum regem deuenit, quem Hispania è citeriore accitum & annis ac rebus gestis florentem Ioanna sibi adoptauerat, quæ per id tempus Ladislao fratre mortuo, Neapoli regnabat. Hic Ioanna etiam viuentem primū cum Ludouico, deinde ea mortua, cum Renato, Prouinciæ, atque Andegauiae regulis, qui & ipsi regnum sibi Neapolitanum, quod ex eadem qua Carolus stirpe essent editi, atque ex testamento superioris Ioannæ hæreditarium asserebant, plures annos bella vario euentu administravit: tandem Neapoli per vim capta, Renato etiam pulso, victor regno potitus est. Hoc regnante Italiæ res maximè florere: nam et bella multa fortissimè gesta sunt, & bellis partim compositis, partim etiam confectis, pax secuta est tranquillitatis atque opulentie plena. Hæc ætas fortissimos duces, sapiētissimos rerumpub. administratores habuit, viditque literarū studia magno fauore, ingenti frequētia, post tot seculorū interiecta interualla reuocari. Quam temporū felicitatem Alphonsi mors turbauit. Hunc hunc in Apuliam profectum, dum aucupij, ac venationis studijs capitur, morbus corripit, quo confectus haud multis æstiuū post solstitiū diebus Neapoli interiit, ætatis suæ annum agens quartum ac sexagesimum. Alphonso mortuo Ferdinādus succedit, quæ hæredem in regno Neapolitano pater instituerat, natū Valentia in Hispania citeriore, atque ex muliere susceptum, quam Valentia cum ageret in delitijs habuisset. Res hortari videretur, quoniam

quoniam Italiae rerum mentionem fecimus, qui tum vniuersae status esset, qui quae aut populi, aut principes eam moderarentur, paucis exponere. Nec verò caeterae indignentur vrbes, regulique, si primae nobis Venetiae auspiciis dicendi fecerint, & propter vrbes ipsius magnitudinem, ac nobilitatem, & propter reipublicae temperationem, summamque imperij æquabilitatem. Igitur vrbes huius primordia satis quidem exigua fuere: initio enim loca in quibus post vrbs creuit, à piscatoribus habebantur, ac salinarijs, qui piscandi studio, aut faciendi salis gratia illic multi conuenerant. Quas ad res locorum eos natura cum primis inuitabat, propinquitas præterea ac frequentia Venetiae vrbi, è quibus mortales multi èo assidue mercandis ijs confluebant. Quibus artibus ac quæstibus paulatim loca ipsa creuere habitatoribus, creuere quoque cum quæstibus simul & negotiandi, & nauigandi studia. Idque eo magis quod sedes eorum terrestribus ab incurfionibus maxime tutae habebantur, grassantibus iam tum exteris nationibus, ruentique Romano imperio. Itaque hac vsi opportunitate, opulentissimus quisque, ac maxime nobilis è finitimis Venetiae atque Illyrij populis, dum barbarorum, qui per id tempus Italiam infestabant, iram verentur, in tutiora se recipientes, multis præsertim directis, non paucis etiam funditus excisis oppidis, eò tanquam in arcem confugiunt. Post verò alijs atque alijs commigrantibus cœpere maioribus studijs, cupientioribus animis rem nauticam exercere. Quam ad rem locus, necessitudoque magis ac magis eos ad hortabatur, crescente multitudine, ac solo angusto, rerumque omnium, quae victui necessaria essent, egeno atque infœcundo, vt inter palustres, atque æstuarios locos sito. Quod si coniectura vt liceat, credibile quoque est, propinquos quosdam portus, qui perquam celebres tunc erant, illabentiumque in mare fluminum ostia, plurimum frequentiae contulisse, dum assiduo, continenterque per ea commercia exercentur. Hinc opulentiorum ad mercaturam conuenarum cum verterentur studia, breui Venetorum res (Venetos enim sese, quod è Venetia emigrassent vocauere) ciuibus, atque opibus aucta est. Igitur diuitijs freti, peritiaque nauigandi, cum eorum nomen abunde potens pollensque & clarum esset, Mauris sapius classe superatis, prædonibusque Illyricis, qui alij mare infestum reddebant, captis victisque, pluribus elati victorijs, cœpere insulas primò atque nationes externas subigere. Atque hunc in modum circiter septingentos (vt ipsi tradunt) annos, aut etiam amplius artibus his eò potentiae peruenere, vti Venetorum res finitimis, exterisque pariter formidolosae essent. His igitur è sententia fluentibus, crescente imperandi cupiditate, ad res Italicas animum adiecere, finitimis regulis, dum impotenter in subiectos populos dominationem exercent, eos inuitantibus. Nam inter Pataunos ac Veronenses regulos diutius cum esset certatum, vtriusque partis rebus vexatis atque attritis, laceffiti & ipsi aliquando à Patauinis hanc occasionem nacti, finitimam in continentem insiliere. Post bello maximo acerrimoque conflato cum Philippo Maria Mediolanensium duce, cuius imperium latè magnum in Gallia cisalpina erat, multis tandem cladibus vltro citroque datis, atque acceptis, vniuersa penè Venetia occupata, Bergamo ac Brixia captis, magna quoque Illyrij parte aliquanto tamen prius domita, imperium in Italia viribus autoritateque magis ac magis auxere. Tantam autem rerum felicitatem concordiae studium maxime peperit, ac viuendi inter se æquabilitas è statuendis ac seruandis legibus nata. Hunc itaque tuendarum legum consensum, secuta est administrandae reipublicae concordissima securitas. Nam ne vnquam nobiliù animi per ambitionem insolerent, qui eam initio constituere, vnum & quidè summum stauerunt magistratū: què qui gereret, ducem vocauerunt, senatus quidè principem caeterum cui iniussu senatus nec pace agere nec bello publicum quicquam liceat. Dux ipse senatū cōsulit, Senatus autor decerit, cuius tamen decreta ducis nomine feruntur. Hoc mortuo è numero senatorū statim alter p suffragia creatur. Magistratus ipse quanquam perpetuus memoria tamen nostra Franciscus Fuscarus, quod senectute aggrauate, publica ad munera factus videretur inhabilior, magistratu se abdicare coactus est. Huic de publico certa penduntur stipendia. Senatus ad eum cogitur in curia, quam egredi ducem nisi statis diebus, ac certis causis minime permissum sit. Caeterum ipsis senatoribus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, atque asseueratio, recti ac veri cultus eximius, erga patriam studiū supra quam cuiquam sit credibile. Quod si quando delibe-

randis atq; decernendis rebus in contentionē sit deuentū, non partiū studia superant, verūm publici boni ratio. De quorū tamen institutis, moribus, æquabiliq; administratio ne filere est omnino cōsultius, quā nō multa differere. Proximis in regionib. reguli tres imperitant, Mediolanensis, Ferrariensis, Mantuanus. Mediolanensi frequentissimi, maximeq; opulenti Gallia cisalpinæ parent populi, Comenses, Ticinenses, Alexandrini Nouarienses, Laudenses, Parmenses, Dertonenses: item Placentini. Ferrariensi Mutina, ac Regium, opportunæ ac nobiles vrbes subiectæ sunt. Rem Mediolanensem per id tempus moderabatur Franciscus Sfortia, qui Philippomaria mortuo, Blancamariæ vxori suæ, Philippi è nobili matrona filia dominatum asserens, partim vi, partim beneuolentia ciuium, ac rerum gestarum fama clarum se, ac maximè potentem in Gallia, Italiaq; vniuersa fecerat, vir profectò Romanis temporibus dignus. Ferrariensem Borfius Estensis, miti vir ingenio, consilioq; maximè tranquillo, quiq; Italicarumurbationum sese medium gerere consueffet. Mantuanam Ludouicus Gonzaga & ipse vir, belliq; non minus quàm pacis artibus clarus. Quæ vrbes populiq; alpibus adiacent. alij Monferratensi, alij Sabaudiensi obediunt, cuius imperium etiam trans alpes in Allobrogibus latè amplum est. In Aemilia, Piceno, Vmbria, Sabina, Latio, Hetruriæ magna parte, magna etiam Campaniæ, qui populi, quiq; reguli in ijs agitant, Romani pontificis imperata faciunt. Quorum omnium ea tempestate res maximè illustres Sigismundi Ariminensis, Federiciq; Vrbinatis erant. Quibus autem artibus pontifices maximitantum sibi imperium comparauerint, nequaquam est explicatu facile. Nanq; vt initio armis illud sibi vendicauerint, longè aliud arbitrari par est. Genus enim ipsum hominum olim quietum, ac religioni tantum deditum. Cæterum vt ante sacerdotes innocentissimi, atque abstinentissimi fuere, quo tempore sola sacra, cerimoniasq; tractabant: sic post fuere ex eis, qui cupiditate ambitioneq; præcipites ierint. Verūm Romani pontificis æqua imperia, administratio tranquilla, studia pacis, otijq; maiestas propè diuina. Hetruriæ olim bona pars sub regulis erat: quibus aut cæsis, aut pulsis Senenses, Florentiniq; illorū vrbes, atque agros suo imperio subiecere: finitimos etiam populos, qui antea liberi erant, in seruitutem redactos, nouis vti viuerent legibus coëgere. Vtraq; autem res publica popularis nunc est, nobilitate olim ob superbiam pulsa. Florentinorū nomen per orbem terrarum latè clarū est, non tam rebus gestis, quàm gentis ipsius solertia, & vrbs magnificentia. Eam in plano sitā amnis Arnus interfluit, quam deorum ne immortalium templa, an publica, priuataq; ædificandi magnificentiorem reddant, haud facilè est iudicatu. Ipsi ciuib; mirum ædificandi studium, mira ornan-di cura. Si quid regio non suppetat, peregre deuehendum atque importandum curāt. Certamen est, non in vrbe modò, verumetiā in agris, qui magnificentius ædificet. Itaq; regio sumptu villas passim ædificatas videas. Genus ipsum hominū acutū, & graue, bonarumq; artium studiosum, pecuniæ tamen studiosius, quocirca in vltimis etiam terris negotiantur. Quorum tamen propria laus est, ac peculiare meritum, quod Latinas literas penè ab interitu vindicauerint, dum & ipsi Latinis, ac Græcis literis dant operā, & illarum studiosos ad se accersitos, salarijs, præmijs, honoribus prosequuntur. Vrbs ipsa paulatim à paruis obscurisq; initijs, atque Fesularum è ruinis creuit, quam quidem artium plurimarum, quas ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfecit, frequentia mirum in mundum auxit, locupletauitq;. Florentinis proximi sunt Lucenses, ciuitas non tam suis consilijs libera, quàm alienis opibus, atque præsidijs firma, dum Florentinorū ne accedat opibus, magnæ curæ est cæteris. Senensis reipublicæ administratio propter diuersa ciuium studia inquietior est, nec satis ex eo libera. Itaque ciues dum parum ipsi inter se consentiunt, quæ reipublicæ in commune bonum haberi potest ratio? Pacis tamen apud eos studium viget, præterquam Florentinorum artibus: quibus non raro eorum res turbantur, quorum ager oppidò quàm fertilis est. Ciues ipsi quæstui dediti, ac ciuilis vitæ muneribus. Libertatis idem omnibus studium: ea tamen Romani pontificis opera ducisq; Mediolanensis, quàm ciuium cura magis constat. Genuensium res maiores quidem atque opulentiores haud multo antè fuere. Nam & mari aliquando potiti dicuntur, non solum Corsica, Sardinia, multisq; Aegæi maris insulis captis, vexatisq;, sed Euxino enauigato, pluribus oppidis quæ in ora Pontici maris

maris posita sunt, ab eis aut captis, aut etiam conditis. Venetorum quoque rebus penè ad internitionem aliquando adductis, & vrbe illorum ingenti classe circumfessa. Horum opes paulatim dilabi cœpere ob domesticas seditiones ciuiliaque odia, quibus effectum est, vti amissa libertate Gallorum regi seruiert. Nam veteris cum esset instituti, ducem qui summum apud eos magistratum gerit, communi consensu creari, dum multos annos studio partium magisquam publici boni duces de signantur, magna certamina, foedæ seditiones, ingentia etiam bella exorta sunt, donec Genuensium respublica eò perducta est, vti Gallicum nomen, imperiumque à patribus inuocatum atque acceptum fuerit: missusque à Carolo rege Ioannes Renati, de quo ante dictum est filius, qui Genuensem rempublicam administraret. Reliquam Italiam, quæ ab saltu Terracinenfi Equos, Hernicosque, ac Marforum, & Sabinorum montes in Picenum, ad ostia Truenti pertinet, quod flumen in Hadriaticum sinum influit, quæque supero etiam atque infero mari cingitur, Neapolitani eam reges tenent, in qua Ferdinandus ex testamento successit. Igitur Alphonso mortuo, reguli, ciuitatesque missis oratoribus, Capuæ conuentu habito (nam pestilentia Neapolis infestabatur) in Ferdinandi verba de more iurauere. Et quanquam omnia quieta apparebant, rex tamen conuentu dimisso, in Pelignos ac Marrucinos digressus, equitatu in itinere scripto reliquum ætatis in Theatibus ac Ferentanis egit. Hinc rebus regionis eius pro tempore compositis, in Apuliam, vbi hunc agere decreuerat maturauit. Interea Callistus pontifex maximus Alphonso beneficiorum immemor, cuius autoritate atque opibus antea Cardinalis, post Nicolao Quinto mortuo pontifex creatus fuerat, peruersa consilia, & perfidiæ plena aduersus Ferdinandum agitare cœpit, clamque cum primoribus ciuitatum, ac regulis agere de rebellione, diuulgatis etiam epistolis, quibus Ferdinandum suppositum Alphonso filium diceret, denique aqua & igni interdiceret qui huius imperata facerent, & in officio ac fide permanerent. Quod ni Callisti consilia mors interrupisset, ingens maximeque calamitosum conflatum iri bellum apparebat: quippe qui esset fluxa fide, peruicaci ingenio, varijs consilijs, præcipiti ambitione. Huc accedebat, quod dum assentatoribus patefacit aures, Borgio fororis filio ingentem dominatum in regno Neapolitano destinauerat. Sed Callisti consiliorum ac vitæ finis idem fuit. Creatur inde Pius pontifex, ad quem missi ab rege legati omnia pacata retulere: quin etiam haud multo post Latinus Ursinus Cardinalis, cum amplissimis decretis Barolum in Apuliam venit, vbi iussu pontificis, collegijque Ferdinandum initiatum (uti moris est) coronaque donatum, regem declarauit. Quæ res popularium regni animos de bello iam dubitanteis, quietiora vti sperarent, mirum in modum confirmauit. Ipse interea amicos, sociosque nunc per literas hortari, nunc per oratores rogare, vti veteris amicitia memores esse vellent, se bonum amicum, fidum socium futurum ad cumulandam veterem beneuolentiam, ad continendam societatem, nouas vbi que causas, noua semper vincula additurum, offerre, polliceri: se paterno contentum regno, suisque fortunis pacem, atque otium omni arte procuraturum: denique omnia se quam bellum malle, illumque pro hoste habiturum palam dicere, qui bellum in Italia moliri pararet. Adhæc in populos popularesque suos publicè ac priuatim noua beneficia conferre, vestigalia minuere, regulos benignè appellare, ornare muneribus, decretisque. Hispanis qui remanere apud se vellēt, familiaritatem polliceri suam: qui redire in patriam mallent, muneribus affectos, ornatosque dimittere. Carolum patrualem, Nauarræ principem, qui agente animam Alphonso res nouas tentasse Neapoli dicebatur, qui que ob conscientiam Alphonso mortuo nauem, quæ Neapolitano in portu in ancoris stabat, confestim ascenderat, benignè appellatum: multa etiam amplaque per amicos pollicitus, nihil prius habuit quam persistentem in abeundi proposito conciliatum dimittere, isque haud multis post diebus in Siciliam nauigauit. Demum rex cuncta perspicere ac meminisse, quibus amicos, sociosque contineret, aduersum populos, regulosque non satis habens iustum sese, ac liberalem gerere, nisi & illos ad bene etiam de se merendum inuitaret. Non deerant tamen qui è regulis existimarent hæc ipsa à Ferdinando simulante fieri, quod ijs ingenium eius à puero esset cognitum. Nam & cum sese esse post manifestò declarauit. Quæ existi-

matio nonnullorum etiam procerum ac primatum regni animos ab illo (vt creditum est) auertit. Hæc agenti Ferdinando, significatur Ioannem Antonium principem Tarentinum, clam rebus nouis studere: quod regem nequaquam fallebat, qui eius inconstantiam atque animum minimè tranquillum nouerat: quippe cui ab adulescentia seditiones, rapinas, discordiasque gratas fuisse intelligeret. Erat enim Ioannes Antonius vario & inconstanti ingenio, ac parum firma amicitia: apud quem etiam sancti, honestique non tantus respectus, quantum studium, quantaque erat cura assequendi eius quod animo destinasset: atque vt sui ipse parcissimus, sic contra alieni quam appetentissimus erat: vtque in bello abunde timidus, sic in pace parum fidens suis aut amicorum opibus. quem longa et maximè quieta Alphonsi pax male habuerat. Sed ad quod intentus erat, aliquando peruenire vt ad id posset, interim dum ingentem sibi pecuniam compararet, nihil pensi habebat: & quanquam ipse timidus ac suspiciosus, gerendi tamen belli maximè audax: vtque in conferendis manibus minimè strenuus, sic producendi belli egregius artifex. Is igitur per finitimas ciuitates, locaque opportuna clam summittere coepit, qui alijs præmia, alijs delictorum condonationem promitterent: nobiles alios suæ inopiæ, alios gloriæ maiorum admonerent: regulos vt quenque vel cupidum rerum nouarum, vel ære alieno pressum, vel rei suæ poenitere intelligerent, tentare, hortari, sollicitare, multa pollicendo erigere, opes eius ostentare ne desinerent: denique belli eum autorem ac ducem offerrent. His atque alijs animos hominum ad belli studia cum impelleret, in Galliam quoque ad Carolum regem, in Prouinciam ad Renatum, Genuam ad Ioannem Renati filium mittit, qui eos ad regnum armis repetendum hortentur: omnibus denique artibus participes, socios, duces consilij sui querit, atque habere tentat. At rex artes illius ueritus, nunc per literas, interdum per oratores, aut amicos operam dabat, illum ut conciliarent. Itaque blande appellando, largamque de eo spem ac fiduciam ubique præferendo, consilij eius pro tempore obuiam ibat. Quam tamen ille occasione nactus (vt erat simulator atque dissimulator, arte non minus, quam natura ad utrumque institutus) per speciem conciliationis postulare ab rege coepit, ut Iosie generi sui Iulij Antonij patri, & Antonio Centilia, cuius filio suam ipse despondere filiam pararet, quis illos oppidis, castellis, agrisque Alphonsus spoliasset, ea cuncta ut restitueret. Hac re diutius in senatu agitata, diuersè cum essent patrum sententiæ, nec de Ioannis Antonij fide quicquam exploratum haberetur, aut bonæ spei, tandem rex honestum potius quam utile consilium secutus, famamque suam consulens, ne accusari unquam posset, quod per ipsum scilicet stetit, quo minus cum Ioanne Antonio pax maneret, Iosie Hadriam Teramumque, Centilia Crotonem, Catantianum, quæque alia oppida, agrique ant huius aut illius fuerant, restitui iussit, missis ab Ioanne Antonio, qui eius ea nomine acciperent. Per id tempus Antonius Centilia qui paulo post Alphonsi obitum ad Tarentinum transfugerat, comunicatisque consilij in Brutios ad res nouandas, perfectus erat per veteres clientes beneficiariosque: (vt qui natura seditiosus ac supra quam dici potest, serè discordiæ singularis esset artifex) populos, primoresque ciuitatum sollicitabat, ac nunc vanos terrores miscendo, nunc se ad liberandos eos ab duro Hispanorum dominatu autorem futurum predicando, cum omnia nominis sui admiratione impleisset, nomenque Renati in memoriam reduxisset, eò rem perduxerat, uti omnis fermè regio in rebellionem spectaret. Quod ueritus rex, Carolum Campibassium, & Alphonsum Daualum eò cum exercitu præmiserat, qui prouiderent, ne quid respublica detrimenti caperet. At Centilia castellis aliquot occupatis, quanquam parua manu, populorum tamen leuitate fretus, sibi que præfidens bellum mouerat. Hunc motum diuersis ex oppidis permulti secuti, breui ingentem aggressium multitudinem armauerant. Quæ res partim terrore ac metu, partim cupidine rebellandi, popularium animos affecerat. Quo minus autem Centilia quod animo destinauerat, Alphonsi celeritas obstitit, qui facientem iter per oram maritimam Cropanos uersus, de improviso adortus, eum fudit, fugauitque. Qua re complures de rebellionem cogitantes, in fide atque officio continuit. Urbibus, castellisque Iosie, atque Antonio restitutis, atque illorum nomine à Tarentino acceptis, cum in Brutijs quietiores future res sperarentur, & Ioannis Antonij animus sedatus uideretur, tum ille magis, magisque intentus omnia administrabat. Nam scriptos in Gallia cisalpina milites, finitimisque in regionibus

mari ad se deuehendos curabat. Cum regulis foedera clam inibat, Ioannem Renati filium omnibus artibus ad bellum inuitabat. Iacobum quoque Picinum, qui aduersus Sigismundum Ariminensem primo Alphonsi, post Ferdinandi auspitijs bellum gesserat, quanquam Ferdinando ob eius multa, patrisque merita obnoxium, tentare tamen ausus, ingentibus & suis, et Ioannis pollicitationibus corruptum, paulatim in suas partes traducere pertentabat. Cum primis autem tum socium fidelem, tum solertem ministrum inuenerat Marinum Martianum, principem Rhofanensem, cuius praeter genus vix erat quod bonus aliquis laudare in eo posset. Hunc Ioannes Antonius pater adolescentulum, quod ingenio maxime peruerso esse senserat, ab suo conspectu arcuerat, in filij locum non habiturus, ni Alphonsus Helionora filia ei in matrimonio collocata, magno etiam dominatu addito, in patris restituisset gratiam. Ac nihilominus pater, dum viueret, filij foedum animum, ac peruersos conspicatus mores, non semel quidem suspiransque dixisse inter domesticos fertur, fore, ut his Martianam tandem familiam pessum daret. Igitur Marinus hinc regi suadere, quo Hispanos omneis regno eijceret, neque enim fidendum illis esse: consulereque uti per Italicos homines, suosque populares regni res administraret: magnam inde regem sibi beneuolentiam, & gerendis rebus fidem auctoritatemque conciliaturum: illinc Ioannem Paulum Cantelmum proximum sibi regulum, nobiles item multos in Campania, Samnioque ad rebellandum diuersis artibus pellicebat. Post ubi vero satis prosperè cedere consilia sua vidit, Hispanos palam insectari coepit. Adhuc cum Honorato Caietano, qui Fundis, finitimisque dominabatur in locis, simultatem primo exercere, post vero in manifestas inimicitias prolabi, quod illum regi acceptum, suisque consilijs offuturum maxime intelligebat. Quin etiam aduersus Galeatium Pandonum arma mouerat, obsessis Capreatis, uti per hanc occasionem scribere exercitum liceret. Vtebatur autem ministro Marco Ratha, sobrino suo, homine turbulento, Gallicarumque partium studioso: cuius vxor Ioannis erat Coxae filia, qui capta ab Alphonso Neapoli, Renatum in Prouinciam secutus, magnum sibi locum apud Galliarum principes rerum vsu atque eloquentia comparauerat: ac propter prudentiae opinionem cum Ioanne filio Genuam ab Renato missus fuerat, quo tanquam magistro vteretur. Per hos igitur ministros multi mortales coniurarunt, in quibus & Iacobus Ratha Beneuentanus antistes, cuius insigni perfidia, Ferdinandi res maxime perniciosum vulnus accepere. Hunc rex cum Francisco Baucio, duce Adriense, legatum Mantuam miserat, ubi Pius pontifex maximus Christianorum conuentum habebat. ad quem Renati, & item Galliae regis Caroli legati venerant, postulantes uti regni Neapolitani sua Renato salua iura essent. Quo tempore Iacobus praeter fidem, decus, iura diuina & humana, ministrum se ac medium exhibuit scelerum omnium, quae ab Ioanne Antonio, ac Marino, ab Ioanne item Renati filio parabantur, autor & ipse cum esset foedissimorum etiam consiliorum. Affuit in hoc conuentu Mediolanensium dux Franciscus, cuius auctoritate ac consilio factum est, uti pontifex Romanus Gallorum postulata iniqua esse docerit, palam professus Ferdinando se non defuturum, deberi hoc publico Italiae foederis ac memoriae Alphonsi regis, cuius beneficio atque opera Romana res augeta esset opibus, auctoritate, imperio. Interea Ferdinandus cognitis Tarentini consilijs, quo illius incoepa frustraretur: quippe cui potiunda per dolum Venusiae maxima spes esset, ad Arundinem castra posuit. Is annis tribus millibus passuum, aut non multo amplius ab Venusia praeterfluens, in Aufidum influit. Venusiam Pyrrhus Baucius, Francisci, de quo dictum est, filius tenebat, regi carus, ac maxime fidus. Caeterum dotalis vrbs erat, cuius ciues propter imperium aequum, clemensque Gabrielis Vrsini, qui Ioannis Antonij ipsdem e parentibus frater fuerat, plerique Tarentino fauebant: nec deerant, qui urbem se dedituros pollicerentur. Qua spe Tarentinus & ipse circiter decem millibus passuum opportuno in loco coactis in vnum copijs, confederat. Ac tamen nihil adhuc aperte hosticum geritur, vterque tamen in insidias intentus erat, caeterum hic cauendis, quam ille parandis intentior. Atque haud multum abfuit, quo minus dum noctu Ioannes Antonius vrbe se potiturum sperat, rexque illius consiliu praueeniens obuia facti ante conflixerint, quam bellum inter eos indictu esset. Tandem vero ille, quamuis

re sæpius frustra tentata, urbem per dolum occupat. At rex confestim subsidio suis veniens, porta ingressus alia, Tarentinos vrbe expulit: & quanquam à cæde temperatū est, bona tamen ciuium direpta. Hanc sibi urbem Ioannes Antonius, si potiretur ea belli arcem atque horreum propter opportunitatem destinauerat, agrum vberem, pabulique maximè feracem, pascendis equis aptissimum ratus. Vrbs ipsa in mediterraneis, ac natura etiam munito loco sita, totius regionis caput erat: atque vt in omnem Apuliam quæ ad montes iacet, quæque regi parebat, discursiones facilè promittebat: sic vrbes, agrosque Tarentino subiectos à tergo claudens tuebatur, nequid hostile inferri ab rege posset. Adhæc Tranensium inde, ac Barolitanorum res, in primisque Francisci Andriensis ducis facilè se assiduis impressionibus afflicturū, finitimosque alios tū populos tum regulos dolo, vi, metu, pollicitationibus, minis, ob loci opportunitatem in parteis suas tracturū sperabat. Hic motus, quæ Tarentino mens esset, futurumque haud multo post bellū indicauit: licet missis vltro citroque sæpius legatis, quieta vtrinque nuntiantur. Sed ille verbis quidem pacem velle, re autem bellum parare, tempusque agitandæ per speciem concordia terere, dum quæ agitabantur à coniuratis, parata essent omnia. Quocirca rex animo vehementer angi, diuersaque secum consilia agitare, nec cui fidendum esset, satis compertum habere, repetere animo veteres regni discordias, domestica populorum inter se odia, regulorumque aut similtates, aut amicitias: præterita bella docere planè posse, quantum in hominum animis polleret incostantia, ac leuitas: quantum auaritia valeret, ac uindicandi cupido: nec tantam æqui aut honesti curam, quantum vtilitatis studium, ac libidinis generi mortalium inesse: suas Tarentini que ac Renati opes iuxtà expendere, quid ab Gallis, Gallicarumque partium studiosis, quid contra ab se socijsque terra marique geri posset, cogitare, ac metiri. Denique quantum fortuna humanis in rebus polleat, quam varij rerum euentus essent, animo æstuanter volutabat. Hæc agitanti Ferdinando significatum est præfectorum literis, rerum in Brutijs aduersum tumultuantes agrestes bene ab illis gestam, quos ab domibus, atque ab aratro digressos partim autor Centilia, partim rerum nouarū libido ad bellum, ac direptiones traxerat. Hi primò vagi, palantesque vt quis sese ducem præbuisset, sequebantur, post inito consilio, atque in vnum conuenientes, duce potissimum Nicolao Tosto, cuius maiorumque eius nulla antè cognitio, aut memoriâ fuerat statuere Alphosum Daualum, qui mortuo Carolo regijs copijs solus præerat, ex improviso adoriri, & cum vniuerso exercitu cedere. Nam & multitudo erat ingens, & Alphosus per pacata loca non satis magna manu iter faciens, nihil hosticum verebatur. Itaque habentem eum in campis castra, qui Maidam inter Neocastrumque interiacent, qui agrestium primi agmen præcedebant, de colle sese ostentantes, sublatis ad primū statim cōspectum clamoribus, maximo impetu in castra ferebantur. At Alphosus repentina re p̄motus ac trepidans, interim dum suos impeditos atque imparatos instruit, præmittit qui rem sciscitentur, eorumque impetum remorari verbis studeant. Illi primò remissionem tributorum, hinc alia atque alia postulare cœpere. Ad ea ab Alphonso benignè cum responderetur, vbi conuenisse ingentem suorum numerum vident, cædem ac sanguinem flagitantes, sese in castra proripiūt. At Alphosus longius à castris structis in plano ordinibus, cum interim à Iacobo Galiota, impigro homine, acriter pugna conferta esset, vbi illos vidit nullo certo duce, nullo seruato ordine rapi, illatus cōferta acie primò impetum eorum reprimat: mox ab euentu rerum confirmatis militū animis, fundit fugatque fugientes, magnum illorū numerū cedit: multos etiā capit, quos haud multo post interfici iubet, certior factus, paucis post horis longè maiorem affuturam multitudinē. Quod ni flumen Sabatium, qui circiter viginti millibus passuum ab castris aberat transire maturasset, eo die cum vniuersis copijs ad vnū cæsus esset: vix dum enim saltū prætergressus, qui flumine, syluis ac montibus clausus, atque impeditus est, summis è montibus cateruatim decurrere ad occupandum saltum hostes conspicit. Cecidere ex agrestibus septingenti, aut etiam amplius: fama tenet ad duodecim millia fuisse hominum, qui simul ad tumultum conuenerant. Alphosus re bene gesta, Consentiam versus tutioria in loca se recepit. Quibus rebus permotus rex, euocato ad se Alphonso, vt ab eo coram de statu regionis certior fieret, in Brutios proficisc, decreuit. Igitur

Venusiæ rebus compositis, relictoque ibi Masio Barresa cum præsidio, ad annem Bradanum proficiscitur, vbi aliquot diebus æstiuam habuit. Inter hæc Nicolaus, quem multitudo ducem sequebatur, in agrum Consentinum impressione facta, finitimis castellis ac vicis, partim metu, partim studio rerum nouarum ad eum inclinantibus, breui supra viginti hominum millia in vnum contraxit. Qua multitudine fretus, dum Consentiam obsidere parat, nihil inuiolatum relinquit, agros vastat, ædificia incendit, pro libidine atque ira cuncta gerit. Hoc cognito Ferdinandus magnis itineribus eum contendit. Agrestes verò de aduentu regis certiores facti, dimissa statim obsidione, in montana se recipiunt, dilabente passim multitudine, magna tamen manu Castellione occupato, quod id oppidum in colle situm, naturaque egregie munitum esset. Rex castris admotis quæ ad oppugnandum necessaria videbantur, proximis è locis comportatis, ac non semel oppugnatione incassum tentata, tandem eximia suorum virtute oppidum capit, captum diripit, atque incendit. Hac tanquam belli arce amissa, cum spes nulla esset reliqua, qui ex agrestibus in rerum expectatione erant, diuersis itineribus domum regrediuntur. Tostus et ipse initio oppugnationis se cum paucis ex oppido surripuit. Dum hæc a Ferdinando geruntur Ioannes vti cum Tarentino, cõiuratisque cõenerat, classe ab Renato patre in Prouincia cõparata, instructaque, rebus Genuæ cõpositis, idoneam ad nauigandum tempestatem nactus cum duabus ac viginti rostratis nauibus, onerarijs quatuor è Liguria soluit, ac felici navigatione vsus, paucis postquam soluerat diebus, præter litus Formianum delatus inter Liris ac Vulturni ostia, diebus aliquot in ancoris stetit, dum cum Marino Martiano quid primum agendum videretur statuit, Tarentinumque de aduentu suo certiores facit. Rebus igitur è cõmuni sententia compositis Falernum in litus descensione facta, Suesfam à Marino deducitur: vbi magnificentissimo apparatu, lætisque adeo popularium animis acceptus est, vt nihil eum honoris prætermisum videretur, quod aut maiorem ciuium lætitiã, aut Marini vehementius declarare studium posset. Quæ res Ioannis animum magis magisque auxit, atque accendit. Ea potissimum tempestate iudicari planè potuit, non fidem, non cõstantiam, non gratitudinem popularium animis inesse vllam, pœnitentiam sentis semper imperij, gaudere nouis rebus, futura in expectatione habere, leuitatem ducem esse atque autorem ad postrema quæque flagitia. Rebellant cum Marino simul volentibus animis, communi consensu complures Campaniæ, ac Samnitium populi. Non illos longè pacis otium, quæ etiam eorum, qui in militia educati sunt, relanguescere animos facit, non partem sub Alphonso plurimam diuitiæ, quarum comes voluptas, desidiaque esse consuevit: non belli facies ipsa, quæ eo terribilior, magisque formidolosa apparet, quo longior pax fuit: non denique agrorum securitas, ad quos relictis oppidis cõmigrarant, aut eorum desiderium quæ relinquenda erant, remorantur. Certatim vndique ad rebellandum curritur. Ipse verò Marinus comtempto iure necessitudinis, omnis diuinæ & humanæ rationis oblitus, spreto, inuitisque patris manibus, qui Alphonso partes accerimè fouerat, paternum tectis hostem accipit, addit sceleri, nato tunc filio, religionem Compatratus, moxque in illius, ac Renati patris nomen conceptis verbis solennibus sacris, ante aras, Deo teste, iurat, confestimque nullo indicto bello, hinc finitimos Capuæ agros, illinc Liri traiecto, propinquam regionem populationibus vastat. Abigitur omnis generis rerum præda ingensque captiuorum trahitur numerus. Caluium quoque oppidum, corruptis qui illud proderent, capit ac præsidio firmat, & quam maxime potest metu ac formidine cuncta cõplet. Augebat terrorè regis absentia, nullo propinquo exercitu, nullo duce, qui grauibus ac repentinis malis iret obuiam. Quocirca nihil tutum, nihil securum Neapoli, aut finitimis in locis videri metu in maius cuncta tollente, deferi villæ, relinqui ædificia, impuberes, senes, mulieres munita in loca passim trahi, fuga omnes sibi cõsulere, iumentis, pecoribus, carris via oppidaque impleri, viderique omnia circumsonare armis, atque equorum hinnitibus fremere, dum quotidianæ, tum populorum, tum principum rebelliones nuntiantur, demum vanis etiam rumoribus oppida vrbesque complentur. Hanc tantam consternationem auxit confirmavitque classis, quæ Ioannis iussu ante portum Neapolitanum aliquot diebus in ancoris stetit, præse ferens spem rerum in vrbe nouandarum. Quod sentiens Isabella regina singularis animi matrona, urbem diurnis ac nocturnis præsidijs firmat, fortibus ac fidelibus viris

quid agendum, quid cauendum esset præscribit, hostem à continenti equitibus per oram maritimam pluribus in locis dispositis arcet, portum erectis aggeribus ac muris, e ductisque ex arce ferreis, æneisque; tormentis munit: nihil hosti ad offendendū terra mariue aut opportunum relinquit, aut ciuibus, quod idoneum ad propugnandum esset, neglectum permittit. Ipsa Neapolitanos nunc plureis, nunc singulos coram benigne appellat, forteis confirmat, timidos erigit, alium alia ratione cohortatur. Quin etiam Campanos, cæterosque, qui in fide perstabant, literis ac nuntijs bonum habere animum iubet, regē propediem cum exercitu affuturum affirmat, demum p̄ re ac tempore necessaria parat, ac pluribus simul, p̄spicit. Incenso Castellione, omni que circum regione pacata, rex Martoranum versus proficiscitur, eo consilio, ut ea peragrata, compressisque si qui noua parare in animo habebant, regionis ipsius res commodius, magisque è sententia componeret. Hæc igitur agitans literas ab Isabella accipit, quibus certior fit Ioannem cum classe ad litus Sinuenslanum applicasse. Quo nuncio accepto, permotus rex, hinc atque illinc ingentibus angebatur curis. Nam & Brutios, Lucaniamque inquietā relinquere periculosissimum iudicabat, in qua paulo post iisdem autoribus ingentius repullulaturum intelligebat bellum, et rebus Campanis non occurrere longe perniciosius uidebatur. Hæc itaque diutius agitanti animo, & quod potissimum sequeretur consilium deliberanti placuit. Centilia tandem capto, autorem rerum nouarum ratione hac è medio tollere, hominem infidum, leui ingenio, insigni audacia, ferendasque ad seditiones natum. Venientem itaque ad se non tam beneuolo animo, quam ficto consilio, quippe qui Ioannis aduentus ignarus uerebatur ni ad regem uenisset, ne statim bellum in se omne traheret, rex comprehendi eum iubet, atque è uestigio Catantianum petens, scalis ad motis oppidum aggreditur. Oppidani ut qui diuturniorem passuri obfidionem nō essent, vix una, aut altera impressione sustentata, multis vulneratis ac mortuo balistali sagitta Tosto, deditioem faciunt. Rex oppido recuperato, cuius magna oportunitas erat, rebusque quantum tempus patiebatur, constitutis, cum iam de Marini rebellione nuntios accepisset, magnis diurnis, nocturnisque itineribus Neapolim contendit, atque ad eundem Antonij, Capuana in via, senatu habito, cum de summa belli agitur esset, de communi tandem sententia confestim ad Caluium oppugnandum, exercitum rapit, magnoque machinarum, ac tormentorū apparatu instructus, euocatis etiam è finitimis oppidis, quæ in officio perstabant, veteranis militibus, castra ad ipsas propè fossas admouet. Ipsum oppidum in plano situm, ac præterquam ab ea tantum parte, qua meridiem prospicit, qui tractus haudquaquam multus est, exesis imminet rupibus, quas inter alterasque longe etiam asperiores media percurrerit vallis: per quam riuulus fertur, cuius aquis belli tempore ciues tutissime vtantur. Sunt qui Cales fuisse peruetus ac frequentissimum oppidum credant, si quidem antiquæ urbis vestigia, mœniumque fundamenta multis in locis visuntur. Rex ad meridiem castris positis, tormentisque admotis, muros quæ portæ committebantur, quati assidue iubet: & quanquā magna ruina edita, omnia tamen indies asperiora erant. Nam & anni tempus pessimum erat, & cum cingi vndique oppidum nequiret, ut quæque ad defendendum necessaria erant, per vallem noctu præsertim facile importabantur ab Theano: quod oppidum nō amplius quatuor millibus passuum abest. Breuique tanta sclopetariorum immissa vis est, ut passim totis castris milites veluti pecora trucidarentur, qui glandibus, pilisque expositi, non vallo, non aggere, non vlllo munimenti genere protegebantur. Ipsorumque castrorum facies ob multitudinem cadentium maximè foeda ac miserabilis erat. Præerat oppido Sancius Carilius, cum lectissimo milite, vir impiger, ac bellicis in rebus multos annos exercitatus. Verum Gallus Germanusque sclopetarius maximè nocuus ac formidolosus erat: regem autem uti eò acrius instaret, multa impellebant: loci oportunitas, pudor deserendi incepti, Campanorum importuna postulata: quodque ut hostibus ingens audacia, si irritò conatu discederet, accessura esset: sic suis infelix auspiciū reputantibus longe maximus terror, atque animorum consternatio inde futura, quod fugæ similior discessus videretur. His rege curis anxio forte accidit, ut Camillus Caracciolus impiger iuuenis, regi que ob virtutē maximè carus, cum munitionibus præfesset, patefacta ab bombardis aliquantum per muros via, occasionem pugne adesse ratus, cohortatus-

hortatusque paucis milites, uti pristinae virtutis memores essent, ingentibus etiam donis propositis, signum pugnae dari iusserit. Itaque certatum est pro muris, atque in ipsa ruina atrocibus animis, dum neutri cedere loco volunt. Tandem sclopetorum, colubrinarumque foeda strage superati regij, alij cedunt, alij praecipites dantur. Camillus dum inter primos versatur, pila colubrinaria per cerebrum adacta cadit: cuius casu prostrati caeteri oppugnationem deserunt, multisque acceptis vulneribus, cis fossas egre se recipiunt. Regem nihilominus in proposito persistentem ingentes, compluriumque dierum hymbres deterruere, quod exploratum quoque habebat Antonium Caldoram aduentare: qui iunctis cum Marino ac Ioanne copijs, obsessis subsidium ferrent: cum etiam non equos, non milites integros sibi esse intelligeret. Quibus ipse victus necessitatibus, relicta obsidione, Capuam cum exercitu petiit: distributisque per hyberna militibus, Neapolim concessit. Fama interim Ioannis per regnum diuagata, multos qui antea dubijs erant animis, ad rebellandum inuitat: Venisse virum florentem annis, regij moribus, et veteri Neapolitanorum regum profapia, quorum merita passim a natu maioribus referebantur. Contra alij Hispanae gentis impotentis animos, insatiabilem avaritiam, crudelē dominationē cum damnarent, venisse tandem: erant qui subijcerent, venisse iam qui ab insolentissimo Catalanorum dominatu tot annis oppressos populos, spoliatas prouincias, dissipatum regnum, a vi iniuriaque liberaret, cuius integritas, reuerentia, sanctitas dijs equaretur immortalibus. Haec igitur, taliaque palam iactabantur, passimque in ciuitatibus a rebellionum autoribus consilia. Apulia maximē in aduentus eius expectatione erat. Ciuitatum principes nihil prius, aut potius curabant, quam ut aduentum apertis acciperent portis. Augebant Ioannis nomen auctoritatemque Ioannes Paulus Cantelmus dux Soranus, Nicolaus Monfortius comes Campibassanus, nobilesque item multi, et in ijs Ioanes Sanframundius comes Cerretanus, qui ad Ioannem statim ad primum aduentus eius nuntium defecerat, et Caldorarum familia, cuius dominatus quod in Pelignis, Marrucinis Ferentanisque potens, pollensque, et clarus esset, rebellionis suae fama ingentem Ioanni expectationem conciliauerant. Quo circa inuito consilio placuit ut Ioannes in Apuliam proficisceretur, qui a Theano mouens, tentata ex itinere Isernia, quam ad deditorem coacturum se sperabat, ubi in Apuliam Nicolao duce peruenit, omnia ad se inclinantia comperiit: Luceria portas aperit, prodita ab Loisio Minutulo urbis eius arce. Cuius exemplum breui sequitur Sancti Seuerij oppidum, Troia, Foggia, Manfredonia: captis etiam Ferdinandi praesidijs, arx Manfredoniae praefecti ignauia etiam dedita, quaeque oppida in Gargano ad mare, siue in montanis sita pleraquae ad Ioannem deficiunt. Hercules quoque Estensis, quem rex Apuliae rebus praefecerat, suadente Borasio duce Ferrariensi eius fratre, qui Gallorum rebus clam fauebat, Ioannis partes sequitur. Idem faciunt Ioannis Caracciolus dux Melfitanus, et Iacobus frater eius comes Auellinensis: ad haec Georgius Alamanus comes Pulcinensis, Carolus Sangrius, Marinus Caracciolus, qui multa, et quidem opportuna tenebant oppida in Apulia, Lucanis, Hirpinis, Samnio. Rebellat in Marsis, Sabinisque Aquila, Petro Lallo Caponisco autore et Franciscus Marerij comes: in Ferentanis Iacobus Montaganus. Ad Tarentinum quoque in Apulia, Daunisque deficiunt Labellum, Quarata, Melfeta, Bitontum. Et Neapoli, compluribusque ciuitatibus, quae adhuc in officio manebant, nobiles permulti aut cupiditate rerum nouarum, aut quod ipsorum maiores Gallicam factionem fouerant, ad Ioannem transfugiunt. In his Bosillus Iudex, qui Beneuentum, ac Montifuscum, quibus praerat: prodere Ioanni festinans, detecta prodicione, irritos conatus habuerat. Hoc malum contagio quasi quaedam, principum ac populorum animos eodem magis infecerat, quod Ioannes Tarentinusque iunctis simul viribus, consiliisque Bari comunicatis palam iactabant, appetere Vere se in Capaniam ex Apulia, in qua huc mabant profecturos, copiasque Neapoli admoturos, inuitatos rebellionem Danielis Ursini comitis Sarnensis, Iordani comitis Atripaldini, et Felicis principis Salernitani. Hi non una est matre fratres erant, ac Ramundi, Ioannis Antonij fratris filij, quos ille Ramundo mortuo, multa pollicendo, adolescentes facile in sententiam suam traxerat. Quibus consilijs Ferdinandus obuam ire parans, Mariam ex concubina filiam Felicis desponderat, ac multis promissis et illum, et fratres onerauerat. Quin etiam relicta

Campania in Samnites cum exercitu profectus, apud Montifusculum confederat, quo è loco & consilia hostium explorare cõmodius poterat, & celerius occurrere, quocunq; hostis iter intenderet. Interim Auellinensis comitis agros assiduis populationibus infestat. Prata quoq; munitissimum castellum expugnare conatus, re infecta multis suorum amissis, certior factus Pij pontificis maximi auxilia iam aduentare, ne à Marino Martiano aditus interciperetur, ad saltum Menianensem, qui est in agro Casinate, maturare decreuit. Quo tamen iter hosti esset formidolosius, in agrum Campibassanum, locaq; finitima deflectit: multisq; castellis expugnatis, aliquot etiam incensis, agros, villasque populatus cum ingenti præda in Venafranum, atque inde Sidicinum in agrum peruenit: positisque prope Caluium castris, quod antequam in Samnites proficisceretur, noctu scalis admotis, arce occupata, castrisque vigilibus, præsidio etiam capto receperat, pontificis copias expectabat, quas ex Hetruria mouisse perlatum erat, Stellateis interim, Sidicinoque agros vastaturus. At Marinus, qui non iuuenili leuitate, magis quam execrabili in Ferdinandum odio desciuisset, hostemque ab Liguria accitum, classeque profectum finibus, ac tectis accepisset suis, quo pacto regem è medio tolleret, animo æstuanter agitabat, hominum ac deorum immemor. Hoc dies nocteisque versanti secum, tandem per speciem colloquij adoriri illum placuit. Quocirca Gregorium Coreliam multos sibi ante annos cognitum, intimumque regis familiarem à se accersitum mitti clam ab rege postulat, acturus cù illo de recõciliatione, rebusq; cõmunib. Quem ad se profectum blandè appellans, ac facti poenitentiam simulans, rogat, vti compositis operaeius simultatibus, in regis gratiam, pristinumque beneuolentiae locum restituatur. Vetera in se Alphonsi beneficia cõmemorat, pueritiã cù Ferdinando actam, tot liberos è forore susceptos, iura diuina et humana refert, Gallorum insolentiam detestatur, Ioannè incusat, nec se passurum affirmat liberos suos, duorum regum sanguinem, homini barbaro, Gallicamque insolentiam in tenui etiam re præ se ferenti seruituros. Cum his mandatis plenus spei Gregorius ad Ferdinandum reuertitur. Re in senatu agitata, exquisitisque sententijs, cum regis responso ad Marinum Gregorius redit. Quo sæpius vtrò citroq; misso, dies tandè colloquio dictus est, quo dirimi omnem posse cõtrouersiam satis magna spes offerebatur. Abest Theano circiter mille ac sexcentos passus, secundum viã militarem, vetus sacellum: à cuius fronte, quã meridiem spectat, campus patet penè nudus arboribus. hic ad colloquium delectus est locus. Ferdinandus explorato itinere, ac præsidij dispositis, prior ad Turricellam (id loco nomen est) venit, ac partitus copias peditatuque viarum angustias, & loca superiora occupãs, ne quid à tergo parum tutum relinqueret, equites in plano pluribus locis distribuit, ac præsidij firmat: hinc ad locum pedetentim progreditur, Gregorium ac Ioannem Vigintimiliũ comites secum ducens, non tam consilio, quã necessitate adductus. Nam cum Gregoriũ Marinus dirimendę controuersie medium adesse vellet, rex Ioannem propter rerum gestarum famam, prudentieque opinionem, alterum deligere coactus est, quando duobus cum non amplius comitibus in colloquium vtrinque veniendum conuenerat. Et Ioannes quidem ppter ætatem pugnae parũ idoneus, Gregorius verò imbecillo corpore ac dextro brachio penè inutilis erat: quod Marinus futurum prospexerat. Postquam igitur ventum ad locum est, Ioannes ac Gregorius vnã cùm Deiphobo Anguillaria, et Iacobutio Montagano delectis à Marino comitibus, quibus cõsilia communicasset, quique facinoris essent conscij, ad viam haud procul à sacello remansere. Illi in campum vterque armatus, vterque equo infidens circiter nonaginta passus ab via soli, communibus de rebus disceptaturi processerant. Rex aliquanto editiorem in campo locum cum cepisset, vnde circum omnia lustrari oculis latè poterat, à Marino est monitus, humiliorem in locum equum vt dmitteret, ne à Gallis, qui Theani arcem tenebant, despectari possent. Quod dictũ regis animum vehementer pupugit, suspicati insidias paratas, seque fraude peti. Quam suspicionem Marini oratio mirum in modum cõfirmabat, cum ita esset exorsus, vti omnẽ semper in regem ab se culpam reijceret, nullam verò ipse regis excusationem, aut causam acciperet. His altercantibus, cum aliquãtum temporis extractum esset, Deiphobus (sic enim conuenerat) ad Ioannem, Gregoriumque conuersus, vultu quammaximè cõposito quando, inquit, Marinus, quod felix ac faustum sit, res ex animi sententia cum rege suas

ge suas composuit, an ipse quoque meas compositurus, regem supplex adire ultra morabor? adactoque statim equo, solus in regem ferebatur. Venientem conspicatus rex animaduertit quo propior fiebat magis magisque se versus ad dexteram declinare, apparebatque hostili eum ingressu ferri. Etiam eò progressus erat, ut rex quem strictum ille quoad poterat pugionem occultabat, conspiceret: quo cospecto cum Deiphobus tantum non in regis equi habenas illatus esset, Ferdinandus confestum stricto ense, atque animo quam confirmatissimo in illum primum, mox in Marinum equum concitat, ac nunc hunc, nunc illum, nunc utrunque, simul comminus petens, ambos in fugam vertit: cum interim Iacobutius Ioannem, Gregoriumque armatus ipse pugnae inutilis facile continet. Quod equites conspicati, qui in speculis dispositi erant, sublatis clamoribus praestitò fuere. Illi ad suos quammaximè citatis equis delati, re infecta non tam tristes abeunt quam regis fortitudinem admirati suspiciunt. Ferdinandus incolumis à suis exceptus, ingentis animi plenus in castra reuertitur. Illud deorum potius, quam hominum consilio factum videtur, ne rogantis regis, cum primum in via obuiam facti sunt, uti galeae fibulam Deiphobus ei substringeret, gladio iugulū aperuerit. Postero die rex, aliquotque insequentibus diebus, productis copijs, populabundus in agrum Sicidinum proficiscitur, coactaque è propinquis oppidis satis magna agrestium manu, quacunquē it ferro cuncta vastat. Inde in Stellatem progressus, ad Balneas usque Sinuessanas, quacunquē in agris erant corrumpit: parcutur tamen aedificijs, ignique temperatum est: eripi enim hosti victum, non exuri aedificia, quae longa parauisset pax volebat. Fortè accidit, ut cū praeteruectus equo locum rex esset, ubi cum Marino congressus fuerat, pugionem humi repertum eques ad eum ferret, qui Deiphobo inter congregiendum exciderat: erat autem veneno intinctus, tabidisque medicamentis delibutus: quo quamuis leuiter ictus cum esset catulus, statim veneno exedente concidit. Haec res magnā in primis Marino inuidiā conflauit: videri enim supra hominum improbitatē facinus indignum & atrox regem, cuius nomen apud mortales sanctū esset, fraude ac veneno ab illo circumuentū. Non fidem aquod eum, nō necessitudinē, nō quod in regis nomen volens, libensque iurasset, non deūmetum locū habuisse vllum, spretam, contemptam, pessum eodem facto datā famā, pietatem, gratitudinē, religionē, nihil illū in Deo, nihil in hominib. credere aduersum scelera esse repositū. Haec grauioraque aduersus Marinū ab amicis, inimicisque aequē iactabantur. Populanti agros Ferdinando significatur, eodē penè tēpore Ioannē Tarentinumque iunctis simul exercitibus, magnis itineribus per Samniū aduentare, Pelusiaque incensa, & Alphōso Lagonissa cum vniuersis Caudinorū oppidis in societate ascito, recto itinere Neapolim contendere. Parte verò alia Simonetū cum pōtificis copijs in Casinatē peruenisse, petereque illum ab rege, uti sui etiam copijs admotis ad saltū Menianensem auxilio afforet. Martianum enim praemissa iam militum parte, reliquò cum exercitu, ni maturetur, statim affuturum. Ad haec missis qui iter explorarent equitibus, leui certamine initò Ioannem Maleuoltam, vnum è Pij praefectis captum, reliquos formidare, se nō ijs viribus esse ut sine regis ipsius auxilio, Marino prohibente angustias incolumi exercitu peruasurum confidat. Cui rei Ferdinandus praeruertendum ratus, ijs enim copijs additis, hosti se numero ac viribus superiorem fore intelligebat, nocte in tempesta profectus, cum de profectioe certior em fecisset Simonetum, & ille in tempore adesset, sine vllò certamine, saltu penetrato, statim coniunctis exercitibus, quo Tarentino, Ioanniisque occurreret, citatissimis equis Sueffulam petebat. Quod hostes exploratū cum haberent, Acerris dextra relictis, Nolam diuertere. Adueniētibus Felix & Daniel cum Iordano fratre praesto fuere, qui dicerent, se cum oppidis, popularibusque imperata facturos. Igitur hostes impares se cum iudicarent, neque retrò iter vertere sine manifesta pernicie, neque aequis in campis expectare tuto possent, intra Sarnensis fauces (sic enim vocantur) sese includere. Sarnum in adeso montis latere positum arcem in summo habet dorso quamunitissimam. Sub ipsum autem montem suburbiū iacet, in longum porrectū, habitatoribus frequens. Ac ipso suburbio in via Nolana occasum versus circiter mille & sexcentos passus, sub inflexi radicē mōtis fontes scatent, qui statim minimè vadofum fluuium, qui & ipse Sarnus dicitur, constituunt, quo in loco porta est turri subiecta. Eum autē locū Fauces incolae vocant. Ab altera etiam suburbij parte

ad Solis exortum, quâ Salernum versus est, iter, fontes alij manant, qui cæteris immisti fontibus, toto passim suburbio scatentibus, alterum & ipsum nequaquam vadolum flumen efficiunt. Hi amnes, Solis alter ab occasu, ab exortu alter sese petentes ex obliquo, in meridiem mare versus prolapsi, per culta circiter duobus millibus passuum ab ipsis fontibus, coniuncto simul alueo confluunt in mare, quod à confluenta quidem ipso circiter sex millibus passuum abest. Quod medium interiectum est agri fluminibus insulæ penè in modum cingitur, à septentrione perpetuis, ac minimè peruijs montibus clausum. Ager ipse vitibus atque oleis confitus, pabulo quoque abundat plurimo. Itaque in hanc tanquam insulam cum se hostis recepisset, fluminibus ac môtibus perinde ac munitionibus se tuebatur. Ferdinandus sub confluentem in sylua, cui Longulæ nomen est, castris positus, quo arctius hostem premeret, structo ponte, à frumentatione, quod maturæ iam erant segetes, atque à pabulatione, hinc atque illinc arcere hostem statuit: idque eo erat facilius, quod castellum Santi Martiani valde confluenti proximum regi parebat. Igitur strato ponte, assiduis discursionibus hostem ad eò vexabat, ut is obsessio per similes videretur. Quocirca fremere eques, timere duces, ipse Tarentinus sibi diffidere, & iam de nocturna fuga cogitare: esse etiam qui se regi per amicos conciliare clam studerent, alij qui transfugere pararent, cuncta demum plena esse terroris, atque formidinis. Per eisdem dies hostium classis præfectus non exigua prædatorum manu Surrentino in litore exposita, agros vicosque populari parabat: satis magna cum spe, sollicitati ciuium animis, ob vetus Andegauenlis factionis studium, vrbs etiam potiundæ. Quod rex intelligens, Antonium Olzinam cum leuissimo pediatu, qui agrum villasque tueretur, præmiserat: præsidio etiam vrbi addito, hostis primò impune rapere, ac passim ferri, mox ab signis dilabi cœpit. Quod Antonius animaduertens, nactusque idoneam occasionem, hostem palabundum ex improviso adoritur: qui locorum ignarus, atque iniquè congressus, cum diutius sustinere impetum nõ posset, insignem cladem accepit. Itaque alijs cæsis, alijs captis, qui reliqui erant, dum fuga sibi consulunt, rati iter ad mare peruium, hinc Antonio, illinc Surrentino premente, per rupes maximè editas deturbantur. In ipsis etiam triremibus, dum funes legunt, ac pòtes, dum reliquos à clade accipiunt, trepidatum est. Telorum, armorumque omnis generis magna vis Surrentum perlata. His rebus adductus Felix, missis qui veniam impetrarent ad regem suplex in castra profectus est, Parmæ arce (quod castellum Sarnensibus à fauicibus nõ ita multum abest) regi prius tradita præsidioque illic imposito: Rex eo acrius instare, ne annonæ comportari Sarnum posset summis viribus conari, arcere hostem à pabulationibus, prohibere frumentationes, dies nocteisque id agere, quo nihil hosti tutum, nihil quietum relinqueret. Fortè accidit, leui ut certamine inuito Petrus Hubaldinus eques regius ab hoste caperetur. Is (vni moris nunc est) exutus armis, atque adempto equo, ad regem remissus, retulit satis se exploratum habere, occupato clam monte à pediatu, deinde per effractam, que ad Fauces esset, portam immisso equite, diripi qui hostibus ad suburbij cõsedissent caput haud magno conatu posse. Quo hosti inflicto vulnere fore uti castris intra Fauces translatis, hostem fame confectum, paucis diebus ad se dendum rex compelleret. Quo audito, conuocatis ducibus cum singulorum ipse sententias exquireret, Simonetum huiusmodi orationem habuisse accepimus: Qui dominari in bello fortunam dicunt, Ferdinande rex, non temere illi quidè mihi & sentire videntur, & dicere. Non quòd belli administrationem, victorieque euentum in manu fortunæ collocatum existimè, sed quòd in conferendis præcipue manibus propter ea quæ repente accidunt, nunquam satis prospici ab imperatoribus aut consulendo queat, aut vbi consilium captum est, strenue rem, gnauiterque gerendo. Quo enim consilio, aut qua nam prospicientia equorum confossiones, militum transfugia, falsi rumores, male accepta imperia, cœli tempestates, locorum iniquitates in itinere faciundo, equitum, centurionum tribunorum, aut imperatoris ipsius casus in conferendo prælio, aliaque huiusmodi propè innumerabilia, aut prouideri ne accidant, aut postquam accidere, ne dano sint, satis vti que perspicere poterit? cum nullum persæpe ad prospiciendum spatium propter temporis exiguitatem, nulla opportunitas ob rerum difficultatem imperatori relinquatur, nec idem ipse & hic, et illic vno in tempore adesse, nec plura simul aut imperare alijs, aut admini

strare ipse valeat. Equidem ego ita se habere rem non magis magistro ab aliquo in scolis, quam ipso ab vsu, qui humanarum actionum optimus ac sapientissimus magister est, doctus affirmare audeo: quippe qui iam sexagenarius quam militiam adoloscens sequi coepi, eam adhuc sequor. Quo interim tempore animaduersum à me est, non semel etiam leuissimum casum ex victo victorem, ex victore victum exercitum reddidisse. Totigitur annorum vsus, & hæc, quam videtis, ætas abunde me monere debent, ne quid temere incipiendum, nequid inconsulto audendum consulam. Velle autem tentare fortunam, eius esse arbitror, cuius res angustiæ cum sint, spes etiam longè angustior indies futura videatur. Quod ego conuenim Ioanni, Tarentinoque, quorum res deteriores indies futuras arbitror, sequendum potius iudicem. Nobis dies ipsa meliora atque secundiora cuncta promittit, dum tanquam septis hoste clausum, ac circumsessum habemus. Nobis stando, ne dicam cunctando augetur autoritas, duplicantur vires: & tantum non captum hostem fama ipsa, qua bella maximè constant, per regnum, atque Italiam diuulgabit: illis contra omnia cum suis nostrisque contemptu: æquè sint. Stando Felicè, idest, Salernum Nolaque: vtranque nobilem vtranque maximè oportuna urbem recuperauimus: stado hostem paulò antè ad obsidendam Neapolim festinantem, de fuga ut cogitet, sitque de propria etiam salute sollicitus (quod videtis) iam coegimus. Cum interim classis, quæ oram hanc maritimam metu sui concusserat, ludibrio haberi coepit, stantibusque hic nobis penè auditi fuerint classiariorum militum clamores atque eiulatus, aut iugulum Surrentinis prebentium aut præruptissimis è rupibus in mare se præcipitantium, quo insequentium gladios fugerent. Nobis Neapolis & oppida vrbesque vicinæ annonam, equos, arma, recentem peditem, recentem equitem subministrant: quarum rerum illis non modò nulla est commoditas, aut copia, sed haud sciam an eorum desiderium relictum sit ullum, cum Apuliam Peucetiosque ac Salentinos, tot montes ac valles, tot nostra oppida ab illis distrahant. Demum à pugna continendo, pugnantium finem, id est, victoriam, absque vllò nostro periculo consequemur. Cum illis verò satis bene actum fuerit, si (quod vnum cogitare, ac meditari possunt) nocturna fuga concessa fuerit per loca difficilia, prærupta, aspera, magnaque ex parte nobis parentia. Quanquam etiam fortissimis, peritissimisque ab imperatoribus usurpatum esse scio, fugienti hosti pontem quoque vel ex argento constituendum esse. Quamobrem cum dimicandi nulla imminet nobis necessitas, censeo à prælio continendum nec præbendam hosti bene gerendæ rei occasionem. Et quoniam quanto arctius sese pressum senserit, tanto est amplius de fuga cogitaturus, etiam censeo, uti occupato monte, qui Faucibus imminet, castra sub ipsum montem, ad caput fluminis cis ripam transferantur: quo pabuli, atque annonæ difficultate coactus hostis (quod vnum reliquum est) nocturnæ fugæ consiliū ineat. Rex probata Simoneti sententia, statutoque ad peragendum negotium tempore, peditatum quanto potest maiorem comparat, veteranos euocat, novos etiam equites scribit: quid hostis paret, quid consulat, per transfugas, captiuosque explorat: qui montem lustrent, aditus vestigent, semitas inquirant, fidelibus & strenuis viris negotium dat. Satis etiam constat Ferdinando clam significatum esse, Pium Pontificem mutata sententia decreuisse medium sese belli eius gerere, clanculumque Simoneto iniunxisse, uti paucos post dies in Samnites Beneuentumque, quæ Pontificis ipsius vrbs esset, exercitum traduceret: atque eo cognito regem decreuisse fortunæ res è vestigio committere, fore ratum, superior si euaderet, uti victoria ipsa in partes eius Pontificem retraheret: sin secus cessisset, uti cum iram in illum prouocaret hostium, tum illum ipsum ad vindicandi cupiditatem, quod postea secutum est. Quo circa quæ faciendo prælio necessaria essent, summa ea cum celeritate comparari iussisse. Illud verò à Simoneto impetratum, differret abutum è castris, quoad suos rex per oratores tētasset, posset ne Pontificem ab eo proposito dimouere. Itaque vbi parata esse omnia suaque consilia latere hostem rex sensit, tribunis, ducibusque conuocatis imperat, uti quammaximo silentio de secunda vigilia cum exercitu instructo paratoque ad signa adirent: quid ipse paret, quid fieri à quoque velit, singulos edocet, huiusmodi etiam oratione cohortatus. In omni re bellica, fortissimi viri (quod vsus ipse docuit) plurimum occasio valet, quam optimus quisque imperator summo studio, ac celeritate complecti debeat: quippe cuius ea natura sit, ut ardua in planum facile vertat. Eam igitur nos capere, ac sequi maximè utile,

atque in primis cautū consiliū reor. Sed in omni occasione capienda, inceptis que prosequendis duo potissimum seruanda sunt: alterum quod factū opus est, maturē id ut fiat. Quid enim occasione breuius, aut fugacius est? Alterum, ut suo quodque geratur ordine, quando in re præsertim militari nihil ordine ipso potius ac maius est. Nam confusio, ac trepidatio, præterquam quod periculosa, gerendis quidem rebus maximè etiam contraria est. Neque enim aut vnum, aut alterum tantum prælium, quanquam consilio, ac ratione susceptum, infeliciter tamen cessisse inuenias magis ob imperia non eo quo tradita erant ordine seruata, quam ob militum virtutem, atque aduersarum partium imperatoris industriam. Quocirca nequaquam à me cohortandi estis, ut in conferendis manibus fideliter ac fortiter rem geratis: quippe cum fidem, virtutemque vestram in multis, magnisque difficultatibus planè perspectam habeam: neque uti ductando exercitum iter maximè exploratum haberi studeatis: cum hostis ipse quamproximus sit: & quæ exploranda essent, cuncta sint à me diligentissimè explorata. Quid etiam mihi in animo sit, quid faciendum decreuerim, quæque se nobis occasio offerat, iustà mecum tenetis. Verum illud vnum, illud inquam vnum moneo, hortor, rogo, & pro iure etià meo impero, ut quæ à me præscripta sunt, eorum memores, ad capiendam occasionem, quam propè renemus in manibus, atque (ut verius dicam) omnino iam tenemus, ordinem adiungatis. Ego ipse pro loco ac tempore adero. An fortasse verendum est exercitissimi viri ne hostis cognito consilio nostro, instructus, paratusque, atque in acie armatus offendantur? Satis compertū, satis exploratū & cognitū habeo præter paucos admodū qui pro statione noctu excubant, ceteros omnes per oppidum dispersos sub tectis quenque flumine ac montibus fretos, somnos etiam ignauissimos ducere. Antequam somno expergiscuntur, armis instruuntur, equi frenantur, tribunumque quisque ac ducem suum pedes, eques cōuenit, metu, ac repentina re attonitus, nos occupato monte, effractis portis, adituque referato, voti compotes, locum castris ceperimus. Quo capto nobis in acie stantibus, eò castra transferentur: quibus positis, reliquū est uti nō horā quietā, nō locum vllum tutum hosti relinquamus. Neque multum tempus aberit, dum aut sese nobis de dat aut necessitate compulsus, fuga sibi quammaximè periculosa consulat. Hac oratione accepta tribuni, ducesque ad imperata quisque facienda properans: paulò post instructo cum exercitu, magno etià silentio assunt: rex peditatū præmissis itineris ducibus montē circuire, ac superato iugo, sine vlla trepidatione inde descendere, interim equitem procedere paulatim, atque sub signis iubet. Vbi verò tempus visum est, quo pedes destinatum ad locum peruenisse iam poterat, dato signo Robertū Vrsinū, lectis cum equitibus superare Fauces imperat. Ille egregiè nauata opera, citato equite, in hostium stationē illatus, alios semisomneis capit, alios resistenteis vulnerat, ac paulo post in fugam actos, suburbium versus acriter vrget. Roberto urgente gregarius miles, qui eū secutus erat, prædæ intentus, nihilque ad præscriptum gerens, tabernacula diripere, equos à præsepibus dissoluere, seque equosque sarcinis onerare statim cœpit, ac tanquam fugato hoste, præda onustus ad Fauces, atque in castra regredi. Rex id quod erat veritus, dari tempus hosti ad arma capienda, aliquot turmas cū sumpsisset, ipse reliquo cū exercitu pro Faucibus expectare decreuit. Interea hostium duces fugientium ac pugnantium clamoribus exciti, re cognita, propere accurrunt, suos hortantur, ac præmissis, qui imperū sustineant, ut quenque fors obtulerat, acies instruunt, ac paulatim alios atque alios equites summittunt. Robertus ubi sustinere impressionem nequit, cedere pedetentim cœpit. Vrgebat enim cum lectissimorum manu equitum Vrsus, atque acri cœpta pugna summis utrinque viribus de loco pugnatur. Hinc Robertus, illinc Vrsus dum suos hortantur, dum fortiter rem gerunt, parū abfuit quo minus vterque suo ab aduersario caperetur. His rem penè intra globū gerentibus, regijsque in arcto propter locorū ignorantiam pugnantibus ab hostium ducibus leua sinistraque, hinc pedites, inde equites summittuntur. At rex cum intellexisset suos in arcto premi, maiorem equitum manum subsidio ire iubet. Hostium verò pedites in angustijs viarum implicitos inter se regiones conspicati, alij hastis eminus, aut sclopetis, alij cōminus gladio suffossis, aut vulneratis equis, ipsos equites partim deiciunt, partim in fugam vertunt. Locorum peritia hostem maximè adiuuabat, Regius verò vix è via egredi, illic omnes cogi, alijsque atque alijs subsidium ferentibus in

bus in vnum simul cuncti coire. Quod aduersarius vbi vidit, ab dextra sinistraque acrius illum premere, conari etiam à tergo inuadere, atque ab reliquo exercitu seiungere. Quod rex veritus, suos referre pedem paulatim iussit. Primis igitur, dum partim pedē referunt, partim etiam terga vertunt, fugam iam paratibus, postremis autē in acies stantibus, cum locus ipse explicandis ordinibus haudquaquam satis esset, hostiū duces eo acrius vrgerē incipiunt. Illi à tergo, hi ab latere, plures singulos, liberi impeditos, recentes faucios circumstant. Hic verò ingens strages equorum atque hominum à sclopetarijs edita, qui ab rege propter stipendia non statim exoluta initio obsidionis ad Ioannem transfugerant. Inter alios, atque inter primos Simonetus cadit. Robertus vulnere in ore accepto, vix hostium elapsus è manibus ad regem, qui extra Fauces in loco paulò editiore instaurare pugnam parabat, se recipit. Ceteri magna è parte capti, rex ea exercitus parte exutus, cum nullum in pedite præsidium esset, quippe cuius nulla in toto prælio extitisset opera, cum neque locum tenuerit, neque imperium seruauerit, neque vbi tempus ferebat, pugna affuerit, summis tamen viribus anniti, quod vnum erat reliquum, ne hostes Fauibus prodirent. Quo circa prehensare fugientes, confirmare integros, hortari, rogare, locum tuerentur, superesse tot lectos equites, tot etiam recentes turmas, aduentare è castris subsidia, si viri esse velint, non hostium modò impetum repressuros, verumetiam si Fauibus egrediantur, magna etiam illos clade affecturos: ipse in hostē proficisci, ac nūc his, nunc illis se ostentare. Cum interim ex ijs, qui in præsidijs collocati erant, quiq̄ue postremos tenebant ordines, multi signa, locumque deserere, seque fugæ dare coeperunt. Quod hostium duces cum animaduernerēt, tanto se impetu è faucibus proripiunt, vt regij vix primo congressu sustentato in fugam se quam laxissimis habenis dederint. Hostes statim in castra profecti cum vacua ea defensoribus inuenissent, capta diripiunt, pauci trans pontem, Nuceriam, finitimaque in loca se recipiunt, regem Neapolim versus fugientem haud multi secuti: reliqui penè omnes aut in prælio, aut in fuga, aut in ipsis castris, ad quæ post præliū refugerant, ignauiter capti. Magnus captiuorum omnis generis fuit numerus. Direptis castris ingens tum rerū aliarum, tum argenti atque auri præda Sarnum perlata. Hanc cladem non vatum modò prædicta, et eorum qui rerum cœli periti sunt, verum prodigia quoque præcessere. Nam & veterum fatiloquorum carmina passim recitabantur, quibus regi clades obnuntiabatur, & Mathematicorum minè vulgo ferebantur. Pridie etiam quam pugnatum est toto fermè die coruorum greges prætorium obuolitauere conclamantes, ac proximis infedere arboribus. rex ipse prætorium egressus, equo repente concidit. Diuersis locis alibi sanguine, alibi oblitis cinere guttis pluuisse nuntiatum est, notatumq̄; folijs holerū eas guttas infedisse. Nostra tamen tempestate hæc aut animaduerrere, aut procurare religiosum est. Die quæ infecuta est, cum à Ioanne, Tarentinoque coacto senatu quid de captiuis statuendum, quò primùm arma inferenda essent cōsultaretur: de captiuis vicit eorum sententia, qui cēsebant vt triremibus impositi, Massiliam deportarentur, nisi finito bello in Italiam non remittendi. De proseguendo vero bello duæ cum essent sententiæ, altera vt ad obsidendam Neapolim statim admoueretur exercitus, altera vt finitima prius oppida, quiq̄ue in regis fide reguli persistebant, tentarentur: huius quidem Tarentinus, prioris verò Ioannes Coxa autor erat, cui plerique assentiebantur, eumque ita locutum accepimus. Siquam nobis perficiendi belli rationem hesternā ostendit victoria, eam ipsi sequi, atque oblatam à dijs immortalibus capere occasionem volumus. (dicam audacter fortissimi duces) die crastino, hostem Neapoli circumfessum, atque haud multo post cum ipsa etiam vrbe expugnatum videbimus. Quantū igitur sedendo ac cōsultando tēporis ipsi absumimus: tantū à belli fine per negligentiam atque ignauiam volentes absumus, qui si quo impetu in hostium castra irrupimus, ea alacritate fusos, atque in fugam verfos secuti essemus, eodem cursu, aut rege ipso in fuga capto, aut fugienti itinere intercluso, in magnā (mihi credite) occupandæ ex improviso Neapolis occasionē incidissemus, secunda et penè otiosa ciuitate dū Sarni circumfessos nos, ac tantū nō captos, in porticibus ac cōpitis inaniter gloriantur. Sed quod vel militū labore vel prædę studio, aut lætitia ipsa, quæ præcludere hominū solita est consilia, omissum est, aut peccatū id quamprimum vt corrigamus, nostrum quidem est: aut si cor

rigi minùs potest (quando quod factum oportuit frustrà de eo faciendò consiliùm nunc
 initur) saltem quòd reliquũ est, quodq; in nostra adhuc manu positum, celeritate pense
 mus. Quamobrem quoniam (quod in omni bello maximum videtur) profligatum in a-
 cie aduersarium de se, vallo, murisque tutando cogitare iam coëgimus: quid reliqui su-
 perest, nisi vti mœnibus inclusum, obsidione eũ quàm arctissima cingamus? Quo qui-
 dem circũfesso, quid opis, quid spei reliquũ, quid animi esse potest ijs, qui eius partes
 hæcenus sunt secuti? Itaque cum vna sit regni caput Neapolis, in quam Ferdinandus a
 misso exercitu penè solus refugit, nõ tam (vt arbitror) aut mœnibus fretus aut ciuiũ bene-
 uolentia, quàm arce ipsa fidens, in quam non est dubitandum, quin vbi muris castra
 admota senserit, confestim se includat metu territus, ac nobilitatis odium timens, cuius
 bona pars ad nos transferit: quænam causa est, quæ inquam est causa, fortissimi duces cur
 non crastino die, albescente coelo, auulsis signis ad eã obsidendã exercitum rapiamus?
 Nobis integræ sunt vires, miles victor: et quod maximum est, fortunæ ipsius fauor adest
 hominumque voluntates, eodem semper quò fortuna inclinantiũ. Contrà, regi effoetæ
 vires, exaustis Alphonfi thesauris, milite, qui ei fidelis esse poterat, & strenuo quoq; ca-
 pto, reliquis, quos fuga tutata est, inermibus: quosque optandum sit, Neapolim se post
 fugam, clademque recepisse, aliquem illic tumultum, ob famem inopiamque excitu-
 ros. Videlicet maritimum aliquod auxilium paratum est Ferdinando? Atqui mare à no-
 bis tenetur. An fortasse terrestres alias copias, quas aduentarè fama sit, subsidio ventu-
 ras expectat? cum nec vllè quidem ipse sint, & quicquid illinc trans Capuam, hinc cis A-
 cerras, agrorum atque oppidorum est, nobis pareat, & armis circumclusa omnia tenean-
 tur à nostris. Reliqua est vna illi ciuium beneuolentiæ spes, qua firmissima obsidionem
 tandiu ciues tolerant, dum ex Hispania ab Ioanne patruo, aut à Pio, Franciscoque ex
 Italia mari terræne is mittatur exercitus, qui aut metu sui solui à nobis obsidionem, aut
 viribus congressus cogat. De spe quidem ciuium (vt dicam quod sentio) imperium Ca-
 talanorum quàm omnes oderint, iuxta mecum tenetis, & res ipsa docet. In nobilitate
 verò quid certum habere, aut constitutum in ea Ferdinandus potest? cuius maior pars
 odio illum prosequentes, sponte ad nos transferint. Nam de auxilijs vestrũ erit iudicium.
 Quid enim in Ioanne patruo, rege nõ modò paupere, verumetiam inopi repositum
 esse præsidij potest? quæ ab hoc auxilia expectari? præter paucas admodum triremes,
 easque captiuo instructas remige. Quòd verò ad Pium, & Franciscũ attinet, etiã si maxi-
 mè cupiant, quæ tamen auxilia aut tanta mitti ab eis possunt, vt vel perumpere tantum
 montium, ac fluuiorum valeant, nobis aditus omnes armis circumseptos tenentibus,
 Picininoq; cum validissimis copijs obsistente? aut tam præsto ea esse, vt nõ, quòd cõtatis
 reliquum est, interim prolabatur, hyemsque mox inhorrescat? quo tempore an dubita-
 tis, Neapolim aut vi expugnatam iri à nobis, aut partium studijs sponte imperium ac-
 cepturam? Cum interea quæ in Brutijs, Maris, Pelignis, Marrucinis reliqua in fide re-
 gis manent oppida, audita exercitus eius strage, cognita Neapolis obsidione, vltro mit-
 tent qui sese nobis accepto imperio dedant. Adhæc Neapolim obsidere quid est ali-
 ud, quàm Pium Franciscumque ab incepto deterrere atque abstrahere? reputantes fru-
 stra se de mittendis auxilijs cogitare, tam breui tempore, tanto terrarum spatio, omni iti-
 nere atque aditu intercepto. Contrà verò hortari, atque incitare, vbi dari à nobis Fer-
 dinando spatium senserint ad comparandam pecuniam, ad restituendum exercitum, ad
 ipsa denique auxilia commode tutoque expectanda. Actandem si qui sunt, qui aduer-
 sus Ferdinandum moliri aliquid parent, quos non paucos esse quotidiana nobilium
 docent transfugia, deterrere eos, animumque & vires aduersarijs adiungere. Quæ
 cum ita se habeant, an cunctamini fortissimi duces ad obsidendã Neapolim properè ca-
 stra ducere, quò fortuna, quò cœli fauor nos vocat? ac regni ipsius caput, coactis in vnũ
 viribus petere? vt contusa, mox etiam excisa anguis ceruice, reliquum corpus truncum
 atque exanimum relinquamus. Quæ vbi Coxa dixit, cum qui aderant, et ipse in primis
 belli dux Ioannes, pars vultu, verbis alij probare viderentur: contra ea Tarentinus
 in hanc sententiam locutus dicitur. Neque importunè duces, neque parum considera-
 te paulò antè Ioãnes Coxa de obsidenda Neapoli, totaque belli mole eò vertenda dif-
 feruit: quippe quæ regni caput, neque multis antè annis ab Alphonso capta victoriã il-

li, decusque pepererit, ac regnum vniuersum in pace, officioque stabilierit. Verum enim cum eo mihi de genere obsidionis parum omnino conuenit: quippe cum exercitum pro pere muris ad mouendum censeat: ego vero longe aliam sequendam rationem statuam: & cur ita statuam, multa me simul mouent. Primum vrbs ipsa eo loci sita, ut praeter non multum campi, quod ab ortu solis muris adiacet, caetera omnia libera ab obsidione, atque aperta relinquenda sint. Cum ab occasu, atque a septentrione tantum montium interiaceat ac vallium, a meridie vero mare patens, ac liberum, molesque adeo munita, atque ad propulsandum instructa, ut tranquillo mari longissimo ab continente tractu classem in ancoris stare necesse sit, futuram in summo discrimine, ubi etiam leuior spirare aut Auster coeperit, aut Boreas, quibus hic ipse sinus quammaxime est obnoxius. Mouet deinde populi frequentia, & Hispanus miles, quammaxime regi fidus, et quod ea tum armorum est, tum equorum illic copia, ut breui non exigua equitum manu comparata, restituere exercitum Ferdinandus queat. Addam tot arces tam egregie munitas, quas qui ciuis aut peregrinus aspicit, rege praesertim praesente atque incolumi, quamuis magnum atque robustum habeat animum, quamuis factionis nostrae studiosus, abijciet tamen illum, obtorpescetque formidine. Nam quod ad nobilitatem attinet, nobiliumque ad nos transitionem utinam, inquam, utinam Neapoli potius manere consilium eis fuisset. Quid enim aliud tot nobilium ad nos transitione effectum est, quam ut urbem Ferdinando liberam permiserint? nec securiorem illum modo, verum etiam cautiorem rediderint? Adhaec, tanto incepto quae paucitas nostra sit, ipsi videtis, cum etiam ad oppugnandum necessaria nobis desint omnia. Regi contra & ad repugnandum, & ad laceffendum vrbs ipsa, & arces, et multorum etiam annorum Alphonfi apparatus cuncta suppeditent. Scilicet sperandum id est, uti constitutis a nobis ante portas castris, in arcem sese Ferdinandus includat, quem non montes, non flumina deterruerint, quo minus infesto agmine, loco sibi maxime iniquo, intra Sarnum irruerit. An potius (quae illius est virtus, & atas militaribus laboribus astueta) verendum etiam atque etiam est, nequid apud obsidentes tutum, aut in castris quietum continuis eruptionibus patiat? Tentare igitur obsidionem, quae postea turpiter omittenda sit, an quae erit aliud, quam victoriam fortuito nobis oblatam, turpi aliqua dedecore iactura? aut sedendo ad Neapolim, qui populi, principesque in officio erga Ferdinandum reliqui permanent, ijs ut oppida muniant, commeatus imporent, militem conducant, aliaque praesidia sibi comparent, tempus otiumque permittere? Quam ob rem quae tutissima quidem est obsidendi ratio, hanc ego censeo incundam. Primumque uti Robertum Sanseuerinum, cuius oppida nobis ante oculos sunt posita, ad deditioem pelliceamus, aut debellare recusantem tentemus: finitimos deinde populos, quibus aut captis, aut deditis: Robertoque in parteis nostras ascito, an dubitamus a Neapoli Cosentiam, ac Rhegium versus omnia in ditionem ac nomen nostrum concessura? Robertum enim Lucas Sanseuerinius cuius late magnus in Lucanis, Brutiisque dominatus est, minoresque alij proceres, liberae item ciuitates sequentur: ut diebus quae paucissimis, praeter Auerlam, Capuam, Acerras, Neapolim, nihil in tanto terrarum spatio, quod inter Lyrim amnem, urbemque Rhegium, atque Crotonem interiacet, Ferdinando relinquamus: ac Pio, Franciscoque animum, cogitationem denique omnem mittendorum auxiliorum adimamus: dum regem perinde ac truncum, sine membris, sine neruis destitutum atque emutilatum viderint: missis etiam ad eos oratoribus, qui utrunque et nostro, & Renati nomine benignè appellent, ac largis etiam pollicitationibus impleant. Quae an sit tutissima obsidenda Neapolis via, omnes iam videtis. Nam tentare fortunam, ubi consilio locus est, quam sit temerarium, dies hesternus admonere nos potest. Regem certe ipsum ne fortunae posthac tam facile se committat, abunde iam docuit. Dicenti haec Tarentino senatus assensus est omnis: ea erat senis autoritas, is rerum usus, quodque belli esset autor, omnis spes, ratioque vincendi in eo collocata videbatur, ut Coxae sententiam quamuis tacitis omnes comprobarent animis, nemo tamen ne ipse quidem belli dux Ioanes a Tarentino dissentire aut videri palam vellet, aut omnino auderet. Igitur motis a Sarno castris petiere Stabias. Id oppidum, uti rerum Romanarum scriptores prodidere, Syllae iussu solo aequatum finitimos in vicis abierat. Postero dein tempore, quod eo propter loci opportunitatem, portusque manufacti, multa mari comportaretur, tuguria in

litore constitui cœpta: procedentibus inde seculis, tanquam in vicum multi mortales confluxere, donec oppidi nomen ac formam accepit: arce etiam in edito posita, quam egregie Alphonsus munierat, brachio ab ea ad mare deducto, ut cum usus vocaret, per id immitti præsidium in arcem posset. Præerat arci, atque oppido Ioannes Galiardus, ex antiquis Alphonsi familiaribus, miti vir ingenio, & fide integra, cæterum qui ut Hispanus uxori paulo nimium esset deditus. Ea erat Margarita Minutula, nobili loco nata, cuius frater Loisius arcem Lucerinam Ioanni in Apuliam profecto prodiderat. Siue igitur futurum speraret, uti Margarita Galiardum ad deditorem impelleret, siue quod ea sponte deditorem fuisset pollicitata, si castra eò admouerentur, Capaneo fratre instigante, hostes oppidum ingressi, nullo suburbium defendente: nam oppidum intra vallum, quod sub ipsam est arcem, confugerant, quater confestim crepidinè tormentis cœpere: nec multo post à Galiardo deditio fit. Iisdem diebus Vicani, Massensesque ad Ioannem defecere. Surrenti quoque trepidatū est, propter suspicionem familiæ Acciapaetiorū, qui Ioannis, Renatiq; partes clam fouebant. Præerat urbi cum præsidio Antonius Caraffa, cuius prudentia effectū est, uti Acciapaetiorū cōsilia parū prosperos euentus habuerint. Interea duces ipsi nunc minis nūc pollicitationibus Robertū Sanseueriniū ad deditorem sollicitabant. Qui viribus diffusus, quod omnē in se belli impetū versuros eos cerneret, facta deditōne in castra hostium profectus, in Ioanis verba iuravit. Cuius exemplum Lucas quoque, quod & ipse iisdem diebus in Brutijs male pugnaverat, secutus est. Etenim Antonius Centilia, quem rex in arce Neapolitana custodiendum curauerat, corruptis custodibus, noctu arci postico, quod ad mare est, Marilianum se receperat, indeque haud multo post in Brutios reuersus, bellum instaurauerat: quod captiuus dum esset, per Alphonsum, ac Iulianum fratres, & Ioannem Trauersum eius præfectum administrabatur. Lucæ ac Roberti deditōne cognita, cæteri omnes Lucaniæ ac Brutiorum principes, populiq; præter pauca admodum castella, Andegauiensis sunt partes secuti. Igitur hostium duces Roberto dedito, cum de occupandis Cauis consilium cepissent, parum abfuit quin magnam ex improviso clade acceperint. Ea ciuitas magis quam urbs montanis in locis disposita vicatim habitat, multitudine tamen hominum frequens, ac situ naturali satis munita. Cauenses igitur relictis vicis, quos defendi vix posse arbitrarentur, in loca se munitiora contulerant, ubi de obsidionis aut tolerandæ, aut propulsandæ rationibus cum agerent, consilium iniere de inuadendis nocturno tempore hostium castris. Nam & Armatorum multitudine abundabant, et satis exploratum habebant, si res parum successisset, posse tuto se ad suos recipere: fauissetq; incœpto fortuna, ni re per transfugam cognita, castra repente ex eo loco mouisset hostis. Huic tot principum, populorumq; tam repentinæ defectio ni non magis cladem ad Sarnum acceptam, quam inconstantem ac perleuem Felicis animum causam dedisse satis constat. Qui si quam debuit animi firmitatem retinisset, præter prædam in castris inuentam, vix aliud eo prælio ab hoste partum, aut quæsitum fuisset. Verum enim adolescens infirmo ingenio, nullo rerum usu, addictus consilijs Francisci Infantis auunculi, hominis incompositi, ac sacerdotis parum continentis, nō deditōnem modò urbium, atque oppidorum statim fecit, sed supplex ipse ad Ioannem Antonium in castra profectus est. Ex ea deditōne cum Nola, Salernumque maximè opportunæ vrbes hostium accessissent viribus, coactus est Robertus desperatis penè rebus suis consulere. Cuius exemplum Lucania, Brutijque ferè vniuersi secuti cum essent, periculosum regi vulnus inflixere: additis etiam defectioibus Loisij Iesuualdi, qui in Hirpinis cum aliquot opportunis oppidis, rerum ad Sarnum gestarum nuntio accepto descuerat: adhæc & Matthæi Extendardi. Quo effectum est, uti hostibus Argentio, Harpadioque potitis, in Samnites, Apuliamque aditus regi omnes intercluderetur. His et aliud accessit malum, quod Franciscus comes Casertanus deterritus, & ipse Sarnensi primū clade, post finitimorum etiam rebellione, maximisque hostium minationibus, aliquantum nutabundus cum stetit, consilijque incertus, tandem ad Ioannem inclinavit, matris potissimum suasu, ac Thomæ Brancatij, cuius consilij, mater, filiusque acquiescebant. Quæ res Campanorum, atque Auerfanorum animos vehementius fregit. Cū Petrus quoque Mondragonius, qui Metalonū opportunū tenebat oppidum

pidum, clàm cum hoste consensisset. Vt iam Acerræ, Capua, Auerfa, quæ solæ cis Lyrinam, Campania vrbes in Ferdinandi fide atque officio perstabant, circumfessæ ab hostibus tenerentur. Licuit hoc potissimum tempore, atque ex hoc rerum statu cognoscere, quàm lubrica sit, periculisque exposita adolescentium administratio, parumque omnino moderationi apta, & propter rerum inscitiam, & quòd præsentibus solum res sibi ante oculos ponant, plerunque vana sequantur & incerta consilia, illis maximè consultoribus credentes, qui blandiri nouere magis quàm vera dicere. Quocirca Tarentinus Felicis inconstantiam veritus, qui paucissimis diebus ter rebellasset, specie quidem liberum, re autem captiuum eum in castris secum hebens, arci Salernitanæ fidum sibi hominem cum præsidio imposuit, Nolæ Vrsam magna cum peditum atque equitum manu præfecit, qui & Nolam tueretur, & Neapolim, Acerrasque assiduis discursionibus infestaret, cum ipse hyemare in Apulia decreuisset. Adhæc constiterat secum in Apuliam Robertum ducere. Sed ille senis maximè callidi, ac fallacis insidias suspectas habens, ex quo die abire è Tarentini, Ioannisque conspectu licuit, redire ad eos omni studio auersatus est. Conatus tamen est quo arctissimo posset vinculo deuincire sibi eum Ioannes, ascitum quidem cooptatumque in socium Crescentis, eo Galli nomine Lunam appellant corniculatam. Est enim mos eius gentis principum, religiosam aliquam militiam pro arbitrio statuere: ad quam quos initiatos admittunt, iurare verbis conceptis cogunt, futuros se socios periculorum, neque vllò vnquam tempore arma aduersum laturus, fidem, amicitiamque perpetuam seruaturus: vbi etiã casus tulerit, auxilio futuros, in bello præsentibus, armatosque in acie staturus, aut pecunia adiuturos. Adhæc stata sacra, & dies quosdam maximè solenneis constituunt, quibus interesse cunctos fas sit. Ii Confratres vocantur, quos & viuos, & mortuos, qui religionis eius, militiæque autores sunt, maximis prosequuntur honoribus. Insigni autem militiæ ipsius aliud alij est. huic Luna erat corniculata, quæ à Gallis Crescens dicitur, eaque ex argento brachio subligata gestabatur. Quo religionis ac militiæ genere honestatù Robertum Ioannes sibi cum obligasset, Pius inde Põtifex Maximus illum haud multo post absoluit, quòd iudicaret eas nõ magis religiones, quàm cõiurationes quasdam esse pessimo exemplo institutas. Quoniam autem locus ipse admonuit, pauca de Roberto, de quibus eius maioribus dicam. Roberto pater fuit Ioãnes, sancti Seuerini (id oppido nomen est) Comes, mater Ioanna, & ipsa quoque ex eadem cum marito stirpe edita. Quo mortuo superstitis ex eo compluribus liberis, cœlebs ipsa, summa illos cura et aluit, & eorum res procurauit. Nam & domi parca erat, & continens: & quod esset supra muliebrem sexum animo elato & magno, vtrasque patris et matris vices gerere se videri volebat. Cumque eorum singulos materna prosequeretur caritate, Roberto tamen, qui natu erat maximus (qua prærogatiua paternus ei dominatus obuenerat) & indulgit supra maternos effectus: & dum augere quacunque ratione res illius posset, parum omnino pensi habuit. Ad cæteras autem matrona dignas artes illud etiam adiunxit, quòd, vt erat ipsa fidei, ac regij nominis colens, iisdem artibus, eodem etiam fidelitatis studio filium imbutit. Itaque nihil prius habuit, quàm vt Robertum egregiè institutum, Ferdinando quibus liceret artibus conciliaret. Ille igitur, vbi primùm ætas tulit, equitando, venando cum æqualibus sese nunc iaculo, nunc gladio exercendo, nullo turpi otio adolescentiam labefecit: quo etiam tempore literis operam dedit, quas post natu grandior maiori studio complexus est. Is igitur artibus inter regulos facile eminebat, Ferdinandoque propterea maximè carus atque acceptus erat, naturæ quoque muneribus ad ea adiutus: quippe cuius decora esset facies, statura procera, & cum dignitate, oratio pro tempore nõ minus suavis quàm grauis, atque ingenua. Ipse facilis aditu, gratus responsu, atque in primis vrbanus & liberalis, cuius etiam domus generosissimo ac probatissimo cuique quotidie pateret. Demum singulis in rebus nobilitatem præferebat generis, quod alij Gallicum ab origine quàm Italicum malunt. Nobiles enim quosdam secutos è Gallia Normannos ac Viscardos duces, pulsosque ex Apulia, Salentinisque Constantinopolitani Imperatoris præfectis, virtutis merito donatos in initio oppidis, iisque posteros eorum imperitasse, in quibus Venusiam, Materam, Cupertinum, Neritonium fuisse tradunt. Qui dominatus indies magis magisque auctus fuit bellicæ ob virtutem, qua hæc quidè familia in Italia ex eo ad-

huc etiam floret. Quo factum est, ut dum partim ipsi regum quorundam impotentiam, superbamque dominatum parum equo ferunt animo, partim ipsi à regibus timentur, aliquando familia omnis ad internitionem penè redacta fuerit, vix vno aut altero superstitite. Adeò euertendæ illi nihil reliqui ad crudelitatem regibus ipsis fuit. Contra, qui Italicam eam asserunt, nec olim fuisse, nec nunc quidem extare apud Gallos, Britannosve tali cognomento familiam: deductamque agnationem volunt ab oppido, cui ex ea domo primus imperauerit, ut Celanam, Martianam, Ebulam, Molisiam, Aqueuiuam, quæ ab oppidis sunt agnominatæ. Sed ego longius fortasse digressus sum. Quamobrem ad inceptum redeo. Dum hæc ad Sarnum, proximisque geruntur in locis, Iacobus Picininus hostium partes secutus, à Britonoro, ubi hymauerat, mouens, per Cefenatum, atque Ariminensium fines profectus, decimo die ad flumen Cefanum peruenit. At Alexander, Federicusque, qui iussu Pij Pontificis ac Francisci Sfortiæ iter eius obseruabant, quòd eum locum maximè idoneum ad prohibendum transitum iudicarent, fluminis ripas fossa, aggeribusque munierant, ne transiret hostis facilè prohibitori. Post tamen veriti ne Picininus conuerso repente itinere Saxiferratum teneret, eò cum exercitu se contulerant. Itaque Picininus quanquam magno militum labore, nullo tamen obistente, aggeres diruit, ac repletis fossis trans flumen exercitum ducit, et ad Esim fluuium eo die castra ponit. Quod sentiens Sigismundus, qui illum insequebatur, eo consilio, ut si Alexander Federicusque à fronte obstitissent, ipse à tergo includeret, confestim in Fanensem agrum redijt. Picininus die insequenti cum Loretiæ Mariæ templum ex itinere ingressus, Diuam salutasset, ad flumen Potentiam castra mouit, quòdque in sola celeritate rem positam intelligeret, nocte intempesta mouens, cum ad ostia fluminis (cui loco Firmanus Portus est nomen) peruenisset, veritus ne mons, qui litori imminerebat, ab aduersario teneretur, ubi qui exploratum missi fuerant, retulere liberum eum esse (decreuerat enim occupato eo ab hostibus, rem gladio experiri) continuato itinere, emensus eo die passuum septem ac triginta millia, ad Benedicti templum peruenit, quòd à Truenti flumine circiter octo millibus passuum aberat. Ibi duabus horis equo ac militi reficiendo concessis, cohortatus suos, ut quòd reliquum erat ad fallendum hostem, æquis conficerent animis, de prima vigilia mouens instructo exercitu, ad Truentum peruenit. Hic cum à militibus, qui præsidij gratia Asculum venerant, item ab oppidanis ingens excitus esset strepitus, passimque noctu ignes plurimi cernerentur, ratus hostem eò cum vniuersis copijs profectum, consistere agmen iussit. Ipse cum omni peditatu (erat enim in castris eius peditum duobus millibus amplius) magnoque gregarij militis numero ripas fluminis tentaturus accurrit, succisisque obicibus, & aggere æquato, vado inuento, primus flumen transijt: quem infecuti, reliqui ripas occupauere, quibus occupatis, dato signo, reliquus exercitus traductus est, deque tertia vigilia ubi Columnella castellum positum est, tumulo capto cõsedit, plurimisque factis ignibus, regni se fines ingressum finitimis significauit, quo alijs pro partium studio lætitiã afferret, metum alijs incuteret. Cum interea Federicus, Alexanderque Maceratam profecti, quo portum Firmanum antecaperent, victi celeritate Picinini, incepto irritò, consilium mutare coacti sunt. At ille biduo tantum quieti militum, atque equorum dato, inuitatus à Iosia, qui Andegauiensis sequebatur partes ad Turdini ostia, qui antea Batinus fuit, cõstitutis castris, ac decimo die machinis, ceterisque bellicis instrumentis è naui exoneratis ad obsidendam ciuitatem Sancti Angeli proficiscitur. Iacobus Padulius, qui oppido cum præsidio præerat, diffusis mœnibus, quòd æneorum tormentorum vim minimè possent ferre deditionem oppidanis suasit. Postridie quoque ciuitas Pinnarum, non expectata oppugnatione, deditionem fecit. Inde Laurentum profectus Picininus cum esset, & iam quassatis, ac dirutis muris sustineri diutius obsidio nequiret, tum Franciscus Aquinas Marchio deditionem his conditionibus fecit, ut ipse cum omnibus oppidis, quibus plurimis dominabatur, ad Ioannem transiret Laurentani multæ nomine aureum quatuor millia penderent. Hinc ad Aternum profectus cui post ab oppido Piscaria factum est nomen, strato ponte, ac traducto exercitu in agro Theatino castra posuit, eo consilio, ut & agrum vastaret, & Iulium Camertem, quem nuper conduxerat, illic expectaret. Nam initio Truentum cum transijt, vigintiquatuor equitum turmas, haud amplius se-

cum ha-

cum habuerat. Inter ea vastabundus Theatium fines populatur, singulisque penè dieb. cum Matthæo Capuano prælia facit. Hunc rex propter fidei virtutisque opinionem oppido, atque vniuersæ regioni præfecerat: qui quanquam parua equitum ac peditum manu, Picinino tamen vbiq; occurrere, tueri oppido propinquos agros, populantib. metu inijcere, insidias disponere, fugare, capere, denique hostis conatibus omni arte obuiam ibat. Non multo autem post certior factus Picininus: Federicum atque Alexandrū, qui plureis dies in Asculanorum finibus Bosium Sfortiam cum septingētis equitib. expectauerant, munitis ad Turdinum castris cōsedisse, decreuit aduersus eos cum vniuersis copijs regredi, euocata magis peditum auxiliarium manu, accito etiam Caldoriarum exercitu, qui statim in belli initio ad Andegauensem defecerant. Medius annis vtrunq; dirimebat exercitum, vtręque copię quotidie in armis erant, vtrinque imperatores rem egregie curabant: quid casu, quid industria parare posset, hinc atque illinc prospiciebatur: non dies, non noctes quietæ, nunc eques, nunc pedes ad arma currere, è castris se proripere, fremere omnes, ac prælium exposcere. Tres illius temporis clarissimi duces de virtute, gloriaq; certabāt, par robur, par militum audacia. Picinini locus aliquanto editior tuebatur, hos arte ac labore parata munimenta: ille peditatu superior hi veteranorū delectu: ille quod rem sibi futuram cum duobus exercitatissimis imperatoribus intelligeret, eo maiores cōcipiebat spiritus, hi partū multis bellis decus ereptū iri sibi indignabantur. Excitabant etiam vtrunq; exercitum studia veterum factionū que à Braccio, Sfortiaque ductę, multos annos in grauissimis bellis, acerrimis etiam prælijs magis ac magis iras, odiumque accenderant. Illud verò partium alteri acerbum & graue, quod morbo grauatus Federicus nec equo nec pedibus obire imperatoris munus poterat. Erat et vtriusque exercitus, quæ vtriusque factionis ferè semper fuerat, dissimilis disciplina, quod Sfortiani cunctando, Bracciani prouocando laceffendoque bellum magis administrabant. Cum igitur multi quotidie è Picinini exercitu in stationem illati hostium, nunc singuli, nunc pauci, nunc etiam plures in certamen prouocarēt, fortè accidit vti Saccagninus, cuius Picininus forti opera sæpe utebatur, cum paucis equitibus, ac lecta peditum manu è castris progressus in planitiem, quæ media inter vtraq; castra interiecta erat, flumen transierit, prouocaturus eos, qui in statione pro castris agebāt. Hi despecta equitum paucitate, autore Marco Antonio Torello, qui stationi præerat in Saccagninum illati, magna peditum strage edita, reliquis in fugam versis trans flumen præcipientes egere. Quod conspicatus Picininus, Iulium Camertem fugientibus summittit. Hoc cognito Alexander omnem exercitum armari iubet, septemque equitum ordines extra vallum progredi, qui subsidio stationi essent, imperat. Quod vbi Picininus intellexit, è castris cum omni exercitu se proripiens, vbi in planum peruenit, duas lectissimi equitis alas in dextro ac sinistro cornu statuit, alterique Ioannem Comitem, alteri Ramundum Anechinum præficit, ijsque imperat, ne quo casu locum deserant, præterquam vt cedente aduersario pedetentim æquo passu in portam castrorum quam confertissimi ferantur. In media versari iubet acie Syluestrum Lucinium, ipse milites cohortari, nunc singulos alloqui, nunc simul plures, fortia cuiusque facta referre, vulneratos ex acie subducere, recentes fessis, faucijs integros summittere, nunc addere suis animum, nunc terrorem aduersarijs incutere, nihil segne, nihil remissum agi sinere, sæpe ante suorum ora volitare, in hostem strenuum quenq; immittere, sæpe ex acie excedens prospicere hostium ordines, suas atque aduersariorū res expendere, quid cauendum, quid sequendum esset cōsiderare: nihil denique prætermittere, quod casus offerret, quod ratio luaderet, aut belli disciplina, totque annorum ac præliorum vsus ostenderet. Hoc prælio videri potuit (si quando aliās) fortunam ipsam belli dominā, mediam sese statuisse inter vtranque aciem, nunc his, nunc illis victoriam offerentem, atq; aliās in illos inclinantem, aliās retrahentem sese: ludificari imperatores ipsos, nec pari eo die, ea acie discerni, vtrius exercitus milites, vtrius partis duces aut fortius rem gererent, aut maiore animo consilioque administrarent. Nanque alia parte Alexander summa vi, diligentiaque curare omnia, quocunque casus vocasset illic adesse, plura simul prospicere, periculis occurrere, prehensare alios, alios hortari, voce, vultu, manibus, quid agi vellet significare. Imperatorum præsentia diuersis locis pugnam instaurabat,

multi vtrinque cadebant equi, viri que. Ipse locorum angustia, magna que ducum peritia, spectata item veteranorum virtus, & equorum, virorum que recentium alacer successus, summis animis, ingentibus conatibus fieri, ac tentari omnia cogebant. Itaque armorum strepitu, equorum fremitu, procurrentium que militum clamoribus, alibi cadentium gemitu, aut urgentium lætis conclamationibus coelum complebatur. Interdum tanta ira, irritatis que adeo certabatur animis, ut præter ictus, hastarum que fragores, magno silentio pugnaretur, vtranque aciem nunc spe, nunc fortuna ludificante. Et iam in nocte pugna protracta erat, cum Picininus frustra sæpius tentata palustreis per locos via, quod irrumperet intra munitiones, quæ amnis vada impediébant, nulla vi posset: circiter secundâ noctis horam iussit, ab dextro atque sinistro cornu vtranque alam, quæ maximè conferta hostium acies erat, irruere, tanto impetu, ut in vallum usque utroque à portæ latere penetraverit. Qua facta impressione, multi vallo exclusi capiuntur. In hac pugna atrocitate, tanto que rerum discrimine Federici præsentia plurimum contulit. Nam victus necessitate in equum se inferri cum iussisset, laborantibus in tempore affuit: quæ acies inclinabat, recentem militem summis, hortatus pro loco ac tempore, ut alij sensim cederent, quos in locum iniquum progressos intelligebat: alij obdensatis hastis, gladijs que cuneo facto, confertim hostem repellerent. Agnovit Feltrensis miles imperatoris sui artes atque consilia: itaque nunc sensim cedendo: nunc acri conatu propellendo effecit ne ingens ea nocte clades acciperetur. Repulsus à vallo atque à porta Picininus in castra redijt, ignibus qui è fragmentis hastarum incensi sunt, lucem, faces que ministrantibus. Mane ubi Sol illuxit, magna hominum, maior equorum strages apparuit, foeda terre facies truncis, cruore, cadaveribus. Cernere erat in ipsis castris ferè sternuum quem tum peditem, tum equitem, qui in pugna non cecidisset vulneratum, sauciorum gemitu tabernacula resonare, equos, viros passim animam agere, alios cæso aut capto amico dolere, alios aut sua, suorum que, aut hostium fortiter facta referre. Erant qui imperatorem suum qui hostium duces aliam ob causam aut laudarent, aut accusarent, nemo tamen qui non fessum se, atque defatigatum diceret, tantum præterita dies laboris, ærumnarum que attulerat. Igitur nocte insequente Federicus, Alexander que communicatis consilijs, veriti ne hostis positus à tergo castris, pabulationem ac regressum prohiberet, magno silentio egressi, summa etiam diligentia adhibita, ne discessus hosti nuntiaretur à perfugis; equis, qui gravius vulnerati erant, relictis, sarcinarum que inutili onere, magno itinere brevi spatio confecto, trans Truentum, proximè Cryptasamaras se recipiunt. Quos eo die Picininus parum cum posset assequi, postridie ad Truentum pervenit, eo consilio, ut illos insequens in eam Piceni partem, quæ nunc Marchia dicitur, bellum transferret. Sed retractus à Caldoris, principibus que alijs factionis Andegaviensis, metu Matthæi Capuani, & Alphonsi, Inicique Daualorum, qui cum Enneco Geuara ad Amonis Vastum non exigua equitum manu æstiuabant, quorum ipsi præda futuri essent, in Theates paulo post regreditur. Reverso confestim Francauilla, Bucclanicum, Villamagna, Lancianum, impellente Tuccio Ricio, cuius magna in eo populo autoritas erat, sese dedidere. Quibus deditis, Sarum transgressus (quod interea Ennecus cum fratribus in Campaniam ad ferendam regi opem festinarat) omnem eam regionem paucis diebus cepit. Quæque enim oppida, quique proceres, primates que in Ferentanis erant, statim ad Picininum nuntios de deditioe misere. Arcium præfecti post admota tormenta cum de auxilio desperarent, paucis post diebus fidei Picinini sese permittunt. Quo facto, expugnatis que magno labore plerisque castellis, quæ in finibus Theatinorum erant Matthæum intra urbem inclusit. Tum restitutis oppidis Antonio, Caldoris que alijs quæ sub Alphoso regè amiserant, ijs que cum parte copiarum relictis qui darent operam, ne que incursiones à Matthæo fierent, ipse per fines Pelignorum in Marfos profectus est. In itinere Sulmonenses, item Ioana Celana, & Petrus Cantelmus Populensis comes, missis oratoribus ei se dedidere: ac paucis diebus Marfis, Pelignisque uniuersis præter Tellacotium captis, aut deditis, nactus occasionem occupandi Tiburis, Romæ que potiundæ, Sabinorum fines ingressus, plurimis castellis direptis, Siluestrum Lucinium cum mille equitibus, peditibus sexcentis præmisit, qui Tibur prodentibus præsto esset. Verum opera Iordani Columnæ cardinalis irritò incepto redijt. Nam Iordanus quanquam ad-

versus

uersus regem cum Picinino consenserat, maluit tamen Romano pontifici fidem seruare. Igitur Syluester in Palumbaria agrum digressus (nam Iacobus Sabellus Picinini partibus fauebat) Latium, propinquosque vrbi agros ita vastauit, vexauitque, vt metu, terroreque cuncta compleuerit, magna etiam pecunia, per speciem induciarum, finitimis è populis cõparata. Quæ res Pium pontificem magnis diurnis, nocturnisque itineribus (nam ea tempestate Senæ agebat) properare Romam compulit. Interea Franciscus Sfortia, cum intellexisset parũ prosperè, ac pro antiqua gloria ab suis pugnatum, veteri exercitu paucis diebus restituto, nouo etiam scripto, ac misso Donato, quem nouis copijs præfecerat, iussit vtrunque imperatorem cum omnibus copijs in Sabinam ac Latium primo quoque tempore proficisci. Qui iunctis simul exercitibus cum Antonio Ficolhomineo, quem Pius copijs suis præfecerat, aduersus Sabellum ac Syluestrum bellum gererent. Sed quòd hyems iam appetebat, expugnatis aliquot castellis, maturè in hyberna concessere: quod etiã ab hostibus factũ est. Nam copijs diuisis Picininus Syluestrum Palumbria, Ioannem Comitem & Carolum Ballionem cum parte copiarum in Marfis collocauit: ipse Hortonem profectus, reliquos in Marrucinis, Theatibusque distribuit. Quoniam autè ab sapientibus traditum est viris, nihil eodem statu, quo est ortum permanere, quid mirum, rerum, ac locorum nomina cum etatibus simul immutari? Igitur ne ijs, qui vetera sequuntur, noua quoque ignota sint nomina, placet quæ nunc sunt, & quæ olim fuere appellationes regionum, in quibus à Picinino bello hoc gestum est paucis describere. Aprutium vnde nomen ceperit, affirmare vix ausim: alij enim ab apris ductum putant, quòd cum asperrimi montes, siluestriaque admodum in eo sint loca, apris inde frequentibus abundet: alij, quòd pars quædam eius Præcutinorum quondam esset, corrupto nomine pro Præcutio Aprutium dictum volunt. Sunt qui à locorum asperitate deducant, factumque ex Asprutio Aprutium velint, idque nomen montanis primò locis inditum, post verò ab ijs qui regũ vectigalia exigerent, paulatim productum plures simul regiones complexum esse. Siquidem Marfos continet, qui nunc in Tallacotiensis, Albensis, Celanensis, Aquilanos, Mareriosque distributi sunt, etsi Sabinorum hi quadam ex parte, quàm Marforum olim magis fuere. itemque Carpsolanos. adhuc Piceni partem quæ à Truento Aternum vsque hinc Aquilanorum mōtibus, illinc Hadria continetur. Isque ager ab ijs, quæ in ea regione sunt, oppidis nomen accepit, vt Teramanus, Hadrianus, Pinnésisque. Nam quæ pars maximè septentriones spectat, olimque Sabinorum fuit, ea nunc Montanea vocatur. Peligni cum in treis olim diuisi essent partes, quæ in plano sita est, eam incolæ Valuam nominant, in qua Sulmo est nobile, ac frequens oppidum, totiusque regionis emporium. Reliquæ partes duæ, ob cœli inclemantiam ignobiles factæ, desertæque penè à cultoribus, pabulum æstate pecudibus ministrant. Quod ab Aterno et Saro, id est Piscaria, & Sangro fluminibus, ac Maiella et Coctia montibus clauditur, Hadriaque alluitur, in qua sunt Horto, Lancianum ac Theate, olim Marrucinarum fuit, in quibus Theates præstabant. Quod est à Saro Trifernum vsque Ferentani tenebant, mons hodie quoque Ferentus dicitur. Post quos sunt Dauni. Ferentanorum quondam celeberrimum fuit oppidum Istonium, nunc est Vastum ab Amone agnominatum. est in eo tractu celebre oppidum Atiffa à Pelignis per Appeninum quæ in meridiem vergit, Samnites, ac Campaniam pertingit, Vulturno flumine dirimente, qui agrum Venafranum ab Ifernensi diuidit. Hæc loca Samnites olim tenebant. Cæterum Aprutium vniuersum regum præfecti in parteis distribuunt duas. Nam quod ab Aterno ac Marforum clauditur montibus, id vterius Aprutium appellant, quod Marrucinos, Pelignos, Ferentanos, & partem Samnitium complecti diximus, huic citeriori Aprutio nomen fecere, vtrunque Piscaria (vt dictum est) fluuio dirimente. Sed redeo vnde digressus sum. Ferdinandus accepta Sarnensi clade, cum se Neapolim recepisset, Phyrum Baucium, Ennecum Geuaram, Inicum, & Alphonsum Daualos, qui nuntio cladis accepto statim se in Campaniam contulerant, cum equitibus quadringentis, et aliquot peditum cohortibus, Acerris, Robertum Vrsinum Auerfæ cum præsidio imposuit. Ipse nunc Capuæ, nunc Neapoli agere, reliquias exercitus colligere, pecuniã quantã posset, publicè, priuatimque cõquirere, equos, arma, tela vndique cogere. Hoc tempore maximè cognitum est, ciuium beneuolentiam, diuitiasque

non eos qui ararium illati essent, regum thesauros esse. Nanque eques, mercator, opifex, nobilis, ignobilis, inquilinus, etiam sacerdos certatim regi pecuniam maxima pars sponte, pauci rogati offerre, atque elargiri, alij bellatorem equum, alij mulum clitelarium: erant qui thorces, loricas, arma, tela, hastas: qui pannos vestiendis militibus, qui coria loricandis equis, telas faciendis tabernaculis, nullum denique rerum genus omittere, quod reficiendis copijs, atque instruendis militibus conduceret. Isabella regina nunc in templis, nunc publicis in locis sese civibus ostendere, præferre paruos liberos, Alphonfi nepotes dicere, qui de populo Neapolitano tantopere esset benemeritus: ciues eos esse Neapolitanos, Italici generis, apud ipsos genitos, altos, educatos: non Gallicâ præferre insolentiam, non peregrinos mores in urbem illaturos: cum ipso rû liberis, ac nepotibus ætatē acturos: cum ijs diuitias, honores, magistratus distributum partituros: cum ijs pueritiam, cum ijs adoloscetiam, cum eisdem quoque senectutem exacturos: regias opes, regni administrationem in eorum arbitrio ac manu futuram. Se verò quid nam aliud curaturam, quàm ut publicè, priuatimque Neapolitani populi patrociniû gerere videretur? Hæc dicendo, lentos exciabat, excitatos impellebat, impulsos cõfirmabat, ipsa magna & excellens habebatur. De qua quoniam res admonet, pauca dicam: Isabellæ pater fuit Tristanus, comes Cupertinentis, ex Claromontia familia, quæ in Gallia vltiore habita est nobilissima: mater Catarina, Ioannis Antonij Tarentini, qui bellum hoc excitauit, vtroque è parente soror. Patre mortuo, Ioannes Antonius eam, quæ minima natu erat, cum quatuor sororibus Lipij in Salentinis habuit, atque educavit. Post collocatas autem sorores, & Alphonfi victoriam, auunculi opera, Alphõso etiam cupiète, Ferdinando nuptui tradita est: quem pater in regno Neapolitano heredē instituerat. Ipsa statim à primis annis mirum pudicitia ac cõtinentiæ studium præ se tulit, domi parca, nõ tamen alieni appetens: formæ quantum dignitas posceret studiosa, religioni non sine superstitione dedita, facilis aditu, in responsis libera magis quàm aspera, magno animo, magno consilio, constans in aduersis, lenis in prosperis, populari eloquentia, quæque nihil fictum aut compositum præferret, iusti atque honesti etiam ad contentionem colens. Quo minus autem gratitudinem exercere atque liberalitatem posset, mors prohibuit. Bello enim finito, rebus tamen regni nondum planè compositis, Neapoli diem obiit, cum sex iam liberos enixa esset. Mors eius vulgo molesta, quòd vitam longè vilissimam omnes præfertim boni arbitrabantur. Igitur rex aliquot turmis equitum restituit, militibus etiam è classe accitis, circiter idus Octobris Capuam mouit, ac direptis Formiculis, finitimisq; aliquot castellis in deditionem acceptis, aduersus comitem Cerretanum profectus, confestim eum ad deditionem compulit, Carolo maiore natu è filijs obside accepto. Inde à Terrecusanis arcessitus, die vno vniuersa Caudinorum castella recepit, arce Aërolæ in quam mortales multi confugerat, circumfessa, & Alphonso Daualo cum præsidio illic relicto qui obsidioni præesset, repenteque aduersus Franciscum comitem Casertanum profectus, Ducentam diripit, Munditianum incendit, Vallem ad deditionem cogit: ac paulo post Francisco dedito, Pomilianoque recepto, Argentium circumfedit: quo minus autè rex oppido per vim potieretur, tempestates prohibuere. Nam cum bruma iam appeteret, increbuere tempestates, adeò ut pleraq; tabernacula discinderentur, aut torrentibus correpta haurirentur, qui è finitimis deuoluebantur mōtib; equis, virisq; simul immerfis, demũ corruptis omnibus, militaria etiã tuguria, quæ pro tempore stramentis constructa fuerant, passim natabant: fœdi dies, noctes longè fœdiores erant. Quod sentiens Matthæus Extendardus, cum etiam speraret Vrsu, quem Tarentinus Campania decedens, quadringentis cum equitibus Nolæ reliquerat, comparatis auxilijs subsidio venturum deditionem differebat. Tandem cognita regis constantia, militumq; pertinacibus animis, Ferdinandi se fidei permisit. Quod idem paucis post diebus Iacobus Galeota, qui Harpadium cum præsidio tenebat, secutus est. Nam & Iacobus quoque ad Andegauenses defecerat, post rem in Brutijs aduersus tumultuantes bene gestam. Interim qui in Aërolæ arce circumfessi premebantur, cum se vndique circumuallatos intelligerēt, & spe annonæ deficerentur, nequicquam ab Vrsu subuentione tentata, & iam rex cum omnibus adesset copijs, pacti corporum incolumitatem, arcem tradidere.

Qua tra-

Qua tradita, Ferdinandus, quod cœli foeda vis ferri ultra nequiret, in Montifusculi vicus ibidem hybernaturus concessit. Nam Tarentinus, Ioannesque Lucanis ac Campania relicta, in Hirpinos primò Iesualdum, post Vallatam Charifrasque inde in Apuliam finitimaque in loca discesserant. Satis enim constat, Tarentinum cum videret Ferdinandi res prostratas, Gallumque sibi præfidentem, mutato consilio, rebus suis ita consuluisse, ut relicta Campania, Ferdinandum penè circueffum, ad erumpendū inuitauerit: clàm etiam missis ad Isabellam nuntijs, qui bonum eum habere animum iuberent, regē que confirmarent: quippe cum ab ijs, qui Ioannis res solùm spectarent de se capiendò consiliū inutum aut sensisset, aut propter metum, qui ei summus inerat, suspicatus esset. Per eosdem dies, ac post labefactatos admodū Argentij muros Robertus Sanseuerinius comes Calatinus, quem Franciscus è Gallia citeriore, propter singularem uirtutem ac rei militaris disciplinā, cum exercitu miserat, è portu Formiano soluens, ad regem cum paucis venit: cuius aduentus non gratus modò, verum etiā expectatus regi fuit: tum quia vir bellicosus & acer, atque in victorijs enutritus: tum quòd Francisci sororis cum esset filius, magnam popularibus spem, maioris regi spiritus excitauit. Huic è naui descendenti præsto ad litus rex fuit, declarauitque, quo suæ, quo hostium res in statu essent, quid illum agere vellet, quid ipse pararet, cuncta simul aperuit: & primo quoque tempore, ut equite in nauibus imposito, exercitum omnem è Formiano ac Fundano in Baianum traduceret, ac Puteolanum agrum hortatus est. Hæc duobus fermè annis gesta.

FINIS LIBRI PRIMI.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE
FERDINANDO PRIMO REGE NEA-
POLITANO ALPHONSI FILIO
LIBER SECVNDVS.

INITIO insequentis anni, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimus primus à CHRISTI natali die annus, Robertus Sanseuerinus, quòd in parteis Andegauiseis, desperatis Ferdinandi rebus inuitus declinasset, aspirante iam regijs rebus fortuna, cum de se regi conciliandò consiliū cepisset, clàm ad illum misit, qui reditum eius in Campaniam inuitaret. Itaque rex circiter Idus Ianuarij ex hybernis mouens in agrum Vesuuiinū magna cum parte copiarū proficiscitur. Nec multis post diebus Robertus ad eum venit, ubi cōmunibus de rebus cum diutius cōsultassent, tandem placuit ut ille cum Roberto Ursino, & parte exercitus Cossentiam maturaret, ad ferendum arcis auxiliū, quæ indies arctius premebatur. Hi maturè necessarijs ad expeditionem comparatis, paucis diebus magno itinere confecto, pluribus interim castellis captis, aut deditis, Campanianum cum ad flumen peruenissent, nō longius duobus millibus passuū à Cossentia, ubi instructo exercitu, tantisper in acie steterè, donec præmissa turma equitū, de aduentu suo Franciscū Siscarem, arcis præfectū, certiozem fecere, qui septē iam menses inclusus tenebatur. Inde ad Castellū Francum profecti, partim intra oppidum, partim sub mœnia confedere. Quo tempore Lucās etiam Sanseuerinius affuit tribus cū peditum millibus, equitibusque sexcentis, Roberti voluntatem secutus. Hi consilij prius communicatis iusserunt milites corpora curare. postridie autem albescente cœlo, iussis militibus se ad pugnam parare, instructo agmine Cossentiam petunt. est ante urbem propter Bissentum flumen locus cui nomen est, ad Reuocatos, forum rerum venalium. Huc postquam duces cum exercitu peruenere, inito simul consilio, cohortati milites, ut se prædæ magis quàm pugnae accingerent, decreuerunt montem occupare, qui arci ab occasu aduersus est. Is mons magna manu à Nicolao Antonio Caruleio tenebatur. Namque hostes de aduentu Robertorum edocti coacta manu septem millium peditum è propinquis oppidis, montem occupauerant. Equites

magno impetu factò, peditem è monte facilè deiiciunt: qui pugnae parum assuetus, ubi equitem còfertis ordinibus inferri vidit, pars abiectis armis, fuga sibi consulit: alij dum hortante Caruleio certamen ineunt, irruente equite aut capiuntur, aut vulnerantur: nec multo pòst vniuersi in fugam versi, montem liberum equitibus relinquunt. Quocirca duces victoria ac celeritate freti ne quod ciuibus tēpus ad prospiciendum relinquerēt, statim è monte descendunt. Sisear arcis præfectus, præmissis qui rem certius explorarēt (verebatur enim ne fraude peteretur) ubi superata conualle, venire ad se copias instruktas vidit, & vtrunque ducem, signa militemq; cognouit, cohortatus vti rem impigrè gererent, intra arcem eos accipit. Tum Robertus Vrsinūs, quò spe, animisq; militem impleret, quod etiam celeritatis præsidio vtendum intelligebat: Milites, inquit, in vrbe vobis prandendum est. Maeti virtute estote, vallum mecum rescindite. Quo dicto accensus miles, alius vallum rescindit, alius aggerem diruit, pars cominus pugnans munitionem peruadit. Qui p munitionibus pugnant, vix prima impressione sustentata, proiectis armis sese fugæ mandant, quibus immixtus pedes decliuem per locū nullo ultra obfistente, vrbem ingreditur. At ciues repentina re attoniti, non obuiam ire hosti, non arma capere, non abiectis repagulis vrbis vias obsidere, alius domo sese includere, alius militi manū dare, plerique in tēpla còfugere: mulieres, impuberes, senes clamore, lamentatione, eiulatu cœlum implebant. Militū irruptionibus, portarum, claustrorūq; fragore tecta viæq; resonabant. Interea Vrsinus vrbis porta securibus effracta, equitatū immisit. Hic verò tota vrbe peruagatus miles, quòd tunc omnino capta vrbs videretur, nihil reliqui facere, non profanis, non sacris parcere, pro cuiusq; ira ac libidine res geri, rapi virgines, matres spoliari, pueros è parentū complexu diuelli, luctu ac miseratione ciuiū non domus, nō viæ, non templa vacua esse, omnia demum acerba, fœda, crudelia in victos fieri. Interdum victores ipsi, dum alius alij prædæ cupiditate vim infert, arma in se conuertunt, adeò miserabilis facies direptionis erat. Capta igitur ac direpta vrbe, cum fœdæ etiam tempestates accidissent, diebus aliquot militi ad quietē concessis, de communi ducum sententia placuit, productis ex vrbe copijs, magno prius in arcem commeatu conuecto, finitima loca tentare. Itaque magna cum fiducia, maiore hostium metu Cossentia egressis, Silanum statim deditur, inde Martoranum ac Neocastrum. Nam Centilia, Franciscusq; Neocastrensis comes, diffisi mœnibus Maidam concesserant. Neque ira multo pòst Bilinianum per vim captum. Quæ res regionē vniuersam longe maiore formidine impleuit. Oppido enim in editis ac præruptis locis sito habitatoribus frequenti, quoinermi vix militi patere accessus existimaretur, primo impetu expugnato, nihil ijs ducibus, nihil tali militi inuium, atque inaccessum fore metus persuadebat: nec aberat, quin breui maximā regionis partē in regis ditionē redigerent. Quod sentiens Tarentinus, confestim Iacobū Picininum è Marrucinis arcessit, qui Roberti agros, oppidaq; quæ in Lucanis essent, vastaret. Itaq; per Samnites profectus Picininus, Montemaureum admotis eneis tormentis primū expugnauit: dein Caluanicum dolo magis quàm virtute captum diripit, parua etiam aliquot castella, vicosq; plurimos populatur: ferro igniq; quæ ireret, cuncta vastat, corrūpitq;: suos ingenti præda hostes metu ac pauore plurimo afficit: vt nec rex, licet missis satis cum valida manu Roberto Calatino, eius cohibere impetus posset, et Sæfeuerinius incepto desistere cogeretur. Ceterū ille inito cum Vrsino consilio, quo regressus esset eorum formidolosior, & hostem lateret, superatis Brutiorum saltibus in Apuliam declinavit: magnaq; celeritate vsus, Iuuenatium à Tarētino plureis iam menses circumsessum, atque ad vltimam necei sitatem redactum, comportato frumento fame atque obsidione liberavit. Id oppidum tempestate nostra satis celebre, atque habitatoribus frequens est: atque vt quidam arbitrantur, Egnatiolum initio dictum, quòd fortasse diruta Egnatia celebri quondam vrbe, in ea maris ora sita, qui ea è clade superfuerant, ibidem confedere. Nam & à Baro, quæ nunc quoque celebris vrbs est, ac regionis eius caput, Barolum in eadem ora sitam vrbem, duxisse nomen opinantur. Veri tamen est simile, loca illa maritima, quo tempore mediterranea à Langobardis primò pòst verò à Normannis tenebantur, propter assidua bella, quæ aduersus eos Constantinopolitanis ab Imperatoribus gerebantur, mirum in modū celebrata, maritimisq; aucta comportationib. increbuisse cultoribus, ac

bus, ac ciuibus. Cæterum veritas ipsa apud eos qui harum rerum studiosi sunt, sum ma-
teneat locum. Igitur oppidum ipsum quanquam mare liberum, ac patens habet, tamẽ
eò ne comportari frumentum nauibus possit, à Tarentino omni arte curabatur. Nam
finitima continentis oppida cum ei parerent, eò rem perduxerat, vt corruptis quæ in a-
gris erant omnibus, prohibitisque rerum comportationibus, vix ciuibus paucorum
dierum cibaria superessent. Robertorum aduentus, vt Iuuenatensibus pernecessari-
us, sic Tranensibus, Barolitanisque maximè gratis atque acceptus fuit, cum viderent
regias res paulatim respirare, vagarique per Apuliam Ferdinandi copias: atque eo ma-
gis, quòd plureis iam menses occupatis ab hoste vndique finitimis oppidis atque irue-
ribus, vix nuntius ad eos regijs de rebus peruenisset, famaque omnia aduersa diuulgarat.
Robertis confirmatis ciuium animis, communicatisque cum Francisco Baucio consilijs,
qui Andriæ dux præerat, Canusium primo, dein Venusiam profecti, vbi cum Masio Bar-
rela, vrbis præfecto, quæ de communi sententia visa sunt, composuere, paucis diebus
in Lucanos, indeque in Campaniam peruenere. Quorum aduentu cognito Picininus,
& ipse distributis copijs sese in Apuliam ad Tarentinum recipit, adducta secum Neapo-
litana Lucretia, cui ea maximè fidebat. Hæc est illa Lucretia, cuius per orbem terrarum
amores fuere quàmnotissimi. Eam Alphonsus adamatã propter formã, qua præstabat,
excellentiã, suauissimã etiam puellæ illecebris senex ipse delinitus, diuitijs, opibus, au-
toritateque ita extulerat, vt plerique arbitrarerentur, si Maria vita excessisset, legitime vx-
oris eam loco habiturum. Alphonso mortuo, Lucretia in arcem sese Vesuinam cum the-
sauris contulerat: quibus cum timeret, quòd Ferdinandum bellis exhaustum intellige-
ret, adduci nunquam potuit, vt eius se fidei crederet, quin etiam clam cum hoste cõsen-
tiens, parum amica consilia agitabat animo, metu, atque ambitione præceps. Interea
appetente iam Vere, Pius pontifex Maximus Antonium sororis suæ filiũ, mille cum equi-
tibus, ac peditibus quingentis maturare ad regem iubet. Præerat ijs Ioannes Comes
vir impiger & strenuus, atque in rebus bellicis maximè exercitatus, quem nuper magnis
stipendijs, maioribus pollicitis Pontifex à Picinino distraxerat. Hic saltu Minianensi
impigre occupato, ac rescisso aggere ad regem, qui per id tempus Capuẽ agebat, perue-
nit: confestimque aduectis ex vrbe machinis, ac tormẽtis æneis, Castellum, quod est ad
Vulturni ripam, quã mare illabitur, oppugnare adortus est: quod cum à Marino Martia-
no impositis teneretur præsidijs, miles ipse præsidarius campos Leborios, omnẽque Cam-
paniam, quæ cis Vulturnum esset, populationibus infestabat. Oppidani, qui in præ-
sidio erant, diffisi mœnibus, paucos postquam oppugnati coeptum est dies, deditionem
fecere. Inde Antonius, Ioannesque Scafatum profecti, castellum aggrediuntur. Cum
autem oppugnatio ipsa difficilior esset, quod castellum in insula positum, Sarno flu-
mine cingitur, turrim quater duabus è regione bombardis incipiunt. Eã quanquam
maxima crassitudine, biduo tamen continenter quassata, ruinam facere cum cœpisset,
pontem ab ea parte comportata materia extruunt, quo strato per ruinam turris milites
ingressi castello potirentur. Quod veriti castellani, sese Antonio dedidere. Per idem
tempus Marcus Antonius Torellus, & Petrus Paulus Aquilanus, alter cum equitum
turmis sex, alter cum duabus à Francisco missi, iunctis cum Matthæo Capuano copijs
pleraque oppida, quæ in Pelignis, Marrucinis, Ferentanis, Præcutinisque æstate su-
periore ad Picinum defecerant, facillè recuperare ciuium animis in regem incli-
nantibus. Quæ res Picinum ex Apulia statim reuocauit. Nam longa nauis è Man-
fredonia Turinum, mox Hortonem delatus, audita obsidione Loretanæ arcis, quam
Matthæus recuperato oppido acriter oppugnabat, lectis cum peditibus Moscosum
proficiscitur: vbi equites, quos diuersis è locis arcesserat expectare decreuerat. Scafa-
to dedito Ferdinandus iunctis simul cū Antonio copijs è Cãpania mouit, eo consilio, vt in
Apuliam profectus segetes, quæ maturæ in agris essent, corruperet. Paucis tamen die-
bus in oppugnando Monteforti frustra cõsumptis, per Samnium iter faciens, aliquot
etiam castellis in itinere receptis, cum ad Apenninum peruenisset, sub Sabinianum cõ-
fedit: inde superato monte, cui nunc Crepicorio nomẽ est, in Apuliam descendit: posi-
tisque ad Troiam castris, finitimos inde agros pluribus diebus vastauit. Erat autem va-
standi genus duplex, quod quæ minus maturæ erant segetes ad equorum pabulum: quæ

iam maturæ, ad vsum hominum secabantur. Cum enim rei frumentariæ laboraretur inopia, nullaq; esset panis in castris copia, triticum ahenis excoquebatur, in cibū tum peditum, tum equitū. Cumq; mortales permulti montanis ex oppidis & in ijs mercatores penuria frumenti ac lucri gratia venirent in castra, ad frumentationis famā, inde miles vastationi factus est intentior ob lucrum ac laboris pretium. Itaque castra ipsa ad mercaturam penè conuersa, horreum quasi quoddam ea æstate præbuere finitimis. Extitit autem ipsis solstitij diebus frigoris tam atrox vis, vt necesse fuerit vineta concidi, ac frugiferam quanque arborem, ad ignis castræsis vsum: res sanè rara, atque annotatu digna propter temporis ac regionis illius naturam. Vastatis igitur Troiæ subiectis campis rex inde mouens, sub Vulturium confedit, simili euastatione in agro Lucerino vsurus. Quo tempore aliquot etiam castella, quæ ad radices montium, quæque in ipsis sunt iugis posita deditionem fecere. Quo minus autem Luceria tentata fuerit, Ioannis præsentia obstitit, qui satis magna equitum ac peditum manu urbem tuebatur. Qua è re leuia quotidie prælia diuersis locis committebantur. Adhæc Estensis Hercules, qui Fogiæ cum præsidio præerat, discursanteis regio à liberis populationib. prohibebat. Inde rex Sanctū Seuerinū petens oppidū, insequēti die recipit. Oppido enim egressus Nicolaus Rosa, cuius propter opulentiam magna inter populareis erat autoritas, impetrata venia seque, & oppidum regi dedit, quod tamen diutius in fide haud permansit. Dein rex ad Turrin, quæ Dragonaria dicitur, motis castris, tentauit Carolum Sangrium, sub cuius ditione finitima erant castella, ad deditionem pellicere: profectusq; ad Turrin maiorem alloquendi illius gratia, irritò inde incepto redijt. Quippe cum soluto statim colloquio, Carolus Luceriam ad Ioannem profectus, regem ludibrio habuerit, arbitratum facilè illum ad se traducturum. Nam Ferdinandus, quod Honorati Fundani, fidelissimi sibi reguli Carolus gener esset, per illius homines, quos ea de causa ad se accierat, moturum se adolescentis animū ratus, multis ac magnis eum promissis per eosdem honorauerat. Sed ille quanquam adolescens, astu tamē instructus, atq; consilij dubius in initio subblāditus est regi, dum hac ratione dies plureis tereret, quibus præteritis, regem intelligeret siti, atq; ardoribus exagitatū, suis è finibus cum exercitu discessurum. Hac deceptus spe rex, frustra q; ab adolescente habitus, Rhodum, quod est oppidū ad mare situm vniuerso cum exercitu proficiscitur, vastissimā per planitiem, ac cultoribus vacuam, & arborum, atque aquarum indigam. Itaque canes, equos, iumenta cernere erat passim æstu exanimata cadere: pueros armigeros ex equis repentè delabi, pedites, equites itinere, calore, siti, agmen denique vniuersum viribus iam deficere. Cum iam ad aquas peruentum est falsas, ibi verò aquarum ipse aspectus, & fontium species blanda (nam quo falsior est, eò apparet aqua limpidior ac magis lucida) qui primi agmen præibant, eos repente gaudio, lætitiæque affecit. Itaque testari acclamationibus lætitiæ cum cæpissent, & inuenta flumina, fontisq; compertos significare, redditusque inde ab insequentibus clamor cum esset, vniuersum agmen ad maturandum excitauit, erexitque languentium animos. At vbi gustati cupidè initio fontes falsi apparuere, repente ibi è gaudio tristitia exorta est: castra tamen haud longè posita in campis, locisque hortensibus, sub Caprinum castellum, quod propinquum cum esset, statim sese dedit, sollicitantibus qui è Marrarum familia in castris erant, cuius familiæ proxima castella antiqua sub ditione fuerant. Approperata à castellanis, volentibus quidem animis, pro ea que illic erat copia, vina, panis, aliaque cibaria: atque è vestigio in castra perlata, itinere atque æstu confectos milites aliquantum refecere, præsertimque hortensia quorum non exigua in agris reperta est copia, quippe cum maturi, immaturi que, ac crudi pariter ac mites foetus promiscuè absumpti. Processum inde mitiora in loca, castraque secundum Pantanum statuta. Rhodo igitur recepto, ac præter Vestas castellis omnibus, quæ in ea Gargani parte constituta sunt, refecto que paucis diebus exercitu, noctu maximo itinere confecto, mane sub montem Sanctiangeli, quod oppidum summo è iugò, in quo est positum, æquinoctiali ab exortu pelagus, a meridie subiectos Apuliæ despectat campos: Vriosque eos montes ab antiquis dictos non temere quidā pertendunt, in ijsque Veneris celeberrimum fuisse quoddam templum, vniuerso cum exercitu rex improuisus apparuit. Cuius repentino aduentu eò atrocius consternati sunt ciuiū

animi, quòd maximè tutos sese antea arbitrati essent, montium asperitate, aquarumque inopia, ac pabuli. Tentatis igitur oppidanis, quo minus sese dederent, obstitit præsidium à Ioâne missum. Itaque paratis ad oppugnandum necessarijs, tertio rex die, qua parte neque fossæ ab oppugnatione distinebant, neque rupes ab ingressu deterrebant, militem, dispositis circum balistarijs, sclopetarijsque, quorum magnus erat in castris numerus, acri oppidum prælio adortus, vulneratis aut cæsis maxima è parte defensoribus cum tribus circiter horis pro muris pugnatum esset, comminutis, ac deiectis non semel scalis, instaurata sæpius pugna, cohortantibusque subinde ducibus, eiectis è muro propugnatoribus paucorum pertinaciâ, vno simul tempore pluribus locis miles irrupit, perque humiliorem turrim facto aditu, peditum pars maxima ac gregariorum immissa est manus, moxque effractis portis omnis multitudo ingressa: paucis in ipso ingressu è præfidiarijs cæsis, reliqui in arcem sese recepere. Direptioni huius facies multo maximè miserabilis fuit, irritatis militum animis pugnae ardore, ac multitudine omni simul irrumpente, spe prædæ incitata. Nam quòd oppidum ipsum frequens, atque oppulentum esset, quodque propter situm maximè securum, atque ab hoste tutum existimabatur, peruulgatû erat, è finitimis vrbibus, præsertim Manfredonia, lucupletissimos quosque ciues clanculum à se comportatos illuc thesauros amicis, aut templorum sacerdotibus commendasse. Itaque nõ sacra, non profana ab vi, iniuriâque tuta erant, dum occultos thesauros miles exquirat. In viros ac mulieres sæuissima suppliciorum edebantur exempla, maximèque sacris in edibus seuitum. Itaque sepulchra eruta, spoliata donaria, direpti loculi venerabilium reliquiarum, aræ etiam sanguine foedatæ, ac polluta adyta. Quodque mulieres, atque imbecillior sexus eò confugerant quisque pro libidine trahere, verberare, cædere, infantes à matrum complexu diuellere, ac solo sternere, rapere pueros, violare virgines: nec deesse, qui fæminarum pudendas partes infertis digitis cõtrectarent, dum gemmas, vnionesque aut preciosum aliquid putant illic abditum. In ipsos quoque tribunos ac duces tumultuatum, dum parci imbecillo sexui, ac sacris imperat. Rex Michaëlis angeli templum statim ingressus, claudi illud iubet, demãdata fidelibus viris custodia: in quo præter ciuium priuatam pecuniam æditimis commendatam, auri atque argenti sacri magna vis reperta, eaque regis iussu à scribis notata, atque à quæstoribus in castra, atque in ærarium relata est. Quam tamen omnem parta post victoria (sic enim conceptis iurauerat verbis) referendam in templum summa diligentia curauit, singulaque restituta sunt, atque à bonis resecta artificibus, in ea qua fuerant antequam in numos conflarentur, forma. Nec verò alienum fuerit (quoniam in templi mentionem maximè augusti incidimus, ad cuius antrum ab vltimis terrarum finibus annis singulis plurimi mortales soluendis votis accedunt) de eius initijs quæque ab antiquis autoribus habeo comperta, pauca pro meo instituto referre. Est natia specus durissimo è saxo, in quam multis gradibus, ceterum nõ lato admodum aditu descèditur, specularibus quibusdam lumen præbentibus. Vestit eam parte superiore, qua natia ipsa quidem ac perrimosa testudo est, è quercu vasta proceritate, lucus muris tamen circumdatus, pecori ne quã pateat ingressus. Ante verò quàm descendere in antrum incipias, ædificia extant manu facta elaborato è lapide. Vbi verò antrum in imum descenderis, quã specus diffunditur, mira animum religio subit, loco ipso subobscuro, et horrido, solaque natura constituto. Admonent religionis tabellæ, vota que passim suspensa titulos indicantia. Vbi verò aræ admotis ad numinis procumbes statuam, loco solo & ab hominum accessu semoto, repente inhorrescit tacito metu animus, atque in diuinarum tantum rerum cogitationem versus, in preces, suppliciaque effunditur. Augent venerationem aliæ item aræ, nullo suumptu, nullo artificio factæ, quibus natura ipsa videtur locum statuisse. Cur autem Michaëli potissimum dedicata specus fuerit, hæc à maioribus tradita comperio: annos quidem supra nonigētos, atque amplius repetita: quæ quidem tempestate Heruli, Gotti, barbaræque aliæ quædam gentes per Italiam bacchabantur, Garganum quædam, ciuem Sipontinum, cuius prægrande armentum Gargano pasceretur in monte, à quo et ille nomen duxisset, cum armentalem taurû, qui oberrauerat per sylvas, suis cum pastoribus quæriraret, inuentum tandem eum ad eius, de qua dictum est, speluncæ ostium pascentem animaduertisse: itaque ira percitum, conten-

to arcu, summis in illum viribus sagittam emisisse, eamque ubi tauri tergus attigisset, retro flexam è vestigio, recurvataque spiculi acie sagittatorem petiisse. Quæ res inter pastores in religionem cum esset versa, tum Garganum rem hanc sacerdoti expositurum Laurentium adiisse, probatissimæ vitæ antistitem: ibi illum re cognita, factique admiratione ductum, dierum trium ieiunio indicto, multis etiam adhibitis precibus Deum esse consulendum, Gargano respondisse. Itaque absoluto ieiunio, re sacra ritè facta, noctu dormienti Laurentio astitisse Michaëlem angelorum principem admonentem his verbis: Mea opera, ac Dei iussu factum Laurenti, qui taurum indicem esse voluerim basilicæ huius, quam mihi ad inhabitandum cum hominibus in terris paravi: hæc mea est basilica, meum hoc sacrarium apud mortales futurum. Enuntia hæc civibus, ut monente me, per te intelligant ea in spelunca, ijs in adytis aboliturum esse me mortalium peccata, qui ad eam confugerint. Quo accepto oraculo, antistes somno excitus, ubi Deo gratias egisset, re populo indicata, summa civium cum frequentia venerabundus, indictis supplicationibus, pontificis habitu amictus, ascenso monte ad speluncam procedit: sacraque ibidem peracta re, non tamen ut ingredi antrum ausus esset quisquam, multis cum precibus, decantatis rite diuinis laudibus, Deo gratias egit, nomenque Michaëlis per omnes laudes celebratum. Riteque rebus his peractis, Sipontum redijt, magna civium lætitia, ingenti que urbis vniuersæ gaudio. Nec verò multis post diebus, neapolitanorum exercitus, quorum opes profligatis Beneuetanorum rebus abundè tum polentes erant, Sipontum obsedit. Igitur sollicito de populo suo antistiti, post indictum dierum trium ieiunium, quo triduo fuerant etiam indutiæ ab hoste impetratæ, astitit rursus dormienti Michaël, admonens, & piè, & ritè factum, quod per ieiunium ac preces à Deo auxilium implorasset: Michaëlem se angelorum principem, iussu Dei illa dicere, imperareque uti insequenti die de quarta hora populus vniuersus arma caperet, in hostemque repente irrueret, se ipsum armatum in acie civibus affuturum. Hæc igitur populo tuo experrectus, differe, ac bono animo esse iube. Hora igitur dicta armatus atque ad pugnam instructus civis hostem negligentius agentem improvium inuadit, fundit, fugat, validis adeo repente exortis procellis, summoque è montis iugo prorumpentibus terrifico impetu fulminibus, uti maximè foeda rēpestatis vi, ac fulgurum sexcenti ex hoste exanimati referantur. Fugatis igitur, ac cæsis hostibus, sacris Deo Optimo Maximo ac Michaëli ritè factis, cum antistes decreuisset speluncam ipsam (uti moris est, Christianique ritus) dedicare, Gelasiumque pontificem Maximū, per id tempus Soracte agentem de ea dedicatione consulisset, astitit illi tertio Michaël, inquit: Mihi egomet nulla adhibita hominum aut arte, aut opera vacuum feci hoc saxum: mihi egomet desertum humano cultu motem dextra hac subaperui, mea ego in lapide hoc vestigia infixi: mihi ego ipsemet ædem hanc statui, sacrarium feci, basilicam dedicaui. Quæcunq; igitur ab hac æde, basilica, sacrario humana dedicatio absit, ritusque omnis abesto humanus. Michaël ego sum, qui hoc excauato saxo, hoc antro, hoc habitaculo, his assidue manantibus stillis ablurus sum, ac deleturus meam ad aram confugientium mortalium errata. Age expergiscitor sacerdos, civibusque hæc tuis differito, cumque ijs simul rem diuinam illic facito, meque adesse antro meo, sacrario meo, meque basilicæ, tuque populusque tuus, mortales denique omnes placatum, atque propitium sciunto. Inde igitur angelo antrum Michaëli dedicatum, spoliando templo regem (etli erarij premebatur angustijs) magis tamen illud compulit, quod compertum haberet Ioannem post suum statim ipsius discessum cuncta direpturum. Nam & ille grauiore etiam rei pecuniariæ laborabat inopia, & ipse decreuerat urbem habitatoribus vacuam, ac sine vlllo presidio relinquere. Nam & arx à Ioane tenebatur, nec prohiberi poterat quo minus quotidiana presidia noctu presertim immitterentur. Adhæc fama erat Picininum aduentare à Ioanne pariter Tarentinoque accersitum. Itaque ne illic includeretur veritus, descendere quamprimū è monte statuit, cum presertim exercitus præda omnis generis esset onustus: præteritaque Manfredonia, quæ presidio tenebatur, castris ad Sipontum positis prædaque vniuersa tutum in locum comportata, quietem militi atque iumentis dedit. Quo tempore ingentis multitudinis armentali præda malè custodita, atque ab latronibus noctu abacta, insequenti die, maxima è parte eques, qui Fogiæ erat, ea positus est. Cum autem ab-

tem ab Siponto diruta, & solo æquata vrbe, duplex esset via, altera per Fogienfium, aut Afcularorum fines reuertendi in Hirpinos, aut Samnium, altera per oram maritimam Barolum, ac Tranum petendi: dum hæc partem in vtranq; agitantur, falso nūtiatur, quod pōst cognitum est, confedisse Picininum in Lucerinorum finibus, ac tantum non cum Ioanne & Hercule, qui Fogiæ præsidebat, iunctis simul copijs adesse. Itaque communi ducum sententia decernitur, Barolum petendum, motisque intempesta nocte castris, per oram maritimam, prope Aufidum metatus est rex. Die quæ insecuta est, castra trans amnem veteres ad Cannas posita, insignem clade quondam Romana vicum, nunc habitatoribus omnino vācuum, inde præda est omnis Barolum perlata. Quo è loco paucos post dies cum transire in Samnium decreuisset, et iam sub auroram aliquantum spatij Canusium versus profectus esset cum vniuersis copijs, renunciatur ab exploratoribus, ac leuis armaturæ equitibus, qui agmen præcedebant, hostem instructum, paratumque stare in acie: quo ex improviso agmen adoriatur sub sarcinis impedirum. Hoc nuntio accepto, rex magno silentio retro vertere agmen iubet, maximèque repentinus, atque in expectatus Barolum petit: ac secundum fossas, partim in hortis, partim sacris in ædibus, quæ sunt extra vrbis moenia, exercitum collocat: tantus aduentantis hostis terror duces partiter militesque inuaserat, cum tandem compertum fuerit agmen fuisse ceruorum compascentium, quorum in ea regione belli præsertim tempore maxima est copia. Hi sub matutinum tempus pastui dediti sparsim cum errarent, vbi exploratores sensere equites, in vnum coacti dubia iam luce speciem præbuerent hostilis agminis. Castris igitur hunc in modum ad Barolum dispositis, interim dum præda venditur, quod nouus ex ære numus iactabatur, & Borolitani autore Barnaba Marra nouum æs aspernabantur, reiciebantque illius vsum, coactus est rex fuso argento, atque in numum confecto, ex ea pecunia pendere militi stipendium. Fama etiam tenet Iacobum Caldoram, solertissimum ætatis suæ imperatorem, ducentem per Apuliam peditum atque equitum non exiguas copias, eadem specie deceptum. Itaque & conclamatum fuisse ad arma, & instructo cum exercitu stetit eum in acie hostem expectantem: nec nisi aliquot post horas cognitum, errantem in pastu maximè ingentem ceruorum gregem esse. Quo factum est, vti Picininus iunctis simul copijs, illum intra urbem penè in cluserit. Sunt qui regem criminantur, defedisse illic ob amores tum veteres, tum nouos: quibus delinictus magis ipse curauerit, qua ratione amoribus indulgeret, quam quibus artibus hostem falleret. Quod ni è Macedonia Georgius Castriotus cognomento Scander, vir fortis, & multis rebus aduersus Turcas strenuè gestis clarus, cum classe repente apparauisset, futurum erat, vt rex aut mari fugam turpiter inde arriperet, aut tentata pugna, in postrema seq; et res suas pericula conijceret. Cuius aduentu expositis in cōtinentem circiter septingentis equitibus, lectissima virorū manu, cum aliquo peditū numero, Andria præterita hostes iter auertere. De hoc igitur viro pauca dicam, & propter eximiam ac raram eius animi virtutem, & propter insignem etiam gratitudinem. Georgij maiores in Macedonia latè magnum imperium tenuere. Verum Amoratho Turcarum Imperatore Græciam vastante vniuersam, Georgius admodum adolescens à patre, quo res suas in pace tueretur, missus est ad illum obses: in cuius expeditionibus ea viri fuit virtus, vti propter liberalitatem, ac fortitudinem agnominatus sit Scander, quo nomine à Turcis Alexander dicitur: vnde hodie, quæ nostra lingua Alexandria, ea Turcica est Scandaria. Post vbi paterno successit imperio, atque ab Mahometo, Amorathi filio, summis oppugnaretur viribus, Alphosus Ferdinandi pater pecunijs, militaribusque præsidijs amicissimè eum iuuat: diutiusque ipse seque resque suas pluribus prælijs fortiter administratis, Alphonfi opera, auxilioque tutatus est. Igitur eo mortuo, vbi sensit Ferdinandum in Apulia grauius ab hoste premi, conductis mercede aliquot nauibus, decreuit & animi gratitudinem, & fortitudinem simul testari suam, impositoque in nauibus milite, ad regē in Apuliam transijt. Huius igitur nomen atque aduentus non hostem modò, eiusque turbauit cōsilia, verum Italiam omnē opinionis suæ fama impleuit. Vir militari disciplina, corporisq; atque animi viribus æquè clarus ac rebus gestis, apud amicum atque hostem maximè inclytus in ore omnium versabatur. Quod si Marinus Martianus (vt ad inceptum regrediar) cum ea quam

habebat manu equitū ac peditum, in agrum tunc se Campanum contulisset, cum Nolæ Vrsus esset, resque Neapolitanas infestissimè vexaret, aut in Hirpinos, quorum vtrumque facere tutò poterat, haudquaquam Ferdinando in Samnium reditus aut in Campaniam per id temporis patuisset, sine maximo rerum ac vitæ discrimine. Verùm Martianus summæ rerum parum consulens, dum finitimis quibusdam Sidicinorum oppugnandi castellis tempus terit, regem ipsum ad regrediendum pellexit. Qui rebus Apuliæ Georgio commendatis, cum Alexander Sfortia è Pelignis, Marrucinisque, vbi Sulmonem, aliâque oppida per multa recuperauerat, quæ anno superiore ad Andegaviensem defecerant, à rege euocatus, Samnitum in agris habere castra nuntiaretur, & Robertus Vrsinus plures iam dies suis cum copijs ad Monteleonem, ipsisque in Apuliæ faucibus confedisset, magno itinere nocte dieque confecto, Vrsino primùm, post Alexandro sese coniunxit: communicatisque deinde consilijs Flumarim circumsidet: conuectisque à Campania tormentis æneis, pluribus diebus concussis mœnibus oppidanos ad deditiōem cogunt. Quorum exemplum finitima quoque castella secuta sunt. Inde in Campaniam ventum, hyeme iam appetente, ac viris, equisque tolerare vltterius laborem nequeuntibus, Sfortiano præcipue equite propter anni asperitatem imperia detrectante. Cum etiam Vrsus Neapolitanos, atque Auerfanos agros assiduis excursionibus indies magis ac magis affligeret, marique ab Ioanne Torella, qui Aenariam obtinebat, tuti nihil profusum esset: inter hæc Bartholomæus Cardinalis, qui gerente bellum in Apulia Ferdinando, Beneuenti Pontificias res curabat, per fidelem hominẽ cum Vrsu egit, vti Pij opera ad Ferdinandum transfret. Nam & Pontifici Maximo rem abundè gratam faceret, & rebus suis perquam opportunè consultum iret. Cui cum hæreditario iure Nola deberetur, quam tunc precario teneret, hanc esse viam recuperandẽ illius, persuadere summo ei studio conabatur. At Vrsus, qui paternis puer atque auitis exutus bonis fuerat, eiectusque patrimonio, tantã hanc occasionem nactus, cum intelligeret Ioannem Antonium annis, morboque aggrauatum iam, ita bellum gerere, vt qui animi, consilijque incertus in diuersum traheretur, decreuit oblatam occasionem frustra labi non finire. Itaque rebus sic compositis, vti Nola, Laurum, Atripaldum, Forum, Asculum, cum agris, finibus, ciuibusque ipsi, liberisque, ac posteris dominanda traderentur à Ferdinando: quarum rerum omnium Pontifex fideiussor esset: Vrsus Neapolim ad regem profectus, iurauit de more Neapolitanorum regum in eius verba. Ritus verò iurandi, verborumque huiusmodi est formula. Sedet rex medius regia in sella editiore loco constituta. Assident iuxta primi ordinis optimates, ac proceres. Stant inde purpuratorum frequentes ordines loco quisque suo: regis ad pedes, genibus innitens à dextra procumbit parte epistolarum magister, qui nunc Secretarius dicitur: sinistra antistes, euangeliorum libros regio in sinu adstratos tenens. Horum medius genibus & ipse ille innisus procumbit, qui in verba iurat, vtraque manu libris adapertis imposita. Ibi epistolarum magister verba præit: quæ iuraturus in verba sequitur. Igitur posteaquã Vrsus regios ad pedes prouolutus, palmam in codice vtranque expansam statuit, tũ magister præire verba hæc cœpit, Vrsusque ea est secutus: Vrsus ego Vrsinus, Nolæ & Atripaldi comes, Asculi, Lauri, ac Forini dominus, illorumque & agrorũ, & finium, ciuium atque popularium, tibi Ferdinando regi, liberisque, successoribusque in regno Neapolitano tuis polliceor, promitto, spondeo pro liberis successoribusque in hisce item vrbibus oppidis, agris, finibusque meis, fidelem meque; illosque; vti que futuros, tuisque; illorumque; imperijs vbi que, meque; illosque; parituros, atque imperata facturos, cum hisce vrbibus, oppidis, agris, finibus, popularibusque perpetua cum constantia & fide. Siquid verò aduersus teue, illosue parari fraudis, doliue, insidiarumue, audiero, sciero, cõpertumue, significatumue habuero, indicaturum illud è vestigio, ac facturũ palam tibi que; illis que; : officia demum obiturum, meque; illosque omnia domi, forisque; pace belloque aduersum quoscunque, ac pro imperio quæ probi, & fidelis subiecti iure, lege, natura, obeunda ac prestanda sunt regi. Deumque his Optimum Maximum testem inuoco, perque sacrosancta hæc Euangelia sciens, volens, libensque verbis conceptis iuro. Atque his dictis, manus ipse è libris sustulit. Tum rex Vrsi manus vtriusque; digitis pollicibus apprehensis suosque; intra pollices ijs insertis, deuinxit illos suis, statuitque; super Euangelia. Hic rursus Vrsus

magistro

magistro præeunte verba. Ego me, inquit, cum liberis, successoribusque meis, Ferdinandi regis mei, domini mei, liberorum, ac successorum eius, Ligium hominem statuo, dedicoque, eumque me hinc sisto. Hæc ter ubi dixit, regios osculatus est pollices, rexque ore suo illius os excepit, moxque comiter appellatum dimisit. Hic est usitatus iurandi mos in verba regum Neapolitanorum: quique Ligios illorum se faciunt, ipsum hunc seruant: dicti inde Ligij, quod ligatis reges pollicibus, illos fidei, imperijsque sic suis vinciant, atque obnoxio statuunt. Ex ea tempestate Ferdinandus Vrsi opera forti, fidei; in maximis quibusque usus est rebus; quippe qui esset magno ingenio, constanti animo, fida amicitia, maturis consilijs, integra voluntate, manu promptus, atque in certaminibus felix, in consulendo cautus, in deliberando minimè temerarius, qui; nihil prorsus ficti haberet, atque ut maximè impiger, sic ipse parum omnino ambitiosus erat. Regis igitur aduentus Neapolitanis ciuibus maximè gratus, atque expectatus fuit summaque gaudij, ac lætitiæ ex aduentu eius declaratio apparuit. Is postquam per aliquot dies ciuibus atque amicis dedit operam, conuersus inde ad res bellicas, quod ab Ioanne Torella, qui Isclam oppidum, Aenariamque tenebat insulam, multa mari in prohibendis atque abigendis comitatibus indignè patrabantur, decreuit occupata insula eum intra oppidum includere, atque à statione triremes arcere munitionibus ad oram maritimam erectis. Accedebat huic malo, quod arx, cui ab ovo est agnomen, à Gallis tenebatur, pecunia tradita Ioanni Iuncefio, qui ei sub Alphonso præfuerat. Ea arx circiter quingentos passus ab Neapoli exeso, & arduo in scopulo posita, iacta mole continenti iungitur. Ab hac ad Isclam arce quotidiana triremium, nauigiorumque aliorum traiectiones fiebant, ac tranquillo tempore mare hinc magis magisque infestum reddebatur nauigantibus. Demandata igitur re Alexandro Sfortiæ, alijsque fortibus ac fidelibus viris, ceteraque in continenti materia, eaque nauibus cõportata, capta primo congressu à militibus qui descensionem fecerant, insula, collocatisque opportuno loco præfidijs, munitiones castrorum in morem eriguntur: quibus perfectis, milites intra vallum collocantur, dispositis per opportuna loca diuersi generis tormentis æneis, quibus præcipuè nauium infestaretur statio. Iscla oppidum edito atque a deso in monte situm, mari olim undique cingebatur, nunc mole iacta, satis longo tractu insulæ coniungitur. Mons ipse breui admodum à Prochyta freto dirimitur: inde circum a desis rupibus ab meridie occasuque mare sinuatur, stationemque efficit, qua parte post ipsam molem insula procuruato in sinum mari abluitur: statio ipsa sub Euris ac Notis male omnino tuta à fluctibus. Ad ipsum autem oppidum accessus est per accliuem, maximaque è parte saxo cæso, atque excauata rupe manufactus. Munitiones igitur ita erectæ sunt, uti tormentis æneis, & offensitari nauium statio, & oppidi porta, finitimæque illi quassari ædes possent. Militibus itaque intra munitiones collocatis, conuectoque multorum mensium comitatu, & oppidani intra muros coercerentur, & repellebantur à litore triremes, ne in insulam ab ea parte descensionem tutò facerent. Quocirca acris per sæpe excitabantur certamina, dum per gradus quasi quosdam ferro in rupe excauatos demissis in mare restibus, classarij milites ijs excepti subsidium oppidanis ferunt. Quæ obsidio eo fuit grauior atque contentior, quod supra biennium durauit, & Carolus Torellæ frater, quatuor cum triremibus, aliquotque biremibus, atque exploratorijs nauigijs, itemque onerarijs nauibus, quas ceperat, prædam omnis generis in oppidum conuectabat: unde annonæ, stipendiumque militi, ac popularibus affatim subministrabatur. Quo tempore Torella arcem Oui, de qua diximus, spoliauit, multa & diti supellectile, quæ illic asseruabatur, corpusque Alphonfi regis ibidem in oculis custoditum, triremibus ad se transtulit. Cauerat enim Alphonfus moriens, uti de more aliorum Aragoniæ regum in Hispaniam Tarroconensem, ad ædem Populeti sepeliendus veheretur: eamque ob rem in arce, ubi diè obiit, oculis pie, religiosèque seruabatur. Parta tamen victoria Ferdinandus loculos ipsos eadem in arcem referendos curauit, in qua hodie quoque seruantur: & ob rerum gestarum memoriam, à magnis & claris viris frequenter & uisuntur, & saluantur. Hoc in bello, rerumque bellicarum varietate, & casibus cognitum est, Hispanos plerosque qui oppidis aut arcibus præfecti essent, Ferdinando parum fideles fuisse: seu quod tacitis ipsi consilijs Ioani eius patruo regnum assererent, seu quod indignum ducerent Ferdinan-

dum Alphonso succedere, quem alij incesto coitu è Catarina, Errici fratris vxore susceptum ab Alphonso putarent: alij supposititium, neque ex Vilarona Carlina, quæ mater eius diceretur, genitum, sed suppositum ab ea, autore Gulielmo Corelia, quem Alphonfus honoribus, titulisque mirificè euexisset, procreatumque ex homine ignobili, utque alij mussitarent, sutore calceario: ut verò alij ex homine Mahometanæ religionis, quales Valentini plerique sunt agricolæ, atque opifices: quæ quidem, aliaque ab illis, qui Ferdinandum prosequerentur odio, palam indigneque iactabantur. In quibus tres præcipuè visi sunt maximè improbi, atque ob insignem perfidiam detestabiles, Ioannes hic Torella, quem Alphonfus, quòd Antonia vir erat, quam è sororibus Lucretia vnicè amasset, illius gratia Isclæ moderationi substituerat, præfeceratque: Petrus Mondragonius alter, cui ab Alphonso arcis Metalonij & oppidi administratio permissa fuerat. Tertius, Ioannes Antonius Foscianus, cui Tranensis arcis erat custodia demandata. Verùm hi duo clanculum cum hoste consenserant. At Torella bellum apertè gessit, aduersus Ferdinandum, Ioannemque ad se confugientem, amissa continente terra & accepit, & armis opeque fouit, iuuitque. Vrso igitur dedito Daniel quoque, qui Sarni, Forinique imperitabat, metu perterritus, & ipse haud multis post diebus deditioem fecit. Quodque Sarnensis arx à Tarentini præfecto cum præsidio tenebatur, occultisque militum qui arcem tuebantur, latrocinijs, regio infestaretur, aliquot post menses coactus est rex ad motis bombardis, illam expugnare. Itaque concussa & diruta turri, quæ ab vrba nomen habet, estque ante arcem statuta, veritus præfectus, ne ea capta, fame intus conficeretur: sese ea cõditione dedit, ut militibus, qui cū eo erant, cum vestimentis libere abire permitteretur. Illud in hac expugnatione rarum, atque admirandum, quòd cum immensæ magnitudinis æneum tormentum subuehi in summum atque arduum nequiescit iugum, in plano, remotiusque aliquanto à montis radicibus collocatum, inde turrim ipsam concussit, labefecitque spatio ad mille aëris passus interiecto. Interim etiam Robertus Sanseuerinius Salernum laceffebat, interclusis itineribus, nequà in urbem deferri cõmeatus posset: hac enim vrbe recuperata, Cossentiam adusque ferè liber à Neapoli permittebatur accessus. Hæc à Ferdinando dum geruntur, post reditum ex Apulia in Campaniam, Iacobus interea Picininus præterita ut diximus, Andria, Ioannis Antonij iussu Lucanorum montana populatur, diripitque: profectusque Aquam viam versus, quòd erat Francisci Baucij Andriensis ducis oppidum, illud æneis tormentis aliquot dies concussit, dum sub specie deditioem ciues ad colloquium, & pactionis spem trahit, dolo magis, quam virtute militum capit, diripitque: nihilque crudele, foedum, abominandum in viros, mulieres, impuberes omissum: inde locupletato exercitu, in fines Tranensium regressus, urbem obsidet, agrumque Andriensem assiduis excursionibus vexat. Quo tempore cum Georgio Castrioto, qui Barolum tutabatur, sæpius certatum est, diuerso pugnae genere: cum Italici equites statariæ magis pugnae sint assueti, propter armorum grauitatem: contra Macedones è Turcarum disciplina vagi procurfantesque, raro congregiantur stantes. Itaque plerisque in cõgressionibus Georgius hostem ludificatus est. Ceterum Tranensis obsidio diuturnior fuit, quòd vrbs erat egregie munita, nobilitasque Tarentini ferè imperium nolebat: muris tandem, qua parte infirmiores erant, solo æquatis, cum à rege nullum etiam speraretur subsidium, famesque vrgeret, Tarentino se ciues longiorem post obsidionem dedit. Arx incolumis regi mansit. Nam Georgius cum intelligeret Foscianum arcis profectum cum Tarentino cõsensisse, sub specie colloquij extra arcem accitum, cepit illum. Captus igitur arcem Georgio tradi iussit, pactione libertatis. Itaque Picininus ad arcis oppugnationem conuersus, qua mari nõ abluitur, vallo illam ac fossa cinxit: neue inferri cõmeatus in eam posset dispositis per ora maritimam biremibus, singulari diligentia cauendum curabat. Quo effectum est ob summam cibarium inopiã, ut qui arcem defendebant ad famem redacti sint. Fortè accidit, uti Venetæ classis præfectus secundum Tranensem oram vela faceret, quo tempore nauigia quædam frumento grauida à Ferdinando missa, vento ad arcem ferrentur, quæ Picinini biremes adoriri iam parabant. Itaque quòd ipse duceret de dignitate id reipublice Venetorum esse, speciem exhibuit, se haudquaquam passurum suos ante oculos vim nauigijs Venetico in sinu inferri. Quod veriti qui biremes moderabantur, abstinere à vi inferenda. Itaque

delata

delata ad arcem, magnam frumēti vim exposuere in litore. Qua è re ablata est Picinino spes eius potiundæ. Nec verò hac præsertim in parte haud alienū à me fuerit, aut ingratum lectori explicare, quibus nunc nominibus regiones eæ dicantur, in quibus hæc à Picinino gesta sunt: ne qui vetera tantum noscitant, noua ignorent nomina: qui verò recentia tenent, ijs prisca ne sint omnino incognita. Apuliæ igitur pars eā, quæ est ab Frētone flumine, quod hodie Fortorium est, ad Aufidi ripas, sua nunc appellatione est Capitinata, quæ Normannorū prius, ac Græcorum temporibus fuerat Catapaniata, quod qui eius moderationi esset Imperatore ab Constantinopolitano præpositus, diceretur Græco nomine Catapanus: quæ vox contractis atque immutatis literis recentioribus versa est in Capitinatam: quiq; Catapanus fuerat in Capitanium. Quæ verò Calabrię pars olim fuit, in qua Tarentum, Brundisium, ac Salentinorum maritima est ora, ea ab Hydrunto oppido ad quod est ab Macedonia, Epiroq; quàm breuissima ad nauigatio, Hydruntina hodie terra dicitur. At qui est ab Aufido tractus ad Calabriæ, hoc est Hydruntinæ fines terræ, quo in tractu sunt ad mare posita Barolum, Tranum, Vigiliæ, Melficta, Iuuenatium, Barum, Polygnanum, Monopolis. Ab v. be Baro, quę caput olim regionis fuit, Barenfis vocitata est terra, regionum quęstorum constitutione ac iussu. Post eam montana loca, quæq; olim fuere illinc Lucaniæ, hinc Apuliæ, ijsdem illis temporibus vocari cœpta Basilicata: cuius regionis cōplura castella fuere à Picinino direpta agerq; ferè omnis fruge, pecoreq; spoliatus. Cæterum hæc ipsa appellatio vnde potissimum ducta sit, iure anceps est, ac dubium. Sunt enim qui existiment, haud fatis tamen certis autoribus, Constantinopolitano olim ab imperatore regionem eam filię ac genero traditam dotis nomine. Veri autem alijs videtur esse similius, à Basilio quodam fortissimo viro dictam, qui per illa tempora loca ea tenuerit, deq; regione ipsa, tractuq; omni Salentino Græcos industria sua pepulerit, atque Pœnos. Verum nos quæstionem hæc posteris melius inquirendam relinquimus. Hæc dum in Apulia, Campania, Samnioq; geruntur, Baptista Grimaldus in Brutios à Ioanne missus, qui regioni præesset, cognito Robertorum aduentu, dum copias colligit, paucis post captam Cossentiam horis cum præsidio affuit, cognitaq; eius direptione, retrò statim mouit. Post Robertorum autem discessum (pleraque enim oppida ab illis capta statim ad Andegauensem redire) Silani hyemauit. Antonius verò Centilia cum Errichecta vxore apud Hypsicron dū desidet, seq; parem Robertis desperat, arcessitus ab Loisio Arenate, qui mortuo patre ipse è cōcubina genitus, nouerca capta, Arenas, agrumq; eius occupare omnem parabat, prestò illi affuit. Ineunte igitur Vere, comparatis atq; instructis exercitibus, de communi sententia in planitiem, quam Cratis amnis mediam secat, simul vterque conueniunt. Baptista prior per Agelli ac Petræmalæ fines, montemq; qui interiacet Caruleios profectus, inde in planitiem peruenit, nec multos post dies Antonius cum Alphòso fratre eòdem proficiscitur, biduoq; post Loisius Caracciolus Neocastrensis comes eòdem quoque cum accessisset, placuit, iunctis simul copijs, castra ad syluam transferre Tabulariam, quæ secundum amnis ripas diffunditur. Hoc cognito Lucàs Sanseuerinius qui cum præsidio partim Cossentię, finitimis partim in oppidis hyemauerat, equitatum vndiq; suum ex hybernis euocatum, Lucios ad se venire Silam per montē iubet. Quod hostes vbi sensere, ingenti agrestium manu Cossentinis è vicis coacta, qua Sila egressus esset syluam longo spatio cædunt, stratisq; atque obseptis ingentis proceritatis arboribus, transitum impediunt, comparataq; finitimis è locis magna amatorum manu, nec minore pastorum omnis generis superiora occupant, ibiq; insidias struunt. Equitatus igitur syluam ingressus, nullo secum peditatu ducto, ipse securus, atque insidiarū ignarus, vbi longius progressus, egressum impeditum, atque obseptum conspicatur, cōfilijs incertus, atque consternatus animo tum verò in insidias delatum se intelligit: dumq; aliud alij consilium sequendū censent, repente maximis sublatis clamoribus agrestes immixti pastoribus, superioribus è locis magno impetu illati, equites confusos, nullo certo ordine, parum certo duce, consternatosq; adorti, locorum ipsi periti alios fugam paranteis intercipiunt, resistenteis alios vulnerant, partem ex equis longurijs, pericisq; deturbatam sparis, ac fustibus magis quàm telis percutiunt, partē ense, aut hasta prostratos cædunt, captosq; ad vnum penè omnes armis ac vestibus exuunt, secum-

que ad vicos atque oppida captiuos ducunt. Ludum hunc fuisse magis quam certamen illud planè docet, quòd pastores, equorum, telorum, armorumq; vendendorum gratia dum ad oppida vicinasque ad vrbes proficiscuntur, quo se strenuos, victoresq; ostentaret assumptis perticis, equisque impositi, ingressi urbem, dum concurrunt, dum pugnas meditantur, animaduersum est pastorum alios, quæ arma protegendis erant cruribus, ea aptasse brachijs: alios quæ cubitis ea genibus inseruisse. Itaque in risum cum verterentur, qui ad spectandum plurimi conuenerant, iudicatum est à rudibus quoq; atque bellicorum ignaris hominibus, ingenium quam vires corporis administrando bello plus posse, fortunamq; tum demum omnia sibi vendicare cum prudentiæ locus nullus fuerit etiã inter maximas opes, potentiãq; relictus. Ex eo Antonius, ducesq; Andegauensium, per agros urbium, quæ Ferdinando parebant, liberius discursantes, vicos plurimos diripiunt, prædãque omnis generis in castra referunt, longiusq; vagati terrore, atq; formidine populos implent: spoliatisq; impune agris aliorum ac villis, dum Cassanensium fines audentius populantur, strenuè insecutis Cassanensibus Nicolaum Antonium Rufum adactò per galeam telo, prostratum humi ac confestim casum amittunt, virum & corporis, & animi viribus pariter insignem. Hinc Rogianum quoq; strenuè magis quam feliciter adorti, aliquot militibus amissis, à fossa mœnibusq; repelluntur. Hinc Sanctum Marcum tentare aggressi, exulibus deditiõne pollicentibus, fugati inde collubinarum, bombardarumque multitudine frequentibusq; explosionibus vetera in castra ad Tabulariam se recipiunt. Ex eo igitur duces istos in castris desedere. Namq; Antonius per idoneos, ac fideles homines qua erat animi infirmitate, atq; ambitione, agitare cum Luca cœpit de sua cum Ferdinando conciliatione. Erat enim Lucas necessitudine Antonio cõiunctus, quòd vtriusq; vxores istidem è parentibus sorores erant, ex earq; conciliatione vterq; existimabat rebus suis optimè consultum iri. Itaque primò petere Antonius, dein postulare etiã à Baptista cœpit, Amantem sibi urbem restitui, quòd ea materno iure vxori deberetur, quo per hanc causam, si negaretur, castris discederet, sin concederetur, vt haberet oppidum inferum ad mare situm, cuius opportunitate ad eas, quas animo agitabat res percommodè vteretur. Baptista bonam primo spem Antonio polliceri, ille eo vehementius agere ac nunc precibus nunc muneribus cõtendere: dumque alter cauet, alterius ne capiatur artibus eò ventum est, vt vterque, ille causando, hic importunè agendo tempus tereret seq; alternatim frustraretur. Tandem Antonius, vbi dari sibi omnino verba sensit è castris cum Neocastro se abiit, ab vxore se arcessitum simulã, quòd agri eius, atq; oppida illinc ab Iacobo Caraffa, Antonioq; Caibano assiduis vexarentur discursionibus, expugnato penè Bellicastro, repente aggressu militumque ac ducum virtute hinc à Galeotto Baldasino impunè populante, cum etiã compertum se habere diceret, Masiu Barresam validis cum copijs aduertare. Hunc rex initio belli Venusie cum præsidio præfecerat, isq; (vt erat acri ingenio, et magno atque elato animo) multa fortiter ac feliciter gessit. Nam non urbem modò eam ab hoste tutatus est, verum cum Ioanne Melfiæ duce collatis sepius signis confligit, quibus in certaminibus non minus sepe victor euasit, quam victus. Duo hi præstantes animis ac bellicis laudibus duces, nunquam manus conseruere, quin vtrinque summis conatibus in gentibus animis, haud minore sua quam militum virtute, imperatorisq; artibus ac muneribus decertauerint. Ioannes tamen suam ubique maiorumque suorum nobilitatem prætulit. Ille, vt erat natura ferus, ac parum urbanis moribus, vix ab ingenio unquam discessit. Quo igitur Brutiorum rebus Ferdinandus prospiceret, Masium eò cum equitum ac peditum valida manu mittere decreuit. Itaque Antonius his vsus causis in regionis vteriora concessit, atq; haud multo post Sinopolim proficiscitur, eò cõsilio, quòd Gulielmus Rufus, capto ab se Carolo Rufo comite, patruo suo, & oppidum & agrum illius omnem occupauerat, vt eorum ipse res opera sua componeret. Nam Ruforum familie Erricheeta eius vxor princeps erat, & ipse ambitioni seruiens, sibi non minus quam vxori satisfacere cupiebat. Horum post discessum Baptista sese Bisinianum contulit: nec multo post, quòd vici Cossentini, quæq; hodie Casalia dicuntur, alij Ioannis, alij Ferdinandi partium erant, proque tempore ac rerum euentu modò huic, modò illi apertius fauebant, decreuit Baptista munitionem apud Domnicos erectam occupare, earque occupata, finitimos vicos diripere: missis Rogerio Laino, Loisio Fogia, & Nicolao Stabia, cum ea peditum atque equitum,

quam

quam tunc habebat copia. Illi strenuè nauata opera munitionem capiunt, moxq; in prædam versi, vt què prædandi libido rapiebat, eò raptabundus ferri. Qui in vicis erant partim fugere, partim arma capere, seq; resq; suas ferro tueri, alius alij auxilio esse, modò hi, modò illi aut pellerè, aut pelli, fauciare, aut fauciari, vulnera cædesq; promiscuæ, victoria incerta esse, è Cossentia subsidia subinde mitti, equites, pedites misceri, confodi equi, substerni pedites, è tectorũ culminibus iaci tela, tigna, trunci, saxa, tegulæ, plurimi ab alto vulnerari, superantium conclamatione ac cadentiũ gemitu cœlum consonabat. Iam verò balistarũ fragore, dumq; arma franguntur ac clypei, sclopetorũ displosione, & tonitru repercussa nemorã, vallesq; mugiebant, ac circũfuso fumo lux è pugnantium oculis auferebatur. Ter eo diè pro Aragonensium Andegauensiumue victoria aut fuga vicorũ populares instructi, atq; in acie stantes, mutatis studijs, in hoste, seq; ipsos cõminus verterunt arma. Itaq; centuriones, præfectiq; dum nihil geri segniter, nihil remisse administrari patiuntur, vix è balistis sagitta, aut è sclopetis pila, iaculaue è dextris incassum emissa. Et adhuc tamen mars ipse anceps erat cũ tandem post arma vndiq; cruore sparsa, foedatasq; tot cædibus vias, riox pugnautes diremit. Satis autè cõpertum est, qui in initio pugna cõmiserè eorũ haud sanè multam fuisse manũ, Andegauensem tamen lectũ militem, post verò ad quinque millia armatorũ, qui ad certamen diuersis è locis partim concurrissent, manus contulerunt, è quibus cecidèrè quingenti, plurimi vulnerati ex Andegauensibus, qui fuere capti, à factionis fautoribus, aut ab amicis, cognatisue noctu ad suos remissi. In ea pugnae atrocitate, præfectorũ ne, an militũ, ciuium, an qui stipendia facerent, virtus maior fuerit, æquè ab vtraq; parte dubitatum: tanta ira, incensisq; adeò militum ac popularium est omnium animis dimicatum. Hæc pugna nuntiata Masius maturato itinere, instructus ad oppugnandum copijs, Bisinianum petit. Quod Baptista veritus, Acrim se contulit, ratus posse illic cautius Masij se conatus frustrari. Ille præmissis qui deditionem minitabundũ tentarent, confestim vbi in cõspectum venit oppidi, ciuibus dedentibus Bisinianum recipit, diebusq; aliquot militũ de itinere fessio concessis, interim oppugnationi necessaria comparat, quibus comparatis ex improviso Acrim adoritur: cõmittitur pugna varia, atrox, cruenta oppidanis pro sua, coniugum liberorumq; salute ac libertate pugnantibus: hoste pro præda, pro victoria, quòd eo ex pugnato oppido, nihil sibi reliquum futurum ad victoriam arbitraretur, ducibus etiam ipsis vtrinque suos hortantibus, ac nunc ante illorum ora manus conferentibus, nunc alios peccore apprehensos, alios tergo impulsos in aduersarium immittentibus, Marte intra vallum modò, modò extra munitiones sæuiente. Itaque multis vtrinque cæsis, aut vulneratis, non paucis vallo deiectis, aut è rupibus deturbatis edificijs quoq; vallo proximis immisso igni, ab ortu solis ad noctem vario certamine, dubioq; euentu pugnatũ est. Dirèpta à nocte pugna, Masius, quòd fessis omnibus, vulneratis cõpluribus, nocturnis iter in tenebris peragendũ esset per loca saltuosa, equitibusq; parũ cõmoda: hæc veritus nocte sine tabernaculis, absq; victu vllò sub dio, breui in cãpo, qui duos intra tumulos, non adeo ab oppido procul iacet, summa sua solitudine, ac militũ cõsternatione egit, subinde trepidantiũ, ne finitimis à populis, qui Martiano parebãt, auxilijs arcensitis, tumultuario ab illis adortu intercepti trucidarètur. Sub aurorã igitur equis, qui devulnere inutiles erant, quiq; animã iam agebãt militibus in cãpo relictis, Bisinianũ quod quatuor aberat passuum millibus, citato gradu redijt. Iisdem quoq; diebus Octavianus Montiflorius, Masij præfectus circiter millibus passuũ tribus ab Renda, cum in vico cõsedisset, quanquam à se pro tempore munito à Cossentinis exulibus, qui iter eius obseruabant, nocturno aggressu superatus, vix ipse solus euasit: cæteri ad vnum omnes capti turma integra virorum atque equorum amissa. Repulso ab Acri Masio, quòd diffideret vi se post id oppido potiturum, multa diu animo cum agitasset, visum est tandem, quòd per Milanũ egit exulem, vtis explorato vndiq; oppidi situ, cognitisq; oppidanorum, ac Baptistæ nocturnis institutis ac moribus, cum Blancino acri ac veterano milite oppidum minimè muris cinctum nocturnis vsus tenebris ingrederetur, singulaque exploraret. Quod vbi abutroque factum est, Masiusque de oppidanorum institutis omnibus ab ijs edoctus est, cõsiliũ iniijt, vt ij lectis cum militibus, ijsq; partim clypeatis, partim sclopetarijs balistrarijsq; sub primã noctem deceptis vigilibus flumen peruaderent

ac monte superato, vbi collocata prima custodia oppidanorum erat, cæsis vigilibus illic opperirentur, quoad ipse in plano cum copijs instructus, paratusque adesset. Est autem Acris summo in monte posita, paucissimis locis muro, cæterum vallo ac rupibus vndique fermè cincta. Circiterque duobus millibus ab oppido passibus decurrit Cotilis fluvius, à cuius vado ad ipsum vsque oppidum sensim assurgit arduo ascensu, montis dorsum quem Serronem incolæ vocant. Ad vadum Baptista consueverat singulis noctibus vigiles disponere, qui per tenebras aucuparentur si qui flumen transirent, statim id renuntiaturi. Igitur tranato amne, cum ob præfæcti negligentiam, vigilés nulli ea nocte flumen observarent, militesque cum Milano, ac Blancino præmissi, taciti, absque vilo omnino strepitu ad custodiã peruenissent, summo silentio custodes iugulant, deque suorũ numero lectos substituunt, qui oppidanis signa de more custodum antea quidè explorata & cognita, redderent. Cum verò accepto signo vbi aliquantulum quieuisent, Masiũ adesse cum copijs sensere, magno impetu oppidanis quiescentibus vallum transcendunt, Gattumque centurionem, qui vallum custodiebat, inermem, ac semisomnem capiunt: inde clypeati primi, post eos sclopetarij, balistrarijque occupatis vijs in forum irrumpunt. Quo à civibus ac militibus concursum cum esset, magnis vtrinque sublatis clamoribus acre committitur prælium. Inter hæc Masius portam conatus diffringere, ab illis qui eò concurrerant, magno nisu repellitur, alijs tandem atque alijs succedentibus, facta est ferro per portã via. Milites turmatim ingressi, qua conferti irrumpunt, gladio sibi iter pandunt multa omnis generis hominũ cedes passim facta. Baptista repentina re perculsus, aliò atque aliò dimissis militibus, ipse cum paucis, veteris ad arcis tumultum confugit: illicque contra irrumpentes aliquantum cum stetit, tandem superatus, ac penè circumventus ab hostibus, fuga sibi per rupes asperas, confragosaque montis loca vix consuluit: ac beneficio noctis vsus, cum exiguo familiarium numero Lungobucum (sunt autem qui Themesen olim hanc fuisse, propter metallorum venas arbitrentur) se recipit. Capto igitur oppido, conuersi ad prædam milites, nihil sibi reliqui non ad prædam, non ad crudelitatem fecere. sacra, profanaque in promiscuo cuncta habita. Ducis ipsius iussu, Nicolaus Clanceoffus ferra per dorsum lumbosque adacta, medius secatur: rarum profectò, ac penè inexcogitatum sævitæ genus, ac supplicij exemplum. Inde haud multos post dies Catantiarium profectus, repentino mox ad ortu Simarim cum tectasset, re infecta alia atque alia via aggreditur. Id oppidum, quod esset in edito situm, quadamque è parte rupibus immineret, eo minus diligenter à vigilibus noctu custodiebatur. Itaque nocturno tempore ad motis scalis magno silentio Masius illam non exiguo armatorum numero occupat: qua occupata cum exercitus ab aduersa ei parte muros aggressus esset, illi superiore è loco magno impetu, maioribus clamoribus illati, intentos prælio oppidanos à tergo inuadunt, alios cedunt, alios vulnerant, hos è propugnaculis deiciunt, illos proiectis armis capiunt, breuique potiti oppido illud diripiunt. Quod peruetustæ, ac maximè celebris quondam vrbis Sibaris reliquias esse, sunt qui existiment: quippe cum haud multum inde loci dirutæ vrbis vestigia ostendantur. Interea Alphonsus Centilia tribus cum equitum turmis, non satis numero pediatu, eoque maiore è parte tumultuario, Rocellam obsidebat. Id castellum abest Catantiario circiter sex passuum millibus. Castra eius hinc stagno muniebantur, illinc amne Coragio, qui circiter quingentos passus ab castris præterlabebatur. Id Masius cum esset cognitum, quatuor cum equitum turmis ac mille ferè peditibus, septingentis item armatis partim equitibus, partim peditibus qui eum lecti è civibus secuti sunt, Catantiario mouit, secundumque torrentem Masentium profectus, collem occupat Pergellum nomine, qui ab Coragio quingentos fermè passus distat: eo consilio, vt cum Alphonso confingeret, à quo paucis ante diebus prouocatus ad certamen fuerat. Alphonsus confidenter eum in tumulo conspicatus, instructa acie confestim aduersus illum mouit, amnemque prætergressus, sub collem in via constitit, haud procul ab ora maritima, illic cum hoste manum conferturus. Contra Masius vbi transeuntem Coragium, atque aduersum se venientem hostem instructa vidit acie, suos è colle turmatim instructos descendere in planum iubet. Quod si Alphonsus quo impetu venerat, in primos confestim irruisset, nimirum profligatis aduersarijs, captisque, vt quisque è monte descendebat, suis incolumibus, voti compos in castra redisset: cuius rei suis cum esset

Cum esset à præfectis admonitus, iuuenili animo magis quàm ex ipsa re sumpto cõsilio, auersatus præfectorũ sententiã: Atqui, inquit, descendere omneis patiar ad vnũ cunctos captiuos ducturus, ne cladis eorũ nuntius ad vrbem redeat. Stabat in acie Alphonsus tribus cum turmis, præerat alteri ipse, alteri Antonius Caracciolus, tertie Ioãnes Cola, & ipse Caracciolus. Peditatũ moderabatur Galassus Ascarus. Masij copiarũ præfecti erant Losius Sangrius, alter Loisius Longobucus, tertius itẽ Loisius Gentilis, Octavianus Montiflorius, & Coletta Castellius. Initũ est præliũ ingētibus vtrinq; animis, steritq; vtrinq; immota acies diutius, cum interim multi vulnerarentur equi, viriq; ducũ præsentia ad singulas cohortationes pugna instaurabat, & ipsi pugna edebat duces ante suorũ oculos. Conflictus maior quã pro equitũ numero, ipsaq; paucitas virtutẽ excitabat, quod singuli à duce suo conspiciebantur, & ducẽ quisq; suum conspiciebat, nec pedes superari se ab equite virtute patiebatur. Itaq; offirmatis ab vtraq; parte animis vulnera infligebantur, pediti pedes, equiti eques, singulis penẽ singuli aut gladio, aut hasta sibi aduersi dimicabãt: hinc atq; illinc balistarij sclopetarij q; vix incassũ aut pilas fundebãt, aut sagittas: eratq; euentus pugnae dubius, ac Mars ipse anceps, cũ repente Galassus balistaria transfixus sagitta, ex equo moribundus corruit, eodemq; simul momẽto aliquot cum eo, qui iuxta pugnant: casu quorũ consternati pedites, parũ militiã assueti, cessere primũ loco, mox terga simul cuncti vertere. Quorũ fuga circumdatus à Masij milite Alphonsus, viribus, auxilioq; destitutus capitur, vix pauci ex eo numero euasere; castra statim direpta. Victor Masius cum præda, captiuisq; Catantiariũ redijt, magna ciuiũ lætitiã, ac gratulantiũ acclamationibus vrbem ingressus. Per idẽ tempus Ioannes Trauersus Antonius Turrius, Stephanus Malenus, & Ioãnetus Moranus, qui Martiani copijs Scillacensi in agro præerant, fines Sanctæ Seuerinæ populati, ingentẽ pecorũ omnis generis prædã, multosq; mortales secũ captiuos perduxere. Post eã prædã è præfectis quisq; cum suis loca ad sua redijt. Trauersus ac Turrius Netensem in agrũ se cõtulere. Quæ res cum à Iacobo Balestra, impigro, maximeq; exercitato equite, Antonello Caibano significaretur, consiliũ Antonellus iniijt sub prædandi speciẽ, vtriusq; intercipiendi. Itaq; dispositis secundũ Netũ fluuium insidijs, circiter quingētos passus ab oppido Rocã cui est de flumine agnomen inditũ, Balestram præmisit cum paucis, qui Rocæ portis insultans, hostẽ extra oppidũ repentinũ ad tumultũ extraheret. Trauersus, ac Turrius gregarijs timentes, qui pabulatum ierant, ex oppido egressi nullo ordine, ipsi eorũque equites parũ instructi, Balestrã consulto fugientẽ trans flumen insequuntur. Quod Antonellus vbi animaduertit, ex insidijs repente prodiens illos circumuenit. Circũuenti dum elabi ex insidijs, summis conatur viribus, transfixi vterq; alter per tẽpora, alter per ilia adactis sagittis collapsi ex equis cæduntur, cæteri capti. Antonellus victor magna præda, eximijs cæforũ spolijs è pugna redit. Huius viri fidẽ, cõsiliũ, fortitudinẽ, sunt qui tollentẽ in cœlũ Ferdinandũ sæpius audierint, cũ illius ingenio acceptũ referret, quod ea regio tot partim rebellantib. breui pacata, imperiũ acceperit: idq; eò apparebat admirabilius, quod Antonellus omnẽ adoloscenciã, primã etiam iuuentutẽ in literarũ egerat studijs, otioq; ac libris deditus: post verò bellicis cum se negotijs tradidisset, eò laudis atq; autoritatis processit, vt & consilio præcipuẽ bonus haberetur, & conserendis manibus maximẽ audax, nec minus dux prudens, quàm miles strenuus, incipiendis atq; administrandis reb. vbiq; par. Hæc dum in Brutijs administrantur, Ioannes Vigintimilius à Ferdinando missus, propter ætatis autoritatẽ, ac rerum gestarũ gloriã, mari ad Brutiorũ litus prouectus Antonium adiit, quoddq; de conciliatione prius agitatũ esset, cum illo transegit: quibus transigendis illud etiam effectũ est, vt Ioanna Antonij filia Masio desponderetur, conditionibus ex amborum sententia scriptis, vt sua Antonij liberorumq; eius essent oppida, agri & bona quæcunq; vxori hereditario iure deberentur, quæq; ipse olim tenuisset: Masius Castriuillari dux declararetur, cum ijs agris, oppidisq; quæ ipse belli iure tunc teneret. His conuentis, hæc q; rerum gestarũ gloria elatus Masius, in fines Terranouæ vniuersis cum copijs digressus, oppidum ipsum statim recipit, itemq; Sanctum Georgiũ è cuius arce Rogeriũ Oriliam, equitem Neapolitanũ, duosque item alios nobiles viros summis arcis pinnaculis in rupes maximẽ præruptas deijci iussit: spectaculũ sanẽ horrẽdũ, immane, nouum, atq; ob crudelitã ea tẽpestãte per Italiã ab amicis aduersarijsq;

iuxtà nobilitatum. Sunt qui factum excusent, quòd cum Ioannes Barresà Masij frater in foro Cossentino, nulla honesta causa à popularibus in frustra concisus esset, hoc genere vindictæ vlcisci fratris ipse interitum voluerit. Inde aduersus Galeottū Baldalinū profectus, qui, vt erat fluxa fide, ad Andegauicem iam descuerat, scalis noctu summo silentio admotis, urbē nomine Oppidū capit, ac captam diripit, largaq; cum præda ad Terramnouā reuersus illic hyemauit, ac per speciem colloquij, veterisq; consuetudinis, Marinū Curialem, qui Giraciū tenebat, capere dū intendit, ille re per amicos cognita, dolū atq; insidias fuga maximè improuisa vitauit, tãta celeritate vsus, vt equus quo ferebatur, de nimio cursu in itinere exanimaretur. Inerant autē ingentes Masio virtutes tū corporis, tum animi, maximè firma laborū tolerãtia, frigoris, calorisq; paciẽtia æque magna, victus eius plerunq; militaris, vestitus pro tempore, quiq; inter alios vix excelleret, perferendæ inediæ militibus ipse suis exemplum erat, honoris gloriæque appetitio infatiabilis, habendi cupiditas infinita, nec minus vt multa largiretur alijs, quam vt ipse possideret quamplurima: periculorum incredibilis despicientia, difficiliumque inceptorum summa audacia. Ira tamen, superbiaque vastum eius, vixque sui capacem animum deformabant. Itaque pace parta, compositisque regni rebus, Neapoli agens, obuiam cum haberet Ioannem Spathaforum, hominē sibi aduersum, ac maximè infensum, qui salutandi regis gratia in arcem accedebat, ira atq; impotentia præceps, gladio illum obruncat: qua è re in carcerem coniectus, aliquot post annos illuue, atque pedore obsitus, squalensque diem illic obiit: vir vtique dignus mitiore animo qui esset præditus, quiq; si non magis grato, minus saltē severo principe vsus esset. Anni huius exitu, in campis qui Beneuentum inter Aipciumque interiarent, fœdum certamen inter coruos, miluiosque exortum est, siue ostentum illud fuerit, prognosticumque futurę ad Troiam pugnæ, seu naturalis contentio, quòd multitudine locustarum ijs in campis eo autumnoprognatarum, quibus alites ipsi vescantur, pugnarum sit ob pastus cupiditatē. Primo igitur è certamine (nam bis pugnatum est) quod miluij acrioribus magisq; falcatris armati essent vnguibus, alisque vterentur patientioribus, maioresque captarent auras, corui cum discessissent inferiores, paucis post diebus, acsi imploratis aliunde auxilijs, rediere densiore agmine generis sui volucrū. Quod idem factitatum à miluijs. Cœpta igitur acri in aëre pugna, corui sensim quasi inito consilio, arteque hac vsi, intra vineta subsidere, stãtesq; aut super vitibus iam defrondibus, aut super editioribus ramis, truncoue eminentioribus rostra subrigebant, ingruenteisq; alis atq; vnguibus miluios suffodiebant rostris, quasi pugionibus. Itaq; cernere erat cadētes passim atq; exenteratos miluios, singulorumq; ad casum conclamare coruos, crocitatūq; significare victoriã & tanquam cohortari acie cantu, atq; excire pugnantes. Quo pugnæ genere cum certatum esset diutius, plenis tandem cadentium miluiorum campis, ipsi tãquam in insidias delatos se intelligentes, pugnam deseruere, cõfessi volatu fugam, atq; alitis hosti superstragem volitantis victoriam. Hic verò elatus victoriã coruus, atque in cadem versus in stratos humi miluios sæuire, iramq; ac rabiem exercere, conficere rostro semineces, atq; è mortuorū aut capitib. cerebrum eruere, aut hausta è visceribus in testina trahere vnguibus, carpere præcordia, ac discindere armos rostris; demum nihil irę reliquum facere, nihil nõ permittere rabiei. Atq; ex hoc certamine victor plureis dies perinde ac direptis hostium castris liber, lætusq; passim ferebatur. Hanc pugnã, volucrumq; conatus tantos plurimi mortales spectatū cum venissent, quo stragem ipsi cernerent, per vineta, camposq; vagabantur. Itaq; alij pugnæ genus acre cruentumq; stragem alij tantam mirabantur. Erant qui vulnerum vastitatem, & congestos quasi cæsorū acruos suspicerent, nemo tamen, qui non futurum breui contententium exercituum augurarentur certamen, partisque alterius calamitatem. Eodem anno Arenate Brutiorum agro mula equum peperit, pilo flauo, crinibus rutilis, oculis rufis: quem post Loisius Arenas ad Ferdinandum misit.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE
FERDINANDO PRIMO REGE NEA-
POLITANO ALPHONSI FILIO
LIBER TERTIVS.

NEVNTE æstate Masius animo agitans quibus maximè consilijs, quaq; arte aduersariorum res prosterneret, educto ex hybernis milite eoq; instructo paratoq; in expeditionem proficiscitur, positisque Medimam ad annè castris in monte, qui est agri Plaisanatis, quanquã natura munito, manu tamen ipse arteq; erectis munitionib., munitiorè multo illum efficit, ferreisq; atq; æneis tormentis circum dispositis firmat, eo cõsilio, vt relicto paucorum militum præsidio, vagari cætero cum exercitu liberè atque impunè posset. Parte ex alia hostium duces, arcessito Baptista Grimaldo Ioannis legato, qui per id tempus ad Sanctam Agatam agebat, eoq; duabus cum biremibus mari Arenatem in oram delato, conuenere Monasteracij, dieq; constituta ad Antonij fanum secundũ litus maris, de rerum summa consultabant. Fuere autem qui conuenerunt ad fanum cum Baptista simul Galeottus Baldasinus, Loisius Arenâs, Franciscus Gerunda copiarum Martiani præfectus, Franciscus Caracciolus, & Ioannes Cola eius filius, qui aliquot oppidis regionis eius præerant. Horum fuit omnium vna sententia, vt data Loisio cura rei frumentariæ, cæteri que commeatus, ipsi omnes coniunctis simul copijs, Masij inceptis obuiam irent. Itaque paucis post diebus, positis inter Philogathos ac Panagiam castris, pedite, equiteque illic recensito vtroque, cum apparerent hostibus superiores, decreuerunt castra castris conferre: atque hac ratione, commeatu intercluso, illum aut ad deditioem cogere, aut gladio rem experiri. Quam ad rem interceptæ Antonij ad Masium literæ, illorum animos mirum in modum confirmauerant. Monebat enim ante aduentum Iaimi Centiliæ fratris, qui propediem affuturus esset trecentis cum equitibus, lectaque peditum manu, ne quo pacto manum consereret. Quo cognito, hostes ante Iaimi aduentum decreuere cum illo congregi, rati (quod post successit) superiores se futuros: motisque confestim castris, haud procul Plaisano metantur, quingentis non amplius passibus ab Masij castris: quo die leuia quædam certamina inita, postridie verò ex eo loco digressi ad flumen proficiscuntur, eo consilio, vt munitis ad Sanctum Philum castris, & prohiberent, ne comportari ab Semenaria commeatus posset, & tentarent trahere illum in certamen. Masius igitur (qua erat animi impotentia) venientem in acie conspicatus hostem, expediri arma in castris confestim iubet: ac relicto Alphonso cum præsidio, qui castris præesset, vbi suos conuenisse instructos videt, huiusmodi est eos oratione adhortatus: Ad prædam potius, quam ad pugnam quo vos hortet milites, monet me tot prælijs spectata virtus vestra, cui non moenia obstitere, non rupes, quin ipsi quocunq; tentastis, vi, ferroque irruperitis. Ferro vos intra munitissimas vrbes viam vobis mihi que aperuistis, ferro æquis in campis deprehensum hostem non semel profigastis, vbiq; victores, vbi que hostium potiti. Aduentanteis ipsi cernitis, ignauissimo cum exercitu, imperitissimos duces, eosdemq; inter se maximè discordeis. Et hæc quoque ingnavissimorum militum messis secanda vobis ferro est. Agite igitur fortissimi socij, irruite in eos quo soliti estis robore, quibusq; vincere consuestis animis. Hac vna acie, hoc vno certamine (mihi credite) deletis his copijs, regio omnis nostra est. Hac igitur acie, hac vna pugna parate vos ad colligendos quos par est, quos fortitudo manet vestra, quam maximè vberes laborum vestrorum fructus. Ego dux, ego miles vbi que periculofum socius atque hortator adero. Hæc vbi dixit, in hostem instructa acie è monte descendit. Parte alia hostium duces instructis ordinibus procedentem Masium conspicati, impedimentis ad sinistram accliu in loco constitutis prægrediente peditatu aduersus illum feruntur magnis clamoribus, summa alacritate. Duces ipsi suos quisque hortantur: Agite milites, nocturnos hos latrones luce in media quos indepti estis, cædite gladio, figite hastis, sternite iaculis, liberate regionem

hac peste, vindicate à sicarijs patriam lux vobis auxilio est. Noctu per fraudem, per infidias in tenebris pugnare soliti, quod videtis, aduerso oculis eorū sole procedunt, videlicet assueti in latebris, dum conspectū hostium reformidant, improuisos ardoriri. Hæc dies, hæc lux, vestra dextra, animorū vestrorum robur libertatē populis, vobis diuitias, gloriā, decus, otiumq; comparabit. His vtrinque duces militē quicq; suum adhortantur. Et iam signa canere incipiebāt. Erat medio vtriusq; exercitus cōuallis nullo accessu aut calle, nisi qua publicū iter, ac peregre incedentiū via. Itaq; aduersarū partiū duces quod intelligerent Masium, quo impetu rapiebatur, conuallē trāsiturum, alam à sinistra lectis simorū equitum collocarunt. Ille ad conuallē ut peruenit, turmas equitū quatuor, aliam post aliā trans conuallē immisit. Hęc consertis acriter manibus, peditatu hinc, illinc hastis equos transfigente aliquāto iam superiores aduersarios propellebāt. Aderat ipse inter primos dux, ac nunc ante suorū ora ferri, nunc gladio hostē petere, peditem immittere, hortari voce, significare manibus, adesse se periculorū sociū, atq; adiutorem. Nec verò duces aduersarum partium nō & ipsi ferire, cedere, in hostē incurrere, vulneratos ex acie subducere, integros summittere, virtutē, ac fortiter facta suorum extollere, eleuare aduersariorum: cum iam in hoc statu rerum quinta à Masio imittitur turma, è cuius pugnæ euentu in alterutram planē erat partem victoria inclinatura. Itaque nihil à militibus, nihil ipsis ab ducibus omitti, exanimari equites, exanimari pedites, æstu, labore puluere, vulneribus, equi plurimi transfigi, pedites equorum impulsibus passim sterni, vngulis atteri, fauciari, cædi. tum Masius eo acrius instare. Nam si ut aliās, hanc quoque mouisset loco turmam, hostes ibi in fugam versurus erat. Itaque summis viribus nunc solus in hostem ferri, nunc alios secum rapere, hos dextra, illos clamore impellere. Hic verò hostium duces (quod rem in summum adductam discrimen intelligerent, aduersariumque fessum iam, virosque atque equos defectos viribus) alam illam recentibus equis, virisq; à sinistra immittunt tanto impetu, ut ea impulsu suo dissectum hostem dissipatūq; nullis vltra sustentatum subsidijs in fugam verterit. Dux ipse decem cum equitibus è manibus hostium elapsus, Semenariam quammaximè citatu cursu cōtendit. Fugiētē pauci ex hostibus infecuti, in quibus Capacius Capanus, qui dū ab alijs deseritur, ab alijs qui cum Masio fugiebant, captiuus Semenariam ducitur. Strages fuit equorum maxima, peditum, equitumque plurimi fauciati. Masianj penē omnes capti, cæsi equites aliquot strenui ac fortes viri: in ijs Gulielmus Rufus sclopetaria pila traiectus, & quidem dignus ob animi, generisque nobilitatem longiore vita vir. Dumq; victores ipsi ad spoliādos qui cæsi iacebant, phaleratosq; cōuertuntur equos, Loisius Gētilis è Masij præfectis stratus humi, grauatusque vulneribus repertus est: quodque eò in congressu in galeæ suæ cono insigne ferebat, quod ferre Masius alijs esset in pugnis solitus, dum fama fertur esse Masius, è finitimis oppidis manus que in castris tum erant in illum versa, corporis eius vix partem aliquam, que nō aut telo, aut ense, aut pugione petita fuerit, intactam reliquere: tanta propinquorum oppidorū populi in Masium irarabieq; incensi ferebantur. Victor inde exercitus ad expugnanda castra profectus, acriter ea aggressus capit. Alphonsus inter dimicādum, vallo furtim egressus, Burrellū fugā petijt. Hostes castris potiti, quatrīdum in ijs quicuerē, dum vulneratos curant, recentisq; captiuis prædam partiuntur. Inde Semenariam profecti, duobus circiter passuum millibus ab oppido Petracē ad flumē metantur, rati oppidanos deditionē facturos, dū agrorum vastationem minimè toleraturi videntur. Cum interim exercitus rei frumentariæ extrema penē inopia laboraret, ut qui armentariæ tantum prædæ raptō, animaliumq; aleretur visceribus, triticoque subuiridi è messibus vixdum maturis excusso, eoq; aut pruna, aut caldarijs excocto. In hac itaque deditionis expectatione cum essent, Baldafinus cuius ut corporis, sic animi quoq; incompositæ ad modū, ac vastæ vires erant, leuissimas ob causas, ira atq; indignatione præceps, equestris militiæ quosdam alios hasta, alios fuste cum percussisset, tumultuātem penē omnem in se exercitū traxit, dum equites alij, dum equitū præfecti indignè, impotenterq; ab illo factum ægerrimè ferunt, criminantiumque in castris audiuntur clamores. Is igitur ut erat animi impotens, atque intractabilis, conclamatis vasis, repente è castris se proripit, profectusq; in agrum Giraciēsem, maritima in ora cōsedit. Quo facto duces alij, quod impotentiam hominis, furiasq;

nec pre

nec precibus, nec ratione vlla lenire potuissent, & ipsi dissoluto exercitu ad oppida quæque sua, agrosque reuerſi sunt: cognitumque præcipuè tunc est Baldasimum, cuius in Europa clarum admodum nomen erat, quod sæpius in singulare certamen cum prodijſſet, victor semper euaserat, vires illas corporis admirabileis, tantamque membrorum dexteritatem, animi morbis, moribusque foedasse intolerandis, naturamque ipsam, qua gignimur, quibus hominibus corporis attribuendis viribus maximè consuluerit, eisdem animorū conferendis viribus æquè vix vnquam prospexisse. Quippe quæ huic viro parū pensi nihil omnino moderati in diderit, cuius animus esset trux, violentus, inexorabilis, vastus in cupiditatib. foedus, crudelis immanitate etiam fera. Huc accedebat, quod in tanta elatione, hominūque despicientia, bellicis in rebus parum se pro hominum opinionione, veterique dignitate gesserat. Is igitur Brutianum in agrū è Giraciensi profectus, turrim quæ Brutiana dicitur die noctuque cū acriter oppugnasset, irritò inde incocepto abiit: cumque castellis ab alijs esset repulsus, quod Alphonſus Centilia magnum in singulis perditū præsidium imposuerat, quodque intellexerat Alphonſum Ferdinandi filium mari ad oram Cossentiam appulisse, validisque comparatis copijs cum Antonio et Luca simul aduersum se parare expeditionē Rocellā se cōtulit, distributisque per oppida quæ ei parebant militibus, decreuit illic Alphonſum expectare. Inter hæc post Baptistæ Legati discelsū Loisius Arenās sibi, rebusque suis iuxta metuēs, per Alexandrū Tofum veterē familiarem egit cum Alphonſo de conciliatione. Eo igitur dedito receptisque oppidis omnibus quæ sub eius ditione erant, Alphonſus aduersum Baldasimum proficiscitur. Ferdinandus enim pater cum intelligeret Brutiorum res laborare præfectorū ambitione, ducūque suorum seditionibus, decreuit eò Alphonſum, qui esset liberorum suorum omnium natu maximus, mittere, fore ratus, vti duces, præfecti, proceres, regionis vniuersæ populi, Alphonſi dictis iuxta omnes parituri essent, imperataque obtemperanter facturi. Is itaque è portu Neapolitano soluēs duabus cum triremibus, felici nauigatione vsus acceptusque à Luca quàm familiarissimè, per eius agros Cossentiā profectus, ibique cōuentu habito cum ac procerū, qui patris imperio parentes tunc erant, coniunctis simul copijs ad obsidendā Rocellam progreditur: Id est oppidum Ioniū ad mare situm, naturaque ac manu factis munitum quod Baldasimus præualido tuebatur cum præsidio perditum atque equitum. Itaque oppugnatio perdifficilis erat, multique quotidie balistarū, æneorumque tormentorū crebris excussibus sauciabantur: & quanquam obsidio ipsa apparebat futura diuturnior diffusus tamen Baldasimus rebus suis, quodque acerbissimè imperitasset, sibi prætimens sub speciem aduehendorum è Sicilia auxiliorum, triremem ascendit quæ ad ancoram stabat, noctuque cum liberis in Siciliam nauigauit; cohortatus prius milites, vti fidei, amicitia, pristinaque fortitudinis memores essent, breui se affuturum pollicitus magnis cum auxilijs, bellicisque omnis generis instrumentis, diemque expectandi sui cum illis statuit. Alphonſus vbi intellexit Baldasimum relicto oppido in Siciliam nauigasse, eo acrius oppugnationi intentus erat. Itaque nihil remisse ab suis agi sinere, nihil apud obsessos quieti esse, summa omnia diligentia administrare, tentare obsessorum animos, ac maximè militum, pellicere eos ad deditiōem pecunijs, præmijs, pollicitationibus. At milites quanquam obstinatis animis obsidionem, diurnosque ac nocturnos labores non minus pertinaciter sustinebant, quàm fortiter: tamen cum ille nec statutam redijſſet ad diem, nec aut reditus eius, aut auxiliij reliqua esset spes vlla, atque indies omnia apparerent difficiliora cum se denique frustra à Baldasino habitos intelligerent, scriptis cōditionibus, seque, atque oppidum Alphonſo deditere, popularibus publicè priuatimque data venia: milites plerique acceptis stipendijs in Ferdinandi verba iurauere. Quod exemplum alia item oppida quæ Baldasino parebant, secuta statim sunt, quique item equites in illis erant. His peractis, Alphonſus compositis pro tēpore populariū rebus, Pentedaçtylos cum exercitu proficiscitur: quod castellū millibus passuum quatuor abest à litore. Castellani haud procul à castelli porta munitionem longè prius erexerant, quam Alphonſus tanto est aggressus imperu, vt castellani metu perterriti, ea destituta intra castellum se reciperent, quibus trepidantibus immixti hostes castello potiti, illud diripiunt. Maritimam inde per oram instructo exercitu procedit ad Mottam Anomeriam, tentatisque animis Mottanorū, cum deditio negaretur, iussit tormēta ab Rhe-

gio festinari, interim munitionem summo studio erigi: quodque solum esset glareosum materia ex arborum ramis cæsa, parum poterat aggesta, quæ male inhæreret, terta contegi, cum aggeres lignea, quàm terrena materia magis constarent, quodque æstiuu torrent calores, breui materia omnis aruerat. Hoc animaduertens Mottæ præfectus, qui hostibus in constituendis munimentis quasi timentis speciem præbuerat, nactus occasionem flantibus auris, die medio ignem sulphurea admistum materia immisit, raptimque omnis ea aggestio conflagrauit. Quod ægerrimè cum ferret Alphonsus iussit denuo aggeres restitui, quod esset futurum bombardis, atque eorum excubijs munimentum. Quibus reficiendis magnis laboribus permulti dies consumpti cum essent, bombardæque expresscripto collocatæ, valido etiam præsidio illis imposito, rursus præfectus nocturno tempore, comparatis prius sulphurei pulueris sacculis, vasculisque item olei, magnoque silentio, cõspersis oleo exterioribus tabulis, sacculisque passim iactatis ac sopitis de multa lassitudine vigilijs (nam & ipse ad multâ eos noctem defatigauerat) ex improviso inferri ignem iussit: quo statim comprehensis vndique munitionibus, vno omnia tempore ignibus ambusta sunt, tela, clypei, thoraces, armorumque omnis generis non exigua copia. Vigiles tandem exciti flammaram strepitu, materiæque crepitantis fragore, adhæc illorum vocibus qui è muris in clamabant, vix incendio elabuntur: hinc fumo conspectum eripiète, illinc flammis fugam impediunt. Igitur vbi sol illuxit, castellani irridere vanos militum labores, contemnere tot operas, tot irritos conatus, ludere, cachinnari, exprobrare. Illi dolere tot dies in cassum absumptos, pudere ignauie, accusare præfectos: hi vigiliam socordiam, cœnas, atque intempestiua conuiuia. Alphonsus ira, indignationeque angi, turbari, penè furere. In hac itaque eius perturbatione ludificatisque consilijs, hostes qui extrema laborarent aquæ penuria, per hominem Antonio Centiliæ cognitum, cuius cõsilio atque opera Alphonsus in primis utebatur, egerunt cum illo de deditioe. Antonius in re præsertim desperata, hoc cognito, ad Alphonsum properat, rem explicat, hortatur, monet, oblatam deditiois occasionem elabi è manibus ne patiat. Cuius autoritate persuasus Alphonsus cõditionibus statim subscribit: castellumque ingressus, vbi comperit aquæ reliquum quantum eo die satis esset, neque amplius castellanis esse, admiratus hostium solertiam, ac fidem, maximis extulit eos laudibus. Anomeria recepta ad Mottam Russam copias admouit, perfectisque summa celeritate, non minori studio munimentis, collocatisque tormentis æneis, ijsque de coelo asperrima tempestate tactis, maximo exercitus terrore, cuncta coelitus exarserunt, fulminisque afflatu quatuordecim intra munitiones ex præfidiaribus exanimati. Sancius Agerba munitionum præfectus eadem procella attonitus, vix post dies plurimos ad se redijt. Restitutis verò munitionibus, multis laboribus, magnis operis, cum nihilominus castellani pertinaciter se defenderent, Antonius quidam, qui è monacho per summum scelus factus esset miles, atque ob morum improbitatem agnominatus Gabadeus, cum esset ipse vnus è turris custodibus, obtulit popularibus, clam se transiturum in hostium castra, tormentaque clavis ferreis confixurum, ne displodere post id possent. Cuius cum esset cõsiliu ab illis laudatum, ipse furtim castra ingressus Centiliam adit, offertque proditurum se Alphonso turrim soluto pretio, signaque ac diem constituit. Re ab Alphonso comprobata redit intra castellum, hoc prius cum Centilia composito, vt perinde atque tormenta confixa clavis essent, ne quo modo aliquandiu disploderent. Reditus eius maximè acceptus popularibus, præsertim non displodentibus bombardis, confirmata fide promissorum. Igitur Gabadeus diem ad dictam turrim ascendit, aliquantumque castra munitionesque conspiciat, ac si magnum etiam aliquid animo aduersus hostiu munitiones agitare, quod sole esset ardentior, rogauit socium, qui vnus cum ipso ascenderat, pileum ad se vti deferret feruentissimu sub estu integendo capiti. Itaque ob eam ille causam vbi è culmine descendit in imum turris, confestim Gabadeus subductis fursum repente scalis, palliu hasta infixum, quod signum proponendum conuenerat, è propugnaculis prætulit. Milites, qui ad munimenta instructi parati que aderant, signum conspicati, turris ad Vallu magno impetu concurrunt, atque inde intra turrim excepti in castellum irrumpunt, captumque confestim ac direptum, atque Alphonsi iussu incensum est. Turris ad solum diruta populares magnis propositis supplicijs ni parerent coacti Rhegium commigrare. Tentata inde in-

inde incassum Sanctagatha, cum oppidum esset maximè omnium munitum, ac ciues ipsi supra omnes mortales Andegauensis factionis studiosi, Baptistaque haud inuolidum secum haberet præsidium, decreuit Alphonso Cossentiam regredi, apud Flumariam oppidum aliquantum temporis Centilia cum copijs relicto. Biennium inde Baptista, pacata iam vniuersa regione, vexauit finitimos, magnis prædis sapius abactis nec prius oppidum sese dedit, quàm Ioannes è Massilia Baptistæ scripsit, suadere populo deditioem: quam ijs populus conditionibus fecit, uti sub Bartholomæi Cardinalis moderatione esset oppidum, fraterque eius Florius ius eis nomine Cardinalis diceret. His peractis Baptista, fide publica ab Alphonso accepta, cum ijs omnib., qui remanere in patria recusarunt, Messanâ primò in Siciliam traiccto freto, Narbonensem inde in Galliam ad Ioannem mari delatus est. Hæc per id tempus in Brutijs gesta.

FINIS LIBRI TERTII.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE
FERDINANDO PRIMO REGE NEA-
POLITANO ALPHONSI FILIO
LIBER QVARTVS.

ADEM estate Tarentinus adulta iam in campis segete, cum omnes in vnum coëgisset copias, infestissimo exercitu Andriam petit, castrisque propius admotis, oblidionem quam destinauerat pertinacissimè aggressus moenia pluribus simul locis quatit, nihilque remissum, aut quietum esse apud circumfessos, & laboranteis finit. Quoque à Francisco duce magis magisque ciuium alienet animos, atque atrocius terreat, non solum agros vastat, diruitque ædificia, sed domos, atque frequentia vrbis loca aeneis tormentis die ac noctu quassat, non sacris, non profanis abstinens. Apparebat illum ita necessitudinis & humanitatis oblitum, ut nihil præter vrbis eius ruinas, præter Francisci ac Pyrrhi sanguinem, Bauciæque excidium gentis cuperet, odio atque immanitate præceps. At Franciscus, quod vnum, ac maximum obsessis vrribus remedium ac præsidium esse solet, ciues humanissimè alloqui, appellare singulos, sua maiorumque suorum publice, priuatimque benefacta memorare, de rege liberalissimè polliceri, auxilia propediem affutura dicere: nec passurum fortem atque amicum regem, deditissimum sibi populum, benemeritum ducem, cum gente Baucia, cum vxoris suæ sorore, indefensos, desertosque, hostis prædam, ac Tarentini spectaculum fore. Hæc aliaque ingentem præ se spem ferens commemorat. Nec verò Sanxia vxor, virilis animi matrona popularibus suis deerat, discursare per urbem, sua præsentia, sua oratione plurimum spei, plurimum illis firmitatis addere, vulneratos solari, egentibus subuenire, in summis difficultatibus summum robur ostendere: omnia ab utroque, dici agique, quæ confirmandis animis, leuandis laboribus, solandisque presentibus malis conferre intelligebantur. Regem verò literis ac nuntijs quo in statu res essent, certiosem facere, rogare uti quamprimum auxilia mitteret. Se indies magis ac magis premi, populum Andriensem imbellem, verendam hominum inconstantiam, præsertim in magna annonæ difficultate, arcem in vrbe nullam esse in quam confugiat: itaque vrbe amissa, ne spem quidem reliquam aut tutandi sui, aut illius aliquando recuperandæ. His rebus permotus rex, quod vnum tunc afferre auxilium poterat, nondum enim à Pontifice, atque à Francisco Sfortia stipendium militibus missum fuerat, & ipse magna laborabat ærarij difficultate, Alphonsum Daualum, qui Ariani in Samnitibus hyemauerat, quanto celerius possit, subsidio ire iubet, pecuniamque quantam pro tempore poterat, ad eum mittit. Magnis interim Andria in periculis versabatur: moenia pluribus locis corruerant, deiectæ è turribus plures, corruentium murorum ruinis fossæ impletæ: plurimi intus dum aggerem extruunt, dum propugnacula erigunt, vulnerantur, non pauci etiam cadunt. Iulius Antonius Tarentini gener, quod

Picininus Francisci res perditum iri nolle, propter veterem amicitiam putaretur, autor atque hortator nihil reliqui facere, nullam obfessis intermissionem, nullam quietem diurnam aut nocturnam esse pati. Cæterum nõ exiguum ad salutem popularium remedium erat, quòd Andria non modica è parte antris habitatur, vnde sunt qui nomen duxisse illam credant, his se pleræque mulieres, atque imbellis ætas cõtinebat. Franciscus dux, dum ijs qui ad aggerem laborabant, socius atque adiutor adest, dum suos confirmat, cognitus ab hoste parum abfuit, quo minus tormentario ietus lapide sub corruentis muri ruina decumberet. Quotidiana prælia conferebantur, ne quietæ quidem à certamine noctes erant. Hinc atque illinc multi vulnerati, aut occisi. Quo tempore Franciscus dum laborantibus suis equo vectus noctu accurrit, atque ante eum facula incensa præfertur, atroci colubrina Tarentini iussu petitus est, quæ posteriorem equestris sellæ partem secum auulsam trahens, illæsum tamen illum solo deturbauit. Adhæc hostis ipse, quo præsidarius Pyrrhi miles defatigatione, vulneribusque confectus, rem Andriensem imbecilliolem redderet, de industria repentina certamina excitari iubebat, ac subinde ad arma concursari. Mittitur etiam à Francisco Barolum ad Barnabam, qui tum rei Barolitanæ præerat, vti peditem quo ipse maximè egeret, quoque illum paucis antè diebus iuuisset, confestim remitteret. Nam quia corona cingi urbem passus non esset, facilis adhuc intra muros illi exceptus foret. Quòd ab illo, dum sibi, rebusque Barolitanis vehementius timet, pernegatum est. Dum hæc ad Andriam geruntur, Mineruinũ à Pyrrho ad Tarentinum, missis ab illo qui oppidum acciperent, deficit. Qui Pyrrhi partes fouebant, eorum pars in arcem cõfugiunt, in qua Maria Donata, Pyrrhi coniux cum paruis liberis, ipsa grauidia, & maturo propè partu erat, quorũ bona statim direpta sunt. Arx, ne quã ijs qui in eam confugerant fuga patèret, nèue intra accipi præsidium posset, ab ijs qui Mineruinũ curabant, præsidio imposito cingitur. At res Andrienses quotidie magis ac magis ad excidium spectabant, frustra subsidium expectabatur: & quanquam in hac obsidione maximè cognitum est, nullum firmitus ciuium beneuolentia munimentum esse, tamen cum animi omnium fessi viderentur, spesque indies minor esset, ab hoste verò quæ ad oppugnationem pertinerent, summa cura administrarentur omnia, annonæ propè nulla esset, præter hordeaccum panem, eumque paucissimorum dierũ, resque in angusto versaretur, & iam Alphonfus aduersus regis præscriptum in Samnites, Pelignosque iter diuertisset, nec à Barolo subsidium veniret: tum verò primùm Franciscus dux necessitate victus cogitare de conciliatione cum Tarentino cœpit. At nihilo imbecillius, aut minus strenuè in tâta militum paucitate, moenia, turreisque tutatus est, centum quinquaginta bombardis oportuna per loca dispositis, vt ne ipsas fossarum ripas attentare hostis vnquam sit ausus. Quocirca faciundo cuniculo, quo intra urbem noctu irrumperetur, magna cura dari operam Tarentinus iussit. Re autem à Francisco cognita, nihil ab eo omittitur, quo frustrari hostium conatus posset. Itaque dum irrumperere hostis intra muros parat, Franciscus patefacto cuniculo suo, sublatis clamoribus in hostem fertur: & quanquam ignis, incendiique fomenta parata erant, quo vrere illos ad vnum intra cuniculum destinarat, religione tamen victus, ac rerum humanarum memor abstinere incendio iubet, captosque, atque armis exutos illos, ac per domos distributos familiariter accipi à ciuibus imperat, atque vbi illuxit, benignè appellatos in castra cum vestimentis remittit. Qua è re illorum ita sibi deuinxit animos, vti reperti ex eis fuerint qui per famulos, aut amicos suos clam frumentum, cuius inopia premi urbem sciebant aut intra urbem immitterent, aut in ipsas fossas excipiendum noctu ab oppidanis deicerent. Quibus artibus aliquot diebus fames in vrbe tolerata est. Cui rei Tarentinus, quòd prospicere nullo modo posset, dolore, rabieque conficiebatur adeò, vti sagittis balistarijs veneno delibutis tollere Franciscum è medio, pretio corruptis balistarijs tentauerit. Igitur cum ab illo tentandi gratia noti quidã homines missi intra urbem ad colloquium essent, atque in ijs Laurentius Miniatus, vir vtrique propter syderum cognitionem notus, & ob animi integritatem ac fidem gratus admodum, atque acceptus, agere cum eo Franciscus statuit de conciliatione. Sed cum animo destinasset sese nunquam in Ioannis Renati que nomen, verbaque iuraturum, quod Tarentino nequaquam displiciturum intelligebat, ita quidem conuenit, vti Franciscus seque urbemque in fidem

Tarentini

Tarentini permitteret, scriptisque in hanc formam conditionibus, diebus noue & quadraginta, ex quo obsideri coeperat, deditur. Quae res in Ioannis animum altius descendisse dicitur. Pyrrhus filius noctu cum paucis equitibus, ut qui Tarentini conspectum adire, ac ferre nollet, fugam arripuit. Facta deditio, rebusque est formula compositis, Tarentinus ad arcem oppugnandam, Mineruium partem exercitus mittit, ob Pyrrhi fugam longe infensor factus. Qui postquam nec precibus, nec minis tentatam impellere ad deditioem Mariam nequit, arcem non minus crudeliter, quam pertinaciter oppugnari iubet. Concutitur itaque assiduis tormentorum ictibus: labefactantur pluribus etiam locis muri. Ipsum quoque gynaeceum, ubi mulier pleno utero, languenti corpore, ingentibus victa malis sese continebat, patruum iussu plus etiam quam hostiliter pulsatur, oppugnationem tamen verius quam obsidionem supra muliebrem animum fortiter sustinet. Addit igitur eius constantia, obstinatioque propugnatoribus animum, paranturque ab ijs ad propugnandum opportuna, quantum ars, quantum pertinacia valet. Quae res Tarentini animum eo acrius irritabant. Itaque eius iussu expugnationi necessaria, mira celeritate, summo studio, diurnis, nocturnisque expediuntur laboribus. Quoque Mariae prospectum foedet, ac lucem ipsam, qua nihil est mortalibus gratius, ante os illius, oculosque suspendio confectum hominem in iugo statui iubet. Circumsonabant omnia minarum, ac terrorum plena, palamque audiebantur voces, quibus significabatur foeda exempla, atrocis cruciatus, crudelia supplicia parari. At vero significatum ubi est ei, Mariam morbo simul, partitudineque aggrauari, victus pietate senis ac patruum animus, memorque ex fratre, quem vnicum amasset, genitam (adeo in acerbissimis etiam odijs naturalis perfaepe recurset affectus) quotidianum ad eam victum deferendum curauit, qualis languentibus dari solet. Haec ad regem perlata cum essent, eius animum vehementius perculsere, mouebant amissa oppida, in primis vero ne quid in Franciscum: ducem crudelius admitteretur. Inexoribilis enim Tarentini animus iure plurimum suspectus erat. At Maria quod nulla ulterius tuendae arcis spes esset, muri solo aequati, munimenta euersa, ac disiecta ab imo essent omnia, nullum denique auxiliu[m] paratum intelligeret, nec sustineri iam oppugnationi posset diutius, capta verius quam dedita, exuta penes bonis omnibus, ac maledictis oppleta, cum liberis Spinaciola a patruo mittitur. In eos, qui in arcem confugerant seuitum est. Arce capta, Mineruium mouens Tarentinus, Canusiu[m] proficiscitur, Acris precipue potiunde cupidus. Intelligebat enim Canusio capto, Barolum, & quicquid trans Aufidum esset amnem, breui suam sub ditionem iturum. In hac obsidione illud auare nimis, impotenterque admissu[m] est, quod dum thesauris inhiatur absconditis, ne a sepulchro quidem maximi principis Boamundi temperatum est, quod aliquot etiam seculis, atrocissimorum quoque bellorum turbinibus intactu[m], inuiolatumque extra urbem in Sabini templo magna quadam religione permanerat. Quod facinus palam docuit maxime foedum ac detestabile animorum malu[m] auaritia[m] esse, sacra profanaque in equo eam ponere, rapiendi licentiam summum ius ducere, nullu[m] deum metum, nullum honesti respectu[m] habere: id demum decere fasque esse existimare, parto quauis ratione plurimum abundare. Sunt qui Tarentini hoc iussu, alij Picinini factu[m] criminetur. Illud satis constat, Tarentini iussu euulsas fuisse templi fores, ex ere conflatas, quas post ipse templum ingressus religione ductus restitui iusserit. Ceterum Canusium urbem fuisse ciuibus, aduenisque maxime frequentem, secundumque Aufidum flumen positam, emporiumque regionis eius ambitus ipse ac situs argumeto est. Nam & Cannensis cladis tempore, multa Romanorum millia, quae illuc confugerant amice liberaliterque accepta pauit, et ad Viscardi usque tempora caput regionis fuit. Quam ob defectionem, expugnatam, incensamque, ac solo aequatam memoriae proditu[m] est a rerum scriptoribus, iisdem ferè quibus a Roberto temporibus Roma quoque magna est parte incensa est, dum Gregorium Septimum Pontificem Maximu[m] illic circumfessum, ab ira Errici Tertij ereptu[m] liberat, ac Salernu[m] secum ducit. Aedificatu[m] autem ab Diomede vna cum Harpis ac Siponto, non desunt est Graeci qui tradant, dum Eoropa, atque Africam ferè omnem colanias esse suas volunt. Tempestate vero hac nostra praeter tumulu[m], in quo arx tunc erat, praeterque Sabini templum quod extra tumuli muros situm est, solo iacent aequata omnia, visque aliquod tantae urbis vestigium extat: cuius profecto excidiu[m] non paru[m] videtur cotulisse Borsali affinis oppidi frequentiae ac celebritati, dum propter

agri vicinitatem, rerumque opportunitatem maritimarum, ciues patria amissa eò cõmi-
grant. Siquidem Heraclius Imperator dum transportandis à mercatoribus, ex Apulia in
Macedoniam Epirumq; præcipuè mari, prospicit mercibus, dum nauigantium saluti, o-
nerandarumq; frugum cõmoditati, publicisq; portorijs ratione hac consulit, molem eo
in litore iecit: quæ nunc quanquam partim oppleta est ciuium ob negligentiam, partim
nullo reparate maris quassata fluctibus, magno tamè vsui est oneradis atq; exoneradis
nauibus. Extat etiam aenea Heraclij statua, quæ ad molis initium ob eius iactæ memo-
riam tunc erecta fuit, id quod statua ipsa etiam dextra protenta significat. Hæc dum à
Ioâne Antonio geruntur, Ferdinandus signis ad Sueffulam in Cãpania de more lustratis
dieque ad cõueniendũ dicta, ipse modicis itineribus in Samnium profectus secundum
Lauellam (id riuo nomen est) castra posuit. Ibi viginti dierum, dum eques conuenit, sta-
tiua sunt habita. Quo tempore exploratis hostium consilijs, quid aut sequendum, aut
cauendum esset, animo continenter agitabat, pluribus simul rebus intentus: populos
enim qui in fide officioque perstabant, nullis non rationibus atque artibus confirmat,
dubijs spem fiduciamque adiungit: qui ad hostem defecerant, eos partim minis terri-
tatos, partim impunitate proposita, vt ad officium redire mallent, premijs quoque, polli-
citationibusq; sollicitatos inuitat: quid in Pelignis, Marfis, Brutijs fieri placeat ducibus
prescribit, nihil à quoquam remisse agi, nihil segniter geri passus. Igitur vndique coactis
copijs, cum ex cõmuni ducum sententia bellum in Apuliam gerendum decerneretur,
nequid hostile à tergo relinqueret, aliquot castella, quæ in Apuliam descendenti ad
Appenini radices posita iter reddebant infestius, prius expugnare decreuit, ac die pro-
fectionis edicto, secundis castris cum septem ac quadraginta equitum turmis ad A-
quam Diam profectus est. Id castellũ loco edito situm, quæ solis occasum prospicit, sa-
nè angustũ habet aditũ, tractuq; satis breui, cætera fermè omnia rupes occupat. Castris
pro loci natura positis cum oppidani deditiõnem facere recusarent, rex obsidendi castelli
cõsiliũ cepit. Et iam obsidio ipsa futura diuturnior apparebat, quòd hostis aduentare
nuntiabatur. igitur eo intentiore animo esse, oppugnationi opportuna cõparare, mate-
riam vndique comportari iubere, tormenta aenea è Campania magno conatu deuehen-
da curare, nihil segne, nihil remissum pati. Interim hostis quo regè ab incepto deterre-
ret, relicta Canusij obsidione, quinq; millibus passuũ ab regijs castris ad Focaciã cõse-
derat. Equitatu quàm regius erat aliquãto minore, peditũ verò circiter septè millibus,
in quibus ad tria millia balistariorũ erant. Qua fiducia castellani infirmatis animis, cũ se
neq; corona cingi posse intelligerèt, & noua quotidie à Ioanne Antonio subsidia per a-
gros quàm latissimos nocturno tẽpore mitterentur, obsidionem indies magis magisq;
contemnebant. Nam & munitiones, quæ à regijs excitabantur, securi despiciabant, &
quotidianas penè eruptiones ex oppido cũ facerent prælijs ita lacessebant, vt multos è
regijs vulnerarent. Cæterũ in castris laborabatur vehementer inopia commeatus, quod
necesse erat ab longinquo summis laboribus, maioribus etiam periculis importari, cum
hostis interim assiduè lacesseret, ac nunc in pabulatores, modò in frumentatores illatus
nihil tutũ, nihil quietum, nõ die, non noctu apud regios esse sineret. adhæc & Iacobus
Vrsinus, qui Sanctã Agatham proximum tenebat oppidum, belli se mediũ gereret. Ma-
gnam fortè rex post aliquot obsidionis dies equitum manum è castris emiserat, qui præ-
fidio tum ijs essent, qui tormenta deuehebant, tum gregario militi atq; calonibus, quos
in loca diuersa pabulandi, ac frumentandi gratia multos dimiserat. Hanc occasionem
nactus aduersarius, hora diei fermè quarta, instructo agmine, tanta celeritate mouit à
Focacia, vt eodem tempore, & nũtius in castra quanquam citatissimo equo peruenerit,
& hostes stare iam in acie conspiceretur. Ferdinandus repentina re permotus, & quid
hosti consilij esset, incertus, quod ancipiti in re fieri solet, omnia oculis, animoque lu-
strabat: & quanquam hostium incursus, temporisque exiguitas nihil quieto consilio
geri sinat, confestim tamen pedites, quos paucis antè diebus scripserat, quorum etiam
maior pars ab hoste transfugerat, ne eruptionem castellani facerent, pro fossis arctè
collocat, ignemque à munitionibus arceri iubet. Strenuum quenq; ac maximè fidum,
quẽ aut casus obtulerat, aut ipse nominatim euocauerat, ad repentinos coercẽdos im-
petus, ubi magis opportunum uidebatur, curare, atque adesse imperat. Tribunos, præfe-
ctos, duces

ctos, duces, alium alij muneri destinat, & quid facere quæq; velit demonstrat. His actis pro præsentis re atq; copia, satis castris prospectû ratur, Robertum Calatinû cum equitibus quadringentis, quanta maxima posset celeritate, ijs qui in pabulatione occupati erant, subsidio ire iubet. Ipse equitibus, qui pro statione armati, atque instructi aderant, hosti iam è colle in planitiem, quæ sub ipsis castris non admodum lata suberat, descendenti in aciem, iussis occurrere, reliquum exercitû cogit, ordines disponit, ne quid ab latere, aut à tergo incômodi accipiatur, prospicit: nunc singulos, nunc vniuersos cohortatur bono animo essent, impetû hostiû tantisper ferrent, dum gregarius rediret, dū armatoti expedierentur castris. Hęc agendo, ac nunc hos, nunc illos pristinæ virtutis admonendo, trepidationē sedare, militum animos cōfirmare, erigere spe, premijs, gloria. Et iam in planitie cōcurri acribus vtrinq; animis coeptû erat, resq; in vniuersi exercitus certamen expectare videbatur, hoste copias promouente: regio nō solum nō detrectante pugna, sed vltro etiam ad conferendas manus prouocante. Hęc inter cum aliquantum tēporis extractû esset, accurrunt nuntij exploratoresq; qui omnia apud pabalatores, tormentaq; tuta esse dicerent: nec multo post gregarius cum subsidiario equite haud procul conspici coeptus est. Quod vbi hostis intellexit, confestim suos in collem se subducere, atq; ad signa redire iubet. Gregarius cum equite lætis animis in castris exceptus, vbi paulû modò vires cibo refecisset, & iam omnia insequēdo hosti ab rege parata essent ad signa atq; in ordines statim ire est iussus. Cernere erat, mutata belli fortuna, regiû militem spei atq; fiducia plenum, pugna signum expectare, seq; vix in ordine, cōferendæ manus cupiditate, continere. Contrà apud hostem omnia plena pavoris atq; formidinis, solaq; in fuga spem esse. Quod vbi hostium duces intellexerē, veriti ne si pugna coepta esset, collocatis signis procul à castris suis, sole iam in occasum inclinante, dimicandû esset, citato gradu ac fugæ maximè simili, per summum collem redire suos in castra iubent. Hoc cognito rex celèriter procedere agmen, qua intercipi posse hostis iter videbatur, imperauit, vltimos à tergo qui adorirētur, immisissis: ac iam iam regis equitatus postremos affecutus, pugnam ciebat. Hic siue fortuito, siue Picinini consilio, quod à plerisque creditum est, tantus repente ignis exiit inter vtrunque exercitum, vt non eorum modò transitus flammis interceptus, sed equitû quoq; aspectus esset fumo caligineq; sublatus, quæ subuiridi è stramine, foeniliq; materia excitata, cœlum repente omne circumfuderat. Reditum est igitur à regijs in castra sub primam noctē, hostis ipsius confessione quò minus victus ipse, profligatusq; esset fumo flammisq; prohibitum. Qui si quo impetu venerat, irrumpere in castra conatus esset, nã dies ille calamitosum bello finem imposuisset. Satis tamen constat Picinini audaciam, Tarentini cūctatione repressam esse. Die quæ infecuta est, magno militum concursu, maiore spe, tormenta in castra perlata sunt, noctuque ad iactum muris admota. Vbi illuxit, regij ad munitiones, castellani ad muros, qua cuique in sortem cesserat, laborare: hi tormētarios lapides subuectare, illi aggerem intus substruere: omnia summa vi hinc atque illinc administrabantur. In medio fermè, quem diximus tractu quadrata surgebat turris, ad cuius leuam oppidi porta erat aliquanto humilior, à qua vbi paulû modo processeris dimitti cliuus, atq; in horrescere rupes incipit. Eã primò turrim demoliri placuit, cuius ruina oppleta porta, muroque qui portæ imminēbat, æquato, aditus intrâ castellum liber militi permittebatur: multis itaque icibus die noctuq; labefacta turri, pars eius anterior, opinione citius corruit: qua è re defensorum animi fracti conciderant. At nihilo segnius prædiarius miles propugnacula munire, ne turris posterior pars exterius procumberet, machinis prohibere nō opera, nō arte sibi deesse. Rex vbi quæ oppugnandis mœnib. opportuna essent, cōparata intellexit, exercitum vniuersum esse in armis imperat: ac nequa repētinus hostiû incursus incômodo esse, neue quem in castris, atque inter oppugnandum excitare tumultû posset, intento in oppugnationē exercitu, militē pluribus in locis disponit, simul quid cuiq; agendum esset, præfctis ducibusque præscribit. Tum signo dato, magnis sublatis clamorib. in fossas, p̄cursum tanto est impetu, vt vallo superato admotis scalis acriter p̄ muris pugnaretur. Castellanus saxa conijcere, scalas cōminuere, multos fauciare. Regius integras alias referre, murû rursus ascendere, non virib. non animo defici. Inter hęc rex castra subinde circumiens, ac nunc his nunc illis se locis ostendens

integros faucijs summittebat, alios voce, alios presentia chortatus, multa quoque per prefectos ac tribunos administrabat. Dum hæc à dextra turris parte geruntur, & pugna aliquantulum extracta, rex in expectatione esset, corum qui ab leua dimicabant, tum repente displosa bombardæ, imminens portæ murus concussus magnis fragoribus corruit. Quo collapso, qui in propugnaculis consistebant, partim ruina prostratis, partim maxime simili fulminis procella deturbatis, regius quanquam fumo, puluereque offusus vndique, magno tamen adortu intra castellum irruit. In ipso statim ingressu aliquot è propugnatoribus cæsi, cæteri superante multitudine abiectis armis viui capti. Hinc milites ad prædam versi, castellum diripiunt. Cæterum cum direptio spectare in seditionem cerneretur (nam & præda exigua, & diuersi generis miles erat, adhæc quod hostem esse in armis, & aduentare illum fama erat, cum tamen castris se continerit) rex immitti ignem tectis, pluribus simul locis imperauit. Captum igitur atque incensum est castellum vnde uigesimo ex quo obsideri cœperat die. Cum interim finitimis è locis partim metu, partim studio partium, missis oratoribus, regi sese aliquot etiam castella dedidit. Biduo deinde quieti militum dato, cum interea de belli esset rationibus agitatum, Vrsaria omnium sententiarum, ac totis viribus petitur, omnisque in eam versus est apparatus. Fore enim satis apparebat, ea capta, uti penè omnia post tergum, citraque Appenninum pacata redderentur. Ab qua in uniuersam quoque Apuliam, quæ Apennino, Garganoque includeretur, liberæ discursiones patèrent, Troiæque quæ regionis eius arx esset, à qua passuum milibus quatuor non amplius abesset, nihil tutum aut quietum relinqueretur. Quo peruentum cum esset, resque de more per præconem, uti deditioem facerent, postulasset, oppidani quod scirent Tarentini copias integras esse, nec se propter loci opportunitatem despiciendos arbitrarentur, rursus quod intelligerent Aquam Diam ante ducum suorum ora per vim captam ignique absumptam esse, spe meruque quid potissimum sequerentur, incerti erant. Verum quod tormenta propius admoueri scirent, quibus admotis, dedidit sui arbitrium non facile integrum relinquebatur, spem metu superante, deditioem in quadriduum, ni liberati interea obsidione ab suis essent, cum rege paciscuntur. Ferdinandus quod per hanc maxime occasionem futurum rebatur, uti collatis cum hoste signis, quod maxime auebat, decerneretur, quodque è Campania nuntiabatur Marinum Martianum multis vndique coactis militibus, ad viginti equitum turmas, ad duo pedum millia secum habere, quibus aut agrum Campanum infestaturus videbatur, aut in Beneuentanum transiturus, quo regem ipsum à tergo aut omnino includeret, aut arctius premeret, oblata ab oppidanis accipit deditioem conditionem. Igitur locis circum occupatis nequà nocturno presertim tempore irrumperet hostis posset, quem è Focacia mouisse per exploratores compertum erat, ad eum propellendum summa omnia diligentia ab rege parabantur. Interea Ioannes, Picininusque (nam Tarentinus quartanæ morbo correptus è castris Spinaciolam concesserat) sub Asculum confederant. Ibi comunicatis sententijs placuit, uti admotis ad Troiam castris, subiectos Apuliæ agros non solum à populationibus tuerentur, verum etiam fortunam tentarent, si quam liberandæ ab obsidione Vrsariæ inuenire viam possent. Troia edito in tumulo sita ab occasu, quæ arx est, clementi tractu in ortum excurrit æquinoctialem, ipsa oblongior, & maxima è parte posito plano vtriusque ab lateribus muros cliuo impositos habet, æquato penè vbi que aggestitia terra fastigio. A qua parte in orientem, ut dictum est, vergit solem, paulatim se campi dimittunt, donec in vastam illam planitiem diffunduntur. Ager ipse ficu, vitibus, atque oleis confitus. Sub ipsum tumulum à septentrione Chilon annis delabitur, ab Apennino decurrens. Vrbs ipsa, ut annales quidam docent, quadringentis & quadraginta duos ante annos condita, Basilij, & Constantini Imperatorum iussu, presidium, uti autores arbitrantur, aduersus Normannos, qui finitimis in locis sedes sibi constituerant, bellumque aduersus Græcos gerebant. Sunt qui Ecanam eam fuisse tradant, veterem maxime urbem, atque à Constante Augusto multo antè dirutam: quo tempore is ab Epiro cum exercitu in Apuliam cum traiecisset, multa ibi foede, crudeliter immanem in modum patrauerit: non Ecana modo ac Luceria nobilissimis viribus solo æquatis, verum etiam à Remoaldo Beneuentanorum duce, Grimoaldi Longobardorum regis filio suis fugatisque eius copijs Romam cum concessisset, atque è Pontifice, ciuibusque

busque Romanis liberaliter acceptus esset, publica priuataque ædificia, ædes item sacras antiquissimis quibusque ornamentis, ac præsertim æneis spoliauerit, in ijsque Diuæ Mariæ templum, quod à Marco quondam Agrippa in honorem deorum omnium fuerat conditum, ac sumptuosissime ornatum, detractis inde tum monumentis alijs, tum æneis etiam tegulis. Quibus patris sceleribus in Siciliam mox traiciens, ea quoque cum Africa pariter ac Sardinia per summam auaritiam direpta, ante quam inde decederet, ob fauitiam, atque impotentiam in balneo à militibus cæsus, dignum sceleribus suis exitum vitæ habuerit. Quin etiam quibusdam in annalibus comperio, Robertum Viscardum capto Rhegio in Brutijs, circa initia rerum eius, statim in Apuliam profectum, cum à Troianis urbem ipsam deditibus vocaretur: adeo inter annalium scriptores, & res gestæ & tempora simul dissentiant. quippe cum euocatio hæc ipsa è Brutijs indicio sit, ante Normannorum aduentum in Apuliam, Troiam fuisse siue conditam, siue instauratam. Positis igitur ad Troiam castris, Andegauensium partium duces cum diuersa sentirent, altercandoque aliquantum extraxissent temporis, illorum tandem vicit sententia qui censerent, vti occupato colle, qui ante regia castra non magno tamen interiecto spatio, aliquanto surgebat editior, vnde et aquationem facile hostium prohibere possent, & subiectos turri campos, eò copias traducerent. Occupandi verò collis ratio hæc est inita, vti de quarta vigilia præmissis paucis cum equitibus, quo plurimo abundarent peditatu, locoque castris delecto, reliquus exercitus instructo agmine cum impedimentis sequeretur. At rex quod vnum cupiebat, cum in dimicandi necessitatem rem adducta cerneret, præfectis ducibusque in prætorium ad se vocatis, huiusmodi ad eos orationem habuit: Si quam occasionem aut dii immortales ostendunt, aut hostes ipsi nobis offerunt, fortissimi viri, eam sequi duces volumus. Non de recipienda Vrsaria, sed de profligando aduersario, belloque conficiendo nobis potius cogitandum videtur. Quam ob causam nõ tam mihi aut confirmandi estis, aut instruendi ad dimicandum, quam studijs ipsis vestris, vestraque fortitudini gratulandum. Quem enim hostem indisciplinatum in campis auebatis, en ante oculos iam habetis, atque in apertis locis positum spectata virtus vestra vel contemptui habere eum potest. Quod obesse vnum videbatur, Tarentini illius cum etatoris presentia, id omnino sublatum videtis. Ipsi verò inter se hostium duces nõ consilijs modò, sed animis quoque dissentiant. Quibus dissentientibus, quid in militibus esse firmitatis censeatis aut roboris? Contra summum in nobis studium, certa consilia, firma concordia, miles ipse noster præliandi cupidus, signa sequi, atque ordines seruare consuetus, omniaque ad præscriptum gesturus, plenus & ipse spei, tantum animi pollicetur ac fiduciam, vt iam iam verso in fugam hoste, cogitandum magis sit, quoniam illum modo castris exuamus, quam quibus artibus, aut quo pugne genere sit cum eo congregiendum. A me parata sunt cuncta, quæ consilium, ratio, rei que militaris disciplina paranda docuere. Vos modò suum quisque militem, seque & equos curare, armaque in promptu habere iubeatis, atque vti de tertia vigilia instructi, paratique ad signa conueniant. Quod si quos vultus, quæque ora nunc video, cras ijs similes animos habueritis, dicam vobis duces, bellum iam confecimus, nec tam ad craftinam parare vos victoriam ac prædã oportet, quam ad belli præmia accipienda, quanta & à gratissimo expectari rege debeant, & regni Neapolitani amplitudo, atque opulentia fortitudini promittat vestre. Concione dimissa, præfecti, ducesque læti, atque animorum pleni, militem quisque suum curare equos, expedire arma, seque in craftinam parare pugnam hortantur, præmia cuique sua proponunt, regias vires, sua consilia, atque opes in maius efferunt, hostem eleuant, in primis ne quis extra ordinem in aciem prodeat, edicunt. Hisque rationibus suorum animis confirmatis, corpora curare illos iubent. Albescete igitur cælo, hostis collem occupat. Quod vbi Regi cognitum est, eductis copijs, quas de tertia vigilia esse instructas iusserat, Robertos Vrsinum atque Calatinum cum ea equitum manu, quæ satis visa est, occurrere hosti imperat, post hos Alexandrum cum parte copiarum mittit. Ipse relicto in castris præsidio, reliquo cum exercitu ad pugnam instructus progreditur. Descensum in certamen est ab rege, cum nouem & quadraginta equitum turmis. Roberti hostium equitum non magno conatu è colle deturbatum in fugam conijciunt: inde in confertissimum illati peditum alter à dextro alter à sinistro cornu prælium committunt. Pedes primò quòd equitatus

suum auxilio venturum sperat, impressionem acriter sustinet: multa vtrinque vulnera eduntur, ex hoste plures cadunt, è regijs equi non pauci confondiuntur: imparque erat omnino pugna, quòd hostis nullo equestri præsidio, nudo arboribus loco irruentè equitem, nec euitare poterat, nec ex æquo cum illo configere. Fit igitur magna peditū strages, sustinent tamen. At vbi fulgentia signa conspecta sunt, & agmen procedere, regiumque equitem qui impressionem fecerat, noua subsidia, recenti subinde equos accipere visum est, repentinam in fugam versus, prostratusque ingruentium impetu equorum, pedibus illorum proteritur. Pars decliuorem per locum, quà equiti non patebat excursus, præceps ab insequentium manibus elabitur, sequè trans torrentis ripam, vbi suos in acie stare conspexerat, recipit. Alij cæsi, vulnerati alij, aut capti armis exuuntur. At vbi regio à milite ad ripas ventum est, hic noua rursus pugna conferitur. Vtrinque duces acies instruunt, præsidia locant, suos hortantur: apparet totis viribus atque vniuerso Marte decernendum. Procedebat Ferdinandi agmen suis sub ducibus, suo loco, suo quisque ordine gradiens. Quod Picininus conspicatus, qui trans ripam suos colligebat, cõuersusque ad Ioannem, qui iuxta aderat, ne dies hic inquit, plurimos hastarum truncos, plurimaque videbit fragmenta. Cui ab Ioanne obliquè responsum cum esset, quippe qui pugnae cupidus detrectatum iri pugnam à Picinino verebatur, quem producere intelligebat arte bellum: ægerimè id ille ferens, indignabundusque, qua parte redintegrari pugna cõperat, milites summittit. Erant omnino aditus duo, & hi quidem angusti, atque acclives, quibus regius irrumperere conabatur eques, quem superiore è loco hostis facilè propellebat. Magna enim illic hastatorum manus, non minor sclopetariorum coacta pugnabat. Quo circa facilè equites ab ascensu deiiciebantur, & qui acrius insitissent, vulnerati pedem referebant. Itaque magni vtrinque clamores tollebantur, vt quis aut ferocius illatus ascenderat, aut præceps datus corruerat, vario euentu, varia spe, summa tamen alacritate pugnabatur, pedes hinc atque illinc obteritur, eques equite subternitur, vtrinque centuriones, vtrinque tribuni recentes summittunt milites. Cadit ibi è regijs tribunus vir acer et strenuus, qua è re additus hosti animus. At regius facto tandem cuneo victor irrumplit, ripisque superatis inde aduersarios depellit, fugienteisque ad ordines regredi, atque ad signa cogit. Et iam parte alia quà se campi latius apariebant, canere signa & cõcurrere acies cõperat: primaque è regio equitatu turma non satis prosperè manum conferuerat. Cui laboranti, & penè ab hoste circumuentæ, duas quas Alexander secum habebat, auxilio mittit, harum aduentu pugna restituitur. Nec minus à Picinino, ac Picinini ducibus subsidia mittuntur, pluribus simul locis certamen inicitur, pugnaque pro equitum virtute, proque recentium equorum robore, vel aduersa erat, vel prospera. Quod vbi rex animaduertit, Vrsùm cum globo lectissimorum equitum, quem ad pugnae difficillima parauerat, aliasque atque alias post eum turmas procedere paulatim iubet. Quod hostis cõspicatus, subducere se ac cedere sensim cõcepit. Regius èd acrius equos promouet, hostemque iam cogitantem, qua se ratione aut in castra reciperet, aut intra Troiæ moenia magno impetu adoritur. Excepit hic Gallus eques procurrentem regium, ingentibus animis, additusque est Gallo Hercules Estensis magno cum equitum robore, lectaque virorum manu. Itaque nec viribus, nec animis primò cedunt. Stimulabat Gallum animus insolens, ac natura ferox; manum verò Estensem ducis sui presentia, & quòd ille nihil prætermitteret quod strenui militis, aut fortissimi ducis esset: quippe qui, nunc voce nunc presentia, sepe gladio, suis modò pluribus, interdum singulis adesset, vir & corporis viribus et animo magnus, atque excellens. Tandem relictus ab reliquo exercitu, suffossis, aut iugulatis equis circumuentisque ab regijs, partim capiuntur, partim qui equo erant incolumi, cum Hercule duce fugientes ad luos se recipiunt: qui iam sub Troiæ muris in cliuo constiterant, eos regius insecutus eques cum esset, superiore è loco facilè deiicitur. Quo tempore Picininus accliuo loco, sub ipsam Troiæ portam, quæ ad Apenninum spectat ordines de integro restituit, tumulumque qui est ante arcem, præsidij firmat. Adhæc equitibus turmatim pluribus locis dispositis milites cohortatur, vt pristinae virtutis memores locum teneant, regios tam iniquum in locum sine summa suorum clade minimè successuros. Si viri esse velint acceptam ignominiam è loco eodè die ipso illo penè momento oboluituros. Cuncta esse post tergum tuta, recentes equos, recenteis milites, urbem castraque subministratura.

Contra

Contrà regias copias eò loci perductas esse, vt neque explicare se à pugna, neque recipere in castra, siti, laboreque equis, virisque confectis, sine multa internitione queat. Redintegratur igitur pugna regio vrgete, dum pertinacius iniquum in locum succedit, moxque aduersario rursum propellente detruditur, multi tamen vtrinque cadunt equi virique. Quod conspicatus rex, vocatis ad se principibus cum in maximum adductam discrimen rem cerneret, quid potissimum sequendum censeant sciscitatus: cum alij sensim recedendum censerent, quòd satis eo die, eo certamine actum iudicarent, alij insidias veriti, artesque Picinini, regi se vti è pugna subduceret, persuadere conarentur: Ad ea ipse quando, inquit, dies hic noster est, & nos fortunã hodiernam sequamur, maesti virtute estote, quã me vadentem videritis, sequimini ducẽ. Tum præmissis qui explorarẽ, ne que post tumultos insidię essent posite, cõcitato statim equo, cũ lecta manu equitum, per summũ euadit tumultũ. Procurrentem Ferdinandũ suę acies, signaque sequuntur, atque omnium primæ turmæ aliquot recentes, que à pugna cõtinuerant integrisque viribus. Ea è re nouus repente ardor equites inualit, ferro sibi viam quisque faciunt: nec turmarum iam sed confusis ordinibus res geritur: nec tam gladijs Mars sauit, quàm propellentium equorum pectoribus: hos incitabat, quod partam iam victoriã eripi sibi è manibus indignabantur, illos ducis sui gloria, & multis bellis partũ decus. Igitur dum acerrimè haud procul à porta, ac sub ipsis muris ab ijs, qui cliuũ tenebãt, dimicatur, interim ab illis, qui in via paulo à porta longius collocati erant, fuga fieri repente coepta. Inde premente rege, multisque ex hostibus, & in ijs aliquot præfectis partim captis partim equo deturbatis: qui tumultum tutabantur, ipsi quoque deserto loco terga vertunt. Ibi vndique à regijs tanta facta impressio, eoque incursum est impetu, vt versis equis hostes alij in castra secundũ vrbis raperentur fossas, alij ex equis in fossam deiectione, ab ijs, qui è muris pugnabant, manibus, scalis, funibus excepti subleuantur. Ioannes, Picininusque magno tumultu intra portam admissi, qui que cum ijs erant vix acceptis, porta ipsa repente clauditur, regio ita vrgente, vt quidam hostibus immixti vrbem sint ingressi. Signa ab ijs qui in propugnaculis constiterant excepta, intra muros cum trepidatione iaciuntur. Rex in fossam, quæ ad septentrionem est, equo inuectus, ac fugientibus immixtus in castra hostium contendit, quem Alexander, ceterique quanquam diuerso itinere subsequuntur. Vbi in castra peruentum est, confestim nullo defendente capta, direptaque. Qui è regijs à prælio atque ab labore recentes erant, atque integris viribus, fugientem Luceriam versus hostem insecuti, in ipsa fuga multos vulnerant, plures etiam capiunt. Rex vbi castra diripi, & iam nihil vltra ex præscripto geri sensit, haud procul à porta, quæ ad orientem spectat, signa in via constituit, eaque præsidio firmat, edicitque ne quo casu locum deserant. Interea victor miles totis campis vagatur, longiusque fugientis ad multam etiam diem insecutus, atque in prædam versus, non ad signa redire, non ad ordines curat. Videres itaque alios proiectis armis, onustos sarcinis vix progredi, alios collatam vnum in locum prædam inter se partiri, plurimos equestris decoris ablitos phaleratum præda equum onerare, seque ante aggeres ipsos pedibus ire, & reste alia atque alia iumenta, equosque sarcinis impeditos trahere. Quin etiam ex ijs, qui in præsidio collocati fuerant, complures & ipsi in prædam intenti signa locumque reliquerant. Quæ res hosteis quanquam fessos, et muris clausos, ad erumpendum inuitauit. Egressi igitur portis, nullo tamen clamore edito, regios præda occupatos, ac sub sarcinis impeditos, de improviso adoriuntur, multosque ante quàm hostes esse intelligantur, mentito etiam nomine capiunt, & iam liberius vagari incipiunt. Quod vbi regi cognitum est, vndique ad signa concurrere imperat, multaque per IOVIANVM PONTANVM, quem secum ducebat, ab ducibus peragenda curat. Ipse vt quenque nactus erat, primo singulos, deinde plures, qua pugnam confertam videbat, immittit, donec aliquot ordinibus restitutis, iustæ pugne more dimicari cõpinit. Itaque dum sustinere imperum hostis nequit, citatis equis in vrbem regreditur. Stetere dein regij in acie, atque sub signis, donec præda omnis coacta, & Vrsariam versus tutum in locum delata. Inde sub vesperum in castra est reditum. Dies quæ insecuta est, quieti militum atque equorum data. Captiuorum numerus recensitus, fuit aliquanto minor: quia captiuorum alij, quòd capitalium rerum conuicti essent, clam dimissi ab amicis, aut cognatis fuerant: alij iureiurando parum ser-

uato, fidei que et datae, atque acceptae, ut nunc in conflictu moris est, dextre, immemores Troiam profugerant. Ioannes, Picininusque maximo silentio Troia egressi, Luceriam noctu profugiunt. Deliberatam de obsidenda vrbe Ferdinandum Troiani inuitant, misso qui sequitur, urbemque dedituros polliceretur, ubi castra propius admouisset. Imperitabat vrbi Ioannes Coxa, qui quod Nicolaum Episcopum indignius habuerat, Lombardorum familiae inuisior erat, cuius opes in ciuitate magna atque pollentes tunc erant. Castris igitur ad vineta positis, tumultu, sicuti conuenerat, ab Lombardis excitato, deditur regi oppidum. Coxa cum in arce cum paucis confugisset, diffusus rebus suis, Alexandro se cui propter veterem consuetudinem plurimum fidebat, dedit. Rex vno simul tempore & oppido positus, et arce, oppidanos collaudat, Lombardos etiam muneribus donat. Coxam ad se ductum, multisque ornatum laudibus, atque inuitatum, ut manere in patria vellent, dimittit: captiuos, qui in castris erant, & in ijs quosdam, qui Ioannis est cognatione essent, liberos abire permittit: tum qui dedentem sese Fogiam accipiant, mittit: arma, equosque apud Troiam repositos, qui ab hoste capti fuerant, militibus suis restituendos curat. Rebusque sic ad Troiam compositis, duobus castris ad sanctum Seuerium profectus, cingit oppidum: quod quo minus statim oppugnaretur, humber prohibuit: postero tamen die deditioem fecit multitudine ciuibus. Inde rex ad Asculum retro mouens, urbem statim recipit: Candelamque ex itinere oppugnatam diripit. Mox Asculo recepto ad Aufidum proficiscitur, eo consilio ut Ioannem Caracciolum, qui Melfie dux praerat, debellaret. Is quod Andegauensis factionis fractas res cerneret, nullumque superesse Tarentino exercitum, quo tutari oppida remque suam posset, se cum arcibus atque oppidis in regis fidem permisit: quem ad se venientem rex, benigneque appellatum monuit, ut fidei memor, quieta honestaque consilia peruersis, ac parum quietis anteponeret: postque aliquantum temporis mutis ac gratis extractum sermonibus, iuratum illum in verba, eodem die Melfiam remisit. Id oppidum montosis in Apuliae locis positum gerendis bellis maxime opportunum est: quod a Gulielmo Ferribrachio Normannorum duce conditum, annales quidam tradunt, alij ab eo per vim captum. Quodque veri est similis, cognita opportunitate, illud ut arcem futuram aduersus Gracos, qui Apuliam, Mesapiaeque tenebant oram, primum a Gulielmo, inde a Drogo atque Humfredo, qui Gulielmo fratri successerant, postque a Roberto Viscardo & arce munitum, & munitum, quae nuper ab hoc ipso Ioanne etiam promoti sunt. Per eosdem dies aliquot in Hirpinis castella recepta. Fama ingentis praelij breui regnum peruagata, omnium mentes terrore simul admirationeque compleuerat. Quo circa illustre regis nomen esse, maiorque indies expectatio haberi, & quod victoria, eodem quoque popularium fauor inclinabat. Accedebat quod per idem tempus a Federico Vrbinate aduersum Sigismundum Ariminensem feliciter dimicatum fuerat, ex qua dimicatione Sigismundus afflictis, prostratisque rebus suis, mari ad Tarentinum confugerat, opem ab illo imploraturus. At rex quanquam his Tarentinum necessitatibus circumuentum intelligit, tamen cum illius thesauros sciret esse integros, se vero tot bellis, tot calamitatibus exhaustum, ac militem suum mercenarium, maxima etiam est parte peregrinum reputat, timere militum transfugia, nec tam irritandum illum quam leniendum ducere, aut paucorum expugnatione oppidorum ita territandum, uti veteris exercitu restituto, nouum quoque longinquo arcesseret, Senem, & quartana febre deterrima parte anni laborantem, minime diu victurum. Adhaec Ioannem, Picininumque cum singulari prosequeretur odio, videndum etiam atque etiam esse, ne adductus necessitate Ioannes Antonius utrique conciliaretur. Haec aliaque huiusmodi secum reputante regem, habentemque ad Aufidum aestiua, missa Tarentino Legati adeunt de pace cum eo acturi. Quibus rex auditis, Bartholomeum Rouarellam Cardinalem, qui Beneueto Pontificis Legatus praerat, ad se accitum rogat, ut ducto secum Antonello Petrucio, epistoliarum magistro, Cereniolam proficiscatur, illic cum Tarentini oratoribus de pace pacisque conditionibus deliberaturus. Ipse interim quibus posset artibus, illum sibi concilia restudet. Iisdem diebus Ennecus Geuara, comes Arianensis vir multis artibus, & in primis fide clarus, morbo correptus diem obit. Igitur ubi de pacis conditionibus satis conuenit, Legati ad Tarentinum redeunt, vnaque Bartholomaeus, & Antonellus cum ijs profecti, itemque Antonius Tricius, qui Francisci Mediolanensis ducis apud Ferdinandum

oratore

oratore agebat, summa tamen cōditionum Petruccio permissa. Agebat tunc Ioannes Antonius Vigilijs, quod oppidum ad mare situm est. Ad eum Ioannes Picininusque quotidie ab Trano ventitabant, ea enim vrbs præter arcem Tarentino parebat. Quorum suafu penè commissum est, vti contra ius gentium legati violarentur. Quibus tamen à Ioanne Antonio comiter acceptis, benigneque auditis, fœdus his conditionibus iſtum est. Quod Deus Optimus Maximus beneuortat, Ferdinando regi & Ioāni Antonio Vrsino (sic vti conuenit) sine fraude, sine dolo malo pax inter eos perpes esto. Quæ in duello antehac vi, doloue, fraudēue acta, abacta, direptaque sunt, eorū nullæ vtiq; expostulationes, nullę iudiciorū actiones sunt. Quas vrbeis, quæq; oppida, quosq; fines Ioannes Antonius Vrsinus sub Alphonso rege tenuit, quoq; etiam imperio tenuit, sub Ferdinando etiam teneto, populisq; ita moderator. Quæ legibus, quæis olim conditionibus Ioānes Antonius Vrsinus sub Alphōso rege vixit, ollis legibus, ollis cōditionibus sub Ferdinando rege viuio. Eadem item in populis sub Ferdinando rege, quæ fuere sub Alphonso, iura ei sunt, liberaque potestas esto. Quæque potestate, quoque iure militię magister Ioannes Antonius sub Alphonso rege fuit, eodem iure, potestateq; sub Ferdinando magnus militię magister vitor, perfungitorq; aureūque centum millia magistratus huius ergō quotannis regio ex ærario, regiſsue è vectigalibus dinumerata capito. Idem hicce Ioannes Antonius Vrsinus Tranū urbē Ferdinando Regi, cum agro, finibusque statim restituito, arcemq; Salernitanā ad dictam diem resignato. Ioannē Andegauię fem, Jacobūq; Picininū intra dies quadraginta Apulia finib. q; eius vti faceſſant, Ioānes Antonius cogito: ollisq; nēue clām nēue palām, auro, argēto, ere, nēue alio auxiliij genere subuenito, nēue vtiq; præſidiator. Rex fidem eis publicā, qua tutō abire finibus hiſce liceat, dato. Terra, mariq; abeundi iusque fasque pro arbitrio ollis esto. Si quas vrbeis quosue regulos Ferdinandus duello petet, nullis copiis, nulla pecunia, nullo auxiliij genere, clamūe palamūe Ioannes Antonius eis suppetias afferto, nēue consilio, nēue opera adiutato. Debellandi quos volet, quandoq; volet libera potestas regi esto. Hæcce ollis fœdera perpetuò manento, quæ inter eos sic conuenere, vti volens, libensq; vterque egerit, feceritque, promiseritq; sine dolo, sine frade, bona fide, cōceptis verbis. Deumque vterq; testem supremū laudanto. Pace facta rebusq; cum Tarētino cōpositis, Ferdinandus ab Aufido mouens, atq; in fines Daunorū profectus Ferentanos versus ad amnem Frentonē castra posuit. Aduenienti Lesinates, Serrani, Precinensesq;, capto etiam præſidio, portas aperuere. Quorum exēplum finitima etiā castella secuta sunt. Inde Mōtorium profectus rex, cōfestim illud recipit: arx etiā paucis post diebus dedita. Hinc castris ad Sanctū Iulianum admotis, qui in præſidio erant cū munitiones erigi, tormētaq; diruendis muris admoueri cernerēt, paucis postquā obsideri cōperāt diebus deditiōne fecere. Iisdem diebus inclināte autumnno, tanti coelo hymbres fuli, vti corruptis quæ in agris erant, nō esset vnde pabulū equis subministraretur: nec gregarius castrensis pati labores amplius vellet, recusare iam militiam, incūsare regem, palamq; detrectare imperia, ipsi etiam equites grauari, rarique ad signa atque ordines cōuenire: increpare duces, queri tabernacula iam absumpta tempeſtatibus, frigoribus, fameq; cōfectos equos diurnis nocturnisque laboribus non corpora, non animos vltra satis esse: quid demūm hostes aliud optare, aut quærere, quàm fame eos, quàm tēpeſtatibus absumi? Quibus rex clamoribus permotus, decreuit in Samnium regredi, vbi mitius cœlum esset, ac regio stramentis, pabuloque abundaret. Quō cum peruenisset, aliquot dierum quietem militi concessit, dum interim tormenta ex Apulia veherentur: quibus subuectandis vix boues iumentaque solo ob pluuias subsidente suffecerant. Hæc inter in castris tumultuatum est, leuem ob causam, inter regium, Sfortianumque peditem exorta cōtentione breui tamen tumultus sedatus, quanquam non sine graui regis atque Alexandri discrimine, dum inter tela, balistasq; vterq; versatur. Tormentis comparatis, Ferdinandus animo agitans, quæ potissimum ratione antequam in Campaniam in hyberna concederet, Nicolaum Campibassanū comitem aut ad deditiōne compelleret, aut eō redigeret vti Vere adueniente, omni eum exuere dominatu pōſſet, Pontem oppidum, cui, vti ego arbitror, à conditore Landulfo nomen est, oppugnare decreuit. Quod veritus Nicolaus, magno antè præſidio firmauerat. Quo tamen regis conatus frustraretur, in-

duties petere ab eo coepit, quasi agere interim de deditioe vellet. At rex cognito Nicolai consilio, eo acius expugnando oppido intentus erat, quod ab ijs qui in praesidio erant, summis contra viribus defendebatur. Deiectis igitur opportuno loco muris, cum oppugnatione pararetur, praesidij praefectus diffidens tolerari posse impetum, agere de deditioe coepit. Ceterum noctu ab vigilijs ijsque qui in statione erant, ad arma concursum cum esset, ratis nocturnam a praefecto parari fugam, concessa pro muris pugna, oppidum tumultuario prelio capitur; quod statim direptum atque incensum est. Inde rex movens in Cerretano primum deinde in Telesino, atque Calatino castris positus, aliquot ex itinere castellis receptis, antequam in hyberna concederet, Pontem Lateronem (id castellum trans Vulturnum amnem circiter sex millibus passuum ab Capua abest, sub montem positum) oppugnare constituit. Igitur admotis tormentis, quantum loci patiebatur iniquitas, binis illud castris circumfidet: quod penes undique altissimis rupibus circumcisum, naturaliisque fossa munitum, unum tantum, quae porta est, aditum, eumque haud quaquam latum habet. Portae quadrata imminebat turris, qua diruta, cum spes esset per eius ruinam potiundi castelli, rex eam quasi sari aeneis tormentis iubet. Quod animadvertentes qui in praesidio erant, ne procuberet exterius, funibus machinisque prohibere conabantur. interim quotidianae ab eis eruptiones fieri, neque se muris continere. idque eo audacius facere, quod propter rupes, conuallesque, quae fossarum in modum e monte producebantur, neque claudi undique a regijs poterant, nec omnino prohiberi, quo minus noctu praesertim per sylvas, & confragosa loca recentes milites, novaque quae ab Martiano mittebantur praesidia, acciperent. Cui rei magno etiam adiumento erat, quod propter brumam quam longissimam noctes erant. Frustra igitur aliquot diebus consumptis, potiundique castelli pluribus artibus in cassum tentatis, cum etiam equi virique diutius ferre coeli inclementiam haud possent, Sfortianusque praecipue miles militiam sic detractaret, uti neque precibus, neque minis retineri in castris ultra posset: satius visum est regi obsidionem relinquere, quam tumultuante suo hostem ad erumpendum invitare. Cum satis etiam exploratum esset Martianum magnam peditum manum cogere: quia coacta, verendum erat, ne occupato ab hoste monte, qui non satis commode teneri ab praesidijs posset, in minora castra, quae trans conuallem sub montem posita erant, irrumperetur. Huc accedebat, quod Ioannes, Picininusque qui post istum cum Tarentino foedus, in Ferentanos, Marrucinosque longa nave ad Caldoras confugerant, ubi pugnae reliquias colligebant, accessit a Martiano fuerat. Qui ne aut illum frustrarentur, aut bellum quod in Marsis, Pelignisque Rogerione auctore, renouare parabant, praetermitterent, huiusmodi consilium iniisse (quanquam falso) dicebantur, uti Picininus diurnis, nocturnisque itineribus ad Martianum contenderet, Ioannes in Pelignis remaneret ad bellum, quod animo agitabat, instaurandum. His difficultatibus circumventus rex, obsidionem dimisit. Verum cum fama esset hostem aduentare, machinis Capuam perlatis, ipse sub montem Gallianum metatus castra, expectare hostem decrevit. Tandem cum satis exploratum haberet hostem se Theano, castellisque finitimis continere, circiter idibus Decembris Capuam concessit, distributisque per hyberna militibus, paulo post Neapolim proficiscitur. At in ea parte Samnij quod hodie Molisium dicitur, & Pelignis Farentanisque ab Alphonso, & Inico Daulis multa castella aut per deditioem recuperata, aut per vim expugnata sunt, quaedam etiam incensa. Caldoras (dum multis artibus ad certamen invitant) nunquam apertis in campis indipisci potuerunt. Extremo anni recepto Sangri castello, arcem circumsessam tandem capiunt, suosque in hybernis collocant. Per idem tempus Andegavensium partium studiosi, cum Ferdinandi res superiores cernerent, viribus diffusis suis, quod Pium pontificem nullis ab rege artibus alienare poterant, Romae inducias postulabant. Duos principes inter se de regno contendere, utrumque pontificiae maiestatis observantissimum: decere pontificem Romanum, rectorem orbis, patrem omnium, media personam induere: indignum se, indignum collegio, quod sacrosanctum habeatur facere, quod priuata Ferdinandi causam adversus Ioannem armis defendendam susceperit, quod Gallorum regem, Galliaeque totius regulos de Romana ecclesia benemeritos prouocauerit in iram, odium, inobeditiam: exaustum ecclesiae ararium, dum bellum minimè necessarium suscipitur: Flaminiam atque Sabinam bellis inuolutam, tot oppida direpta, in ipsa etiam vrbe trepidatum, & penes audi-

penè auditos equorum hinnitus, dum Latium diripitur, dum agros Vrbi proximos Picinini eques populabundus vexat, vastatq;. Hæc aliaq; differentes Pontificis animū vti de faciendis indutijs cogitaret, impulerant. Conuenerant Romæ vndique ad Pontificem Legati, resque tum in Senatu agitata, tum apud Cardinales, quibus demandatum hoc erat, tractaque diutius in contentionem venerat, dum pontificis animus huc atque illuc incertus rapitur. Tandem literis regis cōfirmatus, quòd dum de indutijs agit, dum à suscepto bello retrahendi sui speciem exhibet, partam iam victoriam è manibus eripiat. Populos, regulosque, qui prostratis Ioanis rebus redire ad officium cogitassent, qui de se dedendis oratores misissent, cunctari iam, & deditiōem nō modò differre, verum etiam recusare. Nec tantū sibi Pontificis nomen, copias, opes, in eum vsque diem contulisse ad victoriam, quantum nunc detrimenti afferat indutiarum mentio: & tot iam dies ipso audiente, agitata Romæ causa. Quid autem rationis esse, cur feruente bello, rebus aduersis, victoria ad hostem inclinante, tantum animi, tantum roboris præse tulerit, & in propulsandis bellis, & inferendis, nunc hoste castris exuto, regno maiore è parte in potestatem redacto, recuperata iam Flaminia, Sigismundi rebus attritis, Latio Sabinaque pulsis hostibus: vbique victor, fortuna vbique aspirante, non animum modò demiserit, sed hostem iam desperatis rebus suis, cogitantem regno cedere ad bellum instaurandum inuitet, hortetur, trahat? Veterem igitur animi firmitatem retineat, nec belli exitum, id est, victoriam, qui finis est belli, elabi è manibus patiat. His Pius literis permotus, cum etiam intelligeret Franciscum Sfortiam in proposito persistere, confirmato tandem animo, indutias exclusit, ante tamen in hanc oratione sententiam habita: Si memores esse homines beneficiorum velint, & præsentem ecclesiæ Romanæ statum considerare, haud vereor Cardinales, quin & cæteri mortales, & vos ipsi me cum primis à belli crimine, quod non tam volentes suscepimus, quàm inuiti propulsauimus, liberetis. Nam & ea in hanc sedem Alphonfi regis extant beneficia, vt neque pontifex Romanus, neque sanctus hic Senatus filij eius obliuisci, sine maximæ infamiæ nota queat: & Apostolicæ sedis ea magnitudo est, atque autoritas, vti insultantem in regno nobis tributario Gallum pati minimà debeat, seque otiosam regni cladum spectatricem præbere. An quæso, cuius patris munus est ac beneficium, vti Picenum omne, fertilissimumque, ac frequentissimum Italiæ agrum in pace possideremus, regnum eius ad alias quàm filij manus transire in gradum permittemus? Quasi non siquid honestum, siquid ius, gratitudoque apud vos valet, me & nolentem impellere, & cunctantem excitare ad defendendum regem bene meritum, ad propulsandam ab eo iniuriam deberetis: à qua inferenda ij nimirum quorum tam studiosi estis, continuissent, si qua reuerentia in Pontificem Maximum, si quis erga sedem Apostolicam cultus, aut erga Deum metus eorum animis infidisset. An non cum Mantuæ ageremus, abunde & Ioanni, & Renato, & ipsi Gallorum regi, quorum oratores apud nos agebant, declarauimus: nec passuros nos regnum nobis tributarium inuadi, pacemque Italiæ ab Gallis turbari: nec foedus cum Alphonso ictum, in quo Ferdinandus filius secundum tenuisset locum, violaturos, aut periclitantem deserturos filium eius, qui labantem iam non modò non deseruisset ecclesiam, sed ferro armatus, in acie, pro tuenda eius dignitate stetisset, seque copiasque suas, & facultates vniuersas pro illius salute, bellorum periculis obtulisset? Hic mihi quisquam Gallorum religionem aut modestum Ioannis animum nominabit? Audiuimus Cardinales, populantium agros nostros militum clamores. His oculis, his inquam oculis hausimus vibratos in perniciem nostram, & Romanæ excidium sedis gladios. Quod ni è Senesi agro, è patrio solo, vbi agebamus, abire maturassemus, & Romam diurnis, nocturnisque itineribus contendissemus, nec Roma nunc nostra esset, nec Senatum hunc ipsi haberemus: sederet Pontificio in folio Picininus, discursaret per Urbem violentus & rapax miles: veterum ornatus Pontificum, & quibus Deo Optimo Maximo sacræ res fieri consueverunt, eos inquam ornatus, & Petri Paulique insignia raptaret per Urbem Andegauiensis gregarius: argentea vascula, loculosque illos aureos, quibus Deo ministratur, quibus sanctorum reliquiæ virorum tanta cum hominum veneratione seruantur, eques in balteos conuersos ac phaleras portasset in aciem, cæde, ac sanguine foedaturus. Dicam interum ecquisquam aut Ioannis mode-

rationem, aut religioso Gallorum animos nominabit? Timuit pontifex Romanus per agros suos inter faciens, Andegaviensium grassatorum vim, atque occultas insidias: timuit nefario Picinini sicario, ne præbiturus esset iugulum in diuorum & Petri & Pauli templo, in augusta hac fede, atque in ijs ædibus, è quibus tot sanctissimorum pontificum animæ ad cælum migrauerunt, non securus, non tutus, non vitæ suæ satis fidens. Hæc est Loringij Ducis summa moderantia, hæc Galliæ hominum religio, et apud gentes tam diu probata pietas? Non igitur volentes, aut bellorū cupidi arma sumpsimus, quippe qui priuati dum essemus, pacem semper coluimus: ac dum Augustorum tractarem negotia, ad hanc in primis illorum inuitabamus animos. Sed vt qui Romanæ tum ecclesiæ dignitati consulere, tum prouocati, & in ipsis propè penetralibus parum tuti coacti, inutiq; dum alia ratione rebus nostris nequimus consulere, expediri arma iusserimus. Videlicet nunc primum Iacobus hic Picininus ecclesiam Romanam vexauit: aut vos memoria parum tenetis, dum quæta Italia, fœdere publico, è communi Italiæ cōsensu omnium animis, sententijsq; percusso, Cisalpina mouens Gallia, tumultuosissimo exercitu, Callistum pontificem, agentem in otio, ac pacis perfruentem bonis, nihil etiā minus quàm bellum timentem inuasit, perculit, ex improviso adortus est. Perat nunc igitur Loringius dux indutias, qui tot annorum pacem ambitione præcepturba uerit sua. Detur Picinino tempus ad arma colligenda, quibus tertio in pontificem Romanum maioribus copijs, infestioribus militum animis insurgat. Induat Pius pontifex mediam personam, qui penè spoliatus Pontificatu inops, erransq; aliorum opem quaerere est coactus. Non priuatā igitur Ferdinandi causam defendendā suscepimus, quantum vt suscipere deberemus, ius honestasq; & Apostolicæ sedis dignitas postulabant: sed nostrā, sed vestram qui in hoc cōsilio adestis, sed Romanæ ecclesiæ causam & suscepimus, & suscepisse læramur. Nec prouocemus Gallos in odium, nec ad bellū nō necessariū exhauriamus ecclesiæ ararium. Scilicet non suscipit necessariò bellū, qui domo sua suis e laribus propè pulsus est? lactat pecuniā, thesauros dissipat, qui direptiones, cedes, incendia prohibere ab suis parat? prouocat Gallos, qui in Italia in sedibus suis, suoq; cōtentus quiescere securus nequit? O consilia, o artes. Per ego Deum Optimū Maximum, perq; Urbis ac templi huius venerabiles tumulos, atq; aras oro, obtestorq; ne partiū studijs uicti perperā cōsuletis, neue dum alteri factionū fauetis obliuisci loci huius, ac iusti, honestiq; immemores facti, parum honesta consilia, præter vestram, senatusq; Romani dignitatem sequamini. Me sat scio, dignitatem Pontificis, & huius augustæ sedis maiestatem retenturum, et quod semel cœpi pium, honestumq; consilium secuturū. Atq; uti Deo autore bellum suscepi, eodem quoq; adiutore, & administraturum spero, & confecturū è sententia confido. Dum Romæ frustra de indutijs agitur, interea Picininus, reliquijs exercitus collectis, aduersus Ioannā Celanam nouum bellum aggreditur. Hæc mortuo Leonello marito, duobus ex eo susceptis liberis, quod Celanensis comitatus dotalis esset, ipsa subiectos populos pro arbitrio moderabatur. Nam & popularibus ppter generis antiquitatē erat acceptior, & Rogerius natu maior, eius aut ingenij, aut ætatis non erat, cui tutò rerum moderatio permitti posset. Quod ille egerrimè ferēs, pareisq; Andegauisecis secutus, Picinino adhæserat. Quo autore Picininus Gallianū ubi Ioanna cum antiquis se thesauris tuebatur, circumsedit, castelloq; potitus, apparatus omnem ad arcem oppugnandam conuertit, æneisq; tormentis die ac noctu quatit. Ioanna quo erat animo, quos in arce secum habebat, horrabatur, uti fidei ac virtutis memores, obsidionem quam fortissimè ferrent, esse in Pelignis, Marruccinisque regio exercitus, regio præfectos: sat se certum habere, breui eos subsidio venturos. Igitur dum offirmatis animis hosti acriter oppugnanti resistitur, dum regij præfecti tardius se ex hybernis mouent, & Picininus plurimo peditatu locorum angustias occupat, quassatis, ac partim solo æquatis muris arx capitur. Splendidissima Leonelli supellex, ac tot proauorum veteres thesauri direpti, nullum in egregiam fœminam misericordis animi officium à Picinino tributum, nullum à filio pietatis meritum. Matrona paulo antè plurimis ornata bonis, rerum humanarum exemplum, captiua trahitur fortunæ matris filio insultante. Ea tempestate fuere, qui crederent Matthæum præfectum, quod egregium ducem, veterem amicum pati nollet, sordescere, dum anni tempus caufatur, dum

tur, dum segnius consulto agit, Picinini inceptis locum dedisse. Hac præda viribus auctus Picininus, exercituq; ex parte refecto, quâquam hyems premebat, tamè quòd occasione vrendum duceret, Sulmonem circumsidere decrevit, ratus antequam subueniri à rege, propter anni tempus posset, agro se atq; vrbe potiturum, quam sciret extrema rei frumentariæ inopia laborare. Eius autem obsidendę ratio hæc placuit, vti dispositis per finitima castella militibus, quæ cuncta Andegauensium erant partium, ne frumentum importari in vrbe posset, prohiberetur. Idq; quo facilius fieret in via militari, qua Populum, atque ad Aterni pontem itur, munitione ex aggeribus, ducta etiam fossa ab æde Tarentini ad ripas fluminis ædificari summa celeritate iussit, præsidiumq; quantum satis visum est imposuit. Ipse Pentimæ, Ioannes Pratulæ, Pacentri Restainus, & Ioannes Antonius Caldoræ agebant. Atque hac potissimum ratione vrbe, quanquam in plano sitam, vndique tamen montibus clausam, circumsidebant. Cum igitur indies arctius à Picinino premeretur, Mattheusque ac Robertus, cum & ipsi tentassent sæpius irruptis munitionibus, com meatum eò immittere, frustrati incepto, ad hoc tandem cõsiliu cõuerfi sunt, vt nunc Populi, nunc Caramanici in hybernis agentes, per môtẽ, qui longo admodum, ac perpetuo tractu interiaceret, quâ maximè inuius ipse ac confragosus esset, noctu per homines opportunos, ac locorum peritos, humeris illigatos sacculos frumentiplenos præruptissimos per aditus quâ minimè hostes suspicari possent, Sulmonẽ clam importandos maximo silentio curarent. Quod dies complures diligentissimè curatum cum esset, nixq; interdum esset tanta, vt superari mons pluribus minimè diebus posset, plebsq; fame acrius premeretur, ducenti numero ciues grauius fame pressi, in ijsque quidam etiam mercede conducti per loca illa hostibus hætenus incognita perrupere Caramanicum. Hic igitur numerus hosti cum esset de uestigijs compertus, dispositis insidijs ad vnum redeuntes omnes capti, ductiq; ante vrbis muros Picinini iussu, qui exteri essent, atque conducti pretio iugis suspensi sunt, qui ciues Pacentri in custodijs habiti. Tum verò ciuitas victam omnino se, atque expugnatam fateri nihil vltra sperandum esse, nihil è Campania, nihil ab rege propter occupatos à niuibus, atque hostium custodijs aditus, nihil ab Mattheo, Robertoque propter obseruatos montis anfractus vniuersos, expectandum præsidij, ducere. Ira, metus, fames, viros, mulieres, senes, adulescentes, æquè omnes denique vexatos malè habebat: eoq; perducta res erat, vt in prælium persæpe prodirent, quo confossis hostium equis, cadaueribus eorum potirẽtur quorum visceribus famem temperarent. Quin etiam exenteratis illis subducebant eorum ex intestinis quod inesset aut hordei, aut tritici, aut ijs commixti pabuli. Itaq; pluri mos iam dies, nunc sola carne fœdissimorum etiam animalium, nunc nuce, glande, canabe, parcè, distributimq; dispartitis, fame tolerata, plebeijs etiam aliquot tètèrrima fame absumptis, septimo tandem mense vrbs Picinino deditur. Ea dedita sæuitum est in aliquos ciues propter factionem, intestinaq; odia Quadrariorũ familiæ inter se ac Merlinorum. Potitus igitur vrbe Picininus (nam Ioannes communi è consilio in Campaniam, atque ad Martianum venerat, veritus ne is regi conciliaretur) reficiendis copijs omni studio intentus, vbi aliquot restituisset turmas, quòd iam maturescerẽt in agris legetes, militibus egredi ex hybernis iussis, in Feretanorũ fines castra cõtulit.

LIBRI QVARTI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE
 FERDINANDO PRIMO REGE NEA-
 POLITANO ALPHONSI FILIO
 LIBER QUINTVS.

T R E X persoluto equiti stipendio, iussoque eo ad cōstitutam diem sub
 signis cōuenire, cum paucis Leboribus profectus in campos, collocatis-
 que tabernaculis ad Annechini Pontem, que Campani nunc agri pars,
 Gallica appellatione Mansiorosarum dicitur, dum eques instructus,
 conuenit peditem scribit. Interim etiam dum segetes maturescunt, ex-
 plorat vndique Martiani cōsilia, qui se Albanum intra agrum, Massicos-
 que munierat montes: quibusque maximè artibus Sueffana intra culta, vicosque ir-
 rumperet, animo sollicitus agit. Erant duo omnino aditus, alter confragoso itinere,
 ac maximè angusto, præruptis rupibus, cui Cascano est nomen: qui locus et multitu-
 dine lectissimorum peditum, quorum erat Martiano copia, & aggere turribusque ad
 portam substructis præmunitus, spem eripiebat inter tot munimenta, accerrimosque
 defensores ferro viam aperiendi. Alter erat aditus Sinuessanas ad baleneas, secundum
 mare, et ipse fossa propugnatoribusque egregiè instructus. Nam ad mare quadrata è
 lapide turris in altum protendebatur, & in medio tractu Massicos versus montes, loco
 paulo editiore in arcis formam, etiam structio è lapide erectæ turres erāt, quas inter ac
 declinateis radices montis modicus procurrebat tractus à sinistra. Maritimam verò in-
 ter turrinam à dextra aggeres ducti horrebant, munitionesque turrinæ cum fossis, frequen-
 tibus etiam sclopetis, colubrinisque instructæ, multisque & strenuis munitæ defensori-
 bus. Summo autem in monte turris item è lapide, veterique surgebat structura, quæ et
 aditus quosdam per se etiam difficiles, atque arduos tuebatur, & ex altissima despectabat
 specula subiectos campos ac maria. Qua capta, superiore è loco pediti dabatur ingres-
 sus intra munitiones, opportunitasque inuadendi à tergo propugnatores. Cæterum
 res difficilior apparebat, quòd specula ipsa neque carebat custodibus, aut præsidio, et
 equitatus opportunis in locis à Martiano dispositus discursans patenteis agros tutaba-
 tur, occurrebatque repentinis casibus. Hic igitur delectus est locus in planitiem irrūpen-
 di. Rex verò quo hoc ipsum consilium hoste lateret, motis è Rosarum mansione castris,
 ad Sauonem profectus, metatur secundum amnis ripas, circiter duobus passuum millibus à
 Turrifrancolisia, vbi diebus aliquot castra habuit sub speciem vastandi agri, atque col-
 ligendarum segetum, præ se etiam ferens Cascani sibi esse saltus consilium inuadendi,
 diruendæque munitionis. Qua è re Martianus quanquam timebat etiam Sinuessanæ
 munitioni, vim tamen omnem peditum illuc conuertit, equitatumque propius admo-
 uit. Ipse verò Sueffanæ agere, ac nunc his, nunc illis sese locis ostendere, prospicere muni-
 tionibus, multa per præfectos administrare, exploratores plurimos huc illuc dimittere,
 nequid à tergo latereue per Lyrin amnem, oramque maritimam repentini ab hoste ac-
 cidat, neue per Theanenses aut Gallutianos saltus, Taurumue montem vis aliqua ex oc-
 culto inferatur, cauere, procurare, auertere, summo studio die, noctuque intendere, a-
 grestes, coloni, villici vti faciendis messibus, comportandoque in urbem frumeto dent
 operam, imperare, ac festinari iubere, nullumque discrimen festi, profectiue diei haberi
 permittere, nihil denique vacui à labore, officijsque, colonis, militibusque labi sinere. Cum
 Ioanne simul, qui eò se è Marsis contulerat, multa etiam agitare. Illud verò cum primis
 vereri, ne Federicus Vrbinas, neue Vrsinus Neapolion, qui iussu Pontificis in Soranum
 Arpinatemque è Sabino bellum transtulerant, per Casinatem à tergo agrum inuaderet.
 Quod tamen sæpius per literas, nuntiosque rogati à rege facere recusarunt, Pōtificis im-
 perium causati, dum Pius sibi statuit, Romanæque ecclesie, non Ferdinando regi Celandensem,
 Soranum, Arpinatemque simul agrum, ab hoste vendicare. Quo factum est, vti
 Ponscuruus, opportunum Casinatis agri oppidum, atque ad Lyrin amnis ripam positum, ab
 Ecclesia hodie quoque teneatur. Nā Ferdinadus quo Celandensem reuendicaret, Mariam è
 concubina

concubina filiam Antonio Pij sororis filio vxorē dedit, ijs conditionibus, vti Celanensis
 Comitatus Antonio Mariæq; dotis traderetur nomine, viueretq; Antonius liberiq; e-
 ius quo antè iure Celanenſes comites Neapolitanis ſub regibus vixerant. Atque inde
 mortuo Pio, cum ſucceſſiſſet Sixtus, collocata Catarina Martiani filia, Antonio Ruerio
 Sixti ſororis filio (nam capto Martiano filiarum eius viris collocandarū curam rex ſuſce-
 perat) Soranum, Arpinatemq; agrum ab Federico, Neapolioneq; recuperatū ſibi, re-
 gnoq; Neapolitano reſtituendum cauit, dotis nomine Catarinae atq; Antonio, Pōtifice
 volēte, traditū. Rex igitur cōmunicatis cū Roberto Calatino cōſilijs, cuius forti fideliq;
 opera multū vtebatur, iubet illū in tempeſta nocte, magno ſilentio, egreſſum caſtris, qua-
 tuor cum turmis equitum, aliquotq; peditū cohortibus ſuperare Maſſicum ſaltum, tur-
 rimq; occupare ſpeculatoriam. Ille impigrè pulſo præſidio, quod ſaltum tuebatur, per-
 culſiſq; multitudine diſplodentiū ſclopetariorū turris cuſtodib. eaq; ſtatim de dita ſum-
 mum occupat montē, quo è loco facilis erat pediti in planum ac poſt munitiones deſcē-
 ſus. Rex accepto ab Roberto nuntio, inſtructo agmine cum vniuerſis copijs ad munitione-
 nes contendit: quō cum perueniſſet, dum interim ducū exquiri ſententias, ſciſciturq;
 quid quiſq; agendum cenſeat, Anechinus Morimilis, ſtrenuus, ac multis vir exercitatus
 bellis, relictum inter munitiones medias ad turreis, callem ad vſum emittendorum pe-
 ditum conſpicatus, adactō ſummo cum diſcrimine per callem equo, ſubſequentēq; cui
 ipſe præerat, equitum turma, fugato præſidio, quod poſt munitiones excubabat, aliquā-
 to longius planitiem verſus progreditur: ſibiq; tātisper proſpectans ſtetit, dum regem
 de ijs quę acta erant, certiorē facit, expeſtatq; ſuppētijs mitti. Cēterum nō expeſta-
 to regis iuſſu, magnus tum peditum, tum equitum numerus eundē inſiſtentium callem,
 qui attritu vngularū factus erat aliquanto habilior, trans munitiones irrūpit, iungiturq;
 Anechino. Ille ſe viribus vbi ijs auctum ſenſit, aliosq; atq; alios ſubſequi intelligit, vl-
 terius progreſſus, conſpicatur Martianum pluribus cum turmis vniem ſubſidio ſuis,
 magnoq; ferri impetu. Itaque cohortatus ſuos factusq; illi obuiā, impreſſionē eius pri-
 mō fortiffimè excipit, dein viribus uſus, facilè cum atque conſeſtim repulit, & virtute
 equitum, & militum multitudine ſubinde ingruentium; verſumq; in fugam, parum ab-
 fuit, quo minus regius eques inter frutices illum, viarumq; anfractus interciperet. Miſ-
 ſa igitur à Ferdinando cōplures auxilio turmæ ad Sueſſanos vſque cliuos inſeſtatae fu-
 giētes ſunt. Interea ad munitiones accerimè pugnabatur, quibus magno impetu captis
 totus ferè immiſſus eſt exercitus. Dum autem maritima oppugnatur turris, ſitq; inter pu-
 gnātes de deditioe mentio, exploſa colubrina ab illis qui turres deſenſitabāt medias,
 præſectus maritimæ, qui de dedenda turre agebat, colubrinaria pila traijcitur, cuius caſu
 turbati reliqui, qui in propugnaculis erant, ac perculſi metu ſeſe dedidere. Tum verò
 magnæ excuſiones Albanos per agros factæ, multi mortales occupati meſſibus, paſſim
 in campis capti cum bubus, iumentis, equis, pecorisq; ingens vis abacta. Quod regi
 vbi nuntiatum eſt, miſſis conſeſtim qui equites reuocent, iubet vniuerſos in caſtra regre-
 di. Multa enim cum ſupra opinionem ſucceſſiſſent, & dolos verebatur, & conſilij incer-
 tus erat. Die quæ inſeſtata eſt, dirutis munitionibus, exercitus immiſſus eſt cum impe-
 dimentis, caſtraq; ſecundum Lyrin in pratis poſita, eoq; tormēta maturè conueſtari
 iuſſa, ponsq; è ſcaphis, atque interieſtis tabulis ſuper Lyrin ſtratus. Interim mediarum
 turrium præſectus deſperatis auxilijs, ſuæq; ac ſuorum ſaluti parum fidens, ſi tormēta
 propius admota eſſent, deditur his conditionibus, vti liberum cum veſtimentis, ijsq;
 qui cum eo eſſent abire Sueſſam liceat: Rex igitur, quo hoſtem ad inopiam ac famem
 redigeret, diebus ſingulis, producta maxima copiarum parte, conuocatis frumentariam
 ad prædam finitimis, agros vaſtabat, atque exectas ſegetes, frumentumq; comportari
 in caſtra, tutosq; ad locos iniungebat, ſumma cura per ſolertes atque idoneos viros
 huic rei adhibita. Per latis itaq; in caſtra tormentis decreuit rex arcem, quę trans Lyrin
 à Martiano tenebatur, expugnare. Itaq; concuſſis aliquot iētib; eius muris, nō multos
 poſt dies facta à præſecto deditioe, arx recepta eſt. Per eofdē dies Neapolion ad regē
 in caſtra venit, cōmunicatisq; ſimul conſilijs, cōſeſtim ad exercitum in Arpinatem re-
 dijt. Tumultuatū eſt etiam in caſtris ad Falculam. Id ſignum eſt gregariorū militū, dū
 ad arma aduerſus ducem concurrunt. Nam in vnum omnes locum armati ad id nomen

conueniunt, ducesque sibi suo ex ordine ac numero statunt. Neque etiam raro aut duces ipsos exercitus in medio belli ardore deserunt, aut forū rerum venalium diripiunt, nonnunquam etiam ducum ipsorum tabernacula. Tumultus huius ea fuit causa, quod gregarius propter rem furto subreptam, à prætorè, qui nunc magister castrorum dicitur, Gallico autem verbo Marecallus, ad suspendium trahebatur: quod agrè multitudo cum ferret, repentè gregarij rei amicus cœpit cōclamare, Falciculam. Ibi è vestigio gregariorum vndique nimbus conuolat, parumq; abest tumultuatio à direptione tabernaculorum. Rex tamen facilè post primum impetum, instructo statim equitatu, repressit tumultuantes, ac bonis verbis delinitos, vt ad tabernacula sedatis redirent animis suasit, condonata reo venia. Spoliatis igitur campis omnibusque fortunis exutis agris, decreuit rex expugnare Montis Draconis roccam. Id oppidum ad Massicorum exitum motū quā in mare atque ad meridiē spectat, editissimo in vertice situm, Falernos, Stellateisq; dispectat agros. Ad eius autem montis latus, quā in mare vergit, vestigia extant veteris oppidi Petrini: cuius è ruinis, quod nunc est in vertice constitutum oppidum, traxisse originem, sunt qui arbitrentur. Ad alterum verò latus, quod Solis prospicit ortum, fanulum existit Marci Euangelistæ. post cuius aram hiatum esse subterraneum indigenæ affirmant: in quem vbi paulum modò descenderis, ad intimum ipsum montem specus panditur, ingens ipsa, ac nunc latis, modò angustis anfractib. vasta, & horrens: quod qui ingressi quādoque fuerant, nunquam post id reuersi, quod à dracone antri custode, tetro primum exanimati afflatu, mox etiam deuorentur. Atque ob hanc ipsam causam de dracone nomen monti est inditum. Referebat Philippus notarius, loci eius incola, vir summa fide, ac multo rerum vsu, mihiq; perfamiliaris, hiatum illum superniecto saxo occlusum olim iussu Iacobi Sannazarij Neapolitani, viri patritij, qui oppido, finitimisq; imperitauit agris, sub Vladislao rege, cui ob virtutem, rei que militaris peritiam cum primis ille fuisset acceptus. Dum Iacobus ipse & superstitioni ratione hæc it obuiam, et ne qui è popularibus, aut oculis, ut sunt humana ingenia, dum explorandi studio capitur, antrum ingressus, aut ruina deiectus, aut aspiratione tetra afflatus, diem illic obiret. quam ipse causam esse duceret nullius ingredientium reditus. Locus is igitur et aditu difficilis est, et natura manuque permunitus, qui que patris tempore propter asperitatē ab habitatoribus destituatur, qui sub ipsum montem, vicum maximè frequentem inhabitant, cui nomen est ad Marcos. In eo vico collocatis rex equestribus copijs peditatum ferè omnem distribuit in colle, qui vertici ex aduerso obijcitur, interiecta conualle nuda arboribus, horrida saxis, accessu aspera ac difficili. Disposito hic peditatu, delegit rex loca statuendis bombardis, magnoque fabrorum labore structis, congestisque absque calce lapidibus, castellum ædificat. Quo perfecto, viam subuectandis ad castellū bombardis per obliqua, confragosaque montis latera complurium dierum, plurimorumque hominum opera strauit, produxitque in summum. Res hortari videtur, vti pro meo instituto, & regionum, & locorum tum nouas, tum veteres appellationes referam, quoque dicuntur à nobis, apertiora fiant legentibus. Vetus Campania per Augusti tempora ab meridie mari Tyrreno; ab occasu Tiberi; Sarno flumine ab ortu; Hernicorum ac Samnitium montibus à septentrione claudebatur, multos pupulos, ac gentes, præclarissimasque intra se vrbes continens. Post clades igitur Italicas ab exteris illatas nationibus, postque euerfionem Romani imperij, fines quoque mutati sunt, & cum ipsis finibus regionum nomina. Itaque tractus is omnis qui est à Tiberi ad Tarracinensem saltum, post Amarenum Latij oppidum per Velitras, Syrmonetam, Setiam, Priuernum, Tarracinamq; maritima hodie ora dicitur, corrupta autē à vulgo appellatione, Maremma, videlicet quod mari adiaceat. Qui verò tractus, Prænestinum post agrum, per Valmontonium, Ferentinum, Anagninā, Frusinonem, Ceparanum, Aquinatem ad agrum porrigitur, suo nomine hodie quoque Campania vocatur. Vterque autem tractus Romanæ ecclesiæ ditionis est. A saltu verò Tarracinensi, finibusque Ceparanensibus Neapolitanum regnum incipit. Quodque agrorum atque vrbiū ab eo saltu, ijsque finibus ad Sarnum vsque fluuium, cui nunc Scaphata nomen est, interiacet, Leboria terra dicitur, appellatione inde ducta, quod quæ terra à Latinis olim Campania diceretur, à capiendis fructibus, atque ab vbertate soli: qui que nunc Capuanus est ager, quod Græcè illum

tunc gen-

tunc gentes atque vrbes colerent, eadem nominis similitudine, leborij dicti & agri, & populi. Quocirca exigēdis uectigalibus regij quæstores, diuifis prouincijs, tractū hunc Leboriam appellauere terram, in qua sunt Fundi, Hydris, Caiecta, Mola, Casinates, Sueffa, cuius ager Albanus quondam dictus est, Theanum, Venafrum, Capua, Caserta, Auerfa, Puteoli, Neapolis, Nola. Cui adiungitur ab iisdem quæstoribus Samnij quoque pars ea, in qua est Bouianum, & Ifernina, qui ager recenti nomine est Molifius, Molifio ab oppido, à quo originem duxere qui agro quondā imperauerunt. qua è re familia quoque Molifia hodie agnoscitur. Subuectis igitur summum in collem bombardis multo hominum labore, maiore iumentorum, bouumque, pluribusque diebus frustra absumptis, quòd oppidi mœnia septentrionem versus, quā bombardis exposita erant, in summo erigebantur vertice: cum tamen vniuersum postea oppidum in austrum vergat. Itaque quòd tormentorum longior esset iactus, muriq; humiliores, iactus ipsi frustrabantur bombardarū. Nam aut superuehebantur propugnacula, aut montis percutiebant saxa, verticisque exefas cautes, quibus muri impositi. Neque huic rei adhiberi remedium poterat, nō temperandi pulueris, non ad normā minutius exigendi, atq; ad metā, & ad iactum lineas. Quæ res Ioannem Martianumq; inuitauit, quòd pollerent peditatu ad inuadenda tormenta, eosque qui in præsidio pedites, equitesq; in colle ad castellum cōstitierant. Itaque intēpesta nocte per anfractus viarum perlatus, Andegauensis miles, vbi propior factus est castello, magnis sublatis clamoribus vigiles inuadit, eosq; qui in præsidio erant, cedit, fugatque; castellumq; adortus tandem per vim eo potitur, vulneratis primò, inde captis qui ad bombardas intra castellum excubabant, in quibus fuere strenui ac nobiles viri. At qui ad Marcos in castris vigilias agebant, re per clamores cognita, accurunt. Rex & ipse, vt quisq; armatus offerebatur, alium post aliū summittit, donec copix omnes armatæ ad signa constiterent. Et iam prima rubescebat aurora cum hostes conspicati ascendente militem, superantemq; montis ardua, relicto castello tormentisq; non expectato primorum ascensu, cum captiuis per montes citato gradu Sueffam se recipiunt: Rex territabundus, quanquam oppidanis excidium, direptionem eademq; minitabatur, irritò tamē incepto, paucis post diebus inde abiit. Verum enim irritam obsidionē, vtq; incassum cederent conatus tanti, fusus repētè cœlo nimbus efficit, laboratibus, ac penè eneētis siti popularibus. Nam quòd menses aliquot nullos aër hymbres dederat, et quòd in cisternis erat collectum aquarum, id omne exhaustum cū esset, languentibus maximè agrestibus, cunctis deniq; ob aquarum inopiam postremò metuentibus, nefarium ad sacrum Magicaque ad maleficia cōcursum est. Quòd in summis miserijs, vltimaque aquarum penuria perditissimis à sacerdotibus commentū esset, dum impiè agendo, Dei simul iras, & aëris turbationem, ac tempestates exciunt. Inuenti enim ex oppidanis, atque obsessis sunt, qui nocturnis in tenebris, deceptis castrorum vigilijs, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem affixi ad crucem CHRISTI, maledictis illam prius ac diro persecuti carmine, post in mare execrabundi immerferint, cœlo, mari, terrisque tempestatem imprecati. Quo etiam tēpore sacerdotes quidam mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere profanis militum artibus student, ritum nefarium secuti, quo, vt dictum est, in huiusmodi necessitatibus elici hymbres putantur, asino pro ædis foribus constituto, tanquam agenti animam cecinere funestum carmen. post diuina Eucharistia in illius os, palatumque iniecta, conclamatū asinum funereis cantibus, viuum tandem ibidem pro templi foribus humauere. Hic verò vix dum perfecto sacro obnubescere aër, ac mare agitari ventis cum cœpisset, diesq; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux omnino eriperetur, tonitru cœlum, terræque horrescerent, volitarent euulsæ ventis arbores, discissaq; fulminibus saxa complerent auras fragoribus, prorupit tanta è nimbis pluuia, hymbresque tam validi, vt non cisternæ modò colligendis aquis satis non essent, sed arentia saxa, rupesque exuste solibus, torrentes vndeque prolapsos diffunderent. Itaque rex, qui sola in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustra ab ea habitus, ad Sauonem vetera in castra redijt. Cæterum existimare Deum iratum, beneficium pro scelere referre, neque pij est hominis, neq; rerum naturæ callentis, atque peruestigantis causas. Quo enim maiores inualuere siue hyeme, siue æstate æstus, cœli ac

terre siccitates, eo tempestates cōsuevere pōst sequi fœdiores, nimbique magis procellosi. Habente hīc castra Ferdinando, leuibus quidem ex inijs agitari cōeptum est de pace, Martiano popularium iras ob famem, futurum in annum verente, Ferdinando autem metuente Tarētini perfidiam, quodque intelligeret quartana illum magis magisque indies premi, ex eo cupiente in Apuliam quamprimum, finitimaque Tarentini locis loca cum exercitu proficisci, ad naturæ extremos casus. Itaque equis cōditionibus pax fit; paci additur alterum affinitatis vinculum, Beatrixque Ferdinandi filia, quæ post Matthiæ Hungariæ regi nupsit, Ioanni Baptistæ Martiani filio despondetur, permittente Pontifice, quod vterque & vir, et vxor, alter è sorore, è fratre altera, Alphonfi regis liberis orti essent. Moxque ex conuento Beatrix à Ferdinando Sueffam, ad Helionoram sororem mittitur, futurum pignus et securæ pacis, et certi matrimonij, cum esset vterque impubes. Andegauensi publica fides data, tutò se Isclam ad Torrellā conferendi, quibus cū etiā vellet è suis; cæteris in quæ loca, et ad quos vellet accedendi potestas permiffa. His igitur peractis, rex extrema parte æstatis in Apuliam profectus, positus ad Luceriā castris inde ob sclopetorum; colubrinarumque diurnos, nocturnosque displosus, repentinæque cuiusque modi militum generis cædes, dimissa obsidione Manfredoniam petit, quæ versus cum è Campania discederet, ænea comportari tormenta iusserat. Itaque vno ferme tempore & rex propter mœnia metatus est castra, & carri cum tormentis, aliisque machinis eò peruenere. Quibus aduersus muros à septentrione ad iactū admotis, paucis diebus quassata mœnia, dirutaque turrets, dedendæ spem vrbis pollicebantur. Cum iam in castris ob summam cōmeatus inopiam penè tumultuatū est, stipendiaque conclamari vniuerso à milite cōcepta. Rex igitur quo sub spe stipendiorū è vestigio soluendorū exercitū prōptum, paratumque ad imperata haberet, Barolum ad ea comparanda proficiscitur. Eo vix digressō, nauigia duo onerata fabis, atque à Tarentino sub specie exercendæ mercaturæ ab Vigilijs, quod maritimum est oppidum, missa, cum appulissent, ad litus cōstitere: admoniti que nauigiorum ac fabarū domini, nō licere, qui amici essent, obsessam eos urbem ingredi, aut adiuuare annona, fabam in cōtinenti expositam regio quæstori vendere: quam per equitum ac peditum cum distribuisset capita, hac ratione tridui cēsuluit exercitus totius fami: cum interim ducibus oppugnationem parantibus ventum est ad deditiois conditiones, quarum medius Barolitanus cum esset Barnabās, scriptis iisque ad regem mitteretur, dū inter ciues, militesque pacata seruntur colloquia, ad muros atque ad portas factō ex improviso impetu, ducum fraude ac præde cupiditate per ruinas mœuium irruptum est in urbem, eaque fœdissimo exemplo direpta, atque inter sacra profanaque discrimen nullum habitum. Quæ res ingenti Ferdinandum dolore affecit, quin e statim regredi Manfredoniam ad exercitum posset, aliquot dierum febricula effectum est. Interim arx Sancti Angeli dedita cum thesauris, qui in ea erant, missusque ad eam accipiendā cum præsidio IOVIANVS PONTANVS, qui regis iussu in castris remanserat, quo ducibus adesset copiarum in administrandis rebus. Descendentē in Apuliam regē Antonius Agellus, & Antonius Vidanus Tarentini Legati adierunt, ijque Romam, vti aiebant, iruri pōst habitū cum eo cōgressum, rex illos ad Ioānē Antonium remisit, qui aggravante quartana Idibus Decēbris in arce Altemuræ diem obiit. Mors tamen eius suspicione nō caruit. Nam vterque Antonius in suspensionē cum venisset, initi cū rege cōsilijs, subminatus (in cubiculo solus cū esset, ac sine testibus) Tarentinus eis fuerat vbi Tarentū, quō properabat, peruenisset, securi quamprimū in illos animaduersurū. Id à puero qui assiduus in cubiculo versabatur, clanculū, & quasi nō audisset exceptū, atque ad alterū ex Antonijs perlatū à quo blanditijs, pollicitationibusque delinitus puer fuerat, præproperandam ad necem perpulisse vtrunque creditū est. Itaque ad multam noctem ingressos cubiculum, vt qui repentinum aliquid afferrent, somno, morboque oppressum strangulasse, statimque ad regem misisse mortis nuntium. Multaque comperta violentæ mortis signa statim diulgatum est. Rex accepto nuntio, missisque qui urbem, atque arcem acciperent, cumque ijs simul Marino Tomacello, fidele & cauto viro, qui duocem millia aureūm ex arce, magnamque auri atque argenti summā inde in castra ferret, accito è Manfredonia milite, solutoque stipendio ad Aufidum pergit: atque inde mouens in agro Tranensi cōsedit, tantisper ibi moratus, dum qui post Ioannis Antonij mortem,

Barenfi in

Barenſi in terra motus fierent, ab exploratoribus ſignificaretur. Inde verò cum ad Quar-
tanam mouiſſet ſyluam, maneq; ſolis ſub exortum, innumerabilis ferè ſturnorù nume-
rus paluſtribus è locis in aëra perlatus cum eſſet, ingruens ex improuiſo falco accipiter,
eos repente fugat ac diſijcit, tantuſq; inuaſit aues metus terrorq;, vti inter acies cõuola-
rent, acſi armatorum ad ordines cõfugerent, magna exultatione incedentis agminis, fe-
liciq; bene vaticinantiũ militũ præſagio. Quo augurio proficiſcens rex, ad ſyluã vbi per-
ueniſſet, nuntios accipit, vrbes ferè omnes & Barenſis, & Hydruntinæ terræ, inuocare
Ferdinandi nomen, ac ſalutare eum regẽ. Quædã etiam ſtatim oratores in caſtra miſere
quosq; ipſæ vocant Syndicos, qui publico populorum nomine ſeq;, vrbesq; dederent.
Cum autem factus eſſet certior Ferdinandus, Iulium Antonium Aquæuiuum Tarentini
generum, cum viginti equitum turmis in armis eſſe, idq; ſtudere, quo Baro vrbe potire-
tur, in cuius arce ad quadraginta aureũ millia ſeruarẽtur, Triliciũ verſus caſtra mouit,
vbi pluribus diebus cum haberet caſtra, Barum atque arcem ipſam finitimis cũ oppidis
recipit. Interim Iulius Antonius, qui viuente etiam Ioãne Antonio regis fouerat partes
quod& populos in regem inclinanteis cerneret, & ſpurium Ioannis Antonij filium, ne-
quaquã eo ingenio præditũ noſceret, qui ſuccedere paterno imperio dignus atque ido-
neus videretur, cum rege pactus, liberali ad illũ animo in caſtra ſuis cũ copijs venit, ve-
xillaq; veneratus eſt. Inde rex diſpoſitis oportuna per loca copijs, Tarentũ profectus,
pacata omnia inuenit, nullũq; fuit alicuius nominis oppidũ ad quod nõ acceſſerit beni-
gnè, liberaliterq; acceptus à ciuibus, quos ipſe publicè, priuatimq; ac præſertim bene-
meritos, quosq; profecutus eſt priuilegijs, muneribus, beneficijs, aliosq; liberauit
veſtigalibus, alios ornauit ſtipendijs, equeſtriq; prærogatiua. Compoſitisq; regio-
num earum rebus, ſub ipſum Ver Neapolim redijt victor, opibusq; et fama inſignis, di-
uerſis etiam oratoribus qui ad eum conuenerant, alijsq; & bello, & pace claris viris,
in ijsq; Alexandro Sfortia, qui ad eum è Theatibus venerat, ac Bartholomæo Cardi-
nale comitantibus. Duxit autem ſecum & Iulium Antonium, cuius opera, conſilijsq; in
maximis pacis ac belli rebus ex eo vſus eſt; cuius etiam ductu multa poſt & fortiter
geſſerit, & feliciter adminiſtrauerit: tamen in toga quàm in armis non minus vir hic cla-
ruit, ad præſtantiffima quæque natus munia domi, forisq;. Ingredientem Neapolim
Ferdinãdũ, nobilitatis ordo populuſq; nullo nõ honoris genere cumulauit. Gaudij, læti-
tiæq; à viris, mulieribus, omni deniq; ætate in templis, porricibus, cõpitis, priuatorumq;
ciuium domibus ſigna promiſcuè præbita. Is poſtquam & ciuium & oratorum rebus,
qui ex Italiæ viribus gratulatũ multi venerant, ſatis fecit, reuerſus ad belli ſtudia, Iſclæ
obſidioni acrius intendit, datq; maritimæ rei operam. Hinc Ovi arcem multis prius
vſus artibus corrupendis cuſtodibus, concutit, admotis ingentis craſſitudinis tormen-
tis, in caſſum tamen, multorumq; operum & dierum iactura. Longè verò poſt fame
coactus, præfectus illam dedit, qua vndique perquiſita, præter ſalis puſillum in ollula,
faſciculumq; ſalitæ braſſicæ, nihil omnino eſui quod eſſet, in arcem repertum eſt, adeò
fortibus atque obſtinatis animis præfectus, defenſoresq; extitere. Inter hæc agente
ad Iſclam Ioanne, tum rebus alijs, præſertimq; miſſa clãm annonã, tum interceptis Mar-
tiani literis, cognitum eſt, illum noua cum Ioanne iniſſe conſilia; idq; modò expectari,
dum exectæ meſſes eſſent, frumentaq; intra oppida relata, ne renouato bello fame pre-
meretur, populariumq; metuendi tumultus Martiano eſſent. His perceptis cõſilijs mul-
ta cum animo ſuo agitans Ferdinandus, illud primũ curabat, ne ratione aliqua ſuſpectã
habere Martiani fidem putaretur, quòd& Neapolis graui laborare peſte cõeperat, quo
vrbem multitudine vacuam faceret, per hanc ſpeciem ſtatutis Leborio in campo taber-
naculis eò ſe recepit, aſſiduo venatu, aucupijsq; nunc Capuano, nunc Auerſano ſe exer-
cens in agro. Quòd& Caldoræ in Ferantanis hoſtiliter adhuc agerent, vt qui debella-
turos eos eſſet, ſoluto militibus ſtipendio, cõuenire eos Roſarum ad Manſionem iuſſit:
atque vbi maturæ ſegetes viſæ ſunt, repente ad Sauonem vniuerſo cum exercitu profe-
ctus, Martianum ad ſe in caſtra omnibus cum copijs euocat: quò ni ſtatim proficiſcere-
tur, illum ſe pro hoſte habiturum, agrumq; eius omnem hoſtiliter populaturum ſigni-
cat. Ille primò timens, pauensq; prius etiam omnia tentaturus videbatur, quàm vt re-
gis ſe fidei permittere armati, & inimicum præ ſe ferentis animum: tandem & ſuorũ ad-

monitionibus, & quòd populariù fame laborantium animos verebatur, iratos iam, & de rebellione cogitantes, ad regem vultu, oratione que quam maximè composita in castra venit, ab eoq; benignè acceptus est. Cum eo rex permulta egit tum de rebus suis alijs, tum de conciliandis, aut debellandis Antonio, reliquisque Caldoris. Ille verò aliquot post dies, ex quo in castris manserat, quiescète in tabernaculo rege, mane sub exortum solis, equo per castra præter solitum deuectus, deambulansque cum paucis, ac subinde quasi multa animo agitans vultum immutabat, aliò atque aliò sese vertens, nunc humi fixos tenebat oculos, nunc cœlum suspirans, aurasq; suspectabat. Quod animaduersum cum esset, regi que perlatum, iussit diligenter vadum obseruari fluminis, quo è loco ad Carinulas fugienti (neq; enim amplius duobus millibus passuum oppidum aberat) iter tutum erat vadum prætergresso. Incertus igitur, atque animi dubius fluctuansq; diutius cum fuisset, tandem ad vadum iam citato equo repétinus ferebatur. Ibi interceptus à custodibus, captiuusq; Capuam, atque inde Neapolim regis iussu ducitur. Qui statim vrbibus, atque arcibus illius potitur, Helionora cum liberis, ac Beatrice Auerfam deducit. Ipse confestim cum exercitu in Samnium, Ferentanosque profectus receptis itinere castellis, atque oppidis ferè omnibus, quæ Caldorarum essent, castris ad Vastum Amonis positis, quod olim Istonium fuisse multa docent, acri illud obsidione premit. Qua in obsidione propter multitudinem eneorum tormentorum, quòd permulsi quotidie passimque ac promiscuè in castris caderent, atque alij coxis, alij brachijs aut humeris mutilarentur, foedæ mortes, vulneraque foediora essent, multa præter opinionè Ferdinando contigère. Futuram nanque breui Istonij obsidionem præfagiens Antonius, cum ipse se Riparellæ contineret, quòd id castellum natura maximè munitum esset, locoque summè edito positum, strenuissimum quenque, ac sibi vsu ipso cognitum ex ea quam secum habebat copia, ad vrbem tuendam præmiserat: præfeceratque præsidio Ranerium Ligninum Neapolitanum, vxoris suæ fratrem, acri inuenem ingenio, còstanti fide, manuq; admodù pròptum, ac maximo quoque quod offereretur periculo exultantem. Horum igitur opera, pertinacibusque effectum est studijs, ac laboribus, vti rex obsidionem tandè omitteret, plurimis diebus magna cum suorum cæde frustra absumptis. Itaq; disposito milite finitima per castella, qui ne commeatus in vrbem inferretur prohiberet, fame Istonienses compellere ad deditiõem decreuit. Ipse ad constituendas regionis eius res conuersus, illis compositis, sub autumnii exitum in Campaniam regreditur. Antonius post regis digressum, relicto Riparellæ præsidio, cum ea quam secum habebat, manu hostem frustratus, nocturno tempore itinere maximè occulto, Istonium ingressus, populares primò cohortatus, multa spe ac pollicitationibus illos onerat. Deinde cum intelligeret ciues diutius famem nullo pacto toleraturos Restainum filium ad regem in Campaniam misit, qui cum eo de se dedendo, deditiõisque conditionibus ageret. De qua Neapoli cum ab Restaino ageretur, interim Iacobus Caraffa, quem rex militibus qui in finitimis Istonio castellis hyemabant, præfecerat, clam cum primoribus agere de deditiõne cœpit: quos ad vltimam propè famè redactos sine spe maritimi, aut terrestris subsidijs, oneratos etiam promissis facillè in sententiam suam pellexit. Itaque quo maximè tempore Antonius sperabat regi se pacatum filij opera, resque è sententia pro temporum tamen statu compositum iri, tumultu in foro exorto, excitantibus illum Thoma, Petro, & Francisco fratribus, è Santorum familia, à tumultuantibus capitur, confestim regio inuocato nomine. Cuius rei certiore cum fecissent Ferdinandù, eius iussu Antonius Auerfam perductus, arcis præfecto custodiendus traditur. Paucos tamen post dies, Restaino filio procurante, quòd captus is fuisset interea dum de deditiõne ageretur, resignata prius Riparella, è carcere liberatur, constituto satis etiam liberali stipendio, quo Neapoli priuatus cum vxore ac familia honestè viueret. Is verò haudquam multos post menses, sub speciem curandæ ægitudinis, cum se Baianas contulisset ad balneas, Romam inde comparatis clam nauigijs fugit: nec multo post Viterbium, inde Firmium in Picenum proficiscitur. Ad vltimum verò Esim petijt, vbi diem haud multos post annos obiit: vir specie quidem, atque alijs corporis muneribus abunde clarus atque excellens, quibus si animi quoque dotes accessissent, in eas nunquam calamitates incidisset. Per idem tempus Alexander, qui Pisauri hyemauerat, maturato in

Marfos reditu, iunctis cum Matthæo ac Roberto copijs; nam & ipsi ex hybernis prodierant, Aquilanum in agrum progreditur, tentaturus per idoneos homines ciuium animos. Illi igitur Tarentino mortuo, prostratis atque attritis Andegauensium rebus, famem etiam cum timerent, agrorumque vastationem, oblatas ab Alexandro cōditiones accipiunt, ac p̄ eum impetrata venia, regi sese dedunt, accipientē urbem eam regis nomine Nicolao Statio, qui tum apud Alexandrum regis ipsius iussu agebat. Quæ deditio (nam ciuium ipsorum haud exigua in pontificem Romanum inclinabat pars) Ferdinandi rebus plurimum autoritatis addidit ac virium. Eæ namque urbis eius erant opes, ciuiumque ipsorum vires ac facultates, vt faciliè in quam ipsi declinarent partem, Aprutij reliqui populos fermè omnes in eam traherēt. Hęc vrbs Amiterni de excidijs paulatim creuit, quod oppidum Sabinorum quōdam fuerat, idque maximè celebre Aboriginum etiam temporibus, qua tempestate Aternus illud amnis nondum alijs auctus fontibus mediū secabat. Aberat tum haud multum ab Aterno viæ viculus de fonte dictus Aquila, quod nomen hodie quoque pars ea seruat nouæ urbis Aquilæ. Diruto igitur Amiterno per ea tempora, quibus extincto Romano imperio Italia ab externis est nationibus occupata, ciues diuersi, alius alium in vicum cum concessissent, aucta maximè tum ciuium conuenarum frequentia est Aquila, propter agri opportunitatem, fontisque ipsius vsum, atque vbertatē aquarum & pabuli. Nam pecuarijs è quæstibus Aquila præcipue creuit. Sensim itaque, atque non vnīs temporibus conuenientibus accolis, forum efficitur rerum venalium, emporiumque regionis totius, finitimorum denique vicorū omnium ratione hac conuentus & caput. Cuius etiam frequentia accessit Forconij propinqui oppidi euerfio. Nam & Aquilæ propinquum ab exortu Solis agrum Forconensem vocatum comperio. Adhæc & deliti etiam oppidi, alioque de nomine etiamnum extant vestigia. Cum igitur aucti diuitijs conuenæ, hostileis timerent incurfus, inito simul consilio decreuere, vti dimensi solum, quantum abunde satis esset, regionatim in tot distribuere partes, quot vici ad inhabitandum conuenissent, singulisque partibus, quæ hodie quoque nomina vicorum seruant, singulis attributis vicis, solum vniuersum mœnibus vndique cinxerunt: quique breuis ab initio dictus fuerat nomine de fontis Aquila, auctus post ciuibus, atque opibus, prolatis etiam finibus facta est Aquila, vbi quidē ipsa ciuibus, autoritate, & opibus clara, regionisque totius caput.

Nam et populus ipse quanquam lanificio deditus ac texturæ,
 maximè tamen bellicosus est, finitimisque vndique for-
 midini, nec minus etiam regibus qui
 Neapoli imperant.

S 3

QVINTI LIBRI FINIS.

IOANNIS IOVIANI PONTANI DE
FERDINANDO PRIMO REGE NEA-
POLITANO ALPHONSI FILIO

LIBER SEXTVS.

VM hæc biennio fermè geruntur, Aenariæ interim res insulæ factæ indi-
es asperiores erant. Carolus enim Torellæ frater, cõparata octo triremi
um classe, magnoq; biremium, aliorumq; nauigiorum numero, ingentè
omnis generis rerum prædã in Isclam conuexerat, seq; maritimæ Cam-
paniæ oræ maximè formidolosum fecerat. Quo tempore regius mi-
les munitionibus inclusus, magisq; ipse obsessus, quàm qui obsideret
fame sitiq; laborabat, ad extremum adductus deditiõnem meditabatur. Ad hæc mare
infestum vndiq; : campanorum litus ab incurSIONIBUS minimè tutũ: maritimæ cõporta-
tiones è Brutijs, Sicilia, Hispanijsq; ab vltimis diremptæ: demum nulla non nauigatio
importuna, maximèq; periculosa esse, ac timeri iam ne Torrella prædæ precio, allec-
tationeque tractis ad se diuersarum gentium prædonibus, Tyrrhenum omne, Siculũ
que infestum mare redderent, neque Hispanis, in quorum manu maritimæ tum res e-
rant, satis credi, neque alia via prouideri posse. Quibus malis quo prospiceret Fer-
dinandus, nec tamen quibus fideret, satis sciens, plurima diuersaque animo agitabat.
Quoniam autem locus admonet, insulæ situm ac soli naturam paucis exponam. Aena-
riam à cõtinente tractu motu terræ aliquãdo euulsam multa docent, exesæ rupes, solum
cauernosum, soli natura continenti persimilis, arida, & calidis fontibus scatens, nutrit
intestina incendia, vnde alumine plurimo abundat. Quin etiam his ipsis annis Bartho-
lomæus Perdix, Genuensis negotiator, Neapolim petens, cum insulam præteruehere-
tur, animaduertit aluminosos quosdam sparfos in ora maris scopulos. Annis enim circi-
ter centum ac sexaginta tribus ante quàm hæc geruntur, ruptis repentè terræ visceribus
exanhelato incendio, non modica sui parte Aenaria conflagrauerat; quæ eruptio & vi-
culum igne absumptum post voragine absorpsit: & quæ Cumanum spectat litus, pro-
uolutis ingentis magnitudinis in sublime saxi, fumo, flammis, puluereque immistis,
postque per agros sparsim impetu suo iactatis, maximè vberem atque amoenam insulæ
regionem vastauit. Qua tempestate quædam etiam saxa scopulorum instar in litus
prouoluta cum essent, ea Bartholomæus fornacibus post excocta, in alumen dissoluit
fuditque, reuocata arte ea, è Roccho Syriæ ab se allata, vbi ipse plures annos negotiatus
esset, quæ multis antea seculis in Italia iacuerat. Gignit ager nobilissimi generis tri-
ticum, fert & generosissimum vinum, estque hortensium frugum maximè ferax, po-
pulares insulæ vicatim habitant, positus ipse plerunque tumulosus, & arduus: insurgit
in ea mons apprime editus, in cuius penè vertice fons scatet eodem quo & ipse mons
nomine Abocætus, ab auium frequentia (vt arbitrantur) dictus, cum reliqua insu-
la gelidorum labore penuria fontium: litora incurua magis quàm recta, cœlum ele-
mens ac salubre: iungitur monti in quo est vrbs sita, mole manu olim iacta: vniuersæ
ambitus complectitur decem et octo circiter passuum millia, abest fermè decem
à continente, diuiditur à Prochyta freto non satis amplo. In eam Alphonsus eiectis
inde antiquis colonis victor è militibus qui secuti eum essent, maximeque Hispanis
coloniam deduxit, arcemque quàm munitissimam struxit. Cuius post & arcis, & oppidi,
& insulæ vniuersæ moderationem cum demandasset Lucretiæ, ea permittente rege
substituit et arcis custodiæ, & moderationi popularium Ioannem Torrellam, Au-
toniæ sororis suæ virum. Hic Alphonso mortuo, cum dominandi cupiditate tene-
retur, violato iure fidei ac necessitudinis, restituere primò eam Lucretiæ contempfit,
dein quòd intelligeret illam cum Andegauensi sentire, re Ferdinando significata, ab
eo sibi et urbem, et insulam impetrauit. Atque haud multo post (vt erat insatiabili
auaritia, incredibili ambitione, summa inconstantia, perfidia etiam barbara) coepit
cum Ioanne clam agere de amicitia, promissaque ab illo sibi Prochyta, statim cum Pe-
tro Coza, qui insulæ imperitabat, simultates primò, post apertas etiam inimicitias exer-
cere.

cere. Hinc Ferdinando maioribus curis presso, traiecto triremibus freto, expositis que in litore militibus, insulam populatur: mox comparatis necessarijs, oppugnare oppidum decreuit: cumque a rege monitus, ne fidelem, et sibi maxime acceptum hominem armis peteret, nec ab incepto desisteret, ac tantum non fame coactum Petrum ad deditiorem coegisset, tandem rex necessitate victus, comparata classe, Torrellæ militem Prochyta expulit, liberatumque obsidione Petrum comiteo plurimo, ac militibus iuuit. Torrella per hanc occasionem confestim ad Andegauisem descijt, quem post ad se confugientem vrbe acceptum, opibus etiam suis fouit. Quod ni Tarentini secuta breui mors esset, transmissio in Brutios cum triremibus (vni conuenerat) Ioane, insequenti anno bellum priori longe infestius calamitosiusque; instauratum iri apparebat. Igitur Ioanes in Isclâ delatus, cõspecta munitionum natura, primo mediocribus prælijs infestare regios, eos extra munitiones excitos sauciare, fatigare, haud quiescere sinere: post ne castris egredirentur, prohibere, arcere a lignatione, nequid ab insulæ popularibus importari posset, cauere: sclopetis, colubrinis, bombardis die noctuque; infestare: multos in propugnaculis non paucos infra tabernacula vulnerare, aut membris mutilatos lacerare, donec eos cadibus, vulneribus, mutilationibus, fame, siti, lassitudine, pestilentia e diutino labore necessitudineque; exorta affectos, ad ultimam rerum ac malorum omnium difficultatem artibus his redegit. In hac summa rerum omnium inopia illud eos maxime angebat, quod clausi terra, marique; undique, quo in statu res sue essent, significare nec regi poterant, nec ab illo certiores fieri, quid pararet, quid ab ipsis parandum esset, quando præsidium expectandum, omnitineret, terra, marique; intercluso. Itaque rex magno nuntiorum discrimine ab ijs qui Abocœtum tuebantur monte, de suorum difficultatibus certior factus, re in senatu sepius disceptata, cum omnes de ferendo subsidio desperarent, quippe cum hostium classis abunde potens, pollensque; esset, contra regi eo tempore præter triremem unam maritimam apparatus nihil esset: in ea consiliorum infirmitate, consternationeque; animorum, Ioannes Pous triremis eius præfectus, cæteris animo perculsis omnibus. ipse animi plenus: At, inquit, longe secus ego sentio, rex, longeque; alia mihi mens, aliudque; a vobis consilium est, duces. Mihi est animus, expositis ab altera insulæ parte in terram militibus, occupato monte qui mari imminet, inde decurrere, gladioque et hasta, modo lectus mihi miles detur, aperire ad munitiones viam, hostemque; ferro medium cadere, et comiteo immisso liberare ab fame obsidioneque; munitiones. Huic sententiæ alij vt generose fortique; fortes ipsi assentiebantur, contra alij vt teneram aspernati repudiabant, metu in maius aduersariorum res tollente. Tum Pous rursus, Vobis inquit, viri regia de re tantum agitur: mihi de regia, & mea de salute, item incolumitate, bonisque; meis omnibus. Si vicero, regis & meis rebus iuxta consulero: sin fortuna, quod nullo pacto reor, inceptis meis inuiderit, regi nihil amissum, mihi vitaque & fortuna omnis in æquo mea ponitur. Et vos quidem Isclæ res desperatas habetis, ego vero eas e calamitate vt vindicem, meo, rerumque; mearum omnium discrimine laboro, & conor. Nolite quæso tanta meis mihi pariumdam periculis laudem inuidere: dabo vobis, mihi credite, hoc vno facinore confectum bellum. Rex probato eius consilio, triremi confestim instructa, duabus cum biremibus, minoribus item nauigijs duobus, delectis ter centum peditibus e veteranorum numero, comiteo nauigijs imposito, noctu e Neapoli soluere eum iussit. Ille tenebris, silentioque; feliciter vsus ad finitimam motis litus applicat, peditatuque; exposito, triremique; alijs cum nauigijs Caietæ petere portum iussis monte nullo prohibente ascendit, amiceque; acceptus signo cognito ab ijs est, qui monte tuebantur. Nam summo in iugo Nicolai sacellum est, atque; haud procul vetus munitio ad propulsandos repetinos insultus olim constituta, cui peregrina, barbaraque; appellatione nomen est Bastida. Hic comunicatis simul consilijs e vestigio mittunt qui de subsidij aduentu obsessos certiores faciant, & quid agendum sit doceant, signumque; inter se committende pugnae constituent. Nuntij quod penetrare ad munitiones undique circumfessas ab hoste nequeunt, Pous biduo frustrati sunt, qui in expectatione rerum erat. Tertio die Andegauensis consilij huius inscius incendiariam machinam admoueri munitionibus cum iussisset, ea oblique tracta, in quem minime locum oportuit declinauit, motuque ipso magis accensa, flammam simul, ac fumum ingentem edidit. Quod conspicatus Pous, metuensque munitionibus a conflagatione, instructa acie descendit e

monte. Partem ducebat cohortis Fantagutius, vir maximè strenuus: partem ipse cū Oriola, homine impigro, & ob fidem regi cognito. Vbi ad locum ventū est, signo dato occupatum expugnandis munitionibus hostē ex improviso adorti, magnum terrōre incutiunt. Illi pectore aduerso forriter incurretes sustinent. Ac nunc hi, nunc illi, fortuna belli domina variante, loco cedunt, multi vulnerantur. Strenuè vtrinque pro gloria, pro vita, pro libertate pugnatur. Regij eruptionē è munitionibus expectant. Andegauieses illinc paucitatē despiciūt, hinc eruptionem verētur. Itaque innisi viribus regio aliquantū propellunt. At qui intra munitiones clausi fraudē hætenus timuerant, vbi cædes, vulnera, fugas, impressiones eminentioribus è turribus cōspiciuntur, cōfirmatis maximè animis erumpunt. Editur pugna rara & nobilis, fortibusque vtrinque animis decertata, vtrinque pro salute pugnantibus. Vtraque in dextra acies spem, salutem, libertatem repositam habet: regia si cesserit, nullo se loco tutam credere. Andegauiensis in medio constituta hostiū, nō fugē, nō receptui locum habere, duces, centuriones, præfecti hortari, adoriri, ferire, milites alij impellere, alij cedere, pars capere, multi capi, vulnera, cædes, casus promiscui. Vtrinque clamores tolli, vtrinque pro pugnae euentu, aut fuga significari, aut victoria. Tandem Andegauieses ab fronte atque à tergo arctius pressi superantur, nec sustentata impressione, pluribus aut cæsis aut captis, reliqui in fugam versi, pars intra molem, alij pontibus qui expositi in litore erant, in triremes se recipiūt, alij in mare prolapsi minoribus à nauigijs excipiuntur. Dux ipse Andegauiesium in fluctus maris mento tenus immisus egre a suis intra nauem subleuatur. Victor regius, fugato hoste munitiones ingreditur. Pous cōsolatus magis quā cohortatus, liberum iam obsidione militē, saucios curari, cōmeatum importari, præsidium per munitiones distribui imperat. Lægidos aut morbo grauatos inde deuehendo curat. Nec multo post, constitutis è sententiā rebus omnibus, cōfirmatisque militum ac popularium animis, ad montē reuertitur. Illi victoria elati, speique atque animorum pleni felicia omnia sibi promittunt, ex eoque hostē à munitionibus, atque à continente prohibent. Pous è monte ad litus digressus, alcensa è vestigio nauicula, quo discessus hostē lateret, Caietam ad triremē deuehitur, statimque Formiano soluens litore lluam petit, vbi intellexerat regias triremes expectare. Hæ simul inde digressæ Neapolim versus dum feruntur, Argentario haud procul à promontorio, quatuor triremes, ac biremes totidē Punicas obuias habent, in easque strenuè illata, vnam è biremibus capiunt. Quo minus insequantur fugientes, obstitere Andegauieses triremes, dum timetur ne insequentibus ipsis à tergo inferantur. Itaque felici navigatione vsæ Neapolim paucis diebus aduehuntur. Atque haud multo post Ioannes, Tarentino iam mortuo, desperatis rebus suis, in prouinciā inde Narbonensem enauigat, relinquens in regni Neapolitani populis, atque apud nobilitatē præcipuè, permagnum sui desiderium; cum esset maximè cōpositis moribus, integra fide, incredibili cōtinētia, summa cōstantia, magno in Deum metu, in homines liberalitate ac gratitudine, iusti honestique; apprimè colens, ac supra Gallorum hominū ingenia grauis, seuerus, circumspectus. Ferdinandus igitur Aenariense ad bellum cōuersus, cōparata classe decem triremium, totidemque onerariarū, ac biremiū sex, ei Galcerandum Hispanum prædonē præficit. Ille cōplureis menses, nauibus opportunè dispositis, urbem sic cinxit, arcuitque cōmeatum, vti tandē ad summam annonę inopiam redactus Torella fratrem è Prouincia arcessitum certiorē fecerit, ni quā primū subueniatur, de se rebusque suis esse omnino actum: maturaret igitur, se vel paucissimos dies vix esse toleraturum, verendamque interim popularium inconstantia, præsertim vrgente fame. Carolus re cognita, ac maturandum ratus, onerata frumento nauī, instructisque triremibus, nocturnis diurnisque remigationibus, ad ferendū subsidiū cum pperaret, vbi in cōspectū venit insule, inito cū præfectis cōsilio, triremē maximè omniū instructā, cui erat Delphinæ ob celeritatē nomē, quæ onerariā remulco traheret, præmittit. Ipse cum omni numero speciē præ se fert magno impetu inferendū sese ex improviso in Galcerandum: ratus hac ratione, dum regia se classis instruit, dum ipse sese minabundus ostentat, omnē regię classis impetum in se tracturum, Delphinam interim quasi parum animaduersam ad oppidum, ipsamque mōtis rupem appulsurā cum cōmeatu: quo factō fugam ipse esset in altum abrepturus. At Sancius Samudius in statione collocatus cum esset, cōspēta Delphina, minime cunctandum ratus, summis viribus

bus in illam rostro inuectus, edita cruentissima pugna, eam cum oneraria capit. Quod ubi Carolo cognitum est, speq; animoq; destitutus, confestim in fugam vertitur. Galcerandus instructa classe, in altum prouectus, diurna, nocturnaq; remigatione fessos ipse recente remige facile assecutus, præter vnam, omnes cum Carolo, alteroq; è Torrellæ filijs capit, captasq; secum Aenariam perducit, ac vtranq; simul & victam, & victricem classem in ancoris ad fretum sistit. Quod ubi regi nuntiatum est, ingenti cura liber, ac gaudij plenus, cum Ximeno Duræa, Sicilia Legato, qui haud multos ante dies Neapolim ad regem venerat, ad Misenum profectus, Galcerando, præfectisq; gratulatus, gratias illis egit, quod fortiter fecissent, quod feliciter rem gessissent, quod eo facinore ultimam bello manum imposuissent: ijsq; magnifice collaudatis, quid gerendum, quid à quoq; administrandum esset, constituit, statimq; Neapolim regreditur. Tum verò vrbs victoriæ certa, festa omnia agere, viri, mulieres, ciues, peregrini, senes, impuberes per urbem discursare, ad litus currere, molem peruagari: qui victrice classe redissent, sciscitari, gratulari, complecti, virtutem eorum in cælum ferre, conuiuia parare, publice, priuatimq; lætari, quod mare liberum, quod nauigatio secura, quod tandem pax terra mariq; omnino esset parata. At Isabella regina qua erat pietate, & in Deum cultu victoriâ deo acceptam referre, ipsa Mariæ aras, ipsa diuorum templa adire, venerari, paruos liberos ante se ferre, cum ijs ante illorum imagines prostrare, gratias agere, vota soluere, supplicia pluribus diebus facere; nihil ciuitas vniuersa, nihil nobilis, ignobilis, sacerdos ommittere, quod ad declarandam læticiam, nihil Isabella, quod ad gratitudinem erga Deum, erga diuos, diuasq; testificandam pertineret. Torrella amissa classe, capto fratre, ac filio, destitutus omni spe, de deditioe per Duræam eam regem egit, per quem paucis ante diebus etiam tentauerat exolutis sibi à Ferdinando aureum nummum quinquaginta millibus oppido & insule simul cedere. Res igitur Ximeno procurante conuenit ijs conditionibus, ut Torrella oppidum regi traderet, ipse liber tutusque cum vxore, liberis, reque omni familiari in Siciliam deferretur regijs duabus triremibus. Carolus frater, & è filijs alter, liberi, sui que iuris essent. Ximenus conuentorum præses, ac fideiussor esset. Antè tamen quam ille triremibus impositus vela faceret, Ferdinandus coram exhortatus est eum, ut cum vniuersa familia Neapoli remaneret, rerum se præteritarum immemorem futurum, neque ipsi, neque liberis defuturum pollicitus. Ille regi gratias cum egisset, Neapoli soluens in Siciliam primo, post Hispaniam Tarraconensem, quæq; illi erat patria, Barcelonem perlatas est: vir profecto leuitate ac perfidia sua, deterrima quaque sorte ultimoq; supplicio dignus. Et hic quidem belli huius Neapolitani finis atque exitus rerum fuit. Cæterum cum regni urbium princeps Neapolis, atque caput sit, antiquissimaque cæterarum ferè Italiae urbium omnium, quæ nunc florent, de ea si pauca dixero, neque alienum suscepto operi, & importunum minimè videatur, tum propter vetustatem ipsam, & urbis nobilitatem, tum ob rerum plurimarum, siue natura siue hominum arte, industriaq; comparatarum copiam, atque excellentiam, quibus ipsa affatim, mirificeque abundat. Quia verò vetustas ipsa, rerumq; remotissimarum oblitteratio, earumque cognoscendarum cupiditas ita expostulat, altius quædam repetam, & perquisita, & eruta longo studio, multa que antiquitatum peruestigatione & cura. Nec verò vitio mihi dari velim, si antequam de rerum Neapolitanarum loquor originibus, Italiae res à remotissimis etiam seculis repetito, & qui, & quales eam populi, aut reges ab initio tenuerint, in memoriam reuoco. Detur hoc veniæ laboribus meis, compenseturque repetitioni ipsius remotior fortasse explicatio cum vtilitate lectionis: quod condonari mihi non impudenter forsitan videar postulare. Igitur Italiam, cui post vniuersæ nomen est hoc inditum, paulatimque prolatatum finibus, imperioque ab Ionio mari ad Alpes usque complexum est omnia, quæ supero, inferoq; abluntur mari, habuere in initio Umbri, genus hominum bellicosum, acre, imperij cupidum, quiq; paulatim mediterraneis ac motanis à locis digressi, mare versus Hadriaticum fines protulerint, ipsi reliqui, superstitesque diluuii, quæ Deucalione regnante in Græcia, ab Aegyptijs, Græciæq; ipsius scriptoribus extitisse memoratur. Quia tēpestate Atlanta absorpta insularum quodam in occasu potita, unde etiam nomen pelago inditum, irrupente oceano, mare hoc immissum est mediterraneum, quo tunc submersa atq; hausta fuerunt cuncta, quibus nunc interiectis Europa,

Africaq; inter se atq; Asia distinentur. Fabulosa sanè res existimata, propter Poëtarum decantata admirabiliter ea de re carmina, cæterû quæ nec à natura ipsa rerû abhorreat, & Aegyptiorum cõsentiat historijs. Hos antè tenuerãt Liburni partè eam, quæ est ad superi maris sinum. Quibus pulsîs Vmbri armis eam occupauere, quaq; imperium protulerunt, tractû omnem vocauerè Vmbriã, viris post oppidisq; diuturnû ob dominatû maxime frèquentè. Liburnis finitima tenuere Siculi, atq; Aborigines, gens indigena, vel, vt alij volunt, ex Arcadia profecta, duce Oenotro, Lycaonis Arcadiæ regis filio, qui postea gèti nomè dedit. Cuius etiã frater Peucetius orã alterã superi maris occupauerit, eaq; sit ab illo appellata Peucetia, quæ antè fuisset Iapygia. Regiû itaq; nomen gentis vniuersæ ab Oenotro cœpit, post quem aliquo interiecto interuallo Italus & Ipse rex ipsè est à populis dictus. Ab Italo autem & Morges, & Siculus, qui à Morgete fratre dissenties, dedit parentibus sibi populis nomè Siculis, perinde vt ab illo altero nominati sunt Morgetæ. Atque hæc quidè omnia multis ætatibus ante obsessum à Græcis Iliû. Hodie quoq; post Marforum atq; Aquilanorû fines est ager, qui Siculorû nomen seruat, mutata prima nominis litera, Ciculi enim vocantur. Nam & Sicilia insula ex illis dicta, ab illiteratis hodie hominib. Cicilia dicitur, eadè mutata litera. Est & Vallis itè Ciciliana quæ Præcutinorû est in Vestinis, qui sunt inter Aternû, atq; Truentû amnes: quæ regio Piceni quodã fuit, nunc verò est Aprutij. Successit deinceps illis Latinus belli Troiani tẽporibus, à quo prisca vocati Latini. Inter Siculos autem atq; Aborigines diutius certatû cum esset, accesserè Aboriginum opibus Pelasgi, quibus è Thessalia pulsîs, ad eã cum adnauigassent oram, quæ est proximè Padi fluminis ostia, postq; aliquantum temporis eieci cum inde ab Vmbri essent, Aborigines ipsi dedere eis sedes in Reatinorû finibus, eorumq; auxilio, cõmixtis viribus, Siculorû res vehementius attriuere. Quibus deniq; attritis, Siculi relictis sedibus, grauissimos post labores ac pericula in Trinacriã traiecere: quam occupatam, suo è nomine vocauerè Siciliam. Tenuerunt autè in initio Itali, qui ab Oenotrijs sunt, Aboriginibusq; profecti, quantum interim agri Tiberi continetur, Lyriq; fluminibus, eaquæ prisca fuit Italia, ijquæ Italici populi. Tiberim vltra tenebant tunc Hetrusci, quos Tyrrhenos etiam dictos volunt. Hi paulatim eò potentia peruenierunt, vt Vmbrorum ipsi imperium deleuerint, omnisquæ Italia ab exteris nationibus, præsertimquæ à Græcis ob illorum potentiam fuerit appellata Tyrrhenia. Supra Hetruscos tenuere Ligures, & ipsi antiqua gens, quæquæ ausa sit venienti in Italiam Herculi ire obuiam instructa acie. Quin etiam quorundam opinio fuit, Aborigines illorum aliquando fuisse colonos. Hetruscos diutius imperantes, superatis alpibus, Galli pepulere vniuerso ex agro, quem vltra Apenninum montem ac secundum Padum fluuium possederant, quorum etiam oppidum fuit Sena, quæ hodie quoq; Gallica agnominatur. Trans Lyrim verò, proximisq; Lyri regionibus, diuersis tamen ætatibus imperitauerè Ausonij, Opici, Osci, Hetrusci, Samnites, Campani. Ausonij quidem videntur fuisse antiquiores, quàm vt ab Ausone Vlyssis filio nomen acceperint. Nam & partem illam terræ Brutia quæ est ad mare Ionium, satis constat longè prius vocatam Ausoniam, eamquæ Ausones primos tenuisse, & mare ipsum Ausonium appellatû: & vt Halicarnasseo placet Dionysio, quod post vocatum est Tyrrhenû, ante Oenotri aduētum ab accolis mare dicebatur Ausonium. Opici verò fuere, qui et Ausonij, ipse indigenæ, vt Rutuli, vt Volsci. At Osci Padi accolæ, ac pulsî ipsi, suis Opicos è sedibus pepulere. Hos dein Cumani à Chalcide deducta colonia, Hippocle Cumæo, & Chalcidese Megasthene ducibus. Hi cû opibus autoritatequæ aucti admodû essent, subiecere sibi finitimos populos. Omnem post eis agrû ademere Hetrusci, ac variante fortuna, Samnites Hetruscis. Dicti autem Samnites à nostris initio Sabelli, ipsiquæ à Sabinis orti, postquam in Sabinorum nomen transiere, qui antè Oenotrij fuerant, atque Aborigines. Exijs deinde agri Samnites hos eiecere Campani, quorum princeps fuit vrbs Capua: à Samnitibus quoquæ profecti sunt Lucani, qui secundum eos trans amnem Silarum sedes sibi imperiumquæ comparauerunt. Per multis tamen ante Lucanos ætatibus, imperitauerant ea in regione Pelasgi, atque Oenotrij. Vnde insulæ duæ in Lucanorum mari sitæ, Oenotriæ appellatæ, atque ab Oenotrijs orti Itali, Morgetæ, & Siculi illis successere. Inter quos diutius etiam bella gesta. Quæ è re à Græcis scriptoribus pars ea vocata est Italia. Vltimi autem Lucani à Samnitibus

Samnitibus emissi occupauere regionem, eque ducis nomine vocauere Lucaniam. A Lucanis orti Brutij, pastoralis initio gens suisque ab domibus digressa. Post eos quod reliquum est, tenuere Graeci, ad mare Ionium, diuerso tempore, pluribus deductis colonijs, in plaga praesertim maritima, unde magna etiam Graecia olim dicta. Nec tamen defuere e Graecis scriptoribus, qui arbitrati sint, oram Italiae illam ultimam, quae Isthmo contenta peninsulae quasi quandam efficit, Italiam initio dictam ab Italo quodam, quem populares, propter sapientiae probitatisque opinionem, quam ipse etiam dicendi suauitate concitasset, regem sibi constituerint. Satis tamen constat tum Hesperiam, tum Ausoniam ante Herculis in Italia aduentum a Graecia praesertim gente vocari solita. Hic status penes rerum in Italia fuit ante bellum Troianum, & post Aeneam atque Ascanium Albæ regnantem, donec Romanorum res adoleuere, ipsique tandem Italiae sunt potiti. Ut vero ad Opicos redeamus, a quibus Thucydides tradit, Siculos fuisse eiectiones sedibus, quod videlicet Opicorum tunc celebre esset nomen, Phlegræus eorum ager fuit, in quo plerique volunt gesta, quae de Gigantibus memorata sunt in fabulis, ab intestinis terrae incendijs dictus. Quo in agro principes extiterunt urbes Cumæ, Puteoli, quae Graecè est Dicæarchia, & Neapolis. Hanc igitur, finitimamque oram, quae est ad amnem Lyrim, Ulyssis, bellique Troiani temporibus tenebant Lestrigones atque Sirenes: tenuere & Cimmerij, genus hominum furis ac latrocinij assuetum: hicque specus quam domos magis incolebant, deductisque intrinsecus sub terram cuniculis diuersabantur. Cumque celebre apud ipsos oraculum esset, fierentque Auernum ad lacum sacra in Ditis patris honorem, in quibus, euocatis manibus, futura noscitantur, hac ratione multos mortales, qui ad sacra conueniebant, atque ad oraculum consulendum, deprehensos in meatibus, locisque subterraneis spoliandi libidine clam obruncabant. Demum scelera eorum deprehensa, ipsi supplicio affecti, sedesque eorum euersae ac penitus deletae. Opicorum insula fuit Prochyta, fuit Aenaria, fuere & Pontia, & Pandateria, & quae dicta est de Sireneis unius nomine Parthenope. Nam & ab alterius quoque sepulcro Leucosia dicta est etiam breuis quaedam insula Pestanum contra sinum posita. Ac tamen si quae de Sirenibus dicuntur, pleraque habentur fabulosa: proditum tamen est memoriae, atque ita hominum opinio tenuit, unius ex eis conditum sepulcrum editiore in colle ad ultimum maris sinum dedisse colli nomen, vocatumque illum ex eo Parthenopen, quod nomen post fuit etiam urbis eius quae nunc est Neapolis. Quia vero & Surrentum, quasi Surenium, & promontorium ipsum quod Mineruae dicitur, Lapidem sunt olim Sirenium dicti, quodque insulae item duae Sirensae, quae post Capreas Posidoniati, hoc est Pestano, ac Salernitano adiacent sinui, quo in sinu fuit olim Pestum, nuncque in promontorii eius capite posita est Acropolis, quantum coniectura uti licet, & fabulae videntur innuere, haec imperitasse sinui locisque istis videntur. Quando profici etiam auctores tradunt Surrentum urbem, ipsumque in quo constituta urbs est, agrum ac promontorium, Sirenium quodam sedes fuisse, perinde ut Circe imperitauit finitima in insula, ut Calipso in alia etiam Ausonij maris insula. An non regnauit Babylone Semiramis, in Ponto, Phrygia, Bitynia Artemisia? nonne Punicum auspicata est imperium Dido? Florentibus maxime Gotorum rebus imperauit in Italia Amalathuntha, Theodorici regis filia. Nec vero multis ante nos seculis Amatildis Comitissa res in Italia non in primis fuere illustres. Nonne duae, diuerso tamen tempore, Neapolitanum regnum moderatae sunt Ioannae? Itaque per multos etiam post Sirenes seculis, Aenaria sub Neapolitanorum reipublicae iurisdictione tenebatur: & cum ab illis aliquando bellica extracta vi fuisset, Imperatoris Augusti iussu fuit eis restituta. Et a qua matrona nomen accepit insula Parthenope, perinde ut ab altera Leucosia est de illius sepulcro dicta, nimirum cum ea post mortem sepulta in colle esset, continenti imperitauerat, et in quo sepe liri se cauit loco, & celeberrimus per id temporis locus is erat, & viuenti dominae gratus admodum atque in delitijs habitus. Nam & honos sepulturae religiosissimus semper fuit, etiam quibus temporibus litera nullo ferè in honore essent, et generosissimo cuique decreto etiam publico, in maxime celebri urbis aut agrum parte, dabatur sepulturae locus. Traditum est enim (de re ut maxime vetusta loquar) apud Oranium antiquissimum, ac maxime quondam nobile Aboriginum oppidum, Augusti etiam tempore non murorum modo fundamenta, & fossas extare veteris magnificentiae testes, verum etiam se,

pulcrorum monumenta magno ambitu, operosisque aggestionibus, atque in sublime editis. Itaque sepulcrum ipsum indicio est Parthenopen colli imperitasse, qui subiectæ imminebat stationi, atque ad sinus ipsius caput, eque regione Surrentum spectabat, quæ Sirenum ipsarum sedes tunc esset. Quem ad locum quod naues quendam quasi in portum applicarent, collis ipse frequens erat habitatoribus, æquè ab accolis ac nautis celebratus, isque oblitterato priori nomine, post in matronæ memoriæ, atque ab eius sepulcro Parthenope agnominatus. Cuius post loci frequentiam auxere Cumani, atque à Chalcide Eubœæ profecti coloni, auxere & Rhodij, quo tempore rebus maritimis plurimum valebant, deducta illuc colonia, locoque in oppidi formam redacto. Nam Græcam eam fuisse urbem, id verò certissimum est. Quod autè eo ab loco quadringentis ferme passibus oppidulum aberat, secundum litus, ac sub montem ad meridiem positum, cui Græca nomen esset appellatione Palæpolis, idque breuitate sua habitatores non caperet, crescente iam multitudine, quo habitandi laxior ferebat comoditas, multi eò continuè immigrabant ob diuersandi amplitudinem. Quocirca augete indies nouo oppido, illinc comportandis mari mercibus, hinc soli ipsius opulentia, cum ædificijs illustraretur, & hominum frequentia, quo ab veteri differret oppido, nouo paulatim nomine, & ab ipsis incolis, & ab nauigantibus, vocari pro Parthenope, Neapolis cœpta. Nam ad tempora Romanorum usque, ut Liuius tradit, vrbes erant duæ, populus vnus. Breui igitur ob loci opportunitatem, conuenarumque frequentiam in vrbe excreuit magnitudinem. Opibus verò atque autoritate valuisse tunc plurimum mœnia ipsa planè docuere: quorum vestigia (quod hodie quoque quædam extant) videntur admirabili quadam altitudine artificioque fuisse constructa, ut minimè mirum fuerit, Annibalem Pœnorum ducem illis visis fuisse ab obsidione deterritum. Conuenisse autem eum in locum proximis è vicis atque castellis plurimos, docent peruetusta quædam vrbe regionum nomina, quæ hodie quoque & publicis, et priuatis scriptis seruantur, ut Baiana vicina Baianis à colonis dicta, ut à Cimærijs Cimæria, quibus vrbe partes ex quondam fuerint ad inhabitandum distribute. Transiens quoque in Italiã ab Hispania Hercules, post Cacum impotentem hominem in Latio domitum, liberatamque ab eius dominatu regionem, Campani maris oram cum peruagaretur, reliquit monumeta perpetua Auernum ad lacum sua, perque oram illam omnem itinere atque ætate fessos, Græcis potissimum è socijs, traditis eis sedibus collocauit. Quod in Latio itè, locisque in quibus postea Roma creuit, ante fecerat. Reliquit & proximè Neapolim paulo supra Palæpolim, qui locus hodie quoque Hercules dicitur, & ultra Neapolim ad fontem, qui ab illo Herculanum sunt dicti, ibique Heraclea condita, & ultra Heracleam apud Pompeios, quo in loco exposita ab occasu solis aduecta præda pompæ egisse dicitur: qua tēpestate loca illa omnia essent Græcis ab inhabitatoribus maximè frequentata et culta, propter locorum amœnitatem ac litoris. Ad vetera quoque Neapolis mœnia, Nolanamque ad portam extat sacellum Saluatoris, quod ad Herculis viam dicitur: & in eadem vrbe regione Mariæ ædícula, quæ ad Herculem. Ad eò multa Herculis monumenta et intra urbem, et extra etiam permanent. Post ipsam verò Palæpolim, in qua noua nunc est arx cum adiectis hortis, postque montem qui Palæpoli imminet, promontorium protenditur in meridiem quod à delitijs sortitum nomen est, Pausilypum: è regione verò alterum existit promontorium, medium inter utrunque sinum constituens, Lapidem olim Sirenum appellati. Inter autem lapidosos promontorij vertices, sparsosque naturali quadam tum voluptate, tum artificio quasi scopulos loca sunt inter seminata, ac sparsim cõsita, ea amœnitate, & cultu ijs etiam delitijs, ut ab ijs illectamentis dictæ olim sint cantu Sirenes irretisse nauigantes, traxisseque peregre venientes homines ad inhabitanda saxa. Ac mihi quidem visus est Virgilius ad eorum locorum imaginem finixisse Elysios secessus, ut cum ait:

Secreti celant calles, & myrtea circum

Sylua tegit. —

Nec verò non eodem mihi tempore visa sunt literarum studia, qualia tunc esse poterant illic & existisse, & cœpisse, quæ postmodum tanta creuerint frequentia, ut quod de vocis suauitate & cantu attributum est Sirenibus, id fabulæ locum dederit ex eloquentiæ ac literarum studijs, disciplinarumque cognitione & cultu. Nam & Zeno, & Parmenides satis propinquis è locis fuere oriundi, quos ante et alios quoque fuisse veri est simile, quando hi

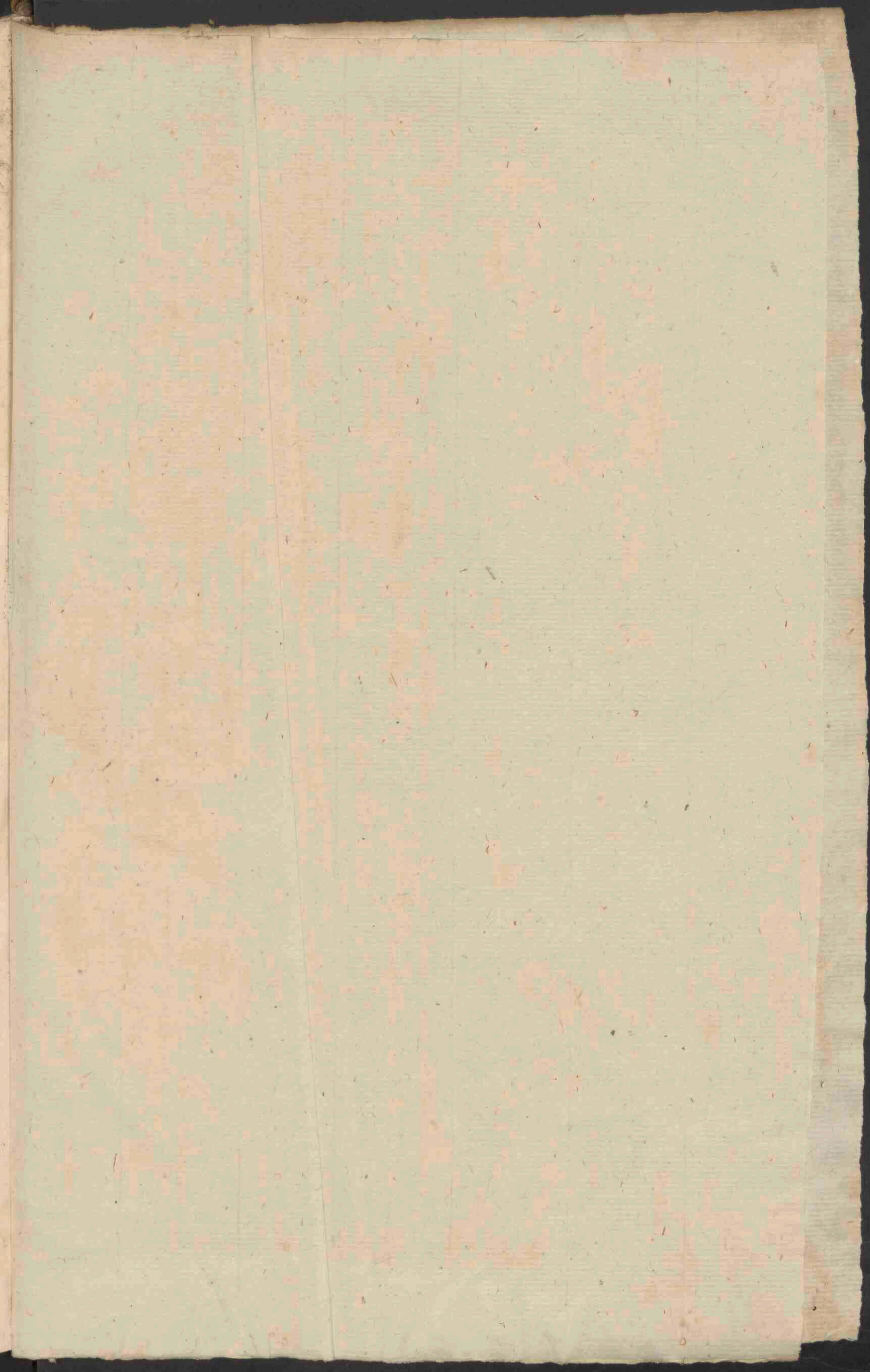
do hi

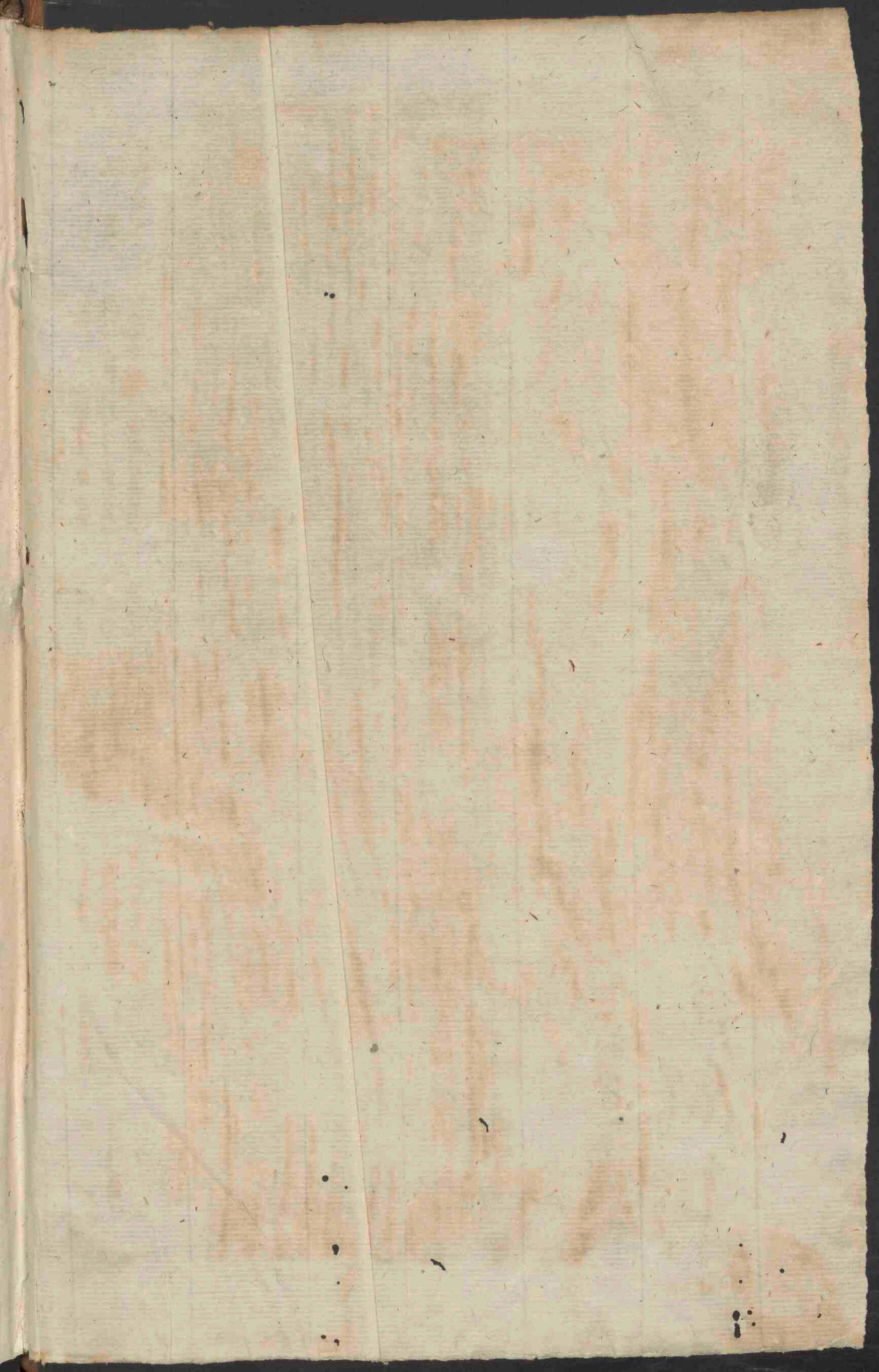
do hi duo essent et ipsi seculis nostris fortasse incogniti, nisi eorum Aristoteles in rebus physicis, & post eum scriptores alij meminissent. Idcirco & ante Pythagoram et Metapontinas illas scholas fuere Sirenum in regionibus bonarum artium studiosi permulti: quod Numæ regis Romani disciplina institutionesque declarant. Ea quoque quæ de oraculis, deque ad Auernum traduntur sacris, fieri absque literarum cognitione ac profectu minimè poterant. Etenim rerum cognitiones per ea tempora penes sacerdotes erant, & apud Græcos extitisse tunc literarum notitiam, docuit Nicostrata Euandri mater, quæ eas in Latium attulit. Sed redeamus iam Neapolitana ad moenia omnium illa tempestate magnificentissima: qua quidem tempestate mare quod illic curuari sensim incipiebat in sinum, radices allidebat collis, atque inter vetus nouumque oppidum breuisculus quidam constituebatur sinus, quædamque quasi statio quod spatium diuturnitate temporum, imbriumque limosis è monte decursibus, vt quotidie cernitur, in continentem abiit terram, idque nostro tempore ædificijs refertum est. Moles quoque posteriore ætate ab regibus iacta, portum nunc efficit. Ipsius quoque ac collis ima fontes tum manabant scatebrosi sub rupibus, qui nunc etsi paucioribus in locis, in ipsa tamen maris ora subter ædificia defluentes scaturiunt. Collis igitur ipse & ad mare impositus rupibus, & in mediterraneis insurgebat, vallibusque præterquã ad litus cingentibus. Circum verò eum moenia ab imo in editum assurgentia eminebant ingenti mole saxi, ac singulari artificio cõstituta, aggestitia materia intrinsecus arte iniecta qua tenuis collis altitudinem, summumque equarent solum. Adhec turres maximè frequentes, ipsæque extra muros ductæ ad æquato post solo insurgebant ingenti vastitate, minacibusque fastigiata propugnaculis maria ac terras superbissimo quodam prospectu despectabant. Quæ omnia annis ducentis ac quinquaginta ante ætatem nostram Corradus demolitus est rex. Post verò Romanis vrbs eius ambitum promouentibus, et valles fuere maxima è parte colli æquata ad vrbs ipsius positum, vsuque inhabitantium, et moenia pluribus etiam locis ad solum deiecta. Nam & Adrianus Augustus templum in tumulto proximè portam, quæ ad mare ferebat, qui locus hodie quoque Portus dicitur, edificauit miræ amplitudinis, idque postea collapsum ab insequentibus est principibus instauratum: qua ex ædificatione parte ab ea paulatim per ætates promotum est oppidum ad muros ferè Palæopolitanos, meridiem versus, quaque etiam Solis occasum vrbs spectat. Post Adrianum quoque & ante illum, potissimum autem Antoninorum temporibus, multa magnaque intra vrbem condita fuere ædificia, vt vallium nunc ipsarum ne vestigiū quidem vllum relictum appareat, effectumque est, vt peruetusta illa magnificaque cum primis moenia penè vndique ædificijs cingerentur. Nostra verò ætate Alphonsus Ferdinandi filius, prolato ad Solis ortum atque ad septentrionem pomerio, et muniuit eam partem vrbs, & illustrauit, erectis ingentis crassitudinis muris piperino è lapide, quanquam inchoasse videri solum potest, id quod nos ipsi scimus animo illum destinasse. Priscæ quoque vrbs magnificentia præter ipsa moenia maximo est indicio fluuius intra vrbem inductus excavato saxo, in quo vetus vrbs tota inerat fundata, eaque cuniculatio, atque effossæ specus, deductæ subter maximè celebres vrbs vias, atque ad singula quadriuiua, in quæ vrbs quondam omnis distributa erat, excisi putei, è quibus vicinia hauriat. Ab hac autem ipsa cuniculatione deducuntur ad alia vrbs loca, ædesque nobilium aquæ tum ad puteorum vsu, tum etiam fontium in vrbs ijs partibus quæ vergunt ad mare. Ipsa verò cuniculata effossio, ductilesque aquarum cauæ & latæ sunt admodum, et decursu minimè recto, quo dum ad angulos sæpius aqua refringitur, reddatur salubrior. Quocirca & decurrit & strepit, sonorum in saxosi modum fluminis: antiquum sanè opus, ac priscæ cuiusdam magnificentia præclarum testimonium. Extant in ea monumenta etiam illustri templi maximè inclyti Castoris & Pollucis, & item fori, ac secundum ipsum forum theatri: alterius verò theatri (nam duo ea in vrbe fuere, quorum alterum intactum erat) nullum apparet vestigium. Ipsa igitur theatra non vrbanæ tantum magnificentia indicia sunt, verum etiam certantium inter se ingeniorum, propter bonarum artium studia, quæ in ea tum vrbe mirificè florebant. Nam & Nero Augustus ijs in theatris ad musicæ certamen prodijt in scenam, & propter liberalium artium studia quibus Adrianus maximè fuit deditus, ipse quaquam Augustus re-

rumque Romanarum moderator, non aspernatus tamen est oblatum à ciuibus magistratum, eumque perinde ac priuatus administravit. Ac mihi quidem visi sunt Romani imperatores, contendisse inuicem in magnificanda atque illustranda Neapoli, aduersum quos ciuitas ipsa constantissimam ubique fidem seruauit. Nam qua fide, qua animorum affirmatione fuerit post eam stragem, rerumque calamitatem tantam, qua dux Carthaginiensium Annibal populum Romanum affecit, Punico secundo bello ipse Romanorum historiae docent. Neque post dirutum à Gotis Romanum imperium, eadem non constantiam retinuit aduersus eos, qui rem Romanam etiam qualemcunque tenuere. Nam qua humanitate doctos viros, qui in urbe literis, rerumque naturae cognitioni operam dabant, ciues ipsi complecterentur, aperte illud docet, quod Graeci Latinique Augustorum temporibus Neapolim tanquam in studiorum suorum matris sinum secedebant. Ea igitur in urbe cum decessisset Lucilius poeta, publico à ciuibus funere est elatus. In eam ossa referri sua Virgilius iussit, Brundisij cum decessisset: qua in ciuitate tantae admirationi & uiuēs, & mortuus ciuibus ipsis fuit, ut in hunc usque diem multa cum magnificentiae veteris monumeta, tum naturae ipsius dona quaedam ad Virgiliū referantur. Secundum maritimam uero oram quaedam etiamnum uisuntur monumenta Luculli piscinarum, qui locus Lucullianus hodie quoque dicitur. Post quem sunt et Platamoniae, excauatae ad litus ac manu hominum factae specus, quas uetustas ipsa, salsaque maris aspergo magna è parte consumpsit, temporumque ipsorum iniquitas, loca nimirum ad uoluptatem, festi uasque deambulationes atque conuiuia excogitata. Sunt geminae etiam criptae perforato monte Pausilypo, altera ad uiam Puteolanam, in ipsoque ferè promontorii principio, quae ab Alphonso rege fuit non modicè amplificata: altera ad montis in mare prominentiam, atque ad ipsius exitum, eaque maxima parte ab uetustate labefacta. Nec uero ciues ipsi quam otio, quam literis dedisse minus bellicis rebus operam, ubi res ferret uisunt. Siquidem è bellicis maxime exercitationibus ac laudibus, nobilitate comparare sibi tantam, ut Neapolitana nobilitas appareat, & maxime ipsa uetusta, & diutius etiam magnificeque continuata. Queres effecit, uti reges qui post Goticas, Africanasque calamitates maris inuectas, regnum Neapolitanum tenuerunt, eam sibi urbem metropolim, eam regni caput constituerint. In ea regias, in ea arces, in ea sepulcra sedesque statuerint sacras ac diuturnis maximeque grauibus confectam bellis, restituere in pristinam faciem sint conati. Quam ad rem non mediocriter etiam inuitauit eos caeli clementia, situs opportunitas, agrorum fertilitas, maritima opulencia, rerum denique omnium quae ad uictum opportuna sunt, mira & regionis uertas, & ex nauigationibus comportatio. Sed urbis nos laudationem quidem minime, antiquitatem uero tantum referendam suscepimus. Igitur in hac urbe Ferdinandus pace parta, rebusque è sententia compositis supra triginta annos regnauit: cum interim multa bella pro socijs atque amicis suscepta fortissime gesserit. Turcas quoque qui Hydrunta, bonamque Salentinorum partem ex improviso adorti occupauerant, Alphonso filij industria, atque opibus a uictis Italia expulerit. Qui si quibus artibus in initio regnum sibi comparauit, eadem in pace otioque retinisset, ut maxime felix est habitus, sic inter optimos fuisset principes numeratus.

LIBRI SESTI ET VLTIMI FINIS.

100
100
100

